

วารสารสังคมศาสตร์และ มานุษยวิทยาเชิงพุทธ Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology

P-ISSN : 2651-1630 ปีที่ 5 ฉบับที่ 5 (พฤษภาคม 2563)

E-ISSN : 2672-9040 Vol.5 No.5 (May 2020)

❁ วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ เป็นวารสารวิชาการของ วัดวังตะวันตก อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และ นักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยสงฆ์รวมถึงคณะสงฆ์ ไทย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้ง ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอก วัด ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือ บทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตาม หลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน บทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกอง บรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ มีกำหนดออกเผยแพร่ปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน)*

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์ ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

✿ เจ้าของ

วัดวังตะวันตก

1343/5 ถนนราชดำเนิน ตำบลคลัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทร. 061-5262919 โทรสาร. 075-340-042 E-mail : suriya.sur@mcu.ac.th

✿ ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต, ศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระราชปริยัติกวี, ศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเทพปัญญาสุธี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูพรหมเขตคณารักษ์, ดร.

เจ้าอาวาสวัดวังตะวันตก โรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญวัดสระเรียง

✿ บรรณาธิการบริหาร

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย(คงคาไหว), ดร.

วัดวังตะวันตก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

✿ หัวหน้ากองบรรณาธิการ

นางสาวบุญญาดา จงละเอียด

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

🌸 กองบรรณาธิการ

พระครูอรุณสุตาลังการ, รศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

พระครูสิริธรรมาภีรต, ผศ., ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสไกรราช

ศาสตราจารย์ ดร. ครองชัย หัตถา

มหาวิทยาลัยทักษิณ

รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร. สืบพงษ์ ธรรมชาติ

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร. กันตภณ หนูทองแก้ว

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสไกรราช

รองศาสตราจารย์ ดร. สมบูรณ์ บุญโท

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

รองศาสตราจารย์ พัน ดอกบัว

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วาสนา แก้วหล้า

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ณิศภาพรรณ คูวิเศษแสง

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธนิศร ยืนยง

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พอใจ สิงหนตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ดร. มะลิวัลย์ โยธารักษ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. อีระพงษ์ สมเขาใหญ่

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. สิทธิโชค ปาณะศรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. พีระศิลป์ บุญทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

ดร. มุกดาวรรณ พลเดช

วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้

ดร. จิตติมา ดำรงวัฒนะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ดร.ประนอม การชนะนันท์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

ดร. อุทัย เอกสะพัง

มหาวิทยาลัยทักษิณ

❁ ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

พระมหาศกดิ์ดา สิริเมธี

เลขานุการศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วัดวังตะวันตก

พระมหาอภิรักษ์ นนทภาณี

ผู้ช่วยเลขานุการศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วัดวังตะวันตก

พระมหาอนุชิต อนนตเมธี

วัดหน้าพระบรมธาตุ

พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี

วัดศาลามีชัย

นายธีรวัฒน์ ทองบุญชู

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

❁ ฝ่ายประสานงานและจัดการ

พระสาโรจน์ ธรรมสโร

สำนักสงฆ์วัดนาสนธิ์

พระบุญญฤทธิ์ ภาทพจารี

สำนักสงฆ์วัดนาสนธิ์

นางสาวทิพย์วรรณ จันทรา

❁ ฝ่ายกฎหมาย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฉัตรมาศ วิเศษสินธุ์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

❁ ออกแบบปก

นายวินัย ธีระพิบูลย์วัฒนา

❁ จัดรูปเล่ม

พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ

สำนักสงฆ์วัดนาสนธิ์

❁ พิมพ์ที่

หจก. กรีนโซน อินเตอร์ 2001

155/2 ถนนปากนคร ตำบลท่าซัก อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80000

โทรศัพท์. 075-466-031, Fax : 075-446-676

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 5 ประจำปีพุทธศักราช 2563 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ เนื้อหาสาระของบทความยังคงเนื้อหาสาระที่หลากหลายเช่นเคย ซึ่งประกอบด้วย บทความวิจัยจำนวน 30 เรื่อง ปัจจุบันวารสารก้าวเข้าสู่ปีที่ 5 ของการปรับปรุงรูปแบบ และประเด็นหลักเพื่อเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI เพื่อรองรับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาระดับบัณฑิต ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย(คงคาไหว), ดร.

บรรณาธิการ

เรื่อง

บรรณาธิการ

(ก)

บทบรรณาธิการ

(ฉ)

บทความวิชาการ : Academic Article

ความรัก ความศรัทธา และการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ

1

LOVE FAITH AND THE LIFE OF THE ELDERLY

พระสมณีก จรโณ และนิกร ยาอินตา

บทความวิจัย : Research Articles

รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี

12

THE ADMINISTRATION OF THE PRACTICE OFFICE IN ACCORDANCE WITH THE PRINCIPLES OF SUITABLE THINGS [SAPPAYA] 4 IN SING BURI PROVINCE

พระครูวิโรจน์เขมคุณ (ไพโรจน์ เขมจิตโต)

การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิต
โครงการเพชรในตม

26

THE DEVELOPMENT OF ENHANCE TEACHER CONSCIOUSNESS ACTIVITY
MODEL FOR THE PHATNAITOM PROJECT

เพ็ญพักตร์ ภูมมาลา, กิตติชัย สุธาสิโนบล และ วิไลลักษณ์ ลังกา

แนวทางการบริหารจัดการทรัพย์สินตามแนวพระพุทธศาสนา ของ
พุทธศาสนิกชน อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

39

THE GUIDELINES IN THE PROPERTY MANAGEMENT BASED ON BUDDHISM
OF THE BUDDHISTS IN WIANG HAENG DISTRICT CHIANG MAI PROVINCE

พระพิภพ สีสมนปโน (ใจดี), เทพประวิณ จันทร์แรง และพระครูพิพิธ
สุตาทร

สารบัญ (ต่อ)

การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการค้ำ ประกันความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนยุค	52
THE INTEGRATION OF BUDDHIST ETHICS AND SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY FOR HAVING GUARANTEED THAI FAMILY STABILITY IN POSTMODERN SOCIETY	
พระติลก ถาวโร (สิงห์ทองไชย), กันยาวิร์ สัทธาพงษ์ และสวัสต์ อโณทัย	
การประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาว พุทธในสังคมไทย	67
THE APPLICATION OF BUDDHIST ETHICS ON THE BELIEF IN THE SHRINE OF BUDDHISTS IN THAI SOCIETY	
พระใบฎีกาสมศักดิ์ ฐิตคุโณ (อินชัย), กันยาวิร์ สัทธาพงษ์ และสวัสต์ อโณทัย	
การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในบริบทพหุวัฒนธรรมอินเดีย	82
THE BUDDHA'S DISSEMINATION OF BUDDHISM IN THE MULTICULTURAL CONTEXT OF INDIA	
มาลี ไพรสน และพระครูพิพิธสุตาทร	
การศึกษาวัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์: กรณีศึกษา: ครูคำ กาไว	96
THE STUDY OF KLONG SABAD CHAI'S CULTURE CASE STUDY: KRU KAM GAWAI	
เนตรนภิส พัฒนเจริญ, จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า, ระวีวรรณ วรรณวิไชย และ กิตติกรณ์ นพอดมพันธุ์	
ความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบริษัท ขนส่ง จำกัด	114
INFORMATION TECHNOLOGY COMPETITIVENESS OF THE TRANSPORT COMPANY LIMITED	
เบญจวรรณ เปี่ยมสุวรรณ และพัศสรณ์ วรรักษ์ธีระกุล	

สารบัญ (ต่อ)

หลักธรรมและบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลต่อการแสดงออกทางการเมือง ของนักการเมืองท้องถิ่น ในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1	130
DHARMA PRINCIPLES AND POLITICIAN PERSONALITIES EFFECTING THE LOCAL POLITICAL PERFORMANCE IN THE UPPER NORTHEASTERN REGION	
พระสิริรัตนเมธี (บุญเพ็ง ตันตุลา) และพรสวรรค์ สุตะคาน	
ชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำของรัฐฉาน	143
ETHNICITY INEQUALITY OF SHAN STATE	
ฉัฐวัฒน์ ชัยชนฐาภักดิ์	
วัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง	158
TEMPLES AND TOURISM PROMOTION ON THE MEKONG RIVER	
พระจำนงค์ ผมไผ่, ยุภาพร ยุภาศ และภักดี โพธิ์สิงห์	
รูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษา ของประเทศไทย	171
THE MANAGEMENT MODEL FOR HIGH-PERFORMANCE VOLLEYBALL SPORT IN PUBLIC UNIVERSITIES THAILAND	
ปัญญา อินทเจริญ, สุนันทา ศรีศิริ และอุษากร พันธุ์วานิช	
การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนด้วยการวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน	186
THE CURRICULUM DEVELOPMENT TO ENCOURAGE CLASSROOM RESEARCH COMPETENCY BY PARTICIPATORY ACTION RESEARCH FOR THE BASIC EDUCATION TEACHERS	
มนสิช สิทธิสมบูรณ์	
ความหลากหลายทางเพศกับการบรรลุธรรมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท	200
SEXUAL DIVERSITY AND REALIZATION IN THERAVĀDA BUDDHIST PHILOSOPHICAL PERSPECTIVE	
กัญญภัค แมกกี้ และพระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม	

สารบัญ (ต่อ)

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น	217
TEACHER EMPOWERMENT MODEL FOR PRIMARY SCHOOLS UNDER KHON KAEN PRIMARY EDUCATION SERVICE AREA OFFICE	
สุขวัชร เทพปิ่น และศศิธรดา แพงไทย	
กลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการ เรียนรู้ สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ	230
STRATEGIES FOR INTERNAL QUALITY ASSURANCE IN SCHOOLS BY USING LEARNING ORGANIZATION CONCEPT UNDER PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOLS GENERAL	
ณัฏฐ์ ภัทรยศพงศ์ และวิเชียร รุ้ยน้อย	
วิเคราะห์การใช้คำอุปมาเชิงภาษาศาสตร์ในพระสุตตันตปิฎก	243
THE ANALYSIS OF USING LINGUISTIC SIMILE IN SUTTANTAPITAKA	
พระครูชินวาทธำรง (ปรีดา ปิตธิมโม)	
การเสริมสร้างความสุขในบริบทของการปฏิบัติธรรม ตามแนวมหาสติปัฏฐาน สูตร	260
HAPPINESS ENHANCEMENT OF DHAMMA PRACTICE CONTENTBASED ON MAHASATIPATTHANASUTTA	
นนทิวัต ไส้เลิศ	
การพัฒนาแนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขต พื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทย	274
DEVELOPMENT FINANCIAL PLANNING AFTER RETIREMENT OF EMPLOYEES IN PRIVATE BUSINESSES IN THE EASTERN REGION OF THAILAND	
ภาสกร จูตะกานนท์	

สารบัญ (ต่อ)

แนวทางการพัฒนาการจัดการขององค์การสิ่งพิมพ์ในยุคการเปลี่ยนแปลง	290
APPROACHES TO MANAGEMENT OF PRINT MEDIA ORGANIZATION IN TRANSITION PHASE	
สมเพ็ชร เจียรณนิทวิสิน และจรัสพงศ์ คลังกรณ์	
แนวทางการจัดซื้อจัดจ้างในองค์การรัฐวิสาหกิจด้วยความโปร่งใส	302
APPROACH OF PURCHASING IN STATE ENTERPRISE WITH TRANSPARENCY	
คมพันธ์ จินดาวัฒน์ และจรัสพงศ์ คลังกรณ์	
แนวคิดและบทบาททางเศรษฐกิจของพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน) ในสังคมไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2544	315
THE CONCEPT AND THE ECONOMY'S ROLE OF PHRA DHAMMAVISUDHIMONGKOL (BUA ÑĀṆASAMPANNO) IN THAI SOCIETYFROM B.E. 2540-2544	
วันชาติ ชาญวิจิตร และประยงค์ แสนบุราณ	
คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ	328
CHARACTERISTICS OF ADMINISTRATOR FOR VOCATIONAL COLLEGE TOWARD THE EXCELLENCE	
วันिता โพธิสาร, สมคิด สร้อยน้ำ และเรวณี ชัยเขาวรัตน์	
มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่องพิธีกรรมและบททำขวัญข้าว ในจังหวัด นครปฐม	346
CULTURAL HERITAGE REGARDING THE RITE AND “THAM KHWAN KHAO” RITUAL TEXT IN NAKHON PATHOM PROVINCE	
พีรพัฒน์ พันศิริ และเกศินี ประทุมสุวรรณ	
การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของ หัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้	363
DEVELOPMENT OF PROGRAM TO ENHANCE TEAM BUILDING LEADERSHIP SKILLS OF DMSION HEADS OF THE INSTITUTIONS UNDER REGIONALSOUTHERN INSTITUTE OF VOCATIONAL EDUCATION IN AGRICULTURE	
จิรทีปต์ ณ ลำปาง และชัยยุทธ ศิริสุทธิ	

สารบัญ (ต่อ)

ผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ	378
THE EFFECT OF IMPLEMENTING THE BANGKOK MASS TRANSIT SYSTEM SERVICE DELIVERY POLICY	
สุภารัตน์ มหาเทียน และสืบพงศ์ สุขสม	
บุพปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์	397
ANTECEDENTS AFFECTING GOOD ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR AND EMPLOYEE PERFORMANCE EFFICIENCY IN AUTOMOTIVEPARTS INDUSTRIES	
เสาวนีย์ สมันต์ตรีพร	
สภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริม ทักษะ การคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนปกาเกอะญอ โรงเรียนบ้านหนองบัว จังหวัดตาก	413
STATE OF PROBLEM-BASED LEARNING MANAGEMENT IN SOCIAL STUDIES TO PROMOTE CREATIVE THINKING SKILLS OF PGA K'NYAU STUDENTS BAN NONGBUA SCHOOL TAK PROVINCE	
สุติมากุล อุ่นใจ, จารุณี ทิพยมณฑล และชรินทร์ มั่งคั่ง	
กลยุทธ์การจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะในประเทศไทย	426
THE STRATEGIES FOR ESTABLISHING A TERTIARY INSTITUTION FOR SOFTWARE INDUSTRY AND SMART ENGINEERING SYSTEM IN THAILAND	
วุฒิภูมิ จุฬางกูร	
คำแนะนำสำหรับผู้เขียน	441

ความรัก ความศรัทธา และการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ*

LOVE FAITH AND THE LIFE OF THE ELDERLY

พระสมนึก จรโณ

Phra Somnuek Jarano

นิกร ยายินตา

Nikorn Yainta

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Lamphun College, Thailand

E-mail: tubposomnuek11006@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอความรัก ความศรัทธา และการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่า ความรักมีองค์ประกอบหลัก 3 ประการคือ 1) ความหลงใหลในเสน่ห์ทางเพศ พึงพอใจ ในเรือนร่าง หน้าตา ผิวพรรณ ทรวดทรง ลักษณะทางเพศอื่น ๆ กระทั่งตกหลุมรักในที่สุด 2) ความผูกพัน ความใกล้ชิดสนิทสนมกันในฐานะคนรักกัน หรือคู่ครอง มีความอบอุ่นมั่นคง ทางใจ และ 3) การตัดสินใจให้คำมั่นสัญญา เมื่อเริ่มรู้สึกว่ารักใคร่สักคน จะตัดสินใจทำอยู่ 2 ระยะ คือ 1) ระยะที่รู้สึกไม่มั่นคง ต้องรีบตัดสินใจ 2) ระยะที่มีความต้องการตรงกัน จะให้ คำมั่นสัญญาต่อกันและดำเนินการตามกฎหมายเกณฑ์ทางสังคม ความศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ ความเลื่อมใส ที่เป็นคุณธรรม ช่วยขจัดนิรวณ์ เกื้อกูลต่อการเจริญไตรสิกขาคุณประโยชน์ของ ศรัทธา เป็นปัจจัยให้เกิดปิติ เกิดปัสสัทธิ (ความสงบเยือกเย็น) เกิดวิริยะ นำไปสู่สมาธิและ ปัญญา ผู้ย่างเข้าสู่วัยชรา เป็นความเปลี่ยนแปลงของชีวิตตามหลักสามัญญลักษณะ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไปตามธรรมชาติ ไม่มีผู้ใดหรือสิ่งใด จะห้ามกฎธรรมชาตินี้ได้ ผู้สูงอายุ เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อมถอยหลาย ๆ ด้าน การทำกิจกรรมต่าง ๆ ลดลง เกิดความรู้สึกทางลบ ทำให้ผู้สูงอายุไม่มีความสุข โดยผู้สูงอายุถูกแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ช่วยเหลือตัวเองได้ดี กลุ่มที่ช่วยตนเองได้บ้าง และกลุ่มที่ช่วยเหลือตัวเองได้น้อย และมีโรคเรื้อรังหลายโรค รัฐบาลไทย ตระหนักในเรื่องดังกล่าว จึงได้เตรียมความพร้อมเพื่อการ ดูแลส่งเสริมสุขภาพของประชากรสูงอายุ เมื่อย่างเข้าสู่วัยสูงอายุในอนาคต

คำสำคัญ: ความรัก, ความศรัทธา, ผู้สูงอายุ, การใช้ชีวิต

* Received 26 March 2020; Revised 15 May 2020; Accepted 19 May 2020

Abstract

This article aims to present the love, faith, and lifestyle of the elderly. It is found that love has 3 main components which are 1) Passion for sex appeal. Satisfied with the body, face, skin, shape, and other sexual characteristics Even falling in love in the end 2) attachment, intimacy as a lover or spouse is warm, secure, mentally and 3) the decision to make promises When he started to feel that he loved someone Will decide to do it in 2 phases, namely 1) the phase that feels insecure Must hurry to make a decision. 2) The phase that has the same needs. Will make a commitment to each other and implement social rules. Faith means faith that is a virtue. Helps to eliminate the new Support to the threefold benefit of the faith It is the cause of joy. The Passover (calmness) persistence leads to concentration and wisdom. Who enters old age It is a change of life according to the principles of nature, such as impermanence, imprisonment, soullessness, or birth, death and death naturally. No one or anything Will prohibit this natural law. Elderly is a age that has changed in many ways deterioration, reduced activities, resulting in negative feelings Causing the elderly to be unhappy The elderly are divided into 3 groups which are self-help groups Self-help groups And groups that are unable to help themselves and have many chronic illnesses. The Thai government is aware of this. Therefore has prepared for the health promotion of the elderly population When entering the elderly in the future

Keywords: Love, Faith, Elderly, Living

บทนำ

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง มนุษย์ในสมัยนั้นดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างไรซึ่งความหวัง และความรักไว้ที่ยึดเหนี่ยว มีแต่ความเหี่ยวแห้ง ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง ลดลง การที่จะทำให้มนุษย์ตื่นจากความฝันอันโหดร้ายไม่จมปรักอยู่กับความสิ้นหวัง มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง การดำเนินชีวิตอย่างมีความรัก ความสุข และมีเป้าหมายไม่ เป็นไปตามค่านิยมของสังคมที่กำหนดให้ เนื่องจากสังคมมีแต่ความสับสนวุ่นวายในความถูก ความผิด ความดี ความชั่วที่ปรากฏในคำสอนของศาสนา ผลจากสงครามโลกครั้งที่สองทำให้แสงสว่างของคุณธรรมในศาสนาริบหรี่ลง

ปัจจุบันพบว่า ความรักมีความสำคัญต่อการแสดงออกถึงอารมณ์ของมนุษย์ที่หลีกเลี่ยง ไม่ได้ไม่ว่าจะเป็นการกล่าวถึงความรักในบทเพลง บทละคร บทกวีภาพยนตร์ และวรรณกรรม

อยู่ในระดับของจิตวิญญาณจากกรอบความคิดของศาสนาเอกเทวนิยม ความรักในสังคมสมัยใหม่ได้ขับเคลื่อนไปด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วภายใต้สถานะสมัยใหม่ (Modernity) ในความรู้สึกที่เรียกว่าความรักของมนุษย์ถูกทำให้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วอย่างสับสน ทำให้อารมณ์ความรักก่อตัวขึ้นในระดับปัจเจกชนเป็นไปอย่างง่ายดายรวดเร็ว ทำให้ขาดการไตร่ตรองตระหนักถึงคุณค่าของความรัก หรือขาดความเข้าใจ ในความหมายของความรักอย่างแท้จริง สถานะเช่นนี้อาจทำให้มนุษย์เอือมระอา เจ็บปวดกับความรักทำให้ทัศนะเกี่ยวกับความรักนั้นเป็นไปในเชิงลบค่อนข้างจะโหดร้ายเกินความเป็นจริง (พระอธิการสมนึก จรณ, 2563) นอกจากนี้ความศรัทธา จะเป็นธรรมชาติที่ตั้งมั่น ในเรื่องของความเชื่อ ความเลื่อมใส ความเชื่อนั้นไม่บ่งบอกว่าเป็นฝ่ายดีหรือไม่ดี จึงควรพิจารณาถึงความสำคัญของความรัก ความศรัทธาสำหรับการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ

เนื้อเรื่อง

ความรักของมนุษย์มีบทบาทอย่างมาก มีความสำคัญต่อการแสดงออกถึงอารมณ์ของมนุษย์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ สามารถพบเห็นในทุก ๆ ที่ ไม่ว่าจะเป็นความรักในบทเพลง บทละคร บทกวีภาพยนตร์ หรือวรรณกรรมมีนักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึง ทฤษฎีความรัก ดังนี้

Dr. Robert Sternberg นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน มหาวิทยาลัยทัฟส์ (Sternberg, R. J., 1988) กล่าวว่าทฤษฎีความรัก (Theories of Love) มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ได้แก่

1. ความเสน่หา (Passion) ความหลงใหลในเสน่ห์ทางเพศ (Sex Appeal) มีความรู้สึกพึงพอใจในเรือนร่าง หน้าตา ผิวพรรณ ทรวดทรง และลักษณะทางเพศอื่นๆ รวมไปถึงถึงจิต กิริยา มารยาท น้ำเสียง ความรู้สึกเย้ายวน รัญจวนใจ กระทั่งตกหลุมรักในที่สุด

2. ความผูกพัน (Intimacy) ความใกล้ชิดสนิทสนมกันในฐานะคนรักกัน หรือคู่ครอง มีความอบอุ่นมั่นคงทางใจ เกิดจากความเข้าใจไว้วางใจกัน ต้องการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน ความผูกพันมี 10 ประการ ได้แก่

2.1 บรรณาคณรักมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

2.2 ผ่านช่วงเวลาแห่งรักแรกพบ หลงรัก การเกี่ยวพาราสีกับคนรัก

มาก่อน

2.3 ห่วงใย เอื้ออาทรความรู้สึกต่อคนรักอย่างมาก

2.4 เป็นที่พึ่งได้ในยามที่คนรักต้องการ

2.5 มีความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างดี

2.6 สามารถแบ่งปันทรัพย์สินความทุกข์ ความสุขร่วมกับคนรักได้

2.7 ต้องการ การปลอบประโลมกำลังใจจากคนรัก

2.8 ให้การปลอบประโลมใจให้กำลังใจแก่คนรัก

2.9 พูดคุยสื่อสารกับคนรักได้อย่างลึกซึ้งจริงใจ

2.10 เห็นคุณค่าในตัวคนรัก และ

3. การตัดสินใจ (Decision) และการให้คำมั่นสัญญา (Commitment) เมื่อเริ่มรู้สึกว่ารักใครสักคนถึงจุดที่ต้องตัดสินใจว่าจะทำอย่างไรต่อไป ช่วงเวลาการตัดสินใจแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่

3.1 ช่วงแรก เมื่อตกหลุมรักในระยะแรกจะรู้สึกไม่มั่นคง จึงต้องรีบตัดสินใจ (Decision) จะเดินหน้าต่อไปหรือไม่ เมื่อตัดสินใจเดินหน้าต่อไป จะพัฒนาเข้าสู่ช่วงต่อไป

3.2 ช่วงที่สอง เมื่อต่างฝ่ายต่างมีความต้องการตรงกัน การมีชีวิตคู่อยู่ร่วมกัน มีการให้คำมั่นสัญญาต่อกัน (Commitment) และดำเนินการตามกฎหมายทั้งทางสังคมต่อไป

นอกจากนี้อัลแบร์ตคามูส์ (Camus, A., 2007) ได้เสนอแนวคิดเรื่องความรักไว้ 5 ประเด็น ได้แก่

1. ความรักธรรมชาติเป็นความรู้สึกเกิดจากพื้นฐานภายในของแต่ละคน

2. ความรักในสังคมการเมืองสามารถจะมีความจริงหรือไม่ก็ตกอยู่ภายใต้กฎหมายทั้งสังคมมีเสรีภาพในการจะอยู่กับชีวิตของตนเองได้

3. ความรักในครอบครัวเป็นความรักที่บริสุทธิ์เป็นความรักที่มีต่อคนในครอบครัวสังคมรอบข้าง

4. ความรักในมิตรภาพเป็นแนวคิดเรื่องมนุษยธรรมจริยธรรมเป็นมนุษยนิยม มีความซื่อตรง

5. ความรักในอิทธิเพศหรือเพศตรงข้าม จนเกิดเป็นความรักแบบโรแมนติกความรักเชิงปรารถนาความรักในมิตรภาพการรักเคารพในเสรีภาพ

สรุปได้ว่าความรัก ประกอบไปด้วย ความค้นหา ความผูกพัน และการตัดสินใจ จนไปถึงการให้คำมั่นสัญญา ถึงจุดที่ต้องตัดสินใจว่าจะทำอย่างไรต่อไป เมื่อตกหลุมรักในระยะแรกและมีพัฒนาการเข้าสู่ช่วงที่ ต่างฝ่าย ต่างมีความต้องการใช้ชีวิตคู่อยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีความรักที่ปรากฏในประเด็นเรื่องของ ความรักในธรรมชาติ ความรักสังคม ความรักในสังคมการเมือง ความรักครอบครัว ความรักมิตรภาพ ความรักมนุษยธรรมจริยธรรม เป็นไปอย่างซื่อตรง และความรักในอิทธิเพศหรือเพศตรงข้าม

สำหรับความรักในผู้สูงอายุ เป็นความรัก ความเอื้ออาทร ความเอ็นดูต่อสรรพสิ่งทั้งหลาย เนื่องจากผู้สูงอายุ เป็นวัยที่ผ่านประสบการณ์ชีวิตมาอย่างยาวนาน ใช้เวลา ความรู้ ความคิด ผ่านโลกมาหลากหลาย ทำให้ลักษณะความรักในผู้สูงอายุจึงแตกต่างจากความรักของเด็ก วัยรุ่น วัยกลางคนโดยทั่วไป สิ่งที่ปรากฏเห็นเด่นชัดเป็นที่ประจักษ์ที่ผู้สูงอายุได้แสดงออกมาพบว่า เป็นความรักด้วยความเมตตา ก้าวข้ามความอยาก กิเลสตัณหา เนื่องจากผ่านโลก

มามาก ไม่ทะเยอทะยานอยากได้สิ่งที่เป็นความรัก หรือความสุขนอกกายสักเท่าใด แต่เป็นการแสวงหาความสุขภายในจิตใจมากกว่า มีจิตใจที่สูงกว่า เป็นผู้ให้มากกว่าเป็นผู้รับ ไม่แสวงหาความรัก หรือ ความทุกข์มาใส่ตัว เป็นวัยที่เข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เข้าใจโลก เข้าใจสังขารธรรม ไม่อ่อนไหวไปตามโลกธรรม ความสุขที่เกิดขึ้นใหญ่จะเป็นความสุขที่ได้ให้มากกว่า จนนำไปสู่การพัฒนาจิตตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558) ซึ่งเป็นความรักอย่างบริสุทธิ์ เป็นขั้นสุดท้ายแห่งจิตที่ได้รับ แต่อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุ เป็นวัยที่ต้องได้รับการเอาใจใส่ดูแลเช่นกัน เนื่องจากถ้าผู้ใดมีสภาพจิตใจที่ไม่เข้มแข็งพอ ผ่านการฝึกฝนอบรมจิตใจไม่ดีพอ อาจจะต้องการความรักจากลูก จากหลาน จากคนอื่นเป็นที่รักอยู่ เมื่อผู้สูงอายุได้ฝึกจิตของตนให้เข้มแข็งดีพอ จึงจะสามารถประกอบกายสังขาร และจิตใจให้เข้มแข็ง สามารถเป็นผู้สูงวัยต้นแบบให้บุคคลทั่วไปได้เอาเป็นแบบอย่าง เป็นผู้เชี่ยวชาญชีวิตได้เล่าประสบการณ์ที่ดีให้กับลูกหลานได้นำไปปฏิบัติ จนกลายเป็นปูชนียบุคคลที่สำคัญภายในครอบครัว สังคม ประเทศชาติต่อไป

ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อ ในทางพระพุทธศาสนาประกอบด้วย 1) ตถาคตโพธิสัตถา (ความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า) 2) กัมมสัทธา (ความเชื่อในกฎแห่งกรรม) 3) วิปากสัทธา (ความเชื่อในผลของกรรม) 4. กัมมัสสกตาสัทธา (ความเชื่อว่ามีสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน) เหตุเกิดของศรัทธาเกิดจากการได้คบสัตบุรุษ (กัลยาณมิตร) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558) เป็นเหตุให้ได้ฟังธรรมอันเป็นหลักความจริงที่มีเหตุผล ทำให้เกิดศรัทธาและปัญญาตามมา ดังนั้น หลักศรัทธาในผู้สูงอายุควรยึดศรัทธา 4 อย่าง ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเพื่อประกอบการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ รู้เท่าทันความเป็นไปของสังขารที่ร่วงโรยไปตามกาลเวลา ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของศรัทธาไว้ 3 ระดับว่า 1) ศรัทธาในขั้นศีล เป็นองค์ธรรมที่สำคัญ ช่วยค้ำศีลไว้ โดยเหนี่ยวรั้งจากความชั่ว ทำให้มั่นคงในสุจริต ไม่ให้ยอมตามสิ่งชักจูงเย้ายวนให้ทำความชั่ว มีความประพฤติดุจต้องรักษากาย วาจา ใจให้เรียบร้อย ผู้สูงอายุจึงเป็นผู้ที่มีความสงบ เสถียรเรียบร้อยทางกาย วาจา มีจิตใจที่แน่วแน่ มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรมโดยง่าย ความเชื่อความศรัทธาในเรื่องศีลจึงเป็นสิ่งที่ควบคุมทางกาย วาจา และจิตใจ ให้อยู่ในกุศลกรรม ผู้สูงอายุจึงควรรักษาศีลให้บริสุทธิ์ แน่วแน่เพื่อเป็นการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นเสมือนเป็นเครื่องควบคุมกาย วาจา ใจ ให้ตั้งมั่นในศรัทธา นำไปสู่ 2) ศรัทธาในขั้นสมาธิ ช่วยให้เกิดสมาธิ ทำให้จิตที่ตั้งมั่นแน่วแน่ สงบ มั่นคง มีความพากเพียรพยายามต่อการปฏิบัติ ต่อการดำรงตนของความเป็นผู้สูงอายุ จนนำไปสู่ 3) ศรัทธาในขั้นปัญญาที่มีเหตุผล ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ พัฒนาเป็นการใช้โยนิโสมนสิการ รู้เท่าทันความเป็นจริง เกิดเป็นปัญญาการรู้แจ้งในที่สุด ความศรัทธาจึงเป็นคุณธรรมของการเริ่มต้นที่ดี ความศรัทธาช่วยให้ขจัดนิวรณ์ ความศรัทธาเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลธรรม และความศรัทธาเกื้อกูลต่อการเจริญไตรสิกขา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558)

สรุปได้ว่าความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นลักษณะทางจิตประเภทหนึ่งของบุคคล ในการรับรู้การยอมรับว่าเป็นความจริงในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจ และสภาพของแต่ละบุคคลที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ ในพระพุทธศาสนาถือว่าความเชื่อต้องเป็นไปตาม หลักการใช้สติปัญญา การใช้เหตุผลสามารถนำความเชื่อไปปฏิบัติได้ ความเชื่ออย่างมีเหตุผล ของบุคคลที่มีต่อศาสนาพุทธอาจจะมีน้อยแตกต่างกันไปนำไปสู่การปฏิบัติตนเพื่อทำความดี

การใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในทางพระพุทธศาสนา ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ย่างเข้าสู่วัยชรา ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ตามหลักสามัญญลักษณะ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หรือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ไปตามธรรมชาติ ไม่มีผู้ใดหรือสิ่งใด จะเปลี่ยนแปลงหรือห้ามกฎธรรมชาตินี้ได้ ลักษณะของความแก่ชรา พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ว่า ชรา คือ ความแก่ ความคร่ำคร่า มีฟันหลุด มีผมหงอก มีหนังเหี่ยวย่น ความเสื่อมอายุ ความแก่หง่อมแห่งอินทรีย์ ในหมู่สัตว์นั้น ๆ ของเหล่า สัตว์นั้น ๆ นี้เรียกว่า “ชรา” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หญิงหรือชายที่แก่แล้ว มีอายุ 80 ปี 90 ปี 100 ปี โดยกำเนิด เป็นคนแก่ มีชีวิตโครงสร้างกลอนเรื้อน มีหลังงอ ถือไม้เท้า เดินงา ๆ เงิน ๆ กระสับกระส่าย ผ่านวัยไปแล้ว ฟันหัก ผมหงอก หัวโกร๋น หัวล้าน หนังเหี่ยว มีตัวตกกระ ช่วงอายุขัยของคน ในสมัยพุทธกาล ถือกำหนดให้มีอายุเฉลี่ยประมาณ 100 ปีตามพุทธดำรัสว่า “อายุของมนุษย์ มีประมาณ 100 ปี ต่ำกว่านั้นบ้าง เกินกว่านั้นบ้าง”

การเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุ วัยสูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายอย่างตั้งแต่ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่มองเห็นได้ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่มองไม่เห็น และการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่มองเห็นได้ เช่น ผมมีหงอก ขาว ผมจะบางลงและแข็งแรงน้อยลงทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ผิวหนังเหี่ยวย่น หย่อนคล้อย แห้ง ทำให้แตก คัน และแพ้ง่าย เล็บมือเล็บเท้าแห้ง เปราะฉีกขาดง่าย ไหล่ขมุงงอ หลังโค้ง สายตาวาย อาจจะมีต้อกระจกหรือ ต้อหิน ได้ยินไม่ชัดเจน เนื่องจากประสาทหูเสื่อม ริมฝีปากแห้ง ลอกง่าย ฟันผุ โยกแตกง่าย การรับรู้รสชาติอาหารเปลี่ยนไป ขอบรสจืดขึ้น เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่มองไม่เห็น เช่น ชันไขมันหนาขึ้น กล้ามเนื้อน้อยลง กระดูกบางลง ข้อต่อและเส้นเอ็นยึดหยุ่นน้อยลง การขยายตัวของปอดและหลอดลมมีความยืดหยุ่นน้อยลง ย่อยอาหาร ได้ช้า ความจุของกระเพาะปัสสาวะน้อยลง ทำให้ปัสสาวะบ่อยขึ้น เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและอารมณ์ ที่พบได้บ่อยคือมีความ สุขลดน้อยลง ซึ่งมักมีสาเหตุจากความเสื่อมของร่างกาย ความเจ็บป่วย สถานะทางสังคมที่เปลี่ยนไป การสูญเสียคนใกล้ชิด (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2560)

ประเภทของผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีเป้าหมาย เพื่อให้การช่วยเหลือ ที่ต่างกันไปตามลักษณะความสามารถในการพึ่งตนเอง ได้แก่ 1) กลุ่มช่วยเหลือตัวเองได้ดี สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ มีโรคเรื้อรัง สามารถควบคุมโรคได้ เข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและช่วยเหลือผู้อื่นได้ การดูแลผู้สูงอายุกลุ่มที่ช่วยเหลือตัวเองได้ดีหรือกลุ่มติดสังคม ควรเน้นเรื่อง การส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค การชะลอความเสื่อมของสุขภาพตามวัยที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี

และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในชุมชน 2) กลุ่มที่ช่วยตนเองได้บ้าง ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ จะมีปัญหาโรคเรื้อรังหลายโรค ส่วนใหญ่มีภาวะแทรกซ้อน ทำให้ไม่สามารถเคลื่อนไหวร่างกายได้ตามปกติ รวมทั้งมีภาวะหอบ เปราะบาง ขราภาพ จึงจำเป็นต้องมีผู้ดูแลที่คอยให้ความช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวัน มีข้อจำกัดในการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมต้องให้ความใส่ใจเป็นพิเศษในการดูแลผู้สูงอายุกลุ่มที่ติดบ้าน และ 3) กลุ่มที่ช่วยเหลือตัวเองได้น้อยมีโรคเรื้อรังหลายโรค มีภาวะแทรกซ้อน มีภาวะเจ็บป่วยระยะสุดท้าย ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมสังคมได้ การดูแลผู้สูงอายุติดเตียง จึงต้องดูแลให้เกิดความสบายตามสภาพร่างกายในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ป้องกันภาวะแทรกซ้อนจากโรคต่าง ๆ และประคับประคองอาการเจ็บป่วยรวมไปถึงการเตรียมความพร้อมเรื่องสภาพจิตใจ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีลมหายใจสุดท้ายที่สงบสุขที่สุด

สังคมไทยปัจจุบัน มีรูปแบบการจัดการสุขภาพของผู้สูงอายุ เน้นกระบวนการ 5 ด้าน ได้แก่

1. การมีส่วนร่วม การจัดการสุขภาพของชุมชน มีเครือข่ายเข้าร่วมดำเนินงาน สร้าง พัฒนาทีมสุขภาพ มีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การรับรู้ มีมุมมองที่เหมือนกัน (Common Perception) มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common vision) มีความสนใจมีผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutually Interests Benefits) มีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (Stakeholders Participation) มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship) มีการเกื้อหนุนพึ่งพากัน (Interdependent) และมีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) มีตัวอย่างของกิจกรรมการมีส่วนร่วมการจัดการสุขภาพของชุมชน ได้แก่ การจัดเวทีการประชุมขององค์กร อสม. การกำหนดกติกาของชุมชน กฎข้อ บังคับของหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล เพื่อพัฒนาหรือแก้ปัญหาด้านสุขภาพของชุมชน เช่น มาตรการควบคุมไข้เลือดออก กฎห้ามทิ้งขยะ ห้ามสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ หรือมาตรการด้านยาเสพติด ฯลฯ

2. การจัดทำแผนการวางแผน (Planning) เป็นขั้นตอนหนึ่งของการบริหารหรือการจัดการ (Management) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับการระบุวัตถุประสงค์ ที่ต้องการ มีการกำหนดกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่จะทำให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์เหล่านั้นได้ การวางแผนเป็นสิ่งจำเป็น เพราะมีส่วนทำให้ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่รู้แนวทางการดำเนินงานขององค์กร ลดการดำเนินงานที่ซ้ำซ้อนหรืองานที่สิ้นเปลือง และช่วยลดผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพราะการวางแผนที่ดี จะต้องมีการคาดคะเนทิศทางหรือสถานการณ์ในอนาคต และวางแผนโดยคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น

3. การจัดการงบประมาณ การได้รับงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมด้านสุขภาพจากส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และจากหน่วยงานเอกชน

4. การจัดกิจกรรมพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุ ได้แก่ ด้านการพัฒนาศักยภาพ อสม. แก่นนำสุขภาพ ด้านการสร้างสุขภาพ นวัตกรรมสุขภาพ ด้านการบริการสุขภาพภาคประชาชน

ด้านการถ่ายทอดความรู้ชุมชน ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีในชุมชนหมู่บ้านจัดการสุขภาพ เกณฑ์การจัดการสุขภาพ กลไกการเฝ้าระวัง นวัตกรรมสุขภาพ ศูนย์เรียนรู้ และข้อตกลงมาตรการทางสังคม (กองสนับสนุนสุขภาพภาคประชาชน กระทรวงสาธารณสุข, 2557)

5. การประเมินผล การจัดการด้านสุขภาพในหมู่บ้าน ชุมชน เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจ กำหนดทิศทางและวางแผนการพัฒนางานสุขภาพภาคประชาชน ผลสัมฤทธิ์ของการจัดการสุขภาพ ได้แก่ การมีระบบเฝ้าระวังป้องกันและควบคุมโรคและภาวะวิกฤตในชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้ ศูนย์เรียนรู้ให้หมู่บ้านอื่น ๆ เช่น โรงเรียนนวัตกรรมสุขภาพ โรงเรียน อสม.

รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุมีลักษณะความต้องการ แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่ 1) การดูแลภายในครอบครัว การให้ความดูแลเอาใจใส่แก่ผู้สูงอายุในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการให้อาหาร เสื้อผ้า จัดที่อยู่อาศัย การดูแลสุขภาพ รักษาพยาบาล รวมทั้งการดูแลเอาใจใส่ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ 2) การดูแลในสถาบัน แยกเป็น การดูแลในสถานสงเคราะห์และการดูแลในสถานพยาบาล หรือสถานที่รับดูแลเฉพาะผู้สูงอายุ 3) การดูแลโดยชุมชน เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเกิดการแก้ไขปัญหา ระดมความร่วมมือและพัฒนารูปแบบต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกในชุมชนของตน ระหว่างผู้สูงอายุ ครอบครัว ชุมชน องค์กรและสถาบันทางสังคมต่าง ๆ และ 4) การดูแลในสถานการณ์พิเศษ (สายฤดี วรกิจโกศาทร และคณะ, 2550)

การดูแลผู้สูงอายุด้วยตัวผู้สูงอายุเองมี 3 ประการ ได้แก่ 1) การทำให้มีสุขภาพดี สมบูรณ์ทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญา โดยเชื่อมโยงเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ยึดหลัก 11 อ. เพื่อสุขภาพกายใจที่ดี คือ อาหารออกกำลัง อนามัย อุดจระ/ปัสสาวะ อากาศ (แสง) อาทิตย อารมณ์ อติเรก อนาคต อบอุ่น และอุบัติเหตุ ขึ้นอยู่กับสุขภาพและการใช้ชีวิตในวัยที่ผ่านมา 2) การร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน มีส่วนร่วมในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ ตามอัธยาศัยโดยยังประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อผู้อื่น สมเป็นสัปบุรุษ (คนดี) เตรียมตัวเตรียมใจยอมรับสภาพการณ์ในชีวิต และ 3) มีความมั่นคงในชีวิต มีหลักประกันในชีวิตหรือความมั่นคง 3 เรื่อง ได้แก่ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีเงินใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน อยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัย ไม่มีใครมาทำร้าย และความมั่นคงในครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม (เกรียงศักดิ์ ช่อเลื่อง และคณะ, 2554)

การดูแลผู้สูงอายุ จากหน่วยงานหรือองค์กรบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรต่าง ๆ ที่รับผิดชอบในการดูแลผู้สูงอายุทั้งภายใน ภายนอกชุมชน ในอนาคตสามารถแบ่งออกได้เป็น 9 กลุ่ม ได้แก่

1. องค์กรระดับนโยบายที่รับผิดชอบในการดูแลผู้สูงอายุ 3 องค์กรหลัก ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โอนงบประมาณ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สำหรับดำเนินการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ทำหน้าที่

บริหารและขับเคลื่อนนโยบายด้านสุขภาพตามที่กำหนดและสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ทำหน้าที่สนับสนุนงบประมาณ ดำเนินงานผ่านเงินกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล

2. อปท. มีบทบาทหลัก ในการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ เรื่อง เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เบี้ยผู้พิการและประสานการจัดสวัสดิการตามปัญหาความเดือดร้อน กรณีต่าง ๆ บทบาทรอง สนับสนุนการรวมกลุ่มจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ รวมไปถึงสนับสนุนงบประมาณ ดำเนินงานในการจัดกิจกรรมทัศนศึกษา วันผู้สูงอายุ วันสงกรานต์ จัดหาเครื่องออกกำลังกาย และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน

3. สถานบริการทางสุขภาพทั้ง รพท. รพศ. รพช. และรพ.สต. ล้วนมีบทบาทหลักในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ โดยมีการประสานความร่วมมือกับกลุ่ม อสม. ผู้สูงอายุ และผู้นำชุมชน ในการลงพื้นที่เยี่ยมเยียนดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ การจัดบริการ ได้แก่ จัดบริการเชิงรับ โดยให้บริการพื้นฐานด้านงานรักษาพยาบาล จัดบริการเชิงรุกในชุมชน เยี่ยมบ้านโดย อสม. เจ้าหน้าที่ รพ.สต. และโดยทีมสหวิชาชีพ และจัดบริการพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ เช่น คลินิกผู้สูงอายุ กลุ่มอัมพฤกษ์อัมพาต และผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางสายตา

4. ชมรมผู้สูงอายุ มีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน และจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ ทั้งจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ ฌาปนกิจสงเคราะห์ เพื่อนช่วยเพื่อน เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุ สนับสนุนกิจกรรมด้านประเพณีวัฒนธรรม และกิจกรรมดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน

5. กลุ่มจิตอาสา เน้นการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการร่วมกลุ่มจิตอาสาอาสาสมัคร เพื่อให้การช่วยเหลือและดูแลสุขภาพแก่ผู้สูงอายุ

6. องค์กรศาสนา เน้นการส่งเสริม สนับสนุนผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาประเพณีวัฒนธรรม บางแห่งสนับสนุนในการดูแลสุขภาพกาย ใจแก่ผู้สูงอายุในชุมชน บางแห่งมีหน่วยงานสาธารณสุขอยู่ในพื้นที่ให้บริการดูแลรักษาสุขภาพทั่วไปแก่ผู้สูงอายุ

7. สถาบันการศึกษา มีบทบาทในการดูแลผู้สูงอายุไม่เด่นชัดมากนัก ที่ผ่านมามีเพียงเชิญผู้สูงอายุมาเป็นวิทยากรสอนเด็กนักเรียนภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ เช่น การเกษตรปลูกผัก จักสาน และดนตรีไทย

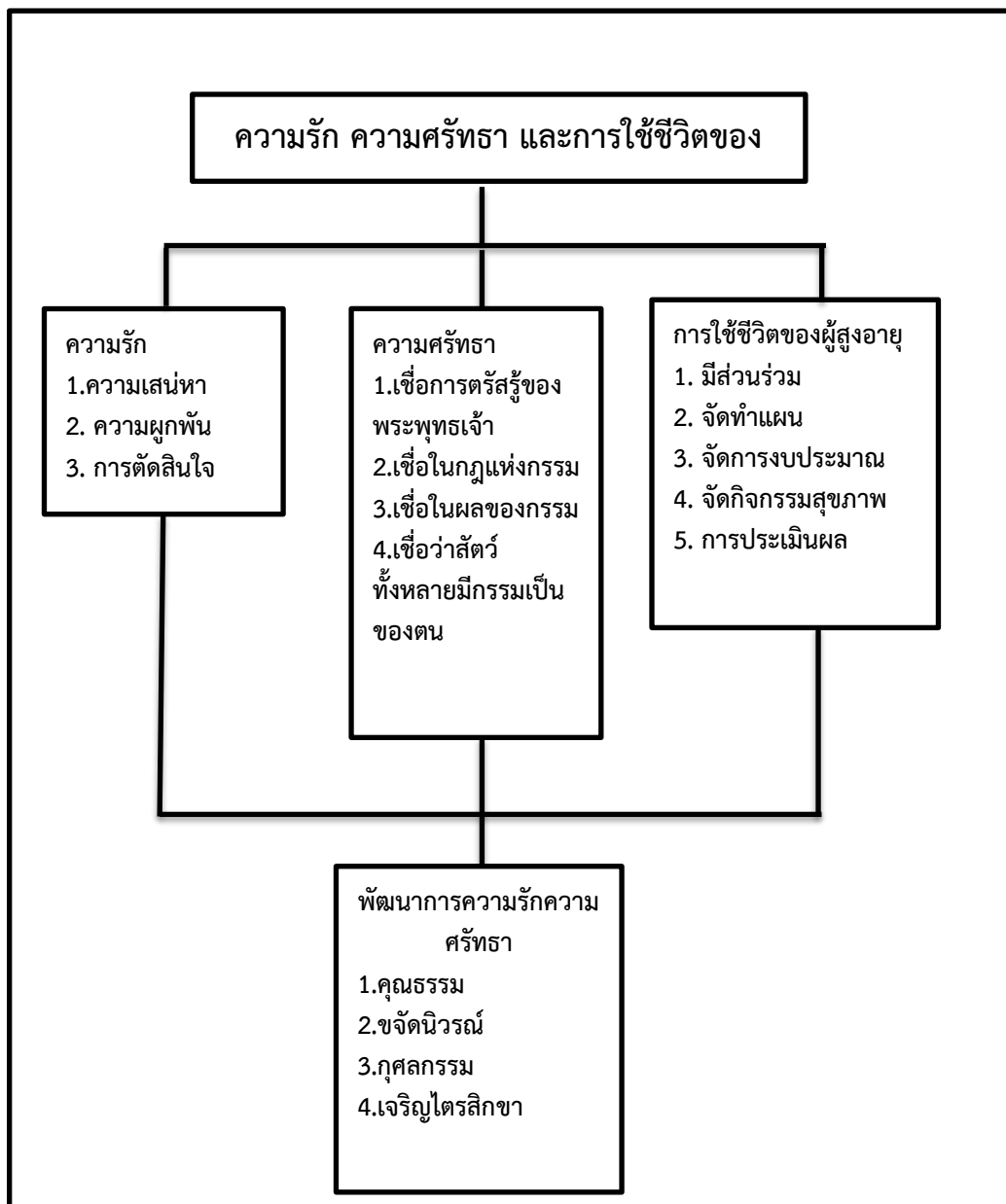
8. โรงงานอุตสาหกรรม มีบางแห่งสนับสนุนงบประมาณดำเนินงาน เพื่อให้ความช่วยเหลือ ดูแลผู้สูงอายุ เช่น จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้หรือห้องสมุดชุมชน จัดงานวันผู้สูงอายุ

9. กลุ่มองค์กรชุมชนอื่น ๆ ส่วนใหญ่เน้นการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม

สรุปได้ว่า จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรสูงอายุ ทำให้ต้องตระหนักเตรียมพร้อมในด้านต่าง ๆ เพื่อการดูแลสุขภาพของประชากรสูงอายุ ผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มช่วยเหลือตัวเองได้ดี 2) กลุ่มที่ช่วยตนเองได้บ้างและ 3) กลุ่มที่ช่วยเหลือตัวเองได้น้อยประเทศไทย

องค์ความรู้ใหม่

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผู้สูงอายุส่วนมากจะมีปัญหาที่สำคัญในเรื่องของปัญหาเศรษฐกิจสุขภาพการขาดเพื่อน รุนราวคราวเดียวกันร่วมทำกิจกรรมประจำวันร่วมกิจกรรมทางสังคมมีความนึกคิดแต่เรื่องเกี่ยวกับตนเองในความชราภาพ และปัญหาต่าง ๆ ที่ประสบอยู่ ผู้สูงอายุจึงมีแนวโน้มจะหันมา

สนใจ ในการดูแลตัวเอง 3 ประการ คือ 1) การทำให้มีสุขภาพดี สมบูรณ์ทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและปัญญา 2) การร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน มีส่วนร่วมในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ ตามอัตภาพโดยยังประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อผู้อื่น และ 3) มีความมั่นคงในชีวิต มีหลักประกันหรือความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ในชีวิตทรัพย์สิน ความมั่นคงในครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ผู้สูงอายุ จึงมีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรักความผูกพัน ในประเด็นของความรักในรูปแบบต่าง และเกี่ยวข้องกับความรัก เป็นารรับรู้ การยอมรับจะขึ้นอยู่กับ ความรู้ความเข้าใจและสภาพของแต่ละบุคคลที่มีต่อเรื่องนั้น ๆ เป็นไปตามหลักการใช้สติปัญญา การใช้เหตุผลสามารถนำความเชื่อไปปฏิบัติได้ ความศรัทธาจะช่วยให้จัดนิรณ เป็นปัจจัยให้เกิดกุศลกรรม และเกื้อกูลต่อการเจริญไตรสิกขา

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2560). ชุดความรู้การดูแลตนเองและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กองสนับสนุนสุขภาพภาคประชาชน กระทรวงสาธารณสุข. (2557). แนวทางการดำเนินงาน ตำบลจัดการสุขภาพดีเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- เกรียงศักดิ์ ช่อเลื่อม และคณะ. (2554). คุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุไทย. วารสารควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 37(3), 222-228.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2558). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: ผลิตัมม์.
- _____. (2558). โยนิโสมนสิการ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระอธิการสมนึก จรโณ. (2563). ความรัก ความศรัทธาและปรัชญาชีวิตของผู้สูงอายุ. ลำพูน: กิตติสิริ ก๊อปปี้.
- สายฤดี วรกิจโกคาทร และคณะ. (2550). ระบบการดูแลของผู้สูงอายุ ปรับแนวคิดร่วมชีวิตผู้สูงอายุ : การทบทวนแนวคิดและองค์ความรู้เบื้องต้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มประชากรผู้สูงอายุ. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Camus, A. (2007). Camus at Combat: Writing 1944 – 1947. (Second edition) Edited by Jacqueline Lévi-Valensi Translated by Arthur Goldhammer. United Kingdom: Princeton University Press.
- Sternberg, R. J. (1988). The Triangle of Love. New York: Basic.

รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี*

THE ADMINISTRATION OF THE PRACTICE OFFICE IN ACCORDANCE WITH THE PRINCIPLES OF SUITABLE THINGS [SAPPAYA] 4 IN SING BURI PROVINCE

พระครูวิโรจน์เขมคุณ (ไพโรจน์ เขมจิตโต)

PhraKhu wirojanakhemaguna (Pirot Khemacitto)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Sawan Campus, Thailand

E-mail: worrakrit6994@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหาร 2) เพื่อสร้างรูปแบบการบริหาร และ 3) เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ได้แก่ วิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ เจ้าอาวาสและรองเจ้าอาวาส จำนวน 116 รูป เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของเครซีและมอร์แกน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ เจ้าอาวาสและผู้เกี่ยวข้องกับสำนัก จำนวน 19 รูป/คน โดยการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม 13 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 19 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละผลการวิจัย พบว่า สภาพการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปายะ 4 มี 5 ด้าน ได้แก่ 1) การวางแผน 2) การบริหารองค์กร 3) การบริหารงานบุคคล 4) การอำนวยการ และ 5) การกำกับดูแลโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการบริหารงานบุคคล ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = 1.31) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการอำนวยการ ($\bar{X} = 2.76$, S.D.1.30) รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปายะ 4 ได้แก่ 1) รูปแบบการวางแผน 2) รูปแบบการจัดการองค์กร 3) รูปแบบการบริหารบุคคล 4) รูปแบบการอำนวยการ และ 5) รูปแบบการกำกับดูแล ผลการประเมินรูปแบบ พบว่า 1) การวางแผน มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) การบริหารองค์กร อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก 3) การบริหารงานบุคคล อยู่ในระดับ

* Received 7 March 2020; Revised 25 April 2020; Accepted 19 May 2020

มาก 4) การอำนวยการ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก และ 5) การกำกับดูแล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.49$, S.D. = 0.51)

คำสำคัญ: รูปแบบการบริหาร, สำนักปฏิบัติธรรม, ตามหลักสัปายะ 4, จังหวัดสิงห์บุรี

Abstract

The objective of this article 1) to study the Administration of the Practice office in Accordance with the Principles of Suitable Things [Sappaya] 4 in Sing Buri Province 2) to Create a form of the Practice Office in Accordance with the Principles of Suitable things [Sappaya] 4 in Sing Buri Province, and 3) to Evaluate a form of the Practice Office in Accordance with the Principles of Suitable Things [Sappaya] 4 in Sing Buri Province. This Study is Mixed Method Research which is Divided. Is Quantitative research Sample The samples were 116 abbot and deputy abbot, selected by using the formula of Crazy and Morgan. Data were collected by using questionnaires. Statistics used in data analysis Such as frequency, percentage ,Qualitative research The experts who provided important information are The Abbot and the persons involved with the bureau were 19 persons by interview. And group discussion of 13 person. Data was analyzed using content analysis. The form was evaluated by 19 experts / person. Data analysis Such as frequency, percentage The results of this dissertation found that: The administrative conditions of the Dharma Practice Institute in 4 principles in Singburi province, there are 5 aspects, including 1) the planning according to the 4 principles, 2) the organization management according to the 4 principles, 4) the personnel management according to the principles 4 4) supervising the 4 principles and 5) the supervision according to the 4 principles, the overall level When considered in each aspect, it was found that the aspect with the highest average value was personnel administration. ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = 1.31) The aspect that has the lowest mean is the administrative department ($\bar{X} = 2.76$, S.D. = 1.30). The administrative style of Dharma practice according to the 4 principles of Sangapaya in Sing Buri province, which are 1) the planning style according to the 4 principles of Sapaya, 2) the organization management according to the 4 principles of Sapaya The person according to the 4 principles. The results of the evaluation showed that 1) Planning was correct, appropriate, feasible. And

usefulness Is at the highest level. 2) Organizational management Is at the highest level Usefulness High level 3) Personnel management At a high level 4) The director is correct, appropriate, useful. Is at the highest level Possibility Is at a high level and 5) supervision is correct, At a high level ($\bar{X}$ = 4.49, S.D. = 0.51).

Keywords: Model Administration, Practice Office In Accordance, Things Sappaya 4, Sing Buri Province

บทนำ

พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาหลักของสังคมไทยเป็นส่วนหนึ่งในสามสถาบันหลัก ประกอบด้วย สถาบันชาติ พระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ พระสงฆ์เป็นพุทธบริษัทที่สำคัญเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่เป็นแบบอย่างแห่งการประพฤติปฏิบัติ ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และเป็นผู้ฝึกอบรมสั่งสอน ศีลธรรมจริยธรรมเป็นผู้นำ ด้านจิตใจของประชาชน ซึ่งเป็นบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญของพระสงฆ์เกี่ยวกับหน้าที่ทางสังคม เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเพื่อบรรลุอายุธรรม กระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานสิ่งนี้คือ สติปัฏฐาน 4 การปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนาเป็นหนทางแห่งการได้บรรลุธรรม มรรค ผล นิพพาน การเจริญภาวนาหรือกัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนามี 2 วิธี คือ สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน ปราภูลัทธิฐานที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเจริญธรรม 2 ประการนี้ เพื่อสลัดความไม่ประมาทและ เป็นเหตุให้เกิดปัญญาธรรม 2 อย่างนั้น ได้แก่ อะระบั้ง ได้แก่ สมถะ 1 วิปัสสนา 1 ” (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2530)

ในประเทศไทย วัดถือว่าเป็นศูนย์กลางชุมชน มีบทบาทกับสังคมไทย มาเป็นระยะเวลา ยาวนาน นับตั้งแต่ในอดีตถึงปัจจุบัน สถาบันพระพุทธศาสนา มีศาสนทายาท คือพระภิกษุสงฆ์ เป็นตัวแทนที่ทำหน้าถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้แก่ประชาชน กระแสการฝึกปฏิบัติวิปัสสนา แนวพุทธได้รับความนิยมมากขึ้น มีแนวโน้มมีผู้เข้ามาปฏิบัติธรรมเพิ่มขึ้น ความคาดหวังของสังคมที่จะหันมาศึกษาหลักธรรมและฝึกปฏิบัติเพื่อแก้ความทุกข์ให้กับตัวเอง สำนักปฏิบัติธรรม จึงต้องสัปปายะ อันได้แก่ สำนักปฏิบัติธรรมสมควรแก่การปฏิบัติ คือ ใกล้เคียงสะดวกในการเดินทาง และมีอาหารพอสัปปายะสำหรับการบริโภค มีความปลอดภัยในเบื้องต้น อริยาบถที่เหมาะสม ครูอาจารย์ที่เป็นกัลยาณมิตร ดังพุทธพจน์ที่ทรงตรัสในปฐมปฏิสัมภิทาสูตรว่า “กำหนดดี มนสิการดี ความจำดีรู้ด้วยปัญญา ซึ่งนิमितในธรรมที่เป็นสัปปายะและอสัปปายะ ” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

ในจังหวัดสิงห์บุรี มีวัดที่ได้รับการจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมที่มหาเถรสมาคมได้ ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ส่งเสริมให้มีสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดขึ้นในประเทศไทย และจังหวัดสิงห์บุรี มีการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมทั้งหมด 19 แห่ง ใน 6 อำเภอ

ประกอบไปด้วย วัดอัมพวัน วัดพระนอนจักรสีห์วรวิหาร วัดกุฎีทอง วัดโบสถ์ วัดพระปรมาภิไธย วัดพิศุทธวงพระอารามหลวง วัดทอง วัดเสนาณรงค์ วัดสิงห์สุทธาวาส วัดพรหมบุรี วัดพระนอน วัดโสมนัส วัดติกราชา วัดพระปรมาภิไธย วัดประโชติการาม วัดประดู่ วัดห้วยเจริญสุข วัดราชบุรณราชวรวิหาร วัดข่อยสังฆาราม โดยแต่ละวัดก็มีรูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 คือ กาย เวทนา จิต ธรรมเหมือนกัน จะต่างกันก็ตรงที่มีการจัดสถานที่และปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการในการปฏิบัติไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่แต่ละชุมชน ซึ่งทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเรื่องระดับของการปฏิบัติ ว่าสำนักปฏิบัติธรรมนี้ ดีกว่าสำนักปฏิบัติธรรมโน่น สะดวกสบายกว่า สำนักปฏิบัติธรรมนั้นสอนดีกว่า เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาที่เห็นได้ว่าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดสิงห์บุรีแต่ละสำนักนั้นแตกต่างกัน โดยเฉพาะเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมแต่ละสำนักที่มีศักยภาพและความสามารถในการดำเนินในแต่ละด้านที่แตกต่างกัน มีรูปแบบและวิธีการ รวมถึงการบริหารจัดการที่ไม่เหมือนกัน จึงเป็นเรื่องที่ควรจะต้องศึกษารูปแบบการบริหารที่ดี เพื่อจะมาเพิ่มเติมทักษะความสามารถในด้านต่าง ๆ สำหรับเจ้าสำนักปฏิบัติธรรม รวมถึงบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ภายในสำนักปฏิบัติธรรมด้วย (สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดสิงห์บุรี, 2562)

สำนักปฏิบัติธรรมต้องมียุทธศาสตร์ประกอบหลายประการ ทั้งเรื่องที่พักอาศัย อาหารการกิน บุคคลรอบข้าง และสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้นต้องมีการฝึกการอบรมในหลักสูตรที่มีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างที่ได้รับการทดสอบแล้วจนมั่นใจสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้น จำเป็นต้องสร้างความสบายกาย ความสบายใจ และการเข้าถึงความสุขจากภายในอย่างแท้จริง ให้เกิดขึ้นกับผู้เข้ามาปฏิบัติธรรม ซึ่งสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้นต้องมีความสงบและความสงบจากผู้คน บรรยายภาคร่มเย็น ถ้าหากสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้นเพียงพร้อมดีแล้ว ก็สามารถทำให้จิตใจผู้เข้ามาปฏิบัติได้รับความสงบจากการปฏิบัติได้ง่าย ตามสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้น ๆ ด้านที่พักอาศัย อาหารการกินต้องไม่ฟุ้งเฟ้อจนเกินไป ไม่ลำบากเกินไป ปราศจากทางแห่งอบายมุข และอาหารการกินไม่ยุ่งยาก ดังธรรมที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในหัวข้อธรรมสัปายะ 4 ที่ว่า 1) อาวาสสัปายะ มีที่พักอาศัยสะดวก ที่อยู่เหมาะสม บรรยายภาคร่มเย็น 2) บุคคลสัปายะ มีบุคคลแวดล้อมที่เหมาะสม ที่เกี่ยวข้อง ทำให้สบายใจ 3) อาหารสัปายะ การบริโภควรรณที่พอ เหมาะสม มีอาหารการบริโภควรรณสะดวก และ 4) อัมมสัปายะ มีหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสมแก่จริตของผู้ปฏิบัติ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) มีการบริหารจัดการส่งเสริมวัดให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมและเทคนิคในการปฏิบัติ ก็มีหลายวิธีด้วยเช่นกัน สำนักปฏิบัติธรรมบางแห่งได้มีการจัดรูปแบบการปฏิบัติในระยะยาวบ้าง ระยะสั้นบ้างและการถือศีลอุโบสถในวันพระ หรือตามความสะดวกของอุบาสกและอุบาสิกาในการที่จะเข้ามาปฏิบัติธรรมที่สำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสิงห์บุรี สอดคล้องกับหลักบุคคลสัปายะ I = Informal มีการสื่อสารสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเอง สอดคล้องกับหลักภัสสสัปายะ และ T = Technology มีสถานที่และวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนพร้อม สอดคล้องกับหลักอาวาสสัปายะ ด้านโคจรสัปายะ

ยะ ด้านอาหาร สัปปายะ ด้านอุตุสัปปายะ และด้านอิริยาปถสัปปายะ ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 3 อย่างประกอบด้วยสถานที่ วิทยาการ และการบริหารจัดการ (พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ฌมวโร (วัฒนคุ), 2560)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลัก สัปปายะในจังหวัดสิงห์บุรี” เพื่อจะได้นำผลการศึกษามาประยุกต์ใช้ในการจัดรูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสิงห์บุรี ให้มีรูปแบบการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่คณะสงฆ์ในส่วนอื่นด้วย และเพื่อความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทสังคมไทยในปัจจุบันต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี
2. เพื่อสร้างรูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี
3. เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ ได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน เป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สรุปได้ดังนี้

1. วิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส จำนวน 163 รูป โดยเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 116 รูป สุ่มตามแบบเครซี่และมอร์แกน การสร้างเครื่องมือ โดยผู้วิจัยศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร บทความ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสร้างร่างแบบสอบถาม และหาค่าความเชื่อมั่นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่านแล้วนำมาปรับปรุง แก้ไขให้เหมาะสม โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์เป็นรายข้อ (Item Objective Congruence Index: IOC) ที่ได้รับคือมากกว่า 0.5 ทุกข้อ หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try Out) แก่บุคคลที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) (Cronbach, L. J., 1990) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.939 การเก็บรวบรวมข้อมูลแจกแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยด้วยตนเอง โดยทำการนัดหมาย วัน เวลา ที่จะขอความอนุเคราะห์ช่วยเหลือในการแจกแบบสอบถาม และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล โดยหาค่าเฉลี่ย

(Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย ส่วนการประเมินรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นเจ้าสำนักปฏิบัติธรรมและผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 19 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละ

2. วิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ โดยเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ เจ้าอาวาสและผู้เกี่ยวข้องกับสำนักปฏิบัติธรรม จำนวน 19 รูป/คน โดยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งมีคุณสมบัติได้แก่เป็นเจ้าสำนักมาไม่ต่ำกว่า 5 ปี โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปประเด็นสำคัญ เพื่อร่างรูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี และการสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นเปรียญธรรม 9 ประโยคและผู้บริหารสถานศึกษาชำนาญการพิเศษ 13 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี พบว่าสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสิงห์บุรี มี 19 สำนัก มีการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรีอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน โดยด้านการบริหารงานบุคคลมากที่สุด ($\bar{X} = 2.93$, S.D. = 1.31) รองลงมา คือ ด้านการบริหารองค์กร ($\bar{X} = 2.90$, S.D. = 1.30) รองลงมา คือ ด้านการวางแผน ($\bar{X} = 2.82$, S.D. = 1.30) รองลงมา คือ ด้านการกำกับดูแล ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 1.31) และด้านการอำนวยการน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.76$ S.D.1.30) โดยมีสภาพการบริหารในสำนักปฏิบัติธรรม 19 สำนัก ประกอบด้วย

1.1 การวางแผนการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 พบว่า 1) อาวาสสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีอาคารสถานที่เพื่อรองรับผู้เข้ามาประพฤติปฏิบัติธรรม มีอาคาร หรือศาลาปฏิบัติธรรมที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรม และฝึกปฏิบัติกรรมฐานได้อย่างเพียงพอ มีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด จำนวนเพียงพอ และแยกตามเพศของผู้ใช้สำหรับที่พัก มีห้องพักมีการป้องกันแมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดี มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรมและบริเวณโดยรอบ มีกฎข้อบังคับหรือระเบียบปฏิบัติของวัดหรือสำนักปฏิบัติธรรม ที่จัดพิมพ์ไว้เป็นเอกสารเผยแพร่หรือติดประกาศไว้ ณ บริเวณที่เห็นชัดเจน 2) บุคคลสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีกฎระเบียบวิธีปฏิบัติสำหรับผู้เข้ามาฝึกอบรมปฏิบัติธรรมชัดเจน มีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแพร่พระพุทธศาสนาด้านวิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง มีเจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการ

อำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีการชี้แจงวัตถุประสงค์วิธีการฝึกอบรมและกฎกติกา มีการประเมินผลก่อนหรือหลังการจัดอบรมปฏิบัติธรรม 3) โภชนะสัปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีโรงฉัน โรงครัว อาหารอย่างเพียงพอ 4) ธรรมะสัปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีพระวิปัสสนาจารย์ ที่ผ่านการอบรมและประพฤติปฏิบัติมาก่อนตามหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ มีการประชาสัมพันธ์ข่าวการฝึกอบรมและปฏิบัติธรรมชัดเจน มีความสามารถในการเทศนา และบรรยายธรรม และเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และสามารถบรรยายให้ผู้ฟังเข้าใจหลักพุทธธรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้

1.2 การจัดการองค์กรของสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปายะ 4 พบว่า

1) อาวาสสัปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีอาคารสถานที่ เสนาสนะของสำนักปฏิบัติธรรมให้เกิดความเรียบร้อย มีความ ร่มรื่นเหมาะสมและเป็นเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม มีบุคลากร/เจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแล ด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขาและ ความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ปฏิบัติธรรม มีการดูแลด้านการรักษาความปลอดภัยทั้งภายในสำนักปฏิบัติธรรมและบริเวณโดยรอบ และมีสถานที่ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมสามารถเดินทางไปได้สะดวก 2) บุคคลสัปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรประชุมบุคลากรเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนจัดปฏิบัติธรรม มีพระวิปัสสนาจารย์ซึ่งต้องได้รับการผ่านกระบวนการฝึกอบรมการสอนหรือการถ่ายทอดวิปัสสนากัมมัฏฐานมาก่อน หรือต้องเคยฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมาอย่างชำนาญการ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติธรรมและภารกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมปฏิบัติธรรม และต้องสร้างมาตรการด้านการบริหารจัดการให้เกิดความร่วมมือประสานงานระหว่าง สำนักปฏิบัติธรรมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) โภชนะสัปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการดูแลด้านสุขอนามัย อาหาร น้ำปานะเพียงพอกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม 4) ธรรมะสัปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมอย่างแท้จริง มีการจัดสรรเวลาในเรื่องของธรรมะ ส่งเสริมให้มีกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง และสำนักปฏิบัติธรรมควรทำโครงการการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งชีวิตประจำวันและชีวิตการทำงาน

1.3 การบริหารบุคคลของสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปายะ 4 พบว่า

1) อาวาสสัปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการพัฒนาพร้อมทุกด้าน ทั้งอาคารสถานที่ ที่จอดรถ และความสะดวกในการเดินทางมาปฏิบัติธรรมได้อย่างต่อเนื่อง มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งในสำนักปฏิบัติธรรม และบริเวณโดยรอบ 2) บุคคลสัปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรพัฒนาบุคลากรของสำนักปฏิบัติธรรมให้มีความรู้ความสามารถ มีความพร้อมที่จะรับภาระในการจัดอบรมการปฏิบัติธรรม สร้างทีมงานพระวิทยากร และมีเจ้าหน้าที่ทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้มาปฏิบัติธรรม 3) โภชนะสัปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีคนทำครัว อาหาร โรงครัวเพียงพอกับผู้เข้ารับการอบรม 4) ธรรมะสัปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ ความสามารถให้การแนะนำด้านปฏิบัติ ปฏิบัติธรรม

ใช้หลักธรรม คำสอน และปรับปรุงคุณภาพการปฏิบัติธรรมให้มีความพร้อมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ พระวิปัสสนาจารย์ควรมีความรู้ความเข้าใจในหลักการสอน ทำให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี พระวิปัสสนาจารย์ควรมีความสามารถในการเทศนาและบรรยายธรรมได้เป็นอย่างดี และมีความสามารถ ความชำนาญ และทักษะในการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ธรรมะได้อย่างดียิ่ง

1.4 การอำนวยการของสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 พบว่า

1) อาวาสสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีห้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พัก ถ้ามีความพร้อมต่อการปฏิบัติธรรม สภาพแวดล้อมของสำนักปฏิบัติ เหมาะแก่การพึงธรรม ปฏิบัติธรรม มีการคมนาคมไป - มา สะดวก มีอาคารสถานที่ บรรยากาศร่มรื่น เงียบสงบ และควรมีอาคารหรือศาลาปฏิบัติธรรมไม่แคบเกินไป กว้างพอประมาณกับจำนวนผู้ปฏิบัติธรรม 2) บุคคลสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรประสานกับชุมชนให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับการปฏิบัติธรรม จัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์เพื่อเพิ่มบุคลากรทางการปฏิบัติธรรม และใช้สื่อ เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต ในการประชาสัมพันธ์ และเสริมการปฏิบัติ 3) โภชนะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีการดูแลโภชนาการในโรงอาหารรับประทานสะอาดและมีสถานที่ทำความสะอาด มีอาหาร น้ำดื่ม น้ำปานะ และโรงครัวเพียงพอรองรับผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยยึดหลักว่า ประหยัด เกิดประโยชน์สูง และเน้นการทานอาหารเป็นยา 4) ธรรมะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีคณาจารย์ในการปฏิบัติที่ถูกต้องหลัก และจัดการปฏิบัติที่มีระยะสั้น ๆ ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชน

1.5 การกำกับดูแลของสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 พบว่า

1) อาวาสสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีหัวหน้าเวรยาม ในการจัดทำความสะอาด มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนในการทำ ความสะอาด หรือจัดให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีส่วนร่วมในการรักษาความสะอาดภายในบริเวณสำนัก มีสถานที่ห้องน้ำและห้องสุขาอยู่ในที่ปลอดภัย ไม่ลับตาหรือเปลี่ยวจนเกินไป มีแสงสว่างเพียงพอ บริเวณที่พัก มีการตรวจสอบความพร้อมอยู่เสมอ 2) บุคคลสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีนโยบาย และวิธีการปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ก่อนเริ่มโครงการอบรมปฏิบัติธรรม มีกฎระเบียบในการปฏิบัติ สำหรับผู้เข้ามาในสำนักปฏิบัติที่ชัดเจน มีห้องน้ำห้องสุขาของสำนักปฏิบัติธรรมมีการจัดจัดพนักงานทำความสะอาดประจำจำกัดจำนวนผู้มาปฏิบัติให้พอดีกับอาคาร ไม่มาก เกินไป มีการตั้งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ จัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย อย่างละเอียด ให้เป็นกิจจะลักษณะชัดเจน และมีการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายคุณุศลและฝ่ายสงฆ์ แบ่งหน้าที่กันชัดเจน 3) โภชนะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีการจัดโรงอาหาร โดยคำนึงถึงสุขอนามัย มีสถานที่รับประทาน อาหารปราศจากแมลงวัน มีคำนึงถึงความสะอาดของแม่ครัว และมีความรู้ในเรื่องโภชนาการ หรือมีนักโภชนาการดูแลเรื่องอาหารจัดอาหารที่มีประโยชน์ 4) ธรรมะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการจัดการสถานที่ปฏิบัติธรรมที่ดี เหมาะสำหรับการปฏิบัติภาวนา มีการใช้สื่อธรรมะออนไลน์ มีกิจกรรม

ส่งเสริมธรรมะบนโซเซียลเน็ตเวิร์ค มีการใช้สื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้อีกทางหนึ่ง และมีการสอน สอดรับกับจุดมุ่งหมายตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้

2. รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี พบว่า 1) รูปแบบการวางแผน พบว่า 1) ด้านอवासสัปปายะ รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมจัดให้มีอาคารสถานที่เพื่อรองรับผู้เข้ามาประพฤติปฏิบัติธรรมอย่างเพียงพอเหมาะสม มีอาคาร สถานที่ที่สามารถรองรับผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรม และฝึกปฏิบัติก็มีพื้นฐานได้อย่าง เพียงพอ จัดที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาให้มีจำนวนเพียงพอ และแยกตามเพศของผู้ใช้ มีการป้องกัน แมลงและสัตว์ที่จะมารบกวนหรือทำอันตรายได้อย่างดีในสถานที่ปฏิบัติธรรมและ 2) ด้าน บุคคลสัปปายะ รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมมีกฎระเบียบวิธีปฏิบัติสำหรับผู้เข้ามา ฝึกอบรมปฏิบัติธรรมชัดเจน เห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านวิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง จัดให้มีเจ้าหน้าที่ในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อย่างเพียงพอ 3) โภชนะสัปปายะ รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมจัดให้มีโรงฉัน โรงครัว อาหารเพียงพอกับจำนวนผู้เข้ารับ การอบรม 4) ด้านธรรมะสัปปายะ รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมที่ทำการสอนต้องผ่าน การอบรมและประพฤติปฏิบัติมาก่อนตามหลักสูตรพระวิปัสสนาจารย์ มีการประชาสัมพันธ์ข่าว การฝึกอบรมและปฏิบัติธรรมชัดเจน มีพระวิทยากรที่มีความสามารถในการเทศนา และ บรรยายธรรม และเข้าใจหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี ที่สามารถบรรยายให้ผู้ฟัง เข้าใจหลักพุทธธรรมและ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้

2.1 รูปแบบการบริหารองค์กรพบว่า 1) ด้านอवासสัปปายะ สำนักปฏิบัติ ธรรมมีอาคารสถานที่ เสนาสนะของสำนักปฏิบัติธรรม มีความร่มรื่นเหมาะสมและเป็นเอื้อต่อ การปฏิบัติธรรม 2) ด้านบุคคลสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีการประชุมบุคลากรเพื่อเตรียม ความพร้อมก่อนจัดปฏิบัติธรรม 3) โภชนะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีการดูแลด้านสุขอนามัย ความสะอาด อาหารให้เพียงพอกับผู้เข้ารับการอบรม จัดให้มีโรงครัว อาหาร น้ำปานะเพียงพอ กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมปฏิบัติธรรม 4) ธรรมะสัปปายะ เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมให้ความสำคัญ กับการศึกษาปฏิบัติและเผยแผ่ธรรมอย่างแท้จริง

2.2 รูปแบบการพัฒนาบุคลากรพบว่า 1) อवासสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมี การพัฒนาทั้งอาคารสถานที่ ที่จอดรถ และความสะดวกในการเดินทางมาปฏิบัติธรรมได้อย่าง ต่อเนื่อง มีการดูแลรักษาความปลอดภัยทั้งในสำนักปฏิบัติธรรม และบริเวณโดยรอบ 2) บุคคลสัปปายะ มีการส่งเสริมพัฒนาบุคลากรของสำนักปฏิบัติธรรมให้มีความรู้ความสามารถ มีความพร้อมที่จะรับภาระในการจัดอบรมการปฏิบัติธรรม 3) โภชนะสัปปายะ สำนักปฏิบัติ ธรรมมีคนทำครัว อาหาร โรงครัวเพียงพอกับผู้เข้ารับการอบรม 4) ธรรมะสัปปายะ สำนัก ปฏิบัติธรรมมีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความรู้ ความสามารถให้การแนะนำด้านปฏิบัติ ปฏิบัติธรรม ใช้หลักธรรม คำสอน

2.3 รูปแบบการอำนวยความสะดวกพบว่ามี 1) อาวาสสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีห้องน้ำ โรงอาหาร สถานที่พัก ถ้ามีความพร้อมต่อการปฏิบัติธรรม เหมาะแก่การฟังธรรม ปฏิบัติธรรม 2) บุคคลสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีการประสานกับชุมชนให้ชุมชนมีส่วนร่วมกับสำนักปฏิบัติธรรมมีการจัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์เพื่อเพิ่มบุคลากรทางการปฏิบัติธรรมใช้สื่อเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ต ในการประชาสัมพันธ์ และเสริมการปฏิบัติ 3) โภชนะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีการดูแลโภชนาการในอาหารรับประทานสะอาดและมีสถานที่ทำความสะอาด มีอาหาร น้ำดื่ม น้ำปานะ และโรงครัวเพียงพอรองรับผู้เข้ารับการฝึกอบรม 4) ธรรมะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมสร้างแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกหลัก จัดการปฏิบัติธรรมที่มีระยะสั้น ๆ ที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของประชาชน

2.4 รูปแบบการกำกับดูแล พบว่า 1) อาวาสสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีหัวหน้าเวรยาม ในการจัดทำความสะอาด มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนในการทำ ความสะอาด 2) บุคคลสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีแนวนโยบาย และวิธีการปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ก่อนเริ่มโครงการอบรมปฏิบัติธรรม มีกฎระเบียบในการปฏิบัติ 3) โภชนะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีการจัดโรงอาหาร โดยคำนึงถึงสุขอนามัย จัดสถานที่รับประทาน อาหารปราศจากแมลงวัน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยในการบริโภค 4) ธรรมะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรมมีการจัดการสถานที่ปฏิบัติธรรมที่ดี เหมาะสำหรับการปฏิบัติภาวนา มีการใช้สื่อธรรมะออนไลน์ มีกิจกรรม ส่งเสริมธรรมะบนโซเชียลเน็ตเวิร์ค มีการใช้สื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้อีกทางหนึ่งมีการสอนสอดรับกับจุดมุ่งหมายตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

3. ผลการประเมินรูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านการวางแผนตามหลักสัปปายะ 4 มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) การบริหารองค์กรตามหลักสัปปายะ 4 มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก 3) การบริหารงานบุคคลตามหลักสัปปายะ 4 มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก 4) การอำนวยความสะดวกตามหลักสัปปายะ 4 มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก และ 5) การกำกับดูแลตามหลักสัปปายะ 4 มีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

1. สภาพสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดสิงห์บุรี มี 19 สำนัก มีการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า

การบริหารสำนักปฏิบัติธรรม จะต้องวางแผนบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมให้ครบวงจร ให้สัปปายะเหมาะกับการปฏิบัติธรรมทั้งอาวาส ทั้งโภชนะ ทั้งบุคคล ทั้งธรรมะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์ วิสิทธิ์ ธมฺมวโร (วัฒน์คุ) พบว่า การบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมที่ควรมีองค์ความรู้เพียงพอ ทั้งทางโลกทางธรรม ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักมีอำนาจบารมี พระวิปัสสนาจารย์มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดมีการสื่อสารสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเอง มีสถานที่และวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนพร้อม (พระครูสังฆรักษ์ วิสิทธิ์ ธมฺมวโร (วัฒน์คุ), 2560) และยังสอดคล้องกับข้อมูลของ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสิงห์บุรี ที่ว่าการดำเนินการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ต้องรายงานความสำคัญและความจำเป็นในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสิงห์บุรีทราบทุกระยะเพื่อให้สามารถสนองงานคณะสงฆ์ได้อย่างทั่วถึง (สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดสิงห์บุรี, 2562)

2. รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 พบว่า 1) อาวาส สัปปายะ 2) บุคคลสัปปายะ 3) โภชนะสัปปายะ และ 4) ธรรมะสัปปายะ สำนักปฏิบัติธรรม ควรมีกฎระเบียบวิธีปฏิบัติสำหรับผู้เข้ามาฝึกอบรมปฏิบัติธรรมชัดเจน มีความสนใจ และเห็นความสำคัญของการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามวิปัสสนาธุระอย่างแท้จริง มีเจ้าหน้าที่เพียงพอในการทำหน้าที่ดูแลด้านที่พัก อาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องสุขา และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีการชี้แจงวัตถุประสงค์วิธีการฝึกอบรมและกฎกติกา มีการประเมินผลก่อนหรือหลังการจัดอบรมปฏิบัติธรรม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การปฏิบัติธรรมนั้น ต้องแสวงหาสถานที่ ๆ เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม เช่น สถานที่อันสงัด เป็นต้น จะทำให้จิตสงบได้ง่าย เมื่อจิตสงบ การปฏิบัติธรรมก็ล้าหน้าไปเรื่อย ๆ ซึ่ง ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) แสดงทัศนะไว้ว่า “อาวาส (ที่อยู่อาศัย) หมายถึง ที่อยู่ที่พักอาศัยและสถานที่ปฏิบัติมี 2 อย่าง ได้แก่ อาวาสสัปปายะ คือ ที่อยู่ ที่พัก ที่อาศัยและสถานที่ที่ไม่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ และอาวาสสัปปายะ คือ ที่อยู่ ที่พัก ที่อาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมแก่การปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติควรเลือกอยู่ในอาวาสสัปปายะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2558) โดยประยุกต์เข้ากับรูปแบบทั้งหมดประกอบด้วย 1) รูปแบบการบริหาร 2) รูปแบบการจัดการองค์กร 3) รูปแบบการบริหารบุคคล 4) รูปแบบการอำนวยความสะดวก ดังที่ พระครูประโชติธรรมารักษ์ (จรัญ ฐานิสโร) ได้ศึกษา วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์ส่งเสริมการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม กรุงเทพมหานคร” พบว่า การสร้างเครือข่ายพระวิปัสสนาจารย์ ประกอบด้วยแผนการดำเนินการ คือ 1) จัดเป็นกรณีพิเศษมีการปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังเชิญ วิทยากรที่มีชื่อเสียง ใช้สื่อการสอนเทคโนโลยี ภาพประกอบนิทาน ตัวอย่าง 2) จัดอบรมพระวิปัสสนาจารย์เพื่อเพิ่มบุคลากรทางการปฏิบัติธรรม 3) ใช้สื่อเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และอินเทอร์เน็ตในการประชาสัมพันธ์ และเสริมการปฏิบัติเป็นระยะๆ 4) จัดปฏิบัติธรรมกับชาวต่างชาติเดือนละครั้ง 5) จัดนิมนต์พระวิทยากรที่มีชื่อเสียงมาเป็นวิทยากรการอบรม (พระครูประโชติธรรมารักษ์

(จรรยา ฐานิสโร), 2561) และดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวไว้ว่า หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมสนับสนุนการจัดการทั่วไปที่เป็นปัจจัยสำคัญส่งเสริม ทศนคติของบุคลากรทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ให้มีความพร้อมมีความพึงพอใจในอาชีพการงานของตนเอง มีความเพียรพยายามทำงาน มีความเข้าใจสภาพแวดล้อมกฎระเบียบ และการพิจารณาไตร่ตรองระบบการทำงานให้มีความเหมาะสมถูกต้องตามกฎหมายและสิ่งแวดล้อมทั้งเรื่องบุคคล เรื่องการงาน เรื่องวัสดุอุปกรณ์และวิธีการจัดการอย่างโยนิโสมนสิการโดยอนุโลมและปฏิโลม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2558) และยังสอดคล้องกับงานเขียนของ พระโสภณมหาเถระ (มหาสี สยาดอ) ที่กล่าวถึงมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นเส้นทางสู่พระนิพพาน และถือเป็นรูปแบบการปฏิบัติธรรมที่นิยมมากที่สุดในประเทศไทย (พระโสภณมหาเถระ (มหาสี สยาดอ), 2555)

3. ผลการประเมิน รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า สภาพของสำนักปฏิบัติธรรมควรมีความพร้อมทางด้านอาคารสถานที่ มีความสะอาด ปลอดภัย ร่มรื่น จัดสถานที่สำหรับการเดินจงกรมปฏิบัติธรรมให้สัปปายะเพื่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่จิตของผู้ปฏิบัติ มีพระวิปัสณาจารย์ ที่มีความรู้ความสามารถ เข้าใจในการถ่ายทอดความรู้หลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน และมีข้อวัตรปฏิบัติที่น่าศรัทธาเลื่อมใส ดังที่ พระครูสังฆรักษ์ วิสิทธิ์ ธมมวโร (วัฒนคุ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชิงพุทธบูรณาการ พบว่าการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมที่ควรมียึดความรู้เพียงพอทั้งทางโลกทางธรรม ผู้บริหารหรือเจ้าสำนักมีอำนาจบริหาร มีพระวิปัสณาจารย์มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนดมีการสื่อสารสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเอง มีสถานที่และวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนพร้อม (พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ธมมวโร (วัฒนคุ), 2560) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบุญเลิศ ธมมทสสี นงเยาว์ หนูไชยะ ณ กาฬสินธุ์ พรรณราย ชูเลิศ ได้ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาปรากฏการณ์วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่ในปัจจุบันซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งที่ยอมรับและมีผลการประเมินที่เหมาะสมมากที่สุดในปัจจุบัน (พระมหาบุญเลิศ ธมมทสสี และคณะ, 2559)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบที่ผู้วิจัยได้ตั้งเป้าไว้ คือ รูปแบบการบริหารสำนักปฏิบัติธรรมตามหลักสัปปายะ 4 ในจังหวัดสิงห์บุรีได้แก่ หลักการบริหารสำนักปฏิบัติธรรม ซึ่งประกอบด้วย 5 หลัก คือ 1) หลักการวางแผน 2) หลักการจัดการองค์กร 3) หลักการพัฒนาบุคคล 4) หลักการอำนวยความสะดวก และ 5) หลักการกำกับดูแล หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาประยุกต์ใช้กับสำนักปฏิบัติธรรม ได้แก่ หลักสัปปายะ 4 คือ 1) อาวาสสัปปายะ 2) โภชนะสัปปายะ 3) บุคคลสัปปายะ และ 4) ธรรมะสัปปายะ โดยมีบทสรุป ดังนี้ 1) อาวาสสัปปายะ ประกอบด้วย

1.1) สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการกำหนดเวลาในการทำความสะดวกที่ชัดเจน หรือจัดให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีส่วนร่วมในการรักษาความสะดวกภายในบริเวณสำนักปฏิบัติธรรมร่วมกัน 1.2) มีสถานที่ห้องน้ำและห้องสุขาอยู่ในที่ปลอดภัย ไม่ลับตาหรือเปลี่ยวจนเกินไป 1.3) จัดให้บริเวณที่พักมีแสงสว่างเพียงพอ มีการตรวจสอบความพร้อมอยู่เสมอ 2) บุคคลสัปปายะ ประกอบด้วย 2.1) สำนักปฏิบัติธรรมควรมีแนวนโยบาย และวิธีการปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกันก่อนเริ่มโครงการอบรมปฏิบัติธรรม 2.2) มีกฎระเบียบในการปฏิบัติ สำหรับผู้เข้ามาในสำนักปฏิบัติที่ชัดเจน 2.3) มีห้องน้ำห้องสุขาของสำนักปฏิบัติธรรม มีการจัดพนักงานทำความสะอาดประจำ 2.4) จำกัดจำนวนผู้มาปฏิบัติให้พอดีกับอาคาร ไม่มาก เกินไป 2.5) สำนักปฏิบัติธรรมมีการตั้งเจ้าหน้าที่รับผิดชอบ จัดทำบัญชีรายรับ - รายจ่าย อย่างละเอียดให้เป็นกิจจะลักษณะชัดเจน 2.6) มีการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายคฤหัสถ์และฝ่ายสงฆ์ แบ่งหน้าที่กันชัดเจน 3) โภชนะสัปปายะ ประกอบด้วย 3.1) สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการจัดโรงครัว โดยคำนึงถึงความสะดวกและสุขอนามัยของผู้รับประทานอาหารเป็นหลัก 3.2) จัดสถานที่รับประทาน อาหารปราศจากแมลงรบกวน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยในการบริโภค 3.3) ควรคำนึงถึงความสะดวกของแม่ครัว โรงอาหาร อาหาร อย่างเข้มงวด 3.4) จัดให้มีผู้มีความรู้ในเรื่องโภชนาการ หรือมีนักโภชนาการดูแลเรื่องอาหารจัดอาหารที่มีประโยชน์ 4) ธรรมะสัปปายะ ประกอบด้วย 4.1) สำนักปฏิบัติธรรมควรมีการใช้สื่อจากแหล่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ 4.2) มีการใช้สื่อธรรมะออนไลน์ มีกิจกรรม ส่งเสริมธรรมะบนโซเชียลเน็ตเวิร์ค 4.3) มีการใช้สื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้อีกทางหนึ่ง 4.4.) มีการธรรมะและหลักการปฏิบัติสอดรับกับจุดมุ่งหมายตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะ ผู้บริหารต้องทราบถึงการวางแผนว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงาน และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อระบบการบริหารทำให้กิจการต่างๆ สามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย ประโยชน์ของการวางแผน เช่น ทำให้องค์การสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ที่มีอยู่อย่างจำกัด ช่วยลดความไม่แน่นอน ทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ได้วางแผนไว้ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างเป็นระบบ และทำให้เกิดการประหยัดต้นทุน ต้องทำโครงสร้างคณะผู้บริหารให้ระบบการทำงาน ชัดเจน โครงสร้างขององค์การจึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงขนาดขององค์การ อัตราความเจริญเติบโตของ องค์การ ความก้าวหน้าในเทคโนโลยี ตลอดจนความมีประสิทธิภาพในการบริหารงาน องค์ประกอบของโครงสร้างมีสาระสำคัญ ประกอบด้วย การรวมอำนาจ ความชำนาญเฉพาะอย่าง ลำดับสายการบังคับบัญชา ช่วงของการบังคับบัญชา ขนาดขององค์กร และความเป็นทางการ ผู้บริหารมีภาระหน้าที่ในการสั่งการต่าง ๆ ต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดีผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ต้องเข้าใจผู้ใต้บังคับบัญชาของตน เข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของบุคลากรและองค์กรที่มีอยู่ รวมถึงการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิด

เอกสารอ้างอิง

- พระครูประโชติธรรมารักษ์ (จรัญ ฐานิสโร). (2561). กลยุทธ์ส่งเสริมการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรม กรุงเทพมหานคร. ใน คุชณีนินพน์พุทธศาสตร์คุณวินิตติต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสังฆรักษ์วิสิทธิ์ ธมฺมวโร (วัฒน์คุ). (2560). การบริหารสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชิงพุทธบูรณาการ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2530). บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2558). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: ผลิธัมม์.
- พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี และคณะ. (2559). ศึกษาปรากฏการณ์วิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่ในปัจจุบัน. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระโสภณมหาเถระ (มหาสี สยาตอ). (2555). มหาสติปัฏฐานสูตร ทางสู่พระนิพพาน พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.9, M.A, Ph.D.), ตรวจชำระ, พระคันธสาราภังค์ แปลและเรียบเรียง. กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดสิงห์บุรี. (2562). ข้อมูลสำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดสิงห์บุรี. เรียกใช้เมื่อ 20 กันยายน 2562 จาก <http://sbr.onab.go.th/>
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing. (5th ed.). New York: harper collins publishing.

การพัฒนาารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครู ของนิติตโครงการเพชรในตม*

THE DEVELOPMENT OF ENHANCE TEACHER CONSCIOUSNESS ACTIVITY MODEL FOR THE PHATNAITOM PROJECT

เพ็ญพัทธ์ ภูมิมาลา

Penpak Pummala

กิตติชัย สุธาสิโนบล

Kittichai Suthasinobol

วิไลลักษณ์ ลังกา

Wilailak Landka

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Srinakharinwirot University, Thailand

E-mail: penpakwonbin@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อถอดบทเรียนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิติตโครงการเพชรในตม 2) เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิติตโครงการเพชรในตม 3) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิติตโครงการเพชรในตม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประเมินประสิทธิภาพและการสัมมนาทางวิชาการ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 53 คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหาร อาจารย์ นิติต คณะกรรมการ กอ.รมน.และบัณฑิตโครงการเพชรในตม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ แบบคำถาม แบบประเมินประสิทธิภาพและแบบบันทึกการสัมมนา การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การถอดบทเรียนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิติตโครงการเพชรในตมประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) 2) กระบวนการ (Process) และ 3) ผลผลิต (Output) และรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิติตโครงการเพชรในตมประกอบด้วยกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูใน 3 ด้าน คือ 1) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อตนเอง 2) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อนักเรียนและ 3) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อสังคม แบ่งเป็น 5 กิจกรรมหลัก คือ 1) กิจกรรมศิษย์ได้ดี...เพราะมีครู 2) กิจกรรมบันทึก “จิตสำนึกความเป็นครู” 3) กิจกรรม“ดูละคร แล้วย้อนดูตัว” 4) กิจกรรมโลกของคุณครูและ 5) กิจกรรมคืนครูสู่

* Received 2 April 2020; Revised 15 May 2020; Accepted 19 May 2020

สังคม และกิจกรรมย่อยในแต่ละชั้นปี การประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบโดยภาพรวม อยู่ใน
ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52, S.D. = 0.49$) และได้จัดทำข้อเสนอแนะต่อคณะศึกษาศาสตร์ กอ.
รมน.และกระทรวงศึกษาธิการ

คำสำคัญ: จิตสำนึกความเป็นครู, รูปแบบกิจกรรม, การพัฒนารูปแบบ

Abstract

The objectives of this article were: 1) To lesson learned of enhance the teachers consciousness for The Phatnaitom Project 2) To develop the activities model to enhance the teacher consciousness for The Phatnaitom Project 3) To make a suggestion in enhancing the teacher consciousness for The Phatnaitom Project. This research is Research and Development The researcher collected data by in-depth interview, Focus group discussion and Academic seminar. The sample consisted of 53 persons that include with Expert, Administrator and professors from the Faculty of Education, Student teacher in The Phatnaitom Project, Committee of Security Operations Command and Graduate of The Phatnaitom Project. Research instrument are interview form, Structure, question form, Performance evaluation form and Seminar record form Data analysis by content analysis, mean ($\bar{X}$) and standard deviation (S.D.). The result showed that the lesson learned activities to enhance the teachers consciousness for The Phatnaitom Project which are 1) Input 2) Process and 3) Output and enhance teachers consciousness activity for The Phatnaitom Project consists enhance teachers consciousness of activities in 3 areas which are 1) Activities to enhance teachers consciousness to oneself, 2) Activities to enhance teachers consciousness to students and 3) Activities to enhance teachers consciousness to society. Divided into 5 main activities which are 1) Student activity well because there are teachers 2) Activity recording "Consciousness of being a teacher" 3) "Look back, see for yourself" 4) the world activities of teachers and 5) activities to return teachers to society and sub activities in each year. Assessing the effectiveness of the model as a whole Is at the highest level ($\bar{X} = 4.52, S.D. = 0.49$) And made a policy proposal to the Faculty of Education, ISOC and the Ministry of Education.

Keywords: Teacher Consciousness, Activity Model, Model Development

บทนำ

กระบวนการผลิตและพัฒนาครูให้มีคุณภาพนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการศึกษาของชาติ ดังจะเห็นจากมาตรา 52 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ระบุไว้ว่า “กระทรวงศึกษาธิการต้องมีการส่งเสริมให้มีระบบกระบวนการผลิตและการพัฒนาครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับวิชาชีพครูชั้นสูง” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) แต่ที่ผ่านมานั้นพบว่า สถาบันผลิตครูยังมีปัญหาในการผลิตครู ครูมีคุณภาพต่ำ ทั้งด้านความรู้ในวิชาที่สอน ทักษะด้านวิชาชีพ และการพฤติกรรมตามจรรยาบรรณ (ชินวรณ์ บุญยเกียรติ, 2553) การผลิตครูในปัจจุบันยังมีปัญหาหลายด้าน เช่น นโยบายการผลิตครูที่ขาดความต่อเนื่อง การผลิตครูที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ปริมาณและคุณภาพของคณาจารย์ครูศึกษา ขาดการบ่มเพาะจิตวิญญาณความเป็นครูและพัฒนาทักษะการสอน เป็นต้น (ชินตา รักษ์พลเมือง, 2559) ซึ่งปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญต่อคุณภาพการศึกษาและการปฏิบัติงานในหน้าที่คือ ครูรุ่นใหม่ขาดจิตสำนึกความเป็นครู

จิตสำนึกความเป็นครูเป็นสิ่งที่ครูทุกคนควรพึงมีติดตัวอยู่ตลอดเวลา การตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของครูในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความศรัทธา ความจริงใจ ความรับผิดชอบ และทำอย่างเต็มความสามารถ เพราะหน้าที่ครูคือผู้สั่งสอนให้ศิษย์เป็นคนดี มีความรู้ การปฏิบัติหน้าที่ครูอย่างมีจิตสำนึกความครู จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้ทำหน้าที่ครูคงคุณค่ามีศักดิ์ศรีในวิชาชีพและบ่งบอกถึงความเฉพาะในวิชาชีพที่ชัดเจน (ภควัต ศรียารัตน์, 2559) จากความสำคัญของจิตสำนึกความเป็นครูจะเห็นได้ว่า การปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นครูเป็นภารกิจสำคัญที่สถาบันผลิตครูควรพัฒนาและเสริมสร้างให้แก่บัณฑิตนักศึกษาวิชาชีพครูทุกคนก่อนออกไปปฏิบัติหน้าที่ครูในอนาคต

โครงการเพชรในตม เป็นโครงการผลิตครูที่เกิดจากความร่วมมือของ 3 หน่วยงาน คือ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเยาวชนในหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเองให้ได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษามีความรู้ความสามารถที่จะกลับไปเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง (ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ, 2554) นอกจากนิสิตโครงการเพชรในตมจะได้ศึกษาตามหลักสูตรปกติแล้ว นิสิตยังได้รับการพัฒนาจากการเข้าร่วมโครงการกิจกรรมพิเศษสำหรับนิสิตโครงการเพชรในตมซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทางมหาวิทยาลัยร่วมกับกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) จัดเพิ่มเติมให้เป็นพิเศษแก่นิสิตในโครงการเพชรในตมเพื่อให้เป็นไปตามหลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการ โครงการเพชรในตมซึ่งเป็นโครงการผลิตครูที่ถือว่าประสบความสำเร็จเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในวงการศึกษา หน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้องจนได้รับยกย่องให้เป็นโครงการดีเด่นแห่งชาติ สาขาการพัฒนาสังคมประจำปี

พุทธศักราช 2541 และนิสิตโครงการเพชรในตมยังได้รับรางวัลต่าง ๆ อีกมากมาย แต่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมที่ได้รับการปลูกฝังและอบรมสั่งสอนมาโดยตลอด อาจไม่เพียงพอและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน จึงควรมีการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูเพิ่มเติมให้มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูเป็นภารกิจสำคัญที่คณะศึกษาศาสตร์ในฐานะของสถาบันผลิตครูต้องพัฒนานิสิตครูให้มีคุณลักษณะตรงตามความต้องการในสังคมยุคปัจจุบัน ซึ่งการพัฒนาหรือเสริมสร้างจิตสำนึกในเรื่องต่าง ๆ เป็นการแก้ไขที่ดีที่สุดเนื่องจากเป็นการแก้ไขที่ต้นเหตุนั่นเอง (David J. Chalmers , 2004) จากความสำคัญของการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมเพื่อนำรูปแบบกิจกรรมดังกล่าวมาเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูให้เกิดขึ้นในตัวของนิสิตและพร้อมสำหรับการก้าวออกไปปฏิบัติหน้าที่ครูอย่างมีประสิทธิภาพตรงตามความต้องการของสังคม อันจะช่วยเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและพัฒนาเยาวชนของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อถอดบทเรียนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม
2. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 53 คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ถอดบทเรียนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม จากการศึกษาข้อมูลในเอกสาร งานวิจัย โครงการที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารและอาจารย์จากคณะศึกษาศาสตร์ นิสิตโครงการเพชรในตม คณะกรรมการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและบัณฑิตโครงการเพชรในตมซึ่งใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 12 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำผลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากนั้นได้จัดการสนทนากลุ่ม (Focus group) จากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูซึ่งใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน

9 คน โดยใช้แบบโครงสร้างประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่ม (Focus group) ที่ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำผลจากการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม โดยร่างรูปแบบกิจกรรมและประเมินประสิทธิภาพของการพัฒนารูปแบบจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารและอาจารย์จากคณะศึกษาศาสตร์ นิสิตโครงการเพชรในตม คณะกรรมการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและบัณฑิตโครงการเพชรในตมโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 25 คน โดยใช้แบบประเมินประสิทธิภาพที่ผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำผลจากแบบประเมินประสิทธิภาพมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ระยะที่ 3 การจัดทำข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม ร่างข้อเสนอแนะและตรวจสอบข้อเสนอแนะด้วยการสัมมนาทางวิชาการจากผู้บริหาร อาจารย์และเจ้าหน้าที่จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 7 คน เพื่อวิพากษ์ร่างข้อเสนอแนะแล้วนำผลจากสัมมนาทางวิชาการมาวิเคราะห์เนื้อหาและสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ระยะที่ 1 ผลการถอดบทเรียนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) 2) กระบวนการ (Process) และ 3) ผลผลิต (Output) เนื่องจากโครงการเพชรในตมมีวัตถุประสงค์นอกเหนือจากการผลิตครูสำหรับสอนนักเรียนแล้ว ยังต้องการครูที่เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนอีกด้วย การคัดเลือกปัจจัยนำเข้าหรือผู้ที่ จะเข้ารับการศึกษาในโครงการเพชรในตม จึงมีขั้นตอนและเงื่อนไขเฉพาะเป็นพิเศษสำหรับโครงการเพชรในตม เมื่อนิสิตเข้ารับการศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นอกจากจะศึกษาตามหลักสูตรปกติแล้ว ยังได้เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มเติมเป็นพิเศษและเนื่องจากนิสิตต้องอาศัยอยู่ในหอพักด้วยกันซึ่งเป็นการใช้ชีวิตร่วมกัน จึงเปรียบเสมือนการจำลองสังคมเล็ก ๆ ที่ทุกคนมีความแตกต่างกัน ให้นิสิตทุกคนได้ฝึกการปรับตัว ปรับทัศนคติ การสร้างวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข จึงเป็นบทเรียนที่นิสิตได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลาผลผลิตครูโครงการเพชรในตม จึงมีลักษณะที่มีความโดดเด่นและแตกต่างในเรื่องความรักและศรัทธาในวิชาชีพครูของตน มีจิตสำนึกความเป็นครู มีความเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ระยะที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ 1) ที่มาและความสำคัญ 2) หลักการของรูปแบบกิจกรรม 3) วัตถุประสงค์ของรูปแบบกิจกรรม 4) โครงสร้างเนื้อหา 5) กระบวนการจัดกิจกรรมและ 6) การวัดประเมินผล ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 3 ด้าน คือ 1) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อตนเอง 2) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อนักเรียนและ 3) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อสังคม ซึ่งแบ่งเป็นกิจกรรมหลัก คือ 1) กิจกรรมศิษย์ได้ดี...เพราะมีครู เป็นกิจกรรมที่แสดงความรักและความเคารพต่อคุณครู การระลึกถึงคุณครูต้นแบบ ครูดีในดวงใจ ครูที่นิสิตประทับใจในอดีตเพื่อนำมาเป็นแบบอย่างในการเป็นครูต่อไปในอนาคต 2) กิจกรรมบันทึก “จิตสำนึกความเป็นครู” เป็นกิจกรรมตรวจสอบและวิเคราะห์พฤติกรรมของตนเอง โดยให้บันทึกพฤติกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูเป็นประจำทุกวัน และมีการสรุปผลการบันทึกทุกเดือน โดยประเด็นในแบบฟอร์ม จะเกิดจากระดมความคิดร่วมกันภายในชั้นปี 3) กิจกรรม “ดูละคร แล้วย้อนดูตัว” เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ชีวิตของครูที่มีความทุ่มเท เสียสละ อุทิศตนเพื่อนักเรียนและสังคมผ่านการชมวิดีโอต่าง ๆ 4) กิจกรรมโลกของคุณครู เป็นกิจกรรมที่นิสิตจะได้สัมผัสกับประสบการณ์ตรงในโรงเรียนเพื่อเรียนรู้บทบาท หน้าที่ของครู รวมถึงการสังเกตการณ์พฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการเป็นครูที่ดีมีคุณภาพและ 5) กิจกรรมคืนครูสู่สังคม เป็นกิจกรรมที่ให้นิสิตกลับไปทำกิจกรรมในชุมชนของตนเองช่วงปิดภาคเรียน เช่น การเรียนรู้ชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย ของชุมชนตนเอง โดยการเรียนรู้บริบทต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทั้งการสังเกต การสัมภาษณ์ แล้วนำผลการเรียนรู้มาแลกเปลี่ยนซึ่งกันในรูปแบบของคลิปวิดีโอ ซึ่งจะประกอบด้วยกิจกรรมย่อยในแต่ละชั้นปี การประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม ในมาตรฐาน 4 ด้าน มีผลการประเมินดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม 4 มาตรฐาน

รายการประเมิน	ผลการประเมิน		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น
ด้านความเป็นไปได้	4.51	0.49	มากที่สุด
ความเป็นประโยชน์	4.52	0.50	มากที่สุด
ด้านความเหมาะสม	4.53	0.49	มากที่สุด
ด้านความถูกต้องครอบคลุม	4.51	0.49	มากที่สุด
สรุป 4 ด้าน	4.52	0.49	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม พบว่า มาตรฐานด้านความเป็นไปได้ อยู่ใน

ระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51, S.D. = 0.49$) 2) มาตรฐานด้านความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52, S.D. = 0.50$) 3) มาตรฐานด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.53, S.D. = 0.49$) 4) มาตรฐานด้านความถูกต้องครอบคลุม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51, S.D. = 0.49$) และผลการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบใน 4 มาตรฐานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52, S.D. = 0.49$)

ระยะที่ 3 ผลการจัดทำข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม ซึ่งมีข้อเสนอแนะให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง 3 หน่วยงานหลัก ดังนี้

ข้อเสนอแนะต่อคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้นำรูปแบบกิจกรรมไปใช้ในกระบวนการผลิตครูโครงการเพชรในตมและแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินงานตามรูปแบบกิจกรรม

ข้อเสนอแนะต่อกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) ควรมีการปรับโครงสร้างการบริหารงานในการดำเนินงานของโครงการเพชรในตมโดยการแต่งตั้งคณะกรรมการและกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการอย่างชัดเจน ข้อเสนอแนะต่อกระทรวงศึกษาธิการ ควรมีการจัดสรรตำแหน่งอัตราการบรรจุให้แก่บัณฑิตโครงการเพชรในตมในพื้นที่ภูมิลำเนาของบัณฑิต ควรพัฒนาให้บัณฑิตโครงการเพชรในตมมีความก้าวหน้าและเปิดโอกาสให้ได้แสดงความสามารถและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กับครูทั่วไปในลักษณะของชุมชนการเรียนรู้ (PLC : (Professional Learning Community) และควรมีการจัดสรรงบประมาณให้แก่การผลิตครูโครงการเพชรในตมในรูปแบบอื่น ๆ

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

1. การถอดบทเรียนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) 2) กระบวนการ (Process) และ 3) ผลผลิต (Output) สอดคล้องกับพงค์ศิลป์ รัตนอุดม ในการศึกษาองค์ประกอบการผลิตครูอาชีวศึกษาระบบพหุภาคีสำหรับสถาบันการศึกษาเพื่อสร้างรูปแบบการผลิตครูอาชีวศึกษา ซึ่งหากต้องการผลผลิตครูที่มีจิตสำนึกความเป็นครู จำเป็นต้องเรียนรู้ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า เมื่อนิสิตเข้ารับการศึกษาศึกษาในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นอกจากจะศึกษาตามหลักสูตรปกติแล้ว ยังได้เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางมหาวิทยาลัยร่วมกับกองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายใน จัดเพิ่มเติมให้ และเนื่องจากนิสิตต้องอาศัยอยู่ในหอพักด้วยกันซึ่งเป็นการใช้ชีวิตร่วมกันบนพื้นฐานของข้อตกลง กฎเกณฑ์และข้อบังคับต่าง ๆ ภายในหอพัก (พงค์ศิลป์ รัตนอุดม, 2560) สอดคล้องกับคู่มือควบคุมมาตรฐานหอพักนักศึกษามหาวิทยาลัย สงขลาครินทร์ ที่ได้กล่าวว่า หอพักเป็นแหล่งบ่มเพาะนักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ มีทักษะวิชาการ สะท้อน

ภาวะผู้นำ ทักษะชีวิต คุณธรรม จริยธรรม สำนักสาธารณะ สมรรถนะสากล และการอยู่ร่วมกัน ได้อย่างดี (งานบริการและสวัสดิการนักศึกษา, 2553) และสอดคล้องกับ มนตรี แยมกสิกร ที่กล่าวว่า หอพักนิสิตนักศึกษาสำคัญต่อการเป็นสถานที่ที่สร้างความเจริญงอกงามทางสติปัญญาพัฒนาความเป็นผู้นำ ความรับผิดชอบ ความเอื้อเฟื้อ ความมีวินัย ความสามัคคีและการปรับตัวอยู่ร่วมกันของนิสิตนักศึกษา จึงเป็นการสั่งสมและเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมไปในตัว (มนตรี แยมกสิกร, 2542) สอดคล้องกับ สมพงษ์ สิงหะพล กล่าวว่า จิตสำนึกเมื่อเกิดขึ้นแล้วยากที่จะหยุดหรือหมดหายไป คนที่มีจิตสำนึกที่ดีด้านใด จะประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับ จิตสำนึกของตน และใช้จิตสำนึกด้านนั้น ๆ ของตนเพื่อประโยชน์ต่อสิ่งต่าง ๆ ตามมา ผลผลิตครูโครงการเพชรในตม จึงมีลักษณะที่มีความโดดเด่นและแตกต่างในเรื่องความรักและศรัทธาในวิชาชีพครูของตน มีจิตสำนึกความเป็นครูที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม (สมพงษ์ สิงหะพล, 2542) สอดคล้องกับ ปิณพร ศรีปลั่ง ที่ได้กล่าวว่า หากนักศึกษาครูได้รับการปลูกฝังและเน้นย้ำให้ครูเป็นบุคคลที่มีจิตสาธารณะนอกจากจะได้ครูที่สมบูรณ์แล้ว ยังได้แบบพิมพ์ที่มีคุณภาพแก่นักเรียนอีกด้วย และการฝึกฝนครูตั้งแต่ยังเป็นนักศึกษาครูให้มีจิตสาธารณะจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะนอกจากจะช่วยลดวิกฤตปัญหาทางสังคมในปัจจุบันแล้ว ที่เกิดผลของการฝึกนั้นไม่ได้ตกอยู่ที่นักศึกษาครูเพียงอย่างเดียว (ปิณพร ศรีปลั่ง, 2559)

2. การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม

รูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม ประกอบด้วยกิจกรรมที่เน้นการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูใน 3 ด้าน คือ จิตสำนึกความเป็นครูต่อตนเอง จิตสำนึกความเป็นครูต่อนักเรียนและจิตสำนึกความเป็นครูต่อสังคม สอดคล้องกับสมพงษ์ สิงหะพล ได้กล่าวถึงจิตสำนึกว่า มีอยู่ 3 ด้านหลัก ๆ คือ จิตสำนึกเกี่ยวกับตนเอง (Self Consciousness) จิตสำนึกเกี่ยวกับผู้อื่น (Others Oriented Consciousness) และจิตสำนึกเกี่ยวกับสังคม (สมพงษ์ สิงหะพล, 2542)

กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูในแต่ละกิจกรรมจะประกอบด้วยชื่อกิจกรรม จุดประสงค์ แนวคิด เนื้อหา การดำเนินกิจกรรม สื่อ การวัดและประเมินผล สอดคล้องกับ วัชนีย์ เชาว์ดำรงค์ ในรูปแบบการพัฒนาลักษณะความเป็นครูวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาครู ศึกษาศาสตร์ศึกษาศาสตร์ (วัชนีย์ เชาว์ดำรงค์, 2542)

กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูประกอบด้วยรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย สอดคล้องกับ Lee ที่กล่าวว่า การทำกิจกรรมหลายรูปแบบ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้ สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเปิดกว้าง ได้รับความคิดที่หลากหลาย มองเห็นทางเลือกที่หลากหลายกิจกรรมที่เน้นการฝึกปฏิบัติช่วยส่งเสริมและสร้างทักษะให้เกิดแก่ผู้เรียนได้ (Lee J.C. , 1984) สอดคล้องกับ Caffarella ที่กล่าวว่า การทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การระดม

สมอง การอภิปรายกลุ่ม การฟังการบรรยายและการแสดงบทบาทสมมุติ ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดกว้าง ได้ความคิดที่หลากหลาย (Caffarella Rosemary S., 1994) สอดคล้องกับเกียรติวรรณ อมาตยกุล ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมที่ดีควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นและลงมือปฏิบัติด้วยตนเองและฝึกทำซ้ำ ๆ บ่อย ๆ จนชำนาญจนเกิดเป็นทักษะและนิสัยที่ดีของตนเอง (เกียรติวรรณ อมาตยกุล, 2545)

การประเมินประสิทธิภาพของการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม พบว่าการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52, S.D. = 0.49$) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผลการประเมินที่อยู่ในระดับมากที่สุดกิจกรรม “คืนครูสู่สังคม” ตอน เรียนรู้ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับทิตนา แหมมณี ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัวและการใช้กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ อันจะนำผู้เรียนไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง (ทิตนา แหมมณี, 2555)

3. การจัดทำข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม

ข้อเสนอแนะต่อคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒควรดำเนินการดังนี้

1. ควรมีการนำรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมไปใช้ในกระบวนการผลิตครูโครงการเพชรในตม สอดคล้องกับจริยาพร ทองดี ที่ได้กล่าวว่า กิจกรรมการเสริมสร้างบุคลิกภาพและจิตสำนึกความเป็นครู ยังไม่พอเพียงกับความต้องการของนักศึกษา จึงเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในกระบวนการประเมินคุณภาพบัณฑิตสาขาครุศาสตร์ (จริยาพร ทองดี, 2556)

2. แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินงานตามรูปแบบสอดคล้องกับ ชนีย์ เชาว์ดำรง กล่าวไว้ว่า รูปแบบการพัฒนาลักษณะความเป็นครูวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาศาสตร์ศึกษาศาสตร์ จะต้องมีการมีหน่วยงานซึ่งเป็นองค์กรรับผิดชอบในการดำเนินงาน (วัชนีชัย เชาว์ดำรง, 2542)

ข้อเสนอแนะต่อกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ควรดำเนินการดังนี้

1. ควรมีการปรับโครงสร้างการบริหารงานในการดำเนินงานของโครงการเพชรในตมโดยการแต่งตั้งคณะกรรมการและกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน สอดคล้องกับวัชนีชัย เชาว์ดำรง กล่าวไว้ว่า รูปแบบการพัฒนาลักษณะความเป็นครูวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ควรจะมีผู้ปฏิบัติงานเพื่อรับผิดชอบในการดำเนินงานโดยตรง ซึ่งควรจัดตั้งเป็นคณะทำงาน (วัชนีชัย เชาว์ดำรง, 2542)

2. ควรจัดสรรเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยตรงในการประสานงานโครงการเพชรในตม

3. ควรมีการจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมในการดำเนินการโครงการกิจกรรมพิเศษสำหรับนิสิตโครงการเพชรในตม

4. ควรมีการปรับปรุงกิจกรรมในโครงการกิจกรรมพิเศษสำหรับนิสิตโครงการเพชรในตมให้ทันสมัย มีการเสริมสร้างคุณธรรม ลักษณะนิสัยและคุณธรรมพื้นฐานที่เป็นความดีงามให้แก่สังคมต่อไป สอดคล้องกับโยธิน มานะบุญ ในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมสำหรับผู้ประกอบการ : การศึกษาแบบพหุกรณี จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วม การให้ความรู้ การเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างความถนัดเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนา จิตสำนึก จิตสาธารณะ คุณธรรมและจริยธรรมความรับผิดชอบต่อสังคม ในบริบทของสังคมไทย (โยธิน มานะบุญ, 2554)

5. ควรมีการประสานงานกับบัณฑิตโครงการเพชรในตมในแต่ละจังหวัดที่บัณฑิตเข้าไปปฏิบัติราชการในหน้าที่ครูประจำการ เพื่อการประสานงานและการทำงานร่วมกันในด้านความมั่นคง รวมถึงการปลูกฝังให้รักถิ่นฐานบ้านเกิด และการมีจิตสำนึกสาธารณะแก่สังคมสอดคล้องกับสมพงษ์ สิงหะพล ได้กล่าวถึง จิตสำนึกสาธารณะ (Social or Public Consciousness) เป็นจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกัน หรือคำนึงถึงผู้อื่นที่ร่วมความสัมพันธ์ เป็นกลุ่มเดียวกัน (สมพงษ์ สิงหะพล, 2542)

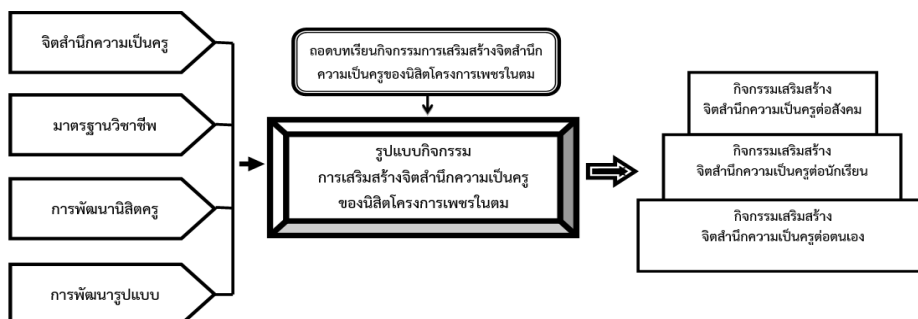
ข้อเสนอแนะต่อกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ ควรดำเนินการดังนี้

1. ควรมีการจัดสรรตำแหน่งอัตราการบรรจุให้แก่บัณฑิตโครงการเพชรในตมในพื้นที่ภูมิลำเนาของบัณฑิต

2. ควรพัฒนาให้บัณฑิตโครงการเพชรในตมมีความก้าวหน้าและเปิดโอกาสให้ได้แสดงความสามารถและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กับครูทั่วไปในลักษณะของชุมชนการเรียนรู้ (PLC: (Professional Learning Community)

3. ควรมีการจัดสรรงบประมาณให้แก่การผลิตครูโครงการเพชรในตมในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การให้ทุนการศึกษาในการพัฒนาตนเอง

องค์ความรู้ใหม่

จากองค์ความรู้สรุปได้ว่า จากรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมที่ได้ถอดบทเรียนการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม ประกอบกับการศึกษาจิตสำนึกความเป็นครู มาตรฐานวิชาชีพ การพัฒนานิสิตครู การพัฒนารูปแบบและประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้กิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูใน 3 ด้าน คือ 1) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อตนเอง 2) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อนักเรียนและ 3) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อสังคม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูสามารถเสริมสร้างได้จากการดำเนินกิจกรรมตามรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 3 ด้าน คือ 1) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อตนเอง 2) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อนักเรียนและ 3) กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูต่อสังคม ซึ่งเป็นกิจกรรมสำหรับนิสิตตั้งแต่ก้าวแรกของการเตรียมตัวสำหรับเป็นครูในชั้นปีที่ 1 จนถึงชั้นปีสุดท้ายของการเป็นนิสิตครูเพื่อเตรียมความพร้อมให้เป็นครูที่ดี มีคุณภาพ มีจิตสำนึกความเป็นครูต่อไปในอนาคต ซึ่งการดำเนินงานจะประสบความสำเร็จ ล่วงไปด้วยดี ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการเพชรในตม นั่นคือ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) และกระทรวงศึกษาธิการ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ จากผลการวิจัยจะต้องศึกษากระบวนการนำรูปแบบไปใช้โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของกระบวนการการดำเนินกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตม รวมถึงการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อดำเนินงานตามรูปแบบเพื่อให้มีการดำเนินงาน และติดตามผล ประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาและทดลองใช้รูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมตลอด 1 ปีการศึกษาและตลอดหลักสูตร ซึ่งผลการวิจัยอาจเกิดข้อค้นพบเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นครูของนิสิตโครงการเพชรในตมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

เกียรติวรรณ อมาตยกุล. (2545). จากครูเป็นศูนย์กลางสู่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง : ฉลาด เก่ง ดี และมีความสุข. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- งานบริการและสวัสดิการนักศึกษา. (2553). คู่มือควบคุมมาตรฐานหอพักนักศึกษา. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- จริยาพร ทองดี. (2556). การวิเคราะห์กระบวนการและปัจจัยของการประเมินคุณภาพบัณฑิต สาขาครุศาสตร์: การวิจัยพหุกรณีศึกษา. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2559). การศึกษาสภาพและปัญหาการผลิต การใช้ และการพัฒนาครู การศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการในอนาคต. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- ชินวรรณ บุญยเกียรติ. (2553). ข่าวการศึกษาวิทยาจารย์. วารสารวิทยาจารย์, 109(9), 2-9.
- ทิตินา แคมมณี. (2555). ศาสตร์การสอน:องค์ความรู้เพื่อการวัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2554). เพชรในถม : ครบรอบ25ปี โครงการเพชรในถม พ.ศ. 2529-2554. กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายเครือข่ายการเรียนรู้ โครงการบริการวิชาการแก่ชุมชน.
- ปิ่นพร ศรีปลั่ง. (2559). การพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมจิตสาธารณะสำหรับนักศึกษาครุ ศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พงศ์ศิลป์ รัตนอุดม. (2560). รูปแบบการผลิตครูอาชีวศึกษาระบบพหุภาคีสำหรับ สถาบันการศึกษา. วารสารวิชาการ อุตสาหกรรมการศึกษา, 11(1), 63-75.
- ภควัต ศรียารัตน์. (2559). การวิเคราะห์องค์ประกอบของจิตสำนึกความเป็นครูรุ่นใหม่. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มนตรี แยมกสิกร. (2542). รายงานผลการวิจัยเรื่องรูปแบบของหอพักนักศึกษาสำหรับ มหาวิทยาลัยในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.
- โยธิน มานะบุญ. (2554). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับผู้ประกอบการ : การศึกษาแบบพหุกรณี. ใน ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัญญ์ เชาวต์ดำรงค์. (2542). รูปแบบพัฒนาลักษณะความเป็นครูวิชาชีพของนิสิตนักศึกษาครุ ศาสตร์ศึกษาศาสตร์. ใน ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาอุดมศึกษา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพงษ์ สิงหะพล. (2542). ต้องสอนให้เกิดจิตสำนึกใหม่. วารสารสีมาจารย์, 13(27), 15-16.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: พรักหวานกราฟฟิค.

- Caffarella Rosemary S. (1994). Planning programs for adult learners : a practical guide for educators, trainers, and staff developers: San Francisco. Dalif: Jossey-Bass.
- David J. Chalmers . (2 0 0 4). The representational character of experience. Oxford: Oxford University Press.
- Lee J. C. (1984). Self-concepts and values of Korean adolescents. Seoul: Korean Educational Development Institute.

**แนวทางการบริหารจัดการทรัพย์สินตามแนวพระพุทธศาสนา
ของพุทธศาสนิกชน อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่***
**THE GUIDELINES IN THE PROPERTY MANAGEMENT BASED
ON BUDDHISM OF THE BUDDHISTS IN WIANG HAENG DISTRICT
CHIANG MAI PROVINCE**

พระพิภพ สีลสมปนโน (ใจดี)

Phra Piphop Silasampanno (Jaidee)

เทพประวิณ จันทร์แรง

Thepprawin Chanraeng

พระครูพิพิธสุตาทรร

Phrakru Piphitsutatorn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand

E-mail: panyananta@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องทรัพย์สินในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ 3) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการทรัพย์สินตามแนวพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสาร และลงพื้นที่ ทำการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก และนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดเรื่องทรัพย์สินในพระพุทธศาสนา คือ ทรัพย์สินที่เป็นสสารวัตถุ และคุณธรรมภายใน 1.1) ทรัพย์สินภายนอก หมายถึงทรัพย์สินที่เป็นวัตถุได้แก่สิ่งของที่สังคมกำหนดเป็นของมีค่า ได้แก่ เงิน ทอง รัตนะ ประเภทต่าง ๆ อาหารเครื่องนุ่งห่ม และ บ้าน เรือน ที่ดิน 1.2) ทรัพย์สินภายใน หมายถึง คุณธรรมภายใน คนส่วนมากจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งของที่มีคุณค่า มองเห็นได้ สามารถจับต้องได้ ซึ่งมีทั้งคุณและโทษ แต่ถ้าใช้ในทางที่ถูกต้องก็มีคุณประโยชน์ 2) ปัญหาการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน อำเภอเวียงแหง ได้แก่ การได้รับผลกระทบต่าง ๆ คือ 2.1) ปัญหาการขาดความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน 2.2) ปัญหาการไม่รู้จักรักษาทรัพย์สิน 2.3) ปัญหาการคบคนพาล 2.4) การใช้จ่ายในทางที่เป็นโทษต่อการดำเนินชีวิต 2.5) ปัญหาการใช้จ่ายลงทุนฟุ้งเฟ้อหรูหรา 3) แนวทางการบริหารจัดการทรัพย์สินตามแนวพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน อำเภอเวียงแหง ได้แก่ การนำหลัก

* Received 19 April 2020; Revised 10 May 2020; Accepted 18 May 2020

ของทฤษฎีมิมิกัลตประโยชน์ 4 มาประยุกต์ใช้ และหลักอิทธิบาท 4 รวมถึงหลักโศกวิภาค 4 ที่พุทธศาสนิกชนนำไปประยุกต์ใช้ ในการเก็บออมทรัพย์ การลงทุน ตามความเหมาะสม ได้รับความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และเกิดความมั่นคงในทรัพย์สิน และไม่ผิดเคืองในการดำเนินชีวิตที่ดีเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

คำสำคัญ: การบริหารจัดการทรัพย์, ตามแนวพระพุทธศาสนา, พุทธศาสนิกชน, อำเภอเวียงแหง, จังหวัดเชียงใหม่

Abstract

This article has 3 objectives which are 1) to study the concept of treasure in Buddhism. 2) to study treasure problems management of Buddhists in Wiang Haeng districts, Chiang Mai province, and 3) to suggest the method how to manage the treasure in Wiang Haeng districts, Chiang Mai province. This is the quantitative research, it is studied by documentary research, field trip, interviewing and presented in a descriptive. The study found that 1) The concept of treasure in Buddhism, treasure means wealth and noble property included goodness or virtue. 1.1) External wealth means things that are considered valuable by social such as money, gold, jewelry, food, clothing, medicine, land and houses or shelter. 1.2) Internal or noble property means the virtue. Many people see the importance of wealth as they should see and touch. But wealth is both a benefit and hidden evil as well. 2) The treasure problem management of Buddhists in Wang Hang districts, Chiang Mai province, For problems were effect from 2.1) Causing people to be lazy in their pursuit of wealth. 2.2) The lack of knowledge about the storage or keep of wealth. 2.3) The bullying. 2.4) Spending in order to do trouble wrong life. 2.5) Being poor from growing economics vegetables. 3) The method how to manage the treasure in Wiang Haeng districts, Chiang Mai province. The Buddhist method of treasure management is to apply The Dhamma Dhammakatha 4, The Power of Baht 4 and The Four Principles of Bhogavibhaga to solve the life problems. The Buddhists can apply to search, keep and spend with principles. Gaining knowledge and understand how to use right living until having acquired and stability in treasure. Using the continuation on a good life that is a beneficial to ourselves and society.

Keywords: Property Management, Buddhism, Buddhist, Wiang Haeng District, Chiang Mai Province

บทนำ

ในสังคมปัจจุบัน ปัญหาต่าง ๆ มีมากยิ่งขึ้น คือ เนื่องมาจากภาวะด้านการเป็นอยู่ของพุทธศาสนิกชนอำเภอเวียงแหง คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกร นอกนั้นก็จะเป็นปัญหาด้านศีลธรรมอันสืบเนื่องมาจากประชากรในท้องถิ่น มาจากพื้นฐานภูมิลำเนาเดิมที่แตกต่างกัน ปัญหาเหล่านี้จะต้องทำการรีบแก้ไขโดยเร็ว เพราะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและสังคมในท้องถิ่นได้รับผลกระทบจากปัญหาเหล่านี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความเป็นอยู่ด้านเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรมซึ่งเป็นตัวกำหนดความสุขและความทุกข์ของคนในชุมชนท้องถิ่น ประชากรชาวอำเภอเวียงแหงส่วนมากเป็นชาวพุทธ มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร ซึ่งพุทธศาสนิกชนในปัจจุบัน มักจะประสบปัญหา “หนี้สิน” จากการไปกู้ยืมเงินจากกองทุนต่าง ๆ (จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร, 2546) เช่น กู้ยืมเงินจากกองทุนเงินล้าน กู้ยืมเงินจากธนาคาร ธ.ก.ส. เป็นต้น เพื่อนำเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายในการลงทุนทำเกษตรกร หลังจากได้ผลผลิตและนำออกขายแล้ว รายได้ไม่พอที่จะใช้หนี้ที่ไปกู้ยืมมา พุทธศาสนิกชนบางรายก็ไม่ได้ไปกู้ยืมเงินดังกล่าว (อภิญา เวชชัย และกิตติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์, 2546) และไม่ได้ลงทุนทำเกษตรกร แต่ขายแรงงานรับจ้างจากนายทุนอีกทีหนึ่งพอมีเงินรายได้ไปวันๆ แต่ก็เก็บเงินไม่อยู่ ไม่พอที่จะเลี้ยงครอบครัว ได้พบปัญหาคือ เกิดความทุกข์เพราะยังเป็นหนี้ เพราะรายได้ไม่พอ และขาดการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทรัพย์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2550) พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงหลักการบริหารจัดการทรัพย์ไว้หลายแห่ง โดยเฉพาะ หลักธรรมที่เรียกว่า โภควิภาค 4 หรือหลักการแบ่งทรัพย์โดยจัดสรรเป็นทรัพย์ออกเป็น 4 ส่วน (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 22 ข้อ 137 : 392) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้แก่ 1) การแสวงหา หรือกระบวนการผลิต โดยมีหลักการที่เน้นว่า ให้การแสวงหาทรัพย์นั้นเป็นไปโดยชอบธรรม ไม่กดขี่ข่มเหงกัน และเป็นไปด้วยความขยันหมั่นเพียร และความฉลาดในการจัดสรรดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น ๆ 2) การเก็บออม หรือ การเก็บรักษา (อุทัย หิรัญโต, 2531) ตลอดถึงการสะสมทุน ประกอบด้วย เก็บออมให้เป็นทุนในการประกอบอาชีพและเก็บออมไว้ใช้ในคราวจำเป็น และเป็นทุนสำหรับไว้สงเคราะห์ บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม 3) การใช้จ่าย เป็นการใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงตนเอง เลี้ยงดูบุคคลที่รับผิดชอบ การแบ่งปันเพื่อแผ้วถ่อมมิตรสหายหรือกิจกรรมทางสังคมและใช้จ่ายในการทำกุศล และบำเพ็ญประโยชน์แก่สาธารณะ 4) การสัมพันธ์กับชีวิตด้านอื่น โดยเฉพาะด้านจิตใจ (พระปริยัติธรรมธาดา (สถิตสารโฆ), 2544) เช่น ไม่ลุ่มหลงมัวเมา ไม่หวั่นกังวลเป็นทุกข์รู้จักบริโภคทรัพย์อย่างรู้เท่าทันความจริง สามารถรักษาอิสรภาพของชีวิตไว้ได้ไม่ตกเป็นทาสของทรัพย์สมบัติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2550) และทำให้ทรัพย์สมบัตินั้นเป็นปัจจัยหรือเป็นฐานให้เกิดความพร้อมในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นไปหรือใช้เป็นเครื่องช่วยทำให้เกิดความพร้อมในการที่จะพัฒนาศักยภาพของตน ในการที่จะฝึกฝนอบรมจิตใจ พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา

(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2552) ทั้งทำให้ทรัพย์นั้นมีความมั่นคง และก่อให้เกิดความสุขอย่างแท้จริง ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อตนเองและผู้อื่น สังคมก็น่าอยู่มากขึ้น และพระพุทธศาสนาก็เจริญรุ่งเรือง แต่ถ้าขาดหลักธรรมดังกล่าวเสียแล้ว ความสุขจะเกิดไม่ได้เลย (แสง จันทรงาม, 2535) และพบว่าเหตุและผลในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจแนวพุทธจะต้องพึ่งพาหลักพุทธธรรมเป็นสำคัญ เพราะถ้าบุคคลไม่นำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้แล้วหากเกิดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจขึ้นอีกเมื่อใด ก็จะไม่ประสบกับความทุกข์กาย ทุกข์ใจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เลย เพราะว่าการบริหารจัดการทรัพย์ยังไม่เป็นระบบจึงเกิดปัญหาตามมา

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการทรัพย์ของพุทธศาสนิกชน อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ว่ามีหลักการ วิธีการ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม และผลการพึ่งพาตนเองอย่างไรบ้าง ในพระพุทธศาสนากล่าวว่าอย่างไร และพระพุทธองค์ทรงมีแนวทางการบริหารจัดการทรัพย์อย่างไร พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงการแปรโภคทรัพย์ให้กลายเป็นอริยทรัพย์ (โลกุตระทรัพย์) อย่างไร พุทธศาสนิกชน ได้มีการนำหลักการบริหารจัดการทรัพย์ของพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันโดยการประยุกต์หลักการออมทรัพย์ให้เกิดประโยชน์ทันสมัยเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน (พระไตรปิฎก ภาษาไทย เล่ม 26 ข้อ 339: 473) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และได้แนวทางการบริหารจัดการทรัพย์ตามแนวพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน คือ พุทธศาสนิกชนได้รู้หลักธรรมและวิธีการแสวงหาทรัพย์ วิธีการออมทรัพย์ วิธีการนำทรัพย์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ซึ่งจะส่งผลให้พุทธศาสนิกชนมีความสุข มีคุณธรรมและมีคุณภาพชีวิตที่ดี (พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), 2545) เพื่อจะได้นำผลไปปรับประยุกต์ใช้กับหมู่บ้านหรือชุมชนที่สนใจในเรื่องของการบริหารจัดการทรัพย์ตามแนวพระพุทธศาสนา และเป็นผลงานทางวิชาการเพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องทรัพย์ในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการทรัพย์ของพุทธศาสนิกชน อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการทรัพย์ตามแนวพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารจัดการทรัพย์ตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยแบ่งการศึกษาวิจัยเป็น 11 ส่วน คือ ส่วนการวิจัยภาคเอกสารและส่วนการวิจัยภาคสนาม มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การวิจัยภาคเอกสาร ผู้วิจัยได้จัดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยภาคเอกสาร ดังนี้

1.1 การศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินจากข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ ตำราทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 เอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ อรรถกถา ฎีกา รวมทั้งหนังสือและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เว็บไซต์ที่ให้บริการสืบค้นข้อมูล เว็บไซต์ฐานข้อมูลงานวิจัย มจร. เว็บไซต์สาระสนเทศ Thailis ตลอดจนเว็บไซต์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพย์สิน เป็นต้น

1.2 การศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินจากข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน

1.3 วิเคราะห์รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าที่พบในขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 เพื่อสร้างเครื่องมือประกอบการวิจัยภาคสนาม (การสัมภาษณ์)

2. การศึกษาวิจัยภาคสนาม (การสัมภาษณ์) ข้อมูลภาคสนามเป็นข้อมูลหลักที่มีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ประกอบไปด้วย กล้องถ่ายรูป, เทปบันทึกเสียง, สมุดบันทึก และผู้ช่วยผู้สัมภาษณ์ โดยการมุ่งศึกษาหลักการ กิจกรรม การประยุกต์ใช้หลักธรรมและแนวทางการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์ชาวบ้าน (พุทธศาสนิกชน) อำเภอเวียงแหง เนื้อหาประกอบไปด้วย 1) คน 2) เป้าหมาย 3) วิธีการ 4) ปัญหา

3. การรวบรวมข้อมูล ในส่วนของภาคสนามผู้วิจัยได้เดินทางไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง เก็บข้อมูลโดยการจดคำสัมภาษณ์ในสมุดบันทึกและบันทึกเทปเสียงด้วย แล้วนำข้อมูลที่ได้มานั้น มาดำเนินการในส่วนต่อไป

4. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยเลือกกลุ่มประชากรจากบุคคลผู้ที่เป็นนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและบุคคลผู้มีประสบการณ์ด้านการจัดการทรัพย์สิน ซึ่งประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 บุคคลผู้ที่เป็นนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา 1 รูป

ส่วนที่ 2 บุคคลผู้มีประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการทรัพย์สิน 5 คน

ส่วนที่ 3 ชาวบ้านอายุระหว่าง 20 – 80 ปี อีก 40 คน

ผู้วิจัย ได้เก็บข้อมูลจากตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มพุทธศาสนิกชน อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 40 คน จำนวน 4 หมู่บ้าน ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 10 คนต่อ 1 แห่ง ประกอบด้วย

1. กลุ่มสัจจะออมทรัพย์บ้านป่าไผ่ 10 คน

2. กลุ่มออมทรัพย์บ้านม่วงป้อก 10 คน

3. กลุ่มจิตอาสาบ้านเปียงหลวง 10 คน

4. กลุ่มกองทุนเงินฉาปนกิจบ้านใหม่มะกายยอน 10 คน ในแต่ละกลุ่มที่สัมภาษณ์จะประกอบไปด้วย

4.1 ประธานกลุ่มออมทรัพย์/จิตอาสา/กองทุนเงินฉาปนกิจ	1 คน
4.2 ผู้ดูแลกลุ่ม/ เลขา	1 คน
4.3 ผู้ใหญ่บ้าน	1 คน
4.4 กรรมการหมู่บ้าน	2 คน
4.5 ประชาชน	5 คน

ส่วนที่ 4 ด้านพื้นที่

1. หมู่บ้านป่าไผ่ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
2. หมู่บ้านใหม่มะกายยอน หมู่ที่ 3 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
3. หมู่บ้านเปียงหลวง หมู่ที่ 1 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่
4. หมู่บ้านห้วยไคร้ หมู่ที่ 5 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

5. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัย คิดค้นคำถามเพื่อการสัมภาษณ์ ทำจดหมายจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ 3 คน

6. ปฏิบัติการภาคสนาม (Fieldwork) ดังนี้ คือ จัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้ด้วยหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการออมทรัพย์ โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์

7. การจัดประชุมกลุ่มสนทนา นำผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษา นำเสนอในประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 รูป/คน เพื่อให้เห็นและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับหลักธรรมที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับการออมทรัพย์ และร่วมกันหาแนวทางการบริหารจัดการทรัพย์ตามแนวพระพุทธศาสนา แล้วนำผลการประชุมกลุ่มมาปรับปรุงแก้ไขผลการวิจัยให้สมบูรณ์

8. ประมวลผลข้อมูล นำคำสัมภาษณ์นั้นมาจำแนกแจกแจงเพื่อให้ได้ผลการวิจัยตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการจัดหมวดหมู่คำสัมภาษณ์ลงในประเด็นที่กำหนดไว้คือ 1) ผลเชิงประจักษ์: ชาวบ้านมีความสุข 2) ผลเชิงสังคมหรือส่วนรวม

9. วิเคราะห์และแปลผลข้อมูล โดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่อตอบปัญหางานวิจัยตามกรอบวัตถุประสงค์

10. เขียนรายงานการวิจัย หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลแล้วก็จะได้สรุปผลการวิจัยทั้งในส่วนของเอกสารและผลการสัมภาษณ์ในประเด็นที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นการตอบวัตถุประสงค์ของ

การวิจัย ทำให้ได้ข้อมูลการวิจัยเกี่ยวกับ แนวทางการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน
อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

11. จัดทำรายงานการวิจัย ที่สมบูรณ์เป็นรูปเล่มและเผยแพร่

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเรื่องทรัพย์สินในพระพุทธศาสนา

จากผลการศึกษาแนวคิดเรื่องทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทรัพย์สิน หมายถึงทรัพย์สินที่เป็นสสารวัตถุคุณธรรมภายใน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ทรัพย์สินภายนอกหมายถึงทรัพย์สินที่เป็นวัตถุ ทั้งที่เป็นสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์และ ทรัพย์สินภายในหมายถึง สินทรัพย์สินที่ไม่เป็นวัตถุ คือ คุณธรรมภายใน ประเภทของทรัพย์สินมี 4 อย่าง คือ ทรัพย์สินภายนอกได้แก่ ถาวรนิธิ คือ ขุมทรัพย์ถาวร และสังคมนิธิ คือ ขุมทรัพย์ที่ไม่มีวิญญูณครอง และทรัพย์สินภายในคือ อังคสมนิธิ ขุมทรัพย์ติดตัวและ อนุคามิกนิธิ คือ ขุมทรัพย์ตามตัวทางคุณธรรม ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่มีวิญญูณครอง เป็นต้นทุนชีวิตที่จะคอยส่งผลไปยังโลกหน้าได้

ความสำคัญของทรัพย์สิน ทรัพย์สินภายนอกเป็นสิ่งที่มีความและมีประโยชน์ของผู้ครองเรือนทั่วไป สุขจากทรัพย์สินภายนอก เกิดได้จากการมีทรัพย์สิน จ่ายทรัพย์สิน ไม่มีหนี้ ประกอบกิจการงานที่ปราศจากโทษ และสุขจากทรัพย์สินภายในหรือทรัพย์สินอันประเสริฐมี 7 อย่างได้แก่ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตปปะ สุตะ จาคะ และปัญญา ด้วยการกำหนดรู้ความเกิดและดับ หมดความสิ้นทุกข์ และประโยชน์ของทรัพย์สินเพื่อสร้างคุณค่าความดี ปฏิบัติตนต่อทรัพย์สินภายนอกอย่างเหมาะสม ทั้งด้านแสวงหาและการใช้จ่ายดังนี้ 1) นำไปเลี้ยงตนเลี้ยงมารดาบิดาเลี้ยงบุตรภรรยาทาสกรรมกรคนใช้ให้เป็นสุข 2) นำไปเลี้ยงมิตรสหายให้เป็นสุข 3) นำไปใช้ป้องกันอันตรายที่เกิดแต่ไฟ น้ำ 4) นำไปทำพลี 5 อย่าง คือ ญาติพลี อดิถิปลิ ปุพพเปตพลี ราชพลี เทวตาพลี และนำไปบำเพ็ญทักษิณา (ทำบุญในศาสนา)

ผลโทษของบุคคลที่แสวงหาทรัพย์สินมาโดยไม่ชอบธรรม จะถูกลงโทษตามกฎหมาย บ้านเมืองและจะได้รับผลกระทบไม่ดี เครื่องสอนใจเกี่ยวกับขุมทรัพย์จึงปรากฏในนิทานชาดก สอดคล้องกับ คำสอนของพระพุทธองค์ทรงแนะนำให้ฝังขุมทรัพย์ด้วยการฝัง (การให้ทานรักษาศีล การฝังไว้ในเจตีย์ (ถวายเป็นเจตีย์ หรือบำรุงเจตีย์) ในพระสงฆ์ (ถวายพระสงฆ์) ในบุคคล (มารดา, บิดา, หรือญาติพี่น้อง) สิ่งเหล่านี้ติดตามเราไปทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

ประโยชน์ของทรัพย์สินทางพระพุทธศาสนา เป็นการปฏิบัติจัดการทรัพย์สิน เพื่อสร้างคุณค่าความดี ทำความดี ทำความทุกขให้ลดลง พระพุทธศาสนาได้สอนให้ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ปฏิบัติตนต่อสินทรัพย์สินภายนอกอย่างเหมาะสม ทั้งด้านการแสวงหาการใช้จ่าย ในทางที่ก่อเกิดประโยชน์ต่อชีวิต โทษของทรัพย์สินภายนอกทั้งแก่คฤหัสถ์และบรรพชิต แบ่งออกมาเป็น 2 ประการ คือ 1) โทษตามกฎหมายภาวะธรรมชาติ เกิดจากลักษณะที่แท้จริงของสรรพสิ่งที่ตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ ทรัพย์สินนั้นเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงไม่แน่นอนเปลี่ยนแปลงไป เป็นสิ่งที่ถูกสร้าง

ขึ้นมา 2) โทษในฐานะเป็นปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดอกุศลภายใน เพราะความหลงใหลยึดมั่น ถิ่นมั่นกับทรัพย์ภายนอกทำให้มนุษย์ ไม่อาจยกระดับจิตของตนเองให้หลุดพ้นจากความทุกข์ แต่เต็มไปด้วยความคับแค้นความทุกข์มากมาย ทรัพย์ภายนอกก็เป็นปัจจัยให้มนุษย์เกิด อกุศลขึ้น ในจิตใจทำให้เกิดความหลงมัวเมา คนส่วนมากจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งของที่มีคุณค่า มองเห็นได้ สามารถจับต้องได้ หรือเรียกว่าวัตถุที่มีค่า ซึ่งมีทั้งคุณและโทษ ถ้าใช้ในทางที่ผิดก็จะเกิดโทษทั้งผู้ใช้และผู้อื่น แต่ถ้าใช้ในทางที่ถูกต้องก็มีคุณประโยชน์มาก

2. สภาพปัญหาการบริหารจัดการทรัพย์ตามแนวพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน อำเภอยะเวียงแหง

บริบทของยะเวียงแหง เดิมเป็นตำบลขึ้นอยู่กับอำเภอยะเวียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ สภาพเป็นท้องที่กั้นดงและติดกับชายแดนประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา มีสภาพเป็นเมืองปิด การคมนาคมยากลำบากทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการปกครอง การพัฒนา และการป้องกันรักษาความสงบ จึงได้ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอยะเวียงแหง ประชากรนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ และมีอาชีพเป็นเกษตรกร ซึ่งได้รับผลกระทบในการบริหารจัดการทรัพย์หลายประการ ได้เจอกับปัญหาความยากจน เพราะเกิดจากสาเหตุ 4 ประการ คือ 1) ความยากจนและการตกเป็นหนี้สินจากการปลูกพืชเศรษฐกิจ การกู้เงินมาลงทุนเป็นค่าปุ๋ย ค่ายา การปลูกพืชเชิงพาณิชย์ที่ขาดทักษะและประสบการณ์มาก่อน ผลผลิตที่ขนาดและคุณภาพไม่ได้มาตรฐานพอที่หน่วยงานผู้ส่งเสริมให้ปลูกและตลาดจะรับซื้อได้ ทำให้พอกพูนหนี้สินเพิ่มขึ้น จนต้องออกมาหางานทำในเมืองเพื่อกลับไปใช้หนี้ 2) ภาวะว่างงานหลังฤดูการผลิต ประกอบกับรูปแบบการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นชีวิตที่ต้องพึ่งพาระบบเศรษฐกิจวัตถุ และปัจจัยเงินในการแลกเปลี่ยนมากขึ้น ทำให้พวกเขาจำเป็นต้องลงจากดอยไปหางานทำเป็นการทำงานในเมืองแบบระยะชั่วคราว 3) กลุ่มที่ต้องศึกษาต่อ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเยาวชนที่จบการศึกษาภาคบังคับจากโรงเรียนในหมู่บ้านและต้องศึกษาต่อในระดับสูงเพิ่มขึ้นไปอีก แม้ทางบ้านไม่สามารถส่งเสียให้เรียนได้ แต่เยาวชนจำนวนมากเลือกที่จะมาทำงานและส่งเสียตนเองเรียนทั้งในช่วงภาคค่ำและเรียนในวันหยุด 4) กลุ่มที่ไร้ที่ทำกินเพราะที่ดินเดิมของพ่อแม่มีน้อย ไม่เพียงพอที่จะจัดสรรให้แก่ลูกหลานทุกคนได้เท่ากัน พวกเขาจึงมักต้องตัดสินใจเลือกการลงมาใช้ชีวิตในเมืองเพื่อการหางานทำ แต่เขาพยายามแก้ไขปัญหาล่าช้าอยู่โดยการดำรงชีวิตให้มีความสุขในระยะยาว ควรมีแผนทางการเงินที่ดี ซึ่งจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ เพราะต้องยอมรับว่า มิติของการมองชีวิต มีมิติทางด้านการเงินอยู่ด้วย แม้ว่าเป้าหมายในชีวิตจะมีอยู่หลายเป้าหมาย แต่เป้าหมายหลักที่แทบทุกคนใฝ่ฝันที่จะบรรลุคือ การมีอิสรภาพทางการเงิน อิสรภาพทางการเงิน หมายถึง การที่คนเรามีหลักประกันทางการเงินที่มั่นคงเพียงพอที่จะใช้ชีวิตได้อย่างสุขสบายตามสมควรแก่อัตภาพ โดยไม่ต้องพึ่งพาใครมากจนเกินไปและไม่ต้องหวาดผวากับปัญหาเรื่องเงิน ๆ ทอง ๆ ว่าจะมีไม่พอกับการใช้จ่ายใช้สอย

เพื่อดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพในอนาคต เรื่องนี้จะส่งผลดีต่อความมั่งคั่งและมั่นคงของประเทศในระดับมหภาคอย่างแน่นอน ซึ่งผู้เขียนขอสรุปเป็นภาพรวมไว้ดังนี้

ในเชิงเศรษฐกิจถ้าประชาชนมีความมั่งคั่ง จะทำให้เศรษฐกิจของประเทศมีความมั่งคั่งตามไปด้วย ไม่ว่าจะมองในมุมของรายได้ประชาชาติ (Gross National Products: GNP) หรือการกระจายรายได้ (Income Distribution) ซึ่งเป็นปัญหามากในขณะนี้ ในเชิงสังคม การที่ประชาชนมีการวางแผนการเงินส่วนบุคคลและปฏิบัติได้ผลจนชีวิตมีความมั่งคั่ง สามารถช่วยให้บรรลุเป้าหมายในชีวิตได้ โดย “เงิน” ในที่นี้เป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งที่ช่วยให้บรรลุเป้าหมายได้ (แต่จะต้องกำกับด้วยขีดความสามารถของแต่ละบุคคลและระดับความพอเพียง) สภาพสังคมที่ประชาชนมีความมั่งคั่งดังกล่าวจะตามมาด้วย ความสุข ความสงบ ความเจริญ ความเอื้อเฟื้อ แบ่งปัน ความอดทน ความดีงามไม่ทำร้ายกัน ลองกลับไปดูปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด ปัญหาสังคมทุกวันนี้ส่วนใหญ่มีแรงจูงใจจากการขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการเงิน การแก้ปัญหาความยากจนและปัญหาที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ ที่ตอนนีเริ่มมีคนไปขยายผลกลายเป็นความขัดแย้งทางชนชั้นนั้น การแก้ไขโดยใช้นโยบายแบบ มหภาคอย่างเดียวคงไม่เกิดผลแล้ว ควรต้องหันมาให้ความสำคัญกับการใช้นโยบายด้านจุลภาคเกี่ยวกับการวางแผนการเงินส่วนบุคคลควบคู่ไปด้วย จึงจะเรียกได้ว่าดีใจที่เรื่องความยากจนได้ถูกจุด พุทธศาสนิกชนอำเภอเวียงแหงได้นำหลักธรรมมาบูรณาการในการบริหารจัดการทรัพย์สินคือ การบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาให้เข้ากับหลักการเศรษฐศาสตร์เป็นการบูรณาการในเชิงทฤษฎี เนื่องจากพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยการครองเรือนที่เรียกว่า คิปปิปฏิบัติ แนวทางเหล่านั้นได้กล่าวถึงหลักการดำเนินชีวิตในรูปแบบฆราวาสไว้ด้วย ทั้งในด้านการสร้างครอบครัว การดูแลบุตรธรรมา การจัดสรรทรัพย์สิน การลงทุน การจัดการชุมชน การบริหารงานต่าง ๆ ซึ่งเป็นส่วนที่สามารถสร้างสุขที่เป็นอามิสสุขได้ คือทำให้เกิดความสุขจากอามิสหรือเงินทอง ความสุขเหล่านั้นตั้งอยู่บนรากฐานของธรรมะ หลักแห่งความมีเหตุมีผล หลักของความพอเพียง ดังนั้น การเลือกประกอบอาชีพใด ๆ ก็ตามที่จะส่งผลให้ประสบความสำเร็จ ต้องตั้งอยู่บนหลักแห่งความถูกต้องทั้งทางโลก คือถูกต้องตามหลักแห่งกฎหมายบ้านเมือง และถูกต้องทางธรรม คือถูกต้องตามหลักศีลธรรม จาริต และประเพณี และที่สำคัญคืออยู่บนหลักการแห่งความสุจริตทางกาย

3. พุทธศาสนิกชนอำเภอเวียงแหงได้มีแนวทางในการบริหารจัดการทรัพย์สินด้วยการนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม เมื่อพุทธศาสนิกชนปฏิบัติถูกต้องตามหลักกสิกรรมมีกัตถประโยชน์ 4 ประการ ทำให้ได้เห็นคุณค่าดังนี้ การใช้ภูมิลานสัมปทา ได้แก่ มีความขยันหมั่นเพียร ทำงานโดยเอาใจใส่ ขยันทำงานในชีวิตประจำวันของตน เพื่อที่จะได้มาซึ่งทรัพย์ เพื่อเก็บออมไว้ใช้เลี้ยงครอบครัวเป็นต้น ซึ่งเป็นพื้นฐานเศรษฐกิจของหมู่บ้านและทำเงินให้หมู่บ้านแห่งนี้ โดยการเก็บออมไว้ในคราวที่จำเป็นต่อไป การใช้ารักขสัมปทา ได้แก่ การรู้จักประหยัด การรู้จักออมทรัพย์ที่หามาได้ และรู้จักแสวงหาทรัพย์เพิ่มเติม

เข้าใจการใช้จ่ายครัวเรือนแบบเศรษฐกิจพอเพียง สิ่งใดที่ไม่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตก็จะหลีกเลี่ยง ไม่ซื้อมากเกินไปจนจำเป็น การใช้หลักสมชีวิตา ได้แก่ การรู้จักบริหารรายรับ รายจ่าย และส่วนที่เหลือสำหรับครัวเรือนของตนเอง เพื่อให้ทราบว่า ในแต่ละวัน/เดือน ได้รับและจ่ายอะไรไปบ้าง และไม่ฟุ่มเฟือยจนเกินไป แต่ทำให้พอดีกับความจำเป็นด้านปัจจัย 4 คือ ใช้จ่ายซื้อ เสื้อผ้า อาหาร เครื่องบริโภค และอุปโภคที่จำเป็น ยารักษาโรค หรือการไปรักษาที่คลินิก และโรงพยาบาลของรัฐหรือเอกชน การใช้กัลยาณมิตตา ได้แก่ การรู้จักเลือกคบหาคนดี หรือปราชญ์ ทั้งทางพระพุทธศาสนาและปราชญ์ชาวบ้าน เป็นเพื่อนบ้าน หรือผู้ให้คำปรึกษากิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนบัณฑิต ครู อาจารย์ ที่ควรคบหาในชุมชน และหมู่บ้านที่ใกล้เคียง เมื่อหามาได้แล้วก็ต้องมีการลงทุนเพื่อให้ทรัพยากรเกิดการงอกเงยขึ้น โดยการนำหลักของโภควิภาคมาใช้ คือการแบ่งทรัพยากรหรือการจัดการบริหารทรัพยากรสมบัติที่หามาได้ออกเป็น 4 ส่วน คือส่วนหนึ่งสำหรับใช้เลี้ยงชีวิตทั้งของตนเองครอบครัวและญาติมิตรให้มีความสุขคิดเป็น 25% อีกสองส่วนสำหรับการลงทุนเพื่อให้ทรัพยากรงอกเงยเพิ่มพูนขึ้นมาคิดเป็น 50% และอีกหนึ่ง ส่วนสำหรับเก็บไว้ใช้ในยามจำเป็นเช่นเกิดเหตุพิภภัย โจรภัย อุทกภัย ราชภัย อัคคีภัย หรืออาการได้รับเหตุอันไม่คาดฝันเช่นเกิดอันตรายต่าง ๆ เป็นต้นคิดเป็น 25% เมื่อรวมกันทั้งหมดก็เป็น 100% รวมถึงหลักธรรมที่จะนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง หรือเรียกว่า จักร 4 อันได้แก่ 1) ปฏิรูปเทสวาสะ อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม 2) สัมปยุตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นำตนไปถูกทาง 3) บุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว มีพื้นเดิมดี ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น ผลสำเร็จที่ได้รับก็คือ พุทธศาสนิกชนอำเภอเวียงแหง ถือหลักพุทธธรรมข้อพึงตนเอง เป็นหลักการสร้างคุณธรรม พึงตนเอง เป็นการฝึกให้สมาธิรู้จักประหยัด มีความซื่อสัตย์ เสียสละอดทน มีความเห็นอกเห็นใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสมัคสมานสามัคคี

อภิปรายผล

แนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรนั้น ในพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ก็ได้ตรัสถึงหลักธรรมเกี่ยวกับหลักของการบริหารจัดการทรัพยากรหลายประการ แต่บุคคลที่ถึงพร้อมด้วยการมีทรัพยากรมากนั้น ต้องเข้าใจถึงหลักการและวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรก่อน แล้วค่อยนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหานรินทร์ นรากรนิธิกุล ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์อริยทรัพย์ในพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการศึกษาวิจัยแสดงให้เห็นว่า การนำหลักของทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ หลักอิทธิบาท และจักร 4 รวมถึงหลักโภควิภาค มาประยุกต์เข้ากับการบริหารจัดการ โดยเฉพาะ หลักธรรมที่เรียกว่า โภควิภาค หรือหลักการแบ่งทรัพยากรโดยจัดสรรเป็นทรัพยากรออกเป็น 4 ส่วน (พระมหานรินทร์ นรากรนิธิกุล, 2545) ได้แก่ 1) การแสวงหา หรือกระบวนการผลิต โดยมีหลักการที่เน้นว่า ให้การแสวงหาทรัพยากรนั้นเป็นไปโดยชอบธรรม ไม่กดขี่ข่มเหงกัน และเป็นไป

ด้วยความขยันหมั่นเพียร และความฉลาดในการจัดสรรดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น ๆ

2) การเก็บออม หรือ การเก็บรักษา ตลอดถึงการสะสมทุน ประกอบด้วย เก็บออมให้เป็นทุนในการประกอบอาชีพและเก็บออมไว้ใช้ในคราวจำเป็น และเป็นทุนสำหรับไว้สงเคราะห์ บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

3) การใช้จ่าย เป็นการใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงตนเอง เลี้ยงบุคคลที่รับผิดชอบ การแบ่งปันเผื่อแผ่แก่มิตรสหายหรือกิจกรรมทางสังคมและใช้จ่ายในการทำมาตค้าและบำเพ็ญประโยชน์แก่สาธารณะ

4) การสัมพันธ์กับชีวิตด้านอื่น โดยเฉพาะด้านจิตใจ ผลที่ได้รับจากการศึกษาครั้งนี้คือ พุทธศาสนิกชนในอำเภอเวียงแหงหลังจากได้ร่วมกันหาแนวทางในการบริหารจัดการทรัพย์สินแล้ว ทำให้ไม่ลุ่มหลงมัวเมา ไม่หวั่งกังวลเป็นทุกข์ รู้จักบริโภคทรัพย์สินอย่างรู้เท่าทันความจริง (ประพันธ์ นีกกระโทก, 2557) สามารถรักษาอิสรภาพของชีวิตไว้ได้ไม่ตกเป็นทาสของทรัพย์สินสมบัติและทำให้ทรัพย์สินสมบัตินั้นเป็นปัจจัยหรือเป็นฐานให้เกิดความพร้อมในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นไป หรือใช้เป็นเครื่องช่วยทำให้เกิดความพร้อมในการที่จะพัฒนาศักยภาพของตน ในการที่จะฝึกฝนอบรมจิตใจ พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา ทั้งทำให้ทรัพย์สินนั้นมีความมั่นคง และก่อให้เกิดความสุขอย่างแท้จริง ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อตนเองและผู้อื่น สังคมก็น่าอยู่มากขึ้น และพบว่าการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจตามแนวพระพุทธศาสนานั้น จะต้องพึงพาหลักพุทธธรรมเป็นสำคัญ เพราะถ้าบุคคลไม่นำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้แล้ว หากเกิดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจขึ้น ก็จะประสบกับความทุกข์กาย ทุกข์ใจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะว่า ปัญหาทางเศรษฐกิจทำให้เกิดวงจรของความยากจนรวมถึงการมีหนี้สินด้วย

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาเรื่องแนวทางการบริหารจัดการทรัพย์สินตามแนวพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน อำเภอเวียงแหงนั้น ซึ่งได้เข้าใจและได้เรียนรู้หลักธรรมเกี่ยวกับความเป็นมาของทรัพย์สินการแสวงหา ความสำคัญของการออมทรัพย์สิน ประโยชน์และโทษของการใช้ทรัพย์สิน รวมถึงการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสังคมได้อย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม จากการได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ได้เข้าใจบริบทชุมชนในอำเภอเวียงแหงเป็นอย่างมาก อำเภอเวียงแหงนั้นมีประชากรทั้งหมด 51,771 คน มีหลังคาเรือนทั้งหมด 8,985 หลังคาเรือน เวียงแหงมีความสวยงามลักษณะเด่นคือ มีอัตลักษณ์ ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ ความสำคัญทางศาสนา สถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตที่หลากหลาย จากการที่ได้ร่วมกันเสนอแนวคิดในการบริหารจัดการทรัพย์สินตามแนวพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน อำเภอเวียงแหงนั้น ผลที่ได้ก็คือ ชาวบ้านได้เข้าใจหลักของการพึ่งตนเอง เป็นการสร้างคุณธรรมพึ่งตนเอง เป็นการฝึกให้สมาชิกรู้จักประหยัด มีความซื่อสัตย์ เสียสละอดทน มีความเห็นอกเห็นใจเอื้อเฟื้อและช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน มีความสมัครสมานสามัคคี

สรุป/ข้อเสนอแนะ

1) แนวคิดเรื่องทรัพย์สินในพระพุทธศาสนา คือ ทรัพย์สินที่เป็นสสารวัตถุและคุณธรรม ภายใน 1.1) ทรัพย์สินภายนอก หมายถึง ทรัพย์สินที่เป็นวัตถุได้แก่สิ่งของที่สังคมกำหนดเป็นของมีค่า ได้แก่ เงิน ทอง รัตนะ ประเภทต่าง ๆ อาหารเครื่องนุ่งห่ม และ บ้าน เรือน ที่ดิน 1.2) ทรัพย์สินภายใน หมายถึง คุณธรรมภายใน คนส่วนมากจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งของที่มีคุณค่ามองเห็นได้ สามารถจับต้องได้ ซึ่งมีทั้งคุณและโทษ แต่ถ้าใช้ในทางที่ถูกต้องก็มีคุณประโยชน์

2) ปัญหาการบริหารจัดการทรัพย์สินของพุทธศาสนิกชน อำเภอยะยงแหง ได้แก่ การได้รับผลกระทบต่าง ๆ คือ 2.1) ปัญหาการขาดความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน 2.2) ปัญหาการไม่รู้จักรักษาทรัพย์สิน 2.3) ปัญหาการคบคนพาล 2.4) การใช้จ่ายในทางที่เป็นโทษต่อการดำเนินชีวิต 2.5) ปัญหาการใช้จ่ายลงทุนพืชเศรษฐกิจ 3) แนวทางการบริหารจัดการทรัพย์สินตามแนวพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชน อำเภอยะยงแหง ได้แก่ การนำหลักของทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ 4 มาประยุกต์ใช้ และหลักอิทธิบาท 4 รวมถึงหลักโกศวิภาค 4 จักร 4 ที่พุทธศาสนิกชนนำไปประยุกต์ใช้ ในการเก็บออมทรัพย์สิน การลงทุน ตามความเหมาะสม ได้รับความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง และเกิดความมั่นคงในทรัพย์สิน และไม่ผิดเคืองในการดำเนินชีวิตที่ดีเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม หมู่บ้าน พร้อมทั้งสามารถอยู่ได้ด้วย การพึ่งตนเอง และสามารถเป็นที่พึ่งแก่ผู้อื่นได้อีกด้วย เพราะได้ประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต การศึกษาวิจัยครั้งนี้ นอกจากได้ทราบคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ได้ตั้งไว้แล้ว ยังได้ข้อค้นพบอื่น ๆ ที่น่าสนใจหลายประการ โดยเฉพาะในส่วนหลักของทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพย์สินในพระพุทธศาสนาแล้ว ซึ่งเป็นความพยายามในการเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการ เพื่อใช้ในสังคมเกี่ยวกับการออมทรัพย์สิน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและมวลมนุษยชาติ ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปจึงจะนำหลักของทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ และหลักโกศวิภาครวมถึงอิทธิบาท มาประยุกต์เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่โดยการสร้างแบบแผนให้เป็นโครงสร้าง (Mind Mapping) ขึ้นแล้วนำไปใช้กับสังคม ผู้วิจัยอยากยกประเด็นขึ้นมาเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างละเอียดลึกซึ้งมากขึ้นดังนี้

1) ศึกษาประยุกต์ใช้หลักการออมทรัพย์สินและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเกื้อหนุน เพื่อสร้างความมั่นคงในการเก็บออม และนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนให้แพร่หลาย 2) เปรียบเทียบวิธีการออมทรัพย์สินทางโลกที่เขาใช้กันในปัจจุบันและทางพระพุทธศาสนามาใช้ให้เข้ากับ ศาสตร์สมัยใหม่ หรือเปรียบเทียบการออมทรัพย์สินในศาสตร์อื่น ๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ 3) นำหลักพระพุทธศาสนาที่เกื้อหนุนบูรณาการเข้ากับการบริหารจัดการทรัพย์สินเพื่อพัฒนาความมั่นคง มั่งคั่งและร่ำรวยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

เอกสารอ้างอิง

- จตุรงค์ บุญยรัตนสุทร. (2546). ความยากจน สถานการณ์และบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด.
- ประพันธ์ นีกะระโทก. (2557). ทูทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่องค์กรชุมชนพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2550). กระแสธรรม เพื่อชีวิตและสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- _____. (2552). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปริยัติธรรมธาดา (สถิต ธารโร). (2544). อริยทรัพย์ 7. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2550). ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว). (2545). คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเชอร์กราฟฟิค.
- พระมหานรินทร์ นรากรนิธิกุล. (2545). การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอริยทรัพย์ในพุทธศาสนาเถรวาท. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แสง จันทรงาม. (2535). พุทธศาสนวิทยา. กรุงเทพมหานคร: อีระการพิมพ์.
- อภิญา เวชชัย และกิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. (2546). เศรษฐศาสตร์การเมือง (การพัฒนาแบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส : กลุ่มคนจนและกลุ่มเสี่ยงที่ประสบปัญหาทางสังคม). กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอดิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด.
- อุทัย หิรัญโต. (2531). หลักการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.

การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
เพื่อการรับประกันความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุค*

THE INTEGRATION OF BUDDHIST ETHICS AND SUFFICIENCY
ECONOMY PHILOSOPHY FOR HAVING GUARANTEED THAI FAMILY
STABILITY IN POSTMODERN SOCIETY

พระดิลก ธาวโร (สิงห์ทองไชย)

Phra Delok Thavaro (Singthongchai)

กัญยาวิรี สัธธาพงษ์

Kanyawee Sathapong

สวัสดี อโนทัย

Sawat Anothai

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

Saint John's University, Thailand

E-mail: lasawatt@stjohn.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุค โดยเฉพาะหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) ศึกษาพุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว 3) บูรณาการพุทธจริยศาสตร์และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการรับประกันความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุค 4) สร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบการสร้างเสริมความมั่นคงของสถาบันครอบครัว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร ภายใต้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และวิจารณ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางปรัชญาและศาสนา ผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวไทยหลังนวยุคเป็นครอบครัวที่พลวัตด้วยสังคมดิจิทัล กำลังเผชิญกับความพลิกผันทางสังคม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อการเสริมสร้างความมั่นคงของสมาชิกครอบครัวให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่น สมดุลและพึ่งพาตนเองได้ จำเป็นต้องใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักพุทธจริยศาสตร์อื่นเป็นแนวทางการกระทำความดีเป็นสากลของความดี ความชั่ว สมาชิกครอบครัวไทยหลังนวยุคควรนำศีล 5 มาเป็นแนวทางเพื่อไม่ทำให้ไม่มีความสามัคคีขึ้น และนำแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับบุคคลและครอบครัว แม้ภัยคุกคามที่เกิดขึ้นจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในยุคบริโภคนิยม และสังคมดิจิทัลจะทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมากประการใด ก็สามารถที่จะรับประกันความ

* Received 9 April 2020; Revised 10 May 2020; Accepted 17 May 2020

มั่นคงให้กับครอบครัวไทยในสังคมหลังนยุคนั้นได้ องค์ความรู้ใหม่ด้วยการบูรณาการพุทธจริยศาสตร์และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการรับประกันความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนยุค จึงได้โมเดล คือ PFQ = MEL → PHD

คำสำคัญ: การบูรณาการ, พุทธจริยศาสตร์, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, ความมั่นคงของครอบครัวไทย, สังคมหลังนยุค

Abstract

The objectives of this article were: 1) to study the concept of Thai family stability in postmodern society concerning with Sufficiency Economy Philosophy. 2) to study the Buddhist Ethics on strengthening the family stability. 3) to integrate the Buddhist Ethics and Sufficiency Economy Philosophy for Having Guaranteed Thai Family Stability in Postmodern Society. 4) to create a new body of knowledge and model of building Stability of family institution . This research was a qualitative one based documentary research upon the analytic, appreciative and applicative approach so as to lead to the creativity of new body of knowledge in philosophy and religion. The results of research were found as follows: The postmodern Thai family is one that is dynamically spinning the wheel of digital society. It has been faced the social disruption leading to the mobility. To strengthen such the members of Thai family stability for smoothly living proceeding, balancing and self-reliant, it must necessary aware to apply in Sufficiency Economy Philosophy and the principle of Buddhist ethics which is the way of common action of being good or evil. The members of postmodern Thai family should be conducted by the five precepts to not become the antagonistic family and be applied Sufficiency Economy Philosophy in both individual and family levels. Whenever the treat causing the capitalism consumerism and digital society to effect many transformations, being capable to have guaranteed Thai Family Stability in Postmodern Society. As for the creativity of new body of knowledge on the integration of Buddhist Ethics and Sufficiency Economy Philosophy for having guaranteed Thai family stability in postmodern society is PFQ = MEL → PHD.

Keywords: Integration, Buddhist Ethics, Sufficiency Economy Philosophy, Thai Family Stability, Postmodern Society

บทนำ

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีขนาดเล็ก แต่เป็นรากฐานที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกที่อยู่ในแต่ละครอบครัวนั้น ๆ กล่าวได้ว่า เป็นตัวแปรที่สำคัญในการส่งเสริมหรือทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ ด้วยเหตุที่ครอบครัวนั้นเป็นสถานที่ที่คอยบ่มเพาะพฤติกรรมเบื้องต้นให้กับสมาชิกของครอบครัวด้วยกระบวนการปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อ ทักษะ และอบรมขัดเกลาให้สมาชิกของครอบครัวมีความประพฤติที่เหมาะสม มีความใกล้ชิดผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ดังที่ปรากฏในเรื่องทศ 6 (ที.ปา.(ไทย) 11/198-204/202-206) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หากครอบครัวได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกดีจะเป็นคุณประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป ในทางกลับกัน หากสมาชิกในครอบครัวมีการอบรมขัดเกลาที่น้อยหรือไม่มี ก็จะส่งผลกระทบต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม โดยธรรมชาติของสมาชิกในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นครอบครัวขนาดเล็กที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ครอบครัวขนาดใหญ่ ที่มีทั้ง พ่อ แม่ ลูก แล้วยังมี ปู่ ย่า ตา ยาย หรือลักษณะครอบครัวแบบใดก็ตาม ต่างมีเป้าหมายร่วมกันของการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและมั่นคง จิตตินันท์ เดชะคุปต์ และคณะ ได้ชี้ให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ครอบครัวมีความสุข คือ สมาชิกในครอบครัวมีความรักใคร่กลมเกลียว มีความรับผิดชอบ ประกอบอาชีพสุจริต รู้จักประหยัดอดออม สร้างฐานะครอบครัวให้มั่นคง เป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม ไม่ทะเลาะเบาะแว้ง ทำร้ายกันและกัน มีทักษะในการอบรมเลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดี และส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาตามศักยภาพ เหล่านี้ล้วนเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครอบครัวที่ได้บูรณาการทั้งส่วนที่เป็นความสุขอันเกิดจากสะดวกสบาย และความสุขที่เกิดจากภายในของสมาชิกในครอบครัวไทยที่ต้องมีคุณธรรมนำไปสู่การสร้างหลักคำประกันความมั่นคงของครอบครัว (จิตตินันท์ เดชะคุปต์ และคณะ, 2553)

เมื่อความพลิกผันทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลง กลไกแห่งวิถีชีวิตของครอบครัวไทยก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นชัดเจนด้วยเหตุปัจจัยหลายอย่าง เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ระบบการไหลบ่าของวัฒนธรรม ระบบการศึกษา สิ่งที่สำคัญอีกอย่างคือ เทคโนโลยีสารสนเทศ เหล่านี้ได้มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของครอบครัวไทย (สมบุญ บัญโท, 2553) ปัจจัยเหล่านี้ได้ทำลายกำแพงความแข็งแกร่งของสถาบันครอบครัวไทยที่เคยมีเอกลักษณ์โดดเด่นในความเป็นครอบครัวที่มีความอบอุ่น เข้มแข็ง มีระบบเครือญาติ มีความรักความผูกพันเหนียวแน่นมั่นคง เป็นรากฐานทุนทางสังคมที่ดีต่อการพัฒนาประเทศให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรากฏการณ์ของครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุคเป็นครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ยุคดิจิทัล จึงเป็นพลเมืองเน็ต (สุกัญญา สุตบรรพัต, 2561) ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์กันน้อยลง ทั้งในการพูดคุยและการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะสังคมก้มหน้าในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ช่องว่างการสื่อสาร

ระหว่างกันมันมีน้อยลง เป็นสังคมแห่งปัจเจกภาวะที่ต่างคน ต่างอยู่ ให้ความสนใจเอาใจใส่กันน้อยลง พ่อแม่ถูกภาวะบีบคั้นทางเศรษฐกิจด้วยระบบทุนนิยมที่ต้องเร่งชวนขายหาเงินมาจุนเจือครอบครัวให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายของสมาชิกในครอบครัว หากเป็นไปตามที่คาดหวังถือว่าเป็นความโชคดีของครอบครัวนั้น แต่หากเกิดสะดุดหรือมีปัญหาไม่เป็นไปตามที่คาดหวังจะส่งผลให้ครอบครัวขาดความสมดุลและนำไปสู่การเผชิญปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนมากเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน ตั้งแต่สามภรรยา ญาติแต่ละฝ่าย (สถาบันการศึกษาทางไกล กศน. , 2560) เหมือนกับการเด็ดดอกไม้แต่ส่งผลสะท้อนถึงดวงดาว เฉกเช่นปัญหาครอบครัวที่กำลังประสบอยู่ปัจจุบันอย่างปัญหาครอบครัวเกิดความขัดแย้งนำไปสู่การแตกแยก เด็กถูกทอดทิ้ง ผู้สูงอายุที่มีมากขึ้น ขาดการดูแลเอาใจใส่ พฤติกรรมความรุนแรงของคนในครอบครัว พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของวัยรุ่นที่ไม่สนใจต่อหลักศีลธรรมใด ๆ และการพึ่งพาอาศัยพึ่งพิงเป็นแนวทางแก้ปัญหา และอื่น ๆ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2548) ผู้วิจัยจึงมีประเด็นปัญหาที่จะนำไปสู่การจัดทำวิจัยที่ว่า ครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุคกำลังอยู่ภายใต้การตกเป็นเหยื่อที่โหดร้ายกับกระแสโลกาภิวัตน์หรือสังคมดิจิทัล จนนำไปสู่สังคมแห่งบริโภคนิยม มีความเครียดจากสภาพเศรษฐกิจเชิงดิจิทัลที่ทุกอย่างล้วนต้องมีการจับจ่าย ต้องซื้อ และเงินเป็นตัวชี้วัดของสังคม ทุกคนจึงต้องชวนขายแสวงหาจนไม่มีเวลาให้ความอบอุ่นกับครอบครัว แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การดื่มสุรา หรือของมีเมาอื่น ๆ อีกทั้งมองข้ามคุณค่าทางศีลธรรม เน้นความพึงพอใจต่อกันในการเที่ยวสถานเริงรมย์ หรือนอกใจ คู่ครองในฐานะสามี-ภรรยา หลักพุทธจริยศาสตร์ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาบูรณาการในการแก้ปัญหาความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุคเป็นฐานคิดฐานจิตและฐานกิจให้กับครอบครัวไทยหลังนวยุคนั้นได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุค โดยเฉพาะหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว
3. เพื่อบูรณาการพุทธจริยศาสตร์และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ปัญหาความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุค
4. เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบการสร้างเสริมความมั่นคงของสถาบันครอบครัว

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ภายใต้กระบวนการวิจัยทางปรัชญาแบบวิภาษวิธี (Dialectic Method) และการใช้เหตุผลแบบมีวิจารณ์ญาณ (Discursive Method) ด้วยกระบวนการของการศึกษาเชิงบูรณาการ (integration) อันประกอบด้วยการวิเคราะห์

(Analysis) การวิจักษ์ (Appreciation) และการวิธาน (Application) เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ในทางปรัชญา ผู้วิจัยจะทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารสำคัญต่าง ๆ เพื่อการวิเคราะห์วิจารณ์ ดังนี้

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) จะทำการค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎก 45 เล่ม ทั้งภาษาไทยและภาษาบาลี คัมภีร์อรรถกถา ฎีกาและอนุฎีกาที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค อภิธัมมัตถสังคหะ มิลินทปัญหา เป็นต้น รวมทั้งศึกษาผลงานสำคัญ ๆ ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรามาธิบดี จักรีนฤพดินทรสยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 พุทธทาส ภิกขุ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) วชิร อินทสระ และนักวิชาการอื่น ๆ ทางพระพุทธศาสนา

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) จะทำการค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ ข้อเขียน บทความ วิจารณ์ เอกสารต่าง ๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่ได้ กล่าวถึงเรื่องแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับครอบครัว สังคมไทย สังคมหลังนวยุค และหลักพุทธจริยศาสตร์และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากนั้นนำมาศึกษาประเด็นต่าง ๆ โดยละเอียด แล้วนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาด้วยการบูรณาการแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุคกับหลักพุทธจริยศาสตร์ให้เชื่อมโยงเป็นเนื้อเดียวกันบนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจักษ์และวิธาน เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางปรัชญาและศาสนา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในเนื้อหาประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวว่ามีลักษณะอย่างไร ความหมายของความมั่นคงของครอบครัวนั้นควรประกอบด้วยอะไรบ้าง แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของครอบครัวไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ตลอดถึงแผนยุทธศาสตร์แห่งชาติ 20 ปี โดยเฉพาะหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ลักษณะครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุคที่เป็นไปตามวิถีแห่งพลเมืองเน็ต จนนำมาสู่การไหลบ่าของสังคมไทยแลนด์ 4.0

2. ศึกษาถึงเครื่องมือที่จะนำไปแก้ปัญหาที่ผู้วิจัยได้ตั้งเป็นประเด็นปัญหาในเชิงปรัชญา ซึ่งในงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปรัชญาและศาสนาที่วางอยู่บนแนวคิดของพุทธจริยศาสตร์ โดยมุ่งวางขอบเขตการค้นคว้าทั้งวิธีการที่นำไปสู่เป้าหมายอันเป็นอุดมคติชีวิตตามหลักพุทธจริยศาสตร์ และวิธีการของพุทธจริยศาสตร์ดังกล่าว จะหาเกณฑ์ตัดสินทางพุทธจริยศาสตร์ อีกทั้งงานวิจัยนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุค จึงต้องเชื่อมโยงหลักพุทธจริยธรรม อันประกอบด้วยหลักทฤษฎีธรรมมิกัตถะประโยชน์ หลักสมชีวิธรรม หลักสังคหัตถุธรรม และทศ 6

3. นำเสนอวิธีการบูรณาการแก้ไขปัญหาในกระบวนการของการใช้เหตุผลแบบมีวิจารณ์ญาณมาอภิปรายแบบปรัชญาภาษาวิธีด้วยหลักของวิเคราะห์ วิจักษ์ และวิธาน

เพื่อให้ตกผลึกเป็นองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบความประพจน์ของครอบครัวไทยในสังคมหลัง
นวยุค

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุค โดยเฉพาะหลัก
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวเป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่ผลิต
บุคลากรให้กับสังคมโลก และมีอุดมการณ์ครอบครัวที่ว่าถ้าครอบครัวแต่ละครอบครัวดีแล้ว
สังคมและประเทศชาติก็จะดีตามไปด้วย เมื่อพิจารณาถึงเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิต
ของมนุษย์กับความมั่นคงของครอบครัว จะพบว่า คุณภาพชีวิตของปัจเจกบุคคลย่อมแตกต่างกัน
กัน แต่ความต้องการทางกายภาพ หรือความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs)
ซึ่งเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ และความต้องการความมั่นคง
และความปลอดภัย (Safety Needs) เป็นสิ่งที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องคำนึงถึงเป็นอันดับ
แรก และการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความสุขมากขึ้นได้ เมื่อมาพิจารณาความต้อง
การความมั่นคงของครอบครัว (Family Stability) จะครอบคลุมถึงความมั่นคงในชีวิตสมรส
ความเป็นปึกแผ่นในครอบครัว ความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว ตลอดจนการมีความรัก
ความผูกพัน ความราบรื่น ความก้าวหน้าและพัฒนาไปในทางสร้างสรรค์ มีความสงบสุข และมี
คุณภาพชีวิตที่ดี เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ความมั่นคงด้านครอบครัว หมายถึง
การที่สมาชิกครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดี เคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีการร่วม
รับผิดชอบในภาระของครอบครัว คุณค่าของความมั่นคงของครอบครัว ทำให้เกิดพลังในการ
ทำงาน สมาชิกแต่ละคนในครอบครัวมีกำลังกายและใจในการฝ่าฟันอุปสรรค เป็นการป้องกัน
และแก้ปัญหาสังคม ปัจจัยที่ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงขึ้นอยู่กับปัจจัยเหล่านี้เป็นอย่างน้อย
อาทิ คู่ครองมีความคล้ายคลึงกัน เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจสังคมเสมอกัน มีคุณธรรมจริยธรรม
เสมอกัน หรือมีระดับแห่งปัญญาเสมอกัน ความปรองดองของสมาชิกครอบครัว ความมั่นคง
ทางเศรษฐกิจของครอบครัว ความเข้าใจกันของสมาชิกครอบครัว ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
ของสมาชิกครอบครัว การช่วยกันทำงานส่วนรวมของครอบครัว และสภาพแวดล้อมรอบ
ครอบครัว โดยแนวทางการสร้างครอบครัวให้มีความมั่นคงมีองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่
การเลือกคู่ครองที่เสมอกันทางสังคม เศรษฐกิจ จริยธรรมและปัญญา ความเข้าใจกันระหว่าง
สมาชิกในครอบครัว การช่วยเหลือเกื้อกูลกันของสมาชิกครอบครัว ความขยันทำงานส่วนรวม
ของครอบครัว ความพยายามสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจครอบครัว การสภาพแวดล้อมเป็น
ประโยชน์กับครอบครัว การมีความมั่นคงในใจตน และการรู้จักให้อภัย ทั้งนี้ ความมั่นคงของ
ครอบครัวและความมั่นคงในชีวิตสมรสเป็นสิ่งที่คู่สมรส สมาชิกในครอบครัวและคนในสังคม
ทุกสังคม รวมทั้งคู่สมรสไทยและสังคมไทย มีความปรารถนาที่จะให้เกิดขึ้นและมีความยั่งยืน
ตลอดชั่วชีวิตสมรส แต่ความปรารถนาหรือความต้องการของคู่สมรสและบิดามารดาอาจมีทั้งที่

เป็นจริงหรือเป็นที่พึงพอใจ และที่ไม่เป็นจริงหรือประสบความล้มเหลว สิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึง ส่วนที่บรรลุผลในชีวิตสมรส คือ การมีความสุข ความสำเร็จ ความมั่นคงของครอบครัว จึงถือเป็นหัวใจสำคัญของการดำเนินชีวิตครอบครัว ในทางตรงข้ามกับ ความล้มเหลวในชีวิตสมรส คือ การแยกกันอยู่ การหย่าร้าง การทอดทิ้งและปล่อยปละละเลย การเลิกร้าง ซึ่งถือเป็น ครอบครัวแตกแยกหรือความเสื่อมสลายของครอบครัวที่สังคมไทยพึงหลีกเลี่ยง ดังนั้น ความมั่นคงของครอบครัว ก็คือ สภาวะที่สมาชิกครอบครัวสามารถดำรงชีวิตและดำเนินชีวิต ครอบครัวได้อย่างสมดุลและพึ่งพาตนเองได้ โดยได้รับหลักประกันด้านสิทธิและการตอบสนอง ต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานของการดำรงชีวิตมนุษย์ รวมถึงการทำหน้าที่ของครอบครัวต่อ สมาชิกครอบครัวและสังคม ทำให้ครอบครัวสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี และพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้และการปรับตัวให้เกิดสมดุลในการดำเนินชีวิต ครอบครัว

เพื่อการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวที่จะทำให้สมาชิกครอบครัวสามารถ ดำรงชีวิตและดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่น มีสมดุลและพึ่งพาตนเองได้ จำเป็นต้องคำนึงถึง แนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตครอบครัวให้เกิดความผาสุก เหนียวแน่นมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ครอบครัวมั่นคง และการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงขอนำแนวทางแห่งปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมากล่าวเพื่อให้ สอดคล้องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ด้วยเหตุผลที่ว่า ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงรัฐ ทั้งในการพัฒนาบริหารประเทศในการดำเนินในทาง สายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัว ที่ดี พอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการ ต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจใน ทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิต ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อ การรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี สารัตถะในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็น มรรควิถีของการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานความไม่ประมาทในชีวิต ภัย และสภาพการเปลี่ยนแปลง ของสถานการณ์ทั้งหลาย โดยใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลางของการดำรงตนให้อยู่อย่าง พอดี พอเพียง พอเหมาะ ไม่ฟุ้งเฟ้ออย่างไร้ประโยชน์ ไม่ยึดวัตถุเป็นที่ตั้ง ดำรงชีวิตอย่างมี สติสัมปชัญญะ มีวิจยญาณในการไตร่ตรองอย่างเป็นเหตุเป็นผล ตามสภาพแวดล้อม ให้รู้จัก

แยกแยะสิ่งดี สิ่งไม่ดี สิ่งที่มีคุณ สิ่งที่ไม่มีคุณ ประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ ตามสภาพความเป็นจริง และเสริมสร้างของคุณลักษณะภายในของการ “รู้จัก สามัคคี” บนพื้นฐานเมตตาธรรมแล้ว นำสู่การพัฒนาเชิงบูรณาการได้อย่างสมเหตุสมผล

2. พุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า พุทธจริยศาสตร์จึงเป็นเรื่องการกล่าวถึงแนวทางการกระทำความเป็นสากลของความดี ความชั่ว ด้วยเหตุผลที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งกรรมวาทีที่มุ่งเน้นการกระทำของมนุษย์แต่ละคน บุคคลใดกระทำความดีไว้ ย่อมได้รับผลแห่งกรรมนั้น ทั้งหมดขึ้นอยู่กับ การกระทำของมนุษย์ โดยมนุษย์และเพื่อนมนุษย์ ไม่มีใครอยู่เหนือกรรมของตน พระพุทธศาสนาจึงปฏิเสธอำนาจเบี่ยงเบนที่เป็นผู้สร้างโลก และสรรพสิ่งในโลกและสามารถควบคุมกรรมของสัตว์ทั้งหลาย แต่พระพุทธศาสนาถือว่า มนุษย์แต่ละคนนี้สามารถเป็นผู้ควบคุมกรรมของตนเอง พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงวางแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่เริ่มจากพื้นฐานทั่วไป สู่ชั้นกลาง และนำไปสู่ความดีสูงสุด (Summum Bonum) ไว้อย่างเป็นระบบและมนุษย์สามารถนำไปประพฤติ ปฏิบัติตามความเหมาะสมของแต่ละคน จึงกลายมาเป็นพุทธจริยศาสตร์ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) พุทธจริยศาสตร์ระดับพื้นฐานคือ ศีล 5 2) พุทธจริยศาสตร์ระดับกลางคือ กุศลกรรมบถ 10 และ 3) พุทธจริยศาสตร์ระดับสูงคือ อริยมรรคมีองค์ 8

3. การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการค้าประกัน ความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุค ผลการวิจัยพบว่า ครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุคเป็นครอบครัวที่ต้องขับเคลื่อนด้วยการมีชีวิตด้วยปัญญา (Living With Wisdom) อย่างแท้จริง เป็นครอบครัวที่ต้องนำหลักสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะในหลักพุทธจริยศาสตร์ และเงื่อนไขของความรู้ในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้อย่างมากในการดำเนินชีวิต ด้วยปัญญานววิถีของพลเมืองเน็ต ครอบครัวไทยหลังนวยุคต้องใช้สัมมาทิฐิในความเข้าใจในกฎไตรลักษณ์ที่ว่า สรรพสิ่งมีสภาวะของการเปลี่ยนแปลง ไม่สามารถดำรงอยู่อย่างเดิม และไม่สามารถจะมีตัวตนอย่างแน่นอนตาย ความรู้และความเข้าใจในสัมมาทิฐิแห่งกฎไตรลักษณ์ในเรื่องของความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกปัจจุบันนั้น สามารถนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลหรือการสร้างความมั่นคงของสถาบันครอบครัวไทยหลังนวยุคได้นั้น ต้องรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง ใช้ปัญญามาวิเคราะห์ถึงผลกระทบ ประโยชน์แล้วนำไปใช้เสริมสร้างทัศนคติที่เป็นบวกในการสร้างโอกาสเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและก้าวทันความล้ำสมัยทางสังคม และยิ่งกว่านั้น คือ การดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท ปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีท่าทีในการตรึกตรองด้วยสัมมาสังกัปปะที่จะไม่หลงในวัตถุนิยม กิเลสตามเหล่านั้นด้วยการนำหลักกาลามสูตร 10 มาประยุกต์ใช้ ทั้งนี้ โลกเศรษฐกิจดิจิทัลที่ไหลบ่าผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ สร้างมิติใหม่ใหม่ให้ประชาคมมีวิถีแห่งพลเมืองเน็ตนั้น เป็นเสมือนการสร้างเศรษฐกิจแนวใหม่ แต่ผู้วิจัยยังมีมุมมองว่า ถึงอย่างไรก็ยังเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอยู่ เพียงแต่มีพัฒนาการที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยล้ำสุดและได้เทคโนโลยีสื่อสารไร้สาย Smartphone, Social media,

Big Data Analytics และ AI จึงมีขีดความสามารถอันทรงพลังพร้อมกันในช่วงปี 2025 - 2030 จนจะส่งผลให้รูปแบบของสื่อใหม่ในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นการผลิตสื่อ (Production) การกระจายและส่งถึงผู้บริโภค (Distribution) และวิธีการบริโภคสื่อ (Viewing) จะมุ่งสู่แพลตฟอร์มอินเทอร์เน็ตแบบ realtime อย่างสมบูรณ์แบบ ซึ่งจะทำให้สื่อรูปแบบเดิมที่มีมาในอดีต (Traditional Media) ถูกทำลายไป โดยปรากฏการณ์ดังกล่าว นักอนาคตศาสตร์มักเรียกว่า “การทำลายอย่างสร้างสรรค์ (Creative Destruction)” กล่าวได้ว่า เศรษฐกิจแบบดิจิทัลนี้เป็นการแสดงออกของการค้าเสรีในระบบทุนนิยมอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ขึ้นชื่อว่าระบบทุนนิยมก็คือ ระบบที่นายทุนแสวงหาผลกำไรจากสังคม เมื่อสังคมบริโภคได้มีการเสพค่านิยมเชิงวัฒนธรรมการบริโภคแนวใหม่อันเป็นกระแสของโลกาภิวัตน์ กล่าวคือ เมื่อเห็นข้างขึ้นที่ไหน อย่างไร มักจะมีพฤติกรรมเลียนแบบตามข้างขึ้นในทำนองว่า เห็นข้างขึ้นแล้วขึ้นตามข้างขึ้นร้ายยิ่งกว่านั้น กระแสของสังคมบริโภคเกิดขึ้นที่ไหน อย่างไร ก็จะมีการพัดพาด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อต่าง ๆ ยิ่งปัจจุบัน มีอินเทอร์เน็ต การออนไลน์ต่าง ๆ กระทำได้อย่างรวดเร็ว จึงนำมาสู่กระแสโลกาภิวัตน์ ในทำนองที่ว่า ข้างตายทั้งตัว เอาใบไม้ปิดไม่มิด สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อทุกองค์กร สถาบัน สังคม รวมทั้งครอบครัวไทยหลังนวยุคที่ได้เสพกระแสแห่งบริโภคนิยมนี้ด้วย จนเป็นเหตุทำให้สถานะทางครอบครัวสั่นคลอน แนวทางการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ผู้วิจัยมองว่า หากครอบครัวไทยหลังนวยุคได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประพฤติปฏิบัติก็สามารถก้าวข้ามสิ่งที่เป็นปัญหานั้นได้

จากอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงของสังคมหลังนวยุคได้มีอิทธิพลส่งผลต่อความเครียดสำหรับบุคคลที่มีศักยภาพไม่พร้อมในการแข่งขันภายใต้ระบบทุนนิยมแบบดิจิทัล (Digital Capitalism) เพราะโดยธรรมชาติ การแข่งขันนั้นย่อมต้องการความเหนือกว่า แข็งแกร่งกว่า มีความพร้อมกว่าจึงสามารถเข้าโอกาสแห่งความต้องการนั้นได้มากกว่า กล่าวเฉพาะกลุ่มบุคคลหรือครอบครัวที่ได้รับผลกระทบนั้น บางครอบครัวยอมรับความพ่ายแพ้จากพิษของเศรษฐกิจแก้ปัญหาไม่ได้ หัวหน้าครอบครัวตัดสินใจยอมฆ่าสมาชิกของครอบครัวและฆ่าตัวเองตายตาม บางครอบครัวต้องหาที่พึ่งด้วยการเสพยาเสพติด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ปัญหานี้สิ่งที่ควรนำพุทธจริยศาสตร์มาประยุกต์ใช้ควบคู่กับกระบวนการพัฒนาปัญญาอย่างสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปไปแล้วนั้น ก็คือ การนำหลักไตรสิกขาที่ว่าด้วยสมาธิ อันประกอบด้วย สัมมาวายามะ สัมมาสติ และ สัมมาสมาธิ ด้วยการนำสารัตถะมาประยุกต์ใช้ คือ การมีชีวิตอยู่อย่างไม่ขาดสติ การใช้สติอยู่เสมอในการครองชีวิต ดำรงตนอยู่ด้วยความไม่ประมาท มีความระมัดระวังตัวป้องกันไม่ให้เกิดไปเป็นเหยื่อที่มาควบคู่กับเทคโนโลยีสารสนเทศ การเข้าถึงกระบวนการของสติ (Mindfulness) ต้องควบคู่ด้วยสัมปชัญญะหรือปัญญาเพื่อจะทำให้เกิดความเข้าใจ มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามสภาพความเป็นจริง ไม่ตกอยู่ในอำนาจของความคิดที่ปรุงแต่งจนเกิดความเคยชิน และสั่งสมเพิ่มเรื่อย ๆ จนกลายเป็นค่านิยม ทศนคติ ทิฐิที่ ทำให้ยึดถือนิยมเชิดชู หากสติสัมปชัญญะคอยกำกับอยู่ทุกขณะจิต มีสติตามรู้ทันขณะปัจจุบัน ย่อมคลายวงจรแห่ง

อกุศลกรรมลงได้ ย่อมทำให้เห็นสภาพจิตนิสัยทั้งอารมณ์ที่ปรารถนาและไม่ปรารถนา ถ้าที่จะรับรู้รู้เผชิญสภาพที่เป็นจริงของตนเองตามที่มันไม่หลีกเลี่ยงไม่หลอกลวงตนเอง แล้วนำไปสู่แก้ปัญหาที่มากกระทบได้ เมื่อบุคคลหรือครอบครัวต่างร่วมคิด มีสติร่วมกัน แนวทางการแก้ปัญหาที่มีคุณค่า เป็นประโยชน์ก็สามารถเกิดได้ อย่างน้อยเป็นแนวทางการค้นพบตนเอง เลือกและยอมรับตนเอง พร้อมทั้งจะนำครอบครัวของสังคมหลังนวยุคด้วยแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นมรรควิธีของการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานความไม่ประมาทในชีวิต ภัยและสภาพการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทั้งหลายโดยใช้หลักมัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลางของการดำรงตนให้อยู่อย่างพอดี พอเพียง พอเหมาะ ไม่พุ่มเพื่อยอย่างไร้ประโยชน์ ไม่ยึดวัตถุเป็นที่ตั้ง ดำรงชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ มีวิจารณ์ญาณในการไตร่ตรองอย่างเป็นเหตุเป็นผล ตามสภาพแวดล้อมรู้จักแยกแยะสิ่งดี สิ่งไม่ดี สิ่งที่มีคุณ สิ่งที่ไม่มีความคุณ ประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ ตามสภาพความเป็นจริงลักษณะอย่างนี้จะสามารถนำไปสู่การสร้างความมั่นคงของบุคคลและครอบครัวได้

ครอบครัวไทยหลังนวยุคจึงมุ่งสู่การพัฒนาด้วยแนวทางที่หลากหลายวิธีการทั้งที่มีรากฐานทางวิทยาศาสตร์และศาสนา มาบูรณาการร่วมกันเพื่อนำไปสู่การสร้างครอบครัวไทยให้มีความสุข ความอบอุ่น สุขภาวะที่ดี ปลอดภัยจากความเสี่ยงต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในท่ามกลางการไหลบ่าของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและสังคมดิจิทัล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาครอบครัวไทยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สืบเนื่องจากสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้วิจัยมองว่า ในเบื้องต้น ทางเลือกและทางออกของคนในครอบครัวไทยหลังนวยุค ต้องไม่ออกนอกกลุ่มของครรลองครองธรรม ดำรงตนเป็นไปภายใต้ศีลธรรมซึ่งถือเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ไม่ประพฤติดินนอกจารีตประเพณีและศีลธรรมอันดี โดยเฉพาะหัวหน้าครอบครัวไม่ควรประพฤติผิดใจคู่ครอง และ/หรือการพึ่งพาเครื่องตี้มของเงินเมา เป็นต้น ในความจริง ปัญหาเบื้องต้นของครอบครัว สมาชิกควรนำพุทธจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน คือ ศีล 5 มาเป็นแนวทางในการกำกับ ผู้วิจัยเชื่อว่า จะไม่ทำให้ปัญหาครอบครัวเกิดความร้ายแรงขึ้น นอกจากหลักพุทธจริยศาสตร์เบื้องต้น คือ ศีล 5 นั้นแล้ว สมาชิกของครอบครัวไทยสามารถนำแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับบุคคลและครอบครัว ผู้นำไปประยุกต์ใช้ต้องสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและร่วมกันประเมิน (เพื่อไม่เป็นการอคติเข้าข้างตัวเอง) ว่ามีความก้าวหน้าในการปรับตัวเข้าสู่วิถีชีวิตพอเพียงมากน้อยเพียงใด ผู้วิจัยเห็นว่า แม้ภัยคุกคามที่เกิดขึ้นจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในยุคบริโภคนิยมและสังคมดิจิทัลจะทำให้พลิกผันเปลี่ยนแปลงมากประการใด หากครอบครัวไทยหลังนวยุค ดำรงตนตามแนวศีลธรรมด้วยหลักพุทธจริยศาสตร์และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ก็สามารถที่จะค้ำประกันความมั่นคงให้กับครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุคนั้นได้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนยุค โดยเฉพาะหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นที่ชัดเจนว่า ความสำเร็จของครอบครัวจะมุ่งถึงความมั่นคงในชีวิตสมรส ความเป็นปึกแผ่นในครอบครัว ความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัวด้วยการมีความรัก ความผูกพัน ความราบรื่น ความก้าวหน้าและพัฒนาไปในทางสร้างสรรค์ มีความสงบสุข และมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกครอบครัวหลังนยุคมีความมุ่งมั่นในการสร้างความเป็นครอบครัวร่วมกัน แสดงออกถึงความรักการเอาใจใส่และเอื้ออาทรต่อกัน มีการยอมรับและเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการสื่อสารระหว่างกัน การทำบทบาทและหน้าที่ของตนเองด้วยความรับผิดชอบและเกื้อกูลระหว่างกันและการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งของครอบครัวโดยไม่ใช้ความรุนแรง นอกจากนี้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันแก่สมาชิกในครอบครัว ซึ่งควรเข้าถึงการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ และสามารถนำข้อมูลข่าวสาร/ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปริยัติกิจวิธาน (ไพสิทธ์ ศรีรอด) เรื่อง การประยุกต์ใช้พุทธญาณวิทยาของหลักกาลามสูตรในสังคมไทยหลังนยุค ผลการวิจัยพบว่า กาลามสูตรเป็นวิธีการวางท่าทีที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ชาวกาลามชนรู้จักใช้สติปัญญาในการรับฟังเรื่อง ราวต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามา แล้วนำมาพิจารณาถึงเนื้อหาของเรื่องราว นั้น ๆ ว่า มีความสมเหตุสมผลมากน้อยเพียงใด พร้อมทั้งจะรับฟังด้วยใจที่เป็นกลาง มิให้ใช่อคติในการรับฟัง และไม่ด่วนตัดสินใจ เชื่อจนกว่าจะได้พิจารณาไตร่ตรองรอบด้านแล้วว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร จึงค่อยตัดสินใจเชื่อ ต้องใช้พลัง 3 ประการ คือ พลังของความเชื่อ พลังของความรู้ และพลังของเหตุผล พลัง 3 ประการนี้นำไปสู่พลังของสังคมหลังนยุค ช่วยให้มีมนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี ที่พึงประสงค์อันเหมาะสมกับยุคสมัยที่รวมเอาพลังต่าง ๆ ในสังคม มาขับเคลื่อนสังคมหลังนยุคให้แผ่กระจายออกไปทุกทิศทุกทาง เรียกเป็นโมเดลว่า BKR (พระครูปริยัติกิจวิธาน (ไพสิทธ์ ศรีรอด), 2561)

2. พุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว การทำให้ครอบครัวสามารถดูแลเอาใจใส่ สร้างความปึกแผ่นได้นั้นจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระวรวรรษ ธมมทินโน (มีกุล) เรื่อง วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักพุทธธรรม ผลการวิจัยพบว่า ในพุทธธรรมนั้นมีหลักธรรมหลายข้อว่าด้วยการส่งเสริมเพื่อให้ครอบครัวนั้นได้เกิดความมั่นคง ในเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ยกหลักสังคหวัตถุ 4 ด้วยบริบทอื่น ถ้าครอบครัวรู้จักการให้ทานแบ่งปันเสียสละ มีการพูดจาด้วยการสื่อสารที่ดี ทำหน้าที่ในกิจประพฤตินให้เป็นผลประโยชน์ร่วมกัน ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ที่มีความเมตตาต่อกัน ก็สามารถทำให้สมาชิกสร้างความรัก ความอบอุ่นในครอบครัวให้มีความสุขได้ (พระวรวรรษ ธมมทินโน (มีกุล), 2562) อีกทั้ง ยังสอดคล้องกับ

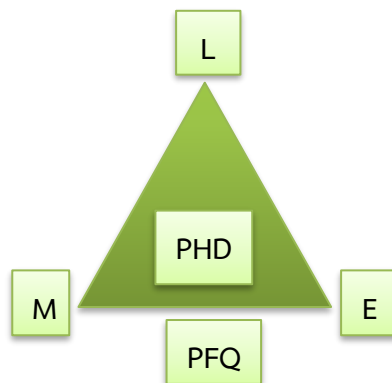
ผลการวิจัยของแม่ชีวงเพชร คงจันทร์ เรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวไทยเชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่า หลักการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนามี 2 หลักการ คือ 1) หลักการปฏิบัติตนตามแนวอริยมรรคมีองค์ 8 2) หลักการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้กับครอบครัว ซึ่งประกอบด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันภายในมีพระไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และภูมิคุ้มกันภายนอก คือ การปฏิบัติตามหลักทศ 6 ผลที่ได้รับจากหลักการดังกล่าวมานี้มี 3 อย่างคือ 1) ได้รับประโยชน์ในโลกนี้ คือ ก่อเกิดความเสมอภาคทางสังคม ทางเศรษฐกิจ และทางการศึกษา ก่อเกิดความปรองดองในครอบครัว และความผาสุกในการครองเรือน 2) ได้รับประโยชน์โลกหน้า 3) ได้รับประโยชน์สูงสุดคือ พระนิพพาน รูปแบบการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว (แม่ชีวงเพชร คงจันทร์, 2559)

3. การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการค้าประกันความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุค ทำให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานครอบครัวมั่นคง แม้จะเป็นไปในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกที่เป็นสิ่งคุกคามบั่นทอนครอบครัวให้เกิดความสั่นคลอนอยู่ตลอดเวลา แต่หลักพุทธจริยศาสตร์และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นภูมิคุ้มกันความเสี่ยงที่เกิดขึ้นได้ หลักการทั้งสองนั้นได้ทำให้ครอบครัวสามารถป้องกันภาวะความเสี่ยง ครอบครัวสามารถแยกแยะ สามารถจัดการปัญหา ทำให้ไม่ต้องเกิดปัญหาหรือตกอยู่ในภาวะความเสี่ยงได้อย่างเหมาะสม สามารถเป็นเกราะคุ้มกันความภาวะความเสี่ยงต่าง ๆ ได้ และเกิดความมั่นคง เพราะเป็นการปลูกฝังจากความคิดให้เกิดปัญญาแล้วจึงระเบิดออกมา อีกทั้งได้สร้างคุ้มกันทั้งความรู้และคุณธรรม จึงเป็นการดำเนินชีวิตด้วยปัญญา หลักการทั้งสองนั้นได้นำมาสู่การสร้างบรรยากาศครอบครัวที่สร้างให้สมาชิกเกิดความรู้สึกรอบอุ่น ปลอดภัยและมีความไว้วางใจต่อบุคคลในครอบครัว การยอมรับความแตกต่างซึ่งกันและกันและครอบครัวมีหลักคุณธรรม มีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ ความไว้นื้อเชื่อใจ ความผูกพัน การสนับสนุนช่วยเหลือของครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดสวพัฒนเมธาคูณ (ชัยยันต์ สืบกระพันซ์) เรื่อง บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ในการดำเนินชีวิตของคนไทยสังคมปัจจุบัน สามารถทำได้โดยนำหลักพุทธจริยศาสตร์ระดับต้นมาบูรณาการกับการดำเนินชีวิตของกลุ่มบุคคลทั่วไป ได้แก่ นิสิต นักศึกษา ครู อาจารย์ ข้าราชการ นักธุรกิจ และนักการเมือง นำหลักพุทธจริยศาสตร์ระดับกลางมาบูรณาการกับการดำเนินชีวิตของกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม ได้แก่ แม่ชี และอุบาสก อุบาสิกา และนำหลักพุทธจริยศาสตร์ระดับสูง มาบูรณาการกับการดำเนินชีวิตของกลุ่มบรรพชิต ได้แก่ พระภิกษุ และสามเณร และองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับรูปแบบการบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบัน ได้แก่ “FEE Model” FEE Model เป็นหลักการที่เกิดจากการบูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของคนไทยสังคมปัจจุบันในทุกกลุ่มอาชีพ (พระครูปลัดสวพัฒนเมธาคูณ (ชัยยันต์ สืบกระพันซ์), 2555) อีกทั้ง

สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูพิพัฒน์กิตติสุนทร (สมศักดิ์ หนูดุก) เรื่อง การประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างพลังชุมชนให้เข้มแข็งในอำเภอนาหว้า จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า การใช้หลักพุทธปรัชญาในฐานะเป็นเครื่องมือของปรัชญาหลังนวยุคในการสร้างความเข้าใจและสร้างศาสนสัมพันธ์ในชุมชนเป็นการเตรียมตัวเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความเป็นปึกแผ่นได้ทั้งในระดับปัจเจกและประชาคม กลายเป็นองค์ประกอบที่ลงตัวในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน (พระครูพิพัฒน์กิตติสุนทร (สมศักดิ์ หนูดุก), 2559)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 :การค้ำประกันความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุค

จากภาพข้างต้น ผู้วิจัยได้ตกผลึกเป็นองค์ความรู้ใหม่จากการทำวิจัย เรื่อง การบูรณาการพุทธจริยศาสตร์และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการค้ำประกันความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุค จึงได้ตกผลึกเป็นองค์ความรู้ใหม่ คือ $PFQ = MEL \rightarrow PHD$ โดยมีคำอธิบาย ดังนี้

PFQ = Postmodern Family Quality คุณภาพครอบครัวหลังนวยุค มีเป้าหมายเพื่อให้สมาชิกครอบครัวสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่น มีสมดุลและพึ่งพาตนเองได้ มีการใช้ชีวิตครอบครัวให้เกิดความผาสุก เหนียวแน่นมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนและสันติสุข

MEL เป็นอักษรย่อที่มาจากคำว่า M = Morality, E= Economic moderation, L= Learning มีคำอธิบาย ดังนี้

M = Morality ศีลธรรม สมาชิกของครอบครัวต้งมั่นในหลักศีลธรรม จะทำให้เกิดภูมิคุ้มกันในตัวสมาชิกครอบครัวที่ดี แล้วจะทำให้ครอบครัวมีความสุข เพราะสันติสุขเกิดขึ้นด้วยศีลธรรม

E = Economic Moderation การรู้จักการประมาณตนทางเศรษฐกิจ พิจารณาให้เห็นสิ่งที่เป็นคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม ดำรงตนในการบริโภคให้เหมาะสมกับฐานะของตนเอง

L = Learning ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ได้มีการเปลี่ยนแปลงทุกสิ่ง ภูมิปัญญาความรู้เดิมที่เคยศึกษาเล่าเรียนอาจจะไม่เหมาะสมกับยุคสมัย จึงจำเป็นต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Long Life Education)

PHD = Peaceful Happiness And Dialogue สันติสุขและสมานเสวนา สมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันด้วยความสันติสุข มีความสมานเสวนากลมเกลียว ไม่มีความอิจฉาริษยาอันเป็นสาเหตุนำไปสู่ความขัดแย้ง เปิดใจยอมรับความมีเหตุมีผลของทุกคน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากวัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ความมั่นคงของครอบครัวคือ การทำให้สมาชิกสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างราบรื่น พึ่งพาตนเอง มีความผาสุก มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนได้นั้น ควรนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพราะใช้ทางสายกลางของการรู้จักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การดำรงตนให้อยู่อย่างพอดี มีวิจรรย์ญาณในการไตร่ตรองอย่างเป็นเหตุเป็นผล ด้วยเหตุนี้ พุทธจริยศาสตร์จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะนำมาสร้างความเข้าใจในหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ เมื่อได้นำทั้งปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและหลักพุทธจริยศาสตร์มาบูรณาการเพื่อการสร้างความมั่นคงของครอบครัวไทยในสังคมหลังนวยุคจึงเป็นครอบครัวที่ต้องขับเคลื่อนด้วยการมีชีวิตด้วยปัญญาอย่างแท้จริงด้วยกระบวนการรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง ดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาทปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีภูมิคุ้มกันให้กับสมาชิกในครอบครัวไม่ให้ลุ่มหลงในวัตถุนิยมในสังคมบริโภคนิยม เมื่อเป็นเช่นนี้ คุณภาพครอบครัวหลังนวยุค จะเกิดขึ้นได้ต้องตั้งอยู่บนเหตุของความมีศีลธรรม การรู้จักประมาณตนในการบริโภค และตื่นรู้ต่อความเปลี่ยนแปลงแล้วหันหน้าเจรจาพูดคุยด้วยความเป็นสันติสุข

เอกสารอ้างอิง

จิตตินันท์ เดชะคุปต์ และคณะ. (2553). การศึกษาและพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัวไทย. ใน รายงานการวิจัย. ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัวไทย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- พระครูปริยัติกิจวิธาน (ไพสิทธิ์ ศรีรอด). (2561). การประยุกต์ใช้พุทธญาณวิทยาของหลักกาลามสูตรในสังคมไทยหลังนวยุค. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา. มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคคุณ (ชัยยันต์ สืบกระพันธ์). (2555). บูรณาการหลักพุทธจริยศาสตร์ในการดำเนินชีวิตของคนไทยในสังคมปัจจุบัน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระครูพิพัฒน์กิตติสุนทร (สมศักดิ์ หนูดุก). (2559). การประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างพลังชุมชนให้เข้มแข็งในอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา . มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2548). เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- พระวรวรรษ ธมมทินโน (มีกุล). (2562). วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวตามหลักพุทธธรรม. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แม่ชีวงเพชร คงจันทร์. (2559). รูปแบบการเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวไทยเชิงพุทธบูรณาการ. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สถาบันการศึกษาทางไกล กศน. (2560). ปัญหาชีวิตครอบครัวและแนวทางแก้ไข. เรียกใช้เมื่อ 20 ธันวาคม 2560 จาก <http://nefe.nfe.go.th/elearning/courses/51/page213.htm>
- สมบุรณ์ บุญโท. (2553). ปรัชญากระบวนการตรรกกับการพัฒนามนุษย์ สังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สอนโลก - สอนธรรม สำนักพิมพ์.
- สุกัญญา สุดบรรทัด. (2561). วิถีแห่งพลเมืองเน็ต. เรียกใช้เมื่อ 10 สิงหาคม 2561 จาก www.royin.go.th/?p=17920

การประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ ของชาวพุทธในสังคมไทย*

THE APPLICATION OF BUDDHIST ETHICS ON THE BELIEF IN THE SHRINE OF BUDDHISTS IN THAI SOCIETY

พระใบฎีกาสมศักดิ์ ฐิตคุโณ (อินชัย)

Phrabaideeka Somsak Thitakuno (Ainchai)

กัญยาวิร์ สัทธาพงษ์

Kanyawee Sathapong

สวัสดี อโนทัย

Sawat Anothai

มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น

Saint John's University, Thailand

E-mail: lasawatt@stjohn.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย 2) ศึกษาพุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยความเชื่อและความประพฤติของชาวพุทธ 3) ประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย 4) สร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบของชาวพุทธในสังคมไทยที่พึงประพฤติปฏิบัติต่อความเชื่ออื่น ๆ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร ภายใต้กระบวนการศึกษาเชิงวิเคราะห์ วิจัย และวิธาน เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางปรัชญาและศาสนา ผลการวิจัยพบว่า ชาวพุทธในสังคมไทยมีความเชื่อในการนับถือศาลพระภูมิเจ้าที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำบ้าน เป็นเทวารักษ์ผู้คอยรักษาคนในบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความรุ่งเรืองแคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตราย พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักการเกี่ยวกับแนวทางการกระทำที่ดีและความชั่วของมนุษย์แต่ละคน พุทธจริยศาสตร์นำมาประยุกต์ใช้เพื่อไม่ให้ประมาทให้ดูการประพฤติที่ดีงามของเทวดาจนส่งผลให้มีความสุขเกิดในสวรรค์ ชาวพุทธต้องเป็นผู้ดำรงตนด้วยการประกอบกรรมดี แล้วกรรมดีย่อมส่งผลให้เกิดในสังสารวัฏของภพภูมิที่ดี การบูชาต่อศาลพระภูมิเป็นวิถีที่จะนำไปสู่เป้าหมายเพื่อให้ชาวพุทธไทยมีความเชื่อมั่นในเรื่องกฎแห่งกรรมและนำไปสู่การหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ องค์ความรู้ใหม่ด้วยการประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย คือ ฉัพภูมิเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต อันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม ภูมิฐาน ภูมิพัฒน์ ภูมิสังคม และภูมิศาสน์

* Received 9 April 2020; Revised 10 May 2020; Accepted 16 May 2020

คำสำคัญ: การประยุกต์, พุทธจริยศาสตร์, ความเชื่อ, ศาลพระภูมิเจ้าที่, ชาวพุทธในสังคมไทย

Abstract

The objectives of this article were: 1) to study the concept of the belief in the shrine of Buddhists in Thai society. 2) to study the Buddhist ethics on belief and conduct of Buddhist. 3) to apply the Buddhist ethics in the shrine of Buddhists in Thai society. 4) to create a new body of knowledge and model of Buddhists in Thai society regarding other beliefs. This was a qualitative one based documentary research upon the analytic, appreciative and applicative approach so as to lead to the creativity of new body of knowledge in philosophy and religion. The results of research were found as follows: the Buddhists in Thai society believe in the shrine as being a holy thing of each home, gods who safeguard persons within the home to stay calm, being prosperous, staying safe from all dangers. Buddhist ethics is the principle regarding the way of common action of being good and evil of each human. The Buddhist ethics can be applied in living of heedfulness as the case of angels who cultivate good and be happily in Happy States. The Buddhists must cultivate themselves the good conduct leading to the blissful states of existence. To worship the shrine is the means to lead the end of Buddhist ethics is that the Buddhist standpoint is based on the faith of the Karma Law connecting with the concept of Rebirth leading to the cessation of suffering. As for the creativity of new body of knowledge on “The Application of Buddhist Ethics on the Belief in the Shrine of Buddhists in Thai Society” is the six qualifications of existence for enhancing the life quality consisting of existences of knowledge, virtue, determination, development, useful conduct and sublimity.

Keywords: Application, Buddhist Ethics, Belief, Shrine, Buddhists In Thai Society

บทนำ

สังคมมนุษย์ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันแม้จะมีความแตกต่างกันในด้านความเจริญเติบโตทางวัตถุเพียงใดก็ตาม แต่ความเชื่อ ความศรัทธา การเคารพบูชาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ล้วนมีไม่แตกต่างกัน กล่าวได้ว่า มนุษย์ในสังคมยังต้องการที่พึ่งทางใจที่พอคาดหวังได้สามารถช่วยเหลือในสิ่งที่ต้องการได้ การแสดงออกซึ่งความเชื่อในสิ่งเหล่านี้ล้วนมีให้เห็นในสังคมมนุษย์ทุกยุคสมัย ความเชื่อเคารพบูชาศาลพระภูมิเจ้าที่ซึ่งเป็นประเพณีของศาสนา

พราหมณ์ - อินดูที่นับถือบูชาพระเจ้าจะต้องตั้งศาลเทพารักษ์ไว้สำหรับเคารพบูชา ดังนั้นความเชื่อต่อพระเจ้าองค์ใดที่มีฤทธิ์เดช เช่น พระอิศวรหรือพระศิวะ มักจะได้รับความเคารพบูชาจากมนุษย์ เพราะพระอิศวรหรือพระศิวะมีหน้าที่ทำลายล้างโลก เป็นต้น การตั้งศาลพระภูมิมักจะได้นำความคิดมาจากปรัชญาคตินี้ แม้พระพุทธศาสนาจะมีคำสอนที่โดดเด่นในเรื่องความเชื่อกรรมลิขิตที่มีความแตกต่างจากศาสนาพราหมณ์ที่มีความเชื่อแบบพรหมลิขิต แต่ก็ไม่สามารถนำพุทธศาสนิกชนอย่างชาวไทยพุทธออกจากความเชื่อเกี่ยวกับพรหมลิขิตดังปรากฏในเรื่องของการเคารพบูชาพระภูมิเจ้าที่ ดังความเชื่อที่เป็นวิถีของชาวพุทธในสังคมไทยที่ว่าบ้านเรือนของคนไทยส่วนใหญ่จึงถือธรรมเนียมว่า บ้านจะต้องมีศาลพระภูมิ เพราะถือว่าพระภูมิเป็นเจ้าที่เจ้าทาง (บุญมี แทนแก้ว, 2547)

อิทธิพลความเชื่อเรื่องพระภูมิเจ้าที่ในสังคมไทยโบราณได้มีบทบาทต่อการดำรงวิถีชีวิตของคนไทยทั้งความเชื่อดั้งเดิมและพระพุทธศาสนา สำหรับสังคมไทยได้ถือว่ามีประวัติความเป็นมาของประเพณีนี้มานานแล้ว ตั้งแต่สมัยที่วิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญก้าวหน้า เมื่อเวลาเกิดภัยพิบัติขึ้น จึงอ้อนวอนร้องขอในสิ่งที่ตนคิดว่าจะช่วยได้ โดยการบูชาเทวดาต่าง ๆ เช่น รุกขเทวดา ภูมเทวดา อากาศเทวดา นับถือผีปู่ ย่า ตา ยาย ผีบรรพบุรุษ ตลอดจนผีร้ายต่าง ๆ ถึงภัยพิบัติเหล่านั้นจะผ่านพ้นไปแล้วก็ตาม ก็ยังคงแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อสิ่งเหล่านั้น ๆ ด้วยการบูชานับถือเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนตามความเชื่อความรู้ของตน นอกจากนั้นในสมัยก่อนก็ยังมีศาสนาพราหมณ์ได้รับการเผยแพร่ในหมู่คนไทย โดยเฉพาะทางภาคกลางและภาคใต้ ทำให้คนไทยได้รับเอาลัทธิประเพณีของพราหมณ์มาปฏิบัติ ศาสนาพราหมณ์หรือลัทธิความเชื่อถือทางลัทธิพราหมณ์จึงกลายเป็นบ่อเกิดทางลัทธิประเพณีอย่างหนึ่ง จะเห็นได้ว่าประเพณีหรือพิธีการต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนานั้น อันแท้ที่จริงแล้วในระยะแรก ๆ ไม่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาเลย แต่เมื่อคนไทยรับนับถือพระพุทธศาสนาในภายหลัง ก็มีผู้นำพิธีการต่าง ๆ ไปเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา อาจจะเพื่อให้เกิดศรัทธา ความศักดิ์สิทธิ์ เกรงขาม กลัว ฯลฯ ซึ่งก็ไม่ใช่เป็นพิธีของพระพุทธศาสนา ส่วนมากเป็นพิธีกรรมต่าง ๆ ของความเชื่อถือแต่โบราณและของศาสนาอื่น ๆ ที่เป็นศาสนาดั้งเดิม คำว่า “ศาสนาดั้งเดิม” ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าศาสนาที่สำคัญของโลกปัจจุบันอันได้แก่ ศาสนาคริสต์ พุทธ ฮินดู อิสลาม แต่หมายถึงความสำนึกในอำนาจธรรมชาติ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งอยู่เกินความรู้ความเข้าใจโดยตรงของมนุษย์ ในความหมายนี้ ความเชื่อในอำนาจภูตผีปีศาจ เทพารักษ์ เจ้าป่า เจ้าเขา วิญญาณเทวดา พระภูมิเจ้าที่เจ้าทาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถาต่าง ๆ จัดอยู่ในประเภทความเชื่อศาสนาดั้งเดิมทั้งสิ้น (สมภาร พรหมทา, 2543) ดังนั้น ตามธรรมเนียมไทย ศาลพระภูมีย่อมมีอยู่แทบทุกบ้านเรือน เรือนละหนึ่งศาลพระภูมิ โดยมีความเชื่อและถือกันว่า การบูชาพระภูมิเจ้าที่ เป็นการดี เพราะเมื่อบูชาแล้ว ขอร้องอ้อนวอนให้ท่านช่วยป้องกันภัยอันตรายได้ นานาประการ กำจัดภูตผีปีศาจอันจะมาเบียดเบียน พร้อมทั้งป้องกันกาลกิณีทั้งปวงให้เกิดแต่ความสุขสวัสดิ์มีชัยจำเจริญสุขสถาพรแก่เจ้าของบ้านหรือหมู่บ้านนั้น ๆ (หลวงปู่สุข, 2547)

ภูมิปัญญาของมนุษย์ได้พัฒนาจากข้อสงสัยต่อสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้พบเห็น เกิดความคิดสร้างสรรค์จนนำไปสู่ความรู้ 5 ประเภท คือ 1) ศาสนา 2) ปรัชญา 3) วิทยาศาสตร์ 4) งานประดิษฐ์หรือเทคโนโลยี 5) ศิลปะ (สมภาร พรหมทา, 2549) ความรู้ประเภทศาสนา น่าจะเป็นความรู้ที่เก่าแก่ที่สุด คุณลักษณะพิเศษของทุกศาสนาต้องประกอบด้วยความเชื่อ แล้วนำความเชื่อไปสู่การประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าวให้ได้ กล่าวคือ ความเชื่อ เป็นการค้นหาคำตอบในคำถามที่ไม่สามารถอธิบายได้อย่างมีเหตุผล หรืออาจเป็นสิ่งที่สร้างขึ้น เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจในสภาพแวดล้อมและสังคมที่เต็มไปด้วยความยากลำบาก (อรุณรัตน์ จันทะลือ, 2549) ผู้คนสมัยนั้นพยายามหาคำตอบให้กับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ ซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ พวกเขาเชื่อว่าผู้มีอำนาจพิเศษเหนือธรรมชาติ เป็นผู้อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่พวกเขาไม่สามารถอธิบายได้ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2540) เมื่อวิทยาการต่าง ๆ เจริญขึ้น มนุษย์ได้คิดค้นวิธีการตอบสนองความพึงพอใจของผู้มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่พวกเขาสร้างขึ้น และกลายมาเป็นพิธีกรรมหลากหลายรูปแบบในระบบ ความเชื่อดั้งเดิม ต่อมา ความเชื่อได้มีพัฒนาการจนเกิดระบบที่ซับซ้อนขึ้น มีการขยายแนวคิด ทางความเชื่อออกไปสู่สังคมระดับกว้าง มีระบบการสืบทอดความเชื่ออย่างเป็นรูปธรรม เกิด ประเพณีพิธีกรรมที่รองรับกับรูปแบบความเชื่อนั้น ๆ (บัวนก วัชรปรีดา, 2544) ซึ่งความเชื่อนั้นก็ได้กลายมาเป็นลัทธิและศาสนาในเวลาต่อมา ความเชื่อทางศาสนาเป็นความเชื่อที่มนุษย์ สยบยอมต่อสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ มีการกราบไหว้อ้อนวอนให้ช่วยคุ้มครอง ต่างจากความเชื่อ ทางไสยศาสตร์ที่มนุษย์พยายามควบคุมอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์กับ ตนเอง (เบญจรัชต์ เมืองไทย, 2543) รูปแบบความเชื่อทางศาสนานั้นมีอยู่สองแบบ คือ ศาสนา ตามหลักพระคัมภีร์ตามคำสั่งสอนของศาสดา (Doctrinal Religion) และศาสนาแบบชาวบ้าน (Popular Religion) (อมรา พงศาพิชญ์, 2541) สำหรับศาสนาชาวบ้านของชาวพุทธ ในสังคมไทยนั้น เป็นรูปแบบความเชื่อที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมความเชื่อแบบดั้งเดิม คือ การนับถือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติกับความเชื่อที่เข้ามาใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นวัฒนธรรมทางความเชื่อที่เผยแพร่มาจากอินเดีย นั่นคือ ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู และพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักคำสอนที่มุ่งเน้นในสภาวะของจิตใจ ทำให้สามารถ ผสมผสานเข้าด้วยกันได้เป็นอย่างดีกับความเชื่อที่มีการยึดถือมาแต่เดิม เพื่อต้องการสะท้อน ปรากฏการณ์ความเป็นจริงของศาสนาชาวบ้านที่ชาวพุทธในสังคมไทยยึดถืออยู่ ในความเชื่อ เกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ตั้งแต่สมัยโบราณจวบจนปัจจุบัน ชาวพุทธในสังคมไทยก็ยังคงมีความเชื่อ ถึงอำนาจของพระภูมิเจ้าที่เหมือนเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง ถึงแม้ว่าจะนับถือพระพุทธศาสนาแล้วก็ตามหรือไม่ วิถีชีวิตของคนไทยพุทธยังเป็นไปในลักษณะเดิม ๆ กล่าวคือ ยอมรับทั้งอำนาจของ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความบริสุทธิ์ของหลักธรรมในพระพุทธศาสนา รวมทั้งมีการปฏิบัติต่อความ เชื่อของทั้งสองนั้นพร้อมกัน จึงทำให้ต้องการวิจัยเพื่อให้ทราบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับการเคารพ นับพระภูมิเจ้าที่มีความขัดแย้งต่อความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมในพุทธจริยศาสตร์นั้นหรือไม่ มี

แนวทางอย่างไรที่จะให้เหตุผลทางจริยธรรมของความเชื่อในพระภูมิเจ้าที่ที่เป็นข้อเท็จจริงปรากฏอยู่กับหลักการทางพุทธจริยศาสตร์แก่ชาวพุทธในสังคมไทย และเมื่อชาวพุทธในสังคมไทยไม่สามารถแยกอิสระในการปฏิบัติต่อความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ได้ แล้วจะค้นหานัยแห่งความหมายของความเชื่อในศาลพระภูมิเจ้าที่เพื่อจะได้ประเมินคุณค่าทางพุทธจริยธรรมนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาพุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยความเชื่อและความประพฤติของชาวพุทธ
3. เพื่อประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย
4. เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และรูปแบบของชาวพุทธในสังคมไทยที่พึงประพฤติปฏิบัติต่อความเชื่ออื่น ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ภายใต้กระบวนการวิจัยทางปรัชญาแบบวิภาษวิธี (Dialectic Method) และการใช้เหตุผลแบบมีวิจารณ์ญาณ (Discursive Method) ด้วยกระบวนการของการศึกษาเชิงวิเคราะห์ (Analysis) วิจัย (Appreciation) และวิธาน (Application) เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ในทางปรัชญา ผู้วิจัยจะทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารสำคัญต่าง ๆ เพื่อการวิเคราะห์วิจารณ์ ดังนี้

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) จะทำการค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎก 45 เล่ม ทั้งภาษาไทยและภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 โดยเฉพาะคำสอนเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม 4 อย่าง ดังที่ปรากฏในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต (อง.ปญจก. (ไทย) 22/57/82-100) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คำสอนเกี่ยวกับเทวดานุสสติ ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต (อง.ฉกก. (ไทย) 22/281/320) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) คำสอนเกี่ยวกับแนวปฏิบัติเทวตาพลี (อง.ปญจก. (ไทย) 22/41/49) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อีกทั้ง คัมภีร์อรรถกถาฎีกาและอนุฎีกาที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค อภิธัมมัตถสังคหะ มลีนทปัญหา เป็นต้น รวมทั้งศึกษาผลงานสำคัญ ๆ ของ พุทธทาส ภิกขุ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) จะทำการค้นคว้า รวบรวมข้อมูลจากวิทยานิพนธ์ งานวิจัย บทความ ข้อเขียน บทวิจารณ์ เอกสารต่าง ๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและ

ภาษาอังกฤษที่ได้ กล่าวถึงเรื่องความเชื่อ โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ การให้นัยแห่งความหมายของเทวดาอารักษ์

จากนั้นนำมาศึกษาประเด็นต่าง ๆ โดยละเอียด แล้วนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ วิจัยและวิจารณ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางปรัชญาและศาสนา

ผลการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทยนั้นมีความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความรู้สึกว่าไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อเกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ทำอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ และเมื่อมนุษย์หาเหตุมาอธิบายไม่ได้ จึงเกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งบันดาลให้เป็นไป และสิ่งนั้นจะต้องมีอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่าอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นคืออะไร จึงมีจินตนาการตามความรู้สึกว่าสิ่งนั้นมีอำนาจเหนือธรรมชาติคือ ภูติ ผี ปีศาจ วิญญาณ เทวดา นางไม้ เป็นต้น มนุษย์จึงพากันสร้างผี วิญญาณ เทพารักษ์ขึ้น แล้วพากันนึกคิดว่าสิ่งที่สร้างขึ้นมานั้นมีรูปร่างตามจินตนาการของตน และทำพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อบูชาสักการะ เช่น บวงสรวง เพื่อให้สิ่งที่ตนคิดว่ามีอยู่นั้น ผ่อนคลายความรุนแรง และมีความเมตตากรุณา ไม่ทำร้ายและบันดาลความสุขให้

คนพื้นเมืองในสังคมไทยโบราณยังไม่รู้จักพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) แต่ก็มีศาสนาผี เพราะนับถือผีพื้นเมืองของแต่ละเผ่าและอำนาจเหนือธรรมชาติ ผีพื้นเมืองมีหลายระดับ เช่น ผีตายาย ผีเรือน ผีฟ้า ผีเหล่านี่ติดต่อกับคนได้ โดยผ่านหมอผีหรือบุคคลผู้มีวิชาเวทย์มนต์ เรียกว่า คนทรง หรือร่างทรง ทุกคนในเผ่าหรือในท้องถิ่นเดียวกันย่อมอยู่ภายใต้อำนาจทางพิธีกรรมของหมอผี (คนทรง) ระบบความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาผี อันเป็นความเชื่อเหนือธรรมชาติคือ ความเชื่อเรื่องขวัญ คนไทยยังมีความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายพร้อม ๆ กับเชื่อมั่นถึงความดีที่สามารถส่งผลให้ชีวิตมีความสุข ซึ่งตรงกันข้ามกับความทุกข์อันมีสาเหตุมาจากการกระทำชั่วต่าง ๆ ของตนเอง แต่ในความเชื่อของคนไทยยังมีความเชื่อที่มีรากเหง้ามาจากความกลัว ความปรารถนาสิ่งที่ดีผ่านทางการบวงสรวง เช่น ไห้ว และการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวนี้เอง สามารถมองเห็นถึงความคิดแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนไทยในอดีตตราบเท่าปัจจุบันได้เป็นอย่างดี และความเชื่อในเรื่องพระภูมิเจ้าที่ก็เช่นกัน คนไทยยังมีความรู้ ความเข้าใจแตกต่างไปตามประเพณีสังคมของตนที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แม้ว่าตนจะนับถือพระพุทธศาสนาก็ตาม ในจิตใจส่วนลึกแล้ว คนไทยอาจจะไม่มีความตั้งใจอย่างจริงจังที่จะทำการต่าง ๆ ด้วยตนเอง หวังเพียงอิทธิฤทธิ์อำนาจปาฏิหาริย์จากเบื้องบนมากกว่าที่จะสร้างความสำเร็จด้วยตนเอง ในบาง

พิธีกรรมของคนไทยขัดต่อหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างสิ้นเชิง เช่น พิธีกรรมทวงเจ้าเข้าผี

เทวดาในวรรณคดีของพระพุทธศาสนานั้นถึงแม้ว่าจะเป็นผู้ที่มีอำนาจพิเศษหรือมีความสามารถพิเศษต่างจากคนธรรมดาสามัญทั่วไป แต่ในความต่างนั้นเทวดาก็มีลักษณะหลายอย่างเหมือนกันกับมนุษย์ สิ่งหนึ่งที่มีความเหมือนกันคือ อายุของเทวดา ในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นได้อธิบายถึงภพภูมิของเทวดาตามความเชื่อมีอยู่ 6 ชั้นสูงขึ้นไปจากโลกมนุษย์ที่เรียกว่า สรวงสวรรค์ โดยแยกเป็นสวรรค์ชั้นกามาวจรภูมิ 6 ชั้น รูปาวจรภูมิ 16 ชั้น และอรุณาวจรภูมิ 4 ชั้น ในเทวดาพาลี ทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การทำบุญอุทิศให้เทวดา เพราะเทวดาไปจากคนที่ประกอบด้วยคุณธรรมต่าง ๆ ที่อาจส่งให้ไปสู่สุคติโลกสวรรค์ในเวลาสิ้นชีพมีอยู่ คุณความดีของคนที่มีคุณธรรมต่าง ๆ นั้น คอยพิทักษ์รักษามนุษย์ที่มีศีลมีธรรมให้อยู่เย็นเป็นสุข พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า กุลบุตรผู้ครองเรือนที่ฉลาด เมื่ออยู่อาศัย ณ ที่ใด นิมนต์พระสมณะผู้มีศีล สำรวมดีให้ฉันภัตตาหาร แล้วอุทิศส่วนบุญให้เทวดาผู้มาในที่นั้น เทวดานั้นเมื่อผู้ครองเรือนบูชาแล้วก็ย่อมบูชาตอบ เมื่อเขานับถือแล้วก็นับถือตอบ ตั้งแต่นั้นไป ก็คอยอนุเคราะห์ครองเรือนเหมือนมารดาอนุเคราะห์บุตร คนที่เทวดาเอ็นดูอนุเคราะห์ ย่อมประสบแต่ความเจริญในกาลทุกเมื่อ ฉะนั้น คฤหัสถ์ ผู้หวังความสุขความเจริญสืบไปในเบื้องหน้าโดยไม่ขาดสายก็ควรแบ่งทรัพย์ทำบุญอุทิศให้เทวดาส่วนหนึ่งด้วย การประกอบพิธีกรรมต่อเหล่าเทวดาในความหมายของพระพุทธศาสนานั้น เป็นการเน้นเตือนสติสัมปชัญญะของเหล่าพุทธบริษัท 4 ว่าไม่ให้ประมาท ให้ดูตัวอย่างที่ตำนานเทวดาทิ้งหลายต่างได้ประพฤติปฏิบัติมาแล้ว ซึ่งมีผลเป็นความสุขในสวรรค์ชั้นฟ้า ฉะนั้น การหยุดอยู่แค่การกราบไหว้ศาลพระภูมิเจ้าที่ การคอยปรนนิบัติด้วยข้าวน้ำอาหารคาวหวาน เป็นต้น หาใช่จุดหมายที่แท้จริงในการปฏิบัติต่อเทวดา (เทวดาพาลี) ตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนาไม่ การปฏิบัติที่ถูกต้อง ก็คือ ดูท่านเป็นตัวอย่างในการประกอบกรรมดี (เทวดานุสสติ) แล้วลงมือประพฤติปฏิบัติตามให้ได้อย่างท่านจึงจะเชื่อว่าได้ทำตามพุทธประสงค์ที่แท้จริง

2. พุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยความเชื่อและความประพฤติดของชาวพุทธนั้นแสดงให้เห็นว่า พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมซึ่งได้ทรงวางไว้เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ตั้งแต่พื้นฐานเบื้องต้น ท่ามกลางและระดับสูง เพื่อให้มนุษย์ได้ดำเนินชีวิตอันดีงามตามอุดมคติเท่าที่มนุษย์จะพึงประพฤติและดำเนินไปถึงได้ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีสติปัญญา มีความสุขอันสมบูรณ์ที่สุด เพราะจริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยอุดมคติชีวิตหรือความดีอันสูงสุดเพื่อขึ้นให้ถึงความดีอันสูงสุดนั้นจะต้องมีปฏิปทาสำหรับดำเนิน คือ เป็นการสร้างเหตุเพื่อบรรลุมผล ถ้าต้องการผลอันสูงสุดก็ต้องสร้างเหตุให้สมควรกัน พระพุทธศาสนาเป็นกัมมวาทะ วิริยวาทะ คือ กล่าวว่าการกระทำและความเพียรว่าเป็นเบื้องต้นแห่งความสำเร็จผลทั้งปวง ไม่ประสงค์ให้ใครได้ดีหรือประสบความสำเร็จลอย ๆ หรือด้วยการอ่อนน้อม แต่ให้สำเร็จด้วยการกระทำเอง พุทธจริยศาสตร์ได้พิจารณาถึงเรื่องคุณค่าทางจริยธรรมเกี่ยวกับความดีความชั่ว

ถูกผิดควรไม่ควร เหมาะสมไม่เหมาะสม โดยการพิจารณาขั้นพื้นฐาน คือ เจตนาที่เป็นกุศล มุ่งอธิบายหลักศีลธรรมเป็น 3 ระดับ คือ

2.1 พุทธจริยศาสตร์ขั้นพื้นฐาน หมายถึง หลักศีลธรรมอันเป็นแม่แบบของจริยธรรม ศีลธรรม ได้แก่ เบญจศีล และเบญจธรรม หรือศีลและธรรม 5

2.2 พุทธจริยศาสตร์ชั้นกลาง หมายถึง หลักศีลธรรมอันเป็นแม่แบบจริยธรรมระดับกลาง ได้แก่ กุศลธรรมบท 10 คือ ทางแห่งกรรมดี จะต้องมีความสำคัญ คือ โยนิโสมนสิการ หมายถึง การรู้จักใคร่ครวญอย่างแยบคายเป็นองค์ประกอบ กรรมดีที่จะนำไปสู่สุคติมี 10 ประการ

2.3 พุทธจริยศาสตร์ขั้นสูง คือ หลักศีลธรรมอันเป็นแม่แบบจริยธรรม ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ 8 ประการ อันเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาชีวิตโดยเฉพาะคือ ทุกข์ หลักปฏิบัติที่เป็นเหตุให้มนุษยธรรมดาสามัญได้รับผลของการประพฤติปฏิบัติอันเป็นสิ่งที่ดีงามที่เป็นเหตุให้ได้เกิดเป็นเทวดาตามแนวแห่งหลักของพระพุทธศาสนา เช่น ผู้ที่เกิดเป็นเทวดาแล้วต้องปฏิบัติตนอยู่ในเทวธรรม คือ หิริ ความละอายบาป มีกายทุจริตเป็นต้น และโอตตปปะ ความกลัวต่อผลของบาป มีกายทุจริต เป็นต้น ส่วนหลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติให้เป็นพระอินทร์ ซึ่งก็คือ ผู้เป็นใหญ่ ผู้ซึ่งเพียบพร้อมด้วยบริวาร แห่งเทวดาทั้งปวง เรียกว่า วัตตบท วัตตบท คือ คุณธรรมของพระอินทร์ คือ ผู้เป็นใหญ่ เป็นหัวหน้าเทวดาชั้นดาวดึงส์ เพราะเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ได้บำเพ็ญคุณธรรมนี้สามารถนำมาปรับใช้กับผู้ที่เป็นผู้ใหญ่หรือหัวหน้า มี 7 ประการ ได้แก่ 1) เราพึงเลี้ยงมารดาและบิดาตลอดชีวิต 2) เราพึงประพฤติดื้อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในตระกูลตลอดชีวิต 3) เราพึงพูดจาอ่อนหวานตลอดชีวิต 4) เราไม่พึงพูดคำส่อเสียดตลอดชีวิต 5) เราพึงมีใจปราศจากความตระหนี่ที่เป็นมลทินอยู่ครองเรือน มีการบริจาคเป็นประจำ มีมือชุ่มเป็นนิจ ยินดีในการเสียสละ ควรที่ผู้อื่นจะขอยินดีในการแจกจ่ายทานตลอดชีวิต 6) เราพึงพูดแต่คำสัตย์ตลอดชีวิต และ 7) เราไม่พึงโกรธตลอดชีวิต ถ้าแม้ความโกรธพึงเกิดขึ้นแก่เรา เราก็จะกำจัดดับพลันทันที นอกจากนี้ พระพุทธศาสนาได้แสดงหลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติให้เกิดความสุขและเป็นข้อปฏิบัติซึ่งมีความสำคัญเพียบพร้อมด้วยการฝึกด้าน กาย วาจา และใจ เพื่อให้ถึงซึ่งความเป็นเทวดา หลักธรรมนี้เรียกว่า บุญกิริยาวัตถุ และสัมปทา 5 คือ หลักธรรมที่ทำให้เป็นเทวดา หรือข้อปฏิบัติอันเป็นเหตุให้มนุษย์ไปเกิดเป็นเทวดามี 5 ประการคือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา

3. การประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทยนั้นได้ความหมายว่า ความเป็นเทวดาตามคติของพระพุทธศาสนาต้องเกิดขึ้นจากการดำรงตนอยู่ในหลักคุณธรรม หากปราศจากคุณธรรมแล้ว ภพภูมิที่กำเนิดนั้นอาจจะถูกเปลี่ยนจากสุคติภพมาเป็นทุคติมีอบาย 4 เป็นการรองรับ ดังนั้น เทวดาที่ชาวพุทธเคารพบูชาต้องเป็นผู้ดำรงตนอยู่ในหลักกรรมด้วยการประกอบกรรมดี แล้วยอมส่งผลของกรรมดีให้เกิดในสังสารวัฏของภพภูมิที่ดี

สิ่งที่ควรแนะนำสำหรับคนรุ่นใหม่ หนึ่งในบรรดาหลักพุทธจริยศาสตร์คือ การอธิบายกฎแห่งกรรม เพราะเป็นหลักการที่พิสูจน์ แล้วนำเสนอความเชื่อในเรื่องสังสารวัฏ ตลอดทั้งผลกรรมที่ส่งให้ไว้วิบาก เช่น การได้เกิดในภพภูมิที่เสวยสุข ที่เรียกว่า สุกตภพ เช่น บุคคลผู้ประกอบกรรมดีได้ไปเกิดเป็นเทวดา นอกจากนี้ สามารถนำเสนอสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันที่บุคคลกระทำความผิด แล้วส่งผลที่แตกต่างกัน

สำหรับการใช้เหตุผลทางจริยธรรมเกี่ยวกับการเคารพบูชาหรือความเชื่อต่อพระภูมิเจ้าที่ พระพุทธศาสนาংশอนเรื่องนี้ไว้เพื่อให้มวลมนุษยชาติมีความเชื่อมั่นในการการกระทำกรรมดี และเพื่อให้พิจารณาเห็นคุณธรรมและการประพฤติปฏิบัติตนที่สามารถทำตนให้เป็นเทวดาได้ เช่นเดียวกับเทวดาที่ตนเคารพนั้น อย่างไรก็ตาม เทวดาหรือพระภูมิเจ้าที่ หากไม่ได้ประพฤติปฏิบัติคุณธรรมหรือบรรลุนิพพานใด ๆ ก็ถือว่ายังมีกิเลส มีการเกิด และตายเช่นเดียวกัน เทวดาและมนุษย์จึงเท่ากันเสมอกันโดยสภาพธรรม เสมอกันโดยความเป็นไปของกฎสามัญลักษณ์ ได้แก่ มีความไม่เที่ยงแท้ ยังแปรปรวนเปลี่ยนแปลง และไม่มีตัวตนที่จะสามารถให้ยึดมั่นถือมั่นได้อย่างแท้จริง ฉะนั้น ในข้อเทวดานุสติจึงมิใช่เพียงแค่การบูชาเพื่อหวังผลจากพระภูมิเจ้าที่ดังที่ชาวพุทธไทยปฏิบัติกันในปัจจุบัน แต่ข้อว่าเทวดานุสติเป็นการเน้นย้ำ เป็นการเตือนสติของมนุษย์ว่าต้องรู้จักพิจารณาให้เห็นด้วยปัญญามากกว่าศรัทธาความเชื่อที่มีอยู่ว่าท่านได้ทำคุณงามความดีอะไรไว้จึงได้เป็นเทวดา ตนจะต้องทำอะไร อย่างไรบ้างจึงจะมีความสุขเช่นนั้น ตรงนี้ต่างหาก ถือเป็นจุดประสงค์ที่แท้จริงของหลักคำสอนเกี่ยวกับเทวดาหรือพระภูมิเจ้าที่ในพระคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาที่ต้องการให้มนุษย์พยายามเอาใจใส่การกระทำของตนเองว่าดีพอหรือยัง พอที่จะเป็นเทพบุตร เทพธิดาหรือยัง ศาลพระภูมิเจ้าที่เป็นเพียงสถานที่ที่มนุษย์ควรระลึกคุณงามความดีที่พัฒนาดตนเองให้เป็นเทวดา พระพุทธศาสนาจึงมีแนวทางในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้เป็นเทวดาด้วยการนำหลักพุทธจริยศาสตร์ตั้งแต่การดำรงตนให้อยู่ในครรลองครองธรรมของศีล 5 หากมีบารมีเพิ่มขึ้นให้ประพฤติปฏิบัติในกุศลกรรมบถ 10 และหากมีภูมิรู้และภูมิธรรมที่สามารถยิ่งขึ้นสามารถปฏิบัติในหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ นอกจากนี้ หลักการพัฒนาบุคคลให้เป็นเทวดา พระพุทธศาสนาได้วางชุดหลักธรรมไว้หลายข้อธรรม เช่น หลักเทวธรรม 2 หลักวัตรบพ 7 หลักบุญกิริยาวัตถุ 10 หลักสัมปทา 5 ฉะนั้นศาลพระภูมิเป็นเพียงปรโตโมหะที่จะนำไปสู่โยนิโสมนสิการโดยการใช้วิจารณ์ญาณด้วยสติปัญญาก็สามารถทำให้เกิดเทวดาจากตัวเราเองได้

จุดยืนอันเป็นหลักการของชาวพุทธไทยที่มีต่อความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมซึ่งมีความสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องสังสารวัฏ การเวียนว่ายตายเกิดนั้น เมื่อมาสู่ขั้นการปฏิบัติของชาวพุทธไทยซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม กล่าวได้ว่า เรื่องกฎแห่งกรรมนั้นเป็นพื้นฐานของเรื่องศีลธรรม คนที่ไม่เชื่อเรื่องกรรมจึงมักเป็นคนไม่มีศีลธรรม หลักกรรมเป็นหลักการในการสร้างกำลังใจของผู้คนในสังคมให้พยายามประพฤติปฏิบัติในกรอบแห่งศีลธรรม ส่วนศีลธรรมเป็นวิธีการปฏิบัติเพื่อควบคุมกรรมของตนให้ดีตามกฎแห่งกรรม พื้นฐานโดยทั่วไปในแนวทาง

ปฏิบัติของชาวพุทธไทยจะเกี่ยวกับการทำบุญ ให้ทาน รักษาศีลเจริญจิตภาวนาเพื่อบ่มงัดเกลาคตนเองให้เป็นคนดี ชาวพุทธไทยส่วนใหญ่มักจะนิยมทำบุญประเภท “อามิสบูชา” ซึ่งก็เป็นการทำความดีอย่างหนึ่ง แต่ก็ควรทำด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องให้ตรงกับสภาวะของบุญนั้น จะได้เป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาซึ่งจะพาเดินหน้าในบุญที่สูงขึ้นไป การหวังพึ่งอำนาจลบนันดาลภายนอก จากมนุษย์ด้วยกันก็ตาม หรือจากสิ่งเร้นลับที่มองไม่เห็นก็ตาม ไม่เฉพาะขัดกับหลักพระพุทธศาสนาในแง่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีผลร้ายในแง่สังคมด้วย กล่าวคือ ในแง่สังคมนั้น การที่คนมักหวังพึ่งอำนาจจากภายนอกมาช่วยเหลือ จะทำให้เขามองข้ามเพื่อนมนุษย์ร่วมถิ่นร่วมชุมชนไปหมด เพราะว่าเมื่อคนต้องการผลประโยชน์ หรือความสำเร็จ และผู้ที่จะให้ผลประโยชน์ หรือบันดาลความสำเร็จแก่เขาอยู่ข้างนอก ไม่เกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์ในชุมชนและท้องถิ่น เขาก็จะไม่ต้องคำนึง หรือใส่ใจถึงเพื่อนร่วมชุมชน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายได้ว่า

1. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ชาวพุทธไทยได้ฝังรากลึกลงทางศาสนาทั้งศาสนาดั้งเดิมอันเป็นศาสนาวิญญานนิยมหรือศาสนาผี อีกทั้งศาสนาพราหมณ์ โดยนำศาสนาทั้งสามนั้นมาผสมผสานบูรณาการให้เกิดเป็นการดำเนินชีวิตแบบพหุวัฒนธรรม แม้ว่าคนไทยยังมีความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย พร้อม ๆ กับเชื่อมั่นในคุณงามความดีเป็นเครื่องสามารถส่งให้ชีวิตมีความสุข มุ่งที่จะประกอบพิธีกรรมด้วยการผสมผสานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องกำกับโดยพิธีกรรมนั้นสามารถนำไปสู่การอยู่ร่วมกันกับชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระอาทิตย์ อินทภักดีโก (อินทภักดี) เรื่อง ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนเรื่องเทวดานุสสติ อันเป็นการระลึกถึงเทวดา คือ การน้อมจิตระลึกถึงเทวดาทั้งหลายที่ตนเคยรู้และพิจารณาเห็นคุณธรรมอันทำบุคคลให้เป็นเทวดานั้น ๆ ตามที่อยู่ในตน มนุษย์ควรพยายามปฏิบัติตามแบบอย่างที่ดีเทวดาหรือพระภูมิเจ้าที่ในฐานะที่เป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตมาก่อนด้วยการพยายามทำจิตใจของตนให้สะอาด สงบ และสว่างด้วยทาน ศีล สมาธิและปัญญา แต่การได้เกิดเป็นเทวดาก็ยังไม่พ้นทุกข์ทีเดียว ถึงแม้ว่าจะเป็นความสุขอันเป็นทิพย์ก็มิยั่งยืน ต่อเมื่อได้บรรลุพระนิพพานจึงพ้นทุกข์โดยสมบูรณ์และยั่งยืนได้ พระพุทธเจ้าตรัสเตือนพุทธบริษัททั้งหลายให้พึ่งตนเองและไม่ให้แสวงหาที่พึ่งอื่นภายนอกเพราะมนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในตัวเอง มีพลังที่จะปลดปล่อยตนเองจากความทุกข์ทั้งมวลโดยอาศัยความเพียรและสติปัญญาอันเป็นส่วนเฉพาะตนได้ (พระอาทิตย์ อินทภักดีโก (อินทภักดี), 2561)

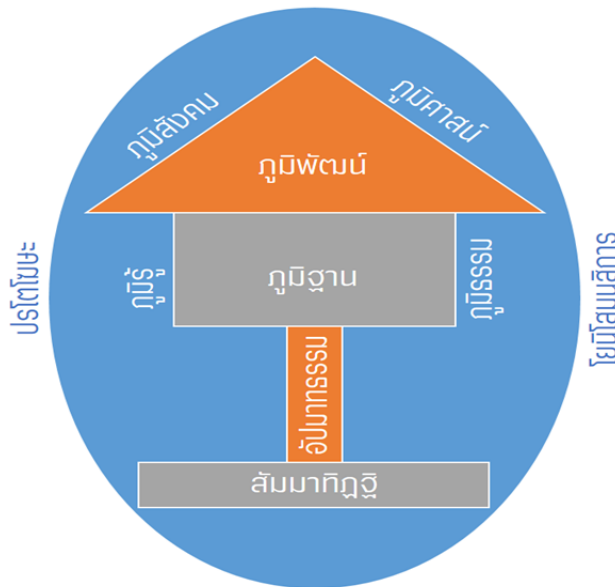

2. พุทธจริยศาสตร์ว่าด้วยความเชื่อและความประพฤติดของชาวพุทธ แม้ว่าจะได้มีการแบ่งเป็น 3 ระดับตามลักษณะอุปนิสัยของมนุษย์ที่เริ่มจากสามัญสำนึกแห่งมนุษยชนทั่วไป ด้วยการให้ประพฤติปฏิบัติตามครรลองครองธรรมด้วยเบญจศีลและเบญจธรรม จนถึงขั้นละเอียดอ่อนตามลำดับของพุทธจริยศาสตร์ชั้นกลางและขั้นสูงด้วยการพัฒนาคุณธรรมแห่งสติปัญญาให้สูงขึ้นนั้นก็ตาม ในกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ ต่างต้องบูรณาการเป็นเนื้อเดียวกันด้วยการหลอมอยู่ในศีล สมาธิและปัญญา กล่าวอีกอย่าง คือการเนื้อเดียวแห่งศีลและจิตปัญญา สิ่งนี้จะเห็นได้จากการเคารพบูชาพระภูมิเจ้าที่ได้เช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาปรีชา จนทมโม (อุดมกัน) เรื่อง ศึกษาความเชื่อการบวงสรวงเทวดาของชุมชนโคกหัวภู ตำบลเหล่าต่างคำ อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมท้องถิ่น เพื่อการพัฒนาชุมชนพิธีกรรมการบวงสรวงเทวดาเป็นเครื่องมือที่คนในชุมชน มีการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ถูกต้องสร้างสรรค์และสอดคล้องกัน ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ คนกับสิ่งแวดล้อม คนกับคน และคนสร้างทัศนคติต่อตนเอง พร้อมกันกับความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับชุมชนซึ่งเป็นการสร้างพลังชุมชน ในการพัฒนาให้เกิดคุณภาพโดยใช้ปัญญาเป็นตัวเชื่อมต่อไปในปัจจุบัน เป็นการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในพิธี อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยได้สะท้อนให้เห็นถึงการเคารพบูชาศาลพระภูมิเจ้าที่ในฐานะเป็นปรโตโมสะ ปัจจัยภายนอกหรือสะพานที่จะไปสู่เป้าหมายที่แท้จริงของพระพุทธศาสนาคือการหลุดพ้นจากความทุกข์ (พระมหาปรีชา จนทมโม (อุดมกัน), 2558)

3. การประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย ทำให้เห็นคุณค่าของการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจริยศาสตร์ในความเชื่อเกี่ยวกับศาลพระภูมิเจ้าที่ที่ให้ตั้งมั่นในหลักเทวนานุสสติ ด้วยการประพฤติตนให้เป็นไปตามกฎแห่งกรรม ละสิ่งที่ชั่ว กระทำแต่กรรมดี พัฒนาจิตใจให้ผ่องใส เชื่อมมั่นในเรื่องสังสารวัฏ ให้ดูเทวดาเป็นปรโตโมสะที่จะเป็นขวัญกำลังใจและดำรงตนด้วยความไม่ประมาท มองรอบด้านด้วยความมีเมตตากรุณาต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเสาร์คำ ทุมวโร (อิหล้า) เรื่อง การวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมของเทวดาจะเน้นพัฒนาชีวิต เอื้ออาทรต่อกัน สร้างสันติภาพต่อสังคมและธรรมชาติ จริยธรรมของเทวดามีคุณค่าต่อการศึกษาเรียนรู้ ต่อการเป็นแหล่งจริยธรรม กล่าวคือ การเจริญอนุสติ การเป็นมิตรกับป่า การสะเดาะเคราะห์ การบวชบารมี ความสุข คุณค่าเหล่านี้เป็นประโยชน์เกื้อกูลอย่างยิ่งแก่พุทธบริษัทผู้ปฏิบัติ เพราะเสริมสร้างกำลังใจ ให้ความหวัง ทำให้ผู้ปฏิบัติตามได้ดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท มีสุคติเป็นที่ไปเบื้องหน้าและพ้นทุกข์ในที่สุด ยิ่งกว่านั้น การเคารพบูชาศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธไทยเป็นการเน้นย้ำเชิงปัจจัยการให้เกิดความยำเกรงต่อปัจจัยรอบด้านด้วยการพึ่งพาอาศัยกันและกัน (พระเสาร์คำ ทุมวโร (อิหล้า), 2560)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 ฉัพภภูมิในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากภาพข้างต้น ผู้วิจัยได้ตีบทสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่จากการทำวิจัย เรื่อง การประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธใน สังคมไทย ซึ่งมีโมเดล คือ แนวการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยฉัพภภูมิ เป็นเกราะคอยป้องกันให้ บุคคลไม่ตกเป็นเหยื่อ ไม่ให้เชื่อสิ่งใด ๆ อย่างหลงมกยด้วยการมีภูมิคุ้มกันภายในตนกับ การสร้างภูมิปัญญา คือ การใช้ปัญญาเป็นกำกับการดำเนินชีวิต เป็นการมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ผู้วิจัยมีมุมมอง ดังนี้

สัมมาทิฐิ เป็นรากฐานสำคัญในการเชื่อสิ่งใด ๆ หมั่นควรพิจารณาให้รอบคอบและ รอบด้าน มองให้เข้าใจตามสภาพความเป็นจริง ด้วยองค์ประกอบ 2 ประการ คือ ปรโตโมสะ ปัจจกายนอก ได้แก่ การรู้จักศึกษาเรียนรู้จากกัลยาณมิตรตา ทั้งส่วนที่เป็นบุคคลผู้เป็น บัณฑิต เป็นวิญญูชน หรือวัตถุต่าง ๆ และโยนิโสมนสิการ ปัจจกายใน มีวิจารณ์ญาณในการใช้ เหตุผลด้วยการวิเคราะห์ ประเมินคุณค่าและรู้จักการเลือกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนา คุณภาพชีวิตตนเองและสังคม

อปมาทธรรม เป็นการใช้สติปัญญาในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ คอยตรวจสอบความเชื่อ ความศรัทธาแล้วน้อมนำมาให้ตนเองได้เกิดการตระหนักรู้ว่าอย่าประมาทเลินเล่อ ดำเนินชีวิต โดยมีสติเป็นเครื่องกำกับ

ภูมิรู้ เป็นการตื่นรู้สิ่งต่าง ๆ หมั่นคอยศึกษาหาข้อมูล เพิ่มทักษะความสามารถที่สามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ มีความเข้าใจต่อความเปลี่ยนแปลง รู้เท่าทันสภาพการณ์ และนำไปสู่การปรับตัวเองให้เหมาะสม

ภูมิธรรม สามารถควบคุมจิตใจของตนเองไม่ให้เปลี่ยนไปตามสิ่งที่เข้ามา เป็นผู้มีความมุ่งมั่นในการครองตน มีสติคอยกำหนดอยู่ตลอดเวลา

ภูมิฐาน หมั่นประกอบคุณงามความดี ด้วยการสร้างฐานแห่งชีวิตด้วยการสร้างบุญสร้างกุศล เป็นการใฝ่รู้ ใฝ่ธรรม และใฝ่ดีให้กับตนเอง

ภูมิพัฒน์ เป็นองค์รวมของการพัฒนาสภาวะทั้งกาย สังคม จิต และปัญญา ให้มีความเจริญรุ่งเรืองตามลำดับ

ภูมิสังคม เข้าใจบริบทของแต่ละสังคมที่มีความแตกต่างกัน ปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพสังคมนั้น อีกทั้ง การบำเพ็ญตนให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม

ภูมิศาสตร์ หมั่นคอยตรวจสอบการกระทำของตนเองเป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม กระดับจิตใจให้สูงส่งด้วยหลักศีลธรรมและนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของศาสนา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากวัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ชาวพุทธในสังคมไทยนับตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันมีความเชื่อและเคารพนับถือศาลพระภูมิเจ้าที่ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นสถานที่ที่เทวดาอารักษ์สิงสถิตอาศัย มีความเชื่อเรื่องความมีอยู่ของเทวดา เทวดาจะคอยปกป้องรักษาผู้ที่เคารพบูชาและเช่นสรวงให้อยู่เย็นเป็นสุข ให้มีเจริญก้าวหน้า คุ้มครองดูแลให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากภัยอันตรายต่าง ๆ จนบางครั้งลืมหลักการของความเป็นชาวพุทธ พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักการเกี่ยวกับความประพฤติที่เหมาะสมของมนุษย์ว่าสิ่งใดควรกระทำ เป็นกรรมดี สิ่งใดไม่ควรกระทำ เป็นกรรมชั่ว โดยกำหนดการกระทำดีเป็นระดับต่าง คือ ขั้นต้น คือ เบญจศีลเบญจธรรม ขั้นกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 และขั้นสูง คือ อริยมรรคมีองค์ 8 ชาวพุทธในสังคมไทย สามารถนำพุทธจริยศาสตร์มาประยุกต์ใช้เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ด้วยการใช้สติปัญญาพิจารณาให้เห็นคุณธรรมและการประพฤติปฏิบัติตนที่สามารถทำตนให้เป็นเทวดาได้เช่นเดียวกับเทวดาที่ตนเคารพนับ ศาลพระภูมิเจ้าที่เป็นเพียงสถานที่ที่มนุษย์ควรระลึกคุณงามความดีที่พัฒนาตนเองให้เป็นเทวดา เป็นเพียงปรโตโมหะที่จะนำไปสู่โยนิโสมนสิการโดยการใช้วิจารณ์ญาณในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ให้ดำรงตนอยู่ในครรลองครองธรรมของศีล 5 หากมีบารมีเพิ่มขึ้นให้ประพฤติปฏิบัติในกุศลกรรมบถ 10 และหากมีภูมิรู้และภูมิธรรมที่สูงขึ้นก็สามารถปฏิบัติในหลักอริยมรรคมีองค์ 8 จะส่งผลต่อสังสารวัฏให้เกิดในสุคติภพและทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่ด้วยการประยุกต์ใช้พุทธจริยศาสตร์เกี่ยวกับความเชื่อศาลพระภูมิเจ้าที่ของชาวพุทธในสังคมไทย คือ ฉัพภูมิเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต อันประกอบด้วย ภูมิรู้ ภูมิธรรม ภูมิฐาน ภูมิพัฒน์ ภูมิสังคม และภูมิ

ศาสน์ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความรู้และเข้าไปดูแล และแนะนำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนทั่วไปว่าวิธีปฏิบัติ พิธีกรรมต่าง ๆ ที่ถูกต้องเป็นอย่างไร และจะได้อะไรที่มีใช้วัตถุสิ่งของหลังจากการประกอบ พิธีกรรมเหล่านั้นโดยให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาที่แท้จริง สำหรับผู้สนใจอยากจะทำวิจัยครั้งต่อไป มีข้อเสนอแนะ อาทิ ควรมีการทำวิจัยของชาวพุทธไทย ที่มีความเชื่อในศาลพระภูมิเจ้าที่กับชาวพุทธไทยที่ไม่มีความเชื่อในศาลพระภูมิว่ามีการดำรงตน อยู่ในหลักศีลธรรมแตกต่างกันอย่างไร ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับคุณค่าของสัญลักษณ์ของศาล พระภูมิเจ้าที่ที่ส่งผลต่อชาวพุทธไทยมองผ่านพุทธสุนทรียศาสตร์ ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับ บทบาทพระสงฆ์ในการประกอบพิธีกรรมการบูชาพระภูมิเจ้าที่เป็นการสร้างสรรค์หรือทำลาย หรือ ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาหลังนวยุคในการเสริมสร้างพุทธวัฒนธรรมของหลักความเชื่อ แนวทฤษฎีและอภิปรัชญา

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2540). คติชาวบ้านอีสาน. กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา.
- บัวกนก วัชรปรีดา. (2544). การผสมผสานทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาบ้านท่ามะไฟหวาน ตำบลท่ามะไฟหวาน อำเภอแก่งศรีมงคล จังหวัดชัยภูมิ. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา บัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา . มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2547). ประเพณีและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียน สโตร์.
- เบญจรัชต์ เมืองไทย. (2543). พิธีทรงเจ้า: พิธีกรรมกับโครงสร้างสังคมที่บ้านหนองขาว. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระมหาปรีชา จันทมโม (อุดมกัน). (2558). ศึกษาความเชื่อการบวงสรวงเทวดาของชุมชน โคกหัวภู ตำบลเหล่าต่างคำ อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย. ใน วิทยานิพนธ์พุทธ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.
- พระเสาร์คำ ธมวโร (อิฐล้ำ). (2560). การวิเคราะห์หลักจริยธรรมของเทวดาที่มีต่อสังคมไทย . ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอาทิตย์ อินทกตติโก (อินทรภักดี). (2561). ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. ใน วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2543). มนุษย์กับศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2549). ศาสนาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- หลวงปู่สุข. (2547). พิธีตั้งศาลพระภูมิ พิธีทำบุญบ้านและทำบุญขึ้นบ้านใหม่. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเซียง.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2541). วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมนุษยวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรุณรัตน์ จันทะลือ. (2549). การสืบทอดความเชื่อเรื่องผีปอบตาของเยาวชน ชาติพันธุ์โส้ บ้านกอก ตำบลผาเสวย อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า
ในบริบทพหุวัฒนธรรมอินเดีย*
THE BUDDHA'S DISSEMINATION OF BUDDHISM
IN THE MULTICULTURAL CONTEXT OF INDIA

มาลี ไพรสน

Malee Praisorn

พระครูพิพิธสุตาทรร

PhrakruPiphitsutatorn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus, Thailand

E-mail: malee_j@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาบริบทพหุวัฒนธรรมทางลัทธิศาสนาและความเชื่อในสังคมอินเดียยุคพุทธกาล และเพื่อศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในบริบทพหุวัฒนธรรมทางลัทธิศาสนาและความเชื่อในสังคมอินเดียยุคพุทธกาล โดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า สังคมอินเดียในยุคพุทธกาลมีกลุ่มลัทธิศาสนาและความเชื่อเกิดขึ้นมากมายถึง 62 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีแนวคิดและแนวปฏิบัติต่าง ๆ กัน พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่ากลุ่มลัทธิศาสนาและความเชื่อเหล่านี้ล้วนแต่ทำให้มนุษย์หลงวนอยู่ในข่ายแห่งมิจฉาทิฎฐิไม่อาจพ้นทุกข์ได้อย่างแท้จริง ในท่ามกลางบริบทเช่นนี้ พระองค์ทรงมีพุทธประสงค์ที่จะนำหลักคำสอนว่าด้วยความจริงแท้และการหลุดพ้นจากทุกข์ที่พระองค์ตรัสรู้ไปเผยแผ่ให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ปวงชน รวมทั้งทำให้พระศาสนามีความตั้งมั่น แฝ่ไพศาล และบริบูรณ์ โดยมีแนวทางการเผยแผ่พระศาสนาในลักษณะการขับเคลื่อนเชิงรุกและบูรณาการ 5 ด้าน ดังนี้ 1) การจัดการองค์กร; เน้นการจัดระบบโครงสร้าง ระบบการปกครองสงฆ์ ความสัมพันธ์ภายในองค์กร คุณภาพบุคลากร และการจัดการความรู้ 2) หลักคำสอนทางศาสนา ให้มีทั้งระดับโลกุตระธรรมและระดับจริยธรรม 3) การถ่ายทอดหลักคำสอน; ใช้พุทธวิธีจำแนกธรรมชั้นเชิงวาทศิลป์ และกุศโลบายในการสอน 4) การขยายเครือข่ายทางศาสนา; เน้นการเข้าถึงกลุ่มชนชั้นนำผู้มีความถึงพร้อมทางธรรม และ 5) การจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม; ยึดหลักคุณภาพ หลักสันติ - เมตตา รวมถึงการปกป้องความบริสุทธิ์ของพระศาสนาและเสถียรภาพขององค์กร

คำสำคัญ: การเผยแผ่, พระพุทธศาสนา, พหุวัฒนธรรมอินเดีย

* Received 11 March 2020; Revised 9 May 2020; Accepted 16 May 2020

Abstract

The study “The Buddha’s Dissemination of Buddhism in the Multi-Cultural Context of India” was conducted for two purposes: 1) to investigate India’s multi-cultural context of faiths and religions; and 2) to explore Buddha’s methods of religious dissemination in India’s multi-cultural context of faiths and religions. Documentary research were used in this investigation. The findings are as follows. In Buddha’s time, India had as many as 62 groups of religions, faiths and sects, each having a different set of concepts and practices. Buddha stated that these beliefs subjected people to a whirlpool of wrong view that prevented them from true freedom from sufferings. Among that context of India, Buddha intended to disseminate the doctrine of the truth and liberation from all sufferings, which he had obtained through his enlightenment, in order to help people experience true happiness and religious benefits. Buddha’s another intention was to establish, propagate and consummate Buddhism. To fulfil these two intentions, Buddha adopted the proactive strategy and integrated a holistic of these five dimensions: 1) Organization Management, emphasized structural systematization, sangha governing system, intra - organizational relations, personnel quality, and knowledge management; 2) Religious Doctrines, emphasized both transcendental and morality levels; 3) Dissemination, emphasized classification of dharma concept, art of rhetoric, and application of teaching strategies; 4) Religious Network Expansion, emphasized an approach to leaders who were ready to be enlightened; and 5) Social Relations Management, emphasized balance between Buddhist realm and power of state, peace and mercy, protection of the purity of Buddhism, and organizational stability.

Keywords: Dissemination, Buddhism, Multi - Culture of India

บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายทางลัทธิศาสนาและความเชื่อในสังคมอินเดียในยุคของพระองค์ บางลัทธิความเชื่อมีอำนาจครอบงำสังคมอินเดียมายาวนานจนกลายเป็นทั้งจารีตและวิถีชีวิตของผู้คนมาอย่างเข้มแข็งโดยเฉพาะระบบการแบ่งวรรณะ (วรคัณฑ์ มหัทธโนบล, 2555) จนดูยากที่จะมีแนวคิดใดสามารถหักล้างเปลี่ยนแปลงผู้คนได้ อย่างไรก็ตาม ความไม่พึงพอใจในระบบจารีตทางศาสนาแบบเดิม ๆ เช่นว่านี้ก็มิใช่น้อย เห็นได้จากการที่คนกลุ่มนี้แสดงออกโดยการคิดค้นแสวงหา

และนำเสนอแนวคิดและวิถีปฏิบัติที่แตกต่างจากเดิมให้เป็นทางเลือกของสังคมในเวลานั้น จำนวนมากมาย (ที.สี. (ไทย) 9/28-146/11-46) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ขณะเดียวกันผู้คนทุกระดับชั้นวรรณะก็ให้ความเชื่อถือและปฏิบัติตามลัทธิความเชื่อเหล่านั้น มากมายเช่นเดียวกัน สภาพการณ์ดังกล่าวนี้แสดงถึงความตื่นตัวและเสรีภาพในการแสวงหา ทางปัญญาและจิตวิญญาณของคนอินเดียในยุคพุทธกาล

พระพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนาในฐานะพระศาสดาองค์ใหม่และศาสนาใหม่ที่อุบัติ ขึ้นมาในท่ามกลางสภาวะแวดล้อมเช่นนี้ แต่เป็นการอุบัติขึ้นเพื่อประกาศหลักศาสนาใหม่ที่ว่า ด้วยการค้นพบความจริงแท้ของโลกและชีวิตเพื่อนำไปสู่ความหลุดพ้นอย่างแท้จริง และนำเสนอวิถีปฏิบัติที่ทำให้ชวนให้พิสูจน์ผลลัพธ์อย่างประจักษ์ได้ในปัจจุบันที่เรียกว่า “สามัญ ผล” (ที.สี. (ไทย) 9/182-249/60-84) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อย่างไม่เคย ปรากฏมาก่อน ทั้งยังทรงดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตลอดพุทธูปาทกาลของพระองค์ จนทำให้เกิดพุทธบริษัท 4 ได้ครบถ้วน คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาที่มีคุณภาพดัง พุทธประสงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงสามารถก่อตั้งยังรักษาพระพุทธศาสนาในแผ่นดินชมพูทวีป คือ อินเดีย ได้อย่างมั่นคง และทรงทำสิ่งที่ “เป็นประโยชน์และเกื้อกูลความสุขแก่มนุษย์ และเทวดา” (วิ.มหา. (ไทย). 4/32/40) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ได้สำเร็จสมดัง พระพุทธมโนปณิธานทุกประการตั้งแต่ก่อนที่พระองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน (ที.ม. (ไทย) 10/175-177/123-124) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

อย่างไรก็ตาม โลกในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเร่งเร้าของกระแสโลกาภิวัตน์ที่เน้นบริโภคนิยม ทำให้มนุษย์เชื่อและหลงใหลใน ความสุขอย่างฉาบฉวยทางวัตถุและทางเห็นจากพลังทางศาสนธรรม ทั้ง ๆ ที่ยังมี ความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุมากเพียงใด มนุษย์ก็ยังคงเผชิญกับสภาวะทุกข์ที่ซับซ้อนมากขึ้น เพียงนั้น ในทางพุทธทัศน์เห็นว่าการที่คนห่างเหินจากพลังทางศาสนาโดยเฉพาะศาสนาพุทธนั้น กระแสโลกาภิวัตน์เป็นเพียงปัจจัยภายนอก แต่ปัจจัยที่สำคัญกว่าคือปัจจัยที่มาจาก ความอ่อนแอของชาวพุทธเอง (พระไพศาล วิสาโล, 2546) ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การคิดค้นวิธีการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยชาวพุทธเองในโลกยุคปัจจุบันจึงน่าจะเป็นทางออกที่จำเป็นประการ หนึ่ง และการได้ย้อนกลับไปทบทวนขบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าใน ขณะที่ต้องเผชิญกับกระแสความคิดความเชื่อที่แตกต่างซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นสภาพปัญหาสังคมใน ยุคนั้น นอกจากจะช่วยให้ตระหนักถึงบทบาททางสังคมของพระพุทธศาสนาแล้ว ยังจะช่วยให้ ได้รับองค์ความรู้พอเป็นแนวทางในการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันได้ไม่ น้อย ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงต้องการศึกษาว่าพระพุทธเจ้าทรงมีแนวทางการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระองค์อย่างไรในท่ามกลางบริบทความแตกต่างทางลัทธิความเชื่อและ ศาสนาที่ปรากฏอยู่อย่างเข้มข้นในยุคของพระองค์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทพุทธวัฒนธรรมทางลัทธิความเชื่อและศาสนาในสังคมอินเดียยุคพุทธกาล
2. เพื่อศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในบริบทพุทธวัฒนธรรมทางลัทธิศาสนาและความเชื่อของสังคมอินเดียยุคพุทธกาล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เน้นการศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกเป็นหลัก และใช้เอกสารทางวิชาการประกอบการนำเสนอผลการวิจัยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

1. บริบทพุทธวัฒนธรรมทางศาสนาและลัทธิความเชื่อในสังคมอินเดียยุคพุทธกาล

ประเทศอินเดียในยุคพุทธกาลหรือที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า “ชมพูทวีป” นั้นมีภูมิประเทศที่แตกต่างกันอย่างมากระหว่างคือ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่เป็นที่ดอน ที่ลุ่ม ที่มีน้ำหลากที่มีต่อไม้และหนาม ที่มีภูเขาสูงชันลาดต่ำ ส่วนพื้นที่ที่เป็นสวนอันนารัณมย ป่าอันนารัณมย ภูมิประเทศอันนารัณมย สระโบกขรณีอันนารัณมยมีจำนวนน้อย และพื้นที่แบ่งเป็นสองเขตใหญ่ๆ ได้แก่ เขตมัชฌิมชนบทและเขตปัจจันตชนบท เขตมัชฌิมชนบทเป็นเขตศูนย์กลางความเจริญและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจแต่มีประชากรอาศัยอยู่น้อยกว่าเขต ปัจจันตชนบท ส่วนในด้านการปกครองนั้นแบ่งออกเป็นแคว้นต่าง ๆ ที่สำคัญถึง 16 แคว้น และในเขตแคว้นต่างนั้น ๆ ก็ล้วนมีความความมั่งคั่ง อุดมสมบูรณ์ มีความเจริญรุ่งเรืองดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่ามีลักษณะอัน “สมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ” ได้แก่ อังคะ มคธะ กาสี โกสละ วัชชี มัลละ เจตี วังสะ กุรุ ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสสกะ อวันตี คันธาระ และกัมโปชะ

นอกจากนี้ สังคมอินเดียในยุคพุทธกาลยังมีลัทธิศาสนาและความเชื่อใหม่จำนวนมากมาเกิดควบคู่มากับความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของแคว้นต่าง ๆ โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ๆที่เป็นศูนย์กลางอำนาจและความเจริญ เช่น แคว้นมคธ และแคว้นโกศล เป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงใส่พระทัยเป็นอย่างมากต่อสภาพการณ์เช่นนี้ เพราะทรงต้องการให้พุทธบริษัทของพระองค์มีความเข้าใจและรู้เท่าทันทั้งวิถีคิดและพฤติกรรมของกลุ่ม “อัญญเดียรธีย์” เหล่านั้น โดยทรงประมวลและวิเคราะห์แยกแยะ รวมทั้งอธิบายถึงมูลเหตุที่มาของการเกิดขึ้นของลัทธิความเชื่อต่าง ๆ เหล่านั้นด้วยพระองค์เอง เพื่อให้รู้จักจำแนกแหว่งมิฉฉาภิภูฏฐิและสัมมาทิฏฐิ ดังนี้

1.1 กลุ่มลัทธิความเชื่อ 62 ทิฏฐิ พระพุทธเจ้าทรงประมวลรวมทั้งสิ้น 62 กลุ่มแนวคิด และทรงจำแนกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ตามแนวคิดที่มีแตกต่างกัน ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ปุพพันตกับปิกวาทะ 18 เป็นกลุ่มความเห็นกำหนดขันธส่วนอดีตทรงจำแนกได้ 5 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มสัสสวาทะ 4 เห็นว่าอตฺตาและโลกเที่ยง กลุ่มเอกัจจสัสสวาทะ 4 เห็นว่าอตฺตาและโลกเที่ยงเป็นบางอย่าง กลุ่มอนันตานิติกวาทะ 4 เห็นว่าโลกมีที่ สุด โลกไม่มีที่ สุด กลุ่มอมราวชิปวาทะ 4 มีความเห็นหลบเลี่ยงไม่แน่นอน และกลุ่มอิจฺจสมุ-ปปีนนวาทะ 2 เห็นว่าอตฺตาและโลกเกิดขึ้นเองไม่มีเหตุปัจจัย

กลุ่มที่ 2 อปรินตกับปิกวาทะ 44 พระพุทธเจ้าทรงจำแนกได้ 5 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มสัณฺญีวาทะ 16 เห็นว่าอตฺตาหลังจากตายแล้วมีสัณฺญา กลุ่มอัสสัณฺญีวาทะ 8 เห็นว่าอตฺตาหลังจากตายแล้ว ไม่มีสัณฺญา กลุ่มเนวสัณฺญีนาสัณฺญีวาทะ 8 เห็นว่าอตฺตาหลังจากตายแล้วมีสัณฺญาก็ไม่ใช่ ไม่มีสัณฺญาก็ไม่ใช่ กลุ่มอุจฺเฉทวาทะ 7 เห็นว่าหลังจากตายแล้วอตฺตาขาดสูญ และกลุ่มทิกฺขธัมมนิพพานวาทะ 5 เห็นว่ามีสภาพบางอย่างเป็นนิพพานในปัจจุบัน บัณฑิตนิพพานในปัจจุบันว่า เป็นบรมธรรมของสัตว์

ในทัศนะของพระพุทธเจ้าทรงมีพุทธวิพากษ์ว่าทั้งหมดนี้ล้วนเป็นแนวทางที่ไม่สามารถจะนำคนไปสู่ความพ้นทุกข์ได้เลย ดังในพรหมชาลสูตรที่พระองค์ตรัสเรียกการปรากฏขึ้นของขบวนการแสวงหาทางจิตวิญญาณเหล่านั้นทั้งหมดว่า เป็นเพียง “ความเข้าใจของผู้ไม่รู้ไม่เห็น เป็นความแสหา ความดิ้นรนของคนมีตัณหาเท่านั้น” และทรงบรรยายเปรียบเทียบอาการ “แสหา ดิ้นรน” นั้นเหมือนกับปลาที่ติดอยู่ในแหของชาวประมงที่ไม่ว่าจะดิ้นรนอย่างไรก็ไม่อาจพ้นไปสู่อิสรภาพได้

1.2 รูปแบบการแสดงออกทางความเชื่อและแนวปฏิบัติของลัทธิต่าง ๆ ในยุคพุทธกาล ในที่นี้ได้ศึกษาจาก 4 กลุ่มตัวอย่างที่มีปฏิสัมพันธ์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาของพระพุทธเจ้า สรุปได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มลัทธิพราหมณ์ เชื่อในเรื่องพระพรหมเป็นผู้สร้าง เป็นใหญ่ เป็นผู้บันดาล จัดอยู่ในกลุ่มทิกฺขธัมมแบบเอกัจจสัสสวาทะ เห็นว่าอตฺตาและโลกเที่ยงเป็นบางอย่าง แนวคิดเช่นนี้เป็นที่มาของระบบการแบ่งชั้นวรรณะอย่างรุนแรง

กลุ่มที่ 2 กลุ่มลัทธิตบะของอเจลก มีข้อปฏิบัติถือพรหมจรรย์มืองค์ 4 คือ การบำเพ็ญตบะ การประพฤติดื้อสิ่งเศร้าหมอง การประพฤดิ้งเกียจบาป การประพฤติดังตน นอกจากนี่ยังมีการประพฤดิเลียนแบบสุนัขและโค เป็นต้น แนวทางนี้เป็นการทรมานกายเพื่อให้จิตเข้าถึงความบริสุทธิ์ด้วยวิธีทำตนให้เดือดร้อนที่เรียกว่า อัตถิกลมฺหานุโยค โดยเฉพาะการบำเพ็ญตบะนั้น พระพุทธเจ้าถึงกับทรงวิพากษ์ว่าเป็น “ปฏิบัติอย่างเพี้ยนเพี้ยน”

กลุ่มที่ 3 กลุ่มลัทธิครูทั้งหก กลุ่มนี้มีรูปแบบปฏิบัติและแนวคิดแตกต่างกันแต่ก็มักจะรวมกลุ่มเป็นพันธมิตรซึ่งกันและกัน มักนิยมรวมตัวกันจัดการประชุมแลกเปลี่ยนวาทะทางความคิดกันที่ศาลาถกเถียง หรือ กุฎุหลาสาลา และจัดว่าเป็นกลุ่มที่ได้รับความนิยมจากผู้คนจำนวนมาก ครูทั้งหกนั้น ได้แก่ 1) ครูปุณณะ กัสสปะ เป็นพวกอกิริยวาทะ คือลัทธิที่ถือว่าทำแล้วไม่เป็นอันทำ ไม่ว่าการกระทำนั้นจะดีหรือชั่ว 2) ครูมัลลิก โคสาล เป็นพวกนัตถิกวาทะ

คือลัทธิที่ถือว่าไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย ไม่ว่าความเศร้าหมองหรือความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลายล้วนมีเองเป็นเอง ทั้งคนพาลและบัณฑิตล้วนไปถึงที่สุดทุกขได้เอง ชีวิตเป็นไปตามโชคชะตา 3) ครุชิตะ เกสกัมพล เป็นพวกอุจเฉทวาทะ คือ ลัทธิที่ถือว่าหลังจากตายแล้วอิตตาชาติสูญทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเช่นสรวงก็ไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำให้ดีทำชั่วก็ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี บิดาไม่มีคุณ มารดาไม่มีคุณ สัตว์ที่เกิดผุดขึ้นก็ไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งก็ไม่มี ฯลฯ 4) ครูปุณะ กัจจानะ เป็นพวกนัตถิกวาทะ คือลัทธิที่ถือว่าไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย เห็นว่าชีวิตมนุษย์เป็นเพียงการรวมตัวกันของ ดิน น้ำ ลม ไฟ สุข ทุกข์ และชิวะ ไม่มีผู้ฆ่าและผู้ถูกฆ่า เป็นแนวคิดที่ไม่เชื่อเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ กรรมและวิบาก 5) ครุณิครณญาณบุตร เป็นพวกอิตถิกถิกมถาญโยค คือลัทธิที่ถือว่ากรรมตนเองเป็นการเผากิเลส เป็นคนเดียวที่นับว่ามีแนวคิดทางศาสนาอยู่บ้าง และ 6) ครุสัณชัย เวลัฏฐบุตร เป็นพวกอมราวิกเขปวาทะ คือลัทธิที่หลบเลี่ยงไม่แน่นอน ถือว่าอย่างนี้ก็มีใช่ อย่างนั้นก็มิใช่ อย่างอื่นก็มีใช่ จะว่าไม่ใช้ก็มีใช่ จะว่ามีใช่ไม่ใช้ก็มีใช่

กลุ่มที่ 4 กลุ่มอัญญเดียรถียปริพาชกในกรุงสาวัตถี พวกนี้ถือทิฐิแตกต่างกัน จึงมักมีการวิวาทะกันอยู่เป็นประจำ มี 10 กลุ่มแนวคิด เช่น กลุ่มที่มีทิฐิว่า “โลกเที่ยงนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” กลุ่มที่มีทิฐิว่า “โลกไม่เที่ยงนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” กลุ่มที่มีทิฐิว่า “โลกมีที่สุดนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” กลุ่มที่มีทิฐิว่า “โลกไม่มีที่สุดนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” กลุ่มที่มีทิฐิว่า “ชิวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกันนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง” เป็นต้น

พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่ากลุ่มนักบวชเหล่านี้เหมือนคนตาบอดคลำช้าง ไม่มีจักขุ จึงไม่รู้ประโยชน์ ไม่รู้สิ่งที่มีประโยชน์ ไม่รู้ธรรม ไม่รู้สิ่งที่มีประโยชน์ เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็เกิดการบาดหมางกัน ทะเลาะวิวาทกัน ไข่หอกคือปากที่มแทงกันอยู่ว่า “อย่างนี้เป็นธรรมอย่างนี้มีใช่ธรรม ธรรมต้องไม่เป็นอย่างนี้ ธรรมต้องเป็นอย่างนี้” จึงไม่อาจพบความจริงแท้ได้เลย

2. แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในบริบทพุทธวัฒนธรรมอินเดีย

การศึกษาในประเด็นนี้ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ผลการศึกษามีดังนี้

2.1 พุทธดำริเชิงยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า

จากการวิเคราะห์พุทธดำริเชิงยุทธศาสตร์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า พบว่ามี 2 ประการ ดังนี้ ประการที่ 1 ทรงวางเป้าหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมุ่งนำหลักคำสอนทางศาสนาไปพัฒนาชาวโลกให้เกิดประโยชน์และความสุข และทำให้พระพุทธศาสนามีความสมบูรณ์ บริบูรณ์ด้วยองค์ 4 คือ 1) พระศาสดาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 2) หลักคำสอนเป็นเครื่องนำออกจากทุกข์ 3) สาวกทุกระดับมีความรู้ฉลาด แก่ล้า วรลัทธิ 4) พระศาสนามีความบริบูรณ์ แพร่หลาย มั่นคงดี ฯลฯ ประการที่

2 ทรงมีหลักในการขับเคลื่อนงานเผยแผ่พระศาสนา 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 การขับเคลื่อนเชิงรุก และลักษณะที่ 2 การขับเคลื่อนเชิงบูรณาการอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งประกอบด้วย 1) การจัดการองค์กร 2) หลักคำสอนทางศาสนา 3) การถ่ายทอดหลักคำสอนทางศาสนา 4) การขยายเครือข่ายทางศาสนา และ 5) การจัดความสัมพันธ์ทางสังคม

2.2 แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในบริบทพุทธวัฒนธรรมอินเดีย การศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในที่นี่ได้ดำเนินการพิจารณาผ่านองค์ประกอบ 5 ด้าน ตามแนวพุทธดำริเชิงยุทธศาสตร์ข้างต้น ดังนี้

2.2.1 การจัดการองค์กร พระพุทธเจ้าทรงมุ่งสร้างความเข้มแข็งขององค์กรทางศาสนา โดยใช้พุทธวิธีดังนี้ 1)การจัดโครงสร้างองค์กร โดยการระบุตำแหน่งหน้าที่และแบ่งงานกันทำตามความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่เรียกว่าเอตทัคคะซึ่งมีในพุทธบริษัท 4 2) การสร้างระบบการปกครองสงฆ์ในสังฆมณฑล โดยการบัญญัติพระวินัยที่มีหลักการคล้ายกฎหมายบ้านเมือง 3) การจัดระบบความสัมพันธ์ภายในองค์กรที่เน้นการอยู่ร่วมกันด้วยเมตตาธรรม 4) การพัฒนาบุคลากรเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพองค์กร โดยเน้นการพัฒนาคุณสมบัติความเป็นพระ อริยมุนี และ 5) การจัดการความรู้ภายในองค์กร โดยทรงประทานทั้งส่วนที่เป็นพระธรรมกับส่วนที่เป็นพระวินัย ทรงมอบหมายให้พระสาวกดำเนินการรวบรวมอย่างเป็นระบบให้มีการตรวจสอบทั้งอรรถและพยัญชนะ มีการบันทึกและสืบทอดทางมุขปาฐะ ซึ่งกล่าวได้ว่ากระบวนการทั้งหมดนี้เป็นต้นแบบของการสังคายนาพระธรรมและพระวินัยหลังพุทธปรินิพพาน ดังที่พระมหากัสสปะได้คัดเลือกพระอรหันตเถระผู้มีความทรงจำดีและมีความเชี่ยวชาญในแต่ละด้านเป็นผู้ให้ข้อมูล และใช้วิธีการสวดพร้อมกันเพื่อตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงทั้งอรรถและพยัญชนะ

2.2.2 หลักคำสอนทางศาสนา พระพุทธเจ้าทรงมีหลักคำสอนที่แยกได้ 2 ระดับ คือ หลักคำสอนระดับโลกุตตรธรรม และหลักคำสอนระดับจริยธรรมซึ่งมีความเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก ดังนี้

2.2.2.1 หลักคำสอนระดับโลกุตตรธรรม พบว่าครอบคลุม 2 มิติ ดังนี้ มิติที่ 1 ว่าด้วยกฎการอิงอาศัยกันเกิดดับ แยกเป็น 2 ระบบเชื่อมโยงกัน คือ ในระบบธรรมชาติทั่วไปเรียกว่า “อิทัปปัจจยตา” เป็นกฎพื้นฐานเบื้องต้น และในระบบธรรมชาติแห่งชีวิตมนุษย์เป็นกฎการอิงอาศัยกันเกิดดับของทุกข์ เรียกว่า “ปฏิจจสมุปบาท” ซึ่งองค์ความรู้นี้พระพุทธเจ้าทรงถือว่าพระองค์เป็นแต่เพียง “ผู้รู้ ผู้บรรลุ” ในกฎเกณฑ์เหล่านี้ ไม่ใช่ “ผู้สร้าง” เมื่อรู้แล้ว บรรลุแล้วก็เป็นผู้นำมาบอก แสดง บัญญัติ กำหนด เปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น มิติที่ 2 ว่าด้วยความจริงแท้ของชีวิตกับการหลุดพ้นซึ่งเชื่อมโยงกับมิติที่ 1 ได้แก่ อริยสัจ 4 คือ 1) ทุกขอริยสัจ ต้องศึกษาให้รู้จริง 2) ทุกขสมุทยอริยสัจ ต้องละ 3) ทุกขนิโรธอริยสัจ ต้องทำให้แจ้ง 4) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ มีองค์ 8 อริยสัจทั้ง 4 ประการนี้ต้องดำเนินให้ครบองค์ “3 รอบ 12 อากาโร” จึงจะเข้าสู่ความตรัสรู้และหลุดพ้น

จากทุกข้ออย่างแท้จริง กล่าวโดยรวม อริยสัจ 4 คือ หลักธรรมที่ว่าด้วยทุกข์ (กับเหตุให้เกิดทุกข์) และการดับทุกข์ (กับมรรควิธีดับทุกข์) ถือเป็นแม่บทของหลักคำสอนย่อยทั้งแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์

2.2.2.2 หลักคำสอนระดับจริยธรรม พบว่าครอบคลุม 3 มิติ ดังนี้ มิติที่ 1 ว่าด้วยสถานะความเป็นมนุษย์ พระพุทธเจ้าทรงชี้ว่ามนุษย์ไม่ได้เกิดจากการบังดาลของอำนาจเทพเจ้าเหล่าพรหมองค์ใด แท้จริงแล้วมนุษย์นั้นมีความเสมอภาคกันโดยลักษณะกำเนิดชีวิตและโดยธรรม เรื่องชาติตระกูล วรรณะ และโคณะในมนุษย์ไม่ได้เป็นตัวจำแนกสถานะสูง ต่ำ ดี เลวของมนุษย์ แต่อยู่ที่ความประพฤติดีชั่วทางกาย วาจา ใจ ดังนั้นจึงไม่ควรมีการแบ่งชั้นวรรณะกัน มิติที่ 2 ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม ทรงชี้ให้ตระหนักในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขด้วยหลักศีล หลักธรรม เช่น ศีล 3 ระดับ หลักทศ 6 หลักอปริหานิยธรรม หลักสารานิยธรรม ฯลฯ ซึ่งเน้นการทำหน้าที่อันควร การรู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยเมตตาธรรม มีความเคารพในคุณค่าของชีวิตและทรัพย์สินของกันและกัน มิติที่ 3 ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับโลกและธรรมชาติ พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นว่าลักษณะคุณภาพของพืชพันธุ์ธัญญาหารต่าง ๆ ในโลก ความเป็นไปแห่งฤดูกาล หรือระบบธรรมชาติในโลกนี้ล้วนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมดีชั่วของมนุษย์ที่อาศัยอยู่บนโลกใบนี้ จึงส่งผลให้มนุษย์ดำรงชีพอยู่อย่างเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ และมีอายุขัยมากหรือน้อยด้วย นับเป็นหลักคำสอนที่สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลกและธรรมชาติ เกิดความตระหนักในความมีศีลธรรม และมีความกตัญญูรู้คุณต่อโลกและธรรมชาติอันเป็นที่อาศัยพึ่งพิงเพื่อการดำรงชีวิต ช่วยกันอนุรักษ์ปกป้องเพื่อจะได้มีชีวิตอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขและสร้างความยั่งยืนแก่โลกและธรรมชาติสืบไป จะเห็นได้ว่าแท้ที่จริงแล้วสาระของจริยธรรมทั้ง 3 มิติดังกล่าวล้วนเป็นเรื่องของศีลทั้งสิ้น ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสว่าศีลตามหลักอริยมรรคนั้นเป็นทั้งบาทฐานและเป็นทั้งเครื่องนำไปสู่ความสำเร็จในญาณทัสสนะทั้งปวง กระทั่งถึงระดับแจ้งไตรมุตติและปัญญาวิมุตติถึงที่สุดแห่งความสิ้นภพสิ้นชาติอย่างถาวรในที่สุด

2.2.3 การถ่ายทอดหลักคำสอนทางศาสนา พระพุทธเจ้าทรงมุ่งให้ธรรมถึงคน - คนถึงธรรม โดยทรงคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคล จึงทรงใช้พุทธวิธีที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้ 1) พุทธวิธีการจำแนกธรรม ได้แก่ การจำแนกธรรมตามเหตุปัจจัย และการจำแนกธรรมตามคุณค่า 2) พุทธวิธีการใช้ชั้นเชิงวาทศิลป์ ได้แก่ การใช้โวหารทางภาษา การใช้คำถาม การอ้างเหตุผล การเสนอนิยาม ความหมายใหม่ การใช้วาทกรรมหักล้าง การใช้วิพากษาติ และการใช้กลยุทธ์ตอบปัญหาทางธรรม ทุกพุทธวาทะล้วนเป็นไปโดยธรรม 3) พุทธวิธีการใช้กุศโลบายในการสอน ได้แก่ การสอนตามลำดับขั้นตอน การสอนตามระดับภูมิจิตภูมิธรรม การสอนโดยใช้อุปการณ์ และการสอนโดยใช้พุทธปาฏิหาริย์

2.2.4 การขยายเครือข่ายทางศาสนา พระพุทธเจ้าทรงมีเป้าหมายอยู่กับการสร้างผู้นำทางศาสนา รวมทั้งพุทธบริษัท 4 ที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะในระยะปฐมโพธิกาล โดยพระองค์ทรงใช้พุทธวิธี ดังนี้ 1) การเลือกกลุ่มเป้าหมาย โดยเน้นกลุ่มผู้นำระดับต่าง ๆ ที่มีคุณสมบัติพร้อมทางธรรมซึ่งเมื่อมีการบรรลุดรรมก็จะเป็นคุณต่อการเผยแผ่พระศาสนา 2) การเข้าถึงกลุ่มปัญญาวัคคีย์ที่เคยอุปฐากพระองค์โดยการคลาไคลมานะทิฎฐิ ตรัสสอนอริยสัจ 4 และ อนัตตลักขณสูตรจนบรรลอรหัตผล 3) การเข้าถึงกลุ่มเศรษฐีคหบดี โดยการตรัสสอนหลักอนุปปกัฏฐาและอริยสัจ 4 จนเกิดดวงตาเห็นธรรม 4) การเข้าถึงกลุ่มผู้นำทางลัทธิศาสนา โดยพุทธวิธีที่หลากหลายชั้นเชิงทั้งเจโตปริยญาณและพุทธปาฏิหาริย์มากมายเพื่อข่มมานะทิฎฐิ และสร้างความเลื่อมใส แล้วตรัสสอน อาทิตตปริยายสูตรจนบรรลเป็นพระอรหันต์ 5) การเข้าถึงกลุ่มชนชั้นปกครอง โดยพุทธวิธีจัดขบวนพระอรหันต์นับพันรูปยาตราเข้าสู่เมืองให้ปรากฏเป็นที่เลื่องลือน่าเลื่อมใส การใช้พุทธปาฏิหาริย์ และตรัสเทศนาสั่งสอนเป็นลำดับจนเกิดดวงตาเห็นธรรม 6) การเข้าถึงกลุ่มพระประยูรญาติโดยการทรงใช้วิธีทรมานใจให้รอคอยการเสด็จพร้อมขบวนพระอรหันต์จำนวนถึง 20,000 รูปยาตราเข้าสู่พระนครกบิลพัสดุ์ให้เป็นทีเกริกไกรน่าเลื่อมใส การข่มมานะทิฎฐิด้วยพุทธปาฏิหาริย์ การตรัสเทศนาธรรม และแสดงยมกปาฏิหาริย์ท่ามกลางมหาชน เป็นต้น จนส่งผลให้เหล่าพระญาติวงศ์บรรลุดรรมเป็นอันมาก และเสด็จติดตามออกผนวชเพิ่มขึ้นอีกในเวลาต่อมา

2.2.5 การจัดความสัมพันธ์ทางสังคม พระพุทธเจ้าทรงมุ่งสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีกับกลุ่มต่าง ๆ ที่จะยังประโยชน์ในการเผยแผ่พระศาสนาให้ตั้งมั่นและยั่งยืน โดยทรงใช้พุทธวิธีดังนี้ 1) การจัดความสัมพันธ์กับชนชั้นปกครองโดยการรักษาคุลยภาพระหว่างพุทธจักรกับอาณาจักร 2) การจัดความสัมพันธ์กับกลุ่มพระญาติวงศ์แห่งกรุงกบิลพัสดุ์ โดยทรงอนุเคราะห์เกื้อกูลโดยธรรม 3) การจัดความสัมพันธ์กับกลุ่มเศรษฐี คหบดี โดยใช้หลักเมตตาสั่งสอนธรรมและอีกฝ่ายก็เป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงพระศาสนามีประการต่าง ๆ 4) การจัดความสัมพันธ์กับกลุ่มเจ้าลัทธิศาสนาอื่น ๆ โดยทรงจำแนกพุทธวิธีปฏิบัติต่อกกลุ่มที่ไม่เป็นปฏิปักษ์ด้วยหลักสันติ - เมตตาและกับกลุ่มที่เป็นปฏิปักษ์ซึ่งมีพฤติกรรมหลอกลวงและครอบงำสังคมด้วยมิจฉาทิฎฐิ และมีเจตนาขัดขวางทำลายวิถีแห่งพุทธะอันถือว่าการปิดกั้นทางสวรรค์นิพพานของผู้คน โดยทรงใช้พุทธวิธีข่มปราบและต่อสู้โดยใช้ธรรมอาวุธเอาชนะความชั่วของเจ้าลัทธิกลุ่มนั้น ๆ เพื่อรักษาความบริสุทธิ์และความมั่นคงของพระศาสนามีให้ผู้ใดย่ำยีทำลายได้

อภิปรายผล

ประการที่ 1 พระพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้าในฐานะพระศาสดาผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนานี้มุ่งปลดปล่อยมนุษยชาติออกจากมัจฉาทิฎฐิอันเป็นที่มาของทุกข์ทั้งปวงมิได้มุ่งเอาตัวรอดไปลำพังพระองค์เดียว ทั้งทรงทราบเป็นอย่างดีถึงสภาพปัญหาทางความคิดที่

เรียกว่า “ทฤษฎี 62” อันเป็นเครื่องกันทางปัญญาของมนุษย์ พระพุทธศาสนาที่นำโดยพระพุทธเจ้าได้เข้าไปช่วยชี้ทางปลดปล่อยผู้คนให้เป็นอิสระจากการครอบงำดังกล่าวและพ้นจากทุกข์ได้แท้จริง ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการให้หลักธรรมที่นำไปแก้ปัญหาดำเนินชีวิตและการสร้างสันติสุขในสังคมด้วย ด้วยเหตุดังนี้พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่ “ผูกพัน” กับสังคม โดยตรงมาตั้งแต่ต้น ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดพุทธศาสนาผูกพันกับสังคม (Socially Engaged Buddhism) ของนักบวชชาวพุทธยุคปัจจุบันหลายท่าน เช่น พระวัลโลละ ราหุล พระภิกษุชาวศรีลังกา ที่กล่าวว่า “พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในอินเดียในฐานะเป็นพลังทางจิตวิญญาณที่ต่อต้านอติธรรมทางสังคม ต่อต้านพิธีกรรม ประเพณีและการบวงสรวงสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ ยกเลิกระบบวรรณะ และส่งเสริมความเสมอภาคของมนุษย์ทั้งปวง” และสอดคล้องกับแนวคิดของ Thich Nhat Hanh พระภิกษุชาวเวียดนาม ที่กล่าวว่า “พระพุทธศาสนามีความผูกพันกับสังคมอยู่แล้ว ถ้าไม่เป็นเช่นนั้นก็ไม่ถือว่าเป็นพระพุทธศาสนา” (พระมหาสมบุญ วุฑฒิโร, 2548) เป็นต้น ดังนั้น การขับเคลื่อนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาทำความเข้าใจสภาพการณ์ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมให้ชัดเจนเพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงานให้สอดคล้องด้วย

ประการที่ 2 หลักการจัดการองค์กรทางศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างประสิทธิภาพและความมั่นคงขององค์กรนั้นขึ้นอยู่กับการพัฒนาคุณภาพของบุคคลากรและการจัดการเชิงระบบทั้งโครงสร้างองค์กรและความมีวินัยในการอยู่ร่วมกัน ตลอดจนความสัมพันธ์ภายในองค์กรที่มีความเอื้ออาทรและเมตตาต่อกัน และที่สำคัญคือมีการจัดระบบความรู้ขององค์กรซึ่งได้แก่พระธรรมและพระวินัยที่สามารถตรวจสอบได้ สืบทอดได้ เป็นต้น ซึ่งทุกองค์ประกอบขององค์กรดังกล่าวล้วนมีลักษณะเป็นพลวัตไม่ได้แข็งอยู่กับที่ เพราะต้องมีความพร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ภายใต้บริบทแวดล้อมที่ต้องปะทะสังสรรค์อยู่ทุกเมื่อ ดังนั้น องค์กรพระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบันก็ควรให้ความสำคัญในเรื่องของการปรับตัวด้วยเพื่อให้การดำเนินงานเผยแผ่พระศาสนามีประสิทธิภาพ ซึ่งความเห็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของอภิญา เพ็องฟูสกุล ที่เสนอว่า หากองค์กรทางศาสนามีการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานขององค์กรทางศาสนาต่อไป (อภิญา เพ็องฟูสกุล, 2559)

ประการที่ 3 หลักคำสอนทางศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการเผยแผ่นั้นมีทั้งระดับโลกุตระธรรมและระดับจริยธรรม กล่าวคือ ระดับโลกุตระธรรมเน้นการปฏิบัติบำเพ็ญให้เกิดปัญญาญาณขั้นสูงมุ่งสู่ความหลุดพ้นจากทุกขระดับต่าง ๆ จนถึงนิพพาน อันเป็นการประจักษ์ผลได้ด้วยตนเอง แล้วจึงค่อยมาเผยแผ่สั่งสอนผู้อื่นเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้า ดังนั้น ชาวพุทธในยุคปัจจุบันจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยกระดับการเข้าถึงโลกุตระธรรมอย่างเอาจริงเอาจังดังที่พระไพศาล วิสาโล ได้เสนอว่าการฟื้นฟูหลักธรรมทางด้านโลกุตระธรรมเป็นการฟื้นฟูศาสนาให้กลับมามีความสำคัญต่อสังคมในยุคปัจจุบัน เช่นเดียวกับหลักคำสอนระดับจริยธรรมที่มีเนื้อหา

ว่าด้วยการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสภาพการณ์ปัญหาในสังคมยุคใหม่ (พระไพศาล วิสาโล, 2560) สอดคล้องกับแนวคิดในงานวิจัยของ พระมหาหรรษา ธัมมหาโส (นิธิบุญยากร) ที่กล่าวว่า หลักศีล หลักอปริหานิยธรรม และหลักสارانียธรรมนั้นเอื้อให้เกิดสันติ เมตตา และความสมานฉันท์รวมทั้งป้องกันความขัดแย้งและส่งเสริมให้เกิดความสงบสุขในสังคม (พระมหาหรรษา ธัมมหาโส (นิธิบุญยากร), 2554) และสอดคล้องกับแนวคิดของ Thich Nhat Hanh ที่เห็นว่า มนุษย์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ การทำลายธรรมชาตีก็คือการทำลายตัวเอง มนุษย์กับธรรมชาตินั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ (Thich Nhat Hanh, n.d.)

ประการสุดท้าย การใช้พุทธวิธีอันหลากหลายในการถ่ายทอดหลักคำสอนทางศาสนา ด้วยทรงคำนึงถึงความแตกต่างของบุคคลเพื่อให้ธรรมถึงคนและคนถึงธรรมนั้น นับว่าเป็นบทเรียนอันสำคัญที่ น่าศึกษาและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในด้านชั้นเชิงวาทีศิลป์ในการถ่ายทอดหลักคำสอนซึ่งพบว่ามีหลายประเด็นที่สอดคล้องกับงานของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) เช่น การสอนโดยวิธีการถามคู่สนทนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจหลักธรรมอันจะทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา การยกเรื่องชาดกและนิทาน การสอนแบบบรรยาย การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา การใช้อุปกรณ์เสริมในการสอน เป็นต้น เพียงแต่ท่านรวบรวมไว้โดยมิได้จัดจำแนกเป็นกลุ่มให้ชัดเจนเหมือนในงานวิจัยนี้ซึ่งมีข้อค้นพบที่แตกต่างอีกหลายลักษณะ และได้จำแนกพุทธวิธีไว้เป็นกลุ่มตามเกณฑ์ที่ชัดเจน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2556) นอกจากนี้ยังมีอีกบางประเด็นที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูโอภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมฺโม/เงางาม) ที่พบว่าพระพุทธเจ้าทรง เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีปฏิรูปคำสอนดั้งเดิม รวมทั้งการสอนโดยใช้ปาฏิหาริย์ด้วย (พระครูโอภาสธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมฺโม/เงางาม), 2554)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ สามารถสังเคราะห์ข้อค้นพบจากการศึกษาแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในบริบทพหุวัฒนธรรมอินเดียในรูปของผังภูมิแสดงแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังนี้

ภาพที่ 1 ผังภูมิแสดงแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ผังภูมินี้แสดงให้เห็นว่า แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ควรให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงกับบริบทสังคมและสภาพปัญหาของยุคสมัย และมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์และความสุขของปวงชน รวมทั้งเพื่อความบริบูรณ์ ตั้งมั่น และแม่ไพศาลของพระศาสนา มีฐานคิดที่เน้นการขับเคลื่อนเชิงรุกและการบูรณาการ การขับเคลื่อนอย่างเป็นองค์รวม ไม่มีการแยกเป็นส่วนเสี่ยง กล่าวคือ เป็นการบูรณาการองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ให้สนับสนุนการขับเคลื่อนซึ่งกันและกันอย่างมีพลวัต ตั้งแต่การจัดการองค์การให้เข้มแข็ง การใช้หลักคำสอนทางศาสนาทั้งระดับโลกุตระธรรมและระดับจริยธรรม การถ่ายทอดหลักคำสอนทางศาสนาโดยใช้กลยุทธ์ที่หลากหลาย การขยายเครือข่ายทางศาสนาโดยมุ่งเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณภาพ รวมทั้งการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมที่มุ่งรักษาความสัมพันธ์อันดีกับทุกฝ่ายเพื่อรักษาความมั่นคงและความบริสุทธิ์ของพระศาสนา เมื่อบรรลุเป้าหมายแล้วก็จะเกิดเครือข่ายบุคคลากรทางศาสนาที่จะย้อนกลับมาทำหน้าที่ขับเคลื่อนพระธรรมจักร คือสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษา “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในบริบทพหุวัฒนธรรมอินเดีย” สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 2 ข้อ สรุปได้ดังนี้

ในสังคมอินเดียยุคพุทธกาลมีกลุ่มแนวคิดทางลัทธิศาสนาและความเชื่อเกิดขึ้นถึง 62 กลุ่ม ซึ่งล้วนเป็นมิชฉาภิภูมิจริและครอบงำผู้คนทุกระดับชั้นวรรณะอยู่ในเวลานั้น กลุ่มแนวคิด

เหล่านี้มีผลอย่างสำคัญต่อขบวนการขับเคลื่อนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ส่วนแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้านั้นมีเป้าหมายเพื่อการเผยแผ่ธรรมให้ ปวงชนได้รับประโยชน์และความสุข และเพื่อให้พระพุทธศาสนามีความบริบูรณ์ ตั้งมั่นและ แผ่ไพศาล จึงมีหลักการเคลื่อนไหวทั้งเชิงรุกและเชิงบูรณาการในการขับเคลื่อน จนสามารถ บรรลุเป้าหมายได้ภายในพุทธูปาทกาลของพระองค์ กล่าวได้ว่า แนวทางการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้านั้น แท้จริงแล้วเป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษยชาติ จากข่ายของความหลงผิดไปสู่อิสรภาพที่แท้ และยังเป็นการทำลายมิชฌาภิมุขของลัทธิของกลุ่มอัญ เติยรเถยที่เคยรุ่งเรืองให้อับแสงลงอีกด้วย ดังพระพุทธอุทานใน อุปัชฌาย์สูตร อันเป็นการ ยืนยันชัดเจนว่าพระพุทธศาสนานั้นมีบทบาทผูกพันกับสังคมมาโดยตลอดตั้งแต่พุทธประสงค์ แรกเริ่มของพระพุทธเจ้าผู้ให้กำเนิดพระพุทธศาสนาแล้ว การวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเพื่อ การวิจัยและการพัฒนา ดังนี้ 1) ควรมีการศึกษายุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน บริบทวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ในโลกยุคปัจจุบัน ทั้งกลุ่มประเทศในโลกตะวันตก และอาเซียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 2) องค์กรทางพุทธศาสนาควรทบทวนองค์ ความรู้ด้วยแนวทางเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ใน โครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การฟื้นฟูกระบวนการเข้าสู่โลกุตระธรรม การนำหลักคำสอน ระดับจริยธรรมไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการสร้างสันติภาพและสันติสุข ฯลฯ รวมทั้ง การพัฒนาเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในพื้นที่ภูมิภาคอาเซียนและสากลเพื่อนำไปสู่ ความเข้มแข็งของพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- พระครูโสภาธรรมพิทักษ์ (เสียม เตชธมโม/เงางาม). (2554). “การศึกษาหลักและวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุโท)”. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2556). พุทธวิธีในการสอน. (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.
- พระไพศาล วิสาโล. (2546). การปฏิรูปและฟื้นฟูพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. เรียกใช้เมื่อ 1 มกราคม 2563 จาก <http://www.buddhadasa.org>
- _____. (2560). พุทธศาสนากับภารกิจในยุคโลกาภิวัตน์. เรียกใช้เมื่อ 1 มกราคม 2563 จาก <https://www.visalo.org/article/kanlayanadham38.html>
- พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร. (2548). ขบวนการพระพุทธศาสนายุคใหม่: พระพุทธศาสนาเพื่อสังคม (Socially Engaged Buddhism). เรียกใช้เมื่อ 1 มกราคม 2563 จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/519>

- พระมหาหรรษา ธัมมหาโส (นิธิบุญยากร). (2554). พุทธสันติวิธี : การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง. กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2555). พุทธโคตม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเพ่นบุคส์.
- อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. (2559). “ปรากฏการณ์ทางศาสนาในโลกาภิวัตน์” ใน จัปกระแสนสังคมศาสตร์: รวมบทความวิชาการ 50 ปี สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา เชียงใหม่. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Thich Nhat Hanh. (n.d.). “Love in Action” (Excerpted From “The Soul of Nature: celebrating the spirit of the Earth” edited by Michael Tobias & Georgianne Cowan, Penguin 1996.). Retrieved January 1 , 2020, from <http://www.swaraj.org/shikshantar/Love%20in%20Action.pdf>

การศึกษาวัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์:

กรณีศึกษา: ครูคำ กาไวย์*

THE STUDY OF KLONG SABAD CHAI'S CULTURE

CASE STUDY: KHRU KAM GAWAI

เนตรนภิส พัฒนเจริญ

Netnaphit Phatthanajaroen

จักรพงษ์ แพทย์หลักฟ้า

Chakapong Phaetlakfa

ระวีวรรณ วรรณวิชัย

Rawiwan Wanwichai

กิตติกรณ์ นพอดมพันธ์

Kittikorn Nopudomphan

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Srinakharinwirot University, Thailand

E-mail: fadladyzz@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ความเป็นมาของกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ 2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และ 3) ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ที่มีต่อชุมชน การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์บุคคลที่มีประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ จำนวน 10 คน คัดเลือกแบบเจาะจง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัย 1) กลองสะบัดชัยมีมายาวนานไม่ปรากฏหลักฐานเป็นเอกสารแน่ชัด แต่เผยแพร่อยู่ในวัดทางภาคเหนือเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ใช้ไม้ค้อนตี ไม่ให้ร่างกายสัมผัสหน้ากลองบรรเลงกับฆ้องและฉาบ ไม่ออกสีลามก ด้วยแนวการบรรเลงนี้ทำให้ความสนใจของคนรุ่นหลังลดลงเพราะไม่ตื่นเต้นเป็นเหตุให้ครูคำ กาไวย์คิดค้นและพัฒนาวิธีการตีโดยใช้ศอก เข่า และเท้าในท่าจรเข้พาดหางสัมผัสที่หน้ากลอง และถูกกำหนดให้เรียกว่ากลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ 2) ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงสู่วัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ 2.1) ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ วัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์เกิดการเปลี่ยนแปลงเมื่อเข้าสู่ธุรกิจและการแข่งขัน 2.2) ปัจจัยทางบุคคล (ผู้ถ่ายทอด) เปลี่ยนแปลงการแสดงให้สอดคล้องกับผู้เรียน และลูกศิษย์ต่างตั้งคณะรับการแสดงทำให้ปรับการแสดงไปตามสถานการณ์ 3) ผลกระทบที่เกิดในเชิงบวก ทำให้มีการสืบทอดการแสดงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์โดยการศึกษาอย่างเป็นระบบช่วย

* Received 19 April 2020; Revised 14 May 2020; Accepted 19 May 2020

เผยแพร่ชุมชนแหล่งกำเนิดให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ผลกระทบเชิงลบมีเพียงเกิดความขัดแย้งเชิงความคิดกับฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยในการตีกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์

คำสำคัญ: วัฒนธรรม, กลองสะบัดชัย, ครูคำ กาไวย์

Abstract

The objectives of this study were: 1) to find out the origin of the new version of Klong Sabat Chai applied for today's use. 2) to find out important factors which caused changes in Klong Sabat Chai culture and 3) to find out impacts of changes of Klong Sabat Chai on its societies. The researcher applied Qualitative Research to find out these answers by analyzing from guided interviews, related documents and in - depth interview with 10 experienced people who specialized in the new-versio of Klong Sabat Chai by the method of Purposive sampling in Qualitative Research. The findings indicated that 1) there was no clear evidence identifying that Klong Sabat Chai had existed for a long time. However, it was found that this particular drums were widely popular amongst most of the temples in the Northern of Thailand the objective of which was to perform in religious ceremonies. To perform Klong Sabat Chai, the beaters hit the drum by the sole drumstick so as to prevent any body parts to touch the drum. Gong and cymbals were also used to perform. The beaters walked around slowly and performed simple gestures. This particular performing style, did not draw much of the later generations' attentions since it lacked excitement. As a result, Khru Kham Kawai created and developed the new style of Klong Sabat Chai performance by using elbows, knees and feet in the posture of crocodile slapping its tail to hit the drum and it was called the applied performance of Klong Sabat Chai. 2) Factors that led to changes into the applied version of Klong Sabat Chai performance were because of, 2.1) the Society and the Economy. The new version of Klong Sabat Chai's culture started to change when entering to the business and competition industry. 2.2) the Personal Factor (the transferrers) changed the pattern of the performance to suit the learners and the learners started to set up their own performances which led to changes in the performance patterns depending on the circumstances. And (3) the positive effects created the inheritance and the systematic learnings also helped promote original Klong Sabat Chai

communities. In terms of the negative effect, there was only the conceptual conflict with those who disapproved of the applied performance of Klong Sabat Chai.

Keywords: Culture, Klong Sabat Chai, Khru Kam Kawai

บทนำ

กลองเป็นเครื่องดนตรีที่หลายประเทศนิยมเล่นกันอย่างแพร่หลาย โดยใช้การตีการเคาะเพื่อให้เกิดจังหวะด้วยอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย หรือจากการใช้อุปกรณ์ที่ทำให้เกิดเสียงเพื่อควบคุมจังหวะ ซึ่งเสียงของกลองมีความแตกต่างและคล้ายคลึงกันหรือเหมือนกัน ขึ้นอยู่กับข้อจำกัดของวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาประกอบ และสร้างขึ้นเป็นกลองแต่ละชนิด นอกจากนี้แล้วในขณะทำการแสดงดนตรีทั้งวง การเล่นกลองสามารถแสดงการเล่นเป็นกลุ่มหรือเดี่ยวได้ โดยเฉพาะการเล่นเกี่ยวกับเพลงที่ต้องการความสนุกสนาน กลองจะให้อารมณ์ความรู้สึกได้ดีกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ

ภาคเหนือหรือดินแดนล้านนามีกลองหลายชนิดหลายประเภท กลองในล้านนามีต้นทางมาจากพื้นถิ่นที่ชาวบ้านคิดประดิษฐ์ตามความต้องการที่จะนำมาเล่น เมื่อมีความสนใจที่จะสร้างกลองก็เกิดการเรียนรู้ เสาะแสวงหาความรู้เพื่อนำมาฝึกฝนในการสร้างกลอง กลองแต่ละชนิดที่ส่งต่อกันมารุ่นต่อรุ่นได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นล้านนาในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นกลองกบ กลองตะลวดปด กลองลั้งหม้อง กลองมองเซิง กลองปูชา กลองสะบัดชัย กลองปู่เจ้ กลองดั่งกล่าว คือส่วนหนึ่งของกลองภาคเหนือที่มีถูกนำมาจัดแสดงในโอกาสต่าง ๆ ตามความเหมาะสม มาใน พ.ศ. 2504 กลองที่มีความโดดเด่นเป็นอย่างมากในภาคเหนือโดยเฉพาะที่จังหวัดเชียงใหม่ คือกลองสะบัดชัยที่เดิมเรียกว่า กลองสะบัดชัยแบบโบราณ (แบบมีลูกตุบ) หรือกลองปูชา ประกอบด้วย แม่กลอง 1 ใบ และกลองลูกตุบขนาดเล็กในลักษณะเดียวกันอีก 3 ใบ ในปีเดียวกันนี้ครูคำ กาไวย์ได้นำการแสดงกลองสะบัดชัยเข้าประกวดแข่งขันการแสดงพื้นบ้านของล้านนาที่ พุทธสถาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้อวัยวะของร่างกายไม่ว่าจะเป็น ศอก เข่า มือ และเท้า (ท่าจร๊ะเข้ฟาดหาง) สัมผัสหน้ากลองสลับกับการตีด้วยไม้ค้อนที่ฝึกฝนมา ผลปรากฏว่าได้รับรางวัลที่ 1 เนื่องจากการแสดงที่ตื่นเต้น เร้าใจและสนุกสนาน การเปลี่ยนแปลงการตีกลองสะบัดชัยครั้งนี้ได้รับคำวิจารณ์จาก ผู้ที่ไม่เห็นด้วยว่าไม่เหมาะสม เนื่องจากใช้ร่างกายสัมผัสหน้ากลองโดยเฉพาะท่าจร๊ะเข้ฟาดหางที่ใช้เท้าสัมผัสหน้ากลอง จึงให้เรียการแสดงกลองสะบัดชัยของครูคำ กาไวย์ว่า “กลองรุงรัง” พระนครปัญญาวชิโร (ปรังฤทธิ์) ได้กล่าวถึงกลองรุงรังไว้ว่า ต่อมาได้รับการเรียกขานเป็นกลองสะบัดชัยเมื่อพระศรีธรรมนิเทศน์ (พระมหากมล โชติมนโต) นายชาญ สีโรรส และศาสตราจารย์เกียรติคุณผณี พนมมยงค์ ผู้มีบทบาทในการจัดกิจกรรมประกวดและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมในล้านนา ณ พุทธสถานเชียงใหม่ในสมัยนั้นเรียกขานเป็นครั้งแรก พร้อมกับกำหนดให้กลองสะบัดชัยมี

2 ประเภท คือกลองสะบัดชัยแบบมีลูกตุบ (กลองสะบัดชัยแบบโบราณ) และกลองสะบัดชัยแบบไม่มีลูกตุบ (กลองสะบัดชัยแบบประยุกต์หรือแบบวิวัฒนาการ) เพื่อแสดงถึงความแตกต่างและพัฒนาการของกลอง (พระนคร ปญญาวิโร (ปริงฤทธิ์), 2555) ความโดดเด่นของการตีกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์กลายเป็นต้นแบบการตีกลองที่นิยมแพร่หลายไปตามชุมชน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ นอกจากจะทำให้หลายภาคส่วนเห็นคุณค่าของการแสดงพื้นเมืองแล้ว และเชื่อว่าเป็นการแสดงที่เป็นสิริมงคลจะนำพามาแต่ความผาสุกสิ่งที่ไม่ดีงามจะถูกขจัดออกไป ทำให้การแสดงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์มีอิทธิพลอย่างมากต่อประเพณีและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น ตลอดจนเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยผลงานของครูคำกาไวย์ที่ผ่านมามีทั้งการตีกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ที่คิดค้นขึ้นมา เพิ่มพูนขนาดและเสียงกลองที่กลอง การแสวงหาความรู้ฝึกฝนตีกลองมองเซิง ฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง เป็นผู้ให้คำปรึกษาปรับปรุงท่าฟ้อนสาวไหมชาย - หญิง ฟ้อนวี ฟ้อนกมผัด ต่อมาทางสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติประกาศยกย่องให้ครูคำกาไวย์เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง ประจำปี พ.ศ. 2535 ครูคำกาไวย์ เป็นบุตรคนสุดท้องในจำนวนพี่น้อง 5 คน เกิดในครอบครัวที่มีฐานะยากจน จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่ออายุได้ 14 ปีอยากเรียนกลองสะบัดชัยแต่ไม่มีเงินค่าเรียนจึงแอบจำทำของ พ่อหนานทาที่ทางวัดเอรัณทวัน วัดประจำหมู่บ้านแพะขวาง อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ จำมาสอน นอกจากจะฝึกฝนตีกลองด้วยตนเองจนตีได้ ครูคำกาไวย์ยังศึกษาศิลปะการแสดงพื้นเมืองอีกหลายอย่างจนชำนาญ และเป็นต้นแบบแพร่หลายมาถึงทุกวันนี้

กลองสะบัดชัยแบบประยุกต์มีการถ่ายทอดต่อกันมา หลายคณะออกแบบและประดิษฐ์ทำขึ้นมาใหม่อยู่เสมอ จนบางครั้งผลงานการแสดงส่งผลกระทบต่อ การแสดง และการปรับกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ของครูคำกาไวย์ตามแนวที่คิดค้นไว้ดังที่ ธิติณัฏฐา มณีวรรณ ได้ระบุในงานวิจัยเรื่อง ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวน ไว้ว่า ในยุคหนึ่งการตีกลองสะบัดชัยได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก มีการประกวดแข่งขันการตีกลองสะบัดชัยในหลายพื้นที่ในภาคเหนือ คณะผู้ที่เข้าประกวดต่างก็คิดหาลีลา เทคนิคที่แตกต่าง เพื่อสร้างความฮือฮาประทับใจ จึงเพิ่มเติมหลายสิ่งหลายอย่างเข้าไป เช่น การพันไฟกระโดด ข้ามห่วง ขึ้นไปคร่อมกลอง การต่อตัว การกระโดดตีลังกา ฯลฯ การตีกลองสะบัดชัยแบบนี้จึงถูกเรียกว่า “กลองรุงรัง” เพราะหาเอกลักษณ์ไม่ได้ ไม่มีจุดยืน เอาอะไรต่อมิอะไรเข้ามาประสมเสียจนรุงรังไปหมด การตีกลองสะบัดชัยนั้น จากการสังเกตของผู้วิจัยเมื่อเข้าร่วมในงานต่าง ๆ พบว่ารูปแบบลีลาการตีกลองสะบัดชัยนั้นอาจแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่ม 1 มักจะออกลีลาโลดโผนสนุกสนานเร้าใจด้วยการใช้หัว เข่า เท้า ตีลงไปตีกลอง บางครั้งบางกลุ่มอาจถึงขั้นให้คนแบกกลองเอนกลองลงแล้วผู้ตีขึ้นไปยืนคร่อม กลอง ซึ่งการแสดงที่สนุกสนานจนเกินขอบเขตเช่นนี้นำมาซึ่งเสียงวิจารณ์ทางลบมากมาย กลุ่มที่เคยเรียนศิลปะการแสดงเหล่านี้มาก่อนหรือคนล้าหน้าที่มีความรู้ด้านวัฒนธรรมมักจะตะขิดตะขวงใจ เพราะว่ากลองแต่ละใบนั้น

เทียบเท่ากับครูบาอาจารย์ท่านหนึ่ง กว่าที่กลองแต่ละใบจะสร้างขึ้นจนสำเร็จได้ผ่านขั้นตอนมากมายที่ล้วนแต่แฝงไว้ด้วยความเชื่อความเคารพต่อครูบาอาจารย์ กลองแต่ละใบก็จะมีคาถากำกับอยู่ ซึ่งคาถาเหล่านั้นก็จารด้วยอักขระล้านนา ซึ่งชาวล้านนาเชื่อกันว่าอักขระแต่ละตัวมีความสำคัญและศักดิ์เทียบเท่ากับอาณิสต์การสร้างพระพุทธรูป 1 องค์เลยทีเดียว ดังนั้นการแสดงที่โลดโผนจนเกินขอบเขต ดังเช่นการไปยืนคร่อมกลอง หรือเหยียบกลองเป็นการกระทำที่ถือว่าไม่เคารพครูและไม่เหมาะสม เพราะการเหยียบหน้ากลองก็เทียบเท่ากับเหยียบย่าคาถาที่จารด้วยอักขระล้านนาด้วยเช่นกัน แต่ในขณะเดียวกัน ผู้ชมที่เป็นคนนอกวัฒนธรรมที่ไม่มีความรู้ด้านวัฒนธรรมล้านนาก็มักจะสนุกสนานและพึงพอใจกับการแสดงที่โลดโผนน่าตื่นตันทึ่งค่อนข้างมาก นักแสดงอีกกลุ่มหนึ่งมักจะแสดงการตีกลองสะบัดชัยที่แตกต่างไปจากกลุ่มแรก กล่าวคือ จะไม่ออกลีลาการใช้เท้าใช้เข่าตีกลองเลย แม้ว่าลีลาจะไม่ได้โลดโผนแต่ด้วยน้ำหนักของการตีกลองที่ดังก้องนั้นก็สามารถจับใจผู้ชมให้ประทับใจได้ไม่แพ้กัน (ธิตินัดดา มณีวรรณ, 2550) เช่นเดียวกับที่นั่นทสิทธิ์ กิตติวรากุล ได้กล่าวว่า จากแนวคิดที่ว่าดนตรีของสังคมโดยอ้อมมีคุณค่ากับคนในสังคมนั้น การแสดงแบบปัจจุบันจึงมีคุณค่าตามสังคมในปัจจุบันที่นับถือเรื่องเศรษฐกิจเป็นเรื่องใหญ่ เพียงแต่กลองสะบัดชัยในอดีตมีคุณค่าในเชิงจิตใจของคนในสังคมน้อยมากเพราะเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ของสังคม แต่ในปัจจุบันคุณค่าของกลองสะบัดชัยอยู่ที่การแสดงอันโลดโผนเร้าใจหรือเป็นเสียงดนตรีอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งในแง่ดีก็คงทำให้คนได้รู้จักกลองสะบัดชัย และเป็นเครื่องมือสื่อสารศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีความเป็นสากลมากขึ้น เป็นการยกวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาให้เป็นวัฒนธรรมระดับชาติ ในขณะที่การจะอนุรักษ์กลองสะบัดชัยให้มีคุณค่าแบบดั้งเดิมทุกประการ ก็ต้องย้อนกลับไปใช้ระบบสังคมนล้านนาแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เพราะกระแสทุนนิยมโลกาภิวัตน์นั้นยิ่งใหญ่เกินกว่ากำลังของคนสามัญจะต้านได้ แต่คงเป็นเรื่องดีที่ท่ามกลางกระแสสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ จะเก็บบันทึกรูปแบบการแสดงกลองสะบัดชัยแบบดั้งเดิมอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ประวัติศาสตร์ของวัฒนธรรมล้านนามีความชัดเจน ไม่บิดเบี้ยวไปตามใจผู้เล่าในอนาคต (นั่นทสิทธิ์ กิตติวรากุล, 2551) ซึ่ง พระนคร บุญญาวิโร (ปรังฤทธิ) ได้กล่าวไว้อีกด้วยว่า กลองสะบัดชัยผ่านการพัฒนาตามกาลสมัยอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านรูปลักษณ์ ท่วงทำนอง จังหวะลีลา การตี การประสมวง ตลอดจนบทบาทหน้าที่ จนปัจจุบันจัดเป็นศิลปะการแสดงล้านนาที่มีความอลังการ ไพเราะสนุกสนาน โลดโผน และเร้าใจ แม้ว่ากลองสะบัดชัยจะพัฒนาไปตามยุคสมัยก็ตาม แต่สิ่งสำคัญที่ชาวล้านนาควรยึดถือและรักษาเอาไว้ให้มั่น คือขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีที่บรรพชนได้สร้างสรรค์สืบทอดมา ถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะหล่อหลอมและบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นล้านนา หากเมื่อใดที่พัฒนาโดยไม่คำนึงถึงจารีตเดิม ละทิ้งสาระสำคัญของกลองสะบัดชัยอาจหมดคุณค่าเป็นเพียงเครื่องดนตรีที่มุ่งให้ความบันเทิง แต่ไร้อัตลักษณ์ของความเป็นล้านนา เมื่อนั้นเราอาจหมดความรัก ความหวงแหน และความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตน จนสุดท้ายเราอาจไม่เหลือสิ่งที่มีคุณค่าไว้ให้ลูกหลานได้ภาคภูมิใจ และ

เล่าขานถึงพวกเราอีกก็เป็นได้ (พระนคร ปณณวชิโร (ปรังฤทธิ), 2555) จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ไม่ว่าจะจากปัจจัยด้านใดก็ตาม หากผู้ที่ไม่มีความรู้ ไม่มีความเข้าใจจะทำให้คนรุ่นต่อไปติกลองสะบัดชัยไม่ถูกต้อง มีความลึกซึ้งไม่เพียงพอ และไม่สามารถเชื่อมโยงการติกลองสะบัดชัยแบบโบราณกับการติกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ไว้ได้ และจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ควร อาจทำให้ความสำคัญของกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ลดลงหรืออาจเลือนหายไปกับสังคมในด้านต่าง ๆ ได้

จากที่กล่าวมาจะเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ จึงต้องหาสาเหตุปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงการติกลอง การแสดงและการปรับกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา วัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ : ศึกษากรณี ครูคำ กาไว้อยู่ เพื่อศึกษาความเป็นมาของกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ ปัจจัยใดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงทำให้ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร อันจะนำไปสู่การสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการพัฒนาวัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ และหาแนวทางสนับสนุนการสืบสานภูมิปัญญา ในการส่งเสริมการศึกษาด้านวัฒนธรรมการแสดงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ของครูคำ กาไว้อยู่ ให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์
3. เพื่อศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ที่มีต่อชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ด้านขอบเขต

1.1 ด้านผู้ให้ข้อมูล บุคลากร โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จากผู้ที่เคยปฏิบัติงานกับครูคำ กาไว้อยู่ และผู้สอนเกี่ยวกับกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งหมด 10 คน

1.2 ด้านข้อมูล ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้อง และอุปกรณ์ประกอบการแสดงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์

1.3 ด้านสถานที่ คือ หมู่บ้านแพะขวาง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

2. ด้านการเก็บข้อมูล คือ ผู้วิจัยสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

3. ด้านการรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีวิเคราะห์เอกสาร (Content Analysis) การสัมภาษณ์ และสรุป

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1 เอกสารที่เกี่ยวข้อง และอุปกรณ์ประกอบการแสดงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์

4.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีแนวทางคำถามในการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งจะให้เกิดความยืดหยุ่นในการปรับคำถามให้สอดคล้องกับสถานการณ์การสัมภาษณ์ที่อาจมีการเปลี่ยนแปลง

5. การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured) โดยศึกษาเอกสารจากงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนดังนี้

5.1 ศึกษารูปแบบการสร้างแบบสัมภาษณ์

5.2 ดำเนินการแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured)

5.3 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จแล้ว นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิและนำเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข

6. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงพรรณนาจากเอกสาร และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยนำข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มาจัดหมวดหมู่พร้อมทั้งตรวจสอบความสอดคล้องข้อมูลและสรุป เรียบเรียง วิเคราะห์เป็นลายลักษณ์อักษรตอบวัตถุประสงค์การวิจัย และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือและสรุปผล โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ช่วงเวลาของการศึกษาวิเคราะห์วัฒนธรรมกลองสะบัดชัย ครูคำ กาไวย์

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกลองสะบัดชัยของครูคำ กาไวย์		
ลำดับช่วง	ช่วงระยะเวลา (พ.ศ)	ลักษณะการดำเนินชีวิต
1	2504-2517	นำเสนอช่วง เข้าการประกวดการแสดงพื้นเมือง ณ พุทธสถาน จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2504 ได้รับรางวัลที่ 1
2	2518-2536	นำเสนอช่วง อายุ 42 ปี ครูคำ กาไวย์เข้าทำงานในตำแหน่งลูกจ้างชั่วคราว โรงเรียนนาฏศิลป์เชียงใหม่
3	2537-2557	นำเสนอช่วงอายุ 60 ปี ครูคำ กาไวย์ (เกษียณอายุ) จนถึง พ.ศ. 2557 (เสียชีวิต)

ผลการวิจัย

1. ความเป็นมาของกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ พบว่า

กลองสะบัดชัยเริ่มต้นมีขึ้นตั้งแต่เมื่อไรไม่ปรากฏหลักฐานเป็นเอกสารที่ชัดเจน แต่เผยแพร่ทางภาคเหนือของไทย โดยส่วนใหญ่ปรากฏในกิจกรรมงานบุญของวัด ได้แก่ ตำนก่วยสลาก (การทำบุญสลากภัต) งานปอยหลวง งานบวชนาค เป็นต้น เดิมการตีกลองสะบัดชัยใช้ไม้ค้อนตี (ไม้ที่มีลักษณะกลมยาวประมาณ 1 ฟุต ไม่หุ้มปลายด้าม) มีฆ้อง และฉาบบรรเลงร่วมกับกลองในการประสมวง ร่างกายไม่สัมผัสหน้ากลอง ใช้ท่าเดินแบบย่างสามขุม ระหว่างเดินจะมีการห่มตัว (ข่มตัว) เบา ๆ ไปตามจังหวะไม่ออกสีกามาก และเป็นกลองใบเดียวมีคานหามต่อมาใน พ.ศ. 2504 มีประกวดศิลปะพื้นเมือง ณ พุทธสถาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ คณะที่ได้รับรางวัลที่ 1 แสดงการตีกลองสะบัดชัยแตกต่างไปจากเดิมด้วยลีลาที่สนุกสนานโลดโผน ใช้ศอก เข่า มาตีที่หน้ากลองและจบการแสดงด้วยท่าจะเข้ฟาดหาง แต่หลายคนกล่าวว่าไม่เหมาะสมโดยเฉพาะท่าจะเข้ฟาดหางที่ใช้เข่าและเท้าสัมผัสหน้ากลองจึงพากันเรียกว่า “กลองรุ่งรัง” เพื่อเป็นการแสดงความแตกต่างและพัฒนาการของกลองจึงกำหนดให้เรียกว่า กลองสะบัดชัยแบบประยุกต์หรือแบบวิวัฒนาการ ต่อมาลักษณะของกลองสะบัดชัยจากที่ใช้ประกวดเป็นกลองใบใหญ่ 1 ใบยึดติดกับคานหามบนล่างนั้นได้นำไม้ที่แกะสลักเป็นรูปพญานาคแบบนูนมาประดับข้างกลองทั้ง 2 ข้าง หัวพญานาคหันออกไม่ทาสี หลังจากนั้นไม่นานจึงทาสีแดงกับสีทอง หุ้มรอบกลองด้วยผ้าจีวรของพระแล้วเปลี่ยนมาใช้ผ้าทัวไปหรือผ้าดิบสีแดง สลับกับสีเหลืองไม่มีลวดลาย ส่วนไม้ค้อนพันที่หัวไม้ด้วยผ้าดิบสีแดง เพิ่มพุ่มล่างที่ทำจากเชือกฟางสีเหลืองและเพิ่มพู่ที่ฉาบ

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ พบว่า มี 3 ปัจจัย คือ

2.1 ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ หลังจากปี พ.ศ. 2504 กลองสะบัดชัยได้ถูกเรียกตามลักษณะการตีกลองที่ครึกคร่า กาไวย์คิดค้นว่ากลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ ด้วยความสนุกสนานต่างไปจากการแสดงพื้นเมืองที่อ่อนช้อยนิ่มนวล กลองสะบัดชัยแบบประยุกต์จึงเริ่มเข้าสู่ธุรกิจการแสดงเพื่อความบันเทิง

เมื่อเข้าสู่ช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับ 4 - 6 ที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมและเป็นยุคเกษตรเน้นการส่งออก เอกชนมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและรัฐสนับสนุนวัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่ตื่นตัวหันมาฟื้นฟูและส่งเสริมวัฒนธรรมในทุก ๆ ด้าน ซึ่งวัฒนธรรมด้านการแสดงพื้นเมืองได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ส่งผลให้เกิดแหล่งเรียนรู้ที่ถ่ายทอดโดยพ่อครูแม่ครู ส่วนทางภาครัฐและเอกชนต่างนำการแสดงพื้นเมืองของแต่ท้องถิ่นมาจัดแสดงในจังหวัด อย่างเช่นนำกลองสะบัดชัยมานำขบวนแห่นางสงกรานต์ ประเพณีเดือนยี่เป็ง งานมหรหรรพ์ไม้ดอกไม้ประดับ ฯลฯ ภาคเอกชนเมื่อเห็นแนวทางการลงทุนจึงได้เปิดร้านอาหารเพื่อรองรับ เช่น ชันโดก (วัฒนธรรมรับประทานอาหารของล้านนา) และพัฒนาพื้นที่

ต่าง ๆ จัดแสดงวัฒนธรรมพื้นเมืองรับนักท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ กลองสะบัดชัยเป็นการแสดงหนึ่งที่มีผู้นิยมมาจ้างมาแสดง

เมื่อสังคมเชียงใหม่เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ เสรีนิยม ตั้งแต่ปี 2540 การสื่อสารไร้พรมแดนและเกิดเศรษฐกิจฟองสบู่ เรียกว่า วิกฤติต้มยำกุ้ง ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำภาครัฐหันมาส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นวัฒนธรรมมากขึ้นด้วยเล็งเห็นว่ามีแหล่งท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก มีงานประเพณีและเทศกาลตลอดทั้งปีเป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่น จากการส่งเสริมครั้งนั้นผู้คนต่างหลั่งไหลเข้าเที่ยวมาจังหวัดเชียงใหม่ หน่วยงานส่วนต่าง ๆ จัดพื้นที่แสดงศิลปวัฒนธรรมเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว กลองสะบัดชัยเป็นการแสดงที่อยู่ในพื้นที่ศิลปวัฒนธรรมได้รับความสนใจ คณะต่าง ๆ รัฐบาลทั้งของรัฐและเอกชน ทำให้มีการปรับเปลี่ยนการตีกลองและการแสดง นอกจากนี้มีการส่งเสริมการแข่งขันกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ในหลายภาคส่วน

2.2 ปัจจัยทางบุคคล (ผู้ถ่ายทอด) ครูคำ กาไวย์เป็นผู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการตีกลองสะบัดชัยต่างไปจากเดิมด้วยท่าตีกลองที่มีลีลาสนุกสนาน โลดโผน ใช้ศอก เข่า มาตีที่หน้ากลองและจบการแสดงในท่าจะระเซ่ฟ้าดวง จนได้รับความนิยม ผู้คนเข้าต่างมาขอรับการถ่ายทอดมากมายเลยกลายมาเป็นผู้ถ่ายทอดการแสดงตามที่ตนคิดค้นขึ้นมา กลองสะบัดชัยจึงมีหน้าที่แสดงเพื่อความบันเทิงสนุกสนานเพิ่มขึ้น ใน พ.ศ. 2518 ได้รับเชิญมาสอนที่โรงเรียนนาฏศิลป์เชียงใหม่ (ในขณะนั้น) และร่วมกับครูที่วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่เปลี่ยนแปลงการแสดงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ให้สอดคล้องกับการสอนนักเรียนและการนำไปแสดง ต่อมาสร้างหลักสูตรการสอนกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ให้กับโรงเรียนในเขตเชียงใหม่และจัดสอนครูที่จะนำไปการถ่ายทอดนักเรียน การถ่ายทอดแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้งมีลูกศิษย์หลายคนรวบรวมคนมาฝึกซ้อมและจัดตั้งคณะเพื่อรับงาน และในช่วง พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ผลงานการแสดงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ที่ออกสู่ผู้ชมหลายครั้งเป็นการแสดงถึงความไม่เคารพกลองสะบัดชัย ประกอบกับที่ประเทศชาติเผชิญกับภาวะโลกาภิวัตน์และเสรีนิยมในการข้ามกระแสวัฒนธรรม ภูมิปัญญาถูกละเลย ทำให้มีความขัดแย้งในวัฒนธรรมและเปลี่ยนแปลงตามความคิดของตนที่มองว่าเป็นการใช้เสรีภาพ ต่อมาแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับ 8 - 11 มีนโยบายระยะยาวที่จะพัฒนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเข้าสู่สังคมภูมิปัญญาและพัฒนาคนสู่สังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต รัฐส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้าน กลองสะบัดชัยแบบประยุกต์เป็นวัฒนธรรมการแสดงหนึ่งที่มีผู้คนขอเข้ามาเรียนที่บ้านครูคำ กาไวย์มากทั้งคนในประเทศและต่างประเทศ นับว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ครูคำ กาไวย์ได้แสดงบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการแสดงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ตามแบบที่ตนคิดค้นไว้

3. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ที่มีต่อชุมชน (หมู่บ้านแพะขวาง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่) พบว่า ด้านบวก เมื่อการแสดงกลองสะบัด

ชัยแบบประยุกต์ออกสู่สายตาประชาชนในรูปแบบความบันเทิงและเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว ส่งผลให้มีผู้ว่าจ้างไปแสดงตั้งแต่งานในชุมชนจนถึงงานระดับประเทศ ครูคำ กาไว้ พัฒนาบ้านให้เป็นที่เรียน ทางหน่วยงานรัฐและเอกชนเข้ามาศึกษาเรียนรู้การดำรงอยู่ของกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ คณะไวยเอร์ธของครูคำ กาไว้มักได้รับเลือกเป็นตัวแทนของชุมชนไปนำเสนอการแสดงในที่ต่าง ๆ ส่วนสถานศึกษาจัดทำโครงการนำครู อาจารย์ นิสิตและนักเรียนมาเรียน กลองสะบัดชัยสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง หน่วยงานราชการและเอกชนต่างมอบรางวัลและประกาศเกียรติคุณในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมศิลปะล้านนามากมาย ด้วยความภาคภูมิใจของคนในชุมชนจึงได้นำภาพการแสดงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์มาจัดแสดงที่ศาลาประชุมหมู่บ้านเพื่อเผยแพร่ และทางชุมชนได้ทำงบประมาณขอกับทางหน่วยงานราชการเพื่อทำป้ายบอกชื่อยเป็นรูปกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ซึ่งได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี อีกทั้งชื่อของครูคำ กาไว้ และชื่อกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ยังได้เป็นส่วนหนึ่งในคำขวัญของอำเภอหางดงด้วย ส่วนทางด้านลบ ได้รับการต่อต้านคัดค้านในระยะต้นตั้งแต่เมื่อครั้งที่ครูคำ กาไว้ ได้รางวัลที่ 1 จากการตีกลองแบบที่คิดค้นเองด้วยลีลาที่สนุกสนานโลดโผน ใช้ศอก เข่า มาตีที่หน้ากลองและจบการแสดงด้วยท่าจระเข้พาดหาง ทำให้คนในชุมชนหลายคนไม่เห็นด้วย ถึงขนาดบางครั้งไม่ยอมให้ตีกลองลักษณะนี้ในงานของชุมชน รวมทั้งหลายฝ่ายขอให้หยุดการแสดงลักษณะนี้แต่นักแสดงกลับแสดงต่อมาเรื่อย ๆ จึงขอให้เรียกว่ากลองรุ่งรัง ต่อมาครูคำ กาไว้ เพิ่มการขมกลองก่อนแสดงไม่ใส่อักษระคาถาที่กลองและเปิดสอนที่บ้านโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย ทำให้หลายฝ่ายเกิดความเข้าใจในเจตนาที่ต้องการจะสืบทอดกลองสะบัดชัยให้คงอยู่ไม่ใช่การทำลายวัฒนธรรม ผู้คนที่เข้าใจได้ขอเข้ามาเป็นศิษย์มากขึ้นและได้ย้ายมาสอนอีกที่ไม่ไกลจากบ้านเดิมนักเนื่องจากเสียงดัง ได้ทำถนนเข้าบ้านเนื่องจากถนนแคบทำให้การเข้าออกหมู่บ้านสะดวกมากขึ้นและทำที่จอดรถเพิ่มเพื่อลดปัญหาการจอดรถของผู้ศึกษาดูงานที่จอดกีดขวางถนนของหมู่บ้าน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผล ดังนี้

1. ความเป็นมาของกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ อภิปรายได้ว่า ไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัดจากเอกสารว่ามีต้นกำเนิดมาจากที่ใด ซึ่ง สนัน ธรรมธิ ได้แสดงทรรศนะในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ เล่ม 1 ไว้ว่า ทรรศนะที่ว่ากลองสะบัดชัยเปลี่ยนที่อยู่ใหม่จากอาณาจักรสุโขทัยมาเป็นเชียงใหม่ เป็นเพียงความเข้าใจที่ได้จากการวิเคราะห์จากหลักฐานที่ยกมาเท่านั้น ผู้อ่านอาจไม่เห็นด้วยก็ได้เพราะวัดมีหอกลองมาช้านานแล้ว (สนัน ธรรมธิ, 2542) สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรติ อินทร์คง เรื่องกลองสะบัดชัย: จิตรกรรมอัตลักษณ์ล้านนาของคนเมืองเชียงใหม่ สรุปได้ว่า ความเป็นมาของแท้ดั้งเดิมของกลองสะบัดชัยแบ่งได้เป็น 2 กระแส กระแสแรกเชื่อว่า กลองสะบัดชัยเป็นกลองคู่บ้านคู่มืองของชาวล้านนาที่มีมายาวนาน โดยเชื่อจาก

วิวัฒนาการของกลองสะบัดชัย เริ่มจากกลอง ชัยยะมงคล เดิมที่ตั้งอยู่ที่หอกลองภายในคุ้มของเจ้าเมือง แต่ละเมืองจะมีกลองเพียง 1 ชุด ต่อมาปรับเปลี่ยนให้มีขนาดเล็กลงจนสามารถแบกหามได้เพื่อเป็นเครื่องประโคมในยามทำศึกสงคราม เมื่อว่างเว้นจากศึกสงครามได้ถวายเป็นพุทธบูชาให้กับวัดแล้วย้ายลูกตุ้มมาไว้ทางซ้ายมือเปลี่ยนชื่อเรียกเป็น กลองปู่จา (กลองบูชา) ใช้ตีในงานพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ส่วนกลองสะบัดชัยปรับเปลี่ยนมาจากกลองปู่จามี 2 รูปแบบ คือแบบที่มีลูกตุ้มเรียกว่า กลองสะบัดชัยแบบโบราณ และแบบไม่มีลูกตุ้มเรียกว่า กลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ อีกกระแสวิพากษ์ว่ากลองสะบัดชัยเป็นวัฒนธรรมการเล่นของพม่าที่นำเข้ามาเผยแพร่เมื่อครั้งที่เข้ามายึดครองแผ่นดินภาคเหนือ และถือเป็นความผิดพลาดอย่างยิ่งในการสืบทอดวัฒนธรรม ลีลาการตีกลองที่ประยุกต์ขึ้นไม่เหมาะสมโดยเฉพาะการใช้อวัยวะที่ต่ำกว่าเอวสัมผัสหน้ากลองโดยตรง เพราะถือว่ากลองเป็นของศักดิ์สิทธิ์ควรแก่การเคารพบูชา การเติมลีลาโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์และสืบทอดมาผิด ๆ เป็นสิ่งที่กระทบกระเทือนใจของครูเพลงดั้งเดิมเป็นอย่างยิ่ง และถือเป็นการสูญเสียวัฒนธรรมไปอย่างน่าเสียดาย กระแสการวิพากษ์ลีลาการตีกลองสะบัดชัยที่ใช้อวัยวะส่วนต่าง ๆ นี้ส่งผลให้มีการรื้อฟื้นการตีกลองสะบัดชัยแบบโบราณขึ้นมา (อรดี อินทร์คง, 2552)

2. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์

2.1 ปัจจัยทางสังคมและปัจจัยทางบุคคล (ผู้ถ่ายทอด) ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์เริ่มใน พ.ศ. 2518 ครูคำ กาไวย์ได้รับเชิญไปถ่ายทอดการแสดงศิลปะการแสดงพื้นเมืองที่โรงเรียนนาฏศิลป์เชียงใหม่ (ขณะนั้น) ได้รับมอบหมายให้ถ่ายทอดการตี กลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ ครูคำ กาไวย์สอนในลักษณะแบบพื้นบ้าน (Folk) ไม่มีแบบแผนให้ตื้ออย่างอิสระ ตีจนครบทุกท่าแล้ววนมาเริ่มใหม่หรือจะตีท่าไหนก่อนก็ได้ จะจบเมื่อไรขึ้นอยู่กับกำลังของผู้ตีและเวลาที่กำหนด ทางโรงเรียนนาฏศิลป์เชียงใหม่ (ขณะนั้น) ต้องการแบบแผนในการสอนให้เป็นมาตรฐานเดียวกันจึงได้ร่วมกับครูคำ กาไวย์ช่วยกันสร้างหลักสูตรและปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีพื้นฐานนาฏศิลป์มาแล้ว เพื่อให้ครูที่ได้รับการถ่ายทอดจากครูคำ กาไวย์ใช้เป็นแบบแผนในการสอน สอดคล้องกับความคิดเห็นของ สมภพ เพ็ญจันทร์ ได้แสดงความคิดเห็นโดยย้อนไปเมื่อครั้งที่ครูคำ กาไวย์เริ่มสอนกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ไว้ว่า “การแสดงแบบพื้นบ้าน (Folk) อยู่ในส่วนหนึ่งของนาฏศิลป์ชั้นสูง การนำความรู้จากพ่อครูมาถ่ายทอด เราก็ใช้เทคนิคดัดแปลงที่เราได้รับจากโขน การละครร่วมสมัยแล้วก็การแสดงของต่างประเทศมาปรับสอนเด็ก ๆ เพื่อให้เด็ก ๆ เข้าใจได้ง่ายขึ้นคือเราต้องเข้าใจว่าเด็กแต่ละรุ่นแต่ละยุคหรือ Generation เขาก็จะมีความรู้ที่ต่างกันไปตามยุค อย่างยุคเมื่อ 40 ปีที่แล้วก็ยุคความรู้แบบหนึ่ง อย่างเด็กยุคปัจจุบันเขาก็จะมีพื้นความรู้อีกแบบหนึ่งและเวลาจะสอนเขาต้องมี เหตุผลมีตรรกะว่าทำไมต้องทำอย่างนี้ เช่น เวลาครูสอนการตีเพื่อจะให้เขาเกี่ยวเกล้าให้ได้ (เป็นลีลาของการวนแขนทั้งสองขึ้นไปบนศีรษะแล้วค่อยวนไล่ระดับลงมา) เราก็จะใช้การตีป้อม ตีซ้ายก็อก มาแบกไว้ก่อน แกกเข้ามาเร็ว แล้วก็

เกี่ยวเกล้ามา ตัง โมง ก๊อก แบก แก็ก เข้าเร็ว ตัง ออก โมง ออก เพราะเดี๋ยวนี้เด็กชอบตีแบบนี้ ก๊อกแก็กตังโมง ก๊อกแก็กตังโมง (วนอยู่ที่หน้า) โดยไม่เกี่ยวเกล้า ซึ่งพอจะเน้นย้ำกับครูเสมอว่า ต้องเกี่ยวหัวต้องเกี่ยวเกล้า ถ้าทำอย่างนี้ไม่ถูกเขาเรียกว่าลาบจิ้น พ่อครูหมายถึงว่าเป็นการตีแบบทุบไปที่หน้ากลองเพียงแค่นี้ให้เกิดเสียงดัง ทำให้ไม่สวยงาม ไม่มีชั้นเชิง ไม่มีศิลปะ แต่เด็กเขาไม่เข้าใจว่าอะไรคือ เกี่ยวเกล้าเพราะฉะนั้นเวลาเราตีเราก้ ก๊อกแก็กตังโมง ก๊อกแก็กตังโมง โดยใช้โขนผสมเข้าไปแม้กระทั่งการวางเหลี่ยม การหยั่งเท้า การยกเท้า ซึ่งครูก็ยกแบบโพล์ค (Folk) แต่เราจะใช้เหลี่ยมเท้าแบบโขน การโยกขาแม้กระทั่งการกระดกขา เช่น การใช้ศอกกระดกขาไป แล้วก็ใช้การเปิดเปิดหน้าขาไป เพื่อให้มันดูผู้ขายมากขึ้น ผู้หญิงอาจจะใช้การกระดกหลัง แต่พ่อก็จะทำตาม freestyle ไม่มีแบบแผน ตามความสนุกสนานของพ่อแต่เราใช้ศิลปะของโขน ของละครมาเข้ามาจัดด้วย อันนี้คือเท่าที่ครูนำมาปรับเปลี่ยน ดังนั้นเวลาเราตีของเมื่อเราเรียนของนาฏศิลป์มันก็จะแตกต่างจากที่อื่นมันก็จะดูออกว่าคนตีเรียนจบนาฏศิลป์” (สมภพ เพ็ญจันทร์, 2562) ดังที่ งานวิจัยการจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเรื่องกลองสะบัดชัย ของ ลัทธวัฒน์ สอนศรีนุสรณ์ เมื่อครั้งศึกษาการถ่ายทอดกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ที่บ้านครุคำ กาไวย์ สรุปได้ว่า พ่อครูจะสาธิตเองทั้งหมดโดยทำให้ดูหลาย ๆ รอบและในขณะที่ผู้เรียนฝึกซ้อมนั้น พ่อครูจะเป็นผู้ให้จังหวะฉาบหรือโหม่งด้วยตัวพ่อครูเอง เนื่องด้วยใช้เพลงเดียวยืนจังหวะคือเพลงชนะศึก ฉะนั้นทุกขั้นตอนขณะผู้เรียนฝึกปฏิบัติ พ่อครูจะลองให้ทำหลาย ๆ รอบเพื่อเป็นการประเมินผลในตัวและจะไม่มีการสอบอีกครั้งหลังเรียนจบ ลูกศิษย์ที่พ่อครูค่าจะให้ออกงานได้ต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการคือ ทำได้ ทำดี และมีลีลา (ลัทธวัฒน์ สอนศรีนุสรณ์, 2552) จะเห็นได้ว่าครุคำ กาไวย์พร้อมปรับเปลี่ยนให้การถ่ายทอดแบบพื้นบ้าน (Folk) เกิดระบบเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผู้เรียน ในอีกมุมหนึ่งครุคำ กาไวย์ก็ยังคงเป็นผู้ถ่ายทอดแบบพื้นบ้าน (Folk) ในรูปแบบของตนเองที่บ้าน แต่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ไม่อยู่นิ่ง มีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ ซึ่ง สุธีรา อะทะวงษา กล่าวว่า การสืบทอดทางวัฒนธรรม (Cultural Inheritance) เป็นกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาของมนุษย์เพื่อที่จะรักษาอัตลักษณ์ของแบบแผนของความคิด ความเชื่อ วิถีทาง และแนวปฏิบัติของตนเองไว้ โดยอาศัยกระบวนการในการ สืบทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นการไหลเวียนอย่างต่อเนื่องกันไปอย่างไม่รู้จบ การสืบทอดทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยแนวคิด (Concept) รูปแบบ (Form) เนื้อหา (Content) และวิธีการ (Method) ที่ใช้ในการสืบทอดวัฒนธรรม (สุธีรา อะทะวงษา, 2560)สอดคล้องกับไพรินทร์ กาไวย์ ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “การตีกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์หลักก็คือ เป็นการแสดงที่อ่อนและก็มีความแข็งแรงในตัว ลีลาท่าทางในการตีกลองสะบัดชัยของลูกศิษย์ครุคำหรือครุคำจริง ๆ จะเน้นเรื่องจังหวะมันคงกลองไม่จำเป็นต้องตีให้เร็ว ต้องชัดเจนในลูกศอกลูกเข่าต้องชัดเจนน้ำหนักกลองต้องได้ แล้วก็เน้นที่จังหวะชัดเจนของตัวเองลอง บอกไว้เลยว่าปัจจุบัน การพัฒนาการตีกลองสะบัดชัยไม่ได้ดีกว่าแต่ก่อนเลย

ถ้าคนตีกลองสะบัดชัยเป็นก็จะรู้ว่าคนที่พัฒนาที่สุดก็คือ ฉาบ ฉาบตีไว้มากจนกลองตีไม่ทัน ฉาบมีลีลาสวยงามมากแต่กลองสะบัดชัยคนตีไม่ขัดเลย ไม่ขัดหมายถึงว่าจังหวะไม่กลองกระทบ หน้ากลองไม่ขัด การยกเท้ายกอะไรทุกอย่างมันเหมือนกับการไม่มีเสียงกลองเลยว่ำนั่นแหละไว เฉพาะฉาบกับฆ้องแต่กลองไม่ได้ไ้เลย ลีลาที่สวยงามบางทีก็เร่งจังหวะเกินจนทำให้กลอง ปฏิบัติไม่ทันทำให้เป็นศิลปะที่ไม่ดีแล้วนั่นก็คือผลกระทบด้วย ด้านตีในเมื่อกลองสะบัดชัยนิยม คนก็จะเฝ้าหาทางการเรียน ด้านไม่ดีก็คือศิลปะเสีย คนตีกลองสะบัดชัยที่สวยงามจะหายไปเลย เน้น แต่ความรวดเร็ว แล้วก็ไม่ได้มีความสวยงามในตัว แต่คนดูกลองไม่เป็นดูแค่เล่นจังหวะไวจะคิดว่าเก่ง เก่งนั้นเฉพาะฉาบกับฆ้อง คนตีกลองตีไม่ทัน พอไม่ทันแล้วเสียงกลองก็จะไม่มี สุดท้าย เราจะได้ยินเสียงแต่ฆ้องกับฉาบ อย่างเช่น ก๊อกแก๊กตึงโหม่ง โหม่งหายไป สุดท้ายมาถ้าตีไม่ทันมัน ก็จะ ตึงตึง ตึงตึง ซึ่งจังหวะทำนองที่ครูคำได้วางไว้หายไปหมด ก็ขึ้นอยู่กับคนสอนที่เป็น ผู้ถ่ายทอดซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปรับตัวกลอง โดยเฉพาะการตี และการแสดงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ไปอย่างมาก” (ไพรินทร์ กาไวย์, 2562) เรื่องนี้ บุญชุม วงศ์คำอ้าย แสดงความคิดเห็นไว้ว่า “เมื่อก่อนฟังเสียงกลองมันจะประทับใจ เดียวนี้มัน เปลี่ยนแปลงไปมาก คือจะมีเสียงร้องเวลาตีกลอง ที่จริงคนเล่นก็เป็นลูกศิษย์ของพ่อครูคำมา ก่อน แต่เดี๋ยวนี้ไปเปลี่ยนให้มีเสียงร้องด้วย ถ้าเวลาตีก็จะร้อง เฮ้ย ๆ อยู่ตลอดเวลา เปลี่ยนจาก เมื่อก่อนไปเยอะ ฟังแล้วมันไม่ไพเราะ เสียงฆ้องเสียงฉาบมันทับเสียงกลอง ยิ่งมีเสียงร้อง เสียงตะโกนออกมาเสียงกลองยิ่งไม่ชัดเจน การแสดงแบบนี้คนดูชอบเพราะเร้าใจทำให้นักแสดง มีงานเข้ามามาก คนดูก็คิดว่าการตีกลองแบบนี้เป็นการตีแบบของพ่อครู แต่แม่รู้สึกที่เราฟัง แล้วมันไม่เหมือนเมื่อก่อน เมื่อก่อนถ้าฟังเขาตีกลองมันจะกินใจ มันจะได้ยินเสียงกลอง เสียง ฆ้อง เสียงฉาบชัดเจน แล้วก็ประทับใจซึ่งใจ เวลาเขาแบกกลองแห่ไปน้ำตาเราจะไหล” (บุญชุม วงศ์คำอ้าย, 2563) สอดคล้องกับ สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์ ได้กล่าวถึง การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมในข้อที่ว่า การปรับปรุงและเผยแพร่วัฒนธรรมจะต้องมีการปรับปรุง เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ถ้าของเก่าดีและไม่เสียหายก็ควรรักษาไว้และสิ่งใดที่ เห็นว่าไม่ดีก็ทิ้งไป เป็นการปรับปรุงวัฒนธรรมให้ก้าวหน้า ไม่ให้ตายหรือสูญหายไปเพื่อจะได้มี ความเป็นอยู่ดีขึ้น (สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์, 2545)

2.2 ปัจจัยทางเศรษฐกิจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมกลองสะบัด ชัยแบบประยุกต์ พบว่า หลายงานผู้จัด (Organizer) ได้กำหนดการแสดงตามความต้องการ ดังที่ไพรินทร์ กาไวย์ กล่าวไว้ว่า “รูปแบบการแสดงกลองของพ่อครูคำเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่วนใหญ่เกิดจากผู้จัดและคนที่ว่าจ้างเราไปแสดง เขาจะบอกเลยว่าต้องการให้แสดงแบบไหน เลยเกิดรูปแบบการแสดงขึ้นมาใหม่ คือ รูปแบบที่ 1 ดินาขบวนไม่มีการไหว้ครูตีไปเรื่อย ๆ รูปแบบที่ 2 กลองสะบัดชัยตีแบบเต็มก็คือมีการไหว้ครู ตีตามลำดับการแสดงจนจบ รูปแบบที่ 3 เป็นแบบเปิดงาน ไม่ไหว้ครู ตีไม่เกินครึ่งนาที่ ตึง ๆ จบ คนมาเห็นก็คิดว่าตีกันแค่นี้จบ รูปแบบที่ 2 ไม่ค่อยมีให้ดูเพราะถูกมองว่าใช้เวลานานไม่มีความสำคัญ ผู้จัดหรือผู้ว่าจ้างอยาก

ขายเฉพาะทำตีกลองเท่านั้นเพื่อให้ลูกค้าชื่นชอบโดยมองข้ามความเชื่อในการไหว้หน้ากลอง ดังนั้นเราสอนตีกลองอย่างเดียวนั้นไม่ได้ ต้องสอนที่มาที่ไป เหตุผลความเชื่อ การปฏิบัติและการแสดงที่ไม่ลบลู่ คนตีกลองจะได้เข้าใจเพื่อมีแนวยึดมั่นในรูปแบบการตีที่เหมาะสมและถูกต้อง และถ้าดูให้ดูงานการแสดงที่ออกมาจะไปเหมือนกับการแสดงของต่างประเทศที่เอาเข้ามาผสมผสานกันทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่และขายงานของตัวเองได้” (ไพรินทร์ กาไวย์, 2562) สอดคล้องกับ ศิราณี จุฑาปะมา และศุภมาศ ศรีวงศ์พุก งานวิจัยผลกระทบการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่มีต่อประเพณีท้องถิ่นในเขตอีสานใต้ กล่าวไว้ว่า ประเพณีบุญบั้งไฟจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาตามยุคสมัยแนวโน้มของการดำรงคงอยู่ของประเพณีนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความศรัทธา ค่านิยมของชุมชนซึ่งมีผลกระทบทั้งในด้านบวกและด้านลบ ซึ่งปัจจัยทางด้านลบของประเพณีบุญบั้งไฟนั้นจะเห็นได้ว่าการทำบั้งไฟเป็นการลงทุน บางครั้งทุนที่ได้ นั้นเกิดจากการเรียไ้เงินจากชาวบ้านเป็นจำนวนมาก เพื่อมาลงขันกันทำบั้งไฟเพื่อความมุ่งหมายในการแข่งขันและการเล่นการพนันในการจุดบั้งไฟ แต่เมื่อจุดบั้งไฟเพื่อการแข่งขันแล้วถ้าจะมองถึงประโยชน์ที่จะได้รับการจุดบั้งไฟที่เป็นการลงทุนกับชาวบ้าน ถ้านำมาตีค่าหรือนำมาประเมินกับการลงทุนนั้นแทบจะบอกได้ว่าไม่ได้ประโยชน์อะไรในการจุดบั้งไฟดังกล่าวนี้เลย แล่สิ่งที่แอบแฝงอยู่ในประเพณีนี้ในปัจจุบันปัจจัย ที่ส่งผลต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือการเล่นพนันขันต่อ การแข่งขันชิงดีชิงเด่น ของชาวบ้านแต่ละกลุ่ม จึงทำให้เห็นว่ความเชื่อ ความศรัทธา และค่านิยมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่เป็นผลกระทบทางลบของประเพณีบุญบั้งไฟ แต่ผลกระทบทางบวกก็มีคือ สามารถดำรงประเพณีให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่นเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านในชุมชนต่อไป นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวทำให้เศรษฐกิจในชุมชนนั้น ๆ มีสภาพที่ดีขึ้น (ศิราณี จุฑาปะมา และศุภมาศ ศรีวงศ์พุก, 2550) พิจารณาได้ว่าการแพร่กระจายวัฒนธรรมที่มีปัจจัยพื้นฐานมาจากการใช้จ่ายจะเป็นตัวกำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สอดคล้องกับสุริชัย หวันแก้ว ได้กล่าวไว้ว่า ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมด้านเศรษฐกิจก็เนื่องจากมนุษย์ต้องประกอบอาชีพ ด้วยความต้องการทางเศรษฐกิจมนุษย์อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ (สุริชัย หวันแก้ว, 2540)

3. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ที่มีต่อชุมชน (หมู่บ้านแพะขวาง อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่) มีทั้งผลกระทบในเชิงบวกและในเชิงลบ โดย พรณพพร หน่อตุ่น ได้กล่าวไว้ว่า “ศิลปะพื้นบ้านของไทยมีการสืบสานกันมานาน โดยในแต่ละภาคจะมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไปและต่อมาก็มีการเปลี่ยนแปลงบ้างก็ทำให้เกิดการเสื่อมถอย เมื่อเรามองย้อนกลับไปดูกลองสะบัดชัยของชุมชนเรา ต้องบอกว่าพ่อครูทำให้เราและคนในชุมชนเรามีความปลื้มปิติยินดีที่พ่อครูคำได้สร้างสรรค์กลองสะบัดชัยขึ้นมาเพื่อเอาไว้ใช้ในงานต่าง ๆ ให้ดูมีสีสันมากขึ้น การได้ร่วมสอนกับพ่อครูที่บ้านพ่อครู เราก็จะสอนตามแบบที่พ่อครูสอนเราตอนเด็ก ๆ สิ่งหนึ่งที่ทุกคนภูมิใจก็คือได้รับเชิญไปร่วมกิจกรรมการตีกลอง พ่อครู

จะพาพวกเราไปตีกลองในสถานที่ต่าง ๆ เมื่อทุกคนเห็นการแสดงของวงเราในแบบของพ่อครูที่ไม่มีใครมากำหนดว่าต้องแสดงแบบใด ทำให้เด็กทั้งในชุมชน และนอกชุมชนมีความเข้าใจในการตีกลองแบบพ่อครู จึงสนใจอยากร่ำอยากเรียนมากขึ้น รวมทั้งคนต่างจังหวัดด้วย พ่อครูไม่คิดค่าใช้จ่ายมีข้าวมีน้ำให้กิน ขอให้ตั้งใจเรียนออกนำไปเผยแพร่ในทางที่ตรงตาม นอกจากนั้นแล้ว การมาเรียนและการไปแสดงร่วมกันยังแฝงด้วยความสามัคคี ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การวางแผน และอีกหลายอย่างกว่าเราจะขึ้นไปบนเวทีได้ แล้วหลังจากแสดงเสร็จก็ช่วยกันจัดเก็บ ทำความสะอาดเรียกได้ว่าได้ประโยชน์ต่อตัวเราและชุมชน พอถึงงานบุญ งานช่วยเราก็ก็นำบุญไปเป็นเกียรติ รู้สึกตัวเองมีคุณค่าทันทีที่เป็นผู้สืบทอดและถ่ายทอดกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ ทุกคนที่มาตรงนี้ก็เท่ากับเป็นคนสำคัญของชุมชนเลยทีเดียว ดังนั้นศิลปะพื้นบ้านของไทยไม่ว่าจะอยู่ตรงไหนจึงมีความสำคัญมากต่อคนรุ่นหลังที่ควรค่าต่อการสืบทอดไว้” (พรรณปพร หน่อต้น, 2562) สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องกลองบูชาในสังคมและวัฒนธรรมของชาวเชียงใหม่ ของพรสวรรค์ จันทะวงศ์ กล่าวไว้ว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรมกลองบูชาเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมต้องเป็นการถ่ายทอดอย่างเปิดกว้างกล่าวคือ การให้ความรู้และการถ่ายทอดจะต้องไม่อยู่เฉพาะในกลุ่มผู้ที่มีความสามารถและสนใจทางด้านดนตรี ควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลที่มีความสนใจในเรื่องวัฒนธรรมกลองบูชา คติความเชื่อ ประวัติความเป็นมา และพิธีกรรมเกี่ยวกับบรรเลงกลองบูชาเป็นกิจกรรมของมวลชนโดยรวมถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการเผยแพร่วัฒนธรรมกลองบูชา เพื่อให้วัฒนธรรมกลองบูชาดำรงคุณค่าอยู่ในสังคมทั้งทางด้านจิตใจและทางด้านสังคม (พรสวรรค์ จันทะวงศ์, 2558) จะเห็นได้ว่าการดำรงรักษาหรือเพิ่มพูนวัฒนธรรมที่มีการผลิตขึ้นในกลุ่มสังคม เมื่อเกิดการผลิตและสร้างความหมายทางวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา สมาชิกจะทำการคัดเลือกความคิดความเชื่อ ค่านิยมหรือการปฏิบัติที่เหมาะสม และทำการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ด้วยวิธีการต่าง ๆ สอดคล้องกับดวงพร คงพิกุล ได้กล่าวไว้ว่า การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันว่า ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในสังคมส่วนใหญ่ จะคงอยู่และถูกนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติในหมู่คณะอย่างต่อเนื่องและสืบทอดไปยังรุ่นต่อรุ่น การทบทวนวรรณกรรมในส่วนนี้จึงเป็นการทำความเข้าใจความหมายและกระบวนการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (ดวงพร คงพิกุล, 2555)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

1. ในวัฒนธรรมล้านนาเชื่อว่ากลองสะบัดเป็นของศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและต่อมาได้ถูกนำมาไว้ที่วัดทำให้มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แต่ไม่มีหลักฐานเป็นเอกสารที่แน่ชัดว่ามีแหล่งกำเนิดมาจากที่ใด โดยกลองสะบัดชัยมีลักษณะคล้ายกับกลองบูชา (ออกเสียง ก้อง - ปู - จา) จะแขวนอยู่ที่หอกองของวัดในภาคเหนือ เป็นกลองสองหน้าขนาดใหญ่ และมีกลองขนาดเล็กอยู่ข้างๆ อีกสามใบเรียกว่าลูกตุบ จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อว่า

กลองสะบัดชัยแบบโบราณ ส่วนกลองสะบัดชัยที่ใช้ในการแสดงปัจจุบันจะตัดลูกตุบออกเหลือกลองใบใหญ่ใบเดียวเรียกว่า กลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ และได้มีบทบาทเพิ่มเติมจากในงานบุญของวัดออกสู่เวทีการแสดงให้ความบันเทิงในรูปแบบการแสดงศิลปะพื้นบ้านล้านนา

2. การเปลี่ยนแปลงสู่วัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ มีแรงผลักดันหรือเกิดจากปัจจัยหลัก 3 ด้านคือ ด้านสังคมและเศรษฐกิจ แนวคิดของช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับ 3 - 4 ยังเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ มุ่งการผลิตเพื่อการส่งออก เป็นยุคอุตสาหกรรมและเกษตร มีการส่งเสริมวัฒนธรรมโดยให้ลงสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ และส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้กลองสะบัดชัยแบบประยุกต์เริ่มเข้าสู่ธุรกิจการแสดงเพื่อความบันเทิงในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของโลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เศรษฐกิจตกต่ำ ค่านิยมของความเป็นไทยทางวัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียม คุณธรรม จริยธรรมเปลี่ยนแปลงไปทางตะวันตก ภาครัฐได้หันมาส่งเสริมวัฒนธรรมมากขึ้น โดยการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นวัฒนธรรมเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ทำให้มีผู้ว่าจ้างกลองสะบัดชัยไปแสดง หลายงานมีการปรับเปลี่ยนการตีกลองและการแสดงตามที่ผู้จัด (Organizer) ต้องการ นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมการแข่งขันกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ในหลายภาคส่วนเพื่อเป็นการอนุรักษ์ และต้องการให้ผู้ที่สนใจการแสดงรับรู้ถึงวัฒนธรรมของเชียงใหม่ แต่ความต้องการชัยชนะจากการแข่งขันทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการตีกลองและการแสดงด้วยการสร้างความแปลกใหม่ไม่ให้เหมือนใครเพื่อได้รับรางวัลที่อาจจะส่งผลให้ได้รับการว่าจ้างหรือถูกรับเชิญไปแสดงงานสำคัญ ๆ ส่วนภาคเอกชนเมื่อเห็นว่าการนำเสนอวัฒนธรรมพื้นเมืองของแต่ละท้องถิ่นสามารถสร้างรายได้ดี จึงได้นำการแสดงมาจัดแสดงตามสถานที่ต่าง ๆ หรือจัดการแสดงที่ท้องถิ่นนั้นในเชิงการท่องเที่ยวโดยเน้นจุดขายคือ “วัฒนธรรม” ด้านปัจจัยทางบุคคล (ผู้ถ่ายทอด) เมื่อครูคำ กาไวได้รับเชิญมาสอนที่โรงเรียนนาฏศิลป์เชียงใหม่ (ในขณะนั้น) ทำให้มีเปลี่ยนแปลงการแสดงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์โดยสร้างหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีพื้นฐานการแสดงโขนมาก่อน ทำให้ท่าตีกลองหลายท่ามีลักษณะเหมือนโขน เช่น การย่อตัวและการชูไม้ค้อน เปลี่ยนเป็นการย่อตัวแบบท่าตั้งเหลี่ยมและชูไม้ค้อนด้วยการตั้งวงสูงแบบโขน เป็นต้น จากนั้นการสร้างหลักสูตรการสอนกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ให้กับโรงเรียนในเขตเชียงใหม่และทำการจัดสอนครูก่อนที่จะนำไปสอนนักเรียน เมื่อมีการถ่ายทอดออกไปย่อมทำให้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามผู้ถ่ายทอด รวมถึงถึงลูกศิษย์ได้มีการปรับเปลี่ยนการแสดงให้สอดคล้องกับงานต่าง ๆ ที่ต้องแสดงและการแข่งขันทำให้ผลงานการแสดงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ที่ออกสู่ผู้ชมหลายครั้งเป็นการแสดงถึงความไม่เคารพกลองสะบัดชัย

3. ผลกระทบที่เกิดในเชิงบวก ทำให้วัฒนธรรมได้รับการส่งเสริม มีการสืบทอดศึกษาเล่าเรียนอย่างเป็นระบบและช่วยสร้างชื่อของชุมชนที่เป็นแหล่งกำเนิดกลองสะบัดชัยแบบ

ประยุกต์ให้รู้จัก ส่วนผลกระทบในทางลบมีเพียงเกิดความขัดแย้งเชิงความคิดระหว่างคนรุ่นเก่าที่นิยมของเดิมกับคนรุ่นใหม่ที่เคยแพร่วัฒนธรรมแบบประยุกต์

ข้อเสนอแนะ 1) วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นใด ๆ ก็ตามสามารถเป็นตัวเชื่อมโยงสู่สังคมภายนอกโดยอาศัยฟังก์ชันการขยายตัวทางสังคม ชุมชนควรพยายามรวบรวมอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อเป็นประโยชน์ในการเผยแพร่เรียนรู้ ต่อไป ส่งเสริมให้ปราชญ์ที่มีความเชี่ยวชาญเป็นผู้ถ่ายทอดอย่างจริงจังและต่อเนื่องซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจต่อวัฒนธรรมพื้นบ้าน 2) ให้ชุมชนพยายามสืบค้นหาสิ่งที่เป็นจุดเด่น จุดดีของตัวเอง ชุมชนใดมีจุดแข็งหรือเอกลักษณ์ประจำและควรมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพัฒนาให้เหมาะสมเป็นที่ยอมรับกว้างขวางขึ้นเพื่อการเผยแพร่ขยายวงกว้างต่อไป 3) หากจะมีการปรับเปลี่ยนใด ๆ ในทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วม การยอมรับและความเห็นชอบจากชุมชนส่วนใหญ่เป็นหลักเพื่อสร้างความเข้าใจและการสนับสนุนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- ดวงพร คงพิกุล. (2555). การผลิตซ้ำทุนทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษา โรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์ . ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการบริหาร. สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร.
- จิตินัดดา มณีวรรณ. (2550). ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวน เล่ม 1. เชียงใหม่: มิ่งเมือง.
- นันทสิทธิ์ กิตติวรกุล. (2551). กลองสะบัดชัย: เสียงกลองที่เปลี่ยนแปลงกับเวลาที่เปลี่ยนไป. วารสารการสื่อสารมวลชน, 1(1), 90-91.
- บุญชุม วงศ์คำอ้าย. (7 มกราคม 2563). การแสดงกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม. (เนตรนภิส พัฒนเจริญ, ผู้สัมภาษณ์)
- พรธนพร หน่อตุ่น. (2562 กันยายน 2562). การสอนกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์. (เนตรนภิส พัฒนเจริญ, ผู้สัมภาษณ์)
- พรสวรรค์ จันทะวงศ์. (2558). กลองบูชาในสังคมและวัฒนธรรมของชาวเชียงใหม่. วารสารวิจัยราชภัฏเชียงใหม่, 15(2), 18-28.
- พระนคร ปณญาวชิโร (ปริงฤทธิ์). (2555). กลองสะบัดชัย: ศิลปะการแสดงล้านนา. (พิมพ์ครั้งแรก). เชียงใหม่: แม็กซ์พริ้นติ้ง (มรดกล้านนา).
- ไพรินทร์ กาไวย์. (12 ตุลาคม 2562). การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมกลองสะบัดชัยแบบประยุกต์. (เนตรนภิส พัฒนเจริญ, ผู้สัมภาษณ์)
- ลัทธวัฒน์ สอนศรีนุสรณ์. (2552). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนาเรื่องกลองสะบัดชัย. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสารสนเทศศึกษา. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศิริณี จุฑาปะมา และศุภมาส ศรีวงศ์พุก. (2550). ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่มีต่อประเพณีท้องถิ่นในเขตอีสานใต้. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สนั่น ธรรมธิ. (2542). กลองสะบัดชัย. ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ (เล่ม 1 หน้า 81). มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย.

สมชัย ใจดี และยรรยง ศรีวิริยาภรณ์. (2545). ประเพณีและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สมภาพ เพ็ญจันทร์. (27 กันยายน 2562). แบบแผนในการเรียนการสอนนาฏศิลป์พื้นบ้าน. (เนตรนภิส พัฒนเจริญ, ผู้สัมภาษณ์)

สุธีรา อะทะวงษา. (2560). การสืบทอดวัฒนธรรมการฟ้อนสาวไหม และแนวทางการพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์บริการการตลาดเพื่อสังคม. วารสารสมาคมนักวิจัย, 22(1), 137-149.

สุริชัย หวันแก้ว. (2540). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรดี อินทร์คง. (2552). กลองสะบัดชัย: จินตกรรมอัตลักษณ์ล้ำนาของคนเมืองเชียงใหม่. ใน วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
ของบริษัท ขนส่ง จำกัด*

INFORMATION TECHNOLOGY COMPETITIVENESS OF
THE TRANSPORT COMPANY LIMITED

เบญจวรรณ เปี่ยมสุวรรณ

Benchawan Piemsuwan

พภัตสรณ์ วรภัทร์ธีระกุล

Paphatsorn Waraphatthirakul

องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ

Bangkok Mass Transit Authority, Thailand

E-mail: benpiem@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบริษัท ขนส่ง จำกัด โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับบุคลากรกรมการขนส่งทางบก บุคลากรระดับสูงด้าน IT ของบริษัท ขนส่ง จำกัด และกลุ่มผู้ประกอบการร่วม รวมจำนวน 22 คน รวมทั้งศึกษาองค์ประกอบความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบริษัท ขนส่ง จำกัด โดยประเมินองค์ประกอบความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบริษัท ขนส่ง จำกัด กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน และศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการจัดการเพื่อพัฒนาความสามารถทางการแข่งขันโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับบุคลากรระดับสูงของ บริษัท ขนส่ง จำกัด จำนวน 10 คนโดยการเลือกแบบเจาะจง และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า 1) ความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบริษัท ขนส่ง จำกัด ประกอบด้วย 1.1) พัฒนาวัฒนธรรมองค์การเป็นองค์การดิจิทัล 1.2) กำหนดนโยบายและกลยุทธ์ที่สร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน 1.3) เปลี่ยนโครงสร้างองค์การเป็นองค์การพลวัต 1.4) ประยุกต์ใช้ IT กับระบบงานในองค์การ 1.5) การลงทุนนำ IT มาใช้ 1.6) การพัฒนาบุคลากร 1.7) การพัฒนาภาวะผู้นำองค์การดิจิทัล 2) ความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบริษัท ขนส่ง จำกัด ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบหลักและ 27 องค์ประกอบย่อยและ 3) ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการจัดการเพื่อการพัฒนา 3.1) ต้นสังกัดควรปรับนโยบายจากการควบคุมเป็นการสนับสนุน และให้อำนาจความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ 3.2) พัฒนาเพิ่มพูนศักยภาพบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ ผ่านการฝึกอบรม การส่งบุคคลไปศึกษา ฝึกอบรม

* Received 19 April 2020; Revised 9 May 2020; Accepted 18 May 2020

ดูงาน การพัฒนาโดยกระบวนการปฏิบัติงาน การพัฒนาด้วยตนเอง การพัฒนาทีมงานหรือพัฒนาองค์การ และ 3.3) กำหนดกลยุทธ์ด้าน IT ให้เหมาะสม รวมทั้งการให้ความสำคัญในการนำกระบวนการจัดการ IT ไปใช้งานอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: ความสามารถทางการแข่งขัน, เทคโนโลยีสารสนเทศ, บริษัท ขนส่ง จำกัด

Abstract

This is a qualitative research to study the competitiveness by using information technology of the Transport Company Limited by conducting in-depth interviews with personnel from the Department of Land Transport. The top IT personnel of the Transport Company Limited and the group of car operators are a total of 22 people. As well as studying the composition of the competitive ability by using information technology of the transportation company limited by evaluating the competitive capability by using the information technology of the transportation company limited with 10 experts and studying the problems, obstacles, and management approaches to develop the ability to compete. By in-depth interview with 10 high-level personnel of the Transport Company Limited. By specific selection and using content analysis, it was found that 1) the competitiveness by using information technology of The Transportation Company Limited, consisting of 1.1) developing the organizational culture to be a digital organization 1.2) determining policies and strategies that create competitive advantage 1.3) changing the organizational structure to Dynamic organization 1.4) Apply IT to the work system in the organization 1.5) Investment to apply IT 1.6) Human resource development 1.7) Develop the leadership of the digital organization 2) The competitiveness by using information technology of the Transport Company Limited, consisting of 7 main components and 27 sub-components and 3) problems, obstacles, and management guidelines for development 3.1) The agency should adjust the policy from control to support and independence in management. 3.2) Develop and enhance the personnel capability to have knowledge, skills and skills through training. Sending people to study, train, and see the development through operational process Self development Team development or organization development. and 3.3) Defining IT strategies focusing on the effective implementation of IT management processes.

Keywords: Competitive Advantage, Information Technology, Transport Company Limited

บทนำ

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เนื่องจากการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในหลาย ๆ ด้านทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า สังคมความรู้ (Knowledge Society) และระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge - Based Economy) ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ความรู้และนวัตกรรม (Innovation) เป็นปัจจัยในการพัฒนาการผลิตมากกว่าการใช้เงินทุน ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ทำให้ “สารสนเทศ” นั้นถูกนำไปใช้ได้สะดวก รวดเร็ว กว้างขวาง แต่ความมั่นคงของธุรกิจยังคงเป็นหัวใจหลัก การสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง (กรมพัฒนาธุรกิจการค้า, 2562) และธุรกิจต้องเรียนรู้ตลอดเวลาเพื่อเตรียมรับสถานการณ์ไว้ (หอการค้าไทย และสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย, 2562) ทั้งทางด้านนวัตกรรม (Innovation) ความเร็ว (Speed) คุณภาพ (Quality) และต้นทุน (Cost Effective) และจากนโยบายภาครัฐที่ต้องการให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ Thailand 4.0 ทุกธุรกิจจึงต้องเข้าใจและปรับตัวให้พร้อมที่จะเข้าสู่ยุค 4.0 (กรุงเทพฯ, 2562) ประเด็นที่น่าสนใจคือ การขนส่ง 4.0 หรือ Transportation 4.0 ต้องทำอย่างไรเพื่อความอยู่รอด ประเทศไทยมีรูปแบบการขนส่งมวลชนทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ แต่ทางบกเป็นระบบที่ควรพัฒนาอย่างเร่งด่วนที่สุด โดยเฉพาะบริษัท ขนส่ง จำกัด เป็นรัฐวิสาหกิจในสังกัดของกระทรวงคมนาคม ทำหน้าที่ให้บริการขนส่งผู้โดยสารระหว่างกรุงเทพฯ ไปยังจังหวัดต่าง ๆ ระหว่างจังหวัดและภายในจังหวัด รวมทั้งให้เอกชนนำรถเข้าวิ่งในเส้นทางด้วยและการให้บริการสถานีขนส่งผู้โดยสาร จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรค ข้อจำกัดด้านขีดความสามารถด้านคู่แข่ง, ความปลอดภัย พบว่ายังมีผู้โดยสารไม่พอใจในเรื่องมารยาทและการให้บริการของผู้ขับขี และความไม่มั่นคงในการขับขี (สำนักข่าวอิศรา, 2562) ในอนาคตบริษัท ขนส่ง จำกัด จะต้องปฏิบัติตามนโยบาย 4.0 ทำให้ไม่ได้เป็นผู้รับสัมปทานการเดินรถเช่นแต่ก่อน ไม่มีรายได้จากค่าตอบแทนรถร่วม แต่จะเป็นเพียงผู้ประกอบการรายหนึ่งเท่านั้น จึงจำเป็นจะต้องปรับตัวและพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อให้สามารถแข่งขันกับผู้ประกอบการรายอื่น ๆ ได้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบริษัท ขนส่ง จำกัด ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สามารถปรับตัวให้เข้าสู่ยุค 4.0 และประสบผลสำเร็จในการจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของบริษัท ขนส่ง จำกัด
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของ บริษัท ขนส่ง จำกัด
3. เพื่อทราบปัญหา อุปสรรค และแนวทางการจัดการเพื่อพัฒนาความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของ บริษัท ขนส่ง จำกัด

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 ความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของ บริษัท ขนส่ง จำกัด

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ บุคลากรหน่วยงานของรัฐและเอกชน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. หน่วยงานของรัฐ

1.1 สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่กรมการขนส่งทางบกที่มีส่วนในการดำเนินการด้านนโยบายและปฏิบัติการด้านสารสนเทศ จำนวน 2 คน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

1.2 สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ระดับสูงด้าน IT ของบริษัท ขนส่ง จำกัด ที่รู้เรื่อง IT หรือผู้ที่ดูแล IT จำนวน 10 คน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. หน่วยงานเอกชน

2.1 สัมภาษณ์กลุ่มผู้ประกอบการ จำนวน 10 คน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาแนวคิดทฤษฎี บทความ รายงานต่าง ๆ เกี่ยวกับการบริหารจัดการ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศ แนวคิดเกี่ยวกับการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศไปประยุกต์ใช้ในองค์กร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่สามารถเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - Depth Interview)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์ แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ และจัดกลุ่มที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Document Analysis)

ระยะที่ 2 การพัฒนาองค์ประกอบความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของ บริษัท ขนส่ง จำกัด

ร่างองค์ประกอบจากผลการวิเคราะห์ระยะที่ 1 และจากกรอบแนวคิดที่สร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำผลการศึกษามาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปประเด็นเป็นร่างองค์ประกอบ นำร่างองค์ประกอบนี้ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นนักวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาหรือเป็นผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้พิจารณาความเหมาะสม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำร่างองค์ประกอบฯ และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured Interview) ที่สร้างขึ้นเสนอผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นนักวิชาการ

ทั้ง 10 คน เพื่อพิจารณาความเหมาะสม หรือไม่เหมาะสมพร้อมพิจารณาให้ข้อเสนอแนะระหว่างวันที่ 9 - 12 ธันวาคม 2562

การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาสรุปเป็นประเด็นและปรับปรุงแก้ไของค์ประกอบฯ จนเสร็จสมบูรณ์

ระยะที่ 3 การศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการจัดการเพื่อพัฒนาความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของ บริษัท ขนส่ง จำกัด

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ผู้บริหารของบริษัท ขนส่ง จำกัด จำนวน 5 คน และผู้อำนวยการสำนักของบริษัท ขนส่ง จำกัด จำนวน 5 คน รวมจำนวน 10 คน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อสัมภาษณ์ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการจัดการเพื่อพัฒนาความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของ บริษัท ขนส่ง จำกัด และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหา อุปสรรค และแนวทางการจัดการเพื่อพัฒนาความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของ บริษัท ขนส่ง จำกัด
2. สรุปปัญหา อุปสรรค และแนวทางการจัดการเพื่อพัฒนาความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของ บริษัท ขนส่ง จำกัด

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ 1.1) ด้านข้อมูล (Data) ดังนี้ 1.1.1) ด้านเอกสาร ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันที่มาจากแหล่งต่างกัน 1.1.2) ด้านบุคคล ใช้การรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันจากบุคคลหลายคน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่วิจัย 1.2) ด้านทฤษฎี ได้ใช้แนวคิด ทฤษฎีเป็นเครื่องตรวจสอบ 1.3) ด้านผู้วิจัย ใช้ข้อมูลจากผู้วิจัยหลายคนที่วิจัยเรื่องเดียวกันมาตรวจสอบว่าได้ข้อมูลผลการวิจัยตรงกันหรือไม่
2. ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Document Analysis)

ผลการวิจัย

1. บริษัท ขนส่ง จำกัดมีหน้าที่ในการนำนโยบายมาปฏิบัติ โดยได้นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้สำหรับการปฏิบัติงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของงานราชการ เป็นประโยชน์กับประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย บนพื้นฐานและเป็นไปตามนโยบายแห่งรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัท ขนส่ง จำกัดได้พัฒนาระบบการจัดการภายในที่มีการดำเนินงานตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0

และมีการใช้เทคโนโลยีเพื่อนำไปสู่ IoT: Internet Of Things และพัฒนาตามแนวทาง ITS ซึ่งเป็นระบบการขนส่งและการจราจรอัจฉริยะ การนำเทคโนโลยีทางคอมพิวเตอร์และการสื่อสารมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 1.1) การพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรไปสู่องค์กรดิจิทัล 1.2) การกำหนดนโยบายและกลยุทธ์เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน 1.3) การเปลี่ยนโครงสร้างขององค์กรในลักษณะองค์กรพลวัตร 1.4) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับระบบงานในองค์กร 1.5) การลงทุนในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงาน 1.6) การพัฒนาบุคลากรให้ได้รับความรู้และทักษะหน้าที่ของตนจนส่งผลให้องค์กรมีความได้เปรียบในการแข่งขัน และ 1.7) การพัฒนาภาวะผู้นำองค์กรดิจิทัล

2. องค์กรประกอบความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของ บริษัทขนส่ง จำกัด มีความเหมาะสม ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบหลักและ 27 องค์ประกอบย่อยดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรไปสู่องค์กรดิจิทัล (Digital Organization) มีองค์ประกอบย่อย 5 องค์ประกอบ โดยต้องปรับกระบวนการคิด วิสัยทัศน์ ความเชื่อมั่น งบประมาณและโครงสร้างพื้นฐานให้มีความพร้อมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นองค์กรยุคดิจิทัล ปรับกระบวนการต่าง ๆ ภายในองค์กรให้เชื่อมโยงกันเป็นข้อมูลชุดเดียวกันทั้งองค์กร ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมและพัฒนากำลังคนให้มีทักษะแบบใหม่ (การปรับตัว (Adaptability) การรับรู้ที่รวดเร็วถึงการเปลี่ยนแปลง (Agility) และความยืดหยุ่นในการดำเนินการ (Flexibility) ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมให้องค์กรยอมรับความเสี่ยง (Risk Taking) และต้องสร้างความเข้าใจระหว่างหน่วยงาน ต้องระดมความรู้ ความสามารถ และความคิดเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบที่ 2 การกำหนดนโยบายและกลยุทธ์เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันมีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ โดยการพัฒนาการบริหารงานในเชิงธุรกิจ (การพัฒนาธุรกิจหลัก การพัฒนาธุรกิจเสริม การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ การบริหารต้นทุนและค่าใช้จ่ายให้มีประสิทธิภาพ) การพัฒนาเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมที่มีระบบการขนส่งทางบกที่มีคุณภาพและปลอดภัย (พัฒนาสถานีขนส่งผู้โดยสาร สถานีเดินรถ ที่ทำการเดินรถ รถโดยสาร และพนักงานด้านบริการให้ได้มาตรฐาน เน้นความสะอาด สบาย ตรงต่อเวลา ปลอดภัย ส่งเสริม กำกับดูแลการให้บริการและการเดินรถโดยสารให้ได้มาตรฐานและได้รับการยอมรับการบริหารตามแนวทาง ITS ซึ่งเป็นระบบการขนส่งและการจราจรอัจฉริยะ) พัฒนาบุคลากร และพัฒนาระบบการบริหารจัดการภายในให้มีประสิทธิภาพ (ส่งเสริม พัฒนาความรู้ความเข้าใจให้สามารถนำเทคโนโลยีที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ปลุกฝังวัฒนธรรมองค์กร และทัศนคติที่ดีให้กับบุคลากร ปรับปรุงกฎ ระเบียบ ที่ไม่สนับสนุนต่อการดำเนินงาน ให้มีความคล่องตัว และปรับปรุงระบบงานด้วยระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ) ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อมและบริหารกิจการตามหลักธรรมาภิบาล (ยึดหลักธรรมาภิบาล เสริมสร้างให้

มีจิตอาสาผ่านกิจกรรม CSR ส่งเสริมการดำเนินงาน เพื่อสร้างประสิทธิภาพเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco - Efficiency))

องค์ประกอบที่ 3 การเปลี่ยนโครงสร้างขององค์การในลักษณะองค์การพลวัตร เมืองประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ โดยการพัฒนาโครงสร้างองค์การแนวราบ ลดขั้นตอน ปรับการสั่งการและควบคุมเปลี่ยนเป็นการใช้ความไว้วางใจซึ่งกัน และเน้นการกระจายอำนาจ การพัฒนาโครงสร้างองค์การเฉพาะกิจ (การรวมตัวกันของผู้เชี่ยวชาญหลาย ๆ ด้าน บุคลากร มาจากส่วนต่าง ๆ ของหลายองค์การมาทำงานร่วมกัน เพื่อทำงานแบบภารกิจชั่วคราวหรือ จัดทำโครงการให้สำเร็จ ไม่เน้นสายบังคับบัญชา เป็นโครงสร้างไม่ถาวร ขึ้นอยู่กับอายุโครงการ) การพัฒนาโครงสร้างองค์การให้มีความยืดหยุ่น ทั้งรูปแบบ สถานที่ทำงาน เปิดโอกาสให้ มีทำงานได้จากทุกที่โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (Work Force Mobility)

องค์ประกอบที่ 4 การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับระบบงานในองค์การ เมืองประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ โดยการติดตั้งกล้อง CCTV และติดตั้งระบบ GPS การจองตั๋วโดยสารด้วยตนเอง ผ่านเว็บไซต์ (E - Ticket) จนถึงการพิมพ์ตั๋ว การพัฒนาระบบลานจอดรถอัจฉริยะ (Smart Parking System) หรือการบริหารลานจอดรถผ่านโมบายแอปพลิเคชัน การนำเทคโนโลยีสารสนเทศระบบ ERP มาใช้จัดเก็บสารสนเทศและสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูล กันได้

องค์ประกอบที่ 5 การลงทุนในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงาน เมืองประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ โดยการลงทุนในเทคโนโลยีสารสนเทศ (การตรวจสอบ เทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Auditing) ที่จะใช้) การบริหารระบบสารสนเทศ (รวบรวมข้อมูลได้ ครบถ้วน ถูกต้อง นำมาใช้วิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันได้) การลงทุนอุปกรณ์ที่ เกี่ยวข้อง (เครื่องคอมพิวเตอร์ servers ฐานข้อมูล เครือข่ายคอมพิวเตอร์ การดูแลบำรุงรักษา การเปลี่ยนถ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ) และความสามารถจัดการธุรกิจ (กระบวนการทำงาน เทคโนโลยีสารสนเทศ องค์ความรู้ กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และสามารถวิเคราะห์ความเสี่ยง ได้)

องค์ประกอบที่ 6 การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะในการทำงานจนทำให้องค์การมี ความได้เปรียบในการแข่งขัน เมืองประกอบย่อย 3 องค์ประกอบ โดยการใช้สารสนเทศ (Information) (การแสวงหาและรวบรวม ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน วิเคราะห์ กลั่นกรองข้อมูลให้เป็นสารสนเทศอย่างเป็นระบบ สรุปประเด็นและจัดทำรายงานได้อย่างมี ประสิทธิภาพ) การใช้งานเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ในฐานะผู้ใช้ (User) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital) (การเรียนรู้และใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital) ในปัจจุบัน และอนาคต รวมถึงอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ โปรแกรม และระบบเครือข่าย ต้องเรียนรู้ ความก้าวหน้าเกี่ยวกับอุปกรณ์และสื่อด้านดิจิทัล มีความสามารถในการประยุกต์ใช้งานอุปกรณ์

และสื่อด้านดิจิทัล การปรับเปลี่ยนอุปกรณ์และสื่อด้านดิจิทัลในการปฏิบัติงาน ให้ทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการใช้งาน

องค์ประกอบที่ 7 การพัฒนาภาวะผู้นำองค์การดิจิทัล มีองค์ประกอบย่อย 4 องค์ประกอบ โดยต้องเป็นผู้นำที่มีความสามารถในการผสมผสานปัจจัย “3C” เข้าด้วยกัน (สภาพแวดล้อมการทำงาน (Climate) วัฒนธรรมองค์การ (Culture) และความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)) เป็นผู้นำที่สามารถใช้ประโยชน์จากความรู้ ความเชี่ยวชาญ และศักยภาพของบุคลากรที่มีอยู่ และรวมถึงการจ้างผู้เชี่ยวชาญรายบุคคล หรือจ้างบริษัทที่ปรึกษาร่วมปฏิบัติงาน เป็นผู้นำที่กล้าที่จะพัฒนาสินค้าหรือบริการใหม่ๆ มาแทนที่สินค้าหรือบริการเดิมที่เริ่มล้าสมัย เป็นผู้นำที่มีความสามารถในการพัฒนาทักษะของพนักงานให้ใช้หรือควบคุมระบบ Automation และพัฒนาองค์การไปสู่การขับเคลื่อนธุรกิจด้วยปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI ในอนาคต

3. ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการจัดการเพื่อพัฒนา พบว่า

3.1 หน่วยงานต้นสังกัดควรปรับนโยบายจากการควบคุมเป็นการสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันอย่างอิสระและมีความเท่าเทียมกัน โดยบริษัทขนส่ง จำกัดต้องปรับตัวในการแข่งขัน พร้อมทั้งหาแนวทางดำเนินธุรกิจเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ และควบคุมค่าใช้จ่ายเพื่อให้ผลประกอบการเป็นไปตามเป้าหมาย ประกอบด้วย การขยายระบบสำรองที่นั่งและจำหน่ายตั๋วระบบคอมพิวเตอร์ไปยังส่วนภูมิภาค ดำเนินการประชาสัมพันธ์เชิงรุก การหารายได้เสริมจากธุรกิจหลัก ได้แก่ การโฆษณาขายรถโดยสาร จัดบริการรับ - ส่งพัสดุภัณฑ์ ฯลฯ รวมทั้งพัฒนาพนักงานระดับปฏิบัติการเกี่ยวกับการให้บริการที่ดีและปลูกจิตสำนึกในการเป็นผู้ให้บริการที่ดีอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ตลอดจนส่งเสริมให้นำผลงานควิซี ข้อเสนอแนะจากพนักงานที่ได้รับรางวัลมาปฏิบัติเพื่อลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

3.2 การแก้ปัญหาทรัพยากรบุคคลด้านเทคโนโลยี ด้วยรูปแบบการพัฒนาที่หลากหลาย และเหมาะสมตรงกับความต้องการ เพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ ทักษะที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ ความมุ่งหมายของการพัฒนาที่ถูกต้องชัดเจน ตลอดจนกำหนดวิธีการพัฒนาที่เหมาะสม เช่น การฝึกอบรม (Training) การสอนงาน (Coaching) การหมุนเวียนงาน การศึกษาดูงานนอกสถานที่ เป็นต้น

3.3 การกำหนดกลยุทธ์ระบบสารสนเทศ เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มีประสิทธิภาพ โดยบริษัทขนส่ง จำกัด โดยควรมุ่งพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานให้เหมาะสม เพื่อสนับสนุนการให้บริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก้าวหน้า และทันสมัย เป็นองค์กรชั้นนำที่สามารถสร้างความไว้วางใจและพึงพอใจแก่ผู้รับบริการ

อภิปรายผล

1. ความสามารถทางการแข่งขัน ในเชิงธุรกิจเป็นเรื่องสำคัญเพราะเป็นพลังขับเคลื่อน การขยายตัวทางเศรษฐกิจให้มีความต่อเนื่อง มีเสถียรภาพทั้งทางด้านราคาและบริการ การใช้ ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและภาวะผู้นำจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับทุกองค์กร การเข้าสู่ การขนส่ง 4.0 ทำให้บริษัท ขนส่ง จำกัต้องเผชิญกับการแข่งขันทั้งจากรถร่วมและสายการบินโลว์คอสต์ รวมทั้งบริการประเภทใหม่ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และการ พัฒนาระบบงานเข้าสู่ “E - Government” ด้วยการนำเทคโนโลยีมาใช้สอดคล้องกับแนวคิด ของ ดิน ปรัชญพฤทธิ ที่ว่าพฤติกรรมในบริบทขององค์การและสภาพแวดล้อม เป็นปัจจัยที่มี อิทธิพลและส่งผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพขององค์การ (ดิน ปรัชญพฤทธิ, 2553) สอดคล้องกับแนวคิดของ Porter, M. E. ที่ว่าการแข่งคือความสามารถที่จะผลิตหรือให้บริการ อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลิตผลเท่ากับหรือดีกว่าคู่แข่ง มิใช่ด้านต้นทุนเท่านั้น (Porter, M. E., 1998) และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุชน ทิพย์ทิพากร ที่พบว่า ความได้เปรียบทางการ แข่งขันขององค์การ มีอิทธิพลเชิงบวกต่อผลดำเนินงานทางธุรกิจ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ ความยืดหยุ่นของโครงสร้างองค์การ ความสามารถในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ (สุชน ทิพย์ทิพากร, 2560)

1.1 การพัฒนาวัฒนธรรมองค์การไปสู่องค์กรดิจิทัล (Digital Organization) การปรับตัวสู่องค์กรดิจิทัลและพฤติกรรมการทำงานในองค์กรมีผลกระทบโดยตรงต่อ ประสิทธิภาพและความสามารถในการปฏิบัติงาน ดังนั้นบริษัทขนส่ง จำกัควรปรับและใช้ วัฒนธรรมองค์การมาประกอบการตัดสินใจตั้งแต่การรับ คัดสรร รักษาและพัฒนาบุคลากรให้ เป็นไปในทางที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมองค์การเพื่อการเป็นองค์กรดิจิทัล โดยเฉพาะผู้นำต้อง ยอมรับการเปลี่ยนแปลง พร้อมรับความเสี่ยง ทุ่มต่อการพัฒนาง วัฒนธรรมองค์การควรเป็น มากกว่านามธรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ เกสรา ศักดิ์มณีวงศา ที่กล่าวถึงการเตรียมความ พร้อมให้กับองค์กรยุคดิจิทัลว่า องค์กรต้องปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมให้สนับสนุนการสร้าง นวัตกรรม และกระบวนการทำงานแบบใหม่ในอนาคต พร้อมปรับตัว ว่องไวต่อการ เปลี่ยนแปลง ยืดหยุ่น และต้องยอมรับความเสี่ยง (เกสรา ศักดิ์มณีวงศา, 2561) และสอดคล้อง กับงานวิจัยของโกศล จิตวิรัตน์ ที่พบว่า การปรับตัวขององค์กรธุรกิจในศตวรรษที่ 21 ต้องปรับตัวสู่องค์กรดิจิทัล การใช้เทคโนโลยีทดแทนแรงงานคน การสร้างนวัตกรรม ขับเคลื่อนทุกสิ่งเข้าสู่อินเทอร์เน็ต การพัฒนาตลาดออนไลน์ การให้บริการที่เกินความ คาดหมาย (โกศล จิตวิรัตน์, 2561)

1.2 การกำหนดนโยบายและกลยุทธ์เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน บริษัท ขนส่ง จำกั ควรบริหารจัดการให้มี “ความได้เปรียบสัมพัทธ์ (Comparative Advantage)” แทนการมุ่งเน้นความได้เปรียบเชิงแข่งขัน (Competitive Advantage) ซึ่งสอดคล้องกับ Porter, M. E. Porter’s Diamond Model (Porter, M. E., 1998)

และสอดคล้องกับแนวคิดของ Thompson, James D. ที่เห็นไว้ว่า ผู้บริหารระดับสูงจะต้องเป็นผู้กำหนดทิศทางการทำงาน ให้สามารถปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม และนโยบายหรือกลยุทธ์ต่าง ๆ ขององค์กรได้เป็นอย่างดี (Thompson, J. D., 2010)

1.3 การเปลี่ยนโครงสร้างขององค์กรในลักษณะเป็นองค์การพลวัต บริษัท ขนส่ง จำกัดต้องมีการจัดโครงสร้างแบบพลวัตที่สามารถรองรับกับการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา มีความยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนได้ โดยที่พนักงานต้องเรียนรู้และสามารถทำงานที่เกี่ยวข้องได้รอบด้านและมีการสับเปลี่ยนหน้าที่และกลุ่มงานอยู่เป็นประจำ สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารคุณภาพของแมคคินซี McKinsey 7S Framework (Peters, Thomas J. & Waterman, R. H., 2004) ที่เสนอว่าการจัดโครงสร้างองค์กรที่ดีจะมีส่วนช่วยให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน และลดความขัดแย้งได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ พัทธสิริ ชมพุดำ ที่ว่าการบริหารจัดการองค์การมีการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารต้องพร้อมรับกับความท้าทายต่าง ๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลต่อการบริหารจัดการทรัพยากรพื้นฐานขององค์กร โดยเฉพาะทรัพยากรมนุษย์ (พัทธสิริ ชมพุดำ, 2552) สอดคล้องกับ Robbins, S. P., & Coulter, M. ที่เห็นว่าผู้บริหารต้องมีความคล่องตัวและพร้อมปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง และปรับวิกฤติให้เป็นโอกาส เพื่อให้องค์การเติบโตได้ในทุกสถานการณ์ ทั้งการเปลี่ยนแปลงคน (People) โครงสร้าง (Structure) และเทคโนโลยี (Technology) ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีทั้งภายในและภายนอก (Robbins, S. P. & Coulter, M., 2008) และยังสอดคล้องกับ Daft R. L. ที่เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในองค์กรนั้น มีทั้งเทคโนโลยีหรือระบบ ผลผลิต โครงสร้าง และวัฒนธรรมหรือคน (Daft R. L., 2008) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สรศักดิ์ ขาวเหลือง ที่วิจัยเรื่อง ปัจจัยความคล่องตัวกับความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์การธุรกิจพบว่า ความสามารถขององค์กร จะมีทั้งการจัดการและการปฏิบัติงานของบุคลากร โครงสร้างองค์กร ภาวะผู้นำ ความสามารถในด้านเทคโนโลยี วัฒนธรรม และการจัดการความรู้ (สรศักดิ์ ขาวเหลือง, 2559)

1.4 การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับระบบงานในองค์การ บริษัท ขนส่ง จำกัดมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศบางส่วนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเห็นความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศว่าเป็นนวัตกรรมที่จำเป็น แต่ต้องยอมรับว่าการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับการพัฒนาองค์การมีการทับซ้อนกัน ดังนั้นจึงต้องมีการปรับตัวในองค์การเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ อาศิรา ราชเวียง ที่ทำการวิจัยเรื่อง อนาคตผู้ประกอบการในยุค 4.0 พบว่าธุรกิจส่วนใหญ่ใช้สื่อทางออนไลน์มากขึ้น เนื่องจากมีความสะดวกสบาย ใช้อะไรก็ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีต้นทุนต่ำเมื่อเทียบกับช่องทางอื่น ๆ (อาศิรา ราชเวียง, 2560) สอดคล้องกับ สุรัตน์ ไชยชมภู ที่ได้เสนอว่าการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศควรออกแบบให้สอดคล้องกับคุณลักษณะและการจัดระบบขององค์การ (สุรัตน์ ไชยชมภู, 2555) สอดคล้องกับ Thompson, James D. ที่เห็นว่า สิ่งที่จะช่วยให้การดำเนินงานมี

ประสิทธิผลนั้น ต้องมีทั้งส่วนของสถาบัน (Institution) ส่วนของการจัดการ (Management) และ ส่วนของเทคนิคหรือเทคโนโลยี (Technology) ที่ทำงานประสานกัน (Thompson, J. D., 2010) สอดคล้องกับ สุรัตน์ ไชยชมภู ที่เสนอว่าระบบสารสนเทศที่นำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาองค์การต้องออกแบบให้สอดคล้องกับคุณลักษณะและการจัดระบบขององค์การมีข้อมูลในการตัดสินใจอย่างถูกต้อง รวดเร็ว ชัดเจน รวมทั้งการบริหารจัดการที่ดี เพื่อนำระบบสารสนเทศไปใช้ (สุรัตน์ ไชยชมภู, 2555) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วุฒิไกร ไชยปัญญา ที่ทำการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการปรับปรุงเส้นทางการจัดส่งสินค้า พบว่าระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ทำให้สามารถค้นหาเส้นทางที่เหมาะสมได้ ทำให้มีระยะทางส่งสินค้าที่สั้นลง และลดต้นทุน สินค้าจึงมีราคาถูกลง (วุฒิไกร ไชยปัญญา, 2560)

1.5 การลงทุนในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงาน บริษัท ขนส่ง จำกัดต้องวางยุทธศาสตร์ในการเพิ่มผลผลิต (Productivity) โดยต้องดูว่าจะนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางธุรกิจกับความคุ้มค่าการลงทุนทั้งในด้านการเตรียมบุคลากรและงบประมาณ ต้องแน่ใจได้ว่าเมื่อพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศแล้ว ก็ต้องใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่มีอยู่ในปัจจุบันให้เต็มประสิทธิภาพด้วย สอดคล้องกับ พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ ที่กล่าวว่าพัฒนาระบบสารสนเทศขององค์การให้ประสบความสำเร็จ ต้องเตรียมทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณควบคู่กัน (พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ, 2553) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่วิจัยเรื่อง การจัดทำแผนแม่บทการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของกรมการขนส่งทางบกประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 - 2571 (ระยะที่ 1) ผลการศึกษาพบว่า การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ เพื่อยกระดับสู่การเป็นองค์การแห่งนวัตกรรม (Innovation Organization) นั้น ควรปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์การ และต้องสรรหา บรรจุแต่งตั้งบุคลากรในตำแหน่งเชิงกลยุทธ์ด้วย (ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2561)

1.6 การพัฒนาบุคลากรให้ได้รับความรู้และทักษะหน้าที่ของตนจะส่งผลให้องค์การมีความได้เปรียบในการแข่งขัน การบริหารจัดการทุนมนุษย์ (Human Capital) เป็นวิธีการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ยุคเศรษฐกิจองค์ความรู้ (Knowledge Economy) ตั้งแต่การสรรหา คัดเลือก พัฒนาองค์ความรู้ สร้างแรงจูงใจ และการรักษาคน ดังนั้นบริษัท ขนส่ง จำกัดจะต้องบริหารจัดการและพัฒนาให้บุคลากรมีศักยภาพที่ดีที่สุด จะต้องส่งเสริมเพิ่มความรู้ เพิ่มทักษะ และนำมาใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์การให้สูงขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ที่นำเสนอแนวทางการดำเนินการในการส่งเสริมให้บุคลากรนำความรู้และทักษะที่ได้จากการอบรมมาใช้ในการปฏิบัติงานสามารถทำได้หลายรูปแบบ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.), 2562) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุปราณี บุญชอบ ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางในการปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบการขนส่ง พบว่ามีแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยการฝึกอบรมพนักงานที่

เกี่ยวข้อง ในเรื่องของวิธีการทำงานให้รู้ถึงขั้นตอนการปฏิบัติงานให้ถูกต้องตามกระบวนการ (สุปราณี บุญชอบ, 2559)

1.7 การพัฒนาภาวะผู้นำองค์การดิจิทัล การบริหารหน่วยงานให้ประสบความสำเร็จผู้บริหารต้องมีความรู้ความสามารถและทักษะในการบริหาร มีภาวะผู้นำที่นำพาองค์การสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ พงศ์สรณ์ วรภัทร์ธีระกุล ที่กล่าวว่า ผู้นำต้องกล้าและพร้อมเผชิญกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และยังคงต้องปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ งานบริหารจึงไม่แน่นอน เสี่ยงกับการเปลี่ยนแปลงและความหลากหลายของสถานการณ์ต่าง ๆ ผู้นำจึงต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (พงศ์สรณ์ วรภัทร์ธีระกุล, 2558) สอดคล้องกับแนวคิดของ ณัฐวุฒิ พงศ์สิริ ที่กล่าวว่าถึงองค์การในยุคดิจิทัลต้องมีโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อน บุคลากรต้องมีความรู้ ความคิดเชิงนวัตกรรม ต้องมีผู้นำที่ปรับเปลี่ยนองค์การและบุคลากรให้ทำงานได้ดี พร้อมสร้างวัฒนธรรม แรงบันดาลใจ มีการตัดสินใจที่ รวดเร็ว ชัดเจน แม่นยำ (ณัฐวุฒิ พงศ์สิริ, 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนันทา สมใจ ที่ทำการวิจัยจนพบว่าแนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำทางเทคโนโลยีของผู้บริหาร มีผลทำให้การบริหารงานขององค์การมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์การด้วย (สุนันทา สมใจ, 2561)

2. องค์ประกอบความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของ บริษัท ขนส่ง จำกัดที่เหมาะสม ประกอบด้วย 7 องค์ประกอบหลักและ 27 องค์ประกอบย่อย เนื่องจากผ่านการตรวจสอบโดยผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ มีความรู้ ความสามารถ ความเข้าใจด้านการจัดการและการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นอย่างดี สอดคล้องกับแนวคิดของ ทิศนา ขัมมณี ที่กล่าวว่าแบบจำลอง (model) นั้นเป็นการย่อหรือเลียนแบบความสัมพันธ์ที่ปรากฏอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริง เพื่อช่วยในการจัดระบบความคิดในเรื่องนั้นให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นและเป็นระเบียบ (ทิศนา ขัมมณี, 2551) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพรรณิ อึ้งปัญสัตตวงศ์และคณะ ที่วิจัยพบว่าการประเมินรูปแบบที่พัฒนาขึ้นโดยผู้ทรงคุณวุฒินั้นจะได้อารมณ์ที่มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้ในระดับมากที่สุด (สุพรรณิ อึ้งปัญสัตตวงศ์, 2554)

3. ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการจัดการเพื่อพัฒนา

3.1 หน่วยงานต้นสังกัดควรปรับนโยบายจากการควบคุมเป็นการสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันอย่างอิสระและมีความเท่าเทียมกัน และขจัดความไม่เข้าใจในการนำนโยบายไปปฏิบัติ สอดคล้องกับแนวคิดของ วิโรไท สันติประภาพร ที่กล่าวว่าการแข่งขันทำให้เกิดการพัฒนา รัฐวิสาหกิจจึงไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และรัฐต้องสนับสนุนอย่างแท้จริงเพื่อให้รัฐวิสาหกิจสามารถดำรงอยู่ได้ (วิโรไท สันติประภาพร, 2558)

3.2 การแก้ปัญหาทรัพยากรบุคคลด้านเทคโนโลยีดิจิทัลที่ขาดแคลน รวมทั้งการปรับโครงสร้างด้านเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเป็นระบบและบูรณาการ การพัฒนาคนทั้งปริมาณและคุณภาพ สอดคล้องกับ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ที่พบว่า

ประเทศไทยมีจำนวนคนทางด้านดิจิทัลต่ำมากเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านและไม่เพียงพอต่อความต้องการของอุตสาหกรรมเทคโนโลยีดิจิทัลภายในประเทศ (กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2559)

3.3 การกำหนดกลยุทธ์ระบบสารสนเทศ กลยุทธ์เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบเครือข่ายให้เหมาะสมกับงบประมาณและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตภา วรรณงะแสง ที่ทำการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาการได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจขนส่ง พบว่า กลยุทธ์การแข่งขันภาพรวมและรายด้าน รวมถึงกลยุทธ์ธุรกิจภาพรวมและด้านเทคโนโลยี มีความสัมพันธ์ในการพัฒนาการได้เปรียบทางการแข่งขันในระดับสูง (จิตภา วรรณงะแสง, 2561)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

เทคโนโลยีสารสนเทศถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อความสำเร็จของหลายกิจกรรมและมีความสำคัญมาก รวมทั้งสามารถเป็นทรัพยากรเชิงกลยุทธ์ขององค์กรที่สามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันได้ ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงความก้าวหน้าและการพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศได้ส่งผลกระทบต่อการทำงานขององค์กรมาก บริษัทขนส่ง จำกัดในฐานะที่เป็นระบบย่อยภายในระบบสังคมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดและการเจริญเติบโตในอนาคต องค์กรที่เริ่มใช้เทคโนโลยีสารสนเทศจะสามารถเรียนรู้และพัฒนาและสร้างสารสนเทศใหม่ ๆ ที่มีคุณค่าสามารถแข่งขันกับผู้ประกอบการรายอื่น ๆ ได้มากขึ้น โดยอาศัยโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศที่ได้ลงทุนไปแล้ว และยังพบอีกว่าสารสนเทศและกระบวนการบริหารจัดการสารสนเทศเป็นทรัพยากรเชิงกลยุทธ์และเชิงสมรรถภาพขององค์กรที่มีผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพความสามารถในการแข่งขันขององค์กรและการจัดการสารสนเทศ ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการคือ 1) มนุษย์ (People) 2) กระบวนการ (Process) 3) เทคโนโลยี (Technology) 4) เนื้อหา (Content) ดังนั้นการจัดการสารสนเทศไม่ได้เกี่ยวข้องกับแค่เทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวแต่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ สถาปัตยกรรม โครงสร้างของสารสนเทศ ข้อมูลหรือสารสนเทศ และคุณภาพของเนื้อหาด้วย ผลจากการศึกษามีข้อเสนอว่าองค์ประกอบความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของ บริษัทขนส่ง จำกัดที่พัฒนาขึ้นเมื่อนำใช้ ต้องศึกษาและทำความเข้าใจกับบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจโดยละเอียดในทุกประเด็นเนื้อหาเพื่อนำมาใช้ในสถานการณ์จริง นอกจากนี้ผู้บริหารระดับสูงและหน่วยงานต้นสังกัดควรกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้มีความต่อเนื่องชัดเจน อีกทั้งต้องมีการวางแผนและกำหนดนโยบายสนับสนุนให้นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ชัดเจน สอดคล้อง และครอบคลุมแผนขององค์กร ควบคู่ไปกับการจัดสรรงบประมาณ

และรวมทั้งจัดหาบุคลากรให้เพียงพอต่องานที่ต้องรับผิดชอบ และดำเนินการพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะ ความรู้ความสามารถ การพัฒนาโปรแกรม รวมทั้งการดูแลซ่อมบำรุงรักษาระบบ ถ้ามีความจำเป็นควรจ้างหน่วยงานภายนอกมาเป็นที่ปรึกษาหรือเป็นผู้พัฒนาโปรแกรม

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2562). คู่มือพัฒนามูลค่าเพิ่ม: การขยายธุรกิจ บนแนวคิดการสร้างมูลค่า. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2562 จาก https://www.dbd.go.th/download/article/article_20161103115457.pdf link
- กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2559). แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- กรูไทย. (2562). กลยุทธ์ปรับตัวองค์กรเข้าสู่ยุค 4.0. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2562 จาก <https://sme.ktb.co.th/sme/productListAction.action?command=getDetail&cateMenu=KNOWLEDGE&catelId=42&itemId=165> link
- เกสร่า ศักดิ์มณีวงศา. (2561). การเตรียมความพร้อมให้กับองค์กรยุคดิจิทัล. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดีลรอยท์ ทัช โธมัส.
- โกศล จิตวิรัตน์. (2561). โมเดลการปรับตัวขององค์การธุรกิจที่ได้รับผลกระทบจากการทำลายล้างของเทคโนโลยีดิจิทัลในศตวรรษที่ 21. ใน รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ.
- จิตาภา ง่วนเฮงเส็ง. (2561). กลยุทธ์การพัฒนาการได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจขนส่งสินค้าทางถนน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง. ใน ดุษฎีนิพนธ์บริหารธุรกิจดุซญ์บัณฑิต. มหาวิทยาลัยปทุมธานี.
- ณัฐวุฒิ พงศ์สิริ. (2560). HR Champion ผู้นำในยุคดิจิทัล Economy. HR Society Magazine Thailand, 15(172),1-20.
- ติน ปรัชญพฤทธิ. (2553). ทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์. ใน เอกสารประกอบการสอน. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ทิตนา แหมมณี. (2551). รูปแบบการเรียนการสอนทางเลือกที่หลากหลาย. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: แอคทีฟ พรินท์.
- พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ. (2553). ระบบไอซีทีและการจัดการยุคใหม่ ICT system and modern management. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: วิตต์กรู๊ป.
- พภัสสรณ์ วรภัทร์ธีระกุล. (2558). ภาวะผู้นำ และวัฒนธรรมองค์การที่มีต่อผลสำเร็จในการพัฒนาองค์การสมัยใหม่: กรณีศึกษาสายงานปฏิบัติการนครหลวง บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 2(2),1-12.

- พัชสีรี ชมพูคำ. (2552). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: แมคกรอ-ฮิล.
- วิโรธ สันติประภพ. (2558). รัฐวิสาหกิจกับการแข่งขัน (อย่างเท่าเทียม). เรียกใช้เมื่อ 12 มกราคม 2562 จาก <https://thaipublica.org/2015/01/veerathai-41/> link
- วุฒิไกร ไชยปัญญา. (2560). การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการปรับปรุงเส้นทางการจัดส่งสินค้า สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจโรงงานน้ำแข็งในเขตอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2561). โครงการวิจัยเรื่องการจัดทำแผนแม่บทการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของกรมการขนส่งทางบก ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562-2571 (ระยะที่ 1). ใน รายงานวิจัย. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สรศักดิ์ ขาวเหลือง. (2559). ปัจจัยความคล่องตัวกับความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กรธุรกิจก่อสร้าง. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาองค์การและการจัดการสมรรถนะของมนุษย์. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สำนักข่าวอิศรา. (2562). เสียงสะท้อนผู้ใช้บริการกับสารพัดปัญหามาตรฐานรถโดยสารไทย. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2562 จาก https://www.isranews.org/thaireform-doc-politics /47988 -bus_47988.html link
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.). (2562). การส่งเสริมนำความรู้และทักษะที่ได้จากการอบรมมาใช้ในการปฏิบัติงาน หมวด 5 การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล. เรียกใช้เมื่อ 5 ตุลาคม 2562 จาก www.ops.moc.go.th > ewt_dl_link
- สุชน ทิพย์ทิพากร. (2560). ความสามารถในการจัดการความสลับซับซ้อนของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ในประเทศไทย. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุนันทา สมใจ. (2561). การบริหารสถานศึกษาด้วยภาวะผู้นำทางเทคโนโลยี. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุปราณี บุญชอบ. (2559). แนวทางในการปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบการขนส่งด้วยรถบรรทุกหัวลากของบริษัทอ่าวอุดมสหกิจ จำกัด. เรียกใช้เมื่อ 20 เมษายน 2562 จาก <http://www.ex-mba.buu.ac.th/ACADEMIC/Poster2015/poster100.pdf>
- สุพรรณิ อึ้งปัญสัตวงศ์. (2554). รูปแบบประเมินการจัดการศึกษาของคณะวิทยาศาสตร์โดยใช้บาลานซ์สกอร์การ์ด. วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ฉบับสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 1(1), 58-78.
- สุรัตน์ ไชยชมภู. (2555). การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อพัฒนาองค์การ. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา, 7(1).1-14.

- หอการค้าไทย และสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย. (2562). การแข่งขันทางธุรกิจ. เรียกใช้เมื่อ 10 มีนาคม 2562 จาก <https://www.thaichamber.org/> link
- อาศิรา ราชเวียง. (2560). อนาคตผู้ประกอบการในยุค 4.0. ใน รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- Daft R. L. (2008). New Era of Management. (2nd ed.). China: China Translation and Printing Services.
- Peters, Thomas J. & Waterman, R. H. (2004). In Search of Excellence. (2nd ed.). London: Profile Book.
- Porter, M. E. (1998). The Competitive Advantage of Nations. New York: Free. Press.
- Robbins, S. P. & Coulter, M. (2008). การจัดการและพฤติกรรมองค์การ แปลจากเรื่อง Management โดย วิรัช สงวนวงศ์วาน. (พิมพ์ครั้งที่ 8), กรุงเทพมหานคร: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่นอินโดไชน่า.
- Thompson, J. D. (2010). Organization in Action: Social Science Bases of Administrative Theory. (7th ed.). New York: McGraw - Hill.

หลักธรรมและบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลต่อการแสดงออก
ทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น ในเขตจังหวัด
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1*

DHARMA PRINCIPLES AND POLITICIAN PERSONALITIES EFFECTING
THE LOCAL POLITICAL PERFORMANCE IN THE UPPER
NORTHEASTERN REGION

พระสิริรัตนเมธี (บุญเพ็ง ตันตุลา)

Phrasirirat Tananmetee (Boonpeng tantula)

พรสวรรค์ สุตะکان

Pornsawan Sutakan

มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น

The Eastern University of Management and Technology, Thailand

E-mail: psutakhan@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการพัฒนางค์ประกอบหลักธรรมและบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลต่อผลทางการเมือง กรณีศึกษานักการเมืองท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนางค์ประกอบหลักธรรมและบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลต่อผลทางการเมือง กรณีศึกษานักการเมืองท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 3) วิเคราะห์แนวทางของการพัฒนางค์ประกอบหลักธรรมและบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลต่อผลทางการเมือง กรณีศึกษานักการเมืองท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 โดยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการส่งตัวอย่างประชากรจำนวน 400 ชุด ผลการวิจัยพบว่าผลสำรวจตัวแปรหลักสี่ประการ และองค์ประกอบด้านรู้จักประมาณ ด้านรู้เวลาและชุมชน ด้านรู้บุคคล และด้านรู้เหตุ มีค่าอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับตัวแปรบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีองค์ประกอบด้านลักษณะที่ขึ้นขอความกังวลผิดปกติ การแสดงความถูกต้องและทักษะการเมืองรวมถึงตัวแปรการแสดงออกทางการเมืองและองค์ประกอบความถูกต้องในการเป็นผู้แทนการเปิดโอกาสและความอดทนต่อการเรียกร้อง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกันจากผลวิเคราะห์พบว่าตัวแปรทั้งสามหลักธรรม บุคลิกภาพนักการเมืองและการแสดงออกทางการเมือง มีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .01 ดังนั้นสรุปได้ว่าตัวแปรหลักธรรม บุคลิกภาพนักการเมืองและการแสดงออกทางการเมืองมีความสัมพันธ์

* Received 19 March 2020; Revised 9 May 2020; Accepted 16 May 2020

สอดคล้องกันมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .01 จากผลวิเคราะห์พบว่าสัมประสิทธิ์พยากรณ์ต่อตัวแปรตามการแสดงออกทางการเมือง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยมีตัวแปรอิทธิพลประกอบด้วยลักษณะที่ชื่นชอบ ความกังวลผิดปกติ ทักษะการเมือง รวมถึงรู้เวลาและชุมชน อันเป็นตัวแปรองค์ประกอบของหลักธรรมและบุคลิกภาพนักการเมือง ทั้งนี้สามารถอธิบายความแปรปรวนร่วมกันได้ร้อยละ 64.0

คำสำคัญ: หลักธรรม, บุคลิกภาพ, การแสดงออกทางการเมือง, นักการเมืองท้องถิ่น

Abstract

The objectives of this article were to: 1) Study the development of the components of the Dharma principles and the personality of politicians that affect the political results Case study of local politicians in the upper northeast province 1 2) Study the relationship between the development of the components, principles, and politician personality that affects the political results. Case study of local politicians in the upper northeast province 1 3) Analyze guidelines for the development of the components, principles, and politician personality that affect the political outcome Case study of local politicians in the upper northeast province 1 using questionnaires as a tool for data collection by sampling 400 sets of population The survey results showed that the seven qualities of a good man (Sappurisadharma) and their components, namely knowing how to be temperate, knowing how to choose and keep time, knowing the society, knowing the individual, and knowing the cause were very high. As well as the components of the politician personalities comprising the preferential characters, the unusual anxiety, the righteousness, and the political skills, including the political performance and its components namely the legitimacy of representatives, the giving of opportunities and the resistance to public complaints were very high regards. From the analysis, it revealed the three variables, namely, the Dhamma principles, the politician personality and the political performance indicated the positive and the same direction with statistical significance .01 level. Consequently, the relationship between the Dhamma principle, the politician personality, and politician performance were consistent with statistical significance .01. Therefore, the forecast coefficient on variables according to political results was statistically significant .05 based on the influence variables, namely the preferential characters, the unusual anxiety,

the political skills, the politician personalities, and the part of Dharma principles; knowing how to choose and keep time, and knowing the society, which were explainably 64 percent of covariation of the regression model.

Keywords: Principle, Personalities, Political Expression, Local Politician

บทนำ

ในยุคที่การเมืองมีการแข่งขันรุนแรงเช่นในปัจจุบันนี้นักการเมืองมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกที่ดีประทับใจ เชื่อถือและศรัทธาอันจะนำมาสู่คะแนนเสียงเพื่อให้ชนะการเลือกตั้งโดยสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความประทับใจให้กับประชาชนนั้นคือการที่นักการเมืองมีบุคลิกภาพและภาพลักษณ์ที่ดี เพื่อให้ประชาชนเข้าใจการสร้างภาพลักษณ์ของนักการเมืองอันจะนำมาสู่การตัดสินใจโหวตก่อนการตัดสินใจเลือกนักการเมืองคนนั้นให้เข้ามาทำหน้าที่แทนตนในรัฐสภาการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ดีระบอบหนึ่งแม้ว่าจะไม่ใช่ระบอบการปกครองที่ดีที่สุดก็ตาม ทั้งนี้เพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบที่เน้นหนักให้ความสำคัญกับประชาชนมากที่สุดเป็นระบอบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองในขณะเดียวกันก็ได้ยึดหลักการว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศ (พิมพ์พิมล นวชัย, 2560)

ประเทศไทยนั้นเป็นสังคมหนึ่งซึ่งยอมรับพระพุทธศาสนาและได้รับการหล่อหลอมจากหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศานามายาวนานวิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตายจึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนาแต่เมื่อสังคมโลกเปิดกว้างขึ้นทั้งในด้านสื่อสารมวลชนเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมจึงเป็นเหตุผลสำคัญที่นำพาให้สังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์ส่งผลให้สังคมไทยต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติในหลาย ๆ ด้าน (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2551)

ในปัจจุบันสังคมไทยได้เข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนแปลงในด้านการเมืองและนักการเมืองได้พัฒนาตนเองพร้อมกับการปรับบุคลิกภาพให้เข้ากับบริบทเพื่อเตรียมความพร้อมในด้านการลงสมัครรับเลือกตั้งของของนักการเมือง ในสังคมไทยคุณสมบัติของการเป็นนักการเมืองที่ดีที่เหมาะสมกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยผู้นำที่สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้อย่างกว้างขวางความสามารถในการวางศิลปะปฏิบัติงานให้ผสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทั้งบุคคล เวลา สถานที่ และสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนี้นักการเมืองถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศโดยประชาชนเป็นผู้มอบอำนาจของตนให้แก่ักการเมืองเพื่อทำหน้าที่แทนจึงเป็นเรื่องปกติที่ประชาชนจะคาดหวังว่านักการเมืองที่ตนไว้วางใจมอบอำนาจให้ทำหน้าที่แทนจะต้องเป็นผู้ที่มี

ความซื่อสัตย์สุจริตมีความรับผิดชอบพูดจริงทำจริงตามที่ได้ให้คำมั่นไว้กับประชาชนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว (สัญญา เคนาภูมิ, 2558)

จะเห็นได้ว่าบุคลิกภาพของนักการเมืองที่มีความโดดเด่นในการบริหารบ้านเมืองที่จะทำให้เกิดผลทางการเมืองจึงต้องการความไว้วางใจความเชื่อถือและการสนับสนุนจากประชาชนในการเลือกตั้งเพื่อจะได้เข้ามาบริหารประเทศ ซึ่งนอกจากคุณสมบัติของการเป็นนักการเมืองที่ดีแล้วจำเป็นต้องมีบุคลิกภาพที่ดีในสายตาของประชาชนด้วยจึงจะได้รับการเลือกตั้งให้เข้ามาทำงานในรัฐสภาได้ที่ประชาชนได้เห็นผลงานทางการเมือง อาจกล่าวได้ว่าบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลทางการเมืองหรือพรรคการเมืองมีอิทธิพลสำคัญต่อการได้รับคะแนนเสียงสนับสนุนการที่นักการเมืองหรือพรรคการเมือง ที่มีบุคลิกภาพที่ดีและมีการบริหารประเทศตามนโยบายที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนที่แท้จริงรวมทั้งมีผลทางการเมืองที่ดีในความรู้สึกของประชาชนจะมีผลต่อคะแนนเสียงของการเลือกตั้งครั้งต่อไปในที่สุดประชาชนเองต้องเป็นผู้คิดวิเคราะห์หาสิ่งที่ได้รับรู้หรือภาพที่เห็นที่เกี่ยวข้อง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย (ธนศวร์ เจริญเมือง, 2550); (ลิขิต ธีระเวคิน, 2553); (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2554)

บุคลิกภาพนับเป็นหัวใจสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กร ซึ่งบุคลากรที่ถือได้ว่ามีคุณภาพนอกจากจะต้องมีทักษะประสบการณ์และความรู้ความสามารถในการทำงานตามภาระหน้าที่แล้วควรต้องมีบุคลิกภาพที่เหมาะสมสอดคล้องกับงานด้วย นอกจากองค์กรจะต้องการผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในการทำงานแล้วยังต้องการผู้บริหารที่มีความเป็นผู้นำที่จะนำพาองค์กรให้ก้าวหน้าได้

กล่าวโดยสรุปแล้วลักษณะของนักการเมืองที่มีหลักธรรมะในระบบการเมืองกับการแสดงออกทางการเมืองเป็นแบบแผนเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันโดยมีกฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติและใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสันติและเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองและการบริหารราชการแผ่นดินโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ที่ก่อให้เกิดการแสดงออกทางการเมืองโดยมีการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ในการบริหารประเทศในการนำนโยบายไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นผลงานทางการเมืองของผู้นำที่มีบุคลิกภาพทางการเมืองเป็นเรื่องผลลัพธ์ทางการเมือง

ดังนั้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงตระหนักถึงเรื่องลักษณะของบุคลิกภาพทางการเมืองของนักการเมืองว่ามีหลักธรรมะที่จะเกิดการแสดงออกทางการเมืองอย่างไร อะไรคือมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของนักการเมือง และยังเป็นการแสดงให้เห็นว่ามีความรับผิดชอบต่อประชาชน เพื่อให้เกิดผลทางการเมืองอีกด้วย และอีกทั้งยังรวมถึงบทบาทพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เป็นคุณลักษณะบุคลิกภาพของนักการเมืองที่มีหลักธรรม ในระบอบประชาธิปไตยจึงจะส่งผลให้การเมืองของไทยดีขึ้น และส่งผลให้มีการทุจริตหรือการใช้อำนาจในทางที่ผิดของนักการเมืองน้อยลงไปได้บ้างไม่มากนักน้อย หรืออาจจะหมดไปจากประเทศที่เรียกตนเองว่าเป็นประเทศแบบประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาองค์ประกอบหลักธรรมและบุคลิกภาพนักรบเมืองที่มีผลต่อผลทางการเมือง กรณีศึกษานักรบเมืองท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาองค์ประกอบหลักธรรมและบุคลิกภาพนักรบเมืองที่มีผลต่อผลทางการเมือง กรณีศึกษานักรบเมืองท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1
3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางของการพัฒนาองค์ประกอบหลักธรรมและบุคลิกภาพนักรบเมืองที่มีผลต่อผลทางการเมือง กรณีศึกษานักรบเมืองท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบวิธี วิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) คือ วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยในแต่ละขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะกรอบความรู้ ทฤษฎี และหลักการสำคัญของการพัฒนาองค์ประกอบหลักธรรมและบุคลิกภาพนักรบเมืองที่มีผลต่อผลทางการเมืองกรณีศึกษานักรบเมืองท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยใช้กรอบแนวคิดว่าด้วยการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) เอกสารที่ใช้ประกอบการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีทั้งเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) และเอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) ส่วนกรณีเอกสารชั้นรองนั้นประกอบไปด้วย หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความ งานวิจัย เป็นต้น ซึ่งผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารหลักฐานดังกล่าวข้างต้นและนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามหลักการและแนวคิดเพื่อที่จะนำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาต่อไป

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยนี้ใช้องค์การบริหารส่วนตำบลภายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล (Unit of Analysis) โดยมีประชากร (Population) ที่ใช้วิจัยในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ของประเทศไทย ประกอบไปด้วย จังหวัดเลย จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดอุดร จังหวัดบึงกาฬ และจังหวัดหนองคาย มีจำนวนประชากรในพื้นที่รวมทั้งหมด 3,584,660 คน (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1, 2555) ผู้วิจัยจึงสุ่มตัวอย่าง ได้จำนวนทั้ง 400 คน โดยใช้คำนวณตามสูตร (Yamane, T., 1973) โดยได้แจกแบบสอบถามไป จำนวน 400 ฉบับ ได้แบบสอบถามครบตามจำนวนแต่

แบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ในการวิจัยในครั้งนี้มีจำนวน 400 ฉบับ ผู้วิจัยจึงได้นำไปวิเคราะห์ข้อมูล (บุญชม ศรีสะอาด, 2554)

ขอบเขตด้านเวลาและสถานที่ การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลระหว่างเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2562 ถึง พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 โดยมีประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ของประเทศไทย ประกอบด้วย จังหวัดเลย จังหวัดหนองบัวลำภู จังหวัดอุดร จังหวัดบึงกาฬ และจังหวัดหนองคาย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาหลักธรรมและบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น ในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย โดยคิดเป็นร้อยละ 73.8 จากผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 378 คน ส่วนร้อยละ 68.6 มีสถานภาพการสมรส และร้อยละ 47.9 มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ในขณะที่ลักษณะข้อมูลด้านอายุพบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 41.8 มีอายุระหว่าง 30 - 40 ปี

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาองค์ประกอบหลักธรรมและบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลต่อผลทางการเมือง กรณีศึกษานักการเมืองท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 การพัฒนาองค์ประกอบหลักสัปปุริสธรรม 7 และบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลต่อผลทางการเมืองนั้นประกอบด้วย ปัจจัยด้านรายได้ต่อเดือน การประกอบอาชีพพร้อมกับ ลักษณะที่ชื่นชอบ ทักษะการเมือง ความอดทนต่อการเรียกร้อง พร้อมกับตัวแปรหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้เวลาและชุมชน ทั้งนี้มีอิทธิพลต่อการพยากรณ์แบบจำลองการพัฒนาน้อยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาองค์ประกอบหลักธรรมและบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลต่อผลทางการเมือง กรณีศึกษานักการเมืองท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

2.1 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นตรงกันระดับปานกลางถึงมากจำนวน 8 กลุ่มคำ โดยมีค่าร้อยละระหว่าง 50.0 - 75.0 และมีค่าเฉลี่ยผลรวมลักษณะที่ชื่นชอบเท่ากับ 4.05 ค่ามัธยฐาน 4.00

2.2 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นเกี่ยวกับความกังวลผิดปกติด้อยในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ย 3.86 ค่ามัธยฐาน 4.00 ส่วนค่าและกลุ่มค่าที่ตรวจสอบได้มีจำนวน 4 กลุ่มค่าที่มีความถี่และค่าร้อยละอยู่ในระดับปานกลางระหว่าง ร้อยละ 50.0 ถึง 65.0

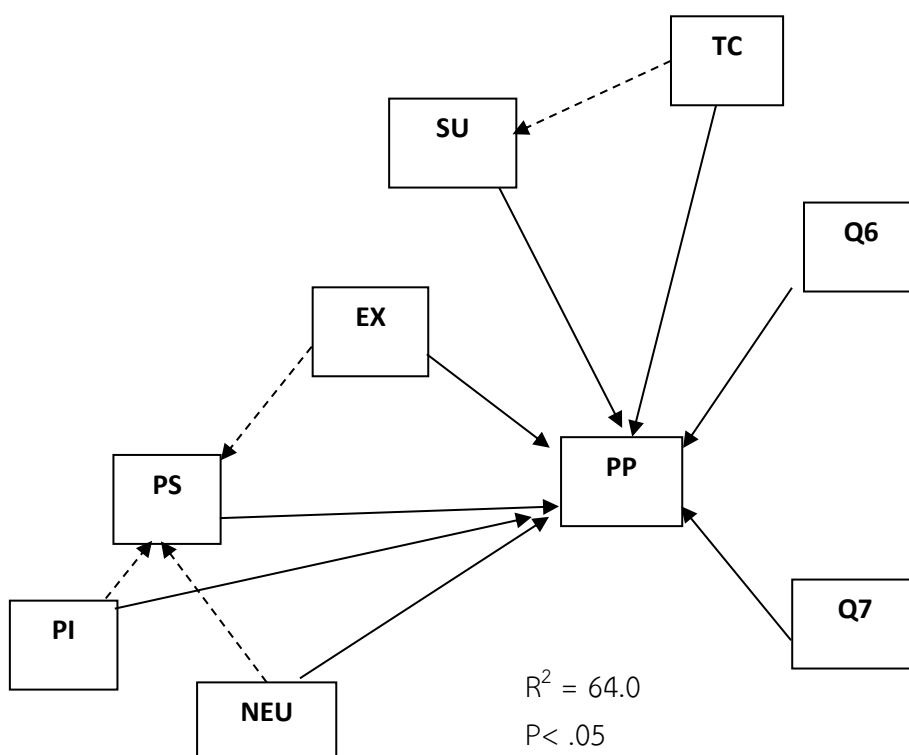
2.3 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นเกี่ยวกับทักษะการเมืองอยู่ในระดับมาก และมีค่าเฉลี่ย 4.37 ค่ามัธยฐาน 4.00 ส่วนค่าและกลุ่มค่าที่ตรวจสอบความถี่และหาค่าร้อยละ จำนวน 4 กลุ่มค่ามีค่าร้อยละอยู่ในระดับน้อยถึงปานกลาง

3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางของการพัฒนาองค์ประกอบหลักธรรมและบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลต่อผลทางการเมือง กรณีศึกษานักการเมืองท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่างมีความเห็นเกี่ยวกับหลักธรรมและบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น ในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 อยู่ในระดับมากทุกองค์ประกอบ ทั้งองค์ประกอบรู้เวลาและชุมชน ความกังวล ผิดปกติ ลักษณะที่ชื่นชอบ และทักษะการเมือง ซึ่งแสดงได้ชัดว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์แนวทางผลทางการเมือง โดยใช้แนวคิดหลักสัปปุริสธรรม 7 กับแนวคิดบุคลิกภาพทางการเมืองเป็นฐาน สรุปเป็นโมเดลความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของผลทางการเมืองในบริบทของสังคมไทยได้

ตัวแปรหลักสัปปุริสธรรม 7 และองค์ประกอบรู้เวลา และชุมชน รู้บุคคล รู้เหตุ และรู้ประมาณ มีค่าอยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกับตัวแปรบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีองค์ประกอบด้านลักษณะที่ชื่นชอบ ความกังวล ผิดปกติ การแสดงความถูกต้อง และทักษะการเมือง รวมถึงตัวแปรการแสดงออกทางการเมืองและองค์ประกอบ ความถูกต้องในการเป็นผู้แทน การเปิดโอกาส และความอดทนต่อการเรียกร้อง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน

การพัฒนาองค์ประกอบหลักสัปปุริสธรรม 7 และบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลต่อการแสดงออกทางการเมืองมีองค์ประกอบอิทธิพลประกอบด้วย ลักษณะที่ชื่นชอบ ความกังวล ผิดปกติ ทักษะการเมือง รวมถึง รู้เวลาและชุมชน ซึ่งมีค่าประสิทธิพยากรณ์อยู่ในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

ภาพที่ 1 การพัฒนาองค์ประกอบของแบบจำลอง

จากภาพประกอบ สรุปได้อีกครั้งหนึ่งถึงการพัฒนาองค์ประกอบหลักสัปปุริสธรรม 7 และบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลต่อผลทางการเมืองนั้นประกอบด้วย ปัจจัยด้านรายได้ ต่อเดือน การประกอบอาชีพพร้อมกับ ลักษณะที่ชื่นชอบ ทักษะการเมือง ความอดทนต่อการเรียกร้อง พร้อมกับตัวแปรหลักสัปปุริสธรรม 7 ด้านรู้เวลาและชุมชน ทั้งนี้มีอิทธิพลต่อการพยากรณ์แบบจำลองการพัฒนานี้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

อภิปรายผล

จากการศึกษาหลักธรรมและบุคลิกภาพนักการเมืองที่มีผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น ในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 นั้น ประกอบด้วยความรู้เวลาและชุมชน ความกังวลผิดปกติ ลักษณะที่ชื่นชอบ และทักษะการเมือง ซึ่งสามารถอธิบายความแปรปรวนร่วมกันได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 และยังมีสัมประสิทธิ์พยากรณ์ต่อตัวแปรได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นองค์ประกอบ

อิทธิพลทั้ง 4 เป็นประเด็นที่ต้องนำมาอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ประโยชน์ในทางปฏิบัติมากขึ้นดังต่อไปนี้

1. การรู้จักเวลาและการรู้จักชุมชน กับหลักธรรมสำหรับนักการเมือง ซึ่งสำหรับกรณีนี้ประกอบด้วยการรู้เวลาเหมาะสมในการทำงาน รู้ระยะเวลาที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ มีกำหนดเวลาในการปฏิบัติงานให้บรรลุ มีมารยาทในการประพัตต่อชุมชน รู้กิริยาในการเข้าหาชุมชน และการรู้ประโยชน์ที่ต้องเข้าหาเป้าหมาย โดยที่การรู้ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของหลักธรรมที่ช่วยให้นักการเมืองท้องถิ่นทุกระดับได้ใช้ความรู้ของตนที่มีอยู่ในการเข้าหาชุมชนตามช่วงเวลาที่เหมาะสมโดยเฉพาะในยามที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่กับความยากลำบาก ทั้งที่เกี่ยวกับปัญหาการประกอบอาชีพ และการแพร่ระบาดของยาเสพติด หรือปัญหาการคุกคามของโจรผู้ร้าย และการพนันทุกรูปแบบที่เข้ามาบ่อนทำลายความสงบของชุมชน ซึ่งลำพังอาศัยแต่เพียงเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองแต่เพียงฝ่ายเดียว ย่อมไม่ช่วยให้ชุมชนได้รับความสงบสุขกลับคืนมาได้ นอกเสียจากต้องอาศัยนักการเมืองท้องถิ่นทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ต้องยื่นมือเข้ามาให้ความช่วยเหลือ มิใช่จะเข้าหาชุมชนแต่เฉพาะช่วงที่ตนเองหาเสียงหรือการเข้ามาเพื่อหวังประโยชน์ส่วนตนแต่เพียงฝ่ายเดียวที่นอกจากเป็นการปลุกฝังค่านิยมที่ไม่ถูกต้องให้แก่ประชาชนในพื้นที่แล้วยังเป็นตัวทำลายความมั่นคงของสังคมแบบประชาธิปไตยที่มีพื้นฐานตั้งอยู่บนสิทธิและเสรีภาพที่เท่าเทียมกันเป็นหลักเพราะฉะนั้นการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเวลาและการเข้าหาชุมชนได้อย่างเหมาะสมลงตัว นักการเมืองท้องถิ่นสามารถพัฒนาขึ้นมาได้จากการออกเยี่ยมราษฎร การจัดตั้งศูนย์บรรเทาทุกข์รวมถึงการรวบรวมปัญหาของประชาชนในพื้นที่แล้วนำมาใช้ในการตัดสินใจประกอบกิจกรรมการเมืองอื่นที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่รวบรวมมาได้จากประชาชนซึ่งด้วยเหตุนี้ การรู้เวลาและชุมชนเป็นหลักธรรมสำคัญสำหรับนักการเมืองท้องถิ่นที่ได้หวังประโยชน์แต่ส่วนตนเพียงฝ่ายเดียว และจากผลวิจัยนี้ มีความสอดคล้องผลวิจัยของ จตุพล ดวงวิจิตร และประยูร สุยะใจ ที่ค้นพบความสัมพันธ์เชิงอิทธิพลขององค์ประกอบด้านรู้เวลาและชุมชนมีผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น โดยมีผู้นำองค์กร และผู้ปกครองท้องถิ่นรู้จักใช้ประโยชน์จากเวลาและการเข้าหาชุมชนอย่างผู้มีปัญญาแล้วนำเอาทรัพยากรทุกชนิดที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน หรือหมู่บ้านที่ตนเองเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการใช้บทบาทของตนในฐานะนักการเมือง หรือนักปกครองท้องถิ่นในการสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ได้เข้ามาใช้พลังของแต่ละคนสำหรับสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนของตนตั้งแต่การจัดทำหมู่บ้านเข้มแข็ง หรือหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ไปจนถึงการพัฒนาคนในหมู่บ้านให้รู้จักค่านิยมในการพึ่งพาตนเองตามหลักของสังคมแบบประชาธิปไตย ซึ่งด้วยข้อค้นพบนี้แสดงชัดถึงอิทธิพลของปัจจัยด้านรู้เวลาและชุมชนส่งผลกระทบต่อตัวนักการเมืองหรือผู้ปกครองท้องถิ่นทั้งในด้านการพัฒนาบุคลิกภาพและผลปฏิบัติงานได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (จตุพล ดวงวิจิตร และประยูร สุยะใจ, 2559)

2. ความกังวลผิดปกติและบุคลิกภาพนักการเมือง เกี่ยวข้องกับความพยายามในการรักษาสภาพจิตใจมั่นคง สามารถควบคุมอารมณ์ได้ทุกสถานการณ์การวางตนได้เหมาะสมกับสถานการณ์การพัฒนาความสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดีและพัฒนาความสามารถทำงานภายใต้สถานการณ์ที่กดดันซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจต่อสภาพของอารมณ์ของตน ไปจนถึงการพัฒนาความอดทนที่มีต่อสิ่งเร้าที่เข้ามาช่วยจากภายนอก ให้กลายเป็นเหตุของความวุ่นวายใดได้และด้วยเหตุแห่งความประพฤติดังกล่าวนี้อันแล้ว นักการเมืองท้องถิ่นจำเป็นต้องหันกลับมาพัฒนาตนเองเกี่ยวกับการควบคุมอารมณ์ให้อยู่บนพื้นฐานของความสงบและตั้งอยู่บนสันติภาพความมีเหตุมีผลอันสมควรพอสำหรับการตัดสินใจลงมือปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้ นักการเมืองทุกระดับมักเข้าไปเกี่ยวกับอำนาจการใช้อำนาจในการตัดสินใจเพื่อยังประโยชน์ส่วนตนหรือประโยชน์ของส่วนรวมอีกทั้งยังมีโอกาสเข้าไปเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพย์สินของแผ่นดินทั้งที่อยู่ในรูปของการจัดสรรงบประมาณหรือการสรรหาบุคคลเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรซึ่งล้วนแต่เป็นเหตุที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนได้ง่ายเพราะฉะนั้นการควบคุมอารมณ์ให้ตั้งอยู่ในความสงบ การพิจารณาหาเหตุหาผลตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นโดยปราศจากอารมณ์หรือความรู้สึกนึกคิดที่เป็นของตนกลายเป็นคุณลักษณะ หรือบุคลิกภาพสำคัญที่นักการเมืองท้องถิ่นจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาคือเริ่มต้นตั้งแต่การรู้จักอารมณ์ของตนเอง การเคลื่อนไหวของอารมณ์และการทำงานหรือปฏิกิริยาที่ต่อเนื่องจากการเกิดอารมณ์ทุกชนิดโดยมิได้ให้ความสำคัญต่อสภาพแวดล้อมภายนอกแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจากเป็นเพียงสิ่งเร้าจากภายนอกเท่านั้น ส่วนการตัดสินใจจำแนกระหว่างสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำนั้นขึ้นอยู่กับสภาพอารมณ์ของนักการเมืองท้องถิ่นแต่เพียงผู้เดียว เพราะฉะนั้นในทางปฏิบัติแล้ว การพัฒนาบุคลิกภาพของนักการเมืองท้องถิ่นด้านการควบคุมอารมณ์จำเป็นต้องพัฒนาความรู้เกี่ยวกับอารมณ์ที่อยู่ภายในจิตใจของนักการเมืองท้องถิ่นแต่ละคนและทำความเข้าใจถึงธรรมชาติของทุกอารมณ์ที่เข้ามา เพื่อป้องกันเป็นเหตุของความผิดพลาดใดได้จากบุคลิกภาพนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งจากผลวิจัยดังกล่าวนี้สอดคล้องกับผลวิจัยของ อริสา เหล่าวิชา ที่ค้นพบค่าเฉลี่ยระดับปานกลางการแสดงออกทางอารมณ์ของนักการเมืองและการส่งผลกระทบต่อการใช้ปัญหาของราษฎรได้อย่างสร้างสรรค์ภายใต้พฤติกรรมแสดงออกทางอารมณ์ของนักการเมืองเหล่านั้น โดยเฉพาะการรู้จักในทุกอารมณ์ของตนเอง และสามารถควบคุม หรือกำกับอารมณ์ที่มีอยู่ในขณะนั้นได้เหมาะสมกับเวลา สถานที่ และโอกาส นอกจากนั้นแล้ว ความเป็นนักการเมืองท้องถิ่นยังรู้จักใช้อารมณ์ของตนไปกับการสร้างความสงบสุข ใช้อารมณ์ไปกับการแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพของราษฎร หรือการใช้อารมณ์ไปกับความมุ่งมั่นในการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนได้ตามความคาดหวังคือประชาชนมีความอยู่ดีกินดีในขณะที่ความสามารถในการควบคุมอารมณ์ของนักการเมืองยังเป็นเครื่องป้องกันปัญหาการประพฤติดีมิชอบโดยเฉพาะการทุจริตในหน้าที่ รวมไปถึงการกดขี่ประชาชนเพราะฉะนั้นปัจจัยด้านการควบคุมอารมณ์เป็นทั้งความสามารถและบุคลิกภาพ

นักการเมืองท้องถิ่นที่ต้องเร่งพัฒนาเพื่อให้แสดงต่อผลทางการเมืองในเชิงบวกมากกว่าผลปฏิบัติงานด้านลบ (อริสา เหล่าวิชา, 2556)

3. ลักษณะที่ชื่นชอบกับการพัฒนาบุคลิกภาพนักการเมืองท้องถิ่นให้ส่งผลทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ หรือการสร้างความสำเร็จให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ชัดในทางปฏิบัติ คือ ประชาชนมีสภาพอยู่ดีกินดี และมีความสุขจากการดำรงชีวิตเป็นพลเมืองดีของชุมชน โดยมีลักษณะที่ชื่นชอบ ดังต่อไปนี้ มีความรับผิดชอบต่องานที่ต้องมีผลเกิดขึ้น มุ่งเน้นผลงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ยึดแน่นแจ่มใส สามารถหักทลายทุกคนอย่างเป็นกันเองเสียสละประโยชน์ส่วนตน มีความกระตือรือร้นในการทำงาน มีความสามารถในการสื่อสารมีความสามารถในการทำงานเป็นทีมและทำงานร่วมกับคนอื่นได้ทั้งในและนอกองค์กรโดยเฉพาะความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตัวแทนของประชาชนรวมถึงความสามารถในการสื่อสารคือสามารถสนทนาพูดคุยได้กับประชาชนทุกคนในทุกกรณี ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเรากลับพบว่า นักการเมืองท้องถิ่นมิได้มีความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่แทนประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนทั้งที่สัมพันธ์กับรายได้ ปัญหาค่าครองชีพไปจนถึงการดำเนินชีวิตที่ปลอดภัย ซึ่งจากผลวิจัยดังกล่าวนี้สอดคล้องกับผลวิจัยของโรจนิทร์ ศรีปองพันธ์ และคณะ ที่ได้ค้นพบความสำเร็จของการบริหารจัดการองค์กรท้องถิ่นอย่างเป็นระบบมีผลกระทบต่อผลการปฏิบัติงานทางการเมืองได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยเฉพาะการจัดระบบทางการศึกษา การรักษาสภาพแวดล้อม การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและการจัดวางระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่ปลอดภัยให้แก่ประชาชนในพื้นที่ นอกจากนั้นแล้วการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อในฐานะนักการเมืองท้องถิ่นยังได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนา โดยเฉพาะการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในรูปของการจัดกลุ่มอาสา การจัดตั้งศูนย์ภาษาไปจนถึงการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ได้ร่วมกันกำจัดขยะอย่างเป็นระบบอีกด้วย เพราะฉะนั้นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อในการปฏิบัติหน้าที่อย่างแข็งขันของนักการเมืองท้องถิ่นนั้น นอกจากจะช่วยให้ชุมชนมีความน่าอยู่มากขึ้นแล้วยังมีผลกระทบต่อความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะนักการเมืองท้องถิ่นผู้มีความเข้าใจในปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน (โรจนิทร์ ศรีปองพันธ์ และคณะ, 2561)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การที่นักการเมืองมีทักษะการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นที่ส่งผลการแสดงออกทางการเมือง โดยเฉพาะการมีความรู้ทางการเมืองและการปกครองไปจนถึงการมีไหวพริบ ปฏิภาณ ทักษะ ทันทเหตุการณ์ การมีความรู้ ความสามารถในการวางแผน และการมีวิสัยทัศน์ ถือได้ว่ามีความสัมพันธ์กันทั้งสามองค์ประกอบหลักสัปปุริสธรรม 7 และบุคลิกภาพนักการเมืองซึ่งมีผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของนักการเมือง และเป็นผู้มองการณ์ไกลน้อยเฉพาะการมี

ปฏิภาณและไหวพริบต่อการเผชิญหน้ากับทุกปัญหาที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นของตน ทำให้นักการเมืองท้องถิ่นจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ทั้งที่เกี่ยวข้องกับตนเอง รู้จักคน ไปจนถึงการรู้จักสภาพแวดล้อมในชุมชนของตนเองนั้นอย่างชัดเจนทั้งนี้เพราะการมีปฏิภาณ และไหวพริบช่วยให้นักการเมืองรู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมภายนอก หากแต่ปฏิภาณและไหวพริบที่แท้จริงคือการรู้จักตนเองของนักการเมืองท้องถิ่นทั้งระดับความรู้ ทักษะ และความสามารถในการจัดการกับทุกปัญหาให้ประสบความสำเร็จไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ดี คือไม่ส่งผลกระทบแต่อย่างใดจากการตัดสินใจแก้ไขปัญหานั้นในการบริหารทางการเมืองได้ดี

ควรมีการแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและควรนำเสนอข้อมูลที่เป็นจริงเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องหรือรัฐบาลได้รับรู้ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงจะได้นำไปแก้ไขได้ตรงประเด็นนอกจากนี้ยังต้องการให้นักการเมืองแสดงกริยามารยาทที่เหมาะสมในสภาไม่ควรแสดงโทรมอง พุดจาหยาบคาย หรือออกนอกห้องประชุม เมื่อไม่พอใจหรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกับความคิดเห็นของตนเอง ซึ่งที่ผ่านมาพฤติกรรมดังกล่าวอาจมีปรากฏในตามสื่อต่าง ๆ ทั้งโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ประชาชนส่วนใหญ่จึงมีความต้องการให้นักการเมืองตระหนักถึงจริยธรรมในสภาโดยเฉพาะการแสดงพฤติกรรมให้เหมาะสมเพราะนักการเมืองเป็นผู้นำทางความคิดและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชนและประชาชนทั่วไปได้เป็นอย่างดีต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จตุพล ดวงวิจิตร และประยูร สุยะใจ. (2559). การบูรณาการหลักการบริหารเชิงพุทธในการส่งเสริมการขับเคลื่อนองค์กรชุมชนในกลุ่มน้ำแม่กลองตอนล่าง . วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา, 5(1), 63 – 83.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2550). 100 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440-2540. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: สุริยวิทยาสานส์.
- พิมพ์พิมล นวชัย. (2560). รูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย. เรียกใช้เมื่อ 20 เมษายน 2560 จาก <http://wanwila.exteen.com/20130523/entry-1>
- โรจนิษฐ์ ศรีป้องพันธ์ และคณะ. (2561). บทบาทของนักการเมืองท้องถิ่นในการบริหารจัดการในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ . วารสาร ธุรกิจปริทัศน์, 10(2), 39 - 54.
- ลิขิต อีระเวคิน. (2553). การเมืองการปกครองของไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2554). การเมือง: แนวคิดและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมาธรรม.

- สัญญา เคนาภูมิ. (2558). วิถีพอเพียงวิถีประชาธิปไตย : กรณีศึกษาชุมชนตำบลโคกพระ ตำบลมะค่าและตำบลกุดไผ่จ้อย อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 4 (2) (ฉบับพิเศษ) : พฤษภาคม – สิงหาคม 2558 , 56 – 72.
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1. (2555). สภาพทั่วไปของกลุ่มจังหวัด. เรียกใช้เมื่อ 27 พฤศจิกายน 2561 จาก http://www.osmnortheast-n1.moi.go.th/ud/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=87
- อริสา เหล่าวิทยา. (2556). ภาพลักษณ์นักรการเมือง. วารสารนักรบริหาร, 33(2), 57-62.
- เอก ตังทรัพย์วัฒนา. (2551). คำและความคิดในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: วี. พรินท์.
- Yamane, T. (1973). Statistics: An Introductory Analysis, Third edition. New York: Harper and Row Publication.

ชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำของรัฐฉาน*

ETHNICITY INEQUALITY OF SHAN STATE

ฉัตรวัฒน์ ชัยชนธานุรักษ์

Chattawat Chatchanathaphat

วิทยาลัยนอร์ทเทิร์น

Northern College, Thailand

E-mail: chattawat_s@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ “รัฐฉาน” ในสมัยสังคมจารีต 2) เพื่อศึกษาสภาพสังคมและความเหลื่อมล้ำก่อนและหลังการเข้ามาของสหราชอาณาจักร และ 3) เพื่อศึกษานโยบายการแบ่งแยกและปกครองเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ ความเหลื่อมล้ำของรัฐฉานกับชาติพันธุ์เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ยกปรากฏการณ์ชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำของรัฐฉาน โดยข้อมูลได้จากการศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึก และจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยเลือกวิธีการแบบเจาะจง การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยได้แบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านรัฐศาสตร์ กลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และกลุ่มที่ 3 ประชาชนในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ของรัฐฉาน ผลการศึกษา พบว่า การเข้ามาของสหราชอาณาจักร มาพร้อมกับการแบ่งแยกชนพื้นเมืองออกจากชาวพม่า ทำให้เกิดการแตกแยกร้ายแรง เป็นผลทำให้รัฐฉานมีสถานภาพที่แตกต่างไปจากเดิม ผลกระทบส่วนมากจะเป็นผลเสียซึ่งส่งผลกระทบยาว ปัจจุบันความเหลื่อมล้ำของชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ เพราะมีเบื้องหลังทางการเมือง ผลประโยชน์ของทรัพยากรต่าง ๆ นโยบายการแบ่งแยกและปกครองเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านต่าง ๆ อีกทั้งชาวรัฐฉานยึดถือค่านิยมสัญญาในการลงนามที่เมืองปางหลวง ที่หวังว่าจะสามารถแยกตัวเองออกมาเป็นรัฐที่สามารถปกครองตนเองได้ ส่วนหนึ่งมาจากยุคอาณานิคม ก้าวล่วงเข้าสู่ยุคสมัยปัจจุบันซึ่งทำให้พม่าเกิดความเหลื่อมล้ำภายในชาติตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

คำสำคัญ: ความเหลื่อมล้ำ, รัฐฉาน, ชาติพันธุ์

Abstract

The objective of this research is 1) to study the historical context of "Shan State" in the tradition society, 2) to study social conditions and inequality before

* Received 22 March 2020; Revised 8 May 2020; Accepted 16 May 2020

and after the accession of the United Kingdom, and 3) to study the policy of separatism and governance. to reduce the disparity in language, culture, beliefs and values, the inequality of Shan State and ethnicity Is a qualitative research in which the researchers raised the ethnic phenomenon Inequality of the Shan State The data are from studies from related research, in-depth interviews. and from observations without participation the researcher chose the specific method. In - depth interviews the researcher divided the key informants into 3 groups, which were group 1 political science experts, group 2 experts in protecting rights and freedom of the people, and group 3 people in ethnic areas of Shan State. That the coming of the United Kingdom Along with separating indigenous people from Burmese Causing dissociation result, Shan State has a different status. Most of the effects are negative and have long - term effects. Currently, the inequality of ethnic minorities and the government cannot solve the problem. Because there is a political background Benefits of various resources, separation and governing policies to reduce disparities in various areas. In addition, Shan people hold a pledge to sign in Pang Luang Which hopes to be able to separate itself into a self - governing state Partly from the colonial period Hemming into the modern era, which caused Myanmar to divide within the nation throughout the past.

Keywords: Inequality, Shan State, Ethnicity

บทนำ

พม่าประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม ที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านวัฒนธรรมและภาษาพูด ในส่วนของพม่าแท้จะประกอบไปด้วยชาวพม่าเป็นส่วนใหญ่ และมีกลุ่มมอญไทยใหญ่และกะเหรี่ยงผสมผสานอยู่บ้าง แต่ในเขตชายแดนแล้ว ประชากรส่วนใหญ่จะเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีภาษาพูดแตกต่างกันออกไปมากกว่า 100 ภาษา ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ล้วนมีโครงสร้างการปกครองไม่ซับซ้อน เพียงแค่ระดับหมู่บ้านหรือหัวหน้าเผ่า หรือในขณะที่บางกลุ่มก็มีวัฒนธรรมและโครงสร้างการปกครองที่สูงถึงขั้นมีผู้ปกครองนครรัฐในระดับเจ้าฟ้า คือ ไทยใหญ่ รัฐฉาน (Shan) หรือ รัฐไทใหญ่ (ในภาษาไทยใหญ่ เรียกว่า เม็งไต้) ปัจจุบันเป็นรัฐหนึ่งในพม่าหรือสหภาพเมียร์มาร์ (Wikipedia, 2018) ถือได้ว่ารัฐฉานเป็นดินแดนที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และพม่าตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทั้งด้านการเป็นรัฐที่มีความมั่งคั่งของทรัพยากรเศรษฐกิจ และความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมอันเกิดจากการมีดินแดนอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมกระแสหลักที่หลั่งไหลมาจากอำนาจรัฐที่ใหญ่กว่า คือ อาณาจักรจีน อาณาจักร

ไทย และอาณาจักรพม่า โดยมีจารีตทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกับราชสำนักพม่ามานานหลายศตวรรษ สภาวะเช่นนี้ทำให้เกิดการถ่ายทอดและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมายาวนานในรัฐฉาน กระทั่งเกิดระดับขั้นของการพัฒนาทางสังคมวัฒนธรรม และมีโครงสร้างทางการเมืองการปกครองตามแบบแผนของตนเอง รัฐฉานเป็นรัฐที่มีชนเผ่าหลายเผ่าอยู่ร่วมกัน โดยมีชาวไทยใหญ่อยู่มากที่สุด ก่อนปี 1947 บรรดาเจ้าฟ้าได้ร่วมกันก่อตั้งเป็นสหพันธรัฐไทยใหญ่ แต่เมื่อพม่าขอเอกราชจากสหราชอาณาจักรพม่าโดยอ้อม ชานได้กระตุ้นและชักชวนให้สหพันธรัฐไทยใหญ่ร่วมกับพม่าก่อตั้งสหภาพพม่า รัฐฉานจึงเป็นรัฐหนึ่งในสหภาพพม่าตั้งแต่ปี 1947 เป็นต้นมา (Susan Conway , 2006)

ความเหลื่อมล้ำของประชาชนในรัฐฉาน ระบบการปกครองของชาวบ้านชนบทจะประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน รองผู้ใหญ่ เลขาฯ นายทะเบียน และลูกบ้าน ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดูแลในหมู่บ้านทั้งในด้านการตัดสินใจ การตัดสินใจกับเจ้าหน้าที่ทหารพม่า และการจัดเก็บสิ่งของเงินทอง แรงงาน หรือลูกหาบ ฯลฯ ที่ถูกขอมมาจากทหาร การดูแลทหารของชาวบ้านที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อน หนัก และต้องทำมากกว่าคนในตัวเมืองมาก ในแต่ละหมู่บ้านจะมีการจัดเวรกันเป็นยามตลอด 24 ชั่วโมง วันละ 2 ครอบครัว เป็นคนคอยส่งข่าวความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตัวเมือง หมู่บ้านตนเอง และหมู่ใกล้เคียง หากมีความเคลื่อนไหวสิ่งใดเกิดขึ้น เช่น มีการเคลื่อนกำลังทหารพม่า หรือฝ่ายต่อต้าน หรือมีเหตุการณ์ใด ต้องแจ้งให้คนในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียงให้ทราบในทันที ไม่ว่าเหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้นในเวลากลางคืนหรือกลางวัน หมู่บ้านอื่นก็เช่นเดียวกัน เมื่อทราบข่าวแล้วต้องแจ้งคนในหมู่บ้านตนเองทราบแล้วไปแจ้งต่อที่หมู่บ้านใกล้เคียงต่อไปเรื่อย ๆ คือ มีการแจ้งต่อกันเป็นทอด ๆ หากมีทหารพม่าเข้าหมู่บ้าน ผู้ใหญ่จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่หนักที่สุด เพราะต้องถูกสอบสวนในเรื่องเคลื่อนไหวของฝ่ายต่อต้าน (Social Sciences Research Institute, 2008)

หากพูดไม่ดีก็จะถูกทุบตี ทรมาณ หรือฆ่า ดังนั้น ใคร ๆ จึงไม่อยากเป็นผู้ใหญ่บ้านชนบทเป็นถิ่นที่ทหารพม่าควบคุมไม่ถึง แต่จะมีการลาดตระเวนเป็นครั้งคราว ในถิ่นชนบทที่ห่างไกลตัวเมืองประมาณ 10 กิโลเมตรขึ้นไป ถูกกำหนดให้เป็นเขตพื้นที่สีแดง โดยปกติเมื่อทหารพม่าเคลื่อนไหว และออกลาดตระเวนมาในหมู่บ้าน หรือหมู่บ้านใกล้เคียงในชนบทชาวบ้านจะต้องเตรียมการเพื่อเผ่นหนี หากมีเงินมีทอง หรือมีเสื้อผ้าใหม่ ๆ ก็ต้องนำไปซุกซ่อนหรือฝังดินไว้ เพราะเมื่อทหารมาถึง และมาพักในบ้าน สิ่งของเหล่านั้นจะถูกยึดไปโดยอัตโนมัติเป็นประจำและเป็นปกติ พิธีธัญญหาร หมู เห็ด เป็ด ไก่ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องการ ทหารก็จะเด็ด หรือไล่จับเอาตามต้องการ โดยไม่สามารถพูดต้านทานได้ หากเจอผู้ชายก็就会被จับไปเป็นลูกหาบ หรือก็ถูกใส่ความเป็นทหารฝ่ายต่อต้านแล้วก็ถูกฆ่าตาย และทุกครั้งที่เข้าไปในหมู่บ้านต้องถูกถามว่าพบเห็นฝ่ายต่อต้านหรือไม่ จะตอบว่าพบเห็นก็ไม่ได้ ตอบว่าไม่พบเห็นก็ไม่ได้ เพราะถ้าบอกว่า เห็น ก็จะเป็นคนนำทางไปหาให้เจอ ถ้าไม่เจอ (ใครจะอยู่ให้เจอ) ก็จะหาว่าโกหก แล้วจะถูกทุบตี ทรมาณ ถ้าบอกว่าไม่พบเห็น ก็หาว่าโกหก แล้วก็โดนทำร้าย

ทรมานต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ การเคลื่อนไหวของกองกำลังทหาร จึงเป็นภาพที่น่ากลัว ขนลุกของชาวชนบทมาก (Kanok On Sawangsri, 2014)

การศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำของภูมิลำเนา สะท้อนให้เห็นภาพกว้าง ๆ ของประวัติศาสตร์รัฐฉาน และประวัติศาสตร์พม่า ๆ ไปพร้อมกัน โดยศึกษาตามช่วงระยะเวลาของประวัติศาสตร์ ให้หลักฐานเอกสารตำราทางวิชาการมาวิเคราะห์ออกมาในรูปแบบการพรรณนาจาก “Social Changes in the Shan States under the British, 1886 - 1942.” โดยประกอบไปด้วย บริบททางประวัติศาสตร์ของรัฐฉานในสมัยสงครามโลกครั้งที่หนึ่งที่มีความเป็นเอกภาพอย่างไร รวมถึงเรื่องของสภาพสังคมและความเหลื่อมล้ำก่อนและหลังการเข้ามาของสหราชอาณาจักร รัฐฉานมีระบบการปกครอง ประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อที่เป็นของตนเอง จนก้าวเข้าสู่ช่วงสมัยอาณานิคมที่สหราชอาณาจักรใช้นโยบายการแบ่งแยกและปกครองเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ ส่งผลกระทบด้าน สังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ของรัฐฉานก็ว่าได้ ซึ่งถือได้ว่าพหุสังคมแบบเก่าและการเกิดขึ้นของพหุสังคมแบบใหม่ในรัฐฉาน มีกลุ่มของมิชชันนารี ที่เข้ามาเผยแพร่ความความความเชื่อ และการพัฒนาด้านสาธารณสุข การจัดระบบการศึกษาแผนใหม่ตามแนวทางสหราชอาณาจักร ซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสีย จนกระทั่งเข้าสู่ช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ที่มีการเกิดขบวนการชาตินิยม ที่รัฐบาลพม่าจะให้รัฐฉานสามารถแยกการปกครองตนเองได้ แต่กระนั้นก็ไม่ประสบความสำเร็จ ด้วยนโยบายของรัฐบาลที่มองเรื่องชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันออกไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ “รัฐฉาน” ในสมัยสงครามโลก
2. เพื่อศึกษาสภาพสังคมและความเหลื่อมล้ำก่อนและหลังการเข้ามาของสหราชอาณาจักร
3. เพื่อศึกษานโยบายการแบ่งแยกและปกครองเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำของภูมิลำเนา ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลได้จากการศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Document Analysis) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) และจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participatory Observation) ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการได้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากกลุ่มผู้ที่มีความรู้ด้านชาติพันธุ์ และความเหลื่อมล้ำของภูมิลำเนา โดยผู้วิจัยได้แบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการ ด้านรัฐศาสตร์ 2 ท่าน อาจารย์ทางด้านสาขาการเมืองการปกครอง และอาจารย์ทางด้านสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ กลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการคุ้มครอง

สิทธิและเสรีภาพของประชาชน 3 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจังหวัดตองจี จังหวัดจ็อกแม และจังหวัดหมู่แจ กลุ่มที่ 3 ประชาชนในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ของรัฐบาล 15 ท่าน ประชาชนในพื้นที่จังหวัดตองจี จังหวัดจ็อกแม จังหวัดหมู่แจ จำนวน 5 ท่าน

ขอบเขตด้านเนื้อหา ภูมิหลังและความเป็นมาของรัฐบาลก่อนการเข้ามาของสหราชอาณาจักร สภาพและลักษณะทางภูมิศาสตร์รัฐบาล สภาพทางการเมืองการปกครองก่อนการเข้ามาของสหราชอาณาจักร ระบบเจ้าฟ้ากับการปกครองภายใต้ระบอบราชาธิปไตยของพม่า สภาพทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจก่อนการเข้ามาของสหราชอาณาจักร ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในรัฐบาล การเข้ามาของระบอบอาณานิคมและพัฒนาการทางการเมืองรัฐบาลในช่วงการปกครองของสหราชอาณาจักรกับกลไกในการควบคุมอำนาจการปกครองในรัฐบาล สหพันธรัฐบาลระบบการเมืองที่เป็นสถาบันแบบใหม่ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขอบเขตด้านพื้นที่ จังหวัดตองจี จังหวัดจ็อกแม และจังหวัดหมู่แจ และขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยได้เริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ 11 ธันวาคม 2561 ถึงวันที่ 3 พฤษภาคม 2562

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview Guide) โดยในแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) ซึ่งพัฒนามาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participation Observation) แนวคำถามในประเด็นที่ศึกษารอบกลุ่มชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำของรัฐบาล โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงและแบบบันทึกภาคสนาม (Field Note) เพื่อบันทึกการสนทนา ระหว่างการสัมภาษณ์เชิงลึกในรายละเอียดข้อมูลและประเด็นที่น่าสนใจ เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นจากการสัมภาษณ์อย่างมีประสิทธิภาพครบถ้วนตามประเด็นหลักในการศึกษาการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับภูมิหลังและความเป็นมาของรัฐบาล

การตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญพิจารณาข้อคำถามในการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุม เนื้อหาครบถ้วน ข้อคำถามถูกต้องเหมาะสม ตรงตามโครงสร้าง และภาษาที่ใช้เหมาะสมกับผู้ให้อาจนำแบบสัมภาษณ์ที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นชอบแล้วไปทดลองสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ในส่วนของความเชื่อมั่นนั้นอาจทดสอบด้วยวิธีสัมภาษณ์ซ้ำเช่นเดียวกับแบบสอบถามที่ใช้วิธีสอบซ้ำ หรืออาจตรวจสอบความ เชื่อมั่นของคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์การใช้ผู้สัมภาษณ์หลายคน สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคน เดียว แล้วตรวจสอบความสอดคล้องของคำตอบกับผู้สัมภาษณ์คนอื่น ๆ หรืออาจใช้ผู้สัมภาษณ์คนเดียว เมื่อได้ข้อมูลแล้วนำข้อมูลดังกล่าวให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ ยืนยันคำตอบของตนเองก็ได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกตระหว่างการสัมภาษณ์รวมทั้งใช้เครื่องบันทึกเสียง และการบันทึกข้อมูลภาคสนาม (Field Note) โดยอาศัยการสังเกตเพื่อเก็บรายละเอียดทั้ง บริบทสิ่งแวดล้อม พฤติกรรม กิจกรรม เหตุการณ์ คำพูดจากการได้ยินและสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นงานวิจัยที่ศึกษาและเป็นการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ โดยนำข้อมูลจากภาคสนามมารวบรวมจัดระบบให้เป็นหมวดหมู่ตามประเด็นหลักในการศึกษา สถานที่ที่ใช้ในการสัมภาษณ์และระยะเวลาในการสัมภาษณ์จะขึ้น อยู่กับความพร้อมของผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์จะนัดวันเวลา สถานที่ที่สะดวกในการให้ข้อมูลกับผู้วิจัย ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลมากกว่าสองครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามจุดมุ่งหมายในการวิจัย ซึ่งแต่ละครั้งใช้เวลาสัมภาษณ์ประมาณหนึ่งชั่วโมง จนกว่าผู้วิจัยจะได้ข้อมูลที่ครอบคลุมตามประเด็นที่ศึกษาเป็นหลัก และจะหยุดการสัมภาษณ์เมื่อข้อมูลมีความครบถ้วน (Saturation of Data) โดยพบว่าข้อมูลที่ได้เริ่มซ้ำกับข้อมูลเดิม ไม่มีข้อมูลใหม่ queเพิ่มเติมจากข้อมูลเดิมที่เก็บรวบรวมได้ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ข้อมูลครบถ้วน

การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำหลักการวิเคราะห์ข้อมูลมี 3 ประการประกอบด้วยดังนี้ การลดทอนและกลั่นกรองข้อมูล (Data Reduction) การแสดงและพรรณนาข้อมูล (Data display and Description) และการหาข้อสรุปและตรวจผลการวิจัย (Conclusion and Verification) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและการตีความหมายของผลหรือข้อค้นพบและใช้รูปแบบการวิเคราะห์และแบบจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) ของ Miles & Huberman คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด (Typologies) ซึ่งหมายถึง ขั้นตอนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 วิธี คือ แบบใช้ทฤษฎี คือ การแยกชนิดในเหตุการณ์นั้น ๆ โดยการยึดแนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบซึ่งแบ่งออกเป็น การกระทำ (Acts) และแบบไม่ใช้ทฤษฎี คือ การจำแนกข้อมูลที่จะวิเคราะห์ตามความเหมาะสมกับข้อมูล ซึ่งอาจใช้สามัญสำนึก หรือ ประสบการณ์ของผู้วิจัย ซึ่งผู้วิจัยจะจำแนกข้อมูลเป็นชนิดง่าย ๆ ตามประเภทที่ผู้วิจัยสังเกต (Miles, M. B. et al, 1994)

การนำเสนอข้อมูล

สำหรับการนำเสนอข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ นำมารวบรวมข้อมูล ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ประเด็นที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้มาสรุปอภิปรายผลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 บริบททางประวัติศาสตร์ “รัฐฉาน” ในสมัยสังคมจารีตพม่า ยังปกครองด้วยระบบราชาธิปไตย ก่อนหน้าที่ดินแดนพม่าตอนบนจะตกเป็นเมืองขึ้นของ สหราชอาณาจักรในตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 จากบรรดาหัวเมืองของพม่ารัฐฉาน สองฟาก แม่น้ำสาละวิน ยังมีการปกครองด้วยระบบเจ้าฟ้าหรือเจ้าเมือง หัวเมืองใหญ่ ๆ เป็นอิสระต่อกัน แต่ต้องส่งส่วยและจัดหาแรงงานให้กับราชสำนักพม่า ในรัฐฉานมีหัวเมืองต่าง ๆ 33 หัวเมือง ปกครองโดยผู้นำที่สืบทอดตำแหน่งโดยสายเลือด ตั้งแต่ในรัชสมัยพระเจ้าอลองพญาช่วงกลาง ศตวรรษที่ 18 ลงมา ซึ่งเป็นผลจากการที่ทางราชสำนักพม่าเข้าไปควบคุมการปกครองภายใน ของหัวเมืองขึ้นเข้มงวดกว่าที่เป็นมา อีกทั้งยังมีความพยายามสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ผ่านการแต่งงานระหว่างราชวงศ์พม่ากับกษัตริย์เจ้าเมืองประเทศราชต่าง ๆ ในเกือบ ทุกรุ่นอายุ ซึ่งความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางวัฒนธรรมและเครือญาติ เช่นนั้น ได้ดำรงสืบต่อมาจนถึงรัชสมัย พระเจ้ามินดงช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 แต่กลับเสื่อมทรมลงในรัชสมัยพระเจ้าสีป่อ กษัตริย์องค์สุดท้ายของราชวงศ์อลองพญาช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 (Renard, R. D., 1983) ซึ่งสอดคล้องกับกับคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1 ที่ว่า

“สมัยแห่งการปกครองของกษัตริย์มินดงความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยกับพม่าจาก ไม่เป็นทางการให้เป็นทางการ ด้วยการตั้งอำนาจทางเศรษฐกิจและการปกครองให้ขึ้นกับ ศูนย์กลางมากขึ้น เพื่อจูงจูงหมายสำคัญที่จะแก้ไขปัญหาคือพม่าประสบ ทั้งความแตกแยกและ การแย่งชิงอำนาจในกลุ่มผู้นำ สมัยของพระเจ้าอลองพญา โดยมีการแบ่งแยกรัฐฉานออกเป็น เขตปกครองอิสระขนาดเล็ก เพื่อการลดอำนาจของหัวเมืองลงอีก เช่น การแยกเมืองตองเป็ง หรือน้ำขาน ออกมาจากหัวเมืองมิด แยกเมืองลอกจอกออกจากหัวเมืองยองห้วย แยกเมืองลาย ข้าเมืองหมอกใหม่ เมืองปั่น และเมืองปอนออกจากหัวเมืองนาย 24 บรรดาเจ้าฟ้าผู้ปกครองใน เมืองต่าง ๆ นั้น จะอยู่ในตำแหน่งที่เทียบได้กับเจ้าผู้ครองเหนือหัวที่อิสระ แต่จะต้องส่ง บรรณาการให้กับกษัตริย์พม่า และปลายศตวรรษที่ 19 พม่านั้น ถือเป็นตัวแปรใหม่ในทาง การเมืองการปกครองที่ในระยะต่อมาได้ส่งอิทธิพลมายังรัฐฉาน บทบาทของอังกฤษที่มีต่อพม่า ได้สร้างแรงผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจของรัฐอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน ” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1, 2562)

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สภาพสังคมและความเหลื่อมล้ำก่อนและหลังการเข้ามา ของสหราชอาณาจักร สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ได้มีส่วนอย่างมากในการกำหนดวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การทำมาหากิน ตลอดจนวิถีคิดและพฤติกรรมของคนในสังคม ซึ่งนั่นย่อม หมายถึงการกำหนดลักษณะทางเศรษฐกิจ สภาพสังคมและความเหลื่อมล้ำ และวัฒนธรรมที่

เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มภายในรัฐฉานด้วย ซึ่งสอดคล้องกับกับคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2 ที่ว่า

“คนพม่ามักมีความคิดต่อรัฐฉานว่าเป็นดินแดนที่ห่างไกลไร้ความเจริญ พวกเขาพูดถึงคนไทใหญ่ว่าเป็นชาวเขาที่ดุร้ายและเป็นพวกที่ล่าหัวมนุษย์ (ว้า) ส่วนผู้หญิงไทใหญ่นั้นหากใครได้มาเป็นภรรยา ก็นำแต่ความโชคร้ายมาให้ แต่ก็เป็นเรื่องน่าขัน เพราะคนที่วิจารณ์ก็ไม่เคยเดินทางไปถึงรัฐฉานแต่อย่างใด” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2, 2562)

การที่รัฐฉานตั้งอยู่ในเขตที่มีทั้งบริเวณรายล้อมแม่น้ำไหลผ่านหุบเขาและมีเทือกเขาเป็นแนวยาว ลักษณะเช่นนี้ ได้ส่งผลให้สังคมจารีตรัฐฉานมีความเป็นพหุสังคมในรูปแบบสังคมแบบรัฐในหุบเขา เกิดการสร้างชุมชนที่รวมตัวกันอยู่ในลักษณะกลุ่มหมู่บ้าน มีผู้นำระดับหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับกับคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 ที่ว่า

“สภาพสังคมของรัฐฉานสมัยก่อนการปกครองของสหราชอาณาจักร มีลักษณะของสังคมจารีตแบบรัฐที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ และมีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของตนเองของกลุ่มสังคม ส่วนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ภายในรัฐ มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมแบบไม่แบ่งแยกกัน จะอยู่ภายใต้โครงสร้างทางการปกครอง คือ ชนชั้นผู้ปกครอง และประชาชน ผู้อยู่ใต้ปกครอง หรือเรียกว่า พหุสังคมแบบเก่า ส่วนสภาพทางสังคมรัฐฉานช่วงการปกครองของสหราชอาณาจักร ที่จะมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และมีช่องว่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เพิ่มสูงขึ้น ปรากฏขึ้นของกลุ่มคนจากภายนอกที่รัฐ ซึ่งได้นำไปสู่การพัฒนาของชนชั้นกลุ่มต่าง ๆ ภายใต้แนวคิด พหุสังคมแบบใหม่ เรื่องการแบ่งหน้าที่การทำงานเพื่อให้ระบบทางสังคมมีประสิทธิภาพ อันประกอบไปด้วย กลุ่มข้าราชการสหราชอาณาจักร กลุ่มข้าราชการพื้นเมืองระดับล่าง กลุ่มประชาชนพื้นเมือง และกลุ่มคนนอกระบบสังคมเดิม (คนอินเดีย และจีน) พหุสังคมแบบใหม่ จึงเป็นรูปแบบสังคมที่มีคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์มาอยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน แต่ไม่มีความผสมกลมกลืนกันในทางวัฒนธรรม” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3, 2562)

ความเหลื่อมล้ำด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ กับอาณาจักรรัฐฉานกับอาณาจักรใหญ่อ้างเช่น จีน อินเดีย ผ่านอาณาจักรพม่า และสยาม (ล้านนา) ซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในพื้นที่รัฐฉานทั้งสองฟากแม่น้ำสาละวินเป็นอย่างมาก การถ่ายทอดวัฒนธรรม จนก่อให้เกิดเอกลักษณ์ร่วมกันที่สำคัญ ก็คือ การรับเอาพระพุทธศาสนา จากอาณาจักรใหญ่เข้ามาในสังคมรัฐฉาน จนมีบทบาทต่อชีวิตของผู้คนรัฐฉาน และฝังรากลึกในเวลาต่อมา ในอดีตพุทธศาสนายังเข้ามาไม่ถึง มีการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสิ่ง

เหนือธรรมชาติ (Animistic worship) เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบงาน ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับกับคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 4 - 5 ที่ว่า

“การจัดตั้งคณะกรรมการสามัญประจำสภา (Standing Committee) ขึ้นมาอีกหนึ่ง คณะเพื่อทำหน้าที่ประสานงานกับข้าหลวงใหญ่ ในกิจการความเหลื่อมล้ำด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ กับอาณาจักรรัฐฉานกับอาณาจักรใหญ่ออย่างเช่น จีน อินเดีย ผ่านอาณาจักรพม่า และสยาม (ล้านนา) ซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางวัฒนธรรมของกลุ่มคน ในพื้นที่รัฐฉานทั้งสองฟากแม่น้ำสาละวินเป็นอย่างมากที่เกี่ยวข้องกับรัฐฉานโดยตรง จึงเท่ากับสหราชอาณาจักรยกระดับการปกครองของรัฐฉานขึ้นมาอยู่เหนือการปกครองส่วนอื่น ๆ ของบริเวณชายแดนอีกชั้นหนึ่ง ในทางการเมืองจึงเริ่มต้นนับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา กล่าวอีกนัย หนึ่งก็คือ รัฐที่มีโครงสร้างทางชนชั้นที่ชัดเจน มีการปกครองในลักษณะที่ซับซ้อนกว่า และ ครอบครองพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่กินอาณาบริเวณมากกว่า” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 4 - 5, 2562)

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 นโยบายการแบ่งแยกและปกครองเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้าน ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ ความเจริญทางด้านสาธารณูปโภค การเมือง การศึกษา สาธารณสุข ระบบอาณานิคมกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะ สังคมวัฒนธรรม ในรัฐ ฉาน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมพม่าภายหลังการเขายึดครองของสหราชอาณาจักรกล่าวได้ว่า เป็นผลมาจากการดำเนินนโยบาย “แบ่งแยกและปกครอง” (Divide and Rules) ก่อให้เกิด ความแตกแยกทางเชื้อชาติพันธุ์ มากยิ่งขึ้นในเรื่องปัญญาชนกลุ่มน้อย ทำให้กลายเป็นปัญหา เรื้อรังจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งสอดคล้องกับกับคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 6 ที่ว่า

“เป็นเวลากว่า 80 ปี ที่รัฐฉานอยู่ในสถานะไม่ต่างจากประเทศราชในระบบอาณานิคม และภายใต้ยุคสมัยของสหราชอาณาจักรนี้ รัฐฉานมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรม ของระบอบอาณานิคม ซึ่งส่งผ่านมานั้น แท้ที่จริงเป็นรูปแบบที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ ลดทอนอำนาจของผู้ปกครองรัฐฉาน และยังพบอีกว่าการเข้ามาของอาณานิคมย่อมส่งผลใน ระดับชนชั้นปกครองและสังคมระดับประชาชนที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้มีประเด็นที่สำคัญ ก็คือ รูปแบบพหุสังคมแบบเก่าและการเกิดขึ้นของพหุสังคมแบบใหม่ในรัฐฉาน สมัยอาณานิคม การเข้ามาของมิชชันนารีกับความแปรผันทางความเชื่อและการพัฒนาทางด้านสาธารณสุข การจัดระบบการศึกษาแบบใหม่ในรัฐ ตลอดจนการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งภาษา สถาปัตยกรรม และการแต่งกาย ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรัฐฉาน และส่งผ่านเป็นมรดก ของอาณานิคมนอกเหนือผลกระทบจากนโยบายแบ่งแยกและปกครอง มาถึงปัจจุบัน” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 6, 2562)

ภายใต้ทัศนะของผู้ปกครองอย่างสหราชอาณาจักร เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของผู้คน และสังคมของรัฐได้ปกครองนี้เอง เมื่อเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในรัฐฉาน สหราชอาณาจักรจึงจะแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำอันเกิดจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในรัฐฉาน ตามทัศนะคติของสหราชอาณาจักรที่มองปัญหาอย่างไม่เข้าใจถึงธรรมชาติ ของความหลากหลายทางสังคมเดิมภายในรัฐ ดังเช่น กรณีเกิดขึ้นของกบฏคะฉิ่นทางตอนเหนือที่ต่อต้านอำนาจเจ้าฟ้าเมืองแสนหวี (รัฐฉาน) การที่ขุนนางไทใหญ่เข้าไปปกครองกดขี่ข่มเหง สหราชอาณาจักรจึงให้ทั้งสองชาติพันธุ์อยู่แยกจากกัน โดยยุติข้อขัดแย้ง โดยการแต่งตั้งผู้ช่วยข้าหลวงปกครองให้เข้ามาติดต่อและมีอำนาจโดยตรง กับกลุ่มคะฉิ่นบริเวณตอนเหนือของแสนหวี (รัฐฉาน) ซึ่งความสำเร็จของสหราชอาณาจักรในการจัดการปัญหานี้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับกับคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ของรัฐฉาน จังหวัดตองจี จังหวัดจ้อกแม และจังหวัดหมู๋แจ้ ที่ว่า “การเผยแพร่ศาสนาในหมู่ชาวพื้นเมืองพื้นที่ราบในรัฐฉาน แม้จะเป็นการสอดแทรกเข้าไปในกิจกรรม เช่น ร้องเพลง เล่านิทาน แจกเสื้อ การบำเพ็ญประโยชน์ แต่ประสบความสำเร็จน้อยมาก จึงมีการพัฒนาทางด้านสาธารณสุขในรัฐ ซึ่งแต่เดิมประเพณีความเชื่อเรื่องโรคร้ายไข้เจ็บจะอยู่กับเวทย์มนต์คาถา สิ่งเหนือธรรมชาติ หรือคำสาปแช่ง ดำเนินการรักษาโดยการรับศีลรับพรจากพระสงฆ์ แต่เมื่อมิชชันนารีเข้ามาได้มีการฉีดวัคซีนแทน เพื่อป้องกันไข้ทรพิษ มีการแนะนำให้รู้จักการใช้ยารักษาและป้องกันมาลาเรีย จัดการแหล่งน้ำเพื่อป้องกันอหิวาตกโรค การเปลี่ยนแปลงทางด้านการอนามัยภายในรัฐก็คือ การที่ประชาชนในรัฐมีพื้นฐานที่สำคัญก็คือยาที่ผลิตจากตะวันตก” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ของรัฐฉาน จังหวัดตองจี จังหวัดจ้อกแม และจังหวัดหมู๋แจ้, 2562)

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง ชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำของรัฐฉาน ผู้วิจัยขออภิปรายเชื่อมโยงทฤษฎีแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เมื่อกล่าวถึงบริบททางประวัติศาสตร์ “รัฐฉาน” ในสมัยสังคมจารีตพม่ายังปกครองด้วยระบบราชาธิปไตยซึ่งเป็นผลจากการที่ทางราชสำนักพม่าเข้าไปควบคุมการปกครองภายในของหัวเมืองขึ้นเข้มงวดกว่าที่เป็นมาอีกทั้งยังมีความพยายามสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติผ่านการแต่งงานระหว่างราชวงศ์พม่ากับกษัตริย์เจ้าเมืองประเทศราชต่าง ๆ ในเกือบ ทุกุ่นอายุ ซึ่งความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางวัฒนธรรมและเครือญาติก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ จึงมีผลทำให้แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ Pornpimol Trichoti พบว่า กษัตริย์ทรงเก็บภาษีอย่างขูดรีดจากหัวเมืองประเทศราช อีกทั้งยังเป็นกษัตริย์ที่โหดร้ายได้สังหารบรรดาเชื้อพระวงศ์และมเหสีของพระเจ้ามินดงลงเสียเป็นอันมาก ด้วยความหวาดระแวงว่าจะเป็นภัยต่อราชบัลลังก์ โดยบรรดาผู้ที่ถูกสังหารเหล่านั้นมีเชื้อสายเจ้าฟ้าจาก

หัวเมือง “ไต” (รัฐฉาน) อยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง (Pornpimol Trichoti, 2013) ส่วน Bangon Piyaphant พบว่า บางกลุ่มมีการรวมตัวกันตั้งเป็นเมืองเล็กเมืองน้อย โดยมีเจ้าเมืองเป็นหัวหน้า ชีวิตของผู้คนในสังคมฉาน จะผูกพันด้วยเรื่องของครอบครัว เทศกาลทางพุทธศาสนา และการหมุนเวียนตามฤดูกาล (Bangon Piyaphant, 1994)

ส่วนสภาพสังคมและความเหลื่อมล้ำก่อนและหลังการเข้ามาของสหราชอาณาจักร การจัดระบบการศึกษาแบบใหม่ จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำเนื่องจากทัศนคติระบบการศึกษาของสหราชอาณาจักรที่มีความแตกต่างจากวิถีดั้งเดิมของรัฐฉาน มีการปลูกฝังความคิดความรู้แบบใหม่ผ่านระบบการศึกษา แต่เดิมกระบวนการเรียนรู้แบบจารีตมีวัดและพระสงฆ์เป็นแกนกลาง สหราชอาณาจักรมองว่าไม่ดีพอ ดังนั้นนโยบายการจัดการเตรียมระบบการศึกษาแบบใหม่ จึงถูกนำมาแทนที่การศึกษาแบบจารีต แต่ไม่เกิดผลมากนัก ซึ่งสหราชอาณาจักรใช้ 2 แนวทาง คือ แนวทางแรกการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการปลูกฝังวินัยชนชั้นปกครอง จึงมีผลทำให้แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ Graceffo, Antonio. เพื่อกล่อมเกลาชนชั้นปกครองให้เกิดการยอมรับและมีทัศนคติตามกรอบปฏิบัติสหราชอาณาจักร แนวทางที่สองคือรูปแบบการศึกษาผ่านทางมิชชันนารี แห่งคริสตจักรที่เป็นการศึกษาของประชาชน เพื่อจัดความเชื่อภุติ สิ่งเหนือธรรมชาติ เพราะความเชื่อเช่นนี้เป็นมูลเหตุสำคัญ ที่ทำให้การบริหารงานอาณานิคมดำเนินไปด้วยความยากลำบากและเป็นอันตรายทางการเมือง ผลสัมฤทธิ์จากการเกิดการศึกษาแม้จะได้รับการตอบรับจากชนชั้นสูง ที่นิยมส่งบุตรหลานเข้าสถานศึกษาแบบใหม่ (Antonio Graceffo, 2010) ส่วน (Chatchai Poolsuwan. พบว่า แต่ประชาชนสามัญยังมีช่องว่างสูงมากระหว่างชนชั้นผู้นำและชาวบ้านในด้านการศึกษา การแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภาษาในสมัยที่รัฐฉานอยู่ภายใต้การปกครองของสหราชอาณาจักรนั้น ได้เกิดการเปลี่ยนรูปแบบทั้งตัวอักษรกลุ่มไทใหญ่ มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากการเขียนลักษณะตัวยาวมาเป็นตัวอักษรตัวกลม โดยการสนับสนุนจากทางการสหราชอาณาจักร เพื่อใช้แทนตัวอักษรไทใหญ่ ทั้งสิ่งพิมพ์ พระคัมภีร์ และเอกสารของรัฐฉานต่าง ๆ ด้วย (Chatchai Poolsuwan, 2014)

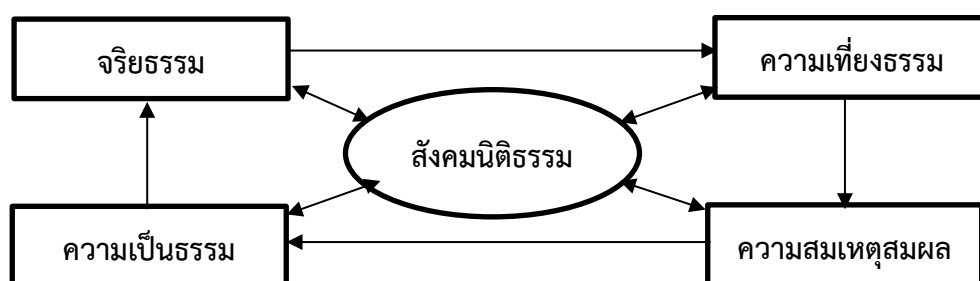
สำหรับนโยบายการแบ่งแยกและปกครองเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ ความเจริญทางด้านสาธารณูปโภค การเมือง การศึกษา สาธารณสุข ระบบอาณานิคมกับการเปลี่ยนแปลงลักษณะ สังคมวัฒนธรรม ในรัฐฉาน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมพม่าภายหลังการเขายึดครองของสหราชอาณาจักรกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากการดำเนินนโยบาย “แบ่งแยกและปกครอง” (Divide and Rules) ก่อให้เกิดความแตกแยกทางเชื้อชาติพันธุ์ มากยิ่งขึ้นในเรื่องปัญญาชนกลุ่มน้อย ผู้นำเหล่านั้นมีลำดับศักดิ์นาแตกต่างกัน ทว่าก็มีความเท่าเทียมกันทางอำนาจในขอบข่ายของตนทั้ง 33 หัวเมืองดังกล่าว จัดลำดับศักดิ์นาได้ดังนี้ ระดับเจ้าฟ้า (ChaoFah) 16 ตำแหน่ง ระดับเมียวซา (Myo Za) 12 ตำแหน่ง ระดับฉ่วนกันมู (Shue gunhm) 3 ตำแหน่ง ระดับงวยกันมู (Ngne ganhmu)

6 ตำแหน่ง แต่ภายหลังทุกตำแหน่งได้รับการยอมรับให้เป็นเจ้าฟ้าทุกตำแหน่ง จึงมีผลทำให้แนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ Akkhani Mulk. สหราชอาณาจักรเข้ามาในพม่าโดยในช่วงแรกเข้ามาแทรกแซงพม่าในนามบริษัทอีสอินเดีย (East India Company) จนมีชัยชนะเหนือพม่าตอนบน (Upper Burma) และได้รวมส่วนต่าง ๆ ของพม่าเข้ามาเป็นมณฑลเดียวของอินเดีย โดยใช้การปกครองแบบเดียวกับที่ใช้กับอินเดีย (Akkhani Mulk, 2015) มาใช้ที่พม่าโดยยกเลิกการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Dodd, William Clifton, 1996) มีการแต่งตั้งข้าหลวงจากอินเดียมาปกครองพม่า และให้ข้าราชการฝ่ายปกครองมาบริหารรัฐพม่าแทนข้าราชการในราชสำนักเดิม รวมทั้งรัฐฉานก็อยู่ในส่วนบริเวณนี้ด้วย กล่าวคือ ปลอมให้ผู้ปกครองเผ่าหรือแคว้นปกครองกันมาแต่ดั้งเดิมปกครองต่อไป แต่ให้อยู่ภายใต้การดูแลและคำแนะนำของผู้บริหารชาวสหราชอาณาจักร (Robert H. Taylor, 2007) นอกจากนี้ รัฐฉานยังเป็น พวกเจ้าฟ้า (Sawbwas) อยู่ในตำแหน่งที่เทียบได้กับเจ้าผู้ปกครองเหนือหัวที่เป็นอิสระแต่ต้องส่งบรรณาการให้กับกษัตริย์ที่กรุงอังวะ และอยู่ในฐานะ “ตู่ - จี” หรือ “เมี้ยว” ภายใต้การควบคุมทางการบริหารของอำนาจจากส่วนกลาง ดังนั้นสหราชอาณาจักรจึงง่ายกว่าที่จะตั้งองค์กรในพื้นที่โดยทางอ้อม

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ใหม่ พบว่า ชาติพันธุ์ของรัฐฉาน หมายถึง ความสำนึกในความเป็นตัวตน ต่อให้พูดภาษาได้ชัดหรือต่อให้คลอออกมาในกลุ่มชาติพันธุ์ของรัฐฉานเดียวกัน แต่หากไม่มีสำนึกความร่วมมือทางวัฒนธรรมก็ไม่ถือว่าเป็นชาติพันธุ์ของรัฐฉาน กลุ่มชาติพันธุ์ของรัฐฉานดั้งเดิมได้รับความยุติธรรม จริยธรรม ความสมเหตุสมผล ความเที่ยงธรรม และความเป็นธรรมตามกฎหมายจะก่อให้เกิดสันติภาพในประเทศชาติ เพราะการปล่อยให้ใครสักคนยากลำบาก ถูกกดขี่ หรือถูกล่วงละเมิดเป็นเวลานาน อาจเป็นสาเหตุของความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคม และก่อให้เกิดสังคมที่ไม่เป็นธรรม เพราะความยุติธรรมที่เกิดแก่มนุษย์ เป็นตัวแบบที่นำไปสู่ความเป็นธรรมและสันติ หรือที่เรียกว่า สังคมนิติธรรม (The Society Of The Rule Of Law) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงตัวแบบที่นำไปสู่ความเป็นธรรมและสันตินำไปสู่ สังคมนิติธรรม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

บริบททางประวัติศาสตร์ “รัฐฉาน” ในสมัยสังคมจารีต ชาตိพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำของ รัฐฉานในช่วงรอยต่อของประวัติศาสตร์รัฐฉานจากสมัยจารีต เข้าสู่อาณานิคมจนถึงช่วง ปัจจุบัน ปัญหาเรื้อรังที่เป็นมรดกตกทอดตั้งแต่สมัยอาณานิคมปัญหานี้ก็คือ ปัญหาความไม่ เป็นเอกภาพของพม่า อันมีต้นตอรากเหง้าของปัญหามาจากความหลากหลายของพลเมืองใน ประเทศซึ่งเจ้าอาณานิคมคือสหราชอาณาจักรได้ใช้นโยบายแบ่งแยกและปกครองเข้ามาควบคุม ทำให้เกิดความแตกแยกทางชาติพันธุ์มากขึ้น และกระบวนการจัดการทางสังคมวัฒนธรรมของ อาณานิคม ที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน มีทั้งผลดีและผลเสีย ผลดี กล่าวคือผลดีที่ มีชนชั้นนำเข้ามา จัดการศึกษา สาธารณสุข ของรัฐฉานให้ดีขึ้น ส่วนผลเสียที่เป็นมรดกสืบทอดให้เกิดความเหลื่อม ล้ำที่มาจากนโยบายแบ่งแยกและปกครอง เพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ นั้นทำให้เกิดความคิดของสังคมพหุวัฒนธรรม ที่แตกต่างกัน และ ปัจจัยที่เป็นตัวเร่งคือรัฐบาลพม่า

สภาพสังคมและความเหลื่อมล้ำก่อนและหลังการเข้ามาของสหราชอาณาจักร รัฐฉาน ในยุคจารีตนั้นเป็นแบบพหุสังคมที่มีการหยิบบ่มและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมโดยการ เหลื่อมซ้อนไม่แบ่งแยกจากกันชัดเจน ระหว่างคนไทยใหญ่ และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จะมีความสัมพันธ์กันทางสายเลือด การค้า ความเป็นมิตร รวมถึงการทะเลาะวิวาท ซึ่งเป็นเรื่องปกติ ธรรมดา สิ่งเหล่านี้ล้วนต่างจากทัศนคติของสหราชอาณาจักรซึ่งมองสถานะความแตกต่างทาง ชาติพันธุ์ ว่าเป็นเรื่องที่ต้องแบ่งแยกขาดออกจากกัน ไม่สามารถเชื่อมโยงผสมกลมกลืนกันได้ เป็นเวลากว่า 60 ปี ที่รัฐฉานอยู่ในสถานะไม่ต่างจากประเทศราชในระบบอาณานิคมและ ภายใต้ยุคสมัยของสหราชอาณาจักรนี้ รัฐฉานมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรม ของระบอบอาณานิคม ซึ่งส่งผ่านมานั้น แท้ที่จริงเป็นรูปแบบที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ ลดทอนอำนาจของผู้ปกครองรัฐฉาน และยังพบอีกว่าการเข้ามาของอาณานิคมย่อมส่งผลใน ระดับชนชั้นปกครองและสังคมระดับประชาชนที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้มีประเด็นที่สำคัญก็ คือ รูปแบบพหุสังคมแบบเก่าและการเกิดขึ้นของพหุสังคมแบบใหม่ในรัฐฉาน สมัยอาณานิคม การเข้ามาของมิชชันนารีกับความแปรผันทางความเชื่อและการพัฒนาทางด้านสาธารณสุข การจัดการระบบการศึกษาแบบใหม่ในรัฐ ตลอดจนการแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งภาษา สถาปัตยกรรม และการแต่งกาย ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรัฐฉาน และส่งผ่านเป็นมรดก ของอาณานิคมนอกเหนือผลกระทบจากนโยบายแบ่งแยกและปกครอง มาถึงปัจจุบัน เพื่อให้เกิดสังคมนิติธรรม

นโยบายการแบ่งแยกและปกครองเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ เป็นนโยบายที่ขัดแย้งกัน โดยไม่ทำตามข้อตกลงปางหลวง อีกทั้ง เรื่องของผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจ การเมือง นั้น จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำภายใน ตลอดเวลา ซึ่งทำให้รัฐฉานต้องการแยกตัวออกมาจากพม่า กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองใน

รัฐฉาน – เหตุการณ์ในรัฐฉานปัจจุบัน ภายหลังก่อตั้งรัฐฉานมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยเป็นกองกำลังติดอาวุธและเคลื่อนไหวอยู่ตามชายแดนไทย พม่า คือ สภาฟื้นฟูรัฐฉาน (Shan State Restoration Council - SSRC) และกองทัพเมืองไต (Mong Tai Army - MTA) นำโดยขุนสาประธานบริหาร พันเอกกันเจ็ด ประธานสภา เคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่รัฐฉานภาคใต้โดยเฉพาะฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน บริเวณชายแดนไทยพม่า แถบบริเวณจังหวัดภาคเหนือ ขบวนการต่อต้านรัฐบาลพม่าได้เริ่มดำเนินงานภายในประเทศ แต่ถูกฝ่ายรัฐบาลปราบปรามอย่างหนัก บรรดาชนกลุ่มน้อยที่เคลื่อนไหวทางการเมืองและมวลชนประชาชนจึงพากันอพยพหลบภัยมาอาศัยพื้นที่บริเวณชายแดนไทยพม่า

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรกำหนดนโยบายด้านระบบการปกครองที่แตกต่าง รวมถึงความเป็นมาของประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาในช่วงอาณานิคม ให้ชนกลุ่มน้อยสามารถแยกตัวออกไปตั้งเป็นรัฐปกครองตนเองได้ ควรกำหนดนโยบายด้านลดความเหลื่อมล้ำด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ ในพม่า ซึ่งเป็นปัญหาที่สร้างความเหลื่อมล้ำกับรัฐฉาน และชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย ควรศึกษาเพิ่มเติมความพยายามที่จะยุติการสู้รบการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า มิได้เป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ แต่อย่างน้อยก็ช่วยระงับการรบราฆ่าฟันภายในรัฐฉานระหว่างรัฐบาลพม่าและกองกำลังกลุ่มต่าง ๆ ควรศึกษาเพิ่มเติมในด้านประชากรรัฐฉานกว่า 5 ล้านคน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีควรจะเป็นทุกมิติ

เอกสารอ้างอิง

- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 1. (20 มกราคม 2562). สภาพสังคมและความเหลื่อมล้ำก่อนและหลังการเข้ามาของสหราชอาณาจักร ขาดิพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำของรัฐฉาน. (ฉัฐวัฒน์ ชัชณฐาภักดิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2. (20 มกราคม 2562). สภาพสังคมและความเหลื่อมล้ำก่อนและหลังการเข้ามาของสหราชอาณาจักร ขาดิพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำของรัฐฉาน. (ฉัฐวัฒน์ ชัชณฐาภักดิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3. (20 มกราคม 2562). นโยบายการแบ่งแยกและปกครองเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ ขาดิพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำของรัฐฉาน. (ฉัฐวัฒน์ ชัชณฐาภักดิ์, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 4 - 5. (17 มีนาคม 2562). บริบททางประวัติศาสตร์ “รัฐฉาน” ในสมัยสังคมนิยม ขาดิพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำของรัฐฉาน. (ฉัฐวัฒน์ ชัชณฐาภักดิ์, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 6. (17 มีนาคม 2562). นโยบายการแบ่งแยกและปกครองเพื่อลดความเหลื่อมล้ำด้านภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และค่านิยมต่าง ๆ ชาติพันธุ์ ความเหลื่อมล้ำของรัฐบาล. (ฉัฐวัฒน์ ชัชวาลย์, ผู้สัมภาษณ์)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ของรัฐบาล จังหวัดตองจี จังหวัดจ้อกแม และจังหวัดหมูแจ้. (31 มีนาคม 2562). บริบททางประวัติศาสตร์ “รัฐบาล” ในสมัยสังคมจารีต. (ฉัฐวัฒน์ ชัชวาลย์, ผู้สัมภาษณ์)

Akkhani Mulk. (2015). Shan State History and Revolution. Bangkok: Matichon.

Antonio Graceffo. (2010). Shan People. Retrieved December 21, 2018, from <http://www.hackwriters.com/ShanprojectAG.htm>

Bangon Piyaphant. (1994). History of Southeast Asia. Bangkok: OS Prince House.

Chatchai Poolsuwan. (2014). Shan State (Kinship City) Ethnic Dynamics in the Context of History and Contemporary Political Society. Bangkok: Sirindhorn Anthropology Center.

Dodd, William Clifton. (1996). The Tai race, elder brother of the Chinese: results of experiences exploration and research of William Clifton Dodd. Bangkok: White Lotus Press.

Kanok On Sawangsri. (2014). Shan State and Economic Change Society and culture under British rule, 1886 - 1948. In Master of Arts. Department of History Education, Faculty of Arts. Silpakorn University.

Miles, M. B. et al. (1994). Qualitative data analysis: An expanded sourcebook (2nd ed.). Sage Publications: Inc.

Pornpimol Trichoti. (2013). Minorities with the Burmese government. Bangkok: Thailand Research Fund.

Renard, R. D. (1983). Social Changes in the Shan States under the British, 1886-1942. In Payap College, Seminar on change in Northern Thailand and the Shan states 1886-1940 June 20-25, 1983. Chiang Mai: Payap College.

Robert H. Taylor. (2007). State in Myanmar. Bangkok: Toyota Foundation.

Social Sciences Research Institute. (2008). Tai Yai Ethnicity in the Museum of Culture and Lanna Ethnic Groups. Chiang Mai: Social Research Institute Chiang Mai University.

Susan Conway . (2006). The Shan : culture art and crafts. Bangkok: River Books.

Wikipedia. (2018) . Art Nouveau. Retrieved December 21, 2018, from http://th.wikipedia.org/wiki/Art_Nouveau/

วัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง*

TEMPLES AND TOURISM PROMOTION ON THE MEKONG RIVER

พระจำนงค์ ผมไผ่

Phra Jumnong Pompai

ยุภาพร ยุภาศ

Yupaporn Yupas

ภักดี โพธิ์สิงห์

Pakdee Phosing

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Maha Sarakham University, Thailand

E-mail: jumnongkai@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพของวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง 2) วิเคราะห์ศักยภาพของวัดที่มีส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง 3) พัฒนารูปแบบวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง การวิจัยนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษา ศักยภาพของวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขงใช้การวิจัยเชิงเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 10 รูป/คน ระยะที่ 2 วิเคราะห์ศักยภาพของวัดที่มีส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง โดยการสร้างแบบสอบถาม เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 382 คน จาก 5 จังหวัด ระยะที่ 3 พัฒนารูปแบบวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง โดยใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดล ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง มี 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน และปัจจัยส่งเสริม จำนวน 6 ด้าน 2) ศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง มีตัวบ่งชี้ 4 ด้าน คือ 2.1) ด้านการจัดสถานที่ 2.2) ด้านการจัดสภาพสิ่งแวดล้อม 2.3) ด้านคุณค่าทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่น 2.4) ด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์ 3) รูปแบบการพัฒนาวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก 10 องค์ประกอบย่อย และ 75 ตัวชี้วัด โดยองค์ประกอบหลัก ประกอบด้วย 1) ตัวชี้วัดด้านความสำเร็จ 2) ตัวชี้วัดด้านการส่งเสริม ยืนยันโดยสมการและการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดล อยู่ในระดับดีเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

คำสำคัญ: วัด, การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา, เส้นทางลุ่มน้ำโขง

* Received 20 April 2020; Revised 10 May 2020; Accepted 18 May 2020

Abstract

This research aimed 1) to study the temple potential and tourism promotion on the Mekong River 2) to analyze potential of temple and tourism promotion on the Mekong river 3) to development a model for the temple and tourism promotion on the Mekong river. This research is a quantitative method. The research had 3 phases. The first phase was to use document research and the interview with 10 experts / person. 2) The second phase was to use factors affecting the temple and tourism promotion on the Mekong river by creating a questionnaire data were collected from a sample group of 382 people, data were collected from 10 target groups of 382 people. 3) The third phase was to use reate a model for the temple and tourism promotion on the Mekong river by using structural equation analysis And confirmatory component analysis of the model. The findings were 1) factors affecting the tourism promotion success of temples on the Mekong river, there are 3 factors which are external, internal, and promoting factors in 6 aspects. 2) the potential for tourism promotion of temples on the Mekong river has 4 indicators, which are 2.1) Place management 2.2) Environmental arrangement 2.3) Cultural value and local people's way of life 2.4) Value Historical. 3) model temple development and tourism promotion on the Mekong river consists of 2 main components, 10 sub-elements and 75 indicators, the main components consist of 1) success indicators 2) promotion indicators confirmed by the equation and confirmatory component analysis of the model at a good level according to the assumptions.

Keywords: Temple, Promotion of Religious Tourism, Mekong River

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้กับประเทศเป็นอย่างมาก ถือเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อกลไกการพัฒนาประเทศไทย การส่งเสริมการท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งนำมาสู่การสร้างอาชีพ การจ้างงานทั้งในภาคการท่องเที่ยวโดยตรงและการจ้างงานในภาคอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องตามมาเกิด การกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนและท้องถิ่นมากขึ้น จะนำไปสู่การสร้างความสำเร็จเติบโตทาง เศรษฐกิจและมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนานั้น ถือเป็นการท่องเที่ยวเพื่อการชมหรือสัมผัสสถาปัตยกรรมด้านศาสนา การท่องเที่ยววัด ศาสนสถาน และสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา (มาโนช พรหมปัญโญ, 2556)

ในปัจจุบันนับบทบาทด้านการท่องเที่ยวของวัดมีมากขึ้น เนื่องจากนักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับกิจกรรมของวัดมากขึ้น อีกทั้งวัดก็พยายามจัดกิจกรรมทางศาสนาและก่อสร้างศาสนวัตถุเพื่อดึงดูดความสนใจของประชาชนเช่นกัน ตัวอย่างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พบเห็นได้ในวัด เช่น ศึกษาความเป็นมา ชมศิลปกรรม นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำบุญทำทานตามความเชื่อฝึกปฏิบัติธรรมทำสมาธิ เพื่อมาพักผ่อนหย่อนใจ พร้อมกับการชมทัศนียภาพของธรรมชาติ และการจับจ่ายซื้อสินค้าท้องถิ่นที่ผู้คนในชุมชนรอบข้างวัดนำมาจำหน่ายตามที่แต่ละวัดจะมีกิจกรรม เป็นต้น (เอกรินทร์ พึ่งประชา, 2550) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยรักษาสีงแวดล้อม กล่าวคือ เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ย่อมทำให้ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวเห็นคุณค่าของสิ่งแวดลอมที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นเหตุให้มีการมีการช่วยกันรักษาสภาพภูมิทัศน์ของสิ่งแวดลอมในชุมชน เพื่อสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น และสามารถอาศัยรายได้จากการท่องเที่ยวมาสนับสนุนในการดูแลรักษาสีงแวดลอมของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ อันเป็นการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า (ฉันทศวรรณณอม, 2552)

วัดเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สะท้อนอารยธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่นอันเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ การศึกษา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมทั้งเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอีกด้วย นอกจากวัดจะจัดว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทหนึ่งแล้ววัดยังเป็นสถานที่ทำบุญในโอกาสต่าง ๆ ทั้งงานทำบุญที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยตรงและงานมงคลและงานอวมงคลของชาวบ้าน หรืออาจเรียกได้ว่าวัดมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวไทยเนื่องจากวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจที่สำคัญของคนไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัดจึงเป็นศูนย์กลางของชุมชนในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต อิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของชาวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งที่รวบรวมงานศิลปะวิทยาการและความรู้มากมายหลายสาขา ตลอดจนเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมเหล่านี้ นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นเสมือนเอกลักษณ์ความเป็นชาติไทย ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมคือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานที่สำคัญ เพราะภายในวัดประกอบไปด้วยศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นอารยธรรมและความเจริญของชาติอันเป็นแหล่งรวม ที่สามารถศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรมศิลปกรรม สถาปัตยกรรมรวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน นอกจากนี้วัดยังเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงามสงบ สันโดษตามหลักพระพุทธศาสนา แม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดลงแต่ความสำคัญก็ยังคงอยู่ บทบาทของวัดยังคงมีค่อนข้างมาก คือเรื่องของการพัฒนาชุมชน การพัฒนาอาชีพและความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจซึ่งยังคงมีอยู่เสมอไม่ว่าจะอย่างไร วัดจึงมีบทบาทอย่างยิ่งในสังคมไทย (พระมหาบุญพิเศษฐ์ จันทร์เมือง, 2553) ดังนั้น

ปัจจุบันวัดจึงมีการปรับตัวเพื่อรองรับการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาทรัพยากรและสาธารณูปโภคต่าง ๆ ภายในวัดให้สามารถอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อปรับตัวให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอย่างสมบูรณ์แบบ เช่น การปรับปรุงซ่อมแซมบูรณะโบสถ์ วิหาร หรือการปรับปรุงห้องน้ำและสถานที่จอดรถให้มีมากขึ้น เป็นต้น ที่สำคัญการปรับปรุงและพัฒนาวัดที่ดีนั้น ต้องคงคุณค่าและเอกลักษณ์ของความเป็นวัดไว้ เพื่อไม่ให้สิ่งดี ๆ สูญหายไปจากสังคมไทยและพระพุทธศาสนา วัดควรเป็นสถานที่แห่งการเรียนรู้ในหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา รวมไปถึงเป็นสถานที่รวบรวมศิลปกรรม พุทธศิลป์ต่าง ๆ ที่มีคุณค่า อีกทั้งวัดยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทย เป็นต้น หากทำให้วัดได้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ควรคำนึงถึงผลกระทบต่าง ๆ ที่จะตามมาโดยการศึกษาถึงผลดีและผลเสียอย่างจริงจัง ดังที่กล่าวมาแล้วเพื่อนำผลที่ได้มาใช้เป็นหลักในการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ภายในวัด โดยต้องคงเอกลักษณ์และบทบาทของวัดเอาไว้เพื่อพุทธศาสนิกชนชาวไทยและเป็นการสืบต่อของพระพุทธศาสนาเพื่อชนรุ่นหลัง (สุรศักดิ์ ศิลาวรรณา, 2550)

เมื่อวัดเป็นสถาบันที่อยู่ควบคู่กับสังคมไทย สร้างคุณูปการทางด้านวัตถุและพัฒนาทางด้านจิตใจ หลอมรวมความเป็นหนึ่งเดียวในชาติมาอย่างยาวนาน มีศักยภาพหลากหลายส่งเสริมการพัฒนาประเทศในหลากหลายรูปแบบ ความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะจังหวัดหนองคาย จังหวัดนครพนม จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดบึงกาฬ เพราะเป็นจังหวัดที่ผู้คนประชาชนได้เดินทางไปท่องเที่ยวในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก อีกทั้งเพื่อเป็นการยกระดับศักยภาพที่มีอยู่ของวัดในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงให้โดดเด่น สร้างความสนใจให้กับพุทธบริษัท รวมถึงนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศให้สนใจศึกษาทั้งความสวยงามด้านพุทธศิลป์และมองลึกเข้าไปถึงคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างลงตัว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง
2. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของวัดที่มีส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง
3. เพื่อพัฒนารูปแบบวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาศักยภาพของวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง

1. การวิจัยนี้เป็นการศึกษาศักยภาพของวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขงในพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ 1) จังหวัดหนองคาย 2) จังหวัดนครพนม 3) จังหวัดมุกดาหาร 4) จังหวัดอุบลราชธานี และ 5) จังหวัดบึงกาฬ เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยกำหนดกรอบได้ดังนี้

1.1 สภาพปัญหาวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว

1.2 ปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง

2. แหล่งข้อมูลของการวิจัย ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง ทั้ง 5 จังหวัด และการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว จำนวน 10 รูป/คน

3. กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญซึ่งได้มาโดยเลือกแบบเจาะจงจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stake Holder) ในการปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง

4. เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วยประเด็นในการสัมภาษณ์ ในแต่ละประเด็นให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบได้โดยอิสระ แบบสัมภาษณ์ให้มีโครงสร้าง 3 ส่วน คือ ส่วนหัวของแบบสัมภาษณ์ ส่วนเนื้อหา และส่วนท้ายของแบบสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะทำการวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำเสนอเชิงพรรณนาความ จากนั้นนำไปผนวกและสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ซึ่งจะใช้ในการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม การวิจัยในระยะที่ 2 ต่อไป

ระยะที่ 2 วิเคราะห์ศักยภาพของวัดที่มีส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง

1. การวิเคราะห์ศักยภาพของวัดที่มีส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขงผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณ โดยได้ดำเนินการสอบถามโดยใช้แบบสอบถามนักท่องเที่ยวในวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีรายละเอียดในการดำเนินการ ดังนี้

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากร ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง ทั้ง 5 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดหนองคาย จำนวน 15,010 คน จังหวัดนครพนม จำนวน 16,010 จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 13,014 คน จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 17,010 คน และจังหวัดบึงกาฬ 14,010 คน รวมจำนวน 75,054 คน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2560)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัดที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างการวิจัยครอบคลุมทุกพื้นที่ผู้วิจัยจึงได้กระจายกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การเลือกแบบกำหนดโควตาของแต่ละจังหวัด (Quota Sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยผู้วิจัยกำหนดได้ล่วงหน้า ได้จำนวน 382 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งแบ่งโครงสร้างเนื้อหาของแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะของแบบสอบถามในส่วนนี้จะมีลักษณะเป็นแบบกากบาท (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง 6 ด้าน มีลักษณะเป็นแบบมาตรวัดเจตคติตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert Scale) เพื่อวัดความคิดเห็นที่มีต่อเรื่องนี้แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุดมาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด (Likert, R., 1932)

ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามปลายเปิดเกี่ยวกับศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง 4 ด้าน มีลักษณะเป็นแบบมาตรวัดเจตคติตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert Scale) เพื่อวัดความคิดเห็นที่มีต่อเรื่องนี้แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุดมาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 4 เป็นข้อคำถามปลายเปิด เป็นข้อเสนอแนะการจัดการวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง

4. การวิเคราะห์ในทางสถิติ

4.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ 4.1.1) ร้อยละ (Percentage) 4.1.2) ค่าเฉลี่ย (μ) 4.1.3) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

4.2 สถิติที่ใช้ในการทดสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือ

4.2.1 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) คำนวณจากสูตร (ยุธ ไทยวรรณ, 2545)

4.2.2 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) คำนวณจากสูตร (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

4.2.3 สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

4.2.3.1 วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของปัจจัยและศักยภาพของการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง และผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ตัวชี้วัดที่ผ่าน คือ ระดับมากขึ้นไป โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

4.2.3.2 สถิติที่ใช้ในการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย 2 กลุ่ม โดยใช้ค่าที (t - test)

4.2.3.3 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - way ANOVA) แล้วทดสอบด้วยค่าเอฟ (F - test)

ระยะที่ 3 พัฒนารูปแบบวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง

1. การวิจัยในระยะที่ 3 พัฒนารูปแบบวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง โดยดำเนินการ ดังนี้

1.1 นำตัวชี้วัดที่ผ่าน คือ ระดับมากขึ้นไป โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป มาวิเคราะห์สมการ เพื่อสร้างรูปแบบและยืนยันรูปแบบ

1.2 วิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันโมเดล โดย AMOS (Analysis of Moment Structures) เพื่อหาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง

1.3 สร้างรูปแบบและยืนยันรูปแบบในการพัฒนาวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง จากผลการวิเคราะห์เชิงยืนยันโมเดล โดย AMOS (Analysis of Moment Structures)

ผลการวิจัย

1. การศึกษาศักยภาพของวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง มีตัวชี้วัดอันค้นพบจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) อาทิ เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ (Interview) ผู้เชี่ยวชาญและผู้นำศาสนสถานรวมทั้งสิ้น 10 รูป/คน มี 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน และปัจจัยส่งเสริม จำนวน 6 ด้าน

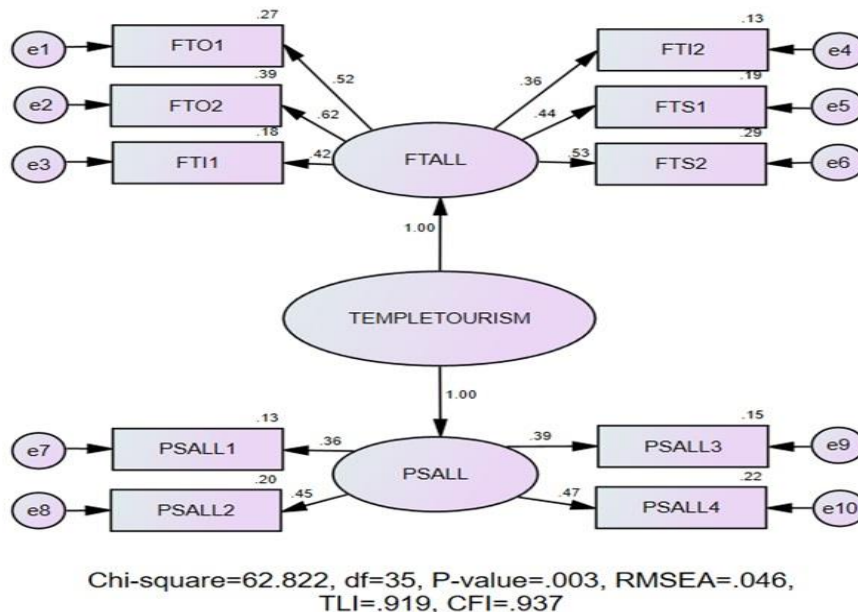
2. การวิเคราะห์ศักยภาพของวัดที่มีส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง เพื่อค้นหาตัวชี้วัดปัจจัยที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดและศักยภาพการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง มีตัวบ่งชี้ 4 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดสถานที่ 2) ด้านการจัดสภาพสิ่งแวดล้อม 3) ด้านคุณค่าทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่น 4) ด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์

ส่วนข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า นักท่องเที่ยวที่เที่ยวในวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขงที่ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 382 คน เมื่อจำแนกตามสถานที่ท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขงส่วนใหญ่อยู่ที่วัดหลวง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี (ร้อยละ 20.94) รองลงมาคือ วัดยอดแก้วศรีวิชัย อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร (ร้อยละ 15.18) และน้อยที่สุด วัดอาฮงศิลาวาส อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดนครพนม

(ร้อยละ 02.36) เมื่อจำแนกตามเพศส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 56.02) รองลงมาคือเพศชาย (ร้อยละ 43.98) จำแนกตามอายุของนักท่องเที่ยวภายในวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขงส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 43.98) รองลงมาอายุระหว่าง 31- 50 ปี (ร้อยละ 24.87) และน้อยที่สุดคือช่วงอายุ 16 - 20 ปี (ร้อยละ 10.47) จำแนกตามระดับการศึกษาของนักท่องเที่ยวภายในวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขงส่วนใหญ่มีระดับการศึกษานุปริญญา/ปวส. ปริญญาตรี (ร้อยละ 45.81) รองลงมามีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 26.70) และน้อยที่สุดคือระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี (ร้อยละ 04.71) และเมื่อจำแนกตามอาชีพของนักท่องเที่ยวภายในวัดบนเส้นทางลุ่มน้ำโขงส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป เกษตรกรรม (ร้อยละ 51.83) รองลงมามีอาชีพพนักงานบริษัท ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 25.65) และน้อยที่สุดคืออาชีพในบริษัททัวร์ (ร้อยละ 02.09)

3. การพัฒนารูปแบบวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง นำตัวบ่งชี้ที่ผ่านเกณฑ์ ระดับมากขึ้นไปจำนวน 75 ตัวบ่งชี้ ไปวิเคราะห์หาค่าประกอบเชิงยืนยัน หาค่าน้ำหนักของตัวบ่งชี้ โดยใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) และวิเคราะห์หาค่าประกอบเชิงยืนยันโมเดล โดย AMOS (Analysis of Moment Structures) และสร้างรูปแบบวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี โดยพิจารณาจากค่าไค - สแควร์ (Chi - square) เท่ากับ 62.822 ค่าองศาอิสระ (df) เท่ากับ 35 ค่านัยสำคัญทางสถิติ (P = value) เท่ากับ 0.003 นั้นหมายถึง ค่าไค - สแควร์ ไม่นัยสำคัญทางสถิติ และค่าการคำนวณหาปริมาณที่เปลี่ยนแปลงจากการเปรียบเทียบระหว่างโมเดล (TLI) เท่ากับ 0.91 ซึ่งเกินเกณฑ์ที่กำหนดอยู่ที่ 0.90 แสดงว่าโมเดลได้รับการยอมรับ ค่าการเปรียบเทียบความเหมาะสมของโมเดลที่ศึกษา (CFI) เท่ากับ 0.93 ซึ่งเกินเกณฑ์ที่กำหนดอยู่ที่ 0.90 แสดงว่าโมเดลได้รับการยอมรับ และค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (RMSEA) เท่ากับ 0.046 และผู้วิจัยได้วิเคราะห์อิทธิพลหรือน้ำหนักของปัจจัยทั้ง 2 ด้านที่ส่งผลต่อรูปแบบวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง มีตัวชี้วัดได้แก่ 2 องค์ประกอบหลัก 10 องค์ประกอบย่อย และ 84 ตัวชี้วัดดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การวิเคราะห์สมการโครงสร้างทางปัจจัยที่เป็นรูปแบบวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัย เรื่อง “วัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง” พบประเด็นที่สำคัญสมควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ศักยภาพของวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง มี 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน และปัจจัยส่งเสริม

1.1 ปัจจัยภายนอก ซึ่งประกอบด้วยตัวบ่งชี้ จำนวน 2 ด้าน เรียงจาก คำน่านักท่องเที่ยวจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว รองลงมา ด้านแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเป็นกระบวนการในการเกิดแรงจูงใจ ประกอบด้วย 1) การกระตุ้น เป็นขั้นตอนสำคัญที่ทำให้มนุษย์เกิดแรงจูงใจ โดยนักวิชาการแบ่งการกระตุ้นออกเป็นสองลักษณะ คือ การกระตุ้นทางกาย และการกระตุ้นทางจิตใจ 2) การเกิดแรงขับเคลื่อน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิตยา เพ็ญศิริรักษา และสุรชาติ ณ หนองคาย กล่าวถึง การกระตุ้นจะทำให้เกิดผลสองประการ คือ 1) การกระตุ้นทางกายจะทำให้เกิดแรงขับเคลื่อน (Drive) ซึ่งถือว่าเป็นความต้องการ และ 2) การกระตุ้นทางจิตใจจะทำให้เกิดแรงชักจูง (Motive) ซึ่งถือว่าเป็นความอยาก และ 3) การเกิดเป้าที่ประสงค์ แรงขับเคลื่อนหรือแรงชักจูงที่เกิดจากการกระตุ้น ไม่ว่าจะเป็นการกระตุ้นอันเกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือที่มนุษย์กระทำให้เกิดต่อกายหรือต่อจิต จะขับเคลื่อนให้บุคคลกำหนดเป้าหมายที่จะให้เกิดการกระทำหรือพฤติกรรม

ที่จะบรรลุเป้าหมาย และเป้าหมายนั้นจะส่งผลให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ เช่น ความหิวเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดความต้องการ และความต้องการอันเกิดจากความหิวก็จะถูกนำมากำหนดเป้าประสงค์ คือ หายหิวหรืออิ่มแล้วแต่กรณีบุคคลจะนำเป้าประสงค์มาเป็นที่ตั้งในการกำหนดเป้าหมายของการกระทำหรือพฤติกรรม คือ ให้ได้มาซึ่งอาหาร เมื่อได้อาหารตามเป้าหมายก็จะนำมารับประทานจนบรรลุตามเป้าที่ประสงค์ ซึ่งอาจตั้งเป้าประสงค์ว่าได้รับการยอมรับนับถือจากสังคม และนำเป้าประสงค์ไปกำหนดเป้าหมาย เพื่อกระทำการให้ได้มาซึ่งโล่เกียรตินิยมหรือสัญลักษณ์ที่แสดงถึงเกียรติยศตามที่บุคคลตั้งเป้าประสงค์ไว้ (นิตยา เพ็ญศิริ นภา และสุรชาติ ณ หนองคาย, 2554) อีกทั้ง ดำเกิง โภทอง และคณะ ได้มองว่าการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มนุษย์ใช้เป็นกิจกรรมนันทนาการ การเรียนรู้ไปในโลกกว้างตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว หรือการศึกษาดูงานในหน่วยงานบูรณาการหลากหลายรูปแบบ โดยอาศัยประสบการณ์ในการท่องเที่ยวกล่าวคือในการจำแนกจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว (Type of Destination) แหล่งท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่ม หรือประเภทของประสบการณ์ (Travel Experience) ที่นักท่องเที่ยวได้รับ (ดำเกิง โภทอง และคณะ, 2550)

1.2 ปัจจัยภายใน ซึ่งประกอบด้วยตัวบ่งชี้ จำนวน 2 ด้าน เรียงจากค่าน้ำหนักตัวบ่งชี้จากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านการบริการเสริมแหล่งท่องเที่ยว โดยมีหลักการสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวแบบ Eco Tourism คือ 1) การกำหนดขอบเขตของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว (Zoning or the various activities) โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วย เช่น ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographical Information System - GIS) 2) การควบคุมนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบนิเวศที่มีความเปราะบางทางธรรมชาติ (Fragile Ecosystem) โดยคำนึงถึงความสามารถในการรับนักท่องเที่ยวแต่ละพื้นที่ 3) การจัดเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับนักท่องเที่ยว ทั้งในแง่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและประสบการณ์การท่องเที่ยว เช่น การเล่าประวัติย่อ ๆ ของชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวก่อนหรือระหว่างการเดินทางไปถึงตลอดจนลักษณะที่สำคัญ ๆ ของพื้นที่นั้น ๆ (วรรณภา วงษ์วานิช, 2549) ทั้งนี้ มิศรา สามารถมองว่าแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ ได้แก่ การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว การสื่อความหมาย บริการความรู้ การส่งเสริมมาตรฐานที่พัก การบริการท่องเที่ยว การส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมและมีการป้องกันผลกระทบทางวัฒนธรรมหากกิจกรรมที่ทำเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนจะสามารถพัฒนานักกิจกรรมนั้นได้ (มิศรา สามารถ , 2543)

1.3 ปัจจัยส่งเสริม ซึ่งประกอบด้วยตัวบ่งชี้ จำนวน 2 ด้าน เรียงจากค่าน้ำหนักตัวบ่งชี้จากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านลักษณะแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และด้านการส่งเสริมการตลาด แต่ทั้งนี้แหล่งท่องเที่ยวเป็นผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวที่รวมเอาสินค้าและบริการหลากหลาย จึงทำให้แหล่งเที่ยวมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 องค์ประกอบ

หรือ 3 A's ดังต่อไปนี้ 1) สิ่งดึงดูดใจของแห่งท่องเที่ยว (Attraction) เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้อยากเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวแล้วเกิดความประทับใจ อาจเป็นสิ่งที่ให้ความรู้หรือความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยว 2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) เป็นปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยมีเส้นทางหรือเครือข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกและปลอดภัย 3) สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Amenity) เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้บริการนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งเที่ยวนั้นอย่างประทับใจ เพื่อให้นักท่องเที่ยวอยากจะทำท่องเที่ยวในวันขึ้นหรือกลับมาเที่ยวซ้ำ ในโอกาสหน้าต่อไป (บุญเลิศ จิตต์วัฒนา, 2548)

2. ศักยภาพของวัดที่มีส่งผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง ซึ่งประกอบด้วยตัวบ่งชี้ มี 4 ด้านเรียงจากค่าน้ำหนักตัวบ่งชี้จากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านคุณค่าทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่น ด้านการจัดสถานที่ ด้านการจัดสภาพสิ่งแวดล้อม และด้านคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ดังที่ วิภา ศรีระทุ ได้วางแผนทางเสริมสร้างศักยภาพองค์ประกอบการท่องเที่ยวซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) องค์ประกอบด้านพื้นที่ คือ การดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะ หรือมีความเป็นเอกลักษณ์ 2) องค์ประกอบด้านการจัดการคือ ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ และบริเวณใกล้เคียง การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึง การจัดการควบคุมกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ 3) องค์ประกอบด้านกิจกรรม และกระบวนการ คือ การพิจารณาเรื่องความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ โอกาสในการสร้างจิตสำนึก และการให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม และ 4) องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาว่า องค์กรและประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบใดบ้าง หรือสนใจที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นหรือไม่ (วิภา ศรีระทุ, 2551)

3. การพัฒนารูปแบบวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก 10 องค์ประกอบย่อย และ 75 ตัวชี้วัด ซึ่งโดยส่วนมากนักท่องเที่ยวจะสนใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของวัดและผลการเรียนรู้ด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา โดยท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมีความสนใจในการเรียนรู้และการปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการเจริญจิตภาวนาและการเจริญปัญญา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ระบุว่า ทางวัดได้จัดให้มีข้อมูลข่าวสาร สถานที่ และการแนะนำความรู้ทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสม มีรูปแบบการฝึกอบรมด้านจิตใจที่ดี ซึ่งสิ่งที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการปฏิบัติ คือ การเห็นคุณค่าของการเกิดเป็นมนุษย์ การเห็นคุณค่าของการพัฒนาจิตใจและปัญญา การเห็นคุณค่าของพระรัตนตรัย การเห็นคุณค่าของการรักษาศีล การเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีชาวพุทธ และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ (พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอูน) และพระมหาเสรีชน นริสโร, 2556)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

วัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนเส้นทางลุ่มน้ำโขง ให้ความสนใจกับกิจกรรมของวัดมากขึ้น อีกทั้งวัดก็พยายามจัดกิจกรรมทางศาสนาและก่อสร้างศาสนวัตถุเพื่อดึงดูดความสนใจของประชาชนเช่นกัน ตัวอย่างกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พบเห็นได้ในวัด เช่น ศึกษาความเป็นมา ชมศิลปกรรม นมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำบุญทำทานตามความเชื่อฝึกปฏิบัติธรรมทำสมาธิเพื่อมาพักผ่อนหย่อนใจ พร้อมกับการชมทัศนียภาพของธรรมชาติ และการจับจ่ายซื้อสินค้าท้องถิ่นที่ผู้คนในชุมชนรอบข้างวัดนำมาจำหน่ายตามที่แต่ละวัดจะมีกิจกรรม เป็นต้น โดยการท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยรักษาสีงแวดล้อม กล่าวคือ เมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นย่อมทำให้ชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ๆ เห็นคุณค่าของสิ่งแวดลอมที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นเหตุให้มีการมีการช่วยกันรักษาสภาพภูมิทัศน์ของสิ่งแวดลอมในชุมชน เพื่อสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามามากขึ้น และสามารถอาศัยรายได้จากการท่องเที่ยวมาสนับสนุนในการดูแลรักษาสีงแวดลอมของแหล่งท่องเที่ยวขึ้น ๆ อันเป็นการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า

นอกจากนี้วัดยังเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยสภาพแวดลอมทางธรรมชาติที่สวยงาม สงบ สันโดษตามหลักพระพุทธศาสนา แม้ปัจจุบันความเป็นศูนย์กลางในบางเรื่องจะลดแต่ความสำคัญก็ยังคงอยู่ บทบาทของวัดยังคงมีค่อนข้างมาก คือเรื่องของการพัฒนาชุมชน การพัฒนาอาชีพและความเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจซึ่งยังคงมีอยู่มีสื่อมคลายแต่อย่างใด วัดจึงมีบทบาทอย่างยิ่งในสังคมไทย ซึ่งแนวทางดังกล่าวสามารถนำไปเป็นแผนพัฒนาแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้นำศาสนสถาน หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ตอบสนองการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน จัดทำแผนงานโครงการ เพื่อพัฒนาวัดกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้นำศาสนสถาน หน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพในการพัฒนาศาสนสถานการท่องเที่ยวเชิงพุทธ สร้างเป็นรูปแบบหรือโมเดลและตัวชี้วัดไปพัฒนาหรือทดลองใช้กับวัดหรือศาสนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ อีกทั้งไปประยุกต์เพื่อสร้างรูปแบบเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ ทั้งนี้ในการวิจัย ครั้งต่อไปการเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย ต้องมีวิธีการประสานงานเป็นอย่างดี และมีวิธีการเก็บข้อมูลอย่างเหมาะสม เพราะบางครั้งกลุ่มเป้าหมายอาจไม่ให้ความร่วมมือในการกรอกข้อมูลที่เป็นจริงทำให้ผู้วิจัยไม่ได้รับข้อมูลทางการวิจัยอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2560). ข้อมูลเชิงวิชาการการท่องเที่ยว. เรียกใช้เมื่อ 29 มกราคม 2560 จาก https://www.mots.go.th/old/more_news.php?cid=411

- ฉันทัท วรณณอม. (2552). ความหมายและความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. เรียกใช้เมื่อ 29 มกราคม 2560 จาก <https://tourismatbuu.wordpress.com>
- ดำเกิง โถทอง และคณะ. (2550). เส้นทางท่องเที่ยวอารยธรรมขอมในประเทศไทยกัมพูชา ลาว. ใน รายงานวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นิตยา เพ็ญศิริภา และสุรชาติ ณ หอนงคาย. (2554). พฤติกรรมองค์การและการจัดการทรัพยากรมนุษย์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- พระมหาบุญพิเชษฐ์ จันทรเมือง. (2553). การจัดการการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผน และการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่) และพระมหาเสรีชน นริสโร. (2556). การพัฒนารูปแบบ และกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มานิช พรหมปญโญ. (2556). แนวทางการเตรียมความพร้อมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของจังหวัด อุบลราชธานีเพื่อ รองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. วารสารการบริการและการท่องเที่ยว, 8(2), 36-47.
- มิตรา สามารถ . (2543). การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงาน ปลัดกระทรวงมหาดไทย.
- ยุทธ ไถยวรรณ. (2545). พื้นฐานการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- วรรณ วังวานิช. (2549). ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรม.
- วิภา ศรีระทุ. (2551). ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์. ใน สารนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุรศักดิ์ ศิลาวรรณา. (2550). การท่องเที่ยวและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา บาทบาทของวัดใน เขตกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาวัดบวรนิเวศวิหารและวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม. ใน สารนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาศาสนศึกษา. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เอกรินทร์ พึ่งประชา. (2550). มรดกโลก มรดกแห่งมนุษยชาติ. กรุงเทพมหานคร : ปาเจรา.
- Likert, R. (1932). New Patterns of Management. New York: McGraw - Hill.

**รูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศ
ในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย***
**THE MANAGEMENT MODEL FOR HIGH-PERFORMANCE VOLLEYBALL
SPORT IN PUBLIC UNIVERSITIES THAILAND**

ปัญญา อินทเจริญ

Panya Intacharoen

สุนันทา ศรีศิริ

Sununta Srisiri

อุษากร พันธุ์วานิช

Usakorn Punvanich

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Srinakharinwirot University, Thailand

E-mail: panya@go.buu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย และเพื่อศึกษาความเป็นไปได้และความเหมาะสมของการนำรูปแบบไปใช้จริง โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ระยะที่ 1 เป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาสภาพความต้องการในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 คน ระยะที่ 2 เป็นการสร้างและพัฒนาแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศ ในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยโดยใช้เทคนิค เดลฟายประยุกต์ (Modified Delphi Technique) ด้วยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 19 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ระยะที่ 3 เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยไปใช้จริง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 7 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษามีการดำเนินงานด้านกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศ แต่ไม่มีนโยบายที่ชัดเจน การจัดสวัสดิการไม่เพียงพอ นักกีฬาประสบปัญหาด้านการเรียน มีความต้องการให้มีระบบการบริหารจัดการที่ดี 2) รูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบัน อุดมศึกษาของประเทศไทย มีการจัดการตามหลักการบริหารจัดการ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผน (8 องค์ ประกอบ) ด้านการจัดองค์กร (4 องค์ประกอบ) ด้านการนำไปปฏิบัติ (8 องค์ประกอบ) ด้านการควบคุม

* Received 25 April 2020; Revised 16 May 2020; Accepted 19 May 2020

(4 องค์ประกอบ) และ 3) รูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย เป็นที่ยอมรับว่ามีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสม เป็นประโยชน์ และมีความถูกต้องครอบคลุม สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติได้จริง

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการกีฬา, กีฬาเพื่อความเป็นเลิศ, กีฬาวอลเลย์บอล, สถาบันอุดมศึกษา

Abstract

This research consists of two objectives. Firstly, it is to develop a management model for the high - performance volleyball sport in public universities in Thailand and secondly to evaluate the feasibility and appropriateness of its model. The research was conducted by using 3 phases. Phase1, is to study and synthesize theories and studies related to objectives of this research prior to interviewing 7 Experts. Phase 2, a consensus phase was conducted by 19 experts (Modified Delphi technique), then results was concluded to develop a drafted management model for volleyball sport in public universities. Phase 3, evaluating feasibility and appropriateness phase, were done through the scrutinization of 7 stakeholders. The research findings were as follows: 1) This public universities have high-performance volleyball sport program without clear policy, inappropriate well faire, learning difficulty for students and good management is needed. 2) The management model for high performance volleyball in public universities in Thailand consists of 4 main management functions which included planning (8 factors), Organizing (4 factors), Leading (8 factors) and Controlling (4 factors). 3) The feasibility and appropriateness of the model were accepted to be utilized, useful and practicable.

Keywords: Sport Management Model, High Performance Sport, Volleyball, Public Universities

บทนำ

การบริหารจัดการเป็นหลักการที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นกระบวนการในการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน และสามารถส่งผลให้การดำเนินงานนั้นสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2545) ซึ่งการบริหารจัดการนั้นจะต้องอาศัยหน้าที่ทางการบริหารจัดการที่สำคัญ ประกอบด้วย การวางแผน

(Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) (Dessler, G., 1998); (สาคร สุขศรีวงศ์, 2555) ในด้านการกีฬาสามารถนำศาสตร์ทางด้านบริหารจัดการมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานหรือกิจกรรมทางการกีฬา เพื่อให้การดำเนินงานสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพในระดับสูง (ปรางทิพย์ ยวนานนท์, 2552) โดยประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนากีฬาอย่างต่อเนื่องและได้นำเอาหลักการบริหารจัดการมาใช้ในการดำเนินงาน เพื่อพัฒนากีฬาของชาติโดยมีการจัดทำแผนพัฒนากีฬาแห่งชาติขึ้นเพื่อเป็นกรอบทิศทางในการดำเนินงาน ซึ่งปัจจุบันอยู่ในช่วงการใช้แผนพัฒนากีฬาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2560 - 2564) มีการกำหนดยุทธศาสตร์ ในการพัฒนา 6 ยุทธศาสตร์ (การกีฬาแห่งประเทศไทย, 2551) การพัฒนากีฬาเพื่อความเป็นเลิศนั้น เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนากีฬาของชาติโดยเป็นกีฬาสมัครเล่นที่ทำการแข่งขันในทุกระดับ ได้แก่ ระดับนักเรียน ระดับเยาวชน ระดับนิสิตนักศึกษา ระดับชาติและระดับนานาชาติ การจัดการกีฬาเพื่อความเป็นเลิศจึงมีความจำเป็นที่ต้องใช้กระบวนการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการสร้างและการพัฒนานักกีฬาของชาติให้ประสบความสำเร็จในการแข่งขัน

กีฬาวอลเลย์บอลเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมและมีความคาดหวังอย่างสูงจากประชาชนชาวไทยและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งปัจจุบันกีฬาวอลเลย์บอลเป็นชนิดกีฬาหนึ่งที่ถูกกำหนดให้มีการพัฒนาไปสู่กีฬาเพื่อความเป็นเลิศและกีฬาอาชีพตามยุทธศาสตร์การพัฒนากีฬาแห่งชาติโดยนักกีฬาที่เป็นทีมชาติ หรือเป็นนักกีฬาที่จะพัฒนาขึ้นไปสู่กีฬาอาชีพส่วนใหญ่ มีช่วงอายุในช่วงวัยที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา ดังนั้นการพัฒนากีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาจึงเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานกีฬาวอลเลย์บอลของชาติ และนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากีฬาแห่งชาติ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) สถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรสำคัญในการพัฒนากีฬาของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนากีฬาเพื่อความเป็นเลิศนักกีฬาที่ประสบความสำเร็จสูงสุดส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงการศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังนั้นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จึงมีส่วนสำคัญ ในการสนับสนุนและส่งเสริมโดยสถาบันจะต้องมีรูปแบบและวิธีการบริหารจัดการที่ดีทั้งระบบซึ่งในการบริหารจัดการที่ดีและมีประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่ การมีทรัพยากรทางการบริหารที่เพียงพอทุกด้าน ได้แก่ ด้านด้านบุคลากร (Man) ด้านงบประมาณ (Money) ด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management) ซึ่งทั้งหมดจะต้องดำเนินการผ่านกระบวนการทางการบริหารจัดการ (Function of Management) ได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การกรการนำ (Organization) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) (มงคลชัย บุญแก้ว, 2555)

จากการศึกษาสภาพการบริหารจัดการกีฬาในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาสรุปได้ว่าสภาพการจัดการกีฬาเพื่อความเป็นเลิศประสบปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนากีฬาอยู่

หลายประการ เช่น ด้านบุคลากร ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ผู้ฝึกสอน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องหรือนักกีฬาเองขาดความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง ด้านงบประมาณไม่เพียงพอในการสนับสนุน สวัสดิการต่าง ๆ ของนักกีฬาในด้านการฝึกซ้อม การแข่งขัน การเรียนและการดำเนินชีวิตระหว่างการศึกษายังไม่มีความครอบคลุม ปัญหาด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่อย่างจำกัด มีสภาพทรุดโทรมไม่พร้อมใช้ รวมถึงปัญหาในการบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพซึ่งสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวนับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนามาตรฐานทางการกีฬาอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนากีฬาทั้งสิ้น (วรวิทย์ กุลวงศ์ , 2547); (มงคลชัย บุญแก้ว, 2555); (อัช แสนภักดี, 2557)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนากีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบัน การศึกษาระดับอุดมศึกษา จำเป็นที่จะต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งมีความสำคัญต่อประสิทธิผล และประสิทธิภาพของการพัฒนากีฬาเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันหรือมหาวิทยาลัย ซึ่งหากว่ามหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีรูปแบบการบริหารจัดการกีฬาที่ดีและเหมาะสมก็จะสามารถดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย ในการพัฒนานักกีฬาของตนเองให้ประสบความสำเร็จ และจะส่งผลกระทบต่อพัฒนามาตรฐานทางการกีฬาของประเทศให้ประสบความสำเร็จ มีความเป็นเลิศในการแข่งขันทั้งระดับชาติและนานาชาติอีกด้วย ในฐานะที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาในระดับปริญญาเอกสาขาการจัดการกีฬาและนันทนาการเป็นอาจารย์ผู้สอนและเป็นผู้ฝึกสอนกีฬาวอลเลย์บอลในสถาบันอุดมศึกษาตลอดจนเป็นคณะกรรมการเตรียมความพร้อมนักกีฬาของมหาวิทยาลัย ในการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาในระดับอุดมศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องและรับผิดชอบโดยตรงในการพัฒนากีฬาวอลเลย์บอลในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบกับที่ผ่านมายังไม่มีการศึกษาถึงรูปแบบของการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศที่จะทำให้ทราบรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศที่เหมาะสมควรมีรูปแบบอย่างไร ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจและเห็นว่าจำเป็นที่จะศึกษารูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการและพัฒนากีฬาวอลเลย์บอลในระดับอุดมศึกษา รวมถึงพัฒนากีฬาวอลเลย์บอลของชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของ ประเทศไทย
2. เพื่อประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ Qualitative Research เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย ตามแนวคิดการบริหารจัดการกีฬาโดยกำหนดระยะของการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพและความต้องการในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย

1. ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวคิด และหลักการ ในการวิเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยตามหลักการและแนวคิดในการบริหารจัดการ (Function of Management) ดังนี้ 1) การวางแผน (Planning) 2) การจัดองค์กร (Organizing) 3) การนำ/ปฏิบัติการ (Leading) 4) การควบคุม (Controlling) และองค์ประกอบและนโยบายทางการกีฬาสู่ความเป็นเลิศ Sport policy Factor Leading to International Sporting Success: SPLISS Model (De Bosscher, V. et al., 2006)

2. ทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ (In - Depth Interview) และร่างแบบสอบถามการจัดการกีฬา วอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย

โดยส่งแบบสอบถามที่ได้จากระยะที่ 1 ไปให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย จำนวน 19 คน ตอบตามวิธีของเทคนิค เดลฟาย ประยุกต์ (Modify Delphi Technique) โดยดำเนินการดังนี้ รอบที่ 1 ส่งแบบสอบถามซึ่งเป็นร่างรูปแบบ จำลองให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาลงความเห็น (เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย) รอบที่ 2 นำแบบสอบถามที่ได้รับคำตอบกลับมาสร้างและพัฒนาแบบสอบถามเป็นแบบหาความเหมาะสมแบบชนิดประมาณค่า 5 ระดับ จัดส่งให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิลงความเห็น รอบที่ 3 ส่งแบบสอบถามที่วิเคราะห์แล้วโดยคัดเลือกข้อที่อยู่ในเกณฑ์ส่งให้กรรมการชุดเดิมเพื่อรับรองและอาจให้ความเห็นเพิ่มเติม (สุวิมล ว่องวานิช, 2558) แล้วนำผลมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้รูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย

ระยะที่ 3 ประเมินความความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความถูกต้องครอบคลุมของรูปแบบ

โดยนำรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยที่พัฒนาได้จากระยะที่ 2 ไปวิเคราะห์ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ ความถูกต้องครอบคลุม โดยการสัมภาษณ์ประกอบกับใช้แบบสอบถามประมาณ

ค่า 5 ระดับกับผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจะแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นผู้บริหารองค์กรกีฬา นักวิชาการด้านบริหารจัดการกีฬา ผู้ที่ปฏิบัติงานด้านการจัดการกีฬาในสถาบันอุดมศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาโดยดำเนินการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 7 คน

กลุ่มที่ 2 เป็นผู้เชี่ยวชาญ ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดการและการพัฒนา กีฬาเพื่อความเป็นเลิศ ประกอบด้วย ผู้บริหารองค์กรกีฬา นักวิชาการด้านการจัดการกีฬา ผู้บริหารหน่วยงานกีฬาในสถาบันอุดมศึกษาหรือเคยบริหารงานกีฬาในระดับต่าง ๆ ผู้จัดการทีม ผู้ฝึกสอน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย จำนวน 19 คน

กลุ่มที่ 3 เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูงที่รับผิดชอบการจัดการกีฬาเป็นเลิศของสถาบัน ผู้บริหารองค์กรกีฬาระดับชาติ นักวิชาการด้านการจัดการกีฬาคณะอนุกรรมการฝ่ายส่งเสริมกีฬาเพื่อความเป็นเลิศคณะกรรมการ บริหารกีฬามหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ผู้จัดการทีม ผู้ฝึกสอนกีฬาวอลเลย์บอลในสถาบันอุดมศึกษาของ ประเทศไทย จำนวน 7 คนโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อนำไปใช้โดยเทคนิคการ สัมภาษณ์ เชิงลึก และประเมินรูปแบบ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ระยะที่ 1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างตามองค์ประกอบทางด้านบริหารจัดการ และนโยบายด้านการจัดการกีฬาเพื่อความเป็นเลิศ: Sport policy Factor Leading to International Sporting Success: SPLISS Model (De Bosscher, V. et al., 2006)

ระยะที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยโดยวิธี Modify Delphi Technic ทำการหาคุณภาพเครื่องมือโดยให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถามมีผลการตรวจสอบ (Index Of Item - Objective Congruence: IOC) อยู่ระหว่าง 0.80 - 1.00

ระยะที่ 3 แบบประเมินความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ ความถูกต้องครอบคลุมในการนำรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยไปใช้จริง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความ เป็นเลิศ โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล การลดทอนข้อมูลและการแสดงข้อมูลโดยการสรุป

2. วิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความสอดคล้องและความเป็นไปได้ของรูปแบบการจัดการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความ เป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย จากแบบสอบถามแบบ มาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ (Rating scale) เพื่อหาค่า มัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์

3. วิเคราะห์ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความเป็นประโยชน์ ความถูกต้องครอบคลุม ของรูปแบบการจัดการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความ เป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาจากการสัมภาษณ์ และแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ โดยเลือกข้อที่ $Md \geq 3.50$, $IQR \geq 3.50$ หรือค่าเฉลี่ย ≥ 3.50 (สุวิมล ร่องวนิช, 2549)

การรับรองจริยธรรมวิจัย

การวิจัยนี้ได้รับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการพิจารณาการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2560 หมายเลขรับรอง SWUEC/E-141/2560

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความ เป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของ ประเทศไทย สรุปได้ว่า

1. สภาพความต้องการในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความ เป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของ ประเทศไทย

จากการศึกษา พบว่า สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่มีการดำเนินงานในการจัดกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความ เป็นเลิศในสถาบันการศึกษา การจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความ เป็นเลิศไม่มีนโยบายที่ชัดเจน ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง การจัดสวัสดิการต่าง ๆ ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ นักกีฬาและเจ้าหน้าที่ขาดขวัญกำลังใจนักกีฬาประสบปัญหาด้านการเรียนในช่วงเวลาแข่งขัน มีความต้องการให้มีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

2. รูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความ เป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยประกอบด้วยโครงสร้างหน้าที่ในการบริหารจัดการ 4 ด้าน มี 24 องค์ประกอบดังต่อไปนี้

2.1 ด้านการวางแผน (Planning) มีองค์ประกอบที่สำคัญ 8 องค์ประกอบ ได้แก่

2.1.1 กำหนดนโยบายในการจัดการกีฬาเพื่อความเป็นเลิศจัดตั้งหน่วยงานกีฬาเพื่อความเป็นเลิศกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ จัดทำแผนกลยุทธ์ในการพัฒนานักกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศ

2.1.2 แผนการคัดเลือกและสรรหาบุคลากรด้านกีฬาเพื่อความเป็นเลิศแผนการคัดเลือกและสรรหานักกีฬา แผนการคัดเลือกและสรรหาผู้ฝึกสอน และแผนสรรหานักวิทยาศาสตร์การกีฬา และเจ้าหน้าที่ทีม

2.1.3 แผนการพัฒนากีฬาบุคลากรด้านกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศ แผนการพัฒนานักกีฬา แผนพัฒนาผู้ฝึกสอนและเจ้าหน้าที่ทีม

2.1.4 แผนการสนับสนุนด้านสวัสดิการช่วงการฝึกซ้อมและแข่งขัน ช่วงระหว่างการศึกษาและหลังสำเร็จการศึกษา แผนเตรียมช่องทางในการประกอบอาชีพให้กับกีฬา

2.1.5 แผนด้านการเงินและงบประมาณ

2.1.6 แผนการสนับสนุนด้านสนามและอุปกรณ์

2.1.7 แผนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการกีฬา

2.1.8 แผนการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายด้านกีฬาวอลเลย์บอล และองค์กรวิชาชีพ

2.2 ด้านการจัดองค์กร (Organizing) มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ ได้แก่

2.2.1 มีการจัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านกีฬาเป็นเลิศ กำหนดวิสัยทัศน์พันธกิจด้านกีฬา เป็นเลิศ จัดแบ่งโครงสร้างหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคลากรทางการกีฬา

2.2.2 มีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการบริหารจัดการกีฬาเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันฯ

2.2.3 มีการแต่งตั้ง มอบหมายผู้รับผิดชอบในการจัดการทีมกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศ ประกอบด้วยผู้จัดการทีมผู้ฝึกสอนผู้ช่วยผู้ฝึกสอน นักวิทยาศาสตร์การกีฬาผู้ประสานงานผู้รับผิดชอบด้านการเงินและงบประมาณ ผู้รับผิดชอบด้านสนามและอุปกรณ์

2.2.4 มีการจัดตั้งชมรมกีฬาวอลเลย์บอลในสถาบันฯ

2.3 ด้านการนำ/ปฏิบัติการ (Leading) มีองค์ประกอบที่สำคัญ 8 องค์ประกอบ ได้แก่

2.3.1 การปฏิบัติงานตามแผนการพัฒนานักกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศของสถาบัน

2.3.2 การดำเนินการคัดเลือกสรรหาและสรรหาบุคลากรด้านกีฬา
วอลเลย์บอลเป็นเลิศ

2.3.3 การดำเนินการพัฒนาบุคลากรกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็น
เลิศ

2.3.4 การดำเนินการจัดสวัสดิการสำหรับพัฒนากีฬาวอลเลย์บอล
เพื่อความเป็นเลิศ

2.3.5 การดำเนินงานด้านการเงินและงบประมาณ ในการสนับสนุน
กีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศ

2.3.6 การจัดการด้านสถานที่ สนาม และอุปกรณ์ สำหรับกีฬา
วอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศ

2.3.7 การดำเนินงานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการกีฬามี
การนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการกีฬามาใช้ในการฝึกซ้อมและการ
แข่งขัน

2.3.8 การสร้างและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับ โรงเรียน ชมรม
สโมสร สมาคมกีฬาวอลเลย์บอลแห่งประเทศไทย

2.4 ด้านการควบคุม (Controlling) มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ
ได้แก่

2.4.1 การกำหนดมาตรฐานในการดำเนินงานด้านกีฬาวอลเลย์บอล
เพื่อความเป็นเลิศ

2.4.2 การกำกับติดตามและควบคุมการดำเนินงานด้านกีฬาเป็นเลิศ
ทั้งระบบ

2.4.3 การประเมิน และเปรียบเทียบการผลปฏิบัติงานกับมาตรฐาน
ที่กำหนด

2.4.4 การปรับปรุงและพัฒนาโดยการนำผลการดำเนินงานผล
การแข่งขันแข่งขัน มาปรับปรุง และพัฒนากระบวนการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็น
เลิศในครั้งต่อไป

3. ผลของการประเมินความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอล
เพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย ในการนำไปใช้จริง

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบัน อุดมศึกษาของประเทศไทย ในการนำไปใช้จริง

องค์ประกอบด้านการบริหาร จัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อ ความเป็นเลิศฯ	ความเป็นไป ได้		ความ เหมาะสม		ความเป็น ประโยชน์		ความถูกต้อง ครอบคลุม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
1. ด้านการวางแผน	5.00	0.00	5.00	0.00	4.86	0.38	4.86	0.38
2. ด้านการจัดองค์กร	4.86	0.38	5.00	0.00	4.86	0.38	4.71	0.48
3. ด้านการนำไปปฏิบัติ	5.00	0.00	4.86	0.38	4.86	0.38	4.86	0.38
4. ด้านการควบคุม	5.00	0.00	5.00	0.00	5.00	0.00	4.86	0.38

จากตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยของการประเมินรูปแบบในแต่ละด้านมีค่าเฉลี่ยมากกว่า 3.50 ตามเกณฑ์ที่กำหนดทุกข้อ โดยมีค่าอยู่ระหว่าง 4.71 - 5.00 ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน แสดงให้เห็นว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบัน อุดมศึกษา มีความเห็นต่อการนำรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทยไปใช้จริง ว่ารูปแบบมีความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริง มีความเหมาะสมกับบริบทของสถาบันอุดมศึกษา มีประโยชน์สนองต่อความต้องการของผู้ใช้ มีความถูกต้องครอบคลุมน่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้ได้จริงได้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยการสร้างรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย พบว่า รูปแบบประกอบด้วย 4 ด้าน 24 ได้แก่ ด้านการวางแผน 8 องค์ประกอบ ด้านการจัดองค์กร 4 องค์ประกอบ ด้านการนำไปปฏิบัติ 8 องค์ประกอบ และด้านการควบคุม 4 องค์ประกอบ เป็นไปตามหลักของการจัดการที่เชื่อมโยงกับการดำเนินงานด้านกีฬาเป็นเลิศให้ประสบความสำเร็จ โดยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ด้านการวางแผน เป็นกิจกรรมที่สำคัญอันดับแรกของการบริหารจัดการ การจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย จะต้องมีการกำหนดนโยบายและแผนงานที่ชัดเจนโดยจะต้อง มีแผนในการจัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบกีฬาเป็นเลิศโดยตรง มีการกำหนดวิสัยทัศน์และจัดทำแผนกลยุทธ์ในการพัฒนากีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศ มีแผนในการคัดเลือกสรรหาและพัฒนาบุคลากร ได้แก่ นักกีฬา ผู้ฝึกสอนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มีการวางแผนการใช้ทรัพยากรในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านงบประมาณ ด้านสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ มีการวางแผนการจัดสวัสดิการรวมถึงแผนการสร้างร่วมมือกับองค์กรที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากการวางแผน จะเป็นตัวกำหนดการดำเนินงานในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศของสถาบันหรือมหาวิทยาลัย ให้ประสบความสำเร็จตาม

เป้าหมาย สอดคล้องกับ สาคร สุขศรีวงศ์ การวางแผนเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญ เป็นวิธีการที่กำหนดขึ้นเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายผู้บริหารจึงจำเป็นต้องมีการจัดทำแผนให้สอดคล้องกับเป้าหมายจึงจะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ (สาคร สุขศรีวงศ์, 2555) และสอดคล้องกับ การกีฬาแห่งประเทศไทย ในการพัฒนากีฬาเป็นเลิศสถาบันการศึกษาต้องมีนโยบายในการสนับสนุนส่งเสริมทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ มีการปรับปรุงระบบการศึกษาให้เอื้อต่อนักกีฬามีระบบการพัฒนานักกีฬาเพื่อความเป็นเลิศอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง (การกีฬาแห่งประเทศไทย, 2551)

ด้านการจัดการองค์กร ในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย จะต้องมีการจัดตั้งหน่วยงานและมีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนากีฬาเพื่อความเป็นเลิศโดยเฉพาะ มีการแต่งตั้งและมอบหมายผู้รับผิดชอบในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอล ได้แก่ มีผู้จัดการทีม ผู้ฝึกสอน ผู้ช่วยผู้ฝึกสอน และเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้อง ให้ปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบอย่างเหมาะสม โดยมีการเชื่อมโยงการทำงานกับองค์กรกีฬาทั้งภายในและภายนอก จะต้องมีการจัดตั้งชมรมกีฬาวอลเลย์บอลในมหาวิทยาลัยเพื่อเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมและขยายฐานการเล่นกีฬาวอลเลย์บอลในมหาวิทยาลัย สอดคล้องกับ อำนวย ศรียาภัย และคณะ การจัดการกีฬาในสถาบันอุดมศึกษาควรมีการจัดตั้งชมรมกีฬาในมหาวิทยาลัยและในการจัดการกีฬาเป็นเลิศในมหาวิทยาลัยควรมีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะที่ขึ้นตรงกับผู้บริหารสูงสุด มีคณะกรรมการดำเนินงานจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จัดให้มีฝ่ายพัฒนาทักษะโดยมอบหมายผู้รับผิดชอบที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญตามชนิดกีฬา ด้านการนำ/ปฏิบัติการ ในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาจะต้องมีการปฏิบัติงานตามแผนวางไว้ ได้แก่ การคัดเลือกและสรรหานักกีฬาที่มีความสามารถสูง มีผู้ฝึกสอน และเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องที่มีความรู้และประสบการณ์เข้ามาร่วมทีม มีการพัฒนาบุคลากรดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง มีการจัดสวัสดิการในด้านการฝึกซ้อมและการแข่งขัน มีการจัดสวัสดิการด้านการเรียนและการเป็นอยู่ให้กับนักกีฬาอย่างเหมาะสม ได้แก่ ทุนการศึกษา ที่พัก และการเป็นอยู่ระหว่างการศึกษามีการนำองค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการกีฬามาใช้ในการฝึกซ้อมและการแข่งขัน ซึ่งการดำเนินการต่าง ๆ จะนำมาซึ่งความสำเร็จในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศ (อำนวย ศรียาภัย และคณะ, 2557) สอดคล้องกับ De Bosscher, V., et al. ในการพัฒนากีฬาเป็นเลิศมีการคัดเลือกคณาจารย์และโค้ชที่มีความสามารถสูง และดำเนินการพัฒนาศักยภาพโดยการสนับสนุนสวัสดิการ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการสร้างและพัฒนากีฬาเพื่อความเป็นเลิศ (De Bosscher, V. et al., 2006) เช่นเดียวกับ ศักดิ์ชาย พัทธวงษ์ และโกศล มีคุณ มีการกำหนดให้สมาคมกีฬาจัดสวัสดิการพื้นฐานที่จำเป็นให้กับนักกีฬาตามเกณฑ์ที่กำหนดและให้มีการพัฒนากองทุนสวัสดิการสำหรับนักกีฬาและบุคลากรทางการกีฬามีการให้ความช่วยเหลือด้านการเรียนของนักกีฬาขณะทำการฝึกซ้อม

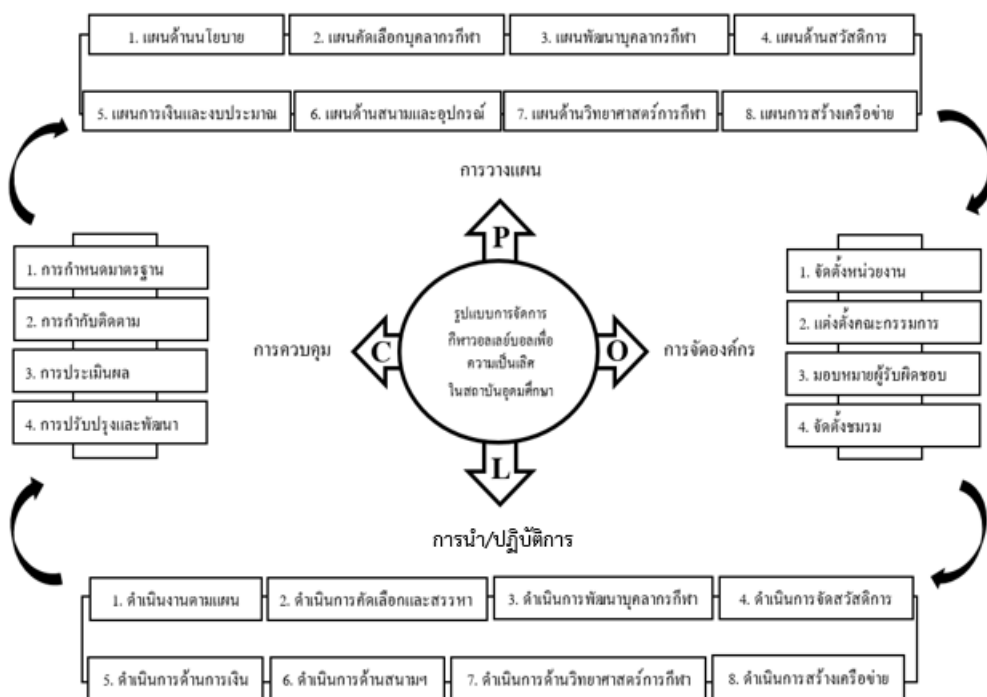
แข่งขันเพื่อให้ นักกีฬาประสบความสำเร็จทั้งด้านการเรียนและกีฬาไปพร้อมกัน (ศักดิ์ชาย พิทักษ์วงศ์ และโกศล มีคุณ, 2551)

ด้านการควบคุม ในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย จะต้องมีการตั้งเป้าหมายและกำหนดมาตรฐานในการฝึกซ้อมและการแข่งขัน โดยมีการกำกับติดตามและควบคุมการดำเนินงานทั้งด้านการเรียนและด้านกีฬาอย่างเป็นระบบ มีการวัดและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อทราบถึงผลสำเร็จของการดำเนินงานและนำผลมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศ ให้ประสบความสำเร็จอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ Goff ดัชนีความสำเร็จด้านกีฬามีมิติความสำเร็จ สองมิติ คือความสำเร็จด้านการเรียนและกีฬา ต้องมีการประเมินผลติดตามผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและนำผลมาปรับปรุงการทำงานจนบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นในการจัดการวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศ ควรมีการควบคุม ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง (Goff, B., 2000)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยนี้ คือองค์ประกอบที่สำคัญในการสร้างรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย ที่สามารถนำไปใช้ในการในการดำเนินงานด้านกีฬาเป็นเลิศ ให้ประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ซึ่งเป็นการเชื่อมโยง องค์ความรู้ทางด้านการบริหารจัดการและและองค์ความรู้ด้านกีฬา โดยการดำเนินงานด้านการกีฬาผ่านกระบวนการทางการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัยนี้สามารถนำมาสร้างเป็นรูปแบบการบริหารจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศ ในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย ที่ประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์กร การนำ/ปฏิบัติการ และการควบคุมประเมินผล ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศ
ในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

รูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย มีรูปแบบตามกระบวนการบริหารจัดการ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน (Planning) มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ การกำหนดนโยบาย แผนคัดเลือกบุคลากรกีฬา แผนพัฒนาบุคลากรกีฬา แผนด้านสวัสดิการ แผนการเงินและงบประมาณ แผนด้านสถานที่และอุปกรณ์ แผนด้านวิทยาศาสตร์การกีฬา แผนการสร้างเครือข่าย 2) ด้านการจัดองค์กร (Organizing) มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดตั้งหน่วยงาน การแต่งตั้งคณะกรรมการ มอบหมายผู้รับผิดชอบ การจัดตั้งชมรม 3) ด้านการนำ/ปฏิบัติการ (Leading) มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ การดำเนินงานตามแผน การดำเนินการคัดเลือกและสรรหา การพัฒนาบุคลากรกีฬา การดำเนินการจัดสวัสดิการ การดำเนินการด้านการเงินและงบประมาณ การดำเนินการด้านสถานที่และอุปกรณ์ ดำเนินการด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการกีฬา การดำเนินการสร้างเครือข่าย 4) ด้านการควบคุม (Controlling) มี 4 องค์ประกอบ การกำหนดมาตรฐาน การกำกับติดตาม การประเมินผล การปรับปรุงและพัฒนา และจากการประเมินรูปแบบโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ความเห็นว่ารูปแบบมีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสม

สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติจริงได้ โดยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้

- 1) ในการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศในสถาบันอุดมศึกษา ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย อย่างมีประสิทธิภาพ สถาบันการศึกษาระดับสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัย ควรนำรูปแบบไปใช้อย่างเป็นระบบโดยจะต้องนำหลักการไปดำเนินการตามขั้นตอนและกระบวนการตามรูปแบบการจัดการกีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศที่นำเสนอให้ครบทุกด้านตามองค์ประกอบ ด้านการวางแผนควรมีการกำหนดนโยบายและการวางแผนระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว อย่างเป็นระบบ ด้านการจัดองค์กร สถาบันควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการจัดการกีฬาเพื่อความเป็นเลิศโดยเฉพาะ ด้านการนำ/ปฏิบัติการ ควรมีการจัดสรรทรัพยากร และจัดสวัสดิการอย่างเหมาะสม เพียงพอ ด้านการควบคุม จะต้องมีการกำกับติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานและนำผลมาปรับปรุงพัฒนา
- 2) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาวินิจฉัยรูปแบบการพัฒนากีฬาวอลเลย์บอลเพื่อความเป็นเลิศทั้งระบบตั้งแต่ระดับเยาวชนจนถึงระดับอาชีพ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). แผนพัฒนากีฬาแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2560 - 2564). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- การกีฬาแห่งประเทศไทย. (2551). การจัดทำแผนที่ผลลัพธ์เรื่องการจัดทำแนวทางการพัฒนากีฬาเป็นเลิศ. กรุงเทพมหานคร: การกีฬาแห่งประเทศไทย.
- ปรางทิพย์ ยวนนธ์. (2552). การจัดการกีฬา. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- มงคลชัย บุญแก้ว. (2555). รูปแบบแผนที่ผลลัพธ์การพัฒนานักกีฬาวัยน้ำสู่ความเป็นเลิศในสถาบันการศึกษา. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการศึกษา, 12(1), 103-116.
- วรวุฒิ กุลวงศ์ . (2547). ปัญหาการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬามหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 31 ของทีมกีฬามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพลศึกษา. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศักดิ์ชาย พัทธกษัวงศ์ และโกศล มีคุณ. (2551). การจัดทำแผนและระบบพัฒนากีฬาเป็นเลิศ: รูปแบบ (Model) การพัฒนากีฬาเป็นเลิศ. ใน รายงานผลการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2545). องค์กรและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร.
- สาคร สุขศรีวงศ์. (2555). การจัดการ: จากมุมมองนักบริหาร. (พิมพ์ครั้งที่ 10), กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2549). การประเมินอภิมาน. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2558). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อัส แสนักดี. (2557). รูปแบบของปัจจัยด้านการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพเพื่อความเป็นเลิศสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา วิทยาศาสตร์การออกกำลังกายและการกีฬา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อำกร ศรียาภัย และคณะ. (2557). การจัดการกีฬาในสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาชาติ. วารสารสมาคมการจัดการกีฬาแห่งประเทศไทย, 4(1), 35-50.
- De Bosscher, V. et al. (2006). A conceptual framework for analyzing sports policy factors leading to international sporting success. *European Sport Management Quarterly*, 6(2), 185-215.
- Dessler, G. (1998). *Human Resource Management*. New Jersey: Prentice Hall.
- Goff, B. (2000). Effects of University athletics on the University; a Review and Extension of empirical assessment. *Journal of Sport Management*, 14(2), 85-104.

การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียน
ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
สำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน*

THE CURRICULUM DEVELOPMENT TO ENCOURAGE
CLASSROOM RESEARCH COMPETENCY BY PARTICIPATORY
ACTION RESEARCH FOR THE BASIC EDUCATION TEACHERS

มนสิช ลิทธิสมบุรณ์

Monasit Sittisomboon

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Naresuan University, Thailand

E-mail: monasits@nu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่อการพัฒนาหลักสูตร 2) การสร้างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร และ 4) การประเมินหลักสูตร การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา 4 ขั้นตอนคือ ขั้นตอน 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอน 2 สร้างและตรวจสอบคุณภาพ ขั้นตอน 3 ทดลองใช้ และขั้นตอน 4 ประเมินหลักสูตร ในขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตรใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 4 ระยะคือการวางแผน การดำเนินการ การตรวจสอบผล และการสะท้อนผล กับกลุ่มตัวอย่างครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 30 คน เครื่องมือวิจัยที่ใช้คือ หลักสูตร แบบทดสอบวัดความรู้ ความเข้าใจ แบบประเมินทักษะปฏิบัติ และแบบวัดเจตคติ สถิติที่ใช้คือค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัยพบว่า 1) ข้อมูลพื้นฐานต่อการพัฒนาหลักสูตรคือ ครูควรมีสมรรถนะจำเป็น 6 เรื่องคือ 1.1) หลักการวิจัยในชั้นเรียน 1.2) การกำหนดปัญหาวิจัย 1.3) การกำหนดวิธีการแก้ปัญหา 1.4) วิธีดำเนินการวิจัย 1.5) การเขียนรายงานการวิจัย และ 1.6) การเผยแพร่ผลงานการวิจัย 2) ผลการสร้างหลักสูตรมี 8 องค์ประกอบคือ 2.1) หลักการและเหตุผล 2.2) จุดมุ่งหมายหลักสูตร 2.3) สมรรถนะสำคัญ 2.4) โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตร 2.5) กระบวนการพัฒนาหลักสูตร 2.6) ระยะเวลา 2.7) สื่อการเรียนรู้ และ 2.8) การวัดและประเมินผล 3) หลังการทดลองใช้หลักสูตร ครูมีความรู้ความเข้าใจ ทักษะปฏิบัติ และเจตคติสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4) การประเมินหลักสูตรด้านปฏิกริยาอยู่ในระดับมาก และด้านผลลัพธ์อยู่ในระดับมาก

* Received 24 April 2020; Revised 16 May 2020; Accepted 19 May 2020

ที่สุด สำหรับด้านการเรียนรู้และด้านพฤติกรรมหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตร อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร, การเสริมสร้างสมรรถนะ, การวิจัยในชั้นเรียน, การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, การศึกษาขั้นพื้นฐาน

Abstract

The purposes of this research article are 1) to study basic information for developing the curriculum, 2) to develop and check quality of the curriculum, 3) to implement the curriculum and 4) to assess the curriculum. The study is Research and Development that conducted into 4 steps: firstly, to study basic information concerning curriculum development, then develop and check quality of the curriculum, followed by implementing the curriculum, and the last step was to assess the curriculum. The step of implementing curriculum was conducted by four phases of Participatory Action Research: Plan, Act, Observe, and Reflect, with 30 teachers from Basic Education School. Instruments of the research comprise of classroom research curriculum, knowledge and comprehension test, skills test, and attitude test. The data was analyzed by using mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.) and t-test. The research findings are; 1) basic information to the curriculum development is that teachers should have the necessary competencies of 6 topics: 1.1) Principle of classroom research, 1.2) Identifying research topic, 1.3) Identifying problem solving 1.4) Research methodology, 1.5) Research writing, and 1.6) Research dissemination. 2) The developed curriculum has 8 components as the following; rationale, curriculum objectives, key competencies, structure and contents of curriculum, process of curriculum development, timeline, instructional media, measurement and evaluation. 3) After implementing the curriculum, teachers had higher knowledge and comprehension, skills and attitude than before implementing the curriculum with statistical significance level of .05. And 4) the curriculum assessment: in terms of reactions found at good level, in terms of results found at very good level, while in terms of learning and behaviors teachers had a higher level than before implementing the curriculum with a statistical significance level of .05

Keywords: Development of Curriculum, Encourage Competency, Classroom Research, Participatory Action Research, Basic Education

บทนำ

การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคลนับเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ครูเป็นผู้มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการจัดการเรียนการสอน จำเป็นจะต้องค้นหาวิธีการเรียนรู้ ค้นหาเทคนิควิธีการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีที่สุด ด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับความสามารถของตน และการวิจัยนับเป็นกระบวนการหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าเป็นกระบวนการค้นหาความรู้และแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและเชื่อถือได้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 24(5) กำหนดไว้ว่า ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ และในมาตรา 30 ได้กำหนดด้วยว่า ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545) จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าว ให้ความสำคัญในกระบวนการวิจัย ที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาวิธีการจัดการเรียนรู้ของครู และกระบวนการวิจัยเป็นกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการสอนตามปกติของครู

กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อร่วมกันสร้างองค์ความรู้ในพื้นที่วิจัยแบบการเรียนรู้ร่วมกันผสมผสานความรู้ทฤษฎีและการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืน จนได้แนวทางไปดำเนินการเรียนรู้สู่การปฏิบัติสามารถแก้ปัญหาการพัฒนาครูในโรงเรียนได้ โดยมีขั้นตอนหลักเป็นวงจรต่อเนื่อง 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผนกลยุทธ์ (Plan) 2) การปฏิบัติ (Act) 3) การสังเกต (Observe) และ 4) การสะท้อนผล (Reflect) เพื่อนำผลที่ได้นำไปปรับปรุงแก้ไขสู่วงจรใหม่จนกว่าจะได้ข้อสรุป ที่แก้ไขปัญหาได้จริงหรือพัฒนาสภาพการณ์ของสิ่งที่ศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิโรจน์ สารรัตน์, 2556)

การพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วยสมรรถนะหลัก (Core Competency) และสมรรถนะประจำสายงาน (Functional Competency) สมรรถนะหลักประกอบคือ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) การบริการที่ดี (Service Mind) การพัฒนาตนเอง (Self - Development) และการทำงานเป็นทีม (Team Work) สำหรับสมรรถนะประจำสายงานประกอบด้วย การบริหารหลักสูตร และการวิจัยในชั้นเรียน การพัฒนาผู้เรียน การบริหารจัดการชั้นเรียน การวิเคราะห์สังเคราะห์ และการวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน ภาวะผู้นำครู และการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนเพื่อการวิจัยในชั้นเรียน ทั้งนี้แต่ละสมรรถนะหลักและสมรรถนะประจำสายงาน จะมีตัวบ่งชี้และพฤติกรรมแตกต่างกันออกไป สำหรับสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนสำหรับครูผู้สอน

ได้กำหนดตัวบ่งชี้ และพฤติกรรมที่มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และคุณลักษณะส่วนบุคคล (Attribute) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553)

ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาครูให้มีสมรรถนะทั้งความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติต่อการวิจัยในชั้นเรียน ผู้วิจัยจึงได้ทำการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะ การวิจัยในชั้นเรียน ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการเรียนรู้ และการทำวิจัยที่สอดคล้องกับการ ปฏิบัติงานจริง ๆ ในชั้นเรียนของครูได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และเพื่อหาวิธีการและสร้าง นวัตกรรมที่มีคุณภาพนำไปสู่การพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งเพื่อให้ครูมีทักษะ การปฏิบัติการวิจัยที่ถูกต้อง และใช้ประกอบการกำหนดตำแหน่งทางวิชาการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่อการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียน ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียน ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียน ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
4. เพื่อประเมินหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียน ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สำหรับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยได้กำหนด 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่อการพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียน ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในชั้นเรียน โดยการศึกษาสาระเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยในชั้นเรียน ทั้งสมรรถนะด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะ และด้านเจตคติต่อการวิจัยในชั้นเรียน

ขั้นที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะที่จำเป็นต่อการวิจัยในชั้นเรียน โดยมีประสบการณ์ในการสอนเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียนไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 7 คน และครูผู้ที่มีองค์ความรู้ด้านการพัฒนาครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเป็นครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และเป็นครูแกนนำในโรงเรียน ที่มีประสบการณ์การสอนไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 7 คน รวมทั้งหมด 14 คน สำหรับแบบ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ กำหนด 5 ประเด็น คือ 1) ครูควรมีสมรรถนะที่จำเป็นด้านความรู้ความ

เข้าใจการวิจัยในชั้นเรียนอย่างไรบ้าง 2) ครูควรมีสมรรถนะที่จำเป็นด้านทักษะการปฏิบัติการวิจัยในชั้นเรียนอย่างไรบ้าง 3) ครูควรมีสมรรถนะที่จำเป็นด้านเจตคติการวิจัยในชั้นเรียนอย่างไรบ้าง 4) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การวิจัยในชั้นเรียนควรจัดในลักษณะใด และ 5) การประเมินการเรียนรู้การวิจัยในชั้นเรียนควรเป็นลักษณะใด ผลการสัมภาษณ์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content analysis) โดยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา แล้วสรุปอุปนัย

ขั้นที่ 3 แบบสอบถามกับครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยประชากรที่ใช้ในการตอบแบบสอบถามได้แก่ ครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 399,799 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั่วประเทศ โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) มีขั้นตอนการดำเนินการคือ ขั้นที่ 1 เลือกครูในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่ตั้งแต่ละภาค ตามสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่ระดับความเชื่อมั่นในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง 95% ของโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศ ได้จำนวน 30 โรงเรียน และขั้นที่ 2 กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากครู 30 โรงเรียนโดยใช้ตารางของ เครซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ที่ระดับความเชื่อมั่นในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง 95% ได้กลุ่มตัวอย่างครูขนาดพอเหมาะจำนวน 384 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ แล้วนำไปใช้เก็บข้อมูลกับครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจริง โดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลส่งไปยังโรงเรียนทั่วประเทศที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 โรงเรียน ตามสัดส่วนของครูจำนวน 384 คน วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percent) และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียน โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียน ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การยกร่างสร้างหลักสูตร ตามองค์ประกอบหลัก 8 องค์ประกอบคือ หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมายหลักสูตร สมรรถนะสำคัญ โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตร กระบวนการพัฒนาหลักสูตร ระยะเวลาการพัฒนา สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

ขั้นที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 ท่าน ทำแบบการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตร จำนวน 8 ประเด็น มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ นำแบบตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ข้อมูลหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นที่ 3 การศึกษานำร่องเป็นการศึกษาความเป็นไปได้ของหลักสูตร กับกลุ่มครูอาสาสมัครใจ จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานำร่อง ได้แก่ หลักสูตร และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจ แบบประเมิน

ทักษะ และแบบประเมินเจตคติต่อการวิจัยในชั้นเรียน นำผลที่ได้มาวิเคราะห์ผลแล้วสรุปผลดำเนินการ

ขั้นที่ 4 การปรับปรุงหลักสูตรก่อนการนำไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง การปรับปรุงหลักสูตร หลังจากจากการศึกษานำร่อง ผู้วิจัยนำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาแก้ไขเพื่อให้ได้หลักสูตรและคู่มือหลักสูตรฉบับสมบูรณ์ และเตรียมการก่อนการทดลองใช้ จัดเตรียมในเรื่องต่าง ๆ คือการเตรียมเอกสารหลักสูตร การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยคัดเลือกจากความสมัครใจ และสนใจที่จะเข้าร่วมหลักสูตรตลอดหลักสูตร และการเตรียมสถานที่ ได้แก่ การเตรียมห้องประชุม และการอำนวยความสะดวกในการใช้คอมพิวเตอร์ โน้ตบุ๊ก

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียน ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้กับครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน โดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากกลุ่มครูอาสาสมัครในเขต 9 จังหวัดภาคเหนือตอนล่างคือ พิษณุโลก พิจิตร นครสวรรค์ อุทัยธานี อุตรดิตถ์ สุโขทัย ตาก กำแพงเพชร และ เพชรบูรณ์ จำนวนทั้งหมด 385 คน โดยใช้รูปแบบการทดลองแบบกลุ่มเดียว ทดสอบก่อน - หลังการทดลอง (One Group Pretest - Posttest Design) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองใช้หลักสูตร ประกอบด้วยหลักสูตร และคู่มือการใช้หลักสูตร เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจ มีลักษณะเป็นแบบทดสอบชนิดเลือกตอบ จำนวนข้อละ 4 ตัวเลือก จำนวน 60 ข้อ วิธีการให้คะแนนคือ ตอบถูก ได้ 1 คะแนน ตอบผิด ได้ 0 คะแนน เป็นการทดสอบที่ดำเนินการ ก่อน - หลังเสร็จสิ้นการใช้หลักสูตร แบบประเมินทักษะการวิจัยในชั้นเรียน จำนวน 7 รายการคือ ชื่อปัญหาการวิจัย ความสำคัญของปัญหาการวิจัย สาเหตุของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการแก้ปัญหา ผลการวิจัย และการอภิปรายผล และแบบประเมินเจตคติที่มีต่อการวิจัยในชั้นเรียน เป็นแบบวัดเจตคติ 5 ระดับของลิเคิร์ท จำนวน 40 ข้อ โดยข้อความเชิงบวก ให้ระดับคะแนนจากมากไปหาน้อย ได้แก่ 5, 4, 3, 2, 1 และข้อความเชิงลบให้ระดับคะแนนตรงกันข้ามจากน้อยไปหามาก ได้แก่ 1, 2, 3, 4, 5 และแปลผลในทางกลับกัน การวิเคราะห์ข้อมูลผลการทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียน เปรียบเทียบคะแนนก่อน - หลัง โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนก่อน-หลัง โดยใช้สถิติทดสอบที (t - test dependent) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การวิเคราะห์ข้อมูลผลการประเมินทักษะการวิจัยในชั้นเรียน โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และเปรียบเทียบคะแนนผลการประเมินทักษะการวิจัยในชั้นเรียน หลังการพัฒนา กับเกณฑ์ที่กำหนดร้อยละ 80 โดยใช้สถิติทดสอบที (t - test One Sample) และการวิเคราะห์ข้อมูลผลการประเมินเจตคติของผู้เข้าอบรม เปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการพัฒนา โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนน

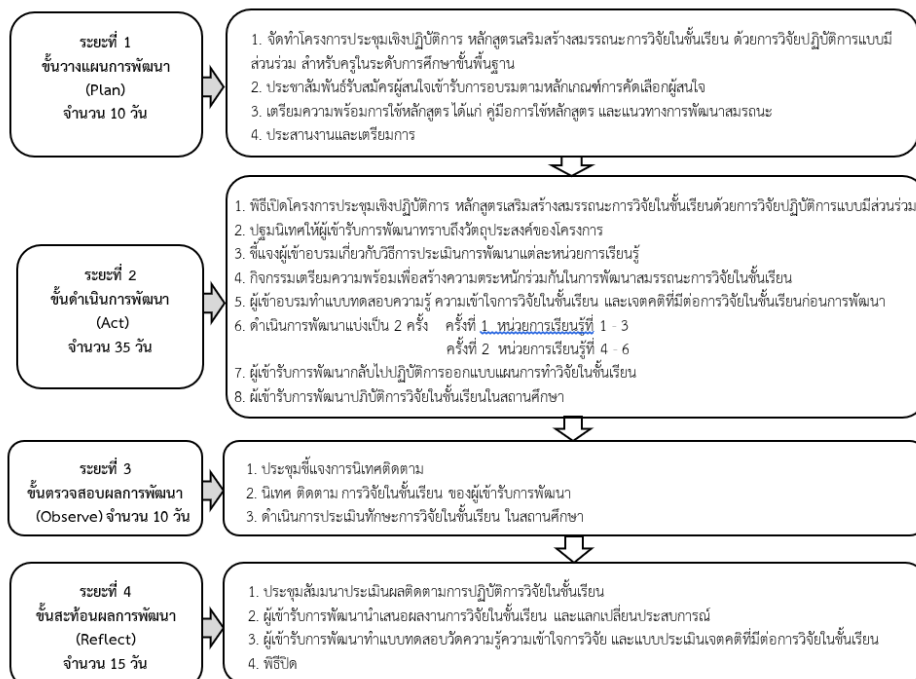

ก่อนและหลัง โดยใช้สถิติทดสอบที แบบไม่อิสระ (t - test dependent) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียน ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการประเมินหลักสูตรโดยประยุกต์ใช้การประเมินของ เคิร์กแพทริก (Kirkpatrick, D. L., 2005) ประกอบด้วย ด้านปฏิกิริยา (Reaction Evaluation) ด้านการเรียนรู้ (Learning Evaluation) ด้านพฤติกรรม (Behavior Evaluation) และด้านผลลัพธ์ (Result Evaluation) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นของครูผู้เข้ารับการพัฒนา ทั้ง 4 ด้าน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t - test dependent)

การทดลองใช้หลักสูตรด้วยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สำหรับในขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตรกับกลุ่มตัวอย่างครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 30 คน ด้วยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 4 ระยะคือ ระยะที่ 1 ขั้นวางแผนการพัฒนา (Plan) จำนวน 10 วัน ระยะที่ 2 ขั้นดำเนินการพัฒนา (Act) จำนวน 35 วัน ระยะที่ 3 ขั้นตรวจสอบผลการพัฒนา (Observe) จำนวน 10 วัน และระยะที่ 4 ขั้นสะท้อนผลพัฒนา (Reflect) จำนวน 15 วัน แสดงการทดลองใช้หลักสูตรด้วยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตามแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงการทดลองใช้หลักสูตรด้วยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่อการพัฒนาหลักสูตร พบว่า

1.1 ผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านความรู้ความเข้าใจ การวิจัยชั้นเรียนที่ครูจำเป็นต้องมีคือ การศึกษาแนวคิดหลักของการวิจัยในชั้นเรียน การค้นหาสาเหตุปัญหาและการกำหนดปัญหาการวิจัย การกำหนดวิธีการแก้ปัญหา วิธีดำเนินการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การสรุปผลการวิจัย การเขียนรายงานการวิจัย และการเผยแพร่ผลงาน การวิจัยในชั้นเรียน ด้านทักษะการวิจัยในชั้นเรียนคือ ทักษะในการกำหนดหัวข้อ การกำหนดวิธีการแก้ปัญหา การกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย การเตรียมแผนสู่การปฏิบัติ การสรุปผลและเขียนรายงานการวิจัย และด้านเจตคติคือ การตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการวิจัย การเห็นคุณค่าของการวิจัย และการแสวงหาความรู้ด้านการวิจัย

1.2 ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับสมรรถนะที่จำเป็นต่อการวิจัยในชั้นเรียนคือ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการวิจัย การวิเคราะห์แหล่งข้อมูล ระเบียบวิธีวิจัย ขอบเขตของการวิจัย การเขียนโครงการวิจัย กำหนดปัญหาการวิจัย การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ การสืบค้นข้อมูล การเขียนโครงการวิจัย จรรยาบรรณการวิจัย การออกแบบการวิจัย ทักษะสร้างเครื่องมือแก้และเครื่องมือเก็บ วิธีการดำเนินการวิจัย การปฏิบัติการเขียนโครงร่าง ทักษะการสร้างนวัตกรรมแก้ปัญหาในชั้นเรียน ฝึกปฏิบัติการการแก้ปัญหาในชั้นเรียน และการเขียนรายงานวิจัยเต็มรูปแบบ

1.3 ผลจากแบบสอบถามของครูเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนคือ แนวคิดหลักของการวิจัยในชั้นเรียน การกำหนดปัญหาการวิจัย การกำหนดวิธีการแก้ปัญหา วิธีดำเนินการวิจัย การสรุปผลการเขียนรายงานการวิจัย และการเผยแพร่ผลงานการวิจัยในชั้นเรียน และครูเห็นว่าหลักสูตรควรฝึกอบรมทั้งภาคทฤษฎี และฝึกปฏิบัติจริงในสถานศึกษา ต้องการพัฒนาโดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กิจกรรมสำคัญควรฝึกเขียนโครงร่าง การเขียนรายงาน การนิเทศผล และติดตามผล

2. หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมี 8 องค์ประกอบ ได้แก่

1) หลักการและเหตุผลคือ 1.1) เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น 1.2) เพื่อส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนา ปรับปรุงบทบาทและหน้าที่ของตนจากครูผู้สอนเป็นครูนักวิจัย 1.3) เพื่อพัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตรคือ 2.1) มีความรู้ ความเข้าใจในแนวคิดหลักเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียน ทั้งแนวคิด กระบวนการ และการปฏิบัติการวิจัยในชั้นเรียน 2.2) สามารถเขียนโครงร่างการวิจัยในปัญหาการเรียนการสอนในชั้นเรียนของตนเอง แล้วนำไปปฏิบัติจริงในชั้นเรียน รวมทั้งสามารถเขียนรายงานการวิจัยดังกล่าวได้ และ 2.3) มีเจตคติที่ดี

ต่อการวิจัยในชั้นเรียน และตระหนักในสำคัญของการวิจัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ตลอดจนการพัฒนาวิชาชีพของตนเอง

3) สมรรถนะสำคัญคือ สมรรถนะด้านความรู้ (Knowledge) สมรรถนะด้านทักษะการวิจัยในชั้นเรียน (Skills) และสมรรถนะด้านเจตคติ (Attitude)

4) โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตร แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 4.1) โครงสร้างด้านเวลา ใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 4 ระยะคือ ระยะที่ 1 ขั้นเตรียมการวางแผนพัฒนา (Plan) จำนวน 10 วัน ระยะที่ 2 ขั้นดำเนินการพัฒนา (Act) จำนวน 35 วัน ระยะที่ 3 ขั้นตรวจสอบผลการพัฒนา (Observe) จำนวน 10 วัน ระยะที่ 4 ขั้นสะท้อนผลการพัฒนา (Reflect) จำนวน 15 วัน และ 4.2) เนื้อหาหลักสูตร 6 เรื่องคือ แนวคิดหลักของการวิจัยในชั้นเรียน การค้นหาสาเหตุปัญหาและการกำหนดปัญหาการวิจัย การกำหนดวิธีการแก้ปัญหา วิธีดำเนินการวิจัย การสรุปผล และการเขียนรายงานการวิจัย และการเผยแพร่ผลงานการวิจัยในชั้นเรียน

5) กระบวนการพัฒนาหลักสูตร ใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมตามหลักการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experience learning) ของคอร์บ (Kolb. D., 1984) กิจกรรมพัฒนาสมรรถนะประกอบด้วย การระดมความคิด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การนิเทศ ติดตาม การอภิปราย การนำเสนอผลงาน การศึกษาด้วยตนเอง การเขียนอนุทินการเรียนรู้ กรณีศึกษา แบบฝึกหัดรายบุคคล การบรรยาย ประกอบการปฏิบัติ

6) ระยะเวลาการพัฒนา 70 วัน

7) สื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วย 7.1) คู่มือการใช้หลักสูตร 7.2) เอกสารประกอบการอบรมพัฒนา 7.3) ใบงานประกอบการจัดกิจกรรม และ

8) การวัดและประเมินผล คือ 8.1) แบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจ การวิจัยในชั้นเรียน ก่อน - หลังการพัฒนา 8.2) แบบประเมินทักษะการวิจัยในชั้นเรียน ระหว่างการพัฒนา 8.3) แบบประเมินเจตคติที่มีต่อการวิจัยในชั้นเรียนก่อนและหลังการพัฒนา

สำหรับผลการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรทั้ง 8 องค์ประกอบพบว่า โดยรวมเฉลี่ยมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

3. หลังการทดลองใช้หลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียน พบว่า

3.1 ครูมีความรู้ความเข้าใจการวิจัยในชั้นเรียนสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงผลตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการเปรียบเทียบความรู้ ความเข้าใจ การวิจัยในชั้นเรียนหลักสูตรก่อนและหลังการพัฒนา โดยใช้การทดสอบค่าที (t - test)

กลุ่มทดลอง	n	คะแนนเต็ม	ก่อนพัฒนา		หลังพัฒนา		t	P (1 - tailed)
			$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
	30	60	27.37	2.371	50.30	2.215	7.87*	0.00

3.2 ครุมีทักษะการวิจัยในชั้นเรียนหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าเกณฑ์ละ 80 อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงผลตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบทักษะการวิจัยในชั้นเรียน หลังการพัฒนา กับ เกณฑ์ร้อยละ 80 โดยใช้การทดสอบค่าที (t – test)

การทดสอบหลัง การพัฒนา ของกลุ่มทดลอง	n	คะแนนเต็ม	เกณฑ์ 80%	$\bar{X}$	S.D.	t	P
	30	21	16.80	18.17	1.020	7.34*	.00

3.3 ครุมีเจตคติหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงผลตามตารางดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงผลการเปรียบเทียบเจตคติที่มีต่อการวิจัยในชั้นเรียน ก่อนและหลังการพัฒนา โดยใช้การทดสอบค่าที (t – test)

กลุ่มทดลอง	ก่อนพัฒนา		หลังพัฒนา		t	P (1 - tailed)
	n	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$		
	30	3.49	.214	4.20	.126	17.43* 0.00

3.4 การประเมินหลักสูตรด้านปฏิกิริยาอยู่ในระดับมาก และด้านผลลัพธ์อยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับด้านการเรียนรู้และด้านพฤติกรรมหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงผลการประเมินด้านการเรียนรู้ และด้านพฤติกรรมก่อนและหลังการพัฒนา ดังตารางที่ 4 และ ตารางที่ 5 ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงผลสรุปการเปรียบเทียบผลการประเมินด้านการเรียนรู้ ก่อนและหลังการพัฒนาโดยการทดสอบค่าที (t – test)

การเรียนรู้	n	ก่อนพัฒนา		หลังพัฒนา		t	P (1 - tailed)
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
ความรู้ ความเข้าใจ	30	2.27	.560	4.13	.600	9.084*	0.00
ทักษะการเรียนรู้	30	2.49	.203	4.23	.305	35.713*	0.00
เจตคติที่มีต่อโครงการ	30	2.68	2.68	4.30	.141	25.506*	0.00

ตารางที่ 5 แสดงผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมการวิจัยในชั้นเรียน ของผู้เข้ารับการพัฒนา ก่อนและหลังการพัฒนา โดยการทดสอบค่าที (t – test)

รายการประเมิน	คะแนนเต็ม	ก่อนพัฒนา		หลังพัฒนา		t	P (1 - tailed)
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
พฤติกรรมการวิจัยในชั้นเรียน	30	1.85	.455	4.43	.477	15.888*	0.00

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่อการพัฒนาหลักสูตร คือครูควรมีสมรรถนะจำเป็น 6 เรื่องคือ 1) แนวคิดหลักการวิจัยในชั้นเรียน 2) การค้นหาสาเหตุปัญหาและการกำหนดปัญหา 3) การกำหนดวิธีการแก้ปัญหา 4) วิธีดำเนินการวิจัย 5) การสรุปผลการวิจัยและการเขียนรายงาน และ 6) การเผยแพร่ผลงานการวิจัย จะเห็นได้ว่าครูต้องมีสมรรถนะทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ด้านทักษะ และด้านเจตคติ สอดคล้องกับที่ สมคิด บางโม กล่าวว่าการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นต่อการออกแบบและพัฒนาหลักสูตร จะช่วยทราบถึงสภาพปัจจุบันขององค์กร รวมทั้งภารกิจและคุณสมบัติที่บุคลากรมีอยู่ ปัญหาขององค์กรที่สามารถแก้ไขโดยการฝึกอบรมนั้น ได้แก่ ขาดความรู้ในหน้าที่งานที่ทำ หรือความรู้ในการทำงานยังไม่เพียงพอ ขาดความสามารถในการปฏิบัติงาน ขาดทักษะความสนใจหรือมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการทำงาน ซึ่งการฝึกอบรมเป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างหรือเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความสามารถ และทัศนคติ ของบุคลากร จะช่วยให้การปฏิบัติงานดีขึ้น (สมคิด บางโม, 2553)

2. ผลการพัฒนาหลักสูตรที่มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมาย ของหลักสูตร สมรรถนะที่มุ่งเน้น โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตร กระบวนการพัฒนา ระยะเวลา การพัฒนา สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วาริรัตน์ แก้วอุไร และเทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย; คันสร คงยืน; สมใจ กงเติม ที่กำหนดองค์ประกอบ ของหลักสูตรไว้ใกล้เคียงกัน ประกอบด้วยหลักการและเหตุผล จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สมรรถนะที่มุ่งเน้น โครงสร้างและเนื้อหาหลักสูตร กระบวนการพัฒนา ระยะเวลาการพัฒนา สื่อการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล (วาริรัตน์ แก้วอุไร และเทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย, 2552); (คันสร คงยืน, 2552); (สมใจ กงเติม, 2556)

3. หลังการทดลองใช้หลักสูตร พบว่า 1) ครูมีความรู้ความเข้าใจการวิจัยในชั้นเรียนสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ครูมีทักษะการวิจัยในชั้นเรียนหลังการพัฒนาสูงกว่าเกณฑ์ละ 80 อย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ครูมีเจตคติหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศุภสรณ์ มิ่งสมร; สมใจ กงเติม เนื่องมาจากหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น ได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการจัดกิจกรรมการพัฒนาที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม โดยมี กระบวนการพัฒนาหลักการบริหารคุณภาพ PDCA เป็นกลไกขับเคลื่อน กระบวนการพัฒนาสมรรถนะจัดทำเป็นการประชุมปฏิบัติการ และให้มอบหมายให้ครูผู้เข้ารับการพัฒนากลับไปปฏิบัติการวิจัยในชั้นเรียน ณ สถานศึกษาของตนเอง มีการประเมินการ ออกแบบแผนการวิจัยในชั้นเรียนก่อนนำไปใช้จริง โดยมีการแจ้งเกณฑ์การประเมินล่วงหน้า และนัดหมายวันเวลา และการนิเทศติดตามให้คำแนะนำ ณ สถานศึกษาของครูผู้เข้ารับการ พัฒนาในสถานศึกษาที่ปฏิบัติงานจริงเน้นสมรรถนะเพื่อให้เกิดทั้งความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดี ในลักษณะของการสัมนาย่อยในห้องฝึกอบรม และสถานศึกษาในที่ปฏิบัติงานจริงของครูผู้เข้าร่วม

พัฒนา ทำให้เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน และสามารถทำให้ครูผู้เข้ารับการพัฒนามาสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้ทันทีในขณะปฏิบัติงาน (ศุภรัตน์ มิ่งสมร, 2554); (สมใจ กงเดิม, 2556)

4. การประเมินหลักสูตรด้านปฏิริยาอยู่ในระดับมาก และด้านผลลัพธ์อยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับด้านการเรียนรู้และด้านพฤติกรรมหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตรอย่างมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับผลการวิจัยของสภพันธ์ ชิตานนท์; ฐิติวรรณ สิ้นธุ์นอก; ธมนพัชร ลิมากร เนื่องมาจากหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเกิดจากความต้องการจำเป็นของผู้เข้ารับการพัฒนามา ส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติ กิจกรรมการอบรมใช้วิธีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันระหว่างผู้เข้ารับการพัฒนามา และผู้เข้ารับการพัฒนากับวิทยากร มุ่งเน้นการปฏิบัติ จัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ทำให้เกิดแตกแขนงของความรู้ และประสบการณ์ อีกทั้งหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีการเตรียมการไว้เป็นอย่างดี ตั้งแต่หลักสูตร คู่มือ การออกแบบกิจกรรม สถานที่และสื่อทัศนูปกรณ์ ระยะเวลา และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกันเอง ระหว่างวิทยากรกับครูผู้เข้ารับการพัฒนามา โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงประสบการณ์ สร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติเป็นระยะ สถานที่ สื่อทัศนูปกรณ์ และระยะเวลาที่เหมาะสม อีกทั้งหลักสูตรเป็นกระบวนการพัฒนาสมรรถนะเน้นนำความรู้ ทักษะและเจตคติ ไปปฏิบัติการสอนจริงในสถานศึกษาที่ตนเองปฏิบัติงานอยู่ สามารถทำให้ผู้เข้ารับการพัฒนามาสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปพัฒนาดตนเอง ประยุกต์ใช้ในการพัฒนางานการสอนที่รับผิดชอบได้เป็นอย่างดี (สภพันธ์ ชิตานนท์, 2551); (ฐิติวรรณ สิ้นธุ์นอก, 2552); (ธมนพัชร ลิมากร, 2553)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

1) ข้อมูลพื้นฐานต่อการพัฒนาหลักสูตรคือครูควรมีสมรรถนะจำเป็น 6 เรื่อง 2) หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมี 8 องค์ประกอบ 3) ผลหลังการทดลองใช้หลักสูตร พบว่า ครูมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติต่อการวิจัยในชั้นเรียนหลังการพัฒนาสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตร และ 4) การประเมินหลักสูตรด้านปฏิริยาอยู่ในระดับมาก และด้านผลลัพธ์อยู่ในระดับมากที่สุด สำหรับด้านการเรียนรู้และด้านพฤติกรรมหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตร ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้คือ 1) หลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนนี้ สามารถนำไปสร้างเป็นหลักสูตรรายวิชา หรือหลักสูตรฝึกอบรมพัฒนาครูและผู้อำนวยการได้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนกับครูในทุกระดับการศึกษาได้ 2) ในการฝึกอบรมภาคปฏิบัติการ ควรใช้ทั้งเอกสารประกอบหลักสูตรและคู่มือการใช้หลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียน และใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควบคู่ไปด้วย เพื่อการเสริมสมรรถนะให้เกิดทั้งความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติ ด้านการวิจัยในชั้นเรียนให้เกิดขึ้นไปพร้อม ๆ กัน และ 3) ลักษณะการฝึกอบรมหลักสูตรวิจัยใน

ชั้นเรียนควรกระทำในลักษณะเชิงปฏิบัติการมากกว่าเชิงทฤษฎี ควรเน้นการฝึกปฏิบัติตามแบบฝึกปฏิบัติที่กำหนด ควรใช้เวลาให้ครูฝึกปฏิบัติอย่างพอเพียง มีการแนะนำปรึกษาอย่างใกล้ชิด และควรมีการติดตามผลการฝึกอบรมอย่างใกล้ชิด และต่อเนื่องจนกระทั่งได้ผลงานการวิจัยในชั้นเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภา.
- คันศร คงยืน. (2552). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสมรรถนะหัวหน้าศูนย์บ่มเพาะอาชีวศึกษา ในวิทยาลัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- ฐิตีวรรณ สิ้นธนอก. (2552). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสมรรถนะที่จำเป็นของผู้จัดการฝึกอบรม สำหรับองค์กรเอกชนในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธมนพัชร สิมากร. (2553). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของพยาบาลผู้จัดการผู้ป่วยรายกรณี. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษย. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วาริรัตน์ แก้วอุไร และเทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย. (2552). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา. วารสารวิชาการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 4(10), 13 -24.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2556). กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษากรณีทัศนะต่อการศึกษาศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: หจก.ทิพย์วิสุทธิ.
- ศุกลรัตน์ มิ่งสมร. (2554). การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างสมรรถนะการประเมินหลักสูตรสถานศึกษา สำหรับบุคลากรในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สบพันธ์ ชิดานนท์. (2551). การพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ตรวจสอบอาคาร. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษย. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมคิด บางโม. (2553). องค์การและการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: วิทยพัฒน์.
- สมใจ กงเดิม. (2556). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมออนไลน์เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). คู่มือประเมินสมรรถนะครู (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). รายงานสถิติการศึกษา: จำนวนครู/อาจารย์ในระบบโรงเรียน
จำแนกตามสังกัดในกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
สถิติแห่งชาติ.

Kirkpatrick, D. L. (2005). Evaluating training program : The four levels . (3 rded.).
San Francisco, CA: Berret - Koehler.

Kolb. D. (1984). Experiential learning: Experience as the source of learning and
development. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

ความหลากหลายทางเพศกับการบรรลุธรรมในทัศนะ
พุทธปรัชญาเถรวาท*
SEXUAL DIVERSITY AND REALIZATION IN
THERAVĀDA BUDDHIST PHILOSOPHICAL PERSPECTIVE

กัญญักก์ แมกกี

Kanyapak Magee

พระมหาหมณินทร์ ปุริสุตโตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

E-mail: kpakpink@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการทัศน์และแนวคิดความหลากหลายทางเพศ 2) เพื่อศึกษาเรื่องเพศสรีระ เพศสภาพ และเพศวิถีกับการบรรลุธรรมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท 3) เพื่อวิเคราะห์และวิพากษ์กระบวนการทัศน์แนวคิดความหลากหลายทางเพศกับการบรรลุธรรมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เน้นวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารชั้นปฐมภูมิ ชั้นทุติยภูมิ ที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศและการบรรลุธรรม ได้วิเคราะห์และวิพากษ์ข้อมูลในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive) ในประเด็นดังกล่าวและนำเสนอ ผลการวิจัยพบว่า 1) เพศสรีระ (Sex) นั้นไม่เป็นอุปสรรคต่อการการบรรลุธรรม เพราะทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นทั้งเพศชายและเพศหญิงมีความเสมอภาคกันได้โดยผ่านกระบวนการพัฒนา 3 ประการคือ เข้าใจในกฎไตรลักษณ์ แล้วพัฒนากรรมจนเกิดปัญญาบรรลุธรรม 2) เพศสภาพ (Gender) นั้นไม่เป็นอุปสรรคต่อการการบรรลุธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท เพราะทั้งคฤหัสถ์เพศ (อุบาสก อุบาสิกา) และสมณเพศ (ภิกษุ ภิกษุณี) ต่างมีศักยภาพที่จะบรรลุธรรมในขั้นสูงสุดได้เหมือนกัน 3) เพศวิถี (Sexuality) นั้นจึงเป็นเพียงเงื่อนไข ข้อพึงละเว้น ข้อห้าม ข้อพึงระวังสำหรับคฤหัสถ์เพศและสมณเพศผู้ถือศีลพรหมจรรย์ที่จะบรรลุธรรมในขั้นสูงสุด ดังนั้นแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นได้ก้าวข้ามกระบวนการทัศน์ความหลากหลายทางเพศนับแต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสรู้หลักอริยสัจ 4 การก้าวข้ามความหลากหลายทางเพศนั้นนำไปสู่ความจริงในระดับปรมัตถสัจจะเป็นความจริงที่อยู่เหนือกาลเวลาเหนือกระบวนการทัศน์ใด ๆ

* Received 18 April 2020; Revised 17 May 2020; Accepted 19 May 2020

คำสำคัญ: ความหลากหลายทางเพศ, การบรรลุธรรม, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

In this article the researcher define objectives of study as follow: 1) To study paradigm and concept of gender diversity 2) To study about the conditions of sex, gender, sexuality that might be the factors in Realization of Absolute Truth on the view of Theravada Buddhist philosophy 3) To analyze and criticize the paradigm and concept of gender diversity in Realization of Absolute Truth in Theravada Buddhist philosophy. This study is the qualitative research that emphasizes on documentary research by studying and collecting primary and secondary documents that relate to the gender diversity. Besides, the research also works on process of analysis and interpretation as Descriptive Paradigm on the topic and presentation. The study found that: 1) Sex does not obstruct the Realization of Absolute Truth. According to Theravada Buddhist philosophy, male and female are the same as gender equality in three aspects as karma equality, wisdom equality and both of male and female are under the same law of the “Three Characteristics of Existence” 2) Gender is not an obstacle to Realization of Absolute Truth in Theravada Buddhist philosophy. All of lay people (upasaka, upasika) and monkhood (bhikkhu, bhikkhuni) have the potential in achieving the Realization of Absolute Truth. 3) Sexuality is only a condition, a restriction, a prohibition, a precaution for lay people and monks who adheres to the celibacy, aims to achieve the Realization of Absolute Truth. Thus, the concept of Theravada Buddhist Philosophy is overcome the paradigm of gender diversity since the Lord Buddha attained the Four Noble Truths. The overcoming of gender diversity leads to the truth in the level of Absolute Truth that beyond time and paradigm.

Keywords: Sexual Diversity, Realization, Theravāda Buddhist Philosophical

บทนำ

แนวคิดเรื่องความหลากหลายทางเพศนั้นมีเนื้อหาครอบคลุม 3 ประเด็นได้แก่ เพศสรีระ (Sex) หมายถึง อวัยวะทางร่างกายที่ปรากฏให้เห็นและเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงลักษณะทางเพศชาย (Male) ลักษณะทางเพศหญิง (Female) และเพศกำกวมหรือมีสองเพศในบุคคลเดียวกัน (Intersex) ทั้งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดและเปลี่ยนแปลงในภายหลังกำเนิด เพศสภาพ

(Gender) หมายถึง บทบาทและสถานภาพทางเพศของบุคคล ที่ถูกจัดแบ่งโดยสังคมที่ตนดำรงอยู่ เพศวิถี (Sexuality) การแสดงออกทางอารมณ์ทางเพศที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล การแสดงความรู้สึกทางเพศ ความพึงพอใจทางเพศ ผ่านพฤติกรรมของบุคคลอาจเกิดขึ้นได้หลากหลายรูปแบบทั้งต่อเพศตรงข้าม เพศเดียวกันหรือทั้งสองเพศ ทั้งสามประเด็นนั้นยังคงเป็นปัญหาและข้อถกเถียงกันอยู่ในปัจจุบัน (สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย, 2560) เนื่องจากกระบวนทัศน์ในการอธิบายเรื่องเพศที่ผ่านมามักอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้กรอบการอธิบายเรื่องเพศตามบรรทัดฐานเรื่องคู่ตรงข้าม (Binary opposition) หรือทวิทัศน์ ก่อให้เกิดแนวคิดในการแบ่งทุกสิ่งทุกอย่างเป็นขั้วที่อยู่ตรงกันข้าม จึงทำให้การอธิบายเรื่องเพศสรีระ เพศสภาพ และเพศวิถี มีโครงสร้างที่คงที่ ไม่เปลี่ยนแปลง ความเป็นสากล นำมาซึ่งเกณฑ์ในการตัดสินพฤติกรรม การแสดงออกทางเพศทุกรูปแบบ รวมทั้งการจัดหมวดหมู่ทางเพศ (Mimi Marinucci, 2010) ผลพวงจากบรรทัดฐานคู่ตรงข้ามทำให้เพศชายมีอำนาจเหนือเพศหญิง การอธิบายเรื่องเพศในกระบวนทัศน์ดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ มีความพยายามรื้อถอนกระบวนทัศน์การอธิบายเรื่องเพศ และมีการแก้ไขมาหลายครั้ง จึงก่อให้เกิดแนวคิด “ความหลากหลายทางเพศ” (Sexual Diversity) โดยทฤษฎีควีเยอร์ (Queer) ที่เป็นแนวคิดสำคัญที่พยายามจะรื้อถอนการอธิบายเรื่องเพศที่ตกอยู่ภายใต้กระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ ควีเยอร์เห็นว่าการอธิบายเรื่องเพศที่ผ่านมานั้นเป็นการผลิตซ้ำกระบวนทัศน์เดิม แนวคิดควีเยอร์ต้องการให้เกิดการอธิบายใหม่เกี่ยวกับเพศโดยผูกโยงเข้ากับเรื่องความหลากหลายทางเพศ (Diversity) ดังนั้นหมวดหมู่ของเพศสภาพและเพศวิถีจึงต้องถูกตรวจสอบในฐานะเป็นแนวคิดที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้ความรู้วิทยาศาสตร์เป้าหมายสำคัญ คือการยืนยันว่าไม่ควรนำวิธีวิทยาแบบวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เชื่อเรื่องการมีอยู่ (Exist) นั้นตายตัวหรือทำให้คิดว่าอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่คงที่และมีเอกภาพมาใช้ในการศึกษาและอธิบายมนุษย์ ควีเยอร์ซึ่งเห็นต่างในการไม่เชื่อในการมีอยู่เป็นอยู่ มองสรรพสิ่งว่ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นตลอดเวลา (Scott J. Michaelsen and David E. Johnson, 2008) ผลจากการกระบวนทัศน์ใหม่ที่เน้นความหลากหลายทางเพศนั้น ได้ขยายออกไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า โฮโมจีไนเซชัน (Homogenization) (Jon Binnie, 2004) การเคลื่อนไหวดังกล่าวเพื่อโจมตีมายาคติและอคติของระบบคู่ตรงข้าม ความรู้กระแสหลักที่จัดหมวดหมู่ของเพศภาวะและเพศวิถี ทำให้ความจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องเพศไม่ใช่สิ่งที่สมบูรณ์ในตัวเอง

แนวคิดความหลากหลายทางเพศได้แพร่กระจายส่งผลให้การอธิบายเรื่องเพศนั้นได้รับการยอมรับตัวตนในทางกฎหมายทั้งในระดับสากลและระดับประเทศมากขึ้น บนหลักการของความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากความแตกต่างระหว่างเพศ สังคมไทยนั้นได้รับอิทธิพลแนวคิดดังกล่าว มีการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิความเสมอภาคทางเพศ รวมทั้งสังคมยอมรับเพศวิถีที่แตกต่างจากบรรทัดฐานคู่ตรงข้ามมากขึ้น และตามรัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทยมาตรา 27 กำหนดว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครอง ตามกฎหมายเท่าเทียมกันชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้” (สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย, 2560) จากความเปลี่ยนแปลงทางกระบวนทัศน์ทัศน์หลังยุคนั้น พุทธปรัชญาในฐานะที่เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงมนุษย์ ภาวะความเป็นมนุษย์ รวมทั้งข้อปฏิบัติอันนำไปสู่ความหลุดพ้นจากภาวะความเป็นตัวตนและพุทธปรัชญานั้นมีเนื้อหาที่อธิบายครอบคลุมทั้งเพศสรีระ เพศสภาพ และเพศวิถี ดังปรากฏหลักฐานว่ามีเพศสภาพ ทั้งสมณเพศฝ่ายภิกษุ อาทิ พระสารีบุตร และภิกษุณี (วิ.มหา. 4/64-76/56-62) (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536) และฝ่ายภิกษุณีอาทิ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี (วิ.จุ. 7/513-521/206-212) (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536) ส่วนคฤหัสถ์เพศ ฝ่ายอุบาสก อาทิ ยสกุลบุด (วิ.ม. 4/25-31/24-31) (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536) ฝ่ายอุบาสิกา อาทิ พระเขมาเถรี (ช.เถรี. 26/453/402., ช.เถรี.อ. 54/453) (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536) ที่บรรลุธรรมขั้นอรหัตผล สามารถก้าวข้ามในประเด็นทั้งเพศสรีระ เพศสภาพ และเพศวิถีได้

แต่แนวทางปฏิบัติที่ปรากฏในบริบทสังคมไทยปัจจุบันนั้นกลับไม่อนุญาตให้เพศหญิงเข้าถึงสมณเพศได้กล่าวคือ การเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ทางสังคมจาก “เพศคฤหัสถ์” มาสู่ “สมณเพศ” นั้นทำได้แต่เพียงเพศชายเท่านั้น เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า การจะเปลี่ยนจากเพศคฤหัสถ์ มาสู่เพศสมณเพศนั้นเป็นการผลิตซ้ำความด้อยกว่าทางสังคมของเพศหญิง เป็นภาพสะท้อนหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า พุทธปรัชญาเถรวาทนั้นไม่สามารถก้าวข้ามเรื่องเพศสรีระ เพศสภาพ และเพศวิถีได้ เมื่อมีแนวคิดความหลากหลายทางเพศที่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย และมีแนวโน้มว่าสังคมให้การยอมรับในเรื่องความเท่าเทียมทางเพศนั้นมีมากขึ้น เกิดเป็นประเด็นคำถามที่สังคมให้ความสนใจ จากสภาพการณ์และข้อพิจารณา ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในประเด็นเพศสรีระ เพศสภาพ และเพศวิถี นั้นเป็นอุปสรรคหรือเงื่อนไขต่อการบรรลุธรรมตามทัศนะพุทธปรัชญาอย่างไร รวมทั้งหาข้อสรุปกระบวนทัศน์เรื่องความหลากหลายทางเพศในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษากระบวนทัศน์และแนวคิดความหลากหลายทางเพศ
2. เพื่อศึกษาเรื่องเพศสรีระ เพศสภาพ และเพศวิถีกับการบรรลุธรรมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท

3. เพื่อวิเคราะห์และวิพากษ์กระบวนทัศน์แนวคิดความหลากหลายทางเพศกับการบรรลุลิธรรมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยวิธีการ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก รวมทั้งเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) มีทั้ง วรรณคดี ตำรา บทความ เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศและการบรรลุลิธรรม เพื่อ วิเคราะห์และวิพากษ์ข้อมูลในลักษณะพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive) เกี่ยวกับความ หลากหลายทางเพศกับการบรรลุลิธรรมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท พร้อมทั้งและข้อเสนอแนะ ได้จากการวิจัย

ผลการวิจัย

กระบวนทัศน์เรื่องความหลากหลายทางเพศ

ความเป็นมาเรื่องเพศนั้นผู้วิจัยจะนำเสนอในเชิงกระบวนทัศน์ (Paradigm) ที่หมายถึง กรอบความคิดหรือแนวทางทั่วไปที่ใช้ในการมองโลก หรือหมายถึง ระบบคิด วิธีคิด หรือแบบ ของการคิดที่ใช้เป็นแนวในการศึกษาวิจัยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเป็นแนวในการจัดระบบในสังคม จากการศึกษาค้นคว้าพบว่ากระบวนทัศน์เรื่องเพศในยุคโบราณถึงยุคกลาง (Pre - Modern Era) ในยุคแรกเริ่มนั้นสถานภาพทางเพศของผู้หญิงได้รับการยกย่องในฐานะ “แม่ของเด็ก” กลายมา เป็น “แม่ของเผ่า” และเป็น “แม่ของมวลมนุษยชาติ” (Mother of Humankind) และความเชื่อ ดังเดิมนั้นเทพเจ้าเป็นผู้หญิง ซึ่งมีบทบาทสำคัญในหมู่ชนต่าง ๆ ของโลก เช่น เทพเจ้าชื่อนุต (Nut) ซึ่งมาจากเทพเจ้าเนเซบต์ (Nekhebt) อันเป็นเทพเจ้าผู้หญิงทางตอนเหนือของอียิปต์ โดยมีมาก่อนทุก ๆ สิ่งที่จะเกิดขึ้นในโลก เป็นต้น ส่วนเรื่องของเพศวิธินั้น ในรายงานของนัก มานุษยวิทยาพบว่า พฤติกรรมแบบรักเพศเดียวกันมีมานานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ดัง ปรากฏหลักฐานในภาพวาดตามผนังถ้ำของมนุษย์ยุคหินต่อมาในสมัยกรีกกรอบแนวคิดเรื่องคู่ ตรงข้าม (Binary opposition) นั้นปรากฏชัด ดังเห็นได้จาก การมีภาวะรักเพศเดียวกันที่รู้จัก ในนาม “Pederastia” หมายถึงความสัมพันธ์ที่มาพร้อมกับบทบาทหน้าที่ของผู้ชาย ซึ่งผู้ชายที่ มีวัยวุฒิสูงกว่าสามารถมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงหรือผู้ชายวัยเยาว์ก็ได้ ถ้าหากเขายังคงแสดง บทบาทหน้าที่ของผู้ชายได้แก่ เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นนักรบและเป็นฝ่ายกระทำขณะมี เพศสัมพันธ์

กรอบแนวคิดเรื่องคู่ตรงข้าม ปรากฏขึ้นเมื่อแนวคิดทางศาสนานำมาอธิบายเรื่องเพศ เมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 4 ซึ่งเป็นยุคที่แนวคิดความเชื่อได้เริ่มพัฒนาเป็นระบบและรูปแบบ ศาสนา คริสต์อธิบายว่า การที่บุคคลมีรสนิยมทางเพศแบบรักเพศนั้นเป็นเรื่องเสื่อมเสีย มีความผิดทาง

อาญาที่ร้ายแรง โดยผู้ที่ประพฤติดัดต้อง ถูกลงโทษด้วยการเผาทั้งเป็น เป็นสิ่งที่ผิดและผิดต่อธรรมชาติของตนและเป็นการไม่ให้ความศรัทธาในพระเจ้า จึงได้มีการกำหนดห้ามประพฤติดนเป็นคนรักเพศเดียวกัน ถือว่าการกระทำความผิดเป็นการกระทำผิดมนุษยธรรมตามที่เรียกว่า “โซโดม” (Sodomy) พฤติกรรมดังกล่าวเป็นบาป (Sinful Choices) นอกจากนี้การอธิบายเรื่องเพศตามความเชื่อทางศาสนานั้นปรากฏผ่องตะวันออก ในสังคมอินเดียได้รับอิทธิพลจาก “คัมภีร์พระเวท” (Vedic) ที่อธิบายถึงพระพรหมผู้สร้างโลกและทุกสรรพสิ่งขึ้น คำสอนในคัมภีร์พระเวททำให้เกิดกฎเกณฑ์ทางสังคมที่เรียกว่า “วรรณะ” (Varna) และในคัมภีร์ฤคเวท (Rigveda) ซึ่งเป็นหนึ่งในคัมภีร์พระเวทได้กล่าวถึงการลิขิตชีวิตมนุษย์โดยพระพรหม เป็นผู้กำหนดให้มีบุคคลมีวรรณะต่าง ๆ ขึ้นบนโลกคือ วรรณะพราหมณ์ (Brahmana) เป็นวรรณะของเหล่านักบวช เป็นบุคคลระดับสูงสุด ระดับต่อมาคือวรรณะกษัตริย์ (Kshatriya) เป็นชนชั้นกษัตริย์ซึ่งถูกจัดให้เป็นระดับรองจากพราหมณ์ รวมไปถึง เสนาบดี แม่ทัพ และนายทหารที่มียศสูงต่าง ๆ วรรณะแพศย์ (Bashaya) เป็นชนชั้นของพวกพ่อค้าวานิช หรือคนค้าคนขายทั่วไป วรรณะศูทร (Sudra) คือเหล่าช่าง กรรมกร หรือทาสรับใช้ต่าง ๆ เป็นชนชั้นต่ำสุดใน 4 วรรณะ

ระบบวรรณะนั้นมีอิทธิพลต่อการกำหนดสถานภาพทางเพศ อาทิ การห้ามคนต่างชั้นวรรณะกันสมรสข้ามวรรณะต้องสมรสกันระหว่างคนในชนวรรณะเดียวกันเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดเอาไว้ด้วยว่า ถ้ามีการสมรสข้ามวรรณะกันสามีจะต้องอยู่ในวรรณะที่สูงกว่าภรรยา แต่ถ้าหากภรรยามาจากวรรณะที่สูงกว่าสามีแล้ว จะถือเป็นการสมรสที่ผิดปกติ บุตรที่เกิดมาก็จะยังมีวรรณะที่ต่ำลงไปอีก นอกจากนี้ สตรีไม่มีสิทธิในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา “สตรีไม่ควรประกอบพิธีกรรมประจำวันตามที่พระเวทระบุไว้ หากฝ่าฝืนจะต้องตกนรก สตรีไม่อาจดูแลตัวเองได้ ต้องมีเพศชายคุ้มครองตลอดเวลา สตรีไม่มีสิทธิในมรดกหรือมีสมบัติเป็นของตนเอง ทั้งภรรยา ลูกชายและทาส ทั้งสามประเภทนี้ ไม่มีสมบัติเป็นของตนเอง ทรัพย์สินสมบัติที่พวกเขาหามาได้ ย่อมตกเป็นของผู้ชายที่เขาอาศัยอยู่ ท่ามกลางระบบความเชื่อแบบพราหมณ์มีการจัดวรรณะทางสังคมอย่างเข้มข้น สถานภาพของมนุษย์ถูกกำหนดขึ้นตั้งแต่เกิด รวมทั้งเพศหญิงนั้นก็ถูกจัดอยู่ในวรรณะที่ต่ำกว่าผู้ชายผู้หญิงถูกจัดให้เป็นเพศชั้นที่ 2 หรือเพศชั้นต่ำ จากความเหลื่อมล้ำในสังคมอินเดีย จากการศึกษาพบว่า กระบวนทัศน์โบราณถึงยุคกลางแนวคิดเรื่องคู่ตรงข้ามยังไม่ปรากฏชัด ต่อมาศาสนานำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการตัดสินพฤติกรรมของมนุษย์และมีบทลงโทษต่อผู้ที่ประพฤติดนนอกกรอบทางศาสนาและใช้เป็นเกณฑ์ในการจัดระดับของบุคคลทางสังคมและการระดับทางเพศและสตรีเพศเป็นเพศที่ต้องอยู่ภายใต้การดูแลของเพศชาย เพศหญิงจึงเป็นเพศชั้นสองในสังคม

ในกระบวนทัศน์เรื่องเพศในยุคใหม่ (Modern Era) พบว่า เป็นยุคที่นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และทางจิตเวชศาสตร์มาอธิบายเรื่องเพศ โดยการนำเรื่องระบบสองเพศ (Binary Sexes) และเรื่องคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) มาใช้เป็นเกณฑ์การวัดถึงความเป็นปกติของมนุษย์ (Nomalcy) ส่งผลทำให้กลุ่มบุคคลที่มีพฤติกรรมไม่ตรงกับเพศสรีระกลายเป็นบุคคลที่มี

ความผิดปกติหรือเบี่ยงเบนไปจากบุคคลทั่วไปและจัดว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่อันตรายต่อสังคม (Social Danger) ดังนั้นการอธิบายเรื่องเพศในกระบวนทัศน์ยุคใหม่นี้ เพศจึงถูก จัดประเภท (Categorization) หรือจำแนกเพศ (ทั้งเพศสรีระและพฤติกรรม) ของมนุษย์ให้อยู่เป็นพวก ๆ หรือเป็นหมู่เป็นเหล่า ตามบรรทัดฐานเรื่องคู่ตรงข้าม (Binary Opposition) เกณฑ์ดังกล่าวทำให้กลุ่มบุคคลที่มีพฤติกรรม หรือเพศสรีระที่ไม่สอดคล้องกับบรรทัดฐานดังกล่าวมีความผิดปกติทางจิตและร่างกาย ส่วนการอธิบายเรื่องเพศในกระบวนทัศน์หลังนวยุค (Postmodern Era) นั้นเริ่มในคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นยุคที่พยายามรื้อถอนระบบการอธิบายเรื่องเพศในยุคที่ผ่านมาที่เคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของวิทยาศาสตร์ เกิดกระแสรื้อถอนและสร้างใหม่ (Reconstructionism) ก่อให้เกิดแนวคิดการอธิบายเรื่องเพศเกิดขึ้นใหม่และพบว่า แนวคิดเรื่องเพศตามทัศนะควีเยอร์ (Queer Theory) เป็นแนวคิดสำคัญที่ทำให้ทลายแบบวิทยาศาสตร์รวมทั้งการตั้งคำถามต่อวิธีคิดในการจัดประเภทเพศสภาพ (Gender) และ เพศวิถี (Sexuality) ซึ่งมีรากเหง้ามาจากความรู้ทางการแพทย์และเพศศึกษาในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่ทำให้เรื่องเพศจัดระเบียบกฎเกณฑ์ราวกับเป็นวัตถุสิ่งของ แนวคิดแบบควีเยอร์ทำให้เกิดการทบทวนและการท้าทายวิธีคิดที่แบ่งแยกชัดเจน การแบ่งแยกระหว่างรักต่างเพศ กับรักเพศเดียวกัน การแบ่งผู้ชายกับผู้หญิงหรือผู้ชายกับเกย์ ควีเยอร์พยายามเสนอว่า การคิดแบ่งแยกนี้ทำให้เกิดการยึดมั่นความจริงแบบตายตัวหรือทำให้คิดว่าอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่คงที่และมีเอกภาพ แนวคิดควีเยอร์ต้องการให้เกิดการอธิบายใหม่เกี่ยวกับเพศโดยผูกโยงเข้ากับเรื่องความหลากหลายทางเพศ (Diversity) และชี้ให้เห็นว่าการอธิบายตัวตนทางเพศ อัตลักษณ์ พฤติกรรม และการปฏิบัติทางเพศไม่สามารถใช้ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งได้ เพราะเรื่องเพศเป็นพรหมแดนที่มีการต่อรองของอำนาจต่าง ๆ ดังนั้น การอธิบายเรื่องเพศแบบควีเยอร์จึงเป็นการอธิบายบริบทของการต่อสู้ ต่อรองท้าทายและการใกล้เคียงของความของคนกลุ่มต่าง ๆ การอธิบายเรื่องเพศตามแนวคิดแบบควีเยอร์จึงปฏิเสธแนวคิดระบบคู่ตรงข้าม และต้องการสลายระบบการแบ่งเพศออกเป็นสองขั้วนำมาซึ่งการแบ่งระบบเพศออกเป็นสองระบบ พร้อมทั้งเสนอให้ทำความเข้าใจเพศวิถีของมนุษย์ว่าเป็นเรื่องที่เปลี่ยนแปลงง่าย ไม่มีขอบเขต ไม่คงที่แน่นอน เพศของมนุษย์จึงไม่สามารถนำทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งมาใช้ในการอธิบายได้ เพราะการแสดงออกซึ่งเพศวิถีของมนุษย์นั้นมีความหลากหลาย (Diversity) การอธิบายเรื่องเพศตามแบบควีเยอร์จึงเป็นการให้ความหมายเกี่ยวกับเพศที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับความหลากหลาย

เพศสรีระ เพศสภาพ เพศวิถี กับการบรรลुरुธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท

จากการศึกษากระบวนทัศน์เรื่องเพศและแนวคิดความหลากหลายทางเพศ “Sexual Diversity” ในยุคต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าการอธิบายเรื่องเพศยังเป็นเรื่องที่ถกเถียงกันอยู่ แม้ว่าปัจจุบันจะมีความพยายามในการรื้อถอนการอธิบายเรื่องเพศในแต่ละกระบวนทัศน์ที่ผ่านมา ยังคงมีปัญหาเรื่องการอธิบายเรื่องเพศยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจนและยังหาข้อยุติไม่ได้ ผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนทัศน์เรื่องความหลากหลายทางในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาทพบว่า พุทธปรัชญา

นั้นมีเนื้อหาสาระที่มีครอบคลุมใน 3 ได้แก่ 1) เพศสรีระ (Sex) 2) เพศสภาพ (Gender) 3) เพศวิถี (Sexuality) อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้นำประเด็นทั้ง 3 มาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดการบรรลुธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทและพบว่า การบรรลุธรรมตามทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท คำว่า “บรรลุ” หมายถึง “ถึง” ส่วนคำว่า “ธรรม” หมายถึง สัจจธรรมความจริง รวมความแล้วหมายถึง การเข้าถึงสัจธรรม (ความจริง) เป็นการเห็นด้วยความรู้จริง การเห็นอย่างประเสริฐ การรู้อย่างแจ่มแจ้งในระดับต่าง ๆ ตามทัศนะพุทธปรัชญานั้น การรู้เห็นแจ่มแจ้งนั้นเป็นการเห็นด้วยปัญญา หมายถึง ราชบัณฑิตยสถาน การรู้เห็นอริยสัจ ได้แก่ ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และข้อปฏิบัติถึงความดับทุกข์ การเข้าใจอริยสัจ ซื่อว่าเป็นของจริงของพระอริยะ คือการบรรลุธรรมนั่นเอง บุคคลผู้เกิดความเข้าใจอย่างนี้ก็คือบุคคลบรรลุธรรมซึ่งเรียกว่า อริยะ แปลว่า ผู้ห่างไกลจากกิเลส เข้าสู่กระแสแห่งความดับโดยสิ้นเชิงด้วยโลกุตตรมรรค คือ พระนิพพาน

ดังนั้นอริยสัจ 4 จึงเป็นหลักธรรมเพื่อการบรรลุธรรม นำไปสู่ผลสำเร็จเป็นพระอรหันต์ จึงหลุดพ้นจากเครื่องผูกคือ กิเลสทั้งปวง ด้วยการดำเนินชีวิตตามมรรคที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา และบุคคลผู้ที่บรรลุธรรมเป็นพระอริยะบุคคลนั้นจะต้องละสังโยชน์ 10 ประการ คือกิเลสเป็นเครื่องมัดสรรพสัตว์ไว้กับทุกข์ พร้อมไปกับความเจริญก้าวหน้าในการบำเพ็ญไตรสิกขา คือ สมาธิ ปัญญา การละสังโยชน์ 5 ประการคือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิฉา สีสัพพตปราคาส กามฉันทะและพยาบาท เป็นสังโยชน์เองต่ำชั้นหยาบเรียกว่า โอรัมภาคิยสังโยชน์ การละสังโยชน์ 5 ประการ คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา เป็นสังโยชน์เบื้องสูงชั้นละเอียด เรียกว่า อุทัมภาคิยสังโยชน์ พุทธปรัชญาได้แบ่งระดับการบรรลุธรรมออกเป็น 4 ระดับ จัดเป็นคู่ได้ 4 คู่ คือ มรรค 4 ผล 4 ดังนี้ ระดับที่ 1 พระโสดาบัน เป็นผู้เข้าถึงกระแสสมรรคหรือผู้เดินตามทางที่ถูกต้องอย่างแท้จริงคือ ปฏิบัติถูกต้องตามมรรคอย่างแท้จริง การบรรลุระดับนี้เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล ทำได้พอประมาณในสมาธิทำได้พอประมาณในปัญญาสามารถละสังโยชน์ได้ 3 อย่างคือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิฉา และสีสัพพตปราคาส ได้อย่างเด็ดขาดไม่มีเหลืออยู่ในจิตสันดาน ต้องเวียนว่ายตายเกิดในโลกนี้อีกไม่เกิน 7 ชาติ การบรรลุธรรมในระดับนี้ ระดับมรรคเรียกว่า โสดาปัตติมรรค ระดับผลเรียกว่า โสดาปัตติผล ระดับที่ 2 พระสกทาคามี เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในชั้นศีล ทำได้พอประมาณในสมาธิและปัญญา ละสังโยชน์ 5 อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิฉา และสีสัพพตปราคาส ให้หมดสิ้นไปและทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง การบรรลุธรรมระดับมรรค เรียกว่า สกทาคามีมรรค ระดับผลเรียกว่า สกทาคามีผล และจะกลับมาเกิดอีกเพียงชาติเดียวเท่านั้น ก็จะดับขันธปรินิพพาน ระดับที่ 3 พระอนาคามี เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีลและสมาธิ ทำได้พอประมาณในปัญญา ละสังโยชน์ได้ 5 อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิฉา และสีสัพพตปราคาส กามราคะ และพยาบาท ได้อย่างเด็ดขาดไม่มีเหลืออยู่ในจิตสันดาน เมื่อพระอนาคามีไม่บังเกิดในพรหมโลก บรรลุอรหัตตผลสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วดับขันธปรินิพพานในพรหมโลกนั้น การบรรลุธรรมระดับมรรค เรียกว่า อนาคามีมรรค ระดับผลเรียกว่า อนาคามีผล ระดับที่ 4 พระอรหันต์ หมายถึง

พระอริยบุคคลชั้นสูงสุด ผู้ได้บรรลุนิพพานในระดับนี้ เป็นผู้หมดสิ้นอาสวะกิเลส สามารถทำให้บริบูรณ์ในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ละสังโยชน์ 10 อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกขา และสีลัพพตปรามาส กามราคะ พยาบาท รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชาให้หมดสิ้นไป การบรรลุนิพพานในระดับนี้ระดับมรรคเรียกว่า อรหัตตมรรค ระดับผลเรียกว่า อรหัตตผล พระอริยบุคคลผู้บรรลุมีชื่อ พระอรหันต์ พระอริยบุคคลระดับพระอรหันต์นี้นอกจากจะประหารกิเลสได้โดยสิ้นเชิง และละสังโยชน์ทั้ง 10 ประการได้อย่างเด็ดขาดแล้ว

เพศสรีระ (Sex) กับการบรรลุนิพพานในพุทธปรัชญาเถรวาท

เพศสรีระ นั้นหมายถึง อวัยวะที่เป็นส่วนหนึ่งของร่างกายที่สังเกตเห็นได้ อันเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความแตกต่างกันระหว่างเพศชาย (Male) และเพศหญิง (Female) และเพศก้ำกวมหรือมีสองเพศ (Intersex) การอธิบายดังกล่าวสอดคล้องกับเพศสรีระตามทัศนะพุทธปรัชญา ที่ว่าเพศสรีระเป็นเพียงรูปขันธ์ อันหมายถึง เป็นสิ่งที่สามารถรับรู้หรือสังเกตได้ ดังแสดงไว้ในอนัตตลักขณสูตรว่า “ขันธ์ 5 เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้ ในขันธ์ 5 ประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ กล่าวโดยย่อคือ รูปและนาม (รูปและนาม) ส่วนรูปในคัมภีร์อภิธรรมได้แบ่งเป็นรูป 28 โดยแบ่งออกเป็นมหาภูตรูป 4 และอุปหารูป 24 ภาวรูป 2 ที่จัดอยู่ในอุปหารูป 24 ภาวรูป 2 แบ่งเป็น 1) ภาวรูปหญิง (อิตถีภาวะ) 2) ภาวรูปชาย (ปुरुสภาวะ) และมีทัศนะว่าการเกิดขึ้นของเพศชายและเพศหญิงนั้นเกิดจากกรรมตั้งขึ้นตั้งแต่ปฏิสนธิกาล (เวลาเกิด) ส่วนอิตถีลักษณะเป็นต้นตั้งขึ้นในปวัตติกาล (หลังเกิด) นั้นหมายความว่า รูปเพศสรีระเพศหญิงและเพศชายนั้น (sex) เกิดจากกรรมในอดีตชาติโดยมีจิต (นาม) เป็นผู้บันทึกกรรมทั้งที่เป็นกุศลกรรมและอกุศลกรรมครั้งจตุตถจิตนั้นดับลงแล้วก็เกิดทันที คือปฏิสนธิ (เกิด) ในครรภ์มารดา (ในกรณีที่มาเกิดเป็นมนุษย์) ดังความว่า “ในสมัยนั้น กรรมทั้งหลาย (ที่ตนทำไว้ก่อน) นั้นย่อมเกาะ (ในจิต) ของบุคคล (ผู้ใกล้ตาย) นั้น” และเห็นว่าเมื่อประกอบขึ้นมาแล้วก็จะมีการเกิดการเปลี่ยนแปลงและการแตกสลายเช่นเดียวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นสังขตธรรมทั้งหญิงและชาย จึงเสมอกันด้วยกฎแห่งกรรม เป็นต้น และยังอธิบายอีกว่า ความเป็นหญิง (อิตถีทรีย) และความเป็นชาย (ปुरुสทรีย) ทั้ง 2 นั้นปะปน ปกแผ่ไปทั่วร่างกายของหญิงและชายดังกล่าวประสาทเหมือนกัน ดังนั้นพุทธปรัชญาพิจารณาบุคคลโดยไม่จำกัดเพศ ชั้นวรรณะ และเห็นว่าทุกคนเสมอกัน เท่าเทียมกันโดยธรรมชาติ เพราะทุกคนจำต้องอยู่ภายใต้หลักไตรลักษณ์และกฎแห่งกรรมด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากนี้แล้วทัศนะมนุษย์ในพุทธปรัชญาคือ แนวความคิดที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์มีเหตุผล มีปัญญา มนุษย์จัดเป็นสัตว์ประเสริฐกว่าโลกทั้งปวง คือเป็นสัตว์ที่มีปัญญา สามารถเรียนรู้ พัฒนาปรับปรุงแก้ไขได้ ดังนั้นทั้งหญิงและชายต่างก็มีศักยภาพและความสามารถในการบรรลุนิพพานอันเป็นอุดมคติสูงสุดในพระพุทธศาสนาได้เสมอกัน

เมื่อพิจารณาแนวความคิดเรื่องเพศสรีระเพศชายและเพศหญิงแล้วจะเห็นว่าพุทธปรัชญามองมนุษย์อย่างยุติธรรม โดยมนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคกันมาแต่เบื้องต้น มนุษย์ไม่ว่าชาติใด เพศใด ชนชั้นใด พุทธปรัชญาถือว่าทุกคนเสมอภาคเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์

ดังนั้นหญิงและชายเสมอกันด้วยหลักการ 3 ประการคือ 1) มนุษย์ทุกเพศอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ ดังนั้นทุกเพศจึงเสมอกันในแง่ของการเปลี่ยนแปลงนี้ มนุษย์ทุกเพศเสมอกันด้วยกรรม 2) มนุษย์ทุกเพศมีกรรมเป็นกำเนิด 3) มนุษย์ทุกเพศเสมอกันด้วยศักยภาพทางปัญญา มนุษย์ทุกเพศสามารถพัฒนาศักยภาพทางปัญญาได้แม้ว่าเพศสรีระนั้นแตกต่างกันเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าพุทธปรัชญานั้นประกาศรับรองศักยภาพทางจิตวิญญาณของผู้หญิงว่าเสมอและทัดเทียมกับผู้ชาย เมื่อครั้งที่พระนางมหาปชาบดีโคตมีทูลขออุปสมบทกับพระพุทธเจ้าและในท้ายที่สุดพระองค์ทรงอนุญาตให้ผู้หญิงอุปสมบท แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงสามารถบรรลุธรรมถึงขั้นสูงสุดเป็นพระอรหันต์ได้ การที่พระองค์ทรงอนุญาตก็ด้วยเหตุผลเชิงสภาวะคือ ตามธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย ก็บรรลุอริยมรรค ทำนิพพานให้แจ้งได้ทั้งนั้น สังฆธรรมดังกล่าว เป็นความจริงที่เหนือสมมุติบัญญัติทางเพศใด ๆ การเข้าถึงความจริง(สัจธรรม)นั้นเข้าถึงด้วยปัญญา หากมนุษย์ไม่ว่าเพศใด มีศักยภาพทางปัญญาเข้าใจสัจธรรมนั้นได้ ก็จะทำให้มนุษย์ผู้นั้น อยู่เหนือสมมุติสัจจะ (สมมุติบัญญัติ) ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพทางปัญญาที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทั้งเพศหญิงและเพศชายนั้น สามารถนำไปสู่การบรรลุธรรมในขั้นสูงสุดคือ ความหลุดพ้นจากอำนาจของกรรมและกิเลสตัณหาทั้งปวงที่เป็นเครื่องผูกมัดเครื่องผูกมัดสิ่งมีชีวิตไว้กับวัฏสงสาร สามารถตัดสังโยชน์ทั้ง 10 ประการได้ ปัญญาจึงเป็นจึงเป็นเครื่องมือที่จะทำให้มนุษย์เข้าถึงความจริงขั้นปรมาตมสัจจะนั่นคือ ความจริงตามหลักอริยสัจสี่ เพศสรีระจึงไม่ใช่เป็นข้อจำกัดในการบรรลุธรรมการแบ่งเป็นเพศชายและเพศหญิงเป็นเพียงรูปชั้นหรือวัตถุธาตุที่อยู่ภายใต้การบัญญัติในระดับโลกียะเท่านั้น

เพศวิถี (Sexuality) กับการบรรลุธรรมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท

จากความหมายของเพศวิถี ที่หมายถึง ความพึงพอใจทางเพศ ความรู้สึกทางอารมณ์ทางเพศ เป็นรสนิยมทางเพศทั้งต่อเพศตรงข้ามและเพศเดียวกัน จากความหมายดังกล่าวจึงตรงกับคำว่า “เมถุนธรรม” “เมถุน” ที่หมายถึง การกระทำของคนที่เปิ่นคู่ ๆ การร่วมสังวาส การร่วมประเวณี ความยินดีของคนคู่กัน ในพุทธปรัชญาเพศวิถีนี้มีหมายรวมถึง ความพึงพอใจทางเพศ ความรู้สึกทางอารมณ์ทางเพศ รสนิยมทางเพศทั้งต่อทั้งเพศเดียวกัน ต่างเพศ และสัตว์เดรัจฉานดังความว่า “ภิกษุเสพเมถุนธรรมกับหญิง 3 จำพวก คือ มนุษย์ผู้หญิง อมนุษย์ผู้หญิง สัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย อุกโตพยัญชนก 3 จำพวก คือ มนุษย์อุกโตพยัญชนก อมนุษย์อุกโตพยัญชนก สัตว์ดิรัจฉานอุกโตพยัญชนก บัณเฑาะก์ 3 จำพวก คือ มนุษย์บัณเฑาะก์ อมนุษย์บัณเฑาะก์ สัตว์ดิรัจฉานบัณเฑาะก์ชาย 3 จำพวก คือ มนุษย์ผู้ชาย อมนุษย์ผู้ชาย สัตว์ดิรัจฉานตัวผู้” เมถุนธรรมนั้นเป็นสภาวะธรรมที่เกิดจากความกำหนัดในที่นี้มีได้หมายถึงแต่ความกำหนัดทางเพศอย่างเดียว หมายถึง ความรู้สึกที่มันเข้าไปผูกติดแน่นในสิ่งใดก็ได้ ที่เป็นความติดแน่นทางใจ แต่ในภาษาไทยนี้หมายถึงความกำหนัดในทางเพศทางกามารมณ์ และในการบวชหรือการอุปสมบท เป็นกระบวนการเปลี่ยนเพศสภาพจากคฤหัสถ์เพศมาเป็นสมณเพศ ผู้ที่จะเข้ามา

บวชนั้นจะต้องตัดขาดจากโลกวิสัยหนึ่งในโลกวิสัยนั้นก็คือ การได้มีเพศสัมพันธ์ หรือการมีเพศวิถี และการเสพเมถุนธรรม ไม่ว่ารูปแบบใดเป็นสิ่งที่ต้องละเว้นในสมณเพศ

เมื่อพิจารณาถึงตอนแรกของการเข้ามาบวชในการขอรับการบวชนั้น เหมือนกับรับเอาคำปฏิญาณหรือการให้สัจจะต่อชีวิตพรหมจรรย์ที่จะต้องปฏิบัติตามชีวิตสมณเพศอย่างเคร่งครัด การเสพเมถุนธรรมจึงมีผลในด้านกรรมหรือบทลงโทษไม่เท่ากันคือ ผิดมากผิดน้อยต่างกัน เพราะการจัดวางมาเป็นวินัยหรือกติกา มีการบัญญัติโทษแตกต่างกัน ซึ่งเห็นได้ชัดเจน ถ้าสมณเพศเสพเมถุนธรรมไม่ว่ากรณีใด ก็มีความผิดสถานหนักที่สุดคือ ขาดจากความเป็นภิกษุ เรียกว่า “ปาราชิก” หากสมณเพศใดเสพเมถุนแล้วขาดจากความเป็นภิกษุคือผู้ละเมิดจะต้องขาดจากความเป็นภิกษุหมายถึงต้องสึกออกเสีย ไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ในเพศสภาพ “สมณเพศ” ได้อีกต่อไป ดังกรณีของพระสุทินน์ อันเป็นเหตุให้พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระปฐมบัญญัติสิกขาบท

ฉะนั้นในทัศนะพุทธปรัชญาจึงปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์ทุกรูปแบบ โดยไม่จำเป็นต้องพูดถึงการร่วมเพศหรือการเสพเมถุนที่เป็นการกระทำทางกายภาพชั้นหยาบที่สุดและเห็นว่าเพศสัมพันธ์แม้มีเป้าหมายเพื่อการสืบพันธุ์ก็ตาม แต่เป็นสาเหตุนำไปสู่การเกิด ขณะที่การเกิดเป็นบ่อเกิด(ต้นตอ)แห่งความทุกข์ทั้งมวลวนเวียนในสังสารวัฏอันหาที่สุดไม่ได้ ส่วนทัศนะของพุทธปรัชญาต่อการห้ามบ้นเทาะก (กะเทย) อุปสมบท พบว่า บ้นเทาะกถูกห้ามอุปสมบทได้แก่ อาสิตตบ้นเทาะกและปักขบ้นเทาะก (เฉพาะปักข:ข้างแรม) โอปักกมียบ้นเทาะกและ นบุงสก บ้นเทาะก ในบทบัญญัติทางพระวินัยพบว่า ห้ามภิกษุเข้าไปมีความสัมพันธ์ กับบ้นเทาะกทั้งโดยตรงเป็นต้นว่า เสพเมถุนธรรมหรือพุดจาเกี่ยวพาราสีและโดยอ้อม เป็นต้นว่า ถูกเนื้อต้องตัว บุรุษหรือสตรี ถือว่ามีโทษทางพระวินัย สำหรับสิกขาบทที่เกี่ยวกับบ้นเทาะกส่วนมากเป็นความผิดเกี่ยวกับเรื่องเพศ มีการปรับอาบัติแก่ภิกษุที่มีความสัมพันธ์กับบ้นเทาะกตั้งแต่ขั้นเบา คือ ปรับอาบัติทุกกฏจนถึงขั้นร้ายแรงที่สุดคือปรับอาบัติ ปาราชิก จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเรื่องเพศวิถีจึงเป็นข้อห้าม ข้อละต้งนั้นการเสพ “เมถุนธรรม”ไม่ว่ากรณีใด จึงเป็นเรื่องที่ต้องละเว้นสำหรับสมณเพศ ดังนั้นเพศวิถีจึงเป็นเพียงเงื่อนไข ข้อพึงละเว้น ข้อห้าม ข้อพึงระวังสำหรับคฤหัสถ์เพศและสมณเพศผู้ถือศีลพรหมจรรย์ที่จะบรรลुरुธรรมในขั้นสูงสุด

เพศสภาพ (Gender) กับการบรรลुरुธรรมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท

เพศสภาพ ที่หมายถึง สถานภาพของบุคคลที่ถูกจัดแบ่งโดยสังคมที่ตนดำรงอยู่ ในงานบทความนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการอธิบายเฉพาะสถานภาพทางเพศของบุคคลโดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ 1) คฤหัสถ์เพศ ได้แก่ อุบาสก และอุบาสิกา 2) สมณเพศ ได้แก่ ภิกษุ และภิกษุณี ผลการศึกษาพบว่า อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมเพื่อการบรรลुरुธรรมนำไปสู่ผลสำเร็จขั้นสูงสุดคือพระอรหันต์ เป็นผู้ที่หลุดพ้นจากเครื่องผูกคือ กิเลสทั้งปวง โดยการดำเนินชีวิตตามมรรคที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา และบุคคลผู้ที่จะบรรลुरुธรรมเป็นพระอริยบุคคลนั้นจะต้องละสังโยชน์ 10 ประการ คือกิเลสเป็นเครื่องมัดสรรพสัตว์ไว้กับทุกข์ พร้อมไปกับความเจริญก้าวหน้าในการ

บำเพ็ญไตรสิกขา คือ สมาธิ ปัญญา และเกณฑ์การละสังโยชน์ 10 ประการเป็นเกณฑ์ในการตัดสินการบรรลุดรรมในแต่ละระดับของบุคคลทั้ง 4 ประเภท ผู้เขียนได้ศึกษาจากกรณีของผู้บรรลุดรรมในระดับต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก จากการศึกษาผู้ที่บรรลุดรรมในระดับพระโสดาบันนั้น ผู้ครองเพศสภาพคฤหัสถ์เพศได้แก่ อุบาสิกที่ชื่อนางขุชชุตตรา ผู้บรรลุโสดาปัตติผล พระอนาคามี ดังกรณีคฤหัสถ์เพศได้แก่ อุบาสิกามาตีกมาตา ผู้บรรลุนาคามีผล และจิตตคหบดี บรรลุนาคามีผล และการบรรลุดรรมระดับที่ 4 คือพระอรหันต์ จากกรณีผู้ที่บรรลุดรรมหัตผล นั้นพบว่า มีทั้งสมณเพศและคฤหัสถ์เพศ สมณเพศผู้บรรลุดรรมหัตผล ฝ่ายภิกษุได้แก่ พระสารีบุตรผู้มีปัญญามาก พระมหากัสสปเถระเจ้า และฝ่ายภิกษุณีได้แก่ พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี พระภัททาภุณทลเกสาเถรี ส่วนคฤหัสถ์เพศผู้บรรลุดรรมหัตผลฝ่ายอุบาสกได้แก่ ยสกุลบบุตร สันตติมหาอำมาตย์ อุคคตคหบดี และฝ่ายอุบาสิกผู้บรรลุดรรมหัตผล ได้แก่ พระเขมาเถรี พระนางเถริกา อัญญุตราเถรี ดังนั้นหลักอริยสัจ 4 จึงเป็นหลักธรรมเพื่อการบรรลุดรรมนำไปสู่ผลสำเร็จขั้นสูงสุด โดยการดำเนินชีวิตตามมรรคมรรค 8 หรือกล่าวโดยย่อว่า การเจริญตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นแนวทางให้บุคคลทั้งคฤหัสถ์เพศและสมณเพศบรรลุดรรมเป้าหมายสูงสุดคือพระอรหันต์ เป็นผู้เข้าถึงสัจธรรม (ความจริง) เป็นผู้หลุดพ้นจากเครื่องผูกคือ กิเลสทั้งปวง ด้วยศักยภาพทางปัญญาในการบรรลุดรรมได้เหมือนกัน

อภิปรายผล

จากการศึกษาหลักธรรมในการปฏิบัติเพื่อบรรลุดรรมอันนำไปสู่ความหลุดพ้นจากความเป็นเพศ พบว่า หลักธรรมในพุทธปรัชญานั้นมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งในทางปฏิบัติ หากแต่บางกรณีท่านจะเริ่มจากหลักธรรมที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามทุกท่านได้บรรลุโลกุตตรมรรค เป็นพระอรหันต์ในที่สุดหรือแม้พระองค์คุณิมา นั้นเริ่มจากมีกัลยาณมิตรคอยแนะนำจนเกิดสัมมาทิฏฐิจนในที่สุดท่านก็บรรลุดรรมหัตผล (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536) ผลของความสำเร็จของแต่ละระดับนั้นจัดตามหลักเกณฑ์ของกิเลสที่ละได้หรือหลักเกณฑ์ในสังโยชน์ 10 การจัดระดับดังกล่าวเป็นสมมุติบัญญัติเพื่อเป็นภาษาในการสื่อสารให้เข้าใจเท่านั้น และพบว่า ทุกเพศสภาพไม่ว่าเพศชายหรือเพศหญิง ไม่ว่าจะดำรงอยู่ในพุทธคฤหัสถ์เพศได้แก่ อุบาสก และอุบาสก ที่ถือศีลอุโบสถหรือศีล 8 และสมณเพศที่ดำรงอยู่ในระบบสังฆะได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ และพระภิกษุณี ล้วนมีศักยภาพทางปัญญาเสมอเหมือนกัน และสามารถพัฒนาศักยภาพนั้นเข้าถึงความจริงขั้นสูงสุดคืออรหันต์ผล การเข้าถึงหรือการบรรลุดรรมนั้นด้วย “ปัญญา” หาใช่เกี่ยวกับเพศสรีระ เพศสภาพไม่ ส่วนเพศวิถินั้น เป็นข้อห้าม ข้อละเว้น ข้อห้ามประพฤติกิเลสที่ปรากฏในศีล 8 ศีล 227 ศีล 311 ข้อ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ข้อห้ามในเบื้องต้นนั้นล้วนแต่เป็นข้อห้ามในเรื่องเพศวิถิทั้งสิ้น ดังนั้นเพศสภาพจึงเป็นเพียงสมมุติบัญญัติการบรรลุดรรมในขั้นสูงสุดนั้นเป็นความจริงในขั้นปรมาตถสัจจะและเข้าถึงได้ด้วยปัญญา มนุษย์

ไม่ว่าเพศชายหรือเพศหญิง มีสถานภาพทางเพศ ที่แตกต่างกันนั้นก็เป็เพียงสมมุติบัญญัติเท่านั้น

พุทธปรัชญาเถรวาทกับการก้าวข้ามแนวคิดความหลากหลายทางเพศ

กระบวนทัศน์เรื่องเพศตามทัศนะพุทธปรัชญา ได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ช่วงยุคโบราณถึงยุคกลาง (Pre - Modern Era) โดยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (Buddha Era) ได้นำเสนอแนวคิดที่แตกต่างจากบริบทสังคมในยุคพุทธกาลที่บริบทแวดล้อมนั้นที่ระบอบวรรณะ เพศ และบริบทสังคมในสมัยนั้นที่เข้มข้น มีการแบ่งชั้นวรรณะของมนุษย์ตามคติของพราหมณ์ สถานภาพของผู้หญิงถูกจัดให้เป็นเพศชั้นที่สอง หรือเพศชั้นต่ำ แต่พระพุทธเจ้าได้ค้นพบว่ามนุษย์นั้นไม่ได้ถูกกำเนิดขึ้นโดยพรหม เทพ ไใด ๆ การกระทำหรือกรรมต่างหากที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกัน และค้นพบว่าสังขธรรมว่า มนุษย์มีความเสมอภาคกันด้วยปัญญา การจะหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ต้องใช้ปัญญาในการเข้าถึงความจริง ไม่มีพระเจ้า หรือเทพองค์ใดที่จะทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากทุกข์นี้ไปได้ แนวคิดดังกล่าวเป็นการสวนกระแสในบริบทสังคมในสมัยเป็นนั้นอย่างมาก เป็นการฝ่าฝืนล้อมสังคมอยู่แล้วในตัวแต่ตั้งต้น ประการแรกคือ การอนุญาตให้ผู้หญิงบวชเป็นภิกษุณี การก้าวข้ามเรื่องเพศสภาพจึงได้เกิดขึ้น (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2560) ท่ามกลางสภาพที่วุ่น พระพุทธเจ้าทรงประกาศหลักการใหม่ ย้ายฐานจากบรมเทพออกไปตั้งเป็นฐานบรมธรรมหลักการนั้นก็คือว่าที่แท้ธรรมเป็นใหญ่สูงสุด (ปรมัตตสังจะ) เหนือทั้งมวลชน มวลเทพ ถือว่าทุกคนเกิดมาีความเป็นมนุษย์เสมอกันต่อหน้าความจริงของธรรมชาติ มนุษย์เป็นเจ้าของกรรมแห่งความคิดการพูดการทำหน้าที่กำหนดโชคชะตา (กรมศาสนา, 2525) ซึ่งสามารถพัฒนาตัวเองให้เลิศประเสริฐสูงสุดด้วยการศึกษาที่ ครบไตรสิกขา พุทธปรัชญาจึงเป็นแนวคิดที่ทันสมัย เพราะพุทธปรัชญาสามารถก้าวข้ามเรื่องวรรณะ เรื่องเพศ เรื่องเพศสภาพ การจัดแบ่งเพศ ซึ่งทั้งหมดนั้นเป็นสมมุติบัญญัติ การก้าวข้ามนั้นนำไปสู่ความจริงในระดับปรามัตตสังจะ เป็นความจริงที่อยู่เหนือกาล เวลา เหนือยุคสมัย เหนือกระบวนทัศน์ใด ๆ และเป็นการก้าวข้ามเพื่อความหลุดพ้น อิสราภาพ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม กล่าวคือ ระดับปัจเจกบุคคล ทำให้บุคคลนั้นได้พัฒนาศักยภาพได้สูงสุดถึงขั้นหันเป็นอิสระจากพันธนาการ การก้าวข้ามระดับนี้บุคคลนั้นได้ก้าวข้ามเพศ เพศสภาพ เพศวิถี ที่บุคคลถูกบัญญัติ (ถูกกำหนด จำแนก แยกประเภท) จับคู่ไปได้ และ ระดับสังคม พุทธปรัชญาได้ก้าวข้ามระบบเพศ การจัดประเภท ระบบวรรณะ ที่ ถูกกำหนดโดยสังคมและวัฒนธรรม (Deconstruction) การจะก้าวข้ามนั้นต้องใช้ “ปัญญา” สัญญาทำให้มนุษย์มีความเสมอภาค การที่พุทธะประชาามีทัศนะว่ามนุษย์เสมอภาคเท่าเทียมกันด้วยหลัก 3 ประการคือ 1) มนุษย์เสมอภาคด้วยกรรม 2) มนุษย์อยู่ภายใต้กฎแห่งไตรลักษณ์เหมือนกัน 3) มนุษย์เสมอภาคด้วยปัญญา (ประเวศ อินทองปาน, 2561)

การก้าวข้ามดังกล่าวพุทธปรัชญาไม่ได้ปฏิเสธสังคม แต่ยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคม กล่าวคือแม้ว่าพุทธปรัชญาจะมีคำสอนเรื่องสังจะหรือความจริงในระดับปรมัตต

(Ultimate Truth) ดังจะเห็นได้จากหลักอนัตตาและนิพพานซึ่งเป็นสภาวะธรรมที่ไม่มีการแบ่งแยกใด ๆ ทั้งสิ้น แต่พุทธปรัชญากียอมรับสัจจในระดับสมมติ (Convention Truth) ที่ยังมีการแบ่งมนุษย์ตามเชื้อชาติ วรรณะ สีผิว โคตรตระกูล รวมทั้งเพศ สมมติสัจจะนี้ควรค่าต่อการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจ เพราะนอกจากจะเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดการสื่อสาร ในหมู่มนุษย์แล้ว ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจปรมัตถสัจจะอีกด้วย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) และเมื่อพิจารณาองค์ธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุดุธรรมทั้งหมดแล้วไม่พบว่าเพศสรีระ (Sex) เพศสภาพ (Gender) เพศวิถี (Sexuality) ของบุคคลนั้นเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุดุธรรมแต่อย่างใด การจะก้าวล่วง “ความหลากหลายทางเพศ” พุทธปรัชญาได้เสนอแนวทางที่เรียกว่า “มรรคมืองค์ 8” อันเป็นหลักจริยศาสตร์ชั้นกล่าวโดยสรุป การบรรลุดุธรรมไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับรูปแบบ เพศสรีระ เพศสภาพ นั้นไม่เป็นได้เป็นเงื่อนไขหรืออุปสรรคในบรรลุดุธรรมตามทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท หากแต่เรื่องเพศวิถี เป็นข้อห้าม ข้อละเว้นในการเข้าถึงในขั้นปรมัตถสัจจะ

นอกจากนี้แนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นได้ได้ก้าวข้ามกระบวนทัศน์เรื่องความหลากหลายทางเพศมาแล้วในอดีตที่ได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ช่วงยุคโบราณ (Ancient Era) โดยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (Buddha era) การก้าวข้ามกระบวนทัศน์นั้นสอดคล้องกับแนวคิดของคุณ Mimi Marinucci ที่เห็นว่าทุก ๆ วิกฤตจะเริ่มต้นด้วยกระบวนทัศน์ที่มีปัญหาและตามด้วยการเสื่อมถอยของกฎเกณฑ์ บางทีการไม่ลงรอยระหว่างอัตลักษณ์ทางเพศกับพฤติกรรมทางเพศ ก็อาจเหมือนกับการไม่ลงรอยระหว่างกระบวนทัศน์กับธรรมชาติ สิ่งนี้อาจชี้ให้เห็นความคลุมเครือของกระบวนทัศน์เกี่ยวกับเพศและการเสื่อมถอยของกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่นำไปใช้จัดหมวดหมู่ของอัตลักษณ์ทางเพศ และวิกฤตจะแก้ไขได้โดยการปฏิบัติซึ่งกระบวนทัศน์เดิมจะถูกแทนที่ด้วยกระบวนทัศน์ใหม่ ถึงแม้ว่าจะไม่มีทางรู้ถึงผลที่จะเกิดขึ้นจากวิกฤตในปัจจุบัน และคุณ ยังย้ำว่า เกิดเปิดเผยให้เห็นวิกฤตเหล่านั้นจะมีผลลัพธ์ 3 อย่างตามมา อย่างแรกคือ การแก้ปัญหาโดยการทำให้กระบวนทัศน์ดีกว่าเดิม อย่างที่สองคือ การละทิ้งปัญหาและหันไปใช้กระบวนทัศน์เดิม และสุดท้าย คือ การสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ซึ่งจะต้องต่อสู้กับการยอมรับ ผลลัพธ์อย่างแรกปัญหาจะถูกแก้ไขโดยการปรับปรุงกระบวนทัศน์ที่มีอยู่ ส่วนผลลัพธ์แบบที่สาม ปัญหาจะถูกแก้ไขโดยการสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ขึ้นมา ถ้าหากปฏิบัติได้สำเร็จในผลลัพธ์อย่างที่สอง ซึ่งปัญหาจะถูกมองข้ามไป กระบวนทัศน์เก่าก็จะถูกนำมาใช้เหมือนกับผลลัพธ์อย่างแรก ถ้าการแก้ปัญหาไม่สำเร็จและกระบวนทัศน์เดิมยังอยู่ อาจนำไปสู่การสร้างกระบวนทัศน์ใหม่เหมือนผลลัพธ์อย่างที่สอง ถ้าการแก้ปัญหาไม่สำเร็จและกระบวนทัศน์เดิมยังอยู่ อาจนำไปสู่การสร้างกระบวนทัศน์ใหม่เหมือนผลลัพธ์อย่างที่สอง ท้ายที่สุด การปฏิบัติต้องการการเปลี่ยนแปลงในกระบวนทัศน์ที่มีอยู่หรือต่อสู้ เพื่อให้เกิดการสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ในที่สุด กระบวนทัศน์เกี่ยวกับเพศวิถีก็มีการแก้ไขมาหลายครั้งเพื่อที่จะนำไปอธิบายการปฏิบัติทางเพศของผู้คนซึ่งไม่ได้เป็นไปตามบรรทัดฐานของรักต่างเพศ พิจารณาจากการเกิดขึ้น

ของอัตลักษณ์ใหม่ ๆ ซึ่งต้องการเสรีภาพในการแสดงออกทางเพศ ประการสุดท้ายผู้วิจัยจึงเห็นว่า การรักษาลัทธิการ ทางพุทธปรัชญาตามที่บัญญัติไว้ คงหลักการดั้งเดิมไว้ เพื่อรักษาแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท หากไม่รักษาลัทธิการหรือเปลี่ยนแปลงลักษณะเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็นำไปสู่การแตกแยกนิกาย หรือเสถียรภาพของพระพุทธศาสนา การรักษาลัทธิการทางพระพุทธปรัชญาเป็นการเน้นย้ำความจริงที่อยู่เหนือกาลสมัยเหนือกระบวนการทัศน์ใด ๆ หลักการและแนวคิดดังกล่าวเป็นสัจธรรมที่อยู่เหนือกาลเวลา ดังนั้นการจะเปลี่ยนแปลงหรือฟื้นฟูเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมจึงเท่ากับทำลายความจริงนี้ด้วยเช่นกัน (Mimi Marinucci, 2010)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่าหลักอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมในการปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน นำไปสู่ความหลุดพ้นจากความเป็นเพศสรีระ เพศสภาพและเพศวิถี ผลของความสำเร็จของแต่ละระดับนั้นจัดตามหลักเกณฑ์ของกิเลสที่ละได้หรือหลักเกณฑ์ในสังโยชน์ 10 การจัดระดับบุคคลในการบรรลุนิพพานในแต่ละขั้นนั้นเป็นเพียงสมมุติบัญญัติเพื่อเป็นภาษาในการสื่อสารให้เข้าใจเท่านั้น ส่วนการบรรลุนิพพานในขั้นสูงสุดนั้นเป็นความจริงในขั้นปรมาตมสัจจะ ดังนั้นทั้งคฤหัสถ์เพศและสมณเพศนั้นล้วนมีศักยภาพทางปัญญาเสมอเหมือนกัน และเข้าถึงได้ด้วยปัญญา การก้าวข้ามกระบวนการทัศน์เรื่องความหลากหลายทางเพศทั้ง 3 ประเด็นได้แก่ เพศสรีระ เพศสภาพและเพศวิถีนั้น ได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ช่วงยุคโบราณถึงยุคกลาง (Pre - Modern Era) โดยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (Buddha era) ได้นำเสนอแนวคิดที่แตกต่างจากบริบทสังคมในยุคพุทธกาลที่บริบทแวดล้อมนั้นที่ระบอบวรรณะ เพศ และบริบทสังคมในสมัยนั้นที่เข้มข้น มีการแบ่งชั้นวรรณะของมนุษย์ตามคติของพราหมณ์ สถานภาพของผู้หญิงถูกจัดให้เป็นเพศชั้นที่สอง หรือเพศชั้นต่ำ แต่พระพุทธเจ้าได้ค้นพบว่า มนุษย์นั้นไม่ได้ถูกกำเนิดขึ้นโดยพรหม เทพใด ๆ การกระทำหรือกรรมต่างหากที่ทำให้มนุษย์แตกต่างกัน และค้นพบว่าสัจธรรมว่า มนุษย์มีความเสมอภาคกันด้วยปัญญา การจะหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ต้องใช้ปัญญาในการเข้าถึงความจริง ไม่มีพระเจ้า หรือเทพองค์ใดที่จะทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากทุกข์นี้ไปได้ แนวคิดดังกล่าวเป็นการสวนกระแสในบริบทสังคมในสมัยเป็นนัยอย่างมาก เป็นการฝ่าฝืนลัทธิสังคมอยู่แล้วในตัวเอง ตั้งต้น ประการแรกคือ การอนุญาตให้ผู้หญิงบวชเป็นภิกษุณี การก้าวข้ามเรื่องเพศสภาพจึงได้เกิดขึ้น ท่ามกลางสภาพที่ว่านี้ พระพุทธเจ้าทรงประกาศหลักการใหม่ ย้ายฐานจากบรมเทพออกไปตั้งเป็นฐานบรมธรรมหลักการนั้นก็คือว่าที่แท้นั้นธรรมเป็นใหญ่สูงสุด (ปรมาตมสัจจะ) เหนือทั้งมวลชน มวลเทพ ถือว่าทุกคนเกิดมาเป็นคนมนุษย์เสมอกันต่อหน้าความจริงขอธรรมชาติ มนุษย์เป็นเจ้าของกรรมแห่งความคิดการพูดการกระทำหน้าที่กำหนดโชคชะตา ซึ่งสามารถพัฒนาตัวเองให้เลิศประเสริฐสูงสุดด้วยการศึกษาที่ ครบไตรสิกขา

พุทธปรัชญาจึงเป็นแนวคิดที่ทันสมัย เพราะพุทธปรัชญาสามารถก้าวข้ามเรื่องวรรณะ เรื่องเพศ เรื่องเพศสภาพ การจัดแบ่งเพศ ซึ่งทั้งหมดนั้นเป็นสมมติบัญญัติ การก้าวข้ามนั้นนำไปสู่ความจริงในระดับปรมัตถสัจจะ เป็นความจริงที่อยู่เหนือกาล เวลา เหนือยุคสมัย เหนือกระบวนการทัศน์ใด ๆ และเป็นการก้าวข้ามเพื่อความหลุดพ้น อิสระภาพ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และระดับสังคมกล่าวคือ ระดับปัจเจกบุคคล ทำให้บุคคลนั้นได้พัฒนาศักยภาพได้สูงสุดถึงขั้นพ้นเป็นอิสระจากพันธนาการ การก้าวข้ามระดับนี้บุคคลนั้นได้ก้าวข้ามเพศ เพศสภาพ เพศวิถี ที่บุคคลถูกบัญญัติ (ถูกกำหนด จำแนก แยกประเภท) ไปได้ และระดับสังคม พุทธปรัชญาได้ก้าวข้ามระบบเพศ การจัดประเภท ระบบวรรณะ ที่ถูกกำหนดโดยสังคมและวัฒนธรรม (Deconstruction) การจะก้าวข้ามนั้นต้องใช้ “ปัญญา” ปัญญาทำให้มนุษย์มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ดังนั้นการก้าวข้ามดังกล่าวพุทธปรัชญาไม่ได้ปฏิเสธสังคม แต่ยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมกล่าวคือแม้ว่าพุทธปรัชญาจะมีคำสอนเรื่องสัจจะหรือความจริงในระดับปรมัตถ์ (Ultimate Truth) ดังจะเห็นได้จากหลักอนัตตาและนิพพานซึ่งเป็นสภาวะธรรมที่ไม่มีการแบ่งแยกใด ๆ ทั้งสิ้น แต่พุทธปรัชญาก็คือยอมรับสัจจะในระดับสมมติ (Convention Truth) ที่ยังมีการแบ่งมนุษย์ตามเชื้อชาติ วรรณะ สีผิว โคตรตระกูล รวมทั้งเพศ สมมติสัจจะนี้ควรค่าต่อการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจ เพราะนอกจากจะเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดการสื่อสาร ในหมู่มนุษย์แล้ว ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจปรมัตถสัจจะอีกด้วย จากการศึกษากระบวนการทัศน์ในการอธิบายเพศในแต่ละกระบวนการทัศน์นั้นผู้วิจัยเห็นว่า แม้ว่าจะมีกระบวนการทัศน์ในการอธิบายเรื่องเพศใหม่แทนที่กระบวนการทัศน์เดิมแต่ปัญหาการอธิบายเรื่องเพศนั้นเป็นปัญหาที่ไม่สามารถหาข้อยุติได้ ถ้าหากมนุษย์นั้นมีเพศเพียงเพศเดียวจะไม่เกิดปัญหาการอธิบายเรื่องเพศแต่เมื่อมนุษย์นั้นมีทั้งเพศชายและเพศหญิง แนวคิดการแบ่งแยกคู่ตรงข้ามคงยังเป็นข้อถกเถียงกันอยู่เรื่อยไป สุดท้ายผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเป็นแนวคิดและมีแนวทางในปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากความเป็นเพศนี้ได้ ดังนั้นการรักษาหลักการ ทางพุทธปรัชญาตามที่บัญญัติไว้ คงหลักการดั้งเดิมไว้ เพื่อรักษาแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาท หากไม่รักษาหลักการหรือเปลี่ยนแปลงสิกขาบทเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็นำไปสู่การแตกแยกนิกาย หรือเสถียรภาพของพระพุทธศาสนา การรักษาหลักการทางพระพุทธปรัชญาเป็นการเน้นย้ำความจริงที่อยู่เหนือกาลสมัยเหนือกระบวนการทัศน์ใด ๆ หลักการและแนวคิดดังกล่าวเป็นสัจธรรมที่อยู่เหนือกาล เวลา ดังนั้นการจะเปลี่ยนแปลงหรือฟื้นฟูเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมจึงเท่ากับทำลายความจริงนี้ด้วยเช่นกัน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้พบว่า แนวคิดเรื่องความหลากหลายทางเพศที่ครอบคลุมทั้งสามประเด็นได้แก่ เพศสรีระ เพศสภาพ เพศวิถี เป็นเรื่องที่สังคมโดยเฉพาะชาวพุทธจำเป็นต้องทำความเข้าใจ เนื่องจากความหลากหลายทางเพศนั้นเป็นเรื่องที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน และเมื่อทำความเข้าใจในแต่ละประเด็นดังกล่าวแล้วก่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) นำไปสู่การประพฤติ ปฏิบัติ พร้อมกับดำเนินในแนวทางที่เหมาะสม และบรรลุเป้าหมายสูงสุดนั่นคือ นิพพานตามทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท อย่างไรก็ตาม

ตามจากการศึกษาเรื่อง“ความหลากหลายทางเพศกับการบรรลุลิขธรรมในทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท”ผู้วิจัยพบว่าประเด็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจอาทิ เรื่องการรับรองสถานภาพทางสมณเพศ คนข้ามเพศชายตามทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท เรื่องการมีอยู่ของเพศตามแนวคิดอัตถิภาวนิยม และพุทธปรัชญาเถรวาท และเรื่องวาทกรรมทางเพศที่ปรากฏในพระไตรปิฎกกับการผลิตซ้ำความแตกต่างทางเพศ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมศาสนา. (2525). พระไตรปิฎก (ส.ม.19/1033/250) . กรุงเทพมหานคร: กรมศาสนา.
- นฤพนธ์ ดั้ววิเศษ. (2560). แนวคิดทฤษฎีเรื่อง ความหลากหลายทางเพศ. เรียกใช้เมื่อ 15 ตุลาคม 2561 จาก <https://www.sac.or.th/main/th/article/detail/56>
- ประเวศ อินทองปาน. (2561). สถานภาพและบทบาทของสตรีเพศตามแนวจริยศาสตร์ทางศาสนา. วารสารธรรมธรรมา , 4(2), 70-71.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2536). พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล 91 เล่ม ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก หน้า 8 (6 เมษายน 2560).
- Jon Binnie. (2004). The Globalization of Sexuality. Sage Publications : London.
- Mimi Marinucci. (2010). Queer Alternatives in Feminism is Queer. Zed Books : New York.
- Scott J. Michaelsen & David E. Johnson. (2008). Anthropology's Wake: Attending . Fordham University Press: New York.

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น*

TEACHER EMPOWERMENT MODEL FOR PRIMARY SCHOOLS UNDER KHON KAEN PRIMARY EDUCATION SERVICE AREA OFFICE

สุขวัชร เทพปิน

Sukawat Teppin

ศศิรา แพงไทย

Sasirada Paengthai

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

North Eastern University, Thailand

E-mail: sunka055@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยใช้วิธีผสมผสาน (Mixed Method Research) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา 325 คน ใช้วิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multistage Stage Sampling) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามและแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบสถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item – Objective Congruence Index : IOC) และ ค่าดัชนี PNI_{Modified} ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น มี 6 ด้าน คือ 1.1) ด้านสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครู 1.2) ด้านสร้างความไว้วางใจและสัมพันธภาพที่ดี 1.3) ด้านให้ความเชื่อมั่นและให้โอกาสในการปฏิบัติงาน 1.4) ด้านให้โอกาสแสดงออกในความรับผิดชอบและวิสัยทัศน์การทำงาน 1.5) ด้านส่งเสริมภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง 1.6) ด้านสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมการทำงานที่ให้เป็นอิสระ 2) สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า ความต้องการการเสริมสร้างพลังอำนาจครูในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่

* Received 30 March 2020; Revised 15 May 2020; Accepted 19 May 2020

ในระดับมาก 3) การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบ ประกอบด้วย 3.1) พัฒนาเสริมสร้างกระบวนการอบรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำกับครู 3.2) ยกระดับการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในองค์กร 3.3) สร้างเจตคติและบรรยากาศที่ดีในองค์กรและ 4) การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้เพิ่มพลังอำนาจ

คำสำคัญ: รูปแบบ, การเสริมสร้างพลังอำนาจครู, ครู, จังหวัดขอนแก่น

Abstract

The objectives of this article were: 1) to study of teacher empowerment, the composition of Primary School Under Khonkaen Primary Educational Service Area Office. 2) to study current conditions and the desirable condition of teacher empowerment, of Primary School Under Khonkaen Primary Educational Service Area Office. 3) to Developing teacher empowerment model , of Primary School Under Khonkaen Primary Educational Service Area Office. The mixed-methods research was conducted, using sample group of teachers and educaijonal presonnel with a total of 325 persons through stratified random sampling. The instruments used were interview form, questionnaire, assessment form for evaluation of the appropriateness, feasibility and utility of the strategies. Statistics used were Mean, Standard Deviation (SD.), Item Objective Congruence Index (IOC) and PNI_{modified}. The research findings were follows. 1) The composition of teacher empowerment, of Primary School Under Khonkaen Primary Educational Service Area Office. Composition with 6 aspects are. 1.1) Create participation in teacher decisions. 1.2) Build trust and good relationships. 1.3) Give confidence and give an opportunity to work. 1.4) Give an opportunity to show responsibility and vision of work. 1.5) Promoting strong leadership. And 1.6) Create an atmosphere of independent work environmen. 2) The current conditions and the desirable condition of teacher empowerment, of Primary School Under Khonkaen Primary Educational Service Area Office. in overall, it is modulate level. As for the desirable condition, all are at the highest level. 3) The Developing teacher empowerment model , of Primary School Under Khonkaen Primary Educational Service Area Office. 3.1) Develop, strengthen the training process for leadership development with teachers. 3.2) Enhance the level of good relations in the organization. 3.3) Create a positive

attitude and atmosphere in the organization. And 3.4) Creating an atmosphere of learning that empowers.

Keywords: Model, Teacher Empowerment, Teacher, Khon Kaen Province

บทนำ

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนไทยให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและเป็นแรงงานที่มีคุณภาพของประเทศ ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (2560 - 2564) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการสร้าง “สังคมไทยอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” โดยมีพันธกิจแรกคือ หลักการพัฒนาประเทศที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืนและคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 บททั่วไปความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงต้องเร่งปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการหล่อหลอมเยาวชนให้เติบโตขึ้นเป็นแรงงานที่มีศักยภาพ ทั้งนี้ ปัจจัยหลักประการหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาคือการพัฒนาคุณภาพครูซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญในการขับเคลื่อนให้การปฏิรูปข้างต้นประสบความสำเร็จ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบจัดการศึกษา มีโรงเรียนในสังกัด 30,148 โรงเรียน กระจายไปทุกพื้นที่ของประเทศไทย ด้านสภาพแวดล้อมของโรงเรียนโดยมากพบว่า ชุมชนที่ตั้งของโรงเรียนจะเป็นชุมชนขนาดเล็กและส่วนใหญ่อยู่ในชนบท ทำให้โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนดังกล่าวทำให้เป็นโรงเรียนประสบปัญหาหลาย ๆ ประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการลงทุนของภาครัฐที่มีต้นทุนสูง ปัญหาคุณภาพนักเรียนอันเป็นผลผลิตของโรงเรียนมีคุณภาพค่อนข้างต่ำ ขาดความพร้อมด้านปัจจัย เช่น งบประมาณได้น้อย เพราะเกณฑ์จัดสรรยึดจำนวนเด็กเป็นเกณฑ์ การขาดแคลนบุคลากร ครูไม่ครบชั้น ขาดครูชำนาญการเฉพาะด้าน ขาดแคลนวัสดุสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอน และเทคโนโลยี เป็นต้น (สมเดช สีแสง, 2550) ปัญหาของโรงเรียนยังรอการแก้ไขปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนจัดการให้มีการยกระดับคุณภาพขึ้นได้ โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษา ต้องมีวิสัยทัศน์มองไกล คิดไกล และต้องปฏิบัติให้ได้อย่างเกิดผลดี หากเปรียบเทียบกับนานาชาติแล้วจะพบว่าการจัดการศึกษาของไทยใช้งบประมาณสูงกว่ามากแต่ผลสัมฤทธิ์ที่ได้รับกลับด้อยกว่าทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพดังจะเห็นได้จากผลการวัดและประเมินความสามารถในการแข่งขันนานาชาติ (Programme for International Students Assessment 2015 หรือ PISA 2015) ได้จัดให้การศึกษาของไทยมีคุณภาพอยู่ในลำดับที่ 55 จาก 70 ประเทศ (OECD, 2016)

การจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดคือ การเสริมสร้างพลังอำนาจในการทำงานแก่ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายระดับทั้งต่อบุคคลและองค์กรและสังคม กล่าวคือเป็นการเพิ่มศักยภาพให้แก่ผู้ปฏิบัติงานให้เกิดความมั่นใจในความสำเร็จ เพิ่มพูนความรู้สึกรู้สึกมีอำนาจในการควบคุมปัจจัยต่างๆ เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง มีความสุข มุ่งมั่น พยายามให้กับงาน มีความผูกพันต่อองค์กรยังประโยชน์ต่อผู้รับบริการจากองค์กร การเสริมสร้างพลังอำนาจครูจะส่งผลโดยตรงต่อการสอนและการเรียนรู้ การเสริมสร้างพลังอำนาจ เสริมสร้างภาวะผู้นำครูในสถานศึกษา พัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงาน (สมจิต สงสาร, 2552)

แนวความคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจมีจุดเริ่มต้นมาจากแนวความคิดทางสังคมวิทยาที่ใช้แก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ผู้นำแนวความคิดนี้คือ เปาโล แฟร์ (Freire, P., 1970) นอกจากนี้ได้มีผู้ให้ความหมายของการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ไว้อย่างหลากหลายทั้งในมิติที่เป็นกระบวนการ(Process)ผลผลิตหรือผลลัพธ์ (Outcome) และผลิตภาพ (Productivity) Zimmerman ได้กล่าวเกี่ยวกับความหมายของการเสริมสร้างพลังอำนาจว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ทักษะการตัดสินใจ การจัดการทรัพยากร และการทำงานร่วมกับผู้อื่นในระดับองค์กรเป็นการเปิดโอกาสให้มีการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการแบ่งสรรความรับผิดชอบร่วมกันและการให้ความเป็นผู้นำร่วมกัน (Zimmerman, M. A. & Rappaport, J., 1988) พลังอำนาจในการทำงานของครูคือ พลังความสามารถทำงานการคิด การทำงานและหมายรวมถึงการมีอำนาจในการควบคุมปัจจัยและตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย มีคุณภาพในการทำงาน การเสริมสร้างพลังอำนาจครูคือกระบวนการให้ความรู้ในสิ่งที่เป็นปัจจัยสาเหตุ สภาพแวดล้อมรวมถึงกระบวนการต่างๆ เพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจในตัวครูซึ่งสิ่งดังกล่าวจะทำให้เกิดประโยชน์ในการทำงานตามภารกิจที่รับผิดชอบอย่างมีความสุข (Muchinsky, P. M., 1993) ดังนั้นการเสริมสร้างพลังอำนาจเป็นการเพิ่มศักยภาพบุคคลโดยผ่านบุคคลโดยผู้บริหารถ่ายโอนอำนาจ ให้อิสระในการตัดสินใจ รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการปฏิบัติงาน การจัดหาทรัพยากรในการปฏิบัติงาน จึงเปรียบเสมือนการติดอาวุธทางปัญญาที่ช่วยให้ครูบรรลุภารกิจที่รับผิดชอบทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยขับเคลื่อนนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของรัฐบาลไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ในระยะเวลาที่กำหนด ใ้บุคคลเกิดความเชื่อมั่น มีคุณค่าในตนเอง มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง เพื่อบรรลุผลสำเร็จของตนเองของทีมงานและองค์กร (สมวรรณ เทพทอง, 2556) การเสริมสร้างพลังอำนาจครูเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจอย่างมาก เนื่องจากมีผลการวิจัยต่าง ๆ สนับสนุนว่า เมื่อครูได้รับเสริมสร้างพลังอำนาจแล้วจะเกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกต่อทัศนคติ และการปฏิบัติงานของครูอย่างต่อเนื่อง อาทิ ครูรับรู้ว่าตนเองมีความสามารถหรือมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น ซึ่งครูมีความสามารถที่จะใช้ความคิดสร้างสรรค์ที่จะพัฒนาทักษะในการทำงานได้ด้วยตนเอง สามารถบริหารจัดการตนเอง (Clutterbuck, D. & Kernaghan, S., 1995)

จากหลักการเหตุผล และแนวโน้มสภาพปัญหาของปัญหาการบริหารโรงเรียน ซึ่งมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาในระดับขั้นพื้นฐาน ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพโรงเรียนดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นประโยชน์ และความสำคัญการนำแนวคิดการเสริมสร้างพลังอำนาจครูไปใช้ในสถานศึกษา ผู้วิจัยจึงศึกษาเรื่องการเสริมสร้างพลังอำนาจครูในโรงเรียน ผลการวิจัยจะเป็นองค์ความรู้และนวัตกรรมทางการบริหารให้กับโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้บริหารโรงเรียน สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาครู ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีค่าขององค์กร ทำให้ครูได้เห็นคุณค่า ศักยภาพ และความสามารถของตน อันจะนำไปสู่การพัฒนาตนเองให้สามารถปฏิบัติงานได้สำเร็จตามเป้าหมายส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของ โรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีผสมผสาน (Mixed Method Research) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษารวมทั้งสิ้น 325 คน ใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นหรือชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามและแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของกลยุทธ์ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item – Objective Congruence Index : IOC) และ ค่าดัชนี PNI_{Modified} และดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ องค์ประกอบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์องค์ประกอบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง โดยผู้ทรงคุณวุฒิ โดยกำหนดคุณลักษณะของผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิไว้ ดังนี้ คือ 1) เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2) เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา และ 3) เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยและการประเมินผลการศึกษา จำนวน 5 ท่าน

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินองค์ประกอบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยผู้ทรงคุณวุฒิชุดเดียวกัน

ระยะที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างคือ ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษาภายในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นหรือชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ คือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item – Objective Congruence Index : IOC) และ ค่าดัชนี PNI_{Modified}

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ Matrix Analysis การเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

ขั้นตอนที่ 1 ยกร่างรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น

ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบและยืนยันรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group-Discussion) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ คือผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษาพิเศษ และอาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต จำนวน 13 คน

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือผู้อำนวยการสถานศึกษาครูสายปฏิบัติการสอน จำนวน 10 คน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบของการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น จากเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปผลการวิเคราะห์ได้องค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครู 2) ด้านสร้างความไว้วางใจและสัมพันธภาพที่ดี 3) ด้านให้ความ

เชื่อมั่นและให้โอกาสในการปฏิบัติงาน 4) ด้านให้โอกาสแสดงออกในความรับผิดชอบและวิสัยทัศน์การทำงาน 5) ด้านส่งเสริมภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง 6) ด้านสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมการทำงานที่ให้ความเป็นอิสระ

2. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่นมีผลการวิจัย ดังนี้

2.1 สภาพปัจจุบันของการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับปานระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.60$, S.D. = .19) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าสภาพปัจจุบันปฏิบัติในระดับปานกลางทุกข้อ ผู้วิจัยได้นำผลดังกล่าวมาเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น โดยเรียงข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการให้ความเชื่อมั่นและให้โอกาสในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 2.65$, S.D. = .16) ด้านการสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมการทำงานที่ให้ความเป็นอิสระ ($\bar{X} = 2.62$, S.D. = .17) ด้านการส่งเสริมภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง ($\bar{X} = 2.60$, S.D. = .25) ด้านการให้โอกาสแสดงออกในความรับผิดชอบและวิสัยทัศน์การทำงาน ($\bar{X} = 2.59$, S.D. = .21) ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครู ($\bar{X} = 2.59$, S.D. = .15) และด้านการสร้างความไว้วางใจและสัมพันธภาพที่ดี ($\bar{X} = 2.58$, S.D. = .20) ตามลำดับ

2.2 สภาพที่พึงประสงค์ของการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.71$, S.D. = .31) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก 5 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง 1 ข้อ โดยเรียงข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ด้านการส่งเสริมภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง ($\bar{X} = 3.95$, S.D. = .32) ด้านการสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครู ($\bar{X} = 3.86$, S.D. = .23) ด้านการให้โอกาสแสดงออกในความรับผิดชอบและวิสัยทัศน์การทำงาน ($\bar{X} = 3.68$, S.D. = .55) ด้านการสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมการทำงานที่ให้ความเป็นอิสระ ($\bar{X} = 3.67$, S.D. = .18) ด้านการให้ความเชื่อมั่นและให้โอกาสในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 3.65$, S.D. = .37) และด้านการสร้างความไว้วางใจและสัมพันธภาพที่ดี ($\bar{X} = 3.48$, S.D. = .21) ตามลำดับ

3. ผลการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบได้ดังต่อไปนี้

3.1 พัฒนาเสริมสร้างกระบวนการอบรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำกับครู มี 4 มาตรการ คือ 1) พัฒนาทักษะการสื่อสารและการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้บริหารที่ส่งเสริมให้ครูมีภาวะผู้นำ 2) เพิ่มศักยภาพครูในเรื่องการมีภาวะผู้นำในตนเอง 3) พัฒนากิจกรรมการฝึกอบรมที่ช่วยส่งเสริมภาวะความเป็นผู้นำ 4) ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

3.2 ยกระดับการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในองค์กร มี 2 มาตรการคือ 1) ส่งเสริมการการฝึกอบรมผู้บริหารและครูเพื่อพัฒนาทักษะด้านเทคนิคการสื่อสารเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีในองค์กร 2) พัฒนาผู้บริหารด้วยการปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นและเกิดความไว้วางใจ

3.3 สร้างเจตคติและบรรยากาศที่ดีในองค์กรและ มี 3 มาตรการ คือ 1) ผู้บริหารจัดสภาวะแวดล้อมเพื่อส่งเสริมให้ครูเกิดการเรียนรู้พัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้าน 2) ผู้บริหารจัดสถานที่เอื้อต่อบรรยากาศการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณในการจัดสภาพแวดล้อม

3.4 การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้เพิ่มพลังอำนาจ มี 4 มาตรการคือ 1) จัดสภาวะแวดล้อมเพื่อส่งเสริมให้ครูเกิดการเรียนรู้พัฒนาตนเองเกิดความรู้สึกรักเป็นอิสระ 2) จัดสถานที่เอื้อต่อบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ 3) ส่งเสริม สนับสนุนงบประมาณและอำนวยความสะดวกในการจัดสภาพแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เรื่องรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น มีประเด็นน่าสนใจที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. องค์ประกอบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า องค์ประกอบองค์ประกอบการเสริมสร้างพลังอำนาจครู มี 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครู 2) ด้านสร้างความไว้วางใจและสัมพันธภาพที่ดี 3) ด้านให้ความเชื่อมั่นและให้โอกาสในการปฏิบัติงาน 4) ด้านให้โอกาสแสดงออกในความรับผิดชอบและวิสัยทัศน์การทำงาน 5) ด้านส่งเสริมภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง 6) ด้านสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมการทำงานที่ให้ความเป็นอิสระ

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างจากผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นครูและบุคลากรทางการศึกษาพบว่า ให้ยืนยันองค์ประกอบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ทั้ง 6 องค์ประกอบ แสดงให้เห็นว่า หากโรงเรียนใดมีการดำเนินการตามองค์ประกอบทั้ง 6 องค์ประกอบนี้แล้วจะสามารถทำให้โรงเรียนเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุวธิดา ขาปัญญา ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังอำนาจครูในโรงเรียนประถมศึกษา การวิจัยทฤษฎีฐานราก โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเสนอข้อสรุปเชิงทฤษฎีการเสริมสร้างพลังอำนาจครู เป็นการอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างลักษณะของการเสริมสร้างพลังอำนาจครู กับเงื่อนไขเชิงสาเหตุ ยุทธศาสตร์ที่ใช้ เงื่อนไขเชิงบริบทผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจครูในโรงเรียน

ประถมศึกษามีความหมายต่อคนในฐานะเป็นกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนให้ครูมีศักยภาพในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย (ยุวธิดา ซาปัญญา, 2554) และจากผลการวิจัยที่ผ่านมาพบว่าการเสริมสร้างพลังอำนาจโครงสร้างเป็นส่วนที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการเสริมสร้างพลังอำนาจด้านจิตใจในการเสริมสร้างพลังอำนาจด้านจิตใจ จะส่งผลโดยตรงต่อความพึงพอใจในงานในขณะที่บางงานวิจัยระบุว่า การเสริมสร้างพลังอำนาจด้านโครงสร้างจะส่งผลทางอ้อมต่อความพึงพอใจในงานของครู เป็นการบริหารบุคคลด้านการสร้างเสริมประสิทธิภาพของบุคลากรเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา ครูมีความมั่นใจ มีความตระหนักในหน้าที่ มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ ผู้ปกครองและชุมชนยอมรับ (Honold, L., 1997)

2. การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การเสริมสร้างพลังอำนาจครูพัฒนาครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น สภาพปัจจุบันของการพัฒนาครูในการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่นทั้ง 6 ด้านพบว่า มีสภาพปัจจุบันมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางทุกด้านซึ่งมีการปฏิบัติเรียงระดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การส่งเสริมภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง การสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครู การให้โอกาสแสดงออกในความรับผิดชอบและวิสัยทัศน์การทำงาน การสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมการทำงานที่ให้ความเป็นอิสระ การให้ความเชื่อมั่นและให้โอกาสในการปฏิบัติงานและด้านการสร้างความไว้วางใจและสัมพันธภาพที่ดีตามลำดับ ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ ของการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน พบว่า มีสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในรับมาก 5 ด้าน ปานกลาง 1 ด้าน เมื่อเรียงลำดับระดับความประสงค์จากมากไปหาน้อย ได้แก่ การส่งเสริมภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง การสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครู การให้โอกาสแสดงออกในความรับผิดชอบและวิสัยทัศน์การทำงาน การสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมการทำงานที่ให้ความเป็นอิสระ การให้ความเชื่อมั่นและให้โอกาสในการปฏิบัติงานและ ด้านการสร้างควมไว้วางใจและสัมพันธภาพที่ดีตามลำดับ ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์เมทริกซ์ (Matrix Analysis) ระหว่างสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์โดยพิจารณาจุดตัดที่ 3.50 (จากระบบ 5 ระดับ) ผลการวิเคราะห์ทำให้ทราบว่าทั้ง 6 ด้านอยู่ในระดับไม่ดีต้องปรับปรุง สอดคล้องกับงานวิจัยของ เชิดศักดิ์ ศรีสง่าชัย ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารและการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 มีสภาพปัญหาด้านวิชาการมากที่สุด รองลงมาคือด้านงบประมาณ ด้านการบริหารทั่วไปและบริหารบุคคลตามลำดับ การส่งเสริมภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมสภาพที่พึงประสงค์และสภาพปัจจุบันในทุกด้าน การนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาต่อไป (เชิดศักดิ์ ศรีสง่าชัย, 2553)

3. การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย

3.1 ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมสูงสุด คือ องค์ประกอบด้านการยกระดับการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในองค์กร ส่วนองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมต่ำสุดคือ ด้านการสร้างเจตคติและบรรยากาศที่ดีในองค์กร แสดงให้เห็นว่าการสร้างสัมพันธภาพในองค์กรมีความสำคัญมากในการบริหารองค์กร เป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมพลังอำนาจในการทำงานของบุคคลในองค์กร ผู้บริหารควรให้ความสำคัญต่อการเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานและเกิดประสิทธิผลในงานซึ่งจะส่งผลดีในองค์กรต่อไป

3.2 ผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยรูปแบบที่มีค่าเฉลี่ยความเป็นไปได้สูงสุด คือ ด้านการสร้างเจตคติและบรรยากาศที่ดีในองค์กร ส่วนรูปแบบที่มีค่าเฉลี่ยความเป็นไปได้ต่ำสุด คือ ด้านการยกระดับการสร้างสัมพันธภาพที่ดีในองค์กร แสดงให้เห็นว่า ครูต่างเล็งเห็นความสำคัญในการสร้างเจตคติและบรรยากาศที่ดีในองค์กร เพื่อประสิทธิผลของการบริหารงาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กุหลาบ บึงไธย์ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังอำนาจครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำพู เขต 2 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการเสริมสร้างพลังอำนาจครูในโรงเรียนพบว่า ปัจจัยสำคัญของการบริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน คือ การสร้างเจตคติและบรรยากาศที่ดีในองค์กร (กุหลาบ บึงไธย์, 2553)

3.3 ผลการประเมินความมีประโยชน์ของรูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น โดยรูปแบบที่มีค่าเฉลี่ยความมีประโยชน์สูงสุด คือ ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ ส่วนรูปแบบที่มีค่าเฉลี่ยความเป็นไปได้ต่ำสุด คือ ด้านการปรับกระบวนการเรียนรู้ แสดงให้เห็นว่าการสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด อาจเป็นเพราะว่า ในบริบทของแต่ละโรงเรียนนั้น จะมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้อยู่แล้ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุเมธ งามนกนก ได้ศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรการเพิ่มอำนาจในการทำงานของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน กระทรวงศึกษาธิการ พบว่าภายหลังการฝึกอบรมด้วยหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น คะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ ทักษะการปฏิบัติงาน และบุคลิกลักษณะในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ฯ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญสถิติที่ระดับ .01 และพบว่า

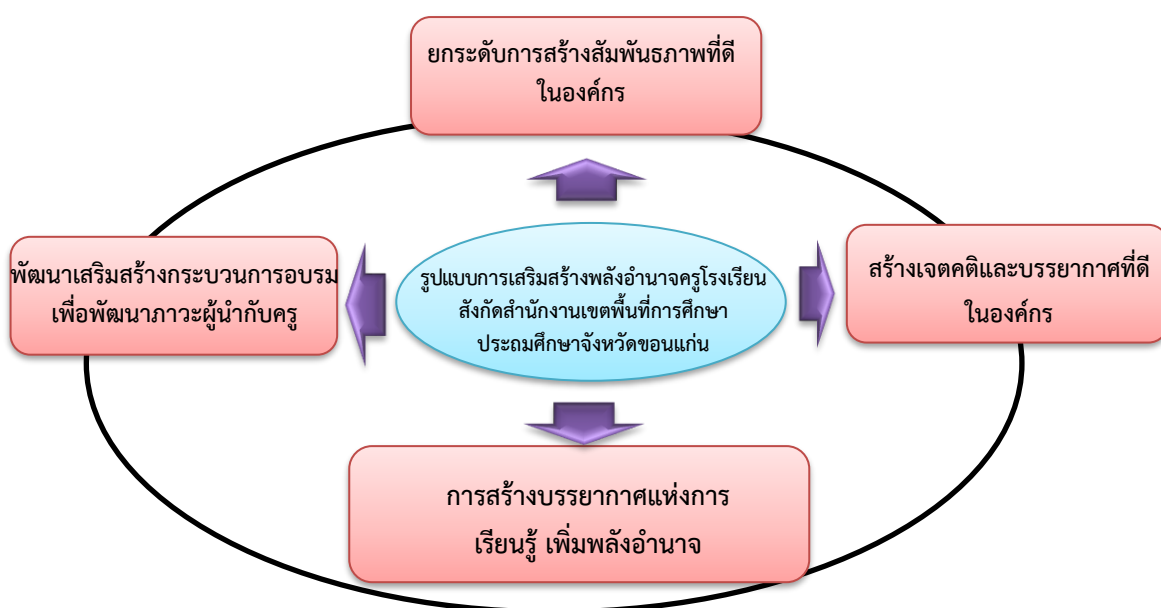

องค์ประกอบของรูปแบบการทำงานของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน ด้านสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีองค์ประกอบสภาพแวดล้อมของโรงเรียนจัดเป็นระบบ มีระเบียบ สะอาดร่มรื่นสวยงาม (สุเมธ งามกนก, 2549)

องค์ความรู้ใหม่

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบองค์ประกอบรูปแบบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) พัฒนาเสริมสร้างกระบวนการอบรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำกับครู 2) ยุทธศาสตร์การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีในองค์กร 3) สร้างเจตคติและบรรยากาศที่ดีในองค์กรและ 4) การสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้เพิ่มพลังอำนาจ

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
จังหวัดขอนแก่น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยสรุปได้ดังนี้ คือ ด้านองค์ประกอบของการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น มี 6 ด้าน สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์การเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า ความต้องการการเสริมสร้างพลังอำนาจครู ในภาพรวมอยู่ในระดับปาน

กลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบ ประกอบด้วย การพัฒนาเสริมสร้างกระบวนการอบรมเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำกับครู การยกระดับการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีในองค์กร การสร้างเจตคติและบรรยากาศที่ดีในองค์กรและการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้เพิ่มพลังอำนาจ

ข้อเสนอแนะ รูปแบบการการเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น สร้างขึ้นจากข้อมูลผลการวิเคราะห์โรงเรียนมุ่งเน้นที่จะนำไปใช้แก้ปัญหาภายใต้บริบทของโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนขนาดอื่นควรจะนำรูปแบบไปปรับใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละโรงเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2553 (ฉบับที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สยามสปอร์ต ซินดิเคท จำกัด.
- กุหลาบ บึงไสย. (2553). การเสริมสร้างพลังอำนาจครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- เชิดศักดิ์ ศรีสง่าชัย. (2553). ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการบริหารและการจัดการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- ยุวธิดา ขาปัญญา. (2554). การเสริมสร้างพลังอำนาจครูโรงเรียนประถมศึกษา: การวิจัยทฤษฎีฐานราก. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมจิต สงสาร. (2552). การพัฒนาตัวแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างพลังอำนาจการทำงานที่มีประสิทธิผลของครู. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมเดช สีแสง. (2550). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการที่ส่งเสริมคุณภาพการศึกษา โรงเรียนขนาดเล็กสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต 3. นครสวรรค์: ริมปีงการพิมพ์.
- สมวรรณ เทพทอง. (2556). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการเสริมสร้างพลังอำนาจครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุเมธ งามกนก. (2549). หลักสูตรฝึกอบรมเพิ่มอำนาจในการทำงานของเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุฎฐิบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Clutterbuck, D. & Kernaghan, S. (1995). The power of empowerment. London: Kogan Press.
- Freire, P. (1970). Pedagogy of The Oppressed. New York: The Seabury Press.
- Honold, L. (1997). A review of the literature on employee empowerment. Empowerment in the Organization, 5(4), 202-212.
- Muchinsky, P. M. (1993). Psychology to work: An introduction to industrial and organization Psychology. California: Publishing Co.
- OECD. (2016). PISA 2015 Results (Volume I): Excellence and Equity in Education. Paris: OECD Publishing.
- Zimmerman, M. A. & Rappaport, J. (1988). American Journal of Community Psychology. American Journal of Community Psychology, 16(1), 725-750.

กลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยใช้แนวคิด
องค์กรแห่งการเรียนรู้ สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

STRATEGIES FOR INTERNAL QUALITY ASSURANCE IN SCHOOLS
BY USING LEARNING ORGANIZATION CONCEPT UNDER
PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOLS GENERAL

ณัฐ ภัทรยศพงศ์

Nat Phatarayotphong

วิเชียร รุ้ยยืนยง

Wichian Roo-yuen yong

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

North Eastern University, Thailand

E-mail: sukonsuksa2514@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้บริหาร 22 รูป และครูผู้สอน 332 รูป/คน รวมทั้งสิ้น 354 คน ซึ่งได้มาจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) สุ่มแบบแบ่งชั้นหรือชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่า IOC 0.80 - 1.00 ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.90 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเชื่อมั่น ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบด้วย 7 กลยุทธ์ เป้าประสงค์: สร้างพลังความร่วมมือในการการพัฒนามาตรฐานของสถานศึกษาให้เข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดภายใต้การกำกับดูแลและสนับสนุนของหน่วยงานต้นสังกัด ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา กลยุทธ์ที่ 2 การวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานคุณภาพ กลยุทธ์ที่ 3 การปฏิบัติตามแผนสู่ผลงานคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา กลยุทธ์ที่ 4 การยกระดับการประเมิน ผลและการติดตามตรวจสอบการจัดการศึกษา กลยุทธ์ที่ 5 การติดตามตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา กลยุทธ์ที่ 6 การ

* Received 23 April 2020; Revised 12 May 2020; Accepted 12 May 2020

จัดทำรายการผลการประเมินตนเอง (SAR) กลยุทธ์ที่ 7 การเสริมศักยภาพพลังขับเคลื่อนพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องครบวงจร

คำสำคัญ: กลยุทธ์, การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา, องค์กรแห่งการเรียนรู้, โรงเรียนพระปริยัติธรรม

Abstract

The purposes of this research were: to create strategies of internal quality assurance in schools by using learning organization concept under Phrapariyattidhamma Schools, General Education, in the northeast region is mixed methods research. The sample group used in this research was Phrapariyatithamma Schools, General Education, in the Northeast region including 22 administrators and 332 teachers with the total number of 354 people. The sample size was determined by R.V. Krejcie & D.W. Morgan using stratified random sampling. The research instruments were a 5-level rating scale questionnaire with Index of Item–Objective Congruence (IOC) between 0.80-1.00 and reliability at 0.90. The statistics used for data analysis comprised percentage, mean, standard deviation and reliability. The research results were found that: Strategies for internal quality assurance of schools by using the concept of learning organization under Phrapariyattidhamma Schools, General Education, in the northeast region consisted of 7 strategies. Objective: Empower cooperation in the development of school standards to meet the educational standards set under the supervision and support of the agency .Strategy 1 Setting the education standard of the school Strategy 2 Planning of educational quality development according to quality standards Strategy 3: Implementation of the plan to the eye quality work, educational standards Strategy 4 Raising the assessment Results and monitoring of educational management Strategy 5 Monitoring the quality according to educational standards Strategy 6 Creating a self-evaluation report (SAR) Strategy 7 Enhancing capacity, driving power, continuous improvement of educational quality.

Keywords: Strategies, Internal Quality Assurance of The School, Learning Organization, Phrapariyattidhamma Schools

บทนำ

การศึกษาเป็นหัวใจในการพัฒนาคน ชุมชนและประเทศ นั่นคือการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท ตั้งแต่ระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับอาชีวศึกษา และระดับอุดมศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่รัฐต้องจัดเพื่อพัฒนาคนไทยทุกคนให้เป็นผู้มีความรู้ทางวิชาการ วิชาชีพและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 คุณธรรม ทักษะ และความรู้ที่จำเป็น บนฐานค่านิยมรวม สู่กรอบผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) การจัดการศึกษาของชาติจะต้องทำให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ซึ่งเป็นคุณลักษณะของผู้เรียน อันเป็นผลที่เกิดจากการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับการศึกษาปฐมวัย การศึกษาขั้นพื้นฐาน การอาชีวศึกษา จนถึงการศึกษาอุดมศึกษา ทั้งนี้ สถานศึกษามีอิสระในการกำหนดแนวคิด ปรัชญา และวิสัยทัศน์ของการจัดการศึกษา ให้เป็นอัตลักษณ์และสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและตามความถนัดของผู้เรียน (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554) หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการสนับสนุน กำกับติดตาม ประเมินและ พัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษา โดยมุ่งเน้นความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ (accountability) มีระบบ การบริหารจัดการทั้งด้านผู้บริหาร ครู คณาจารย์และบุคลากร หลักสูตรการเรียนการสอน สื่อ เทคโนโลยี ดิจิทัล ทรัพยากร สิ่งสนับสนุนการศึกษา และการประเมิน ตลอดจนระบบและกลไกการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องที่ให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ ที่เหมาะสมตามแต่ละระดับและประเภทการศึกษา และ ผลลัพธ์สะสมที่ครอบคลุมระดับและประเภทการศึกษาที่ต่อเนื่องกัน (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554) นอกจากนี้ สถาบันผลิตและพัฒนาครู ในฐานะกลไกสำคัญในการพัฒนาครูให้มีคุณภาพ จะต้อง มีบทบาทในการเตรียมความพร้อมครู ก่อนประจำการ และส่งเสริมการพัฒนาครูประจำการให้ มีสมรรถนะทางวิชาชีพที่สอดคล้องกับการจัดการ เรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา (Desired Outcomes of Education, DOE Thailand) หมายถึง คุณลักษณะของคนไทย 4.0 ที่ตอบสนองวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน โดยคนไทย 4.0 จะต้อง อารมณ์เป็นไทยและแข่งขันได้ในเวทีโลก นั่นคือเป็นคนดี มีคุณธรรม ยึดค่านิยมรวมของสังคมเป็นฐานในการพัฒนาตนให้เป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะ 3 ด้าน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) โดยเป็นคุณลักษณะขั้นต่อดังต่อไปนี้ 1) ผู้เรียนรู้ เป็นผู้มีความเพียร ใฝ่เรียนรู้ และมีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อก้าวทันโลกยุคดิจิทัลและ โลกในอนาคต และมีสมรรถนะ (competency) ที่เกิดจากความรู้ ความรอบรู้ด้านต่าง ๆ มีสุนทรียะ รักษ์ และประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทย มีทักษะชีวิตเพื่อสร้างงานหรือสัมมาอาชีพ บนพื้นฐานของความพอเพียง ความมั่นคงในชีวิต และคุณภาพชีวิตที่ดี ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม 2) ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม เป็นผู้ที่มีทักษะทาง

ปัญญา ทักษะศตวรรษที่ 21 ความฉลาดดิจิทัล (digital intelligence) ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะข้ามวัฒนธรรม สมรรถนะการบูรณาการข้ามศาสตร์ และมีคุณลักษณะของ ความเป็นผู้ประกอบการ เพื่อร่วมสร้างสรรค์และพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีหรือสังคม เพิ่มโอกาส และ มูลค่าให้กับตนเอง และสังคม 3) พลเมืองที่เข้มแข็ง เป็นผู้มีความรักชาติ รักท้องถิ่น รู้ถูกผิด มีจิตสำนึก เป็นพลเมืองไทยและพลโลก มีจิตอาสา มีอุดมการณ์และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชาติ บนหลักการประชาธิปไตย ความยุติธรรม ความเท่าเทียม เสมอภาค เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน และการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและประชาคมโลกอย่างสันติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นแนวทางในการบริหารที่มุ่งเน้นการใช้วิธีการบริหาร ที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้บริโภคว่าจะได้รับสิ่งที่มีคุณภาพถึงระดับมาตรฐานที่กำหนด การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการหรือกลไกที่ดำเนินการเพื่อให้เกิดการรักษา ปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐานคุณภาพที่ต่อเนื่อง โดยเน้นการประกันคุณภาพของกระบวนการบริหารและการให้บริการทางการศึกษาทั้งระบบการเพื่อพัฒนา มาตรฐานการศึกษา โดยสถานศึกษาทุกแห่งจะได้รับการประเมินคุณภาพภายนอกอย่างน้อย 1 ครั้ง ในทุก 5 ปี การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการทางการศึกษา เพื่อสร้างความ มั่นใจและ ให้หลักประกันต่อผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคมว่าสถานศึกษาสามารถจัด การศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานตามเกณฑ์ที่กำหนดโดยการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและ เอกชน อันก่อให้เกิดคุณภาพการอยู่อย่างใหญ่หลวงต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการ ยกระดับศักยภาพการแข่งขันของประเทศไทยในสังคมโลก (คณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน, 2554) สาระสำคัญได้ว่าการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาต่าง ๆ เป็น นโยบายของรัฐที่มีความต้องการตรวจสอบ ประเมินผลว่า การให้บริการการศึกษาของ สถานศึกษา เป็นไปตามนโยบายด้านการศึกษาของรัฐ และสนองความต้องการของลูกค้ำ ประชาชนผู้รับบริการเพียงใด คณะกรรมาธิการจึงได้พิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ ประเมิน และผู้รับการประเมินและ มาตรฐานที่ใช้ประเมินเป็นหลัก การประเมินผลคุณภาพ การศึกษาจะเกิดประสิทธิภาพและ ประสิทธิผลที่ดีต้องมาจากความเข้าใจและความร่วมมือที่ดี ด้วยกันทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายสถานศึกษาผู้รับ การประเมิน ฝ่ายผู้ประเมิน และผู้ให้การรับรอง การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นแนวทางในการบริหารที่มุ่งเน้นยกระดับ คุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษาไปสู่มาตรฐานทางการศึกษาที่เป็นที่ยอมรับกันในสากล (สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

การประกันคุณภาพภายใน เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบริหารจัดการศึกษาของ สถานศึกษาที่จะสร้างความมั่นใจแก่ผู้รับบริการทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ว่าสถานศึกษาสามารถ จัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ตามระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เป็น การสร้างความตระหนักในสำคัญของการพัฒนาสู่มาตรฐาน แสดงให้เห็นว่าการยกระดับ

คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาสู่มาตรฐาน (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554) ผู้เกี่ยวข้อง จะต้องมีความคิดในการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้มีความรู้ มีความเป้าหมายแห่งตนที่สอดคล้องในทิศทางเดียวกันทั้งองค์กรเพื่อที่จะร่วมเรียนรู้การพัฒนาตนเองร่วมกันดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่มาตรฐานซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่มีการขยายความสามารถของบุคลากรได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยการสร้างสรรค์ที่เป็นผลมาจากความปรารถนาอย่างแท้จริงของบุคลากร เป็นองค์กรที่มีรูปแบบการคิดแบบใหม่ และมีการแลกเปลี่ยนความคิดให้เกิดขึ้น เป็นองค์กรที่คนในองค์กรมีความปรารถนาอย่างเต็มที่ โดยเป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีการเรียนรู้กันในองค์กร (Senge, P.M., 1990) องค์กรที่เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่สมาชิกทุกคนและมีการปรับเปลี่ยนตัวเองอย่างต่อเนื่อง โดยต้องสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่มีลักษณะเอื้อและกระตุ้นให้ทุกคนเรียนรู้ร่วมกัน (Pedler, M. et al., 1998) เป็นองค์กรที่มีทักษะในการสร้าง การได้มาและการถ่ายโอนความรู้ และการนำไปปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Garvin 1993) เป็นองค์กรที่มีบรรยากาศที่กระตุ้นการเรียนรู้ของบุคคล และกลุ่มให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วโดยใช้กระบวนการคิด วิพากษ์วิจารณ์ เพื่อความเข้าใจในการใช้ความรู้เป็นเครื่องมือไปสู่ความสำเร็จ ควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย (Marquardt, M. J., & Reynolds, A., 1994)

จากความเป็นมาในการกระบวนการในการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2561 ต้องจัดที่สอดคล้องเชื่อมโยงกับการประกันภายนอก จำเป็นต้องใช้กลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในโดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ ต้องมีเป้าหมาย มาตรการและตัวชี้วัดความสำเร็จ ในการดำเนินงานร่วมกันของผู้บริหาร ครู คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองและผู้เกี่ยวข้องเพื่อสร้างพลังความร่วมมือในการพัฒนามาตรฐานของสถานศึกษาให้เข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดภายใต้การกำกับดูแลและสนับสนุนของหน่วยงานต้นสังกัด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสร้างกลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษากฎกระทรวงศึกษาธิการ การประกันคุณภาพภายใน พ.ศ.2553 และกฎกระทรวงศึกษาธิการ การประกันคุณภาพภายใน พ.ศ. 2561 เพื่อให้ได้องค์ประกอบของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประชากร ที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 205 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 212 รูป ครูผู้สอน 3294 รูป/คน รวมทั้งสิ้น 3506 รูป/คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย ผู้บริหาร 22 รูป และครูผู้สอน 332 รูป/คน รวมทั้งสิ้น 354 คน ซึ่งได้มาจากตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง สำหรับศึกษาสัดส่วนประชากรของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie, Robert V. & Morgan, Daryle W, 1970) และสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้นหรือชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling)

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาความต้องการจำเป็นของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ขั้นตอนที่ 4 นำผลการศึกษาความต้องการจำเป็นของการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาทำการการวิเคราะห์ Matrix analysis

ขั้นตอนที่ 5 ยกร่างกลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากผลการวิเคราะห์ Matrix analysis และการวิเคราะห์สังเคราะห์แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 6 ตรวจสอบเสนอแนะกลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 7 การประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ของกลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มเป้าหมาย ในการวิจัยผู้วิจัยได้เลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดใหญ่ กลาง เล็ก โรงเรียนละ 1 คน รวม 3 คน ผู้ประเมินภายในสถานศึกษาที่มีประสบการณ์เป็นผู้ประเมินภายในสถานศึกษาอย่างน้อย 3 ปี จำนวน 7 คน ผู้สอนในหลักสูตรการบริหารการศึกษาที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านการบริหารการศึกษา รวม 5 คน กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยรวมทั้งสิ้น 15 คน

ขั้นตอนที่ 8 นำเสนอกลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ฉบับสมบูรณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในระยะที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) และแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็น แบบสอบถามเป็นแบบมาตราประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของ Likert

การหาคุณภาพของเครื่องมือ สร้างเครื่องมือประเมินความสอดคล้อง เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คนได้ประเมินค่าความสอดคล้อง (IOC) โดยการหาค่าความสอดคล้องข้อกระทงคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Index of Item objective Congruence : IOC) และ การตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ค่าสัมประสิทธิ์ สัมพันธ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของ ครอนบาร์ค (Cronbach, L. J, 1990) แบบสอบถามที่มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปถือว่าเป็นแบบสอบถามที่มีความเที่ยง (Reliability) มีความเที่ยงเชิงเนื้อหาและมีความตรงเชิงโครงสร้าง จึงเป็นแบบสอบถามที่มีความเชื่อมั่นน่าเชื่อถือทุกข้อสามารถนำไปวัดทางสังคมได้

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล วิธีทางสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยข้อมูลเป็นแบบสำรวจรายการใช้วิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage) ส่วนข้อมูลที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และ การประเมินความต้องการจำเป็น รายละเอียดผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิค Modified Priority Needs Index (PNI_{modified}) (สุวิมล ว่องวานิช, 2550)

ผลการวิจัย

ผลการสร้างกลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 7 กลยุทธ์ เป้าประสงค์ : สร้างพลังความร่วมมือในการพัฒนามาตรฐานของสถานศึกษาให้เข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดภายใต้การกำกับดูแลและสนับสนุนของหน่วยงานต้นสังกัด โดยมีรายละเอียดดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา เป้าประสงค์ : สร้างพลังความร่วมมือในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวิธีพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ มาตรการคืออบรม ประชุม สัมมนา จูงใจ เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องแสดงฉันทามติในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวิธีพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ

กลยุทธ์ที่ 2 การวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานคุณภาพ เป้าประสงค์ : สร้างพลังความร่วมมือในการวิเคราะห์การจัดทำโครงการ/กิจกรรม วิธีการ งบประมาณและผู้รับผิดชอบ นำไปสู่การปฏิบัติการ มาตรการคืออบรม ประชุม สัมมนา จูงใจ เปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์การจัดทำโครงการ/กิจกรรม วิธีการ งบประมาณและผู้รับผิดชอบ นำไปสู่การปฏิบัติ

กลยุทธ์ที่ 3 การปฏิบัติตามแผนสู่ผลงานคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา เป้าประสงค์ : สร้างพลังความร่วมมือในการดำเนินงานตามแผนสู่มาตรฐานคุณภาพการศึกษา การดำเนินงาน

คือ มาตรการประชุมเชิงปฏิบัติการ(Work Shop) เตรียมความพร้อมก่อนการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม ตามแผนสู่มาตรฐานคุณภาพการศึกษา

กลยุทธ์ที่ 4 การยกระดับการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบการจัดการศึกษา เป้าประสงค์ : สร้างพลังความร่วมมือในการกำหนดเกณฑ์การประเมินตรวจสอบคุณภาพ และ กำหนดแผนการนิเทศ /กำกับติดตามประเมินผลและนำผลการประเมินตรวจสอบเปรียบเทียบกับเป้าหมายในแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มาตรการคือประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) กำหนดเกณฑ์การประเมินตรวจสอบคุณภาพ และ กำหนดแผนการนิเทศ/กำกับติดตามประเมินผลและนำผลการประเมินตรวจสอบเปรียบเทียบกับเป้าหมายในแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา.

กลยุทธ์ที่ 5 การติดตามตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา เป้าประสงค์ : สร้างพลังความร่วมมือในการกำหนดเป้าหมาย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ครอบคลุมทุกกลุ่มสาระฯ/คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และนำผลการประเมินที่เป็นจุดด้อยมาปรับปรุงให้ได้มาตรฐาน มาตรการคือประชุมสัมมนากำหนดเป้าหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ครอบคลุมทุกกลุ่มสาระฯ/คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และนำผลการประเมินที่เป็นจุดด้อยมาปรับปรุงให้ได้มาตรฐานตัว

กลยุทธ์ที่ 6 การจัดทำรายการผลการประเมินตนเอง (SAR) เป้าประสงค์ :สร้างพลังความร่วมมือในการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานตามมาตรฐานคุณภาพเป็นที่ยอมรับพร้อมที่จะรายงานต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณะชน. มาตรการคือประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง (SAR) ที่เป็นการรายงานผลการดำเนินงานตามมาตรฐานคุณภาพที่ครอบคลุม จุดเด่น/จุดควรพัฒนาเป็นที่ยอมรับพร้อมที่จะรายงานต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณะชน.

กลยุทธ์ที่ 7 การเสริมศักยภาพพลังขับเคลื่อนพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ครบวงจร เป้าประสงค์ : สร้างพลังความร่วมมือในการนำผลการประเมินมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการจัดทำแผนพัฒนา มาตรการคือ1) นำผลการประกันคุณภาพภายในไปใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีในปีการศึกษาต่อไป 2) พัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง 3) พัฒนาบุคลากรสู่การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยกลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประเด็นที่ค้นพบที่น่าสนใจควรแก่การนำมาอภิปรายผลดังนี้

ผลการสร้างกลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป้าประสงค์ : สร้างพลังความร่วมมือในการพัฒนามาตรฐานของสถานศึกษาให้เข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดภายใต้การกำกับดูแลและสนับสนุนของหน่วยงานต้นสังกัด ประกอบด้วย 7 กลยุทธ์ ดังนี้

กลยุทธ์ที่ 1 การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา การสร้างพลังความร่วมมือในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวิธีพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติโดยการ อบรม ประชุม สัมมนา จูงใจ เปิดโอกาส ให้ผู้เกี่ยวข้องแสดงฉันทามติในการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวิธีพัฒนาคุณภาพผู้เรียน กำหนดมาตรฐานการศึกษาที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของสถานศึกษาอย่างเด่นชัดเพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของสถานศึกษาร่วมกันจัดระบบและโครงสร้างที่เหมาะสม สอดคล้องกับ สมเกียรติ บุญสูงเนิน ได้ทำการวิจัยกลยุทธ์การบริหารงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ พบว่าการพัฒนากลยุทธ์การบริหารงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลเป็นสามเหลี่ยมคุณภาพ 3Q Model คือ 1) Quality Model 2) Quality Audit และ 3) Quality Assessment) ที่ต้องสร้างความตระหนักที่มุ่งสู่คุณภาพ ขับเคลื่อนแผนสู่การปฏิบัติการนิเทศ ติดตามและประเมินผล และการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ (สมเกียรติ บุญสูงเนิน, 2559) และสอดคล้องกับชนกนาถ วงคำจันทร์ ได้ทำการวิจัยยุทธศาสตร์การเสริมสร้างระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าการเสริมสร้างระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาจะมียุทธศาสตร์หลักคือการปรับเปลี่ยนกระบวนการและพัฒนาคิดสำนึก ปฏิบัติตามภารกิจของสถานศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใต้เจตนารมณ์ของกฎหมาย วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ และมาตรฐานคุณภาพของการจัดการศึกษา (ชนกนาถ วงคำจันทร์, 2554)

กลยุทธ์ที่ 2 การวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานคุณภาพ การสร้างพลังความร่วมมือในการวิเคราะห์การจัดทำโครงการ/กิจกรรม วิธีการ งบประมาณและผู้รับผิดชอบ นำไปสู่การปฏิบัติการ มี มาตรการ อบรม ประชุม สัมมนา จูงใจ เปิดโอกาส ให้ผู้เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์การจัดทำโครงการ/กิจกรรม วิธีการ งบประมาณและผู้รับผิดชอบ นำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับ วิเชียร รุ้ยินยง ทำการวิจัย เรื่อง บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสถาบันการอาชีวศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าบทบาทผู้บริหารด้านการมีความสามารถรายบุคคล การเรียนรู้เป็นทีมและการมีวิสัยทัศน์ร่วมมีระดับการปฏิบัติสูงที่สุดที่ผู้บริหารจะต้องนำมาเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับช่วยให้มนุษย์สามารถนำศักยภาพที่มีอยู่ในตัวแต่ละคนออกมาใช้ร่วมกันอย่างมีคุณค่าและยังสามารถเรียนรู้เพื่อเติมศักยภาพให้สูงขึ้น (วิเชียร รุ้ยินยงและคณะ, 2559) และ Pedler, Burgoyne & Boydell ได้กล่าวไว้ใน The Learning Company. A Strategy for Sustainable

Development สรุปได้ว่าสถานศึกษาเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเสริมคุณค่าที่แท้จริงของความเป็นมนุษย์ให้แก่คนที่เปี่ยมมาชิก (Pedler, M. et al., 1998) ในแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ระบุเจตนารมณ์ ภาพรวมของสถานศึกษา เป้าหมายการพัฒนาและยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา แผนปฏิบัติการรายปี การระดมทรัพยากรแหล่งสนับสนุนงบประมาณและสรุปงบประมาณ

กลยุทธ์ที่ 3 การปฏิบัติตามแผนสู่ผลงานคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา การสร้างพลังความร่วมมือในการดำเนินงานตามแผนสู่มาตรฐานคุณภาพการศึกษามี โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) เตรียมความพร้อมก่อนการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม ตามแผนสู่มาตรฐานคุณภาพการศึกษาซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554) ได้กำหนดไว้ว่า การนำแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ สถานศึกษาควรกำหนดแนวทางในการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ต้องสร้างการยอมรับและผูกพันต่อแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา การมอบหมายความรับผิดชอบให้กับหน่วยงาน/บุคคล และเจตนารมณ์ของสถานศึกษา เป้าหมายการพัฒนายุทธศาสตร์ เทคนิควิธีการใหม่ที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการประจำปี และการประสานงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จ และสอดคล้องกับ Senge ที่กล่าวไว้ใน The fifth discipline : The art and practice of the learning organization ว่าการสร้างขีดความสามารถในความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นแบบแผน เห็นขั้นตอนของการพัฒนา เห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น สามารถทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งในภาพรวมและในส่วนตัวอย่าง นั่นคือ การเห็นทั้งป่าและเห็นต้นไม้แต่ละต้นด้วย การจะมองโลกแบบองค์รวมหรือมองโลกอย่างเป็นระบบ (Senge,P.M, 1990)

กลยุทธ์ที่ 4 การยกระดับการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบการจัดการศึกษา สร้างพลังความร่วมมือในการกำหนดเกณฑ์การประเมินตรวจสอบคุณภาพ และ กำหนดแผนการนิเทศก์/กำกับติดตามประเมินผลและนำผลการประเมินตรวจสอบเปรียบเทียบกับเป้าหมายในแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) กำหนดเกณฑ์การประเมินตรวจสอบคุณภาพ และ กำหนดแผนการนิเทศก์/กำกับติดตามประเมินผลและนำผลการประเมินตรวจสอบเปรียบเทียบกับเป้าหมายในแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาสอดคล้องกับกระทรวงการศึกษาธิการ ที่ได้ประกาศ กฎกระทรวง เรื่อง การประกันคุณภาพ พ.ศ. 2561 ว่า การประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษาต้องยึดหลัก มาตรฐานการศึกษาตามประกาศกระทรวงการศึกษาธิการ ให้ใช้มาตรฐานการศึกษาระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

กลยุทธ์ที่ 5 การติดตามตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาสร้างพลังความร่วมมือในการกำหนดเป้าหมาย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ครอบคลุมทุกกลุ่มสาระฯ/คุณลักษณะที่พึงประสงค์และนำผลการประเมินที่เป็นจุดด้อยมาปรับปรุงให้ได้มาตรฐาน โดยการประชุมสัมมนากำหนดเป้าหมายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ครอบคลุมทุกกลุ่มสาระฯ/คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และนำผลการประเมินที่เป็นจุดด้อยมาปรับปรุงให้ได้มาตรฐาน สอดคล้องกับศิริชัย กาญจนวาสี กล่าวว่า ตัวชี้วัด (KPIs) เป็นดัชนีหรือหน่วยวัดความสำเร็จของการปฏิบัติงานเป็นหน่วยวัดที่แสดงผลสัมฤทธิ์ของงาน และสามารถแยกแยะความแตกต่างของผลการปฏิบัติงานได้ เครื่องมือที่ใช้วัดผลการดำเนินงานหรือประเมินผลการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ขององค์กร ซึ่งสามารถแสดงผลของการวัดหรือการประเมินในรูปข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อสะท้อนประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการปฏิบัติงานขององค์กรหรือหน่วยงานภายในองค์กร (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2550)

กลยุทธ์ที่ 6 การจัดทำรายการผลการประเมินตนเอง (SAR) สร้างพลังความร่วมมือในการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานตามมาตรฐานคุณภาพเป็นที่ยอมรับพร้อมที่จะรายงานต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณะชนโดยการ ประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง (SAR) ที่เป็นการรายงานผลการดำเนินงานตามมาตรฐานคุณภาพที่ครอบคลุม จุดเด่น/จุดควรพัฒนาเป็นที่ยอมรับพร้อมที่จะรายงานต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณะชนสอดคล้องกับรายงานประจำที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษา จัดทำขึ้นเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 48 ซึ่งกล่าวไว้ว่า “การประกันคุณภาพภายใน เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษา หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายในของสถานศึกษานี้จะนำไปเป็นฐานข้อมูลและหลักฐานยืนยันการพัฒนาสถานศึกษาสำหรับรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกด้วย (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554)

กลยุทธ์ที่ 7 การเสริมศักยภาพพลังขับเคลื่อนพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุม สร้างพลังความร่วมมือในการนำผลการประเมินมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการจัดทำแผนพัฒนา โดยมาตรการ 1) นำผลการประกันคุณภาพภายในไปใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีในปีการศึกษาต่อไป 2) พัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง 3) พัฒนาบุคลากรสู่การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นภาระงานปกติที่ทุกคนจะต้องรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน การดำเนินงานมีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ส่งผลถึงคุณภาพผู้เรียนทั้งสถานศึกษาทำให้คุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

สถานศึกษาต้องสร้างจิตสำนึกโดยถือว่าการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาเป็นวัฒนธรรมการทำงานปกติของสถานศึกษา (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุป การวิจัยกลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อสร้างพลังความร่วมมือในการการพัฒนามาตรฐานของสถานศึกษาให้เข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดภายใต้การกำกับดูแลและสนับสนุนของหน่วยงานต้นสังกัด กลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะต้องใช้กลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 7 กลยุทธ์คือ กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา การวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานคุณภาพ การปฏิบัติตามแผนสู่ผลงานคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา การยกระดับการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบการจัดการศึกษา การติดตามตรวจสอบคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา การจัดทำรายการผลการประเมินตนเอง (SAR) และการเสริมศักยภาพพลังขับเคลื่อนพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่องครบวงจร

ข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยให้ข้อเสนอแนะเป็น 2 ส่วนดังนี้
1) ข้อเสนอแนะในการนำผลไปปฏิบัติ การนำกลยุทธ์การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาโดยใช้แนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาจะต้องสร้างพลังความร่วมมือของบุคลากรในการการพัฒนามาตรฐานของสถานศึกษา อย่างจริงจัง จริงจัง ต่อเนื่องและเป็นระบบ
2) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรมุ่งเน้นการวิจัยเพื่อนำผลการประกันคุณภาพภายในที่ได้มาพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยสร้างพลังความร่วมมือในการการพัฒนามาตรฐานของสถานศึกษาให้เข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดภายใต้การกำกับดูแลและสนับสนุนของหน่วยงานต้นสังกัด

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). กฎกระทรวง การประกันคุณภาพ พ.ศ.2561. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม135 ตอน11 ก หน้า 3 (23 กุมภาพันธ์ 2561).

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). แนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

- ชนกนาถ วงคำจันทร์. (2554). ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- วิเชียร รุ้ยยืนยงและคณะ. (2559). บทบาทของผู้บริหารในการจัดองค์กรแห่งการเรียนรู้ ของสถาบันการอาชีวศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 39(1), 70-79.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2550). การวิเคราะห์พหุระดับ : Muti-level Analysis. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเกียรติ บุญสูงเนิน. (2559). กลยุทธ์การบริหารงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: บริษัท 프리ทวอนกราฟฟิค จำกัด.
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2550). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Cronbach, L. J. (1990). Essentials of psychological testing (5th ed.). New York: Harper Collins Publishers.
- Krejcie, Robert V. & Morgan, Daryle W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), .607-610.
- Marquardt, M. J., & Reynolds, A. (1994). The Global Learning Organization. New York: Irwin Professional Pub.
- Pedler, M. et al.. (1998). The Learning Company: A Strategy for Sustainable Development. London: Mc Graw-Hill.
- Senge, P. M. (1990). The fifth discipline : The art and practice of the learning organization. London: Century Press.

วิเคราะห์การใช้คำอุปมาเชิงภาษาศาสตร์ในพระสุตตันตปิฎก*

THE ANALYSIS OF USING LINGUISTIC SIMILE IN SUTTANTAPITAKA

พระครูชินวาทธำรง (ปรีดา ปิธิธัมโม)

Prakhru Chinowatathamrong (Prida pīthammo)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: d_aree2010@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการใช้คำเชื่อมในคำอุปมาเชิงภาษาศาสตร์ในพระสุตตันตปิฎก 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเชื่อมโยงความหมายของคำอุปมาเชิงภาษาศาสตร์ในพระสุตตันตปิฎก และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารในคำอุปมาเชิงภาษาศาสตร์ในพระสุตตันตปิฎก โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้ 1) รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) คัดเลือกข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 3) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยกลวิธีทางภาษาศาสตร์ และการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า คำเชื่อมในคำอุปมาเชิงภาษาศาสตร์ในพระสุตตันตปิฎก มี 9 ประเภท ตามความหมายคำศัพท์ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้แก่คำว่า “เหมือน” “ดุจ” “เปรียบเหมือน...ฉันใด...ฉันนั้น” “เปรียบเหมือน...ฉันใด...ฉันนั้น” “เปรียบเหมือน” “เปรียบเหมือน...ฉันนั้นเหมือนกัน” “...แม้ฉันใด...ฉันนั้นเหมือนกัน” “...ฉันใด...ฉันนั้นเหมือนกัน” “ฉันใด...ฉันนั้น” ส่วนการวิเคราะห์กระบวนการเชื่อมโยงความหมายของคำอุปมาในพระสุตตันตปิฎกพบว่ามี 10 รูปแบบ ได้แก่ กระบวนการเชื่อมโยงความหมายโดยอาศัย ลักษณะ การตีความหมายของหลักธรรม สภาพ กระบวนการคิด ความสามารถ กรณีตัวอย่าง เรื่องย่อหรือเรื่องสั้น การกระทำ การถามตอบ และคุณสมบัติ เพื่อเชื่อมโยงความหมายต้นทางไปสู่ความหมายปลายทาง เป็นการเปรียบเทียบโดยอาศัยความโดดเด่นของสิ่งดังกล่าวมานั้นในเชิงเปรียบเทียบ ส่วนการเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารในคำอุปมาในพระสุตตันตปิฎกพบว่ามี 14 ประเภท ได้แก่ ตะปู มะม่วง แก้วไพฑูรย์ นายช่าง คนเดินทางไกล ยกตัวอย่าง กรณีตัวอย่าง บุคคลตัวอย่าง ภาษาละ เกรียน ผ้า น้ำ ถุง และฉากศพ ในการวิจัยครั้งนี้ การวิเคราะห์การเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารในคำอุปมาในพระสุตตันตปิฎกอาศัยการอ้างอิงสภาพสังคม วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยพุทธกาลเป็นสำคัญ และอาศัยการตีความหมายในเชิงบริบททางสังคมวิทยาประกอบการเลือกใช้เครื่องมือสื่อสาร

คำสำคัญ: คำอุปมา, ภาษาศาสตร์, พระสุตตันตปิฎก

* Received 4 April 2020; Revised 15 May 2020; Accepted 19 May 2020

Abstract

The objectives of this article were: 1) to study using words in the linguistic simile in Suttantapitaka. 2) to malarial study of the process of the linguistic simile meaning in Suttantapitaka. and 3) to malarial study of selecting communication equipment in the linguistic simile in Suttantapitaka. The research methods are as follows: 1) Collecting relevant documents and research 2) Selecting data from sample groups 3) Analyzing data using linguistic strategies and this research is documentary research. The result of research findings were as follows: using of words in the simile in Suttantapitaka consisted of the dictionary definition was found in 9 types: “as” “like” “look like...as...so” “look like...as...so” “look like” “look like...so that” “...as...so” “...as...so” “as...so”. on analysis an connection process of the meaning of the simile in Suttantapitaka it was found in 10 types: character, interpretation of Dharma, condition process of thinking, ability, sample case, short story, action, question and answer, and qualification, that connect origin meaning to target meaning and comparison must have distinctive style ed. Selecting communication equipment in the simile in Suttantapitaka was found in 14 things: tack, mango, cymophane, craftsman, traveler, example, sample case, epitome, container, buckboard, cloth, water, sack, and remains. In this researching selecting communication equipment in the simile in Suttantapitaka has been made by refer to a state of society, lifestyle and person’ being in the era of the Lord Buddha and interpretation in the sociological context consists of selecting communication equipment.

Keywords: Simile, Linguistic, Suttantapitaka

บทนำ

ในปัจจุบันนี้มีการนำหลักธรรมในพระไตรปิฎกมาประยุกต์ใช้กับศาสตร์ต่าง ๆ ดังที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้กำหนดหลักสูตรสาขาวิชาที่มีความเกี่ยวข้องกับพระไตรปิฎกถึง 14 ศาสตร์ ดังนี้ 1) นิเวศวิทยาในพระไตรปิฎก (Ecology in Tipitaka) ศึกษาคำสอนในพระไตรปิฎกที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศวิทยา โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม 2) สาธารณสุขในพระไตรปิฎก (Health care in Tipitaka) ศึกษาคำสอนในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวกับเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ ยา อาหาร การบริโภคปัจจัย 4 และการบริหารร่างกายให้มีความแข็งแรงมีความสุข เป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548)

ซึ่งพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ได้กล่าวไว้ว่า พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนา ที่ประมวลเรื่องราวของปิฎกทั้ง 3 เอาไว้ คือ พระวินัยเกี่ยวกับเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ พระสูตรเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นหลักคำสอน และพระอภิธรรมเกี่ยวกับเรื่องที่กล่าวถึงจิต เจตสิก รูป นิพพาน เป็นต้น และสามารถแยกศัพท์ พระไตรปิฎก ได้ดังนี้ คำว่า พระ แปลว่า ประเสริฐหรือ ดีเลิศ คำว่า ไตร แปลว่า สาม คำว่า ปิฎก มีสองความหมายคือ 1) หมายถึง ปริยัติ เช่นใน ข้อความว่า “มา ปิฎกสมปทานเนน อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างปริยัติ” 2) หมายถึง ภาชนะ เช่น ในข้อความว่า “อถ ปุริโส อาคจเฉยย กุฑทาลปิฎกมาทาย บุรุษถือจอบและกระบุงเดินมา” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อีกอย่างหนึ่ง พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แปลว่า กระดาษหรือตะกร้าอันเป็นภาชนะสำหรับใส่รวมของต่าง ๆ เข้าไว้นำมาใช้ในความหมายว่า เป็นที่รวบรวมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่จัดเป็นหมวดหมู่แล้ว (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) โดยนัยนี้ ไตรปิฎก จึงแปลว่าคัมภีร์ที่บรรจุพุทธพจน์ 3 ชุด เมื่อนำมารวมกันคำว่า พระไตรปิฎก หมายความว่า ตะกร้า 3 ใบอันประเสริฐ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือการรวบรวม พระพุทธพจน์ ซึ่งเป็นหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเอาไว้มากถึง 84,000 พระธรรมชั้น

พุทธวิธีการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการเผยแผ่หลักธรรมจำนวนไม่น้อยคือ การอธิบายหลักธรรมด้วยการใช้คำอุปมาเปรียบเทียบกับให้เกิดมโนภาพแก่ผู้ฟังที่ชัดเจน ถือว่า การใช้คำอุปมาเป็นกลวิธีและอุปมาประกอบการสอนอย่างหนึ่งที่สำคัญ ดังในพุทธวิธีการสอนที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้รวบรวมไว้ในหนังสือพุทธวิธีการสอน ดังนี้ การยก อุทาหรณ์และเล่านิทานประกอบ การเปรียบเทียบกับคำอุปมา ใช้อุปกรณ์การสอน ทำให้ดู เป็นตัวอย่าง การเล่นภาษาเล่นคำและใช้คำในความหมายใหม่ อุปมาเลือกคนและการปฏิบัติ รายบุคคล การรู้จักจังหวะและโอกาส ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการลงโทษ การให้รางวัลและ กลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า นอกจากนี้คำอุปมายังเป็นหนึ่งในโวหารภาพพจน์ ซึ่งเป็นกลวิธีอย่าง หนึ่งที่ผู้ใช้ภาษาเพื่อการเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกันหรือสิ่งที่มีลักษณะไม่ เหมือนกัน แต่มีความคล้ายกันในส่วนใดส่วนหนึ่ง และเป็นเครื่องมือในการสื่อสารที่ผู้ส่งสาร นิยมใช้ เพราะว่าเป็นอุปกรณ์สื่อสารที่สามารถทำให้เข้าใจกันได้เป็นอย่างดี (พระพรหมคุณา ภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545) ดังที่ ชุมสาย สุวรรณชมภู ได้นิยาม คำอุปมา (Simile) ว่าหมายถึง การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วมีสภาพที่แตกต่างกันแต่มีลักษณะ เด่นร่วมกัน มักใช้คำที่มีความหมายว่า เหมือนหรือคล้ายเป็นคำแสดงการเปรียบเทียบ เพื่อเน้น ให้เห็นจริงว่าเหมือนอย่างไรและในลักษณะใดเช่น “ดวงหน้านางนวลกระจำจวดจวงจันทร์” เป็นต้น (ชุมสาย สุวรรณชมภู, 2540) สอดคล้องกับสิทธา พินิจภูวดล และคณะ ได้กล่าวว่า การเปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน คือ อุปมา (Simile) หมายถึง การนำสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกัน มาเปรียบเทียบกัน เป็นการช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จักสิ่งที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน โดยนำสิ่งที่เคยรู้จักแล้ว มาใช้เป็นสิ่งเชื่อมโยงความคิด หรือช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพสิ่งที่พูดถึงได้ชัดเจนแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น แต่

สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือทำให้ผู้อ่านรู้สึก “เอิร์ดอ้อย” ในการอ่านได้รับรสชาติไม่จืดชืด คำอุปมา มักใช้คำเชื่อม “เหมือน ดุจ รวากับ ปาน ประดุจ ประหนึ่ง ดัง เช่น ฉั้นใด...ฉั้นนั้น” เป็นต้น (สิทธา พินิจภูวนล และคณะ, 2514)

การใช้คำอุปมานั้นถูกมาใช้เปรียบเทียบทั้งในด้านวรรณกรรม ด้านการดำเนินชีวิตในประจำวัน ด้านการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวรรณกรรมพระพุทธศาสนา พบว่ามีการใช้คำอุปมาเป็นจำนวนมากเพื่อเป็นการอธิบายเปรียบเทียบหลักธรรมที่เป็นนามธรรมกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง ดังตัวอย่างในมหาตณหาสังขยสูตร (ม.ม. (ไทย) 12/411/448.) ว่า “ภิกษุนี้เป็นผู้สันโดษด้วยจีวรพอกุ้มร่างกาย และบิณฑบาตพอกุ้มท้อง จะไป ณ ที่ใด ๆ ก็ไปได้ทันที นกมีปีกจะบินไป ณ ที่ใด ๆ ก็มีแต่ปีกของมันเป็นภาระบินไปแม้ฉั้นใด ภิกษุก็ฉั้นนั้นเหมือนกัน เป็นผู้สันโดษด้วยจีวรพอกุ้มร่างกายและบิณฑบาตพอกุ้มท้อง จะไป ณ ที่ใด ๆ ก็ไปได้ทันที” จากพระสูตรตัวอย่างทั้งสองใช้คำอุปมาในการเปรียบเทียบเพื่ออธิบายขยายความ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจเนื้อหามากขึ้น อีกอย่างหนึ่งเพื่อเป็นการเปรียบสิ่งที่ผู้รับสารไม่เคยเห็นไม่เคยได้ยินมาก่อน เปรียบเทียบสิ่งของที่เคยเห็นและเข้าใจเป็นอย่างดี

จากการศึกษาความหมายของคำอุปมาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่า นักวิชาการและนักวิจัยส่วนใหญ่จะมุ่งศึกษาถึงการใช้คำอุปมาเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร และเป็นอุปกรณ์ในการเปรียบเทียบเพื่อการสอน หรือเพื่อการอธิบายเนื้อความที่ยากต่อการเข้าใจ นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่า “คำอุปมา” นั้นมักจะถูกใช้โดยมีคำเชื่อมเสมอและคำเชื่อมเหล่านั้นมีความแตกต่างกัน เช่น คำเชื่อมว่า เปรียบ เสมือน ประหนึ่ง ดุจ ฉั้นใด...ฉั้นนั้น เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพื่อต้องการค้นหาคำตอบว่าอะไรคือสาเหตุที่คำเชื่อมเหล่านี้มีการใช้ที่แตกต่างกันประการหนึ่ง การเลือกใช้อุปกรณ์ในการเปรียบเทียบเพื่อการสื่อสารให้เหมาะสมประการหนึ่ง และกระบวนการเชื่อมโยงความหมายของคำอุปมาประการหนึ่ง จากคำถามทั้งสามประการเบื้องต้นจะนำไปสู่การวิเคราะห์ความแตกต่างการใช้คำเชื่อมคำอุปมา การเลือกใช้อุปกรณ์สื่อสาร และกระบวนการเชื่อมโยงความหมายในการเปรียบเทียบ เพื่อหาคำตอบที่แตกต่างจากเดิม เพื่อประโยชน์ต่อการเลือกใช้คำเชื่อมคำอุปมาและอุปกรณ์สื่อสารได้เป็นอย่างดีสามารถนำไปบูรณาการกับการเรียนการสอน และการอธิบายหลักธรรมคำสอนเพื่อการเผยแผ่หรือข้อความที่ยากต่อการเข้าใจให้เข้าใจง่ายขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้คำเชื่อมในคำอุปมาในพระสุตตันตปิฎก
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเชื่อมโยงความหมายของคำอุปมาในพระสุตตันตปิฎก
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารในคำอุปมาในพระสุตตันตปิฎก

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยแบบเชิงคุณภาพแบบเอกสาร (Documentary) เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีวิธีดำเนินการศึกษา ดังนี้

1. ผู้วิจัยรวบรวมเอกสารเกี่ยวกับคำอุปมาตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาพพจน์และภาษาภาพพจน์ และรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดโวหารภาพพจน์ ภาพพจน์และภาษาภาพพจน์ จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิต่าง ๆ และรวบรวมงานวิจัยเกี่ยวกับโวหารภาพพจน์ ภาพพจน์และภาษาภาพพจน์ทั้งของไทยและต่างประเทศ ตั้งแต่มีผู้วิจัยเคยศึกษาโดยกำหนดภายในระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2550 – 2560 และรวบรวมงานวิจัยที่มีผู้วิจัยเคยศึกษาเกี่ยวกับพระสุตตันตปิฎก ด้านภาษาศาสตร์ โดยกำหนดภายในระยะเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2550 – 2560

2. ผู้วิจัยคัดเลือกคำอุปมาตามแนวคิดโวหารภาพพจน์ทุกตำแหน่งที่มีปรากฏในพระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 9 ถึงเล่มที่ 14 รวมจำนวน 6 เล่ม

3. ในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปตามลำดับหัวข้อทั้ง 3 หัวข้อ เพื่อเป็นการง่ายต่อการเข้าใจเนื้อหาและจะไม่เกิดการสับสนระหว่างเนื้อหา โดยวิเคราะห์ตามลำดับขั้นตอนดังนี้ 1) ผู้วิจัยวิเคราะห์ความแตกต่างของการใช้คำเชื่อมคำอุปมาที่ได้รวบรวมข้อมูลไว้แล้ว และจำแนกประเภทคำเชื่อมคำอุปมาที่พบในพระสุตตันตปิฎกโดยการวิเคราะห์ว่ามีวิธีการใช้อย่างไร และมีลักษณะอย่างไร 2) ผู้วิจัยวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความหมายของคำอุปมาและนำผลการวิจัยมาอธิบายแบบเชิงพรรณนา 3) ผู้วิจัยวิเคราะห์การเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารของคำอุปมาที่พบในพระสุตตันตปิฎก และจำแนกประเภทอุปกรณ์สื่อสารของคำอุปมา

ผลการวิจัย

1. การใช้คำเชื่อมในคำอุปมาเชิงภาษาศาสตร์ในพระสุตตันตปิฎก พบว่ามี 9 ประเภทตามความหมายคำศัพท์ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 นอกจากนี้การใช้คำเชื่อมในคำอุปมาจำเป็นจะต้องเข้าใจบริบทของขอบเขตของเรื่องนั้นว่าเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม เพราะจะทำให้การเลือกใช้คำเชื่อมในคำอุปมาแตกต่างกันไปด้วยเช่นกัน ดังนี้

ประเภทที่ 1 มีคำเชื่อมว่า “เหมือน” คือการใช้คำศัพท์หรือวลีเพื่อเปรียบเทียบ ซึ่งนำความหมายที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์ชัดเจน เพื่อบ่งบอกลักษณะและคุณสมบัติของสิ่งที่เป็นแบบเปรียบเทียบกับสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบ โดยไม่ต้องขยายความ จะสังเกตพบว่าคำเชื่อมประเภทนี้จะเป็นการนำสิ่งที่เป็นแบบเปรียบเทียบจะเป็นรูปธรรม ส่วนสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบก็เป็นรูปธรรมเหมือนกัน

ประเภทที่ 2 มีคำเชื่อมว่า “ดุจ” คือการใช้คำศัพท์หรือวลีเพื่อเปรียบเทียบ ซึ่งนำลักษณะ อากา และกรกระทำของสิ่งที่เป็นแบบเปรียบเทียบกับสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบเพื่อบ่งบอก จะสังเกตพบว่าคำเชื่อมประเภทนี้จะเป็นการนำสิ่งที่เป็นแบบเปรียบเทียบจะเป็น

นามธรรม ส่วนสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบจะเป็นรูปธรรม ซึ่งนามธรรมนั้นเป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดี มักจะไม่มี การขยายความ

ประเภทที่ 3 มีคำเชื่อมว่า “เปรียบเทียบ..(*)..ฉันใด..(**)..ฉันนั้น” คือ การเปรียบเทียบด้วยการยกตัวอย่างเพื่อการอธิบายขยายข้อความ บ่งบอกลักษณะ คุณสมบัติ การกระทำ ประสบการณ์ เฉพาะของสิ่งนั้นหรือธรรมชาติของสิ่งนั้น จุดดอกจันทร์หนึ่งจุดจะเป็นข้อความสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบเป็นรูปธรรม ส่วนจุดดอกจันทร์สองจุดจะเป็นข้อความสิ่งที่ เป็นแบบเปรียบเทียบเป็นนามธรรม ส่วนคำว่า เปรียบเหมือน ใช้ในการเสริมข้อความทั้งสอง ให้ชัดเจน อีกอย่างหนึ่งข้อความด้านฉันใด กับข้อความด้านฉันนั้นจะมีเนื้อหาสอดคล้องกัน

ประเภทที่ 4 มีคำเชื่อมว่า “เปรียบเทียบ..(*)..ฉันใด..(**)..ฉันนั้น” คือ การเปรียบเทียบด้วยการยกตัวอย่างเรื่องสั้นหรือเรื่องย่อ เพื่อบ่งบอกลักษณะ คุณสมบัติ การกระทำ ประสบการณ์ เฉพาะของสิ่งนั้นหรือธรรมชาติของสิ่งนั้นที่เกิดขึ้นหรือที่ได้เคย เกิดขึ้นมาแล้ว จุดดอกจันทร์หนึ่งจุดจะเป็นตัวอย่างเรื่องสั้นหรือเรื่องย่อที่กำลังเกิดขึ้นหรือได้ เคยเกิดขึ้นแล้ว ส่วนจุดดอกจันทร์สองจุดจะเป็นถ้อยคำบ่งชี้ตัวผู้พูดเองว่าเคยกระทำ เคยได้ยิน ได้ฟัง เคยได้เห็น เคยได้สัมผัสมาก่อน ส่วนคำว่า เปรียบเหมือนใช้ในการเสริมข้อความทั้งสอง ให้ชัดเจน อีกอย่างหนึ่งข้อความด้านฉันใดกับข้อความด้านฉันนั้นจะมีเนื้อหาไม่สอดคล้องกัน

ประเภทที่ 5 มีคำเชื่อมว่า “เปรียบเทียบ” คือการเปรียบเทียบโดยการนำข้อความ ซึ่งอธิบายขยายความของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีลักษณะโดดเด่นและมีเอกลักษณ์เฉพาะ โดยการนำ ข้อความสองสิ่งที่มีลักษณะบางอย่างที่เหมือนกันมาเปรียบเทียบ ทำให้เข้าใจข้อความนั้นได้ง่าย โดยอาศัยการนำคุณสมบัติ ลักษณะ สภาพของสิ่งที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันที่มีความคุ้นเคยและ รู้จักที่นำไปของสิ่งนั้นเป็นอย่างดี เมื่อถูกนำไปเปรียบเทียบก็จะมี ความเข้าใจง่าย ซึ่งเป็นการ นำสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบและสิ่งที่ เป็นแบบเปรียบเทียบ ซึ่งเป็นรูปธรรมทั้งสองสิ่งมาเปรียบเทียบ กัน อีกอย่างหนึ่งคำเชื่อมว่า เปรียบเหมือน ใช้เชื่อมข้อความ ส่วนคำว่า เหมือน ใช้เชื่อมคำศัพท์ หรือวลี และมีความแตกต่างกันในเชิงเปรียบเทียบ

ประเภทที่ 6 มีคำเชื่อมว่า “เปรียบเทียบ...ฉันนั้นเหมือนกัน” คือการเปรียบเทียบ โดยการยกกรณีตัวอย่างเป็นคำถามเพื่อใช้ประกอบในบทสนทนา ซึ่งกรณีตัวอย่างในบทสนทนา นั้นเป็นกรณีตัวอย่างที่ใช้เปรียบเทียบแบบการตั้งคำถาม เพื่อให้ผู้ฟังตอบคำถามด้วยตนเอง เป็นการทบทวนความเข้าใจของผู้ฟัง ด้วยการตั้งคำถามเปรียบเทียบกับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นใน ขณะนั้น ซึ่งใช้คำถามว่า “คุณเข้าใจ ข้อนั้นเพราะเหตุไร” และให้ผู้ฟังตอบคำถามที่ตนเข้าใจ แล้ว อธิบายเพิ่มเติมพร้อมกับกล่าวเชื่อมโยงถึงเหตุการณ์ที่กำลังปรากฏในขณะนั้น เป็นวิธีการ เปรียบเทียบด้วยบทสนทนาตอบถาม

ประเภทที่ 7 มีคำเชื่อมว่า “...*...แม้ฉันใด..**..ฉันนั้นเหมือนกัน” คือการเปรียบเทียบ ด้วยการยกตัวอย่างเรื่องสั้นหรือเรื่องย่อ เพื่อบ่งบอกลักษณะ คุณสมบัติ การกระทำ ประสบการณ์ เฉพาะของสิ่งนั้นหรือธรรมชาติของสิ่งนั้นที่เกิดขึ้นหรือที่ได้เคยเกิดขึ้นมาแล้ว

จุดดอกจันทร์หนึ่งจุดจะเป็นตัวอย่างเรื่องสั้นหรือเรื่องย่อที่กำลังเกิดขึ้นหรือได้เคยเกิดขึ้นแล้ว ส่วนจุดดอกจันทร์สองจุดจะเป็นถ้อยคำบ่งชี้ตัวผู้พูดเองว่าเคยกระทำ เคยได้ยินได้ฟัง เคยได้เห็น เคยได้สัมผัสมาก่อน ส่วนคำว่า เปรียบเหมือน ที่ใช้ในการเสริมข้อความทั้งสองให้ชัดเจนในประเภทนี้ไม่มี อีกอย่างหนึ่งข้อความด้านฉันใดเป็นการยกตัวอย่างเรื่องสั้นหรือเรื่องย่อ ส่วนข้อความด้านฉันนั้นเป็นการพูดถึงสิ่งที่ควรกระทำ ซึ่งละเรื่องราวของผู้พูดไว้ในฐานะที่เข้าใจระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง

ประเภทที่ 8 มีคำเชื่อมว่า “...ฉันใด...ฉันนั้นเหมือนกัน” คือการเปรียบเทียบด้วยการยกตัวอย่างเรื่องสั้นหรือเรื่องย่อ เพื่อบ่งบอกลักษณะ คุณสมบัติ การกระทำ ประสพการณ์ เฉพาะของสิ่งนั้นหรือธรรมชาติของสิ่งนั้นที่เกิดขึ้นหรือที่ได้เคยเกิดขึ้นมาแล้ว จุดดอกจันทร์หนึ่งจุดจะเป็นตัวอย่างเรื่องสั้นหรือเรื่องย่อที่กำลังเกิดขึ้นหรือได้เคยเกิดขึ้นแล้ว ส่วนจุดดอกจันทร์สองจุดจะเป็นถ้อยคำหรือวลีในการเปรียบเทียบ อีกอย่างหนึ่งข้อความด้านฉันใดเป็นการยกตัวอย่างเรื่องสั้นหรือเรื่องย่อ ส่วนข้อความด้านฉันนั้นเป็นการพูดถึงสิ่งที่ควรกระทำ ซึ่งละเรื่องราวของผู้พูดไว้ในฐานะที่เข้าใจระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง

ประเภทที่ 9 มีคำเชื่อมว่า “ฉันใด...ฉันนั้น” คือ การเปรียบเทียบด้วยการยกตัวอย่าง เพื่อบ่งบอกลักษณะ คุณสมบัติ การกระทำ ประสพการณ์ เฉพาะของสิ่งนั้นหรือธรรมชาติของสิ่งนั้นที่เกิดขึ้นหรือที่ได้เคยเกิดขึ้นมาแล้ว อีกอย่างหนึ่งบ่งบอกว่าสิ่งนี้เป็นอย่างไร สิ่งนั้นก็เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน เป็นการอธิบายขยายความเชิงเปรียบเทียบ

2. การวิเคราะห์กระบวนการเชื่อมโยงความหมายของคำอุปมาในพระสูตรตันตปิฎก พบว่ามี 10 รูปแบบ ได้แก่ กระบวนการเชื่อมโยงความหมายโดยอาศัย ลักษณะ การตีความหมายของหลักธรรม สภาพ กระบวนการคิด ความสามารถ กรณีตัวอย่าง เรื่องย่อ หรือเรื่องสั้น การกระทำ การถามตอบ และคุณสมบัติ เพื่อเชื่อมโยงความหมายต้นทางไปสู่ความหมายปลายทาง เป็นการเปรียบเทียบโดยอาศัยความโดดเด่นของสิ่งดังกล่าวมานั้นในเชิงเปรียบเทียบ อีกอย่างหนึ่งการตีความหมายกระบวนการเชื่อมโยงความหมายของคำอุปมา จำเป็นจะต้องอาศัยบริบทในสภาพสังคมนั้นเป็นตัวกำหนดขอบเขตในการตีความหมาย ดังนี้

รูปแบบที่ 1 กระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายโดยอาศัยลักษณะ หมายถึงการนำลักษณะเฉพาะของสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงไปถึงลักษณะเฉพาะของสิ่งที่เป็นแบบเปรียบเทียบ ทำให้เกิดมโนภาพจากการเปรียบเทียบ ในการเปรียบเทียบด้วยลักษณะจะมี 2 ลักษณะที่ใช้ในการเปรียบเทียบคือ ลักษณะทั่วไป และลักษณะเฉพาะ ซึ่งทั้งสองลักษณะนั้นจะมีความโดดเด่น

รูปแบบที่ 2 กระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายโดยอาศัยการตีความหมายของหลักธรรม หมายถึงการนำความหมายของหลักธรรมในกรณีตัวอย่างเพื่ออธิบายขยายเนื้อความของสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงไปถึงหลักธรรมสิ่งที่เป็นแบบเปรียบเทียบ ทำให้เกิดมโนภาพจากการ เปรียบเทียบ ในการเปรียบเทียบด้วยการตีความหมายของหลักธรรมจะมี 3 กรณีตัวอย่าง

ที่ใช้ในการเปรียบเทียบคือ บุคคลตัวอย่างอธิบายความไม่เบียดเบียน ภาชนะสกปรกอธิบาย อิจฉาวจร และภาชนะสะอาดอธิบายอิจฉาวจร ซึ่งทั้งสามกรณีตัวอย่างเป็นการอธิบายขยาย ความเชิงเปรียบเทียบ

รูปแบบที่ 3 กระบวนการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยสภาพ หมายถึงการนำสภาพ ของสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงไปถึงสภาพของสิ่งที่เป็นแบบเปรียบเทียบ ทำให้เกิดมโน ภาพจากการเปรียบเทียบ ในการเปรียบเทียบด้วยสภาพของสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบคือ สภาพของภาชนะที่ถูกทิ้งไว้ในห้องสกปรกกับจิตที่ปล่อยให้อยู่ในอบายมุข สภาพของเกวียนเก่า ที่ซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่กับร่างกายที่ไม่แข็งแรง และสภาพของชาคศพที่ทิ้งไว้ในป่าช้ากับร่างกายที่ จะมีสภาพไม่ต่างกันในอนาคต ซึ่งสภาพทั้งสามที่กล่าวมาแล้วนั้นถูกนำมาอธิบายเปรียบเทียบ สภาพของจิตและสภาพของร่างกาย

รูปแบบที่ 4 กระบวนการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยกระบวนการคิด หมายถึง การนำกระบวนการคิดย้อนถึงสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงไปถึงสิ่งที่เป็นแบบ เปรียบเทียบ ทำให้เกิดกระบวนการการคิดผ่านมโนภาพ ในการเปรียบเทียบด้วยกระบวนการ คิดพบว่า มี 2 ข้อความที่ใช้ในการเปรียบเทียบ คือ ใช้สิ่งที่มีความสมบัติใช้สิ่งของ และการกระทำ ของคนฆ่าโค ซึ่งทั้งสองข้อความนี้จะต้องอาศัยกระบวนการคิดย้อนกลับเพื่อทบทวนและแยก พิจารณาโดยละเอียด

รูปแบบที่ 5 กระบวนการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยความสามารถ หมายถึง การนำหน้าที่ของสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงไปถึงหน้าที่ของสิ่งที่เป็นแบบเปรียบ ทำให้ เกิดมโนภาพจากการเปรียบเทียบความสามารถของทั้งสองสิ่ง ในการเปรียบเทียบความสามารถ จะต้องอาศัยความโดดเด่นเฉพาะด้านของสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบและสิ่งที่เป็นแบบเปรียบใน การเชื่อมโยงถึงกัน ในที่นี้เชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบ (รูปธรรม) กับสิ่งที่เป็น แบบเปรียบ (นามธรรม)

รูปแบบที่ 6 กระบวนการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยกรณีตัวอย่าง หมายถึงการ นำกรณีตัวอย่างทั่วไปของสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงไปถึงความสามารถของสิ่งที่เป็น แบบเปรียบ ทำให้เกิดมโนภาพจากการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบ (รูปธรรม) กับสิ่งที่เป็นแบบเปรียบ (นามธรรม) ในการเปรียบเทียบด้วยการยกกรณีตัวอย่างมา เพื่ออธิบายขยายความทำให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น

รูปแบบที่ 7 กระบวนการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยเรื่องย่อหรือเรื่องสั้น หมายถึง การนำเรื่องย่อหรือเรื่องสั้นของสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงไปถึงการปฏิบัติตนและ หลักธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นแบบเปรียบ ทำให้เกิดมโนภาพจากการเปรียบเทียบ ในการ เปรียบเทียบด้วยเรื่องย่อหรือเรื่องสั้นจะมี 2 ลักษณะที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบคือ นำเรื่อง ย่อหรือเรื่องสั้นมาเปรียบเทียบกับการปฏิบัติตน และนำเรื่องย่อหรือเรื่องสั้นมาเปรียบเทียบกับ หลักธรรม ซึ่งทั้งสองลักษณะนั้นจะมีความโดดเด่นเฉพาะ และเป็นการกระทำของบุคคล

ตัวอย่างในเหตุการณ์เชื่อมโยงไปสู่การกระทำของบุคคลในอีกเหตุการณ์ที่มีผลลัพธ์สื่อความหมายเหมือนกัน

รูปแบบที่ 8 กระบวนการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยการกระทำ หมายถึงการนำการกระทำของบุคคลในเหตุการณ์หนึ่งที่เป็นสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงไปสู่การกระทำของบุคคลในเหตุการณ์หนึ่งที่เป็นสิ่งที่เปรียบเทียบ ซึ่งมีผลลัพธ์สื่อความหมายเหมือนกัน ทำให้เกิดมโนภาพจากการเปรียบเทียบ ในการเปรียบเทียบด้วยการกระทำจะมีลักษณะการกระทำ 2 ลักษณะที่ใช้ในการเปรียบเทียบคือ ลักษณะการกระทำทั่วไป และลักษณะการกระทำเฉพาะที่อาศัยความชำนาญ

รูปแบบที่ 9 กระบวนการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยการถามตอบ หมายถึงการนำการกระทำของบุคคลในเหตุการณ์หนึ่งที่เป็นสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงไปสู่การกระทำของบุคคลในเหตุการณ์หนึ่งที่เป็นสิ่งที่เปรียบเทียบ ซึ่งมีผลลัพธ์สื่อความหมายเหมือนกัน ทำให้เกิดมโนภาพจากการเปรียบเทียบ ในการเปรียบเทียบด้วยการกระทำเป็นลักษณะการถามตอบ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดกระบวนการคิดทบทวนตามความจริง

รูปแบบที่ 10 กระบวนการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยคุณสมบัติ หมายถึงการนำคุณสมบัติประจำตัวของสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบเทียบเชื่อมโยงถึงคุณสมบัติประจำตัวของอีกสิ่งที่เป็นแบบเปรียบเทียบ ทำให้เกิดมโนภาพจากการเปรียบเทียบ ในการเปรียบเทียบด้วยคุณสมบัติจะมี 2 ลักษณะที่ใช้ในการเปรียบเทียบคือ คุณสมบัติทั่วไป และคุณสมบัติเฉพาะ ซึ่งทั้งสองลักษณะก็มีความโดดเด่น

3. การเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารในคำอุปมาในพระสุตตันตปิฎกพบว่า มี 14 ประเภท ได้แก่ ตะปู มะม่วง แก้วไพฑูรย์ นายช่าง คนเดินทางไกล ยกตัวอย่าง กรณีตัวอย่าง บุคคลตัวอย่าง ภาชนะ เกรียน ผ้า น้ำ ถุง และชาคัพ ในการวิจัยครั้งนี้ หากว่าเครื่องมือสื่อสารใดเหมือนกันผู้วิจัยจะไม่นำมาวิเคราะห์ อีกอย่างหนึ่ง ในการวิเคราะห์การเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารในคำอุปมาในพระสุตตันตปิฎกอาศัยอ้างอิงจากสภาพสังคม วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ผู้คนในสมัยพุทธกาลเป็นสำคัญ และอาศัยการตีความหมายในเชิงบริบททางสังคมวิทยาประกอบการเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารในครั้งนี้ ดังนี้

ประเภทที่ 1 เครื่องมือสื่อสารคือ ตะปู ถูกนำมาเปรียบเทียบกับกิเลสที่เกาะยึดอยู่ในจิตใจอย่างเหนียวแน่น ยากแก่การถอนถอนออกมาได้ง่าย ตะปูเป็นอุปกรณ์ช่างชนิดที่มีไว้สำหรับยึดวัตถุสองสิ่งเข้าด้วยกัน (แต่เดิมอาจจะไม่ใช่ตะปู แต่อาจจะเป็นลิ่มสลักไม้ เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยจึงแปลเทียบกับตะปูแทนตามความคิดเห็นของผู้วิจัย) สังเกตได้จากล้อเกรียนสมัยโบราณจะใช้สลักไม้

ประเภทที่ 2 เครื่องมือสื่อสารคือ ผลมะม่วง ถูกนำมาเปรียบเทียบกับผลมะม่วงที่ยังติดอยู่ที่ขั้วนั้นย่อมจะสามารถมองเห็นได้ หากถูกตัดขาดจากขั้วแล้วก็จะไม่สามารถมองเห็นผลมะม่วงติดอยู่กับขั้วนั้นได้อีก และขั้วนั้นก็ไม่สามารถจะออกผลมะม่วงมาได้ อีก เปรียบกับ

ร่างกายของพระพุทธเจ้าซึ่งจะสามารถมองเห็นได้เฉพาะเวลาที่พระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่เท่านั้น เมื่อเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วก็จะไม่สามารถเห็นได้อีก เพราะว่าพระองค์ได้ทำลายกิเลสที่เป็นเชื้อทำให้เกิดอีกได้หมดสิ้นแล้ว นอกจากนี้ยังสามารถเทียบเคียงเครื่องมือสื่อสารเป็นผลไม้ชนิดอื่นได้เหมือนกัน

ประเภทที่ 3 เครื่องมือสื่อสารคือ แก้วไพฑูรย์ ถูกนำมาเปรียบเทียบกับคุณสมบัติที่งดงามตามธรรมชาติ มีประกายแวววาว ผ่องใส ในบรรดาเครื่องประดับทั้งหลายคงจะมีแต่แก้วไพฑูรย์นี้ที่สุกใสสว่างเป็นประกายที่สุด พอจะเทียบกับจิตที่เป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ปราศจากความเศร้าหมอง ตั้งมั่นอยู่ในความสงบแห่งจิตใจ เป็นการเลือกเครื่องมือสื่อสารเพื่ออธิบายสภาพของจิตได้เป็นอย่างดี และไม่มีเครื่องมือสื่อสารใดเหมาะสมไปกว่าแก้วนี้

ประเภทที่ 4 เครื่องมือสื่อสารคือ นายช่าง ถูกนำมาเปรียบเทียบกับความสามารถเฉพาะด้านของนายช่างแต่ละคน ไม่ว่าจะทำอะไรที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของนายช่างผู้ชำนาญแล้ว ก็เป็นเรื่องง่ายที่จะทำให้สำเร็จได้อย่างรวดเร็ว เทียบกับจิตที่เป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่องไม่มีกิเลสเครื่องปิดกั้นแล้วก็สามารถทำอะไรก็ได้ตามใจปรารถนาด้วยอิทธิวิญาณ ในเครื่องมือสื่อสารแสดงให้เห็นว่านายช่างเป็นผู้รู้จักอย่างแผ่หลายและได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศในด้านนั้น ๆ จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำมาเปรียบเทียบกับจิตของผู้ที่ฝึกชำนาญแล้วจะมีความสามารถพิเศษ

ประเภทที่ 5 เครื่องมือสื่อสารคือ คนเดินทางไกล ถูกนำมาเปรียบเทียบด้านประสบการณ์ที่ได้ยินได้ฟังได้เห็นสิ่งที่แปลกแตกต่างไปจากถิ่นที่ตนเคยอยู่อาศัย ได้มีโอกาสเดินทางไปยังเมืองต่าง ๆ ทำให้มีความรู้และประสบการณ์มาก เมื่อได้ยินได้ฟังเสียงใดก็จะสามารถบอกที่มาของเสียงได้ว่าเป็นเสียงประเภทใด ใครเป็นผู้ทำเสียงนั้นให้เกิดขึ้น เทียบกับจิตที่ผู้ชำนาญฝึกได้แล้วก็จะสามารถจำแนกได้ว่าเป็นเสียงประเภทใด ใครเป็นผู้กระทำเสียงนั้นให้เกิดขึ้น ในการเลือกเครื่องมือสื่อสารประเภทนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยประสบการณ์อย่างมากจึงจะสามารถจำแนกประเภทของเสียงที่ได้ยิน เทียบให้เห็นว่าผู้ที่มีโอกาสเดินทางไปมาในสถานที่ต่าง ๆ มักจะได้รับความรู้ใหม่ ๆ เสมอ

ประเภทที่ 6 เครื่องมือสื่อสารคือ ยกตัวอย่าง ถูกนำมาเปรียบเทียบเพื่อแสดงการกระทำที่บ่งบอกว่าสิ่งที่ได้กระทำไปแล้วนั้นเป็นการแนะนำ ตักเตือนให้ผู้ฟังระลึกได้และน้อมนำไปปฏิบัติ หนึ่งในวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าจะพบว่ามีการสอนด้วยการยกตัวอย่างเปรียบเทียบกับเชื่อมโยงไปหาบุคคลที่กำลังฟัง เพื่อให้พระสาวกเทียบเคียงตัวเองกับตัวอย่างที่พระองค์ได้ยกมาแสดง ในวิธีการสอนแบบนี้ไม่สามารถจะกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้เพียงแค่อรรถาหรือวลี เพราะว่าเป็นการเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่งกับสิ่งสองสิ่ง ถือว่าเป็นเครื่องมือสื่อสารที่จำเป็นและเหมาะสมอย่างยิ่ง อีกประการหนึ่งยกตัวอย่างจะมีลักษณะคล้ายกับการกรณีตัวอย่าง และบุคคลตัวอย่าง แตกต่างกันเพียงผู้ฟังเท่านั้น

ประเภทที่ 7 เครื่องมือสื่อสารคือ กรณีตัวอย่าง ถูกนำมาเปรียบเทียบเพื่อแสดงหลักการที่ควรยึดถือปฏิบัติในเบื้องต้นจนถึงที่สุดแล้วก็ทิ้งหลักการนั้น เพื่อตักเตือนให้ผู้ฟังระลึกได้และน้อมนำไปปฏิบัติ เป็นหนึ่งในวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าจะพบว่ามีการสอนด้วยการยกกรณีตัวอย่างเปรียบเทียบเชื่อมโยงไปหาบุคคลที่กำลังฟัง เพื่อให้พระสาวกเทียบเคียงตัวเองกับกรณีตัวอย่างที่พระองค์ได้ยกมาแสดง ในวิธีการสอนแบบนี้ไม่สามารถจะกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้เพียงแค่อรรถาหรือวลี เพราะว่าเป็นการเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่งกับสิ่งสองสิ่ง ถือว่ากรณีตัวอย่างเป็นเครื่องมือสื่อสารที่จำเป็นและเหมาะสมอย่างยิ่ง อีกประการหนึ่งกรณีตัวอย่างจะมีลักษณะคล้ายกับการยกตัวอย่าง และบุคคลตัวอย่าง แตกต่างกันเพียงผู้ฟังเท่านั้น

ประเภทที่ 8 เครื่องมือสื่อสารคือ บุคคลตัวอย่าง ถูกนำมาเปรียบเทียบเพื่อแสดงการกระทำที่บ่งบอกว่าสิ่งที่ได้กระทำไปแล้ว ซึ่งเฉพาะบุคคล เพื่อตักเตือนให้ผู้ฟังระลึกได้และน้อมนำไปปฏิบัติ เป็นหนึ่งในวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าจะพบว่ามีการสอนด้วยการยกบุคคลตัวอย่างเปรียบเทียบเชื่อมโยงไปหาบุคคลที่กำลังฟัง เพื่อให้พระสาวกเทียบเคียงตัวเองกับบุคคลตัวอย่างที่พระองค์ได้ยกมาแสดง ในวิธีการสอนแบบนี้ไม่สามารถจะกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้เพียงแค่อรรถาหรือวลี เพราะว่าเป็นการเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่งกับสิ่งสองสิ่ง ถือว่าเป็นเครื่องมือสื่อสารที่จำเป็นและเหมาะสมอย่างยิ่ง อีกประการหนึ่งบุคคลตัวอย่างจะมีลักษณะคล้ายกับการยกตัวอย่าง และกรณีตัวอย่าง แตกต่างกันเพียงผู้ฟังเท่านั้น

ประเภทที่ 9 เครื่องมือสื่อสารคือ ภาษณะ ถูกนำมาเปรียบเทียบความไม่แข็งแรง คงทนถาวร เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา ภาษณะในสมัยพุทธกาลเป็นภาษณะดินเผาแตกได้ง่าย และมีใช้อยู่ทั่วไป เชื่อมโยงถึงชีวิตของคนที่ไม่แข็งแรง มั่นคง มีสภาพเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา เครื่องมือสื่อสารที่เป็นรูปธรรมมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับร่างกายของมนุษย์มากที่สุด และเป็นสิ่งที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวัน จึงถือว่าได้ว่าการเปรียบเทียบคุณสมบัติของภาษณะกับร่างกายมีความชัดเจนและสื่อสารได้อย่างดีเยี่ยม

ประเภทที่ 10 เครื่องมือสื่อสารคือ เกลียวิน ถูกนำมาเปรียบเทียบความไม่แข็งแรง คงทนถาวร เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา เกลียวินเป็นพาหนะที่ใช้ในการเดินทางสมัยพุทธกาลเป็นพาหนะเทียมด้วยวัวล้อและตัวเรือนทำด้วยไม้มีใช้อยู่ทั่วไป เชื่อมโยงถึงชีวิตของคนที่ไม่แข็งแรง มั่นคง มีสภาพเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา เครื่องมือสื่อสารที่เป็นรูปธรรมมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับร่างกายของมนุษย์มากที่สุด และเป็นสิ่งที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวัน จึงถือว่าได้ว่าการเปรียบเทียบคุณสมบัติของเกลียวินกับร่างกายมีความชัดเจนและสื่อสารได้อย่างดีเยี่ยม

ประเภทที่ 11 เครื่องมือสื่อสารคือ ผ้า ถูกนำมาเปรียบเทียบด้วยคุณสมบัติ ผ้าทำมาจากฝ้ายที่ผ่านการทอจนกลายมาเป็นผืนจะมีสีขาว เมื่อถูกนำไปย้อมด้วยสีแดง สีเขียว สีเหลือง เป็นต้น ก็จะกลายเป็นผ้าสีนั้น ๆ แต่ถ้าผ้าสีขาวไม่สะอาดก็จะย้อมด้วยสีต่าง ๆ ได้ไม่สวยงาม ย่อมไม่เป็นที่ต้องการของคนทั้งหลาย เชื่อมโยงถึงจิตเศร้าหมองกับจิตไม่เศร้าหมองของแต่ละ

บุคคล ย่อมจะส่งผลให้ได้รับความสุขหรือความทุกข์แตกต่างกัน อีกอย่างหนึ่ง ธรรมชาติของจิต นั้นมีอยู่ใกล้กับสิ่งใดก็จะมีลักษณะคล้ายตามสิ่งนั้น ผ้าเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนสมัยพุทธกาลที่มีการทอผ้าใช้เอง และทำให้เห็นอยู่ในกิจวัตรประจำวันได้อย่างชัดเจน เมื่อถูกนำมาเปรียบก็ยิ่งชัดเจน ถือได้ว่าเป็นการเปรียบรูปธรรม (ผ้า) กับนามธรรม (จิต) ได้อย่างลึกซึ้ง

ประเภทที่ 12 เครื่องมือสื่อสารคือ น้ำ ถูกนำมาเปรียบเทียบกับคุณสมบัติของน้ำ ธรรมดาคอนทั้งหลายใช้น้ำชำระล้างสิ่งสกปรกทั้งหลายให้สะอาด และยังใช้น้ำเพื่อการบริโภคอีกด้วย ถือได้ว่าน้ำเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตของคนทั้งหลาย เชื่อมโยงถึงสิ่งที่สำคัญ และเป็นพื้นฐานชีวิตของคนทั้งหลายให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขเรียกว่า ศีล ซึ่งแปลว่า ปกติ เป็นผู้มี ความปกติไม่ทำการอันใดที่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน นอกจากนี้ศีลยังเป็นคุณธรรมเบื้องต้นที่ชำระล้างกายและจิตใจเพื่อการปฏิบัติธรรมในขั้นสูงต่อไป ถือว่าน้ำเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ใช้เปรียบเทียบกับศีลได้อย่างเหมาะสม และมีความชัดเจน

ประเภทที่ 13 เครื่องมือสื่อสารคือ ฤๅณ ถูกนำมาเปรียบเทียบกับลักษณะของฤๅณที่มีปาก 2 ข้าง ภายในบรรจุไปด้วยธัญพืชชนิดต่าง ๆ มากมายของชาวบ้าน ซึ่งฤๅณเก็บเมล็ดพันธุ์นี้ก็มีกันทุกบ้าน เมื่อเปิดฤๅณก็จะทราบได้ว่ามีเมล็ดธัญพืชต่าง ๆ เชื่อมโยงถึงลักษณะของหนังสือที่ ห่อหุ้มด้วยกระดาษต่าง ๆ ภายในของหนังสือทั้งหลาย อวัยวะต่าง ๆ ภายในหนังสือนั้นเชื่อมโยงถึงธัญพืชที่ อยู่ภายในฤๅณ ซึ่งถูกห่อหุ้มไว้ในภายใน เครื่องมือสื่อสารนี้เป็นการเชื่อมโยงให้ทราบว่าภายใต้ผิวหนังสือนี้รวมของอวัยวะทั้งหลาย

ประเภทที่ 14 เครื่องมือสื่อสารคือ ชากศพ ถูกนำมาเปรียบเทียบกับสภาพที่ปรากฏ อยู่ทั่วไปในป่าช้า เป็นสภาพของเน่าที่ถูกต้องโดยไม่ได้เฝ้า ในสมัยพุทธกาลพบมากและทุกคน เคยพบเคยเห็นกันทุกวัย ไม่ได้ปิดบังอะไร เป็นการเชื่อมโยงถึงสภาพที่เป็นอยู่ในขณะปัจจุบันนี้ แม้ร่างกายของเราทั้งหลายก็จะมีสภาพเหมือนกันหลังจากได้เสียชีวิตไปแล้ว เป็นสิ่งที่ยึดถือว่า สวยงามไม่ได้ เป็นสภาพที่ควรยึดมั่นถือมั่น เพื่อการน้อมนำมาพิจารณาตามความเป็นจริง ถือ ว่าเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ชัดเจน เหมาะสมอย่างยิ่งในการพิจารณาสุกขารมฐานเพื่อให้เกิด ความเบื่อหน่ายในสังขารทั้งหลายต่อไป

อภิปรายผล

การศึกษาวិเคราะห์การใช้คำอุปมาเชิงภาษาศาสตร์ในพระสูตรต้นตปิฎกจากเล่มที่ 9 ถึง เล่มที่ 14 รวมทั้งหมด 6 เล่ม จากการศึกษาการใช้คำเชื่อมในคำอุปมาในพระสูตรต้นตปิฎก พบว่ามี 9 ประเภท ตามความหมายคำศัพท์ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้แก่คำว่า “เหมือน” “ดุจ” “เปรียบเหมือน...ฉันใด...ฉันนั้น” “เปรียบเหมือน...ฉันใด...ฉัน นั้น” “เปรียบเหมือน” “เปรียบเหมือน...ฉันนั้นเหมือนกัน” “...แม้ฉันใด...ฉันนั้นเหมือนกัน” “...ฉันใด...ฉันนั้นเหมือนกัน” “ฉันใด...ฉันนั้น” การใช้คำเชื่อมในคำอุปมาในการแสดงธรรมทำ

ให้เกิดความสนใจแก่ผู้ฟัง ซึ่งพบว่าผลการวิจัยสอดคล้องและมีความแตกต่างกับงานวิจัยของ พระมหาอรรถพงษ์ อุตตญาโณ (ผิวเหลือง) ซึ่งได้ศึกษาการใช้คำเชื่อมในคำอุปมาในวรรณกรรม ของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) ตามความหมายในพจนานุกรม มี 5 ประเภท ดังนี้ ประเภทที่ 1 มีคำเชื่อมว่า “เปรียบเทียบ” “เปรียบเหมือน” “เปรียบเสมือน” “เหมือน”, ประเภทที่ 2 มีคำเชื่อมว่า “ดุจดัง” “ดุจ” “อุปมาดัง” “อุปมาประหนึ่ง” “ประดุจ” “ประหนึ่ง”, ประเภทที่ 3 มีคำเชื่อมว่า “กว่า” “ราวกว่า”, ประเภทที่ 4 มีคำเชื่อมว่า “ฉนั้นใด เช่นนั้น” “ฉนั้นใด....ฉนั้นนั้น”, ประเภทที่ 5 มีคำเชื่อมว่า “นับประสาอะไร” (พระมหาอรรถ พงษ์ อุตตญาโณ, 2562) และมีวิธีการใช้สอดคล้องกับพระมนัส ธมมโรต ซึ่งได้ศึกษาวิธีสร้าง แรงจูงใจจากพุทธวิธีการสอน เป็นการศึกษารูปแบบและวิธีการสร้างแรงจูงใจจากพุทธวิธีสอน โดยสร้างแรงจูงใจให้เกิดความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ได้แก่ การสร้างความศรัทธา ให้บุคคลนั้น ๆ ต่อพระองค์ ด้วยคำพูดที่โน้มน้าวใจ การแสดงปาฏิหาริย์ สื่อการสอน การอุปมา เปรียบเทียบ นิทานชาดกต่าง ๆ และการแสดงอนุப்புพิภกา (พระมนัส ธมมโรต, 2554)

การวิเคราะห์กระบวนการเชื่อมโยงความหมายของคำอุปมาในพระสูตรต้นตปิฎกพบว่า มี 10 รูปแบบ ได้แก่ กระบวนการเชื่อมโยงความหมายโดยอาศัย ลักษณะ การตีความหมาย ของหลักธรรม สภาพ กระบวนการคิด ความสามารถ กรณีตัวอย่าง เรื่องย่อหรือเรื่องสั้น การกระทำ การถามตอบ และคุณสมบัติ เพื่อเชื่อมโยงความหมายต้นทางไปสู่ความหมาย ปลายทาง เป็นการเปรียบเทียบโดยอาศัยความโดดเด่นของสิ่งดังกล่าวมานั้นในเชิงเปรียบเทียบ และงานวิจัยศึกษาการใช้คำเชื่อมในคำอุปมาในวรรณกรรมของพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร) ของพระมหาอรรถพงษ์ อุตตญาโณ พบว่ามีกระบวนการถ่ายทอดความหมาย 7 รูปแบบ ดังนี้ อาศัยลักษณะ หน้าที่ สภาพ การกระทำ อาการ ระดับความสูง - ต่ำ และ คุณสมบัติ ซึ่งได้สะท้อนมโนทัศน์เชิงเปรียบเทียบของผู้ประพันธ์ต่อสรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลก ทั้ง ส่วนที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม (พระมหาอรรถพงษ์ อุตตญาโณ, 2562) ซึ่งกระบวนการ เชื่อมโยงความหมายสอดคล้องกับพระมหาภราดร ฐิริสโร ได้ศึกษาวิเคราะห์อุปลักษณะใน พระสูตรต้นตปิฎกตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน มีการวิเคราะห์กระบวนการทางความหมายของ การเป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์พบว่า เกิดกระบวนการถ่ายทอดความหมายทั้ง 2 ประเภท คือ 1) การถ่ายทอดความหมายแบบเชิงเดียว ซึ่งเป็นการถ่ายทอดแบบหนึ่งต่อหนึ่ง กล่าวคือการ โยงความสัมพันธ์ของความหมายของสภาพหรือสภาวะของสรรพสิ่งในวงความหมายต้นทางไป ยังสภาพหรือสภาวะของสรรพสิ่งในวงความหมายปลายทาง 2) การถ่ายทอดความหมายแบบ เชิงซ้อน ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางกับความหมายปลายทาง โดยความสัมพันธ์แบบเชิงซ้อน (พระมหาภราดร ฐิริสโร, 2558) และสอดคล้องกับ พระมหาอรรถพงษ์ อุตตญาโณ ได้ศึกษาอุปลักษณ์เกี่ยวกับเบญจขันธ์ในพระสูตรต้นตปิฎกพบว่า กระบวนการเชื่อมโยงความหมายต้องอาศัยการกล่าวถึงสิ่งที่อยู่นอกเหนือความหมายความ เข้าใจของผู้คนทั่วไป จะเป็นการยากที่ทำให้คนเข้าใจได้ง่าย เพียงแค่พูดถ้อยคำเท่านั้น แต่ถ้านำ

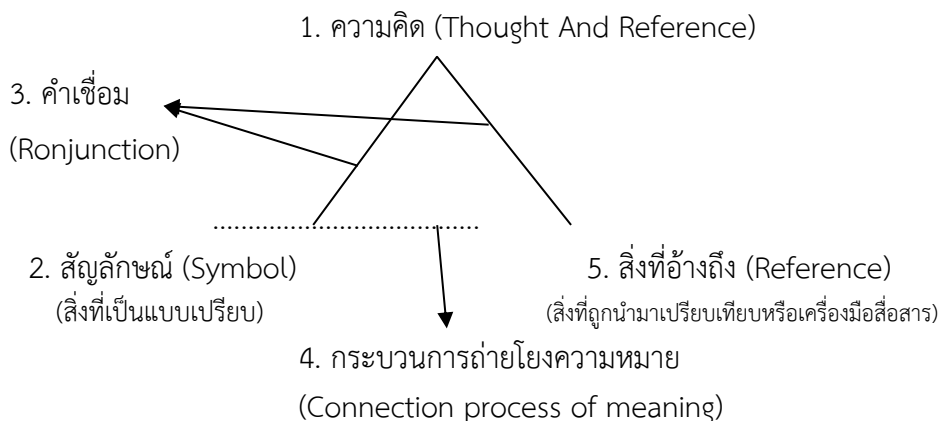

สิ่งที่คนทั่วไปเข้าใจง่าย เช่นว่ามีความรู้ลักษณะ อาการ การกระทำ และคุณสมบัติต่อสิ่งนั้นเป็น อย่างดีนำมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นามธรรมก็จะทำให้เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น (พระมหาธรรณ พงษ์ อดุลยาโณ, 2562)

การเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารในคำอุปมาในพระสูตรตันตปิฎกพบว่ามี 14 ประเภท ได้แก่ ตะปู มะม่วง แก้วไพฑูรย์ นายช่าง คนเดินทางไกล ยกตัวอย่าง กรณีตัวอย่าง บุคคลตัวอย่าง ภาชนะ เกรียน ผ้า น้ำ ถุง และชากศพ ในการวิเคราะห์ต้องอาศัยการอ้างอิงสภาพสังคม วิถี ชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยพุทธกาลเป็นสำคัญ และอาศัยการตีความหมายในเชิง บริบททางสังคมวิทยาประกอบการเลือกใช้เครื่องมือสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับพระครูสุภาจาร- นิวิฐ ได้ศึกษาการใช้สื่อธรรมชาติในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า การใช้สื่อธรรมชาติในการสอนของพระพุทธเจ้า กล่าวคือ พระพุทธองค์ทรงมีการใช้สื่อ 4 ประการ คือ 1) การใช้พืชเป็นสื่อ 2) การใช้สัตว์เป็นสื่อของพระพุทธเจ้า 3) การใช้บุคคลเป็นสื่อของ พระพุทธเจ้า และ 4) การใช้สิ่งแวดล้อมเป็นสื่อของพระพุทธเจ้า (พระครูสุภาจารนิวิฐ, 2556) และสอดคล้องกับพระมหาสมณภูมิ จินณธมโม ได้ศึกษาอวัจนภาษาที่ใช้ในการสื่อสารของ พระพุทธเจ้าในพระสูตรตันตปิฎก พบว่าลักษณะของอวัจนภาษาที่ใช้ในการสื่อสารในการแผ่ พระธรรมของพระพุทธเจ้า ในคัมภีร์พระสูตรตันตปิฎก มีทั้งหมด 7 ประการ ได้แก่ เทศภาษา กาลภาษา กายภาพภาษา อาการภาษา ปริภาษา สัมผัสภาษา วัตถุภาษา (พระมหาสมณภูมิ จินณธมโม, 2556) ฉะนั้นแล้วการสื่อสารเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจสิ่งที่ผู้พูดต้องการสื่อสาร อย่างแจ่มชัด ย่อมจะต้องอาศัยสิ่งต่าง ๆ ประกอบกันดังที่กล่าวมาแล้วนี้จึงประสบผลสำเร็จใน การพูดนั่นเอง

องค์ความรู้ใหม่

ผลการศึกษาวิเคราะห์การใช้คำอุปมาเชิงภาษาศาสตร์ในพระสูตรตันตปิฎก ได้จัด ดัดแปลงองค์ความรู้จากแผนภูมิสามเหลี่ยมของออกเดนและริชาร์ด (Ogden, C. K. & Richards, I. A. , 1972) และกล่าวไว้ว่า คำไม่ได้มีความหมายโดยตรงกับสิ่งที่อ้างอิง แต่มี ความหมายได้โดยผ่านมโนทัศน์ (concept) ซึ่งเป็นความคิด ความรู้ ความเข้าใจของเจ้าของ ภาษา ดังนั้นความหมายของคำจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาษา ความคิด และสิ่งที่อ้างอิง ดังแผนภูมิสามเหลี่ยมนี้

1. ความคิด (Thought and Reference) คือองค์ความรู้ที่มีอยู่ในโลกทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดจากประสาทการรับรู้ทั้ง 6 ด้านคือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

2. สัญลักษณ์ (Symbol) คือรูปภาพหรือวัตถุที่ปรากฏอยู่ในโลกนี้ที่เป็นรูปธรรม ที่ถูกพูดถึงเป็นครั้งแรกเพื่ออธิบายขยายเนื้อความนั้น และเป็นต้นแบบหรือเป็นฐานความรู้ในเบื้องต้น

3. คำเชื่อม (Conjunction) คือการเลือกใช้คำเชื่อมที่เหมาะสมกับสิ่งที่จะนำมาเปรียบเทียบ ซึ่ง คำเชื่อมเหล่านี้จะทำให้ข้อความเด่นชัดยิ่งขึ้น

4. กระบวนการถ่ายโยงความหมาย (Connection Process of Meaning) ในจุดเส้นปะนั้นเป็นการอธิบายลักษณะ อาการ คุณสมบัติ สภาพ การกระทำ เป็นต้น ว่ามีความสัมพันธ์กันในส่วนใดส่วนหนึ่งหรือเหมือนกันทั้งหมด

5. สิ่งอ้างอิง (Referent) คือสิ่งที่ถูกนำมาเปรียบหรือเครื่องมือสื่อสาร เพื่ออธิบายขยายเนื้อความให้ชัดเจนหรือช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังเกิดความเข้าใจตรงกัน และมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นในการสื่อสาร

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุปผลวิจัยพบว่า การใช้คำเชื่อมในคำอุปมาเชิงภาษาศาสตร์ในพระสุตตันตปิฎกพบว่ามี 9 ประเภท ได้แก่คำว่า “เหมือน” “ดูจ” “เปรียบเหมือน...ฉันใด...ฉันนั้น” “เปรียบเหมือน...ฉันใด...ฉันนั้น” “เปรียบเหมือน” “เปรียบเหมือน...ฉันนั้นเหมือนกัน” “...แม้ฉันใด...ฉันนั้นเหมือนกัน” “...ฉันใด...ฉันนั้นเหมือนกัน” “ฉันใด...ฉันนั้น” การวิเคราะห์กระบวนการเชื่อมโยงความหมายของคำอุปมาในพระสุตตันตปิฎกพบว่ามี 10 รูปแบบ ได้แก่ กระบวนการเชื่อมโยงความหมายโดยอาศัย ลักษณะ, การตีความหมายของหลักธรรม, สภาพ, กระบวนการคิด, ความสามารถ, กรณีตัวอย่าง, เรื่องย่อหรือเรื่องสั้น, การกระทำ, การถามตอบ และคุณสมบัติ เพื่อเชื่อมโยงความหมายต้นทางไปสู่ความหมายปลายทาง เป็นการเปรียบเทียบโดย

อาศัยความโดดเด่นของสิ่งดังกล่าวมานั้นในเชิงเปรียบเทียบ การเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารในคำอุปมาในพระสูตรต้นตปิฎกพบว่ามี 14 ประเภท ได้แก่ ตะปู มะม่วง แก้วไพฑูรย์ นายช่าง คนเดินทางไกล ยกตัวอย่าง กรณีตัวอย่าง บุคคลตัวอย่าง ภาชนะ เถวียน ผ้า น้ำ ถุง และชาคัพ ในการวิเคราะห์การเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารในคำอุปมาในพระสูตรต้นตปิฎกอาศัยการอ้างอิงสภาพสังคม วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยพุทธกาลและอาศัยการตีความหมายในเชิงบริบททางสังคมวิทยาประกอบการเลือกใช้เครื่องมือสื่อสารในครั้งนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป 1.1) จากผลการศึกษาการใช้คำเชื่อมในคำอุปมาจำเป็นจะต้องเข้าใจในบริบทของขอบเขตของเรื่องนั้นมีลักษณะการเปรียบเทียบสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรม เพราะจะทำให้การเลือกใช้คำเชื่อมในคำอุปมาแตกต่างกันไป 1.2) จากผลการศึกษาการวิเคราะห์กระบวนการเชื่อมโยงความหมาย เพื่อวิเคราะห์การเชื่อมโยงความหมายต้นทางไปสู่ความหมายปลายทาง เป็นการเปรียบเทียบโดยอาศัยความโดดเด่นของสิ่งดังกล่าวมานั้นในเชิงเปรียบเทียบ อีกอย่างหนึ่งการตีความหมายกระบวนการเชื่อมโยงความหมายของคำอุปมาจำเป็นจะต้องอาศัยบริบทในสภาพสังคมนั้นเป็นตัวกำหนดขอบเขตในการตีความหมาย 1.3) จากผลการศึกษาการวิเคราะห์การเลือกใช้เครื่องมือสื่อสาร จะต้องอาศัยการอ้างอิงจากสภาพสังคม วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยพุทธกาลเป็นสำคัญ และอาศัยการตีความหมายในเชิงบริบททางสังคมวิทยาประกอบการเลือกใช้เครื่องมือสื่อสาร

เอกสารอ้างอิง

- ชุมสาย สุวรรณชมภู. (2540). ภาษากับการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระครูสุภาจารนิวิฐ. (2556). ศึกษาการใช้สื่อธรรมชาตินในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาท. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมนัส ธรรมโต. (2554). ศึกษาวิธีสร้างแรงจูงใจจากพุทธวิธีการสอน. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาภราดร ฐิริสุสโร. (2558). ศึกษาอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ในพระสูตรต้นตปิฎก. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาสมณภูมิ จินณธมโม. (2556). ศึกษาอวัจนภาษาที่ใช้ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้าใน
พรสุตตันตปิฎก. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอรรถพงษ์ อตถญาโณ. (2562). วิเคราะห์อุปลักษณ์เกี่ยวกับเบญจขันธ์ในพระ
สุตตันตปิฎก. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). บทนำ พระวินัยปิฎก เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2548). หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต พ.ศ. 2542.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สีธา พินิจภูวดล และคณะ. (2514). การเขียนและการพูด. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Ogden, C. K. & Richards, I. A. . (1972). The Meaning of Meaning: A Study of The
Influence of Language upon Thought and of The Science of Symbolism.
London: Routledge & Kegan Paul LTD.

การเสริมสร้างความสุขในบริบทของการปฏิบัติธรรม
ตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร*
HAPPINESS ENHANCEMENT OF DHAMMA PRACTICE
CONTENTBASED ON MAHASATIPATTHANASUTTA

นนทิวัต ไล่เลิศ

Nontiwat Lilert

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: nontiwatlovely@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดในการเสริมสร้างความสุข 2) เพื่อศึกษาการปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร 3) เพื่อเสนอรูปแบบการเสริมสร้างความสุขในบริบทของ การปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสูตร การวิจัยนี้เป็นการวิจัยคุณภาพจากเอกสาร และการวิจัยภาคสนาม ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก นำเสนอด้วยรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดในการเสริมสร้างความสุขสรุปได้ว่าความสุขเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ทั้งหลายต้องการ แนวทางประชาธิปไตยใหม่ระบุว่าความสุขเป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับชีวิต แต่ข้อมูลจากความเป็นจริงในสังคม กลับตรงกันข้ามปัจเจกบุคคลไม่มีความสุขเท่าที่ควร เพราะไม่เข้าใจในชีวิต มัวหลงมกมายอยู่กับความสุขแบบบริโภคนิยม ถูกครอบงำโดยวัตถุทำให้เกิดปัญหาทางจิตใจ การหลีกเลี่ยงจากกิเลสที่เข้ามากระทบเป็นเรื่องที่แก้ได้ยากทำให้ละเลยทางด้านจิตใจ เป็นเหตุให้หันไปหาความสุขทางวัตถุ 2) การปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร จะเป็นการปลุกฝังโดยบริบทของการใช้สติสัมปชัญญะเป็นหลักนำทางของการปฏิบัติ ใน กาย เวทนา จิต ธรรม 3) รูปแบบการเสริมสร้างความสุขในบริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสูตร คือ การเสริมสร้างความสุขในจิตใจที่เป็นการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเป็นคนดีมีสติเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ จิตตั้งมั่น ปราศจาก โลภ โกรธ หลง เพื่อนำไปสู่ชีวิตที่มีความสุข องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ รูปแบบ “เสริมสติ สร้างสรรค์ชีวิต สร้างสุข” สรุปลงใน C4 Model, Cultivate Center Consultant Create

คำสำคัญ: การเสริมสร้างความสุข, การปฏิบัติธรรม, มหาสติปัฏฐานสูตร

* Received 11 April 2020; Revised 15 May 2020; Accepted 19 May 2020

Abstract

The objectives of the Research paper are 1) to study the concept relating with happiness enhancement. 2) to study Dhamma Practice Based on Mahasatipatthanasutta. 3) to present the model about the Happiness Enhancement of Dhamma Practice Content Based on Mahasatipatthanasutta. This Paper was a qualitative with documentary research, and field work with In-Depth Interview from key informants, by using the analysis description. The research was found that. 1) The concept of enhancing happiness can be concluded that. The way of the modern nation states that, happiness is an important goal for life. But data from the reality in society reverse. Individuals were not as happy as they should be, because they did not understand life, obsessed with the happiness of consumerism, which causing more mental problems. There are more difficult matter to solve avoidance from desire Incoming. Looking at happiness in the material dimension, make neglected of mind. Causing them to be easily moved. That is called Lack of immunity. 2) The Dharma practice Based on Mahasatipatthanasutta will cultivate in the content of using mindfulness as the guiding principle of practice, in Body, Feeling-Sensation, Mind, and Dharma, 3) The model about the Happiness Enhancement of Dhamma Practice Content, Based on Mahasatipatthanasutta was the way to enhance happiness into the mind, creating a culture of good human-Being that have Mindfulness mind-set. The mind is firm, free from Greed, Anger, Infatuation. Lead to the happy life. knowledge obtained from research as the Model "Mindfulness mind-set, happy create life". Sum up in C4 Model, Cultivate, Center, Consultant, Create.

Keywords: Happiness Enhancement, Dhamma Practice, Mahasatipatthanasutta.

บทนำ

จากการศึกษาในรายงานวิจัยหลายฉบับสามารถสรุปได้ว่าผู้ที่มีความสุขมักจะประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดีมากกว่าบุคคลอื่น ๆ ความสำคัญของการเสริมสร้างความสุขในสังคมนั้นเป็นที่ยอมรับ และถูกนำเข้าไปสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนา ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนาประเทศโดยมีข้อความระบุว่าเพื่อให้ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) คือการมีเป้าหมายในทางพัฒนาคนให้มีความสุข ในบริบทนี้ก็จะ

มีคำถามว่า สังคมไทยในปัจจุบันมีความสุขสงบจริงหรือ จากข้อมูลกลับพบว่าสังคมไทยไม่ได้มีความสุขเท่าที่ควรจะเป็น มีปัญหาหลายด้าน ประชาชนมีความวิตกกังวลสูง (สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2562) ตัวอย่างปัญหาความรุนแรงในสังคม เช่น อาชญากรรม จากเว็บไซต์บิสซิเนส อินไซด์เดอร์ ออสเตอร์เลียเปิดเผยรายงานชี้ต่งแข่งขันด้านการท่องเที่ยวจัดทำโดยเวิลด์ อีโคโนมิก ฟอรัม ว่า ไทยติดอันดับที่ 19 ใน 20 ประเทศที่อันตรายสำหรับนักท่องเที่ยวมากที่สุดในโลก (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2561) นอกจากนั้นยังมีความรุนแรงที่เป็นปัญหาทางจิตใจ ความเครียดสูง ไปจนถึงความรุนแรงในระดับสูงสุด คือ การฆาตกรรม การก่อการร้าย

จากข่าวอาชญากรรม หรือการก่อการร้ายต่าง ๆ เป็นลักษณะที่เห็นได้ชัดเจนถึงการขาดสติ เป็นสิ่งที่ทำให้วิเคราะห้ได้ถึงจิตใจของผู้ก่อเหตุที่ขาดที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวทางใจ ขาดหลักการที่ถูกต้องในการแก้ปัญหาชีวิต ดังเช่นที่พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ ก้าวไว้ในหนังสือสุขที่ได้ธรรมว่า มนุษย์ทั้งหลายต่างพากันวิ่งตามหาความสุขเนื่องจากไม่มีความเข้าใจที่แท้จริงในชีวิต ใช้ชีวิตตามแรงผลักดันทางสัญชาตญาณภายในของร่างกาย (ความอยาก) เลื่อนไหลตามกระแสโลกภายนอก (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ, 2556)

ผู้วิจัยมีความสนใจในการเสริมสร้างความสุขด้วยการปฏิบัติในสติปัฏฐาน 4 ความคมเฉียบของสติจะทำให้เห็นความสุขชัดขึ้น ลดปัญหาทางจิตใจ เสริมสร้างให้ได้ความสุขด้วยการศึกษาหลักการปฏิบัติให้ไปใช้ในชีวิตจริง (พระธรรมธีรราชฆาณานิ (โชดก ญาณสิทธิ), 2538) ซึ่งมีงานวิจัยพบว่าในทางพระพุทธศาสนา ระบุว่าความสุขไม่ได้เน้นที่ความพอใจ ถูกใจที่เป็นอารมณ์ทางบวก (ร่าเริง ยินดี สนุกสนาน) หรือการไม่มีอารมณ์ทางลบ (วิตกกังวล ซึมเศร้า) เพียงอย่างเดียว หากแต่ว่าความสุขตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของคุณภาพใจที่สงบ (ชุตินา สุเรศธ, 2554) ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการวิจัยการเสริมสร้างความสุขในบริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสูตร โดยจำกัดขอบเขตในสำนักปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสูตรจากเครือข่ายของพระธรรมธีรราชฆาณานิ (โชดก ญาณสิทธิ) ที่มีหลักการบริการในเบื้องต้นว่า พองหนอ - ยุบหนอ ซึ่งมีพัฒนาการสืบทอดการปฏิบัติธรรมมาตั้งแต่เริ่มมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ โดยพระโสณเถระและพระอุตตระเถระ (จำรูญ ยาสมุทร, 2552) มีประวัติพัฒนาการมายังประเทศพม่า จากพระโสณมหาเถระ (มหาสี สะยาตอว์) สำนักศาสนอิสสาประเทศพม่า (คณะกรรมการกองการวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย, 2533) แล้วเข้ามาสู่ประเทศไทยโดยพระธรรมธีรราชฆาณานิ (โชดก ญาณสิทธิ) ตั้งสำนักปฏิบัติธรรมที่สำนักวิปัสสนาธุระ คณะ 5 วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ราชวชิรวิหาร กรุงเทพมหานคร โดยมีแนวคิดว่าคุณคนสามารถเข้าถึงความสุขได้จากการปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร (พระธรรมธีรราชฆาณานิ (โชดก ญาณสิทธิ), 2538) ด้วยการปลุกฝังในกาย เวทนา จิต ธรรม เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการสร้างความสงบสุขให้มั่นคงในจิตใจช่วยเกื้อกูลให้ปัญญาเจริญขึ้น เพื่อลดละกิเลส โลภะ โทสะ

โมหะ รู้เท่าทันสรรพสิ่งที่มาสัมผัสทาง ตา หู จมูก ลิ้น ใจ ด้วยหลักการที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่า เมื่อสติจับอยู่ที่การกำหนดให้เป็นปัจจุบันและมีสัมปชัญญะ ทำให้รู้และเข้าใจสิ่งนั้นตามที่มันเป็น จิตของเราสามารถฝึกฝนได้ตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตรจะไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบ เป็นหลักใหญ่ในการที่บุคคลจะพัฒนาจิตด้วยสติและสัมปชัญญะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) ผู้ที่ปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตรสม่ำเสมอ จะเป็นผู้ที่มีคุณภาพใจ ที่ดี มีการคิดเชิงบวก มีเหตุผล มีความเข้าใจถึงเหตุปัจจัยแห่งรูปนาม

จากความสำคัญดังที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยการเสริมสร้างความสุขในบริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสูตร ซึ่งผลงานที่ได้ครั้งนี้จะเป็นนวัตกรรมที่ปฏิบัติตามได้ง่ายด้วยความเข้าใจเหมาะสมกับสถานการณ์ในสังคมปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยคาดหวังว่าจะเกิดประโยชน์แก่ผู้ที่นำไปประพจน์และปฏิบัติอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดในการเสริมสร้างความสุข
2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร
3. เพื่อเสนอรูปแบบการเสริมสร้างความสุขในบริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Study) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key Informants)

ผู้วิจัยได้จัดขั้นตอนแห่งการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ในพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช 2539 และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากคัมภีร์อรรถกถาฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2553 - 2559 หนังสือ ตำรา เอกสารงานวิจัย บทความวิชาการ วารสาร เอกสารวิชาการ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์
2. การวิจัยภาคสนาม (Field Study) เป็นวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (key Informants) ที่คัดเลือกมาจากขอบเขตด้านพื้นที่ 5 แห่ง จำนวน 25 รูป/คน ดังนี้
1) เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม จำนวน 5 รูป 2) พระวิปัสสนาจารย์ จำนวน 5 รูป 3) ผู้ปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสูตร จำนวน 9 รูป/คน 4) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 6 รูป/คน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

4.1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดในการเสริมสร้างความสุข จาก หนังสือ เอกสารงานวิจัย บทความวิชาการ วารสาร เอกสารวิชาการ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

4.1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสติปัฏฐานสูตร จากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 พระคัมภีร์ชั้นรองอื่น ๆ

4.2 การวิจัยภาคสนาม รวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

5. การวิเคราะห์ข้อมูล 5.1 วิเคราะห์แนวคิดในการเสริมสร้างความสุข การปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐาน นำผลการศึกษจากการวิเคราะห์ข้อมูล นำมาเรียบเรียงและสังเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และนำเสนอผลงานเพื่อจัดทำผลการวิจัยในหัวข้อรูปแบบ การเสริมสร้างความสุข ในบริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร 5.2 เสนอผลการวิจัย ในขั้นตอนที่ 1 นำมาปรับปรุงแก้ไข และอภิปรายผล ในตอนต่อ ๆ ไป

6. สรุปผลการวิจัยโดยมีแนวทางการคิดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ ที่ได้ตั้งไว้ตามลำดับ จนถึงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยนำเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนา แล้วจัดทำเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ บทคัดย่อ บทสรุป ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

1. แนวคิดในการเสริมสร้างความสุข พบว่า การวิจัยครั้งนี้มีข้อสรุปว่าความสุขมีความสำคัญ โดยที่หลายๆ ประเทศได้มีการนำความสุขมาเป็นตัวหลักในการพัฒนาประเทศ สังคมที่ดีคือสังคมที่มีคนที่มีสุขมากที่สุด ในแนวคิดจิตวิทยาองค์รวมชาติพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนว่าเป็นกระบวนการทางจิตที่ส่งผลกระทบถึงพฤติกรรมที่มองความสุขเป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับชีวิต ถ้าหากไม่ได้รับการตอบสนองก็จะเป็นทุกข์ เป็นเหตุให้มีการแสวงหาด้วยวิธีการต่างๆ จิตวิทยาพฤติกรรมสรุปแนวคิดของปัจเจกบุคคลแต่ละกลุ่มว่ามาจากแรงขับภายในที่พวกเขาสั่งสมไว้ในจิตใต้สำนึก จนเป็นสัญญาณส่งผลถึงบุคลิกภาพในลักษณะต่างๆ อาจแสดงออกมาอย่างที่ไม่รู้สึกตัว หากเมื่อไรที่รู้สึกตัวตนเองมีค่า โดยบุคคลมี Mind - Set หรือแนวคิดในพื้นฐานของความสุขจากมุมมองต่อชีวิตและโลกในเชิงบวกก็จะทำให้มีการปรับพฤติกรรมที่ดี ส่วนในแนวทางพระพุทธศาสนาองค์รวมของจิตที่มีความสุขว่ามีทั้งจิตที่เป็นกุศลและอกุศล แต่จิตจะเกิดเมื่อมีผัสสะกับรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ความสุขมีหลายระดับ เช่น ความสุขในระดับโลกียะ ได้แก่ 1) ความสุขจากการเสพหรือบริโภควัตถุ 2) ความสุขจากสิ่งแวดล้อม 3) ความสุขจากการได้ทำสิ่งดีงาม พัฒนาตนเอง 4) ความสุขจาก

ภาวะจิตที่เป็นกุศล มีปัญญา มี ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักการฝึกอบรมทางจิต และความสุขในระดับ โลกุตตระ เป็นภาวะที่ปราศจากกิเลส คือ ความสุขที่แท้จริง

2. บริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสูตร คือ การนำเอาธรรมมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิตเพื่อจะได้เข้าถึงชีวิตที่ดีงามทำให้มีความสุขที่แท้จริง ในการปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร คือ การนำเอาสติมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เป็นการตามรู้อารมณ์ต่าง ๆ หรือตามดูรู้ทันสิ่งที่เกิดขึ้น ผู้วิจยได้วิเคราะห์ แนวคิด หลักการ วิธีการ ในมหาสติปัฏฐานสูตร จำแนกตาม กาย เวทนา จิต ธรรม ดังนี้

แนวคิด	กาย	1) สติอยู่กับกาย 2) ลมหายใจเป็นเครื่องฝึก 3) การกำหนดดูพอง - ยุบ เป็นการตามดูธาตุทั้ง 4 โดยมีธาตุลมเป็นหลักอธิบายได้ในหลักวิทยาศาสตร์ ว่ากระบวนการหายใจ เป็นกระบวนการตามธรรมชาติที่เกิดจากการทำงานของกล้ามเนื้อ กระบังลม ทรวงอกและกระดูกซี่โครง กระบังลมกั้นอยู่ในระหว่างช่องท้อง โดยอยู่ด้านล่างของปอด เมื่อเราหายใจเข้ากระบังลมจะหดตัวกว้อ้วยะในช่องท้องส่งผลให้ลมในช่องท้องพองออกมาและเมื่อหายใจออก กระบังลมจะยืดขึ้นส่งผลให้ลมในท้องยุบลง
	เวทนา	สติอยู่กับเวทนา
	จิต	มีสติรู้ตามจิต ความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม คือ ความมั่นใจในการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง รู้ทันจิตว่า จิตหงุดหงิด จิตยินดี หรือมีโทสะ กำจัดความข้องใจสงสัยใดใดเสียได้ มีความสุขที่แท้จริงจากจิตใจ เป็นคุณสมบัติที่พึงาม
	ธรรม	บูรณาการคำตอบให้ลึกซึ้งในกาย เวทนา จิต ธรรม การเห็นอย่างลึกซึ้ง การหยั่งรู้ด้วยสัมปชัญญะ
หลักการ	กาย	จิตรู้ตามกายในอิริยาบถทั้ง 4 ยืน เดิน นั่ง นอน เดินรู้ นั่งรู้ เอาลมหายใจมาฝึกจิต รับรู้ลมหายใจเข้าออกจากกำหนดพอง - ยุบ อย่างต่อเนื่อง รู้ตามอย่างสงบ เป็นธรรมชาติ
	เวทนา	คือ ความสบาย ไม่สบาย หรือเฉย ๆ พังความรู้ลึกไปตาม ส่วนต่างๆ ของร่างกายใช้ความรู้สึกเจ็บปวดทางกายที่เกิดขึ้นเพื่อเจริญสติสักแต่ว่าปวด ความเจ็บปวดหรือเวทนาเป็นครู ให้รู้ทุกขในชั้น 5 มีสติแยกจิตกับอารมณ์ สุขก็รู้ ทุกข์ก็รู้
	จิต	การมีสติรู้เท่าทันความเป็นไปในชั้น 5 ตามที่เป็นจริง กาย จิตนี้ ไม่ใช่เรา ไม่เที่ยง จิตอยู่กับปัจจุบันขณะ เป็นขณิกสมาธิตามรู้ทันจรดจ่อต่อเนื่องกำลังสมาธิจะมีมากเรียกว่า จิตตวิสุทธิ เจริญเมตตา
	ธรรม	เพื่อสติ เป็นการรู้ทุกขณะถึงสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวเราสิ่งที่ควรพิจารณา คือ เห็นความจริง บูรณาการคำตอบให้ลึกซึ้งในกาย อันมีประมาณ ยาววา หนา คีบ กว้าง คอกนี้

วิธีการ	กาย	กาย จิตอยู่ที่กาย เดินรู้ นั่งรู้ รู้ตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย การติดตามดูสภาวะของ - ยุบ กับสภาวะธรรมที่ปรากฏในกาย เวทนา จิต ธรรม การกำหนดลมหายใจและ อิริยาบถ ในเบื้องต้น ต้องกำหนดดูอาการที่ท้องพองยุบอย่างจรจัดต่อเนื่อง ให้จิตมี สมาธิด้วยการกำหนดคำว่าหนอ รู้การปรากฏของรูปกับนามให้ทันปัจจุบัน มีสติตาม รู้
	เวทนา	เวทนา ในขณะที่นั่งอยู่นั้น ถ้าเวทนาเกิดขึ้น เช่น เจ็บ ปวด เมื่อย คัน เป็นต้น ให้ปล่อยพอง - ยุบ แล้วเอาสติไปกำหนดที่เจ็บ ปวด เมื่อย คัน เป็นต้น พร้อมกับ ภาวนาว่า เจ็บหนอ หรือปวดหนอ หรือเมื่อยหนอ ๆ หรือ คันหนอ ๆ ตามอาการ เวทนา นั้น ๆ
	จิต	จิต ผีกจิตด้วยความเพียร จิตอยู่กับปัจจุบันขณะ จรจัดต่อเนื่อง ความคิดเกิดแล้ว ให้รู้ทัน "คิดหนอ" "ฟังหนอ" จิตเป็นอย่างไรต้องตามรู้ การที่จิตเข้าไปรู้เป็นฐานของ จิต จิตผีกจิต ปลุกกุศล กำหนดจิตรู้ตามที่จิตกำหนด
	ธรรม	ธรรม อยู่กับปัจจุบันขณะ การรู้ สติรู้เท่าทันจิต รู้ขณะรู้ทันจิตไว้ จิตมีระคะเรารู้ จิตมีโหระเรารู้ จิตฟังเช่นเรารู้ จิตหตฺถํก็รู้จิตใจมีกิเลสขึ้นมาให้รู้ทัน พอรู้บ่อย ๆ กิเลส โลก โกรธ หลง จะไม่สามารถครอบงำจิต "พระพุทธเจ้าและเหล่าพระอริย สาวกดำเนินไปสู่นิพพาน ด้วยหนทางสายนี้ อันเป็นทางสายเอก ได้แก่สติปัฏฐาน 4"

3. รูปแบบการเสริมสร้างความสุขในบริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นการเสริมสติ สร้างสรรค์ชีวิต สร้างสุข (Mindfulness mind - set, happy create life) จากการนำ สติปัฏฐาน 4 มาเป็นหลักในการเสริมสร้างความสุข ดังนี้

Cultivate การปลูกฝัง เป็นการปลูกฝังการเจริญสติ ให้มีการดำเนินชีวิตตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร การปลูกฝังในไตรสิกขา มีสติ มีศีล สมาธิ ปัญญา จุดสำคัญของการเรียนรู้ คือจิต ซึ่งเป็นจิตสำนึกที่รับรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง การที่จะเข้าใจอะไร จะรู้อะไรอยู่ที่จิตสำนึก ปลูกฝังการมีสติรู้กาย รู้ใจ ตามความเป็นจริง ด้วยจิตที่ตั้งมั่นและเป็นกลาง สามารถตีความ ผัสสะที่มากระทบ ตา หู จมูก ลิ้น ใจ ได้ตามที่เป็นจริง การปรับปรุงพัฒนาจิตให้มีคุณภาพและสมรรถภาพสูงซึ่งเอื้อแก่การมีชีวิตที่ดีงาม และพัฒนาปัญญา Center เป็น Center of Mindfulness (ศูนย์เสริมสติ) มีบทบาทเป็นโปรโตโมส เป็นสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยภายนอก ช่วยสร้างเสริมกระบวนการพัฒนาปัญญาและจิตใจ เป็นประโยชน์เกื้อกูลในการปลูกฝัง ในด้านอาคารสถานที่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางสำหรับสำนักปฏิบัติธรรม ไว้ดังนี้ 1) ด้านสถานที่ 1.1) มีความสะอาด เงียบสงบ ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก 1.2) มีอาคารหรือศาลาปฏิบัติธรรมที่สามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรม และปฏิบัติธรรมได้ไม่แออัดเกินไป 1.3) มี ที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด จำนวนเพียงพอ

ศูนย์เสริมสร้างสติ เป็นศูนย์ในการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเป็นคนดีที่รู้เท่าทันกิเลสเพื่อตอบ
โจทย์ปัญหาการดำรงชีวิตในกระแสบริโภคนิยม

Consultant (ผู้ให้คำปรึกษา) มีบทบาทเป็นกัลยาณมิตร ประกอบด้วย
คณะผู้บริหาร ผู้สอน พระวิปัสสนาจารย์ เจ้าหน้าที่ และบุคลากรอื่นๆ สถานที่ตลอดจน
สิ่งแวดล้อม บุคลากรในศูนย์เสริมสร้างสติ (Mindfulness mind - set) เป็นผู้มีความสำคัญ
มาก เพราะจะเป็นผู้ที่สร้างศรัทธาในหมู่ชนได้ มีบุคลิกภาพดี เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญใน
มหาสติปัฏฐานสูตร และการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ มีศิลาจารวัตรเป็นที่เลื่อมใสของผู้เข้า
มาศึกษาปฏิบัติธรรมทุกเพศทุกวัย

Create สร้างสรรค์ เป็นลักษณะที่ยังหลงใน Subconscious Creativity
การสร้างสรรค์ลงในจิตใจ เป็นการสร้างคนดีที่มีความสุข มีจิตใจที่ต้งามไม่ต้องการสร้างคนเก่ง
เพียงอย่างเดียว สร้างคนที่มีคุณธรรม ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม มีจิตเกื้อกูลไม่แก่งแย่ง
แข่งขันเอาชนะกัน เราต้องเปลี่ยนวิธีคิด เราต้องสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น
ได้อย่างมีความสุข ในแง่มุมของการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสูตร มีผู้ปฏิบัติจำนวนมากที่
ยังมีความเข้าใจว่าการปฏิบัติธรรม คือ การมาอยู่ที่วัด เมื่อกลับไปบ้านแล้วก็เป็นอย่างอื่นหนึ่ง
แต่โดยความเป็นจริงแล้วผลจากการปฏิบัติจะฝังลึกลงในจิตใจทำให้เป็นคนที่นุ่มนวล
มีหิริโอตตปัสสะ ละอายชั่ว กลัวบาป มีอหิชาศรัทธาที่ประณีตทำให้เป็นคนสุภาพ อ่อนหวาน
เพราะภูมิจิตจะละเอียดขึ้น กิเลสถูกขัดเกลาให้บรรเทาเบาบางลงไป เป็นสิ่งที่จะอยู่ในจิตสำนึก
ตลอดไป พัฒนาพฤติกรรมในการใช้อินทรีย์ ให้อุจ พัง ตีความ อย่างมีสติ เกิดสมาธิ หมายถึงการ
มีจิตตั้งมั่น เป็นกุศล ประกอบด้วยจิตใจที่มีคุณธรรม การตั้งมั่น ของจิตทำให้มีจิตใจที่มี
สมรรถภาพ มีสติ มีสมาธิและการมีสุขภาพจิตที่ดี ทำให้เกิดปัญญา ผู้มีปัญญา เฉลียวฉลาด
จะมีความมั่นใจ มีความเชื่อมั่นในสิ่งที่เป็นกุศล ความดี

อภิปรายผล

จากการวิจัย มีประเด็นน่าสนใจที่นำมาอภิปรายผล ดังนี้

ผลจากการวิจัยพบว่า แนวคิดในการเสริมสร้างความสุข นั้นมองเห็นว่าความสุขนั้น
ขึ้นอยู่กับ การได้รับการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล
การสร้างสรรค์ชีวิตให้เป็นผู้ที่มีความสุขที่แท้จริง (Happy Create Life) คือเป็นผู้ที่มีสภาพจิตที่
สงบเรียบร้อยและเป็นผู้มีชีวิตมีคุณภาพทางกายและจิตพร้อมที่จะทำให้อื่นได้อย่างเต็มที่
ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชุตินา สุระเศรษฐ์ และผลการวิจัยของรศ.รินทร์ เกรย์ และคณะ
ซึ่งพบว่า ความสุขจะเป็นตัวบ่งชี้อย่างหนึ่ง ประกอบด้วยความพอใจในชีวิตที่มีการเกื้อกูลกัน
มีศรัทธาต่อความถูกต้องดีงาม มีใจที่สุขสงบ การมีปัญญารู้ และเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต
ถึงคุณภาพชีวิตที่ดีที่สอดคล้องกับสภาพบริบทของสังคมและวัฒนธรรมไทย (ชุตินา สุระเศรษฐ์,
2554) (รศ.รินทร์ เกรย์ และคณะ, 2553) นอกจากนั้นในนักจิตวิทยากลุ่มต่างๆ เช่น Positive

Psychology ที่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างบุคคลให้มีความสุข โดยมี Mind - Set หรือ แนวคิดในพื้นฐานของความสุข จากมุมมองต่อชีวิตและโลกในเชิงบวก (อริยญา ตัณฑ์ภักดิ์, 2561) ในแนวทางจิตวิทยาเชื่อว่า Mind - set หรือ กรอบความคิด หรือแนวทางทั่วไปที่คนๆ หนึ่งใช้ในการมองโลก หรือ ตีโจทย์ หรือ ตีความ สิ่งที่เราเห็น รับรู้ รับฟัง ได้รับความรู้สึกนั้นต่างกัน สอดคล้องกับที่ ดร.อาจง ชุมสาย ณ อยุธยา ผู้ก่อตั้งโรงเรียนสัตยาไส กล่าวว่า สำหรับบุคคลที่ ประสบความสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่งจะมี Mind - Set ของเขาที่แตกต่างจากคนอื่นทั่วไป บุคคลเหล่านี้จะไม่เป็นทาสของประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ปาก กาย จะมีสภาพจิตที่ เข้มแข็ง รู้เท่าทันกิเลส (อาจง ชุมสาย ณ อยุธยา, 2543) ความสุขจะเป็นตัวบ่งชี้อย่างหนึ่งถึง ชีวิตที่มีคุณภาพดีร่วมกับสุขภาพจิตและกาย มนุษย์เป็นทรัพยากรสำคัญของประเทศหากมี คุณภาพชีวิตที่ดีย่อมมีคุณค่าและประโยชน์อย่างสูงสุด ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมก็จะไม่มี อย่างเป็นไปในทุกวันนี้

ในบริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสูตร ในสังคมไทยควรต้องมีการเปลี่ยนวิธีคิด ในสังคมด้วยกรอบแนวคิด"เสริมสติ สร้างสรรค์ชีวิต สร้างสุข (Mindfulness Mind - Set, Happy Create Life) ที่เป็นไปเพื่อความมีสติในเบื้องต้น เพื่อความมีปัญญาใน เบื้องปลาย จากการวิจัยพบว่าจุดสำคัญของชีวิตมนุษย์ที่มีการสร้างสรรค์ (Creative) คือจิตที่มี สติ Mindfulness Mind - Set เราต้องรู้จักพัฒนาจิตใจ ควบคุมการรับข้อมูลจากประสาท สัมผัสทั้ง 5 หน้าที่ของเราคือชักพอกจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ และสามารถอธิบายได้ถึงการฝึกจิต ไม่ให้ตกเป็นทาสของประสาทสัมผัส คือ ตา หู จมูก ลิ้น ใจ อันเป็นการเสริมสร้างความสุข ที่ แท้จริง ผู้ปฏิบัติในสติปัฏฐาน 4 จะเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะ ส่งผลให้เป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดี มี ชีวิตที่ดี เป็นการเสริมสร้างสติ (Mindfulness) ลงในบุคคล การสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์มีคุณภาพ จะ เป็นประโยชน์ต่อทั้งตัวบุคคลและสังคมดังเช่นที่ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงกระบวนการในชีวิตคุณภาพ ดังต่อไปนี้

สติสัมปชัญญะ ---สังวร ---อวิปปฏิสาร ---ปราโมทย์ ---ปิติ ---ปัสสัทธิ ---สุข-- อธิบายได้ว่าการสร้างสุขภาพใจต้องเริ่มจาก "สติสัมปชัญญะ" สภาวะทั้งหมดที่ว่ามารวมกัน เป็น "ความสุข" หรือสุขภาพใจที่ดี พื้นฐานของสุขภาพใจอยู่ที่มีสติสัมปชัญญะ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551)

จากการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างคนให้มีความสุขที่แท้จริง คือ การที่ปัจเจกบุคคล ปราศจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอิจฉาริษยา การยึดมั่น การถือตน ความ เกลียด ความแค้น ควรมีการปรับพฤติกรรมด้วยการปรับแนวคิดในบุคคลให้มีความมีสติในทุกขณะของ ชีวิตด้วยการสร้าง Mindfulness Mind - Set พระครูธรรมธรสุขสันต์ สุจิตโต พระวิปัสสนาจารย์ กล่าวว่า "ในการปฏิบัติธรรมไม่มีอะไรจะเทียบเท่ากับสติ อันเป็นมหากุศล แก่นแท้ของ พระพุทธศาสนา คือ การพัฒนาความสุข ซึ่งเกิดจากการสนองความต้องการ ที่ถูกต้องด้วยสติ ที่เรียกว่า ใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ ให้ดี" (พระครูธรรมธรสุขสันต์ สุจิตโต, 2562) พระเมธาวิณัยรส

(สุเทพ ปสิวิโก) กล่าวว่า ผู้เจริญมหาสติปัฏฐาน 4 จะมีสติสัมปชัญญะกำหนดพิจารณาปัจจุบันที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าอย่างต่อเนื่องแล้ววิปัสสนาปัญญาจะเริ่มพัฒนาและแหลมคมขึ้นตามลำดับจนเจริญถึงที่สุดสามารถตัดกิเลสอันเป็นต้นตอของความทุกข์ทั้งปวงได้ ปัญญาที่เกิดขึ้นเป็นปัญญาที่จะส่งผลให้บรรลุถึงความบริสุทธิ์จากกิเลสทุกชนิดได้ซึ่งมาจากการปฏิบัติธรรมทั้งในวิถีชีวิตทั่วไป และการลงลึก (พระเมธาวันียรส (สุเทพ ปสิวิโก), 2562)

รูปแบบ "เสริมสติ สร้างสรรค์ชีวิต สร้างสุข" (Mindfulness Mind - Set, Happy Create Life) เป็นรูปแบบการปรับพฤติกรรมในชีวิตของปัจเจกบุคคล ด้วยกรอบแนวคิด (Mind - Set) จากการนำเอา หลักสติปัฏฐาน 4 มาเป็นฐานหลักในการเสริมสร้างความสุขนำไปสู่การสร้างชีวิตคุณภาพ มีเป้าหมายดังนี้

1. สังคมที่ดีที่สุดคือสังคมที่มีคนมีความสุขมากที่สุดจากการใช้ชีวิตที่มีคุณภาพ ทั้งกายและใจ

2. การเสริมสร้างความสุขที่แท้จริง คือรูปแบบการสร้างสรรค์ชีวิตมนุษย์ด้วยการใช้สตินำทางเพื่อปลูกฝังอุปนิสัยที่ดีงามในปัจเจกบุคคล ให้เป็นคนที่ปราศจาก ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอยากได้ ความอิจฉาริษยา การยึดมั่น การถือตน ความเกลียด ความแค้น

3. มหาสติปัฏฐานสูตรเป็นหลักชัยในชีวิต ในการนำให้มีสติในทุกอิริยาบถในชีวิตประจำวัน

4. การเสริมสร้างความสุขด้วยการปฏิบัติตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตรเป็นกระบวนการที่เป็นการทำงานของจิตที่มีคุณภาพ ความสุขที่แท้จริงนั้นเกิดจากจิตใจสร้างอานาปานของจิตที่ทำให้เกิดความสุข ผู้ที่จะมีความสุขที่เหนือกว่ารูปธรรมได้ต้องศึกษาในธรรม 5 คือ ธรรมสมาธิ 1) ปราโมทย์ 2) ปีติ 3) ปัสสัทธิ 4) สุข 5) สมามิ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551) สภาพจิต 5 อย่างนี้เป็นคุณสมบัติที่ดีงาม ทั้งโดยตัวของมันเองและเป็นตัวชี้วัดความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) คนที่จิตลงตัวเช่นนี้จะมีมีความสุขอยู่ประจำตัวอยู่ตลอดเวลา มีจิตเรียบรื่น มั่นคง มีความสมบูรณ์ของใจที่จะทำงานเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

องค์ความรู้ใหม่

การนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และอธิบายเชิงการพรรณนา ผลจากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลจากการให้ข้อมูลหลัก ตลอดจนการนำเรื่องประเด็นสติปัฏฐาน 4 มาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ จึงเป็นที่เชื่อมั่นได้ว่า เรื่องสติมีความจำเป็นและสำคัญมากที่สุดต่อโลกดังที่เคยเป็นมาแล้ว และจะยังคงความสำคัญอยู่ในยุคสมัยต่อไป จากงานวิจัยหลายเรื่องได้บ่งชี้ไว้ สามารถนำเรื่องสติไปต่อยอดบูรณาการกับเรื่องประเด็นอื่น ๆ ได้เกือบทุกแง่มุม เมื่อกล่าวถึงการปฏิบัติธรรมก็มักจะมีการตีความว่า คือการ

ต้องไปที่วัด นั่งสมาธินานๆ แต่แง่มุมของการวิจัยฉบับนี้ มององค์ความรู้ใหม่ว่า เปรียบเสมือนหลักสูตรหนึ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่นำไปปฏิบัติในทุกกลุ่ม เช่น ในวัด ในสถานปฏิบัติธรรม สถานศึกษา ในโรงเรียนทุกระดับ สรุปรวมก็คือ สามารถนำไปใช้ได้ในทุกองค์กร ทุกหน่วยงาน เป็นหลักสูตรในการจัดการศึกษา และนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตให้มีความสุขเกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

ในงานวิจัยนี้พบว่าองค์ความรู้ใหม่ของการวิจัยรูปแบบของการเสริมสร้างความสุขในบริบทของ การปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน คือ รูปแบบ "การเสริมสติ สร้างสรรค์ชีวิต สร้างสุข (Mindfulness Mind - Set, Happy Create Life)". สามารถสรุปเป็นเป็นองค์ความรู้ด้วยกระบวนการที่เป็นแนวปฏิบัติ จากรูปแบบ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปจัดเป็นรูปแบบ C4 Model ดังนี้

1. Cultivate การปลูกฝัง เป็นการปลูกฝังการเจริญสติในบุคคลในแนวที่เป็น Creativity ด้วยหลักการและวิธีการต่าง ๆ เป็นการปลูกฝังให้มีการดำเนินชีวิตตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร การปลูกฝังศีลในแนวทางของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ในเบื้องต้น ศีลจะเป็นเครื่องกั้นไม่ให้เกิดกิเลส เจริญสติ มีจิตมั่นคง ปลูกฝังการมีสติรู้กาย รู้ใจตามความเป็นจริง

2. Center Center of Mindfulness คือ ศูนย์เสริมสติมีบทบาทเป็นโปรโตโม-สะ เป็นสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัจจัยภายนอก ช่วยสร้างเสริมกระบวนการพัฒนาปัญญาและจิตใจ ศูนย์เสริมสร้างสติ เป็นศูนย์ในการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเป็นคนดีที่รู้เท่าทันกิเลส เพื่อตอบโจทย์ปัญหาการดำรงชีวิตในกระแส บริโภคนิยม

3. Consultant (ผู้ให้คำปรึกษา) มีบทบาทเป็นกัลยาณมิตรในธรรม บุคลากรในศูนย์เสริมสร้างสติ (Mindfulness Mind - set) เป็นผู้มีความสำคัญมากในหลาย ๆ กรณี เพราะจะเป็นผู้ที่สร้างศรัทธาในหมู่ชนได้ มีคุณสมบัติของกัลยาณมิตรประกอบไปด้วยสมรรถนะด้านความรู้ ทักษะ ความมั่นใจ แรงจูงใจ มีบุคลิกภาพดี เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในมหาสติปัฏฐานสูตร และการปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่เคารพ มีบุคลิกภาพที่น่าเลื่อมใส

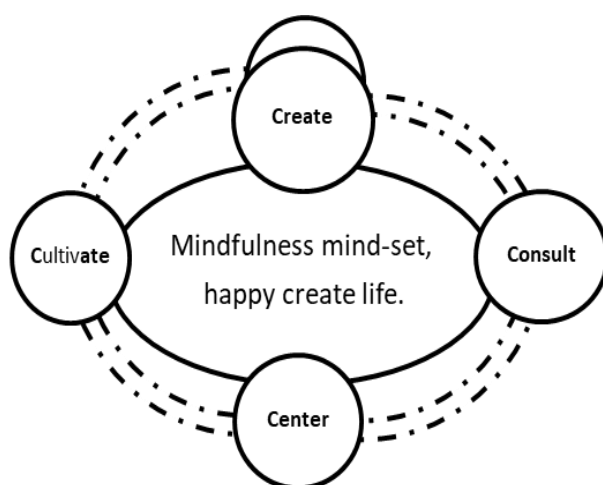
4. Create (สร้างสรรค์) การเสริมสติจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับปัจเจกบุคคลและสังคม การสร้างคนดีที่มีความสุข มีจิตใจที่ดีงาม ปราศจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอิจฉาริษยา การยึดมั่น การถือตน ความเกลียด ความแค้น บุคคลมีจิตเกื้อกูล ไม่แก่งแย่งแข่งขันกันเอาชนะกัน มีความรู้สึกในคุณค่าแห่งตน มีความนับถือ มีการแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสม มีอารมณ์ขัน มีระบบภูมิคุ้มกันความเครียด มีสติไม่ทำผิดพลาด กิเลส จะไม่สามารถครอบงำจิต ฉะนั้น เราต้องคอยรู้ทันจิตไว้ไม่ให้กิเลสครอบงำจิต จิตมีราคะ จิตมีโทสะ จิตฟุ้งซ่าน จิตหดหู่ ก็รู้ตาม พอรู้บ่อย ๆ กิเลส โลภ โกรธ หลง ครอบงำจิตไม่ได้ ศีลจะเกิดโดย Automatic คนทำผิดพลาดเพราะกิเลสครอบงำจิต อย่างจิตมีโทสะ ไปฆ่าเขาก็ได้ หรือ จิตมีโทสะ กลุ้มใจ ไปดื่มเหล้า ผิดศีลได้ จิตมีราคะ โทสะ โมหะ ก็ผิดพลาดได้ทั้ง 5 ข้อ

เพราะฉะนั้นอาศัยสติรู้ทันจิตใจมีกิเลสขึ้นมา รู้ทัน คือการมีสติอยู่ในจิตจะไม่ทำผิดพลาด กล้าแสดงออก

สติเกิดจากการที่จิตจำสภาวะได้แม่นยำ เป็นภาวะจิตที่เป็นกุศล เมื่อมีสติรู้ปัจจุบันขณะจิตจะมีสมาธิขึ้นมาเอง ตรงนี้ใจจะมีความเบา มีความนุ่มนวล อ่อนโยน คล่องแคล่วว่องไว ใจไม่ขี้เกียจขี้คร้าน นั่นคือใจดวงนี้เป็นใจที่พร้อมสำหรับการเจริญปัญญาแล้วเป็นใจที่ทรงสมาธิ ใจมีคุณภาพ พร้อมทั้งจะเดินปัญญา

การสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ทางจิตใจ มีสติสัมปชัญญะด้วยการฝึกในบริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 จากองค์ความรู้ที่ได้ ผู้วิจัยได้แสดงแผนภาพ ดังนี้

C4 MODEL

1. Cultivate ปลูกฝัง ให้มีการดำเนินชีวิตตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร
2. Center ศูนย์เสริมสติ ปรโตโมสะ สร้างเสริมกระบวนการสร้างสรรค์ชีวิต
3. Consultant ที่ปรึกษา มีบทบาทเป็นกัลยาณมิตรที่สำคัญมาก
4. Create สร้างสรรค์ สร้างวัฒนธรรมแห่งการเป็นคนดีที่มีสติรู้เท่าทันกิเลส มีความสุข มีอุปนิสัยที่ดีงามคือคนที่ปราศจากความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอิจฉา ริษยา การยึดมั่นการถือตน ความเกลียด ความแค้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการเสริมสร้างความสุขในบริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสูตร จะเป็นการตอบโจทย์ของเป้าหมายและวิธีการในทางเสริมสร้างความสุขในปัจเจกบุคคล และสังคม ซึ่งมักจะมีคำถามว่า สังคมไทยในปัจจุบันมีความสุขสงบจริงหรือ จากข้อมูลกลับพบว่าสังคมไทยไม่ได้มีความสุขเท่าที่ควรจะเป็น มีปัญหาหลายด้าน ตัวอย่างปัญหาความรุนแรง

ในสังคม เช่น อาชญากรรม นอกจากนั้นยังมีความรุนแรงที่เป็นปัญหาทางจิตใจ คือการมีความเครียดสูง การทะเลาะเบาะแว้ง ในครอบครัว ในองค์กร ไปจนถึงความรุนแรงในระดับสูงสุด คือ การฆาตกรรม การก่อการร้าย ที่สรุปลงได้ว่าเป็นลักษณะที่เห็นได้ชัดเจนถึงการขาดสติ ใช้ชีวิตตามแรงผลักดันทางสัญชาตญาณภายในของร่างกายคือความอยาก จิตเลื่อนไหลตามกระแสโลกภายนอก นอกจากนั้นยังปราศจากการควบคุมจิตใจเป็นลักษณะของจิตใจที่มีสภาวะตกต่ำขาดการกลั่นกรองขาดสติ ปัญหาความรุนแรงในสังคมมักเกิดจากการขาดความยั้งคิดขาดภูมิคุ้มกันจิตใจ

การวิจัยครั้งนี้จะเป็นนวัตกรรมของการฝึกสติเพื่อเสริมสร้างความสุขในบริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสูตรที่ปฏิบัติตามได้ง่าย เมื่อสติอยู่ที่ปัจจุบันและมีสัมปชัญญะ ทำให้รู้และเข้าใจสิ่งนั้นตามที่มันเป็น จิตของเราสามารถฝึกฝนได้ตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตรจะไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบ ผู้ที่ปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตรจะเป็นผู้ที่มีคุณภาพใจที่ดีในเรียบเรียง มีการคิดเชิงบวก มีเหตุผล ความสุขที่แท้จริงนั้นเกิดจากจิตใจสร้างอานุภาพของจิตที่ทำให้เกิดความสุข ผู้ที่จะมีความสุข ที่เหนือกว่ารูปธรรมได้ต้องศึกษาใน ในธรรม 5 คือ ธรรมสมาธิ 1) ปราโมทย์ 2) ปีติ 3) ปัสสัทธิ 4) สุข 5) สมาธิ สภาพจิต 5 อย่างนี้เป็นคุณสมบัติที่พึงงามทั้งโดยตัวของมันเองและเป็นตัวชี้วัดความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม คนที่จิตลงตัวเช่นนี้จะมีความสุขอยู่ประจำตัวอยู่ตลอดเวลาไม่กำลังใจที่จะทำงานที่มีประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม

ข้อเสนอแนะ 1) ในงานวิจัยมหาสติปัฏฐานสูตร ต้องอาศัยหลักการที่ถูกต้องจากพระสูตรในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยต้องศึกษา ค้นคว้า อิงสาระในพระสูตรเป็นหลักพิจารณาและเทียบเคียง การบูรณาการหลักมหาสติปัฏฐานสูตรกับศาสตร์ หรือ แนวคิดทฤษฎีอื่น ๆ ต้องมีความแม่นยำในพระสูตร เข้าใจแก่นแท้ของมหาสติปัฏฐานสูตร 2) ควรมีการวิจัยที่สอดคล้องกับความเข้าใจว่า การเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมชาติของโลกแห่งปรากฏการณ์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตทำให้เราไม่ยึดมั่นอยู่กับสิ่งทั้งหลายราวกับมันจะอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไปการยึดมั่นจะกลายเป็นความทุกข์ เพราะมันไม่ไปกับความจริง ยิ่งกว่านั้นเมื่อการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเราจะไม่ตกใจมากเพราะเราตระหนักว่ามันเป็นธรรมชาติของทุกสิ่ง แล้วเราจะพบว่ามันไม่ได้หนักหนาสาหัสแต่อย่างใดแบบแผนความคิดอัตโนมัติที่เกิดจากนิสัยความเคยชิน ความแสร้งร้ายและการปรุงแต่งของจิตที่ทำให้ความจริงบิดเบือนไป เป็นลักษณะของนามธรรมที่เข้าใจยาก

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการการกองการวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย. (2533). สมเด็จพระพุทธาจารย์กับการวิปัสสนาธุระ. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จำรูญ ยาสุมทร. (2552). คู่มือการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนววิปัสสนาวงศ์พระอรหันต์. เชียงใหม่: ชมรมเผยแผ่พระพุทธศาสนา.

- ชุติมา สุระเศรษฐ. (2554). ความสุขของนิสิตนักศึกษาในบริบทพุทธธรรม: การศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์และการพัฒนามาตรวัด. ใน ดุษฎีนิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาจิตวิทยา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูธรรมธะสุสันต์ สุจิตโต. (15 ต.ค. 2562). การเสริมสร้างความสุขในบริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสูตร. (นางนันทิวัต ไล่เลิศ, ผู้สัมภาษณ์)
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2551). คนเก่งและดีต้องมีความสุข. เรียกใช้เมื่อ 25 เมษายน 2563 จาก <http://www.dhammajak.net/board/viewtopic.php?t=436>
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ). (2538). ความเป็นมาของวิปัสสนากรรมฐาน. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2546). ความสุข 5 ชั้น. เรียกใช้เมื่อ 17 ตุลาคม 2562 จาก <http://www.cdthamma.com/www.cdthamma.com>
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2556). สุขที่ได้ธรรม. นนทบุรี: ดีไซน์ดีไลต์ จำกัด.
- พระเมธาวิญญู (สุเทพ ปสิวิโก). (26 ก.ย. 2562). การเสริมสร้างความสุขในบริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสูตร. (นางนันทิวัต ไล่เลิศ, ผู้สัมภาษณ์)
- รศ.รินทร์ เกรย์ และคณะ. (2553). ความสุขเป็นสากล. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สวนดุสิตโพล มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. (2562). สิ่งที่ประชาชนวิตกกังวล. เรียกใช้เมื่อ 8 กันยายน 2562 จาก <http://www.thairath-lund.or.th/www.thairath-lund.or.th>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. เรียกใช้เมื่อ 3 มีนาคม 2563 จาก <http://www.nesdb.go.th>
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2561). ประเทศที่อันตรายสำหรับนักท่องเที่ยวมากที่สุดในโลก. เรียกใช้เมื่อ 3 มีนาคม 2563 จาก thip12@hotmail.com
- อริยญา ตัญญูศิริ. (2561). สร้างพื้นที่สัจทางบวกและความสุข. เรียกใช้เมื่อ 23 ตุลาคม 2561 จาก [www.http:// thaihealth.or.th](http://thaihealth.or.th)
- อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา. (2543). Mind-Set. วารสารท่องเที่ยวโลกการศึกษา, 1(1), 32-58.

**การพัฒนาแนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของ
พนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทย***
**DEVELOPMENT FINANCIAL PLANNING AFTER RETIREMENT
OF EMPLOYEES IN PRIVATE BUSINESSES IN THE EASTERN REGION
OF THAILAND**

ภาสกร จุตะกานนท์

Pasakron Jutakanon

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University, Thailand

E-mail: pasakron.ju@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคในการวางแผนการเงินเพื่อวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณ และ 3) เพื่อพัฒนาแนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิในด้านวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณ 5 คน 2) เจ้าหน้าที่ระดับสูงของหน่วยงานภาครัฐ 5 คน 3) นักวิชาการหรือจากองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร 5 คน และ 4) ตัวแทนผู้เกษียณอายุ 5 คน รวม 20 คน การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ผู้เกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออก จำนวน 400 คน ทำการสุ่มตามการแบ่งเขตของ 4 จังหวัด ได้แก่ ชลบุรี จันทบุรี ระยองและตราด จังหวัด ๆ ละ 100 คน ทำการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาและอุปสรรคในการวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชน ซึ่งการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุ มีความสำคัญต่อความสำเร็จในการวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนจะต้องมีการประเมินสถานการณ์ทางการเงิน จากรายได้ ค่าใช้จ่าย สินทรัพย์ ภาระหนี้สินและเงินออมที่มีอยู่มีการจัดทำงบรายได้และค่าใช้จ่ายการกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนว่าต้องการเงินที่เท่าไร ยอดที่ต้องออมประมาณเท่าไร 2) ปัจจัยทั้ง 3 ตัว คือ 2.1) ด้านการลงทุน 2.2) ด้านการออมเงิน 2.3) ด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุ มีค่าสัมประสิทธิ์ 0.321, 0.231 และ 0.196 ตามลำดับมีอิทธิพลต่อการวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สามารถพยากรณ์ได้

* Received 4 April 2020; Revised 16 May 2020; Accepted 19 May 2020

ประมาณ 77.6 % 3) แนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชน ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 3.1) ด้านการลงทุน 3.2) ด้านการออมเงิน 3.3) ด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุ

คำสำคัญ: แนวทางวางแผนการเงินหลังเกษียณอายุ, พนักงานเอกชน, เขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออก

Abstract

This article has a purpose. to study 1) Problems and obstacles in financial planning for retirement of private employees in the eastern economic area of Thailand, 2) factors affecting financial planning after retirement, and 3) development of guidelines. Financial planning after retirement It is a combination of quantitative and qualitative research. Use the interview form Data were collected from 4 groups of experts, consisting of 1) 5 experts and experts in post-retirement financial planning, 2) 5 senior officials of government agencies, and 3) academics or from non-profit organizations 5 And 4) 5 representatives of retirees, a total of 20 people. The quantitative research uses a population questionnaire and sample groups are retirees of private employees. In the Eastern Economic Area, 400 people were randomly selected according to the zoning of 4 provinces, namely Chon Buri, Chanthaburi, Rayong and Trad. Each week, 100 people were conveniently selected. The results of the research showed that 1) Problems and obstacles in financial planning after retirement of private employees Which to prepare for retirement Important to the success in retirement financial planning of private employees is to assess the financial situation from income, expenses, assets, liabilities and savings that are available. Income and expenses are prepared. Setting clear goals for how much money is needed. How much does the amount of savings require? 2) All 3 factors are 2.1) Investment 2.2) Money saving 2.3) Prepare for retirement The coefficient values of 0.321, 0.231 and 0.196, respectively, influenced the retirement financial planning of private employees. Statistical significance at the level of 0.05 can be estimated at 77.6% 3) The financial planning plan for retirement for private employees consists of 3 areas which are 3.1) investment 3.2) saving 3.3) preparation for retirement

Keywords: Financial Planning For Retirement, Private Employees, Eastern Economic Area

บทนำ

ปัจจุบันองค์การสหประชาชาติ ได้มีนโยบายให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเอง จากการกำหนดหลักปฏิบัติที่จะใช้ในการวางแผนเพื่อรองรับให้ผู้สูงอายุให้มีความพร้อมในการอยู่ด้วยตนเอง ตามลำพังเพราะหากระบบสวัสดิการจากภาครัฐ องค์กรต่าง ๆ ในเรื่องของสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการยังไม่เหมาะสม จะมีความเป็นอยู่ที่ลำบากขึ้น (United Nations, 2561) รวมทั้งจากจำนวนสัดส่วนผู้สูงอายุที่ยากจนได้เพิ่มมากขึ้น และยังมีภาวะความเจ็บป่วย และภาวะทุพพลภาพ รวมทั้งผู้ที่มีอายุ 75 ปี ขึ้นไปมีโรคประจำตัวมากกว่า 3 โรค มีปัญหาโรคภัยเรื้อรัง เช่น โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน โรคหัวใจ สมองเสื่อม โรคเมเร็งและมีภาวะทุพพลภาพระยะยาว มีสภาวะบกพร่องทางปัญญา โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไป มีความผิดปกติมากกว่าทุกกลุ่ม อีกด้วย สำหรับประเทศไทยก็มีแนวโน้มว่าจำนวนและอัตราส่วนผู้สูงอายุไทยเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งจำนวนผู้สูงอายุจะมีมากกว่า 7 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 10.17 และคาดว่าจะเพิ่มเป็นร้อยละ 13.18 ในปี 2025 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561) ฉะนั้นในอนาคตจะเกิดวิกฤตผู้สูงอายุ ที่ต้องใช้งบประมาณด้านสวัสดิการและสังคมที่สูงมาก จากภาระหน้าที่ที่ต้องดูแลผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ขณะที่ปริมาณของคนวัยทำงานที่จะเสียภาษีให้กับรัฐบาลกลับมีจำนวนลดลง อันเป็นปัญหาต่อสังคมและเศรษฐกิจที่จะส่งผลเสียต่อการพัฒนาประเทศ

ในการพัฒนาแนวทางการวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณ จึงถือว่ามีความสำคัญในการสนับสนุนให้ทุกคนมีความเชื่อมั่นที่จะพึ่งพาตนเองได้ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ มีสติปัญญา อารมณ์ที่มั่นคง สามารถประยุกต์ความรู้ไปใช้ในสังคมได้อย่างมีสติ มีคุณธรรม สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีคุณภาพ ตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ทรงวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็งยั่งยืน ซึ่งการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้ที่จะเข้าสู่วัยเกษียณอายุ จะเป็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการให้ผู้เกษียณอายุ มีศักยภาพในการพึ่งตนเองได้ (Self-reliance) สามารถทำในสิ่งที่ปรารถนา ทำประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม มีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่เตรียมพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึง (สำนักส่งเสริมสุขภาพ, 2561) เพราะในอนาคตอุปสรรคในการดำเนินชีวิต ซึ่งต้องมีกระบวนการรองรับอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ผู้เกษียณอายุ ยังมีปัญหาถูกทอดทิ้ง ขาดคนดูแลเอาใจใส่ โดยธรรมชาติแล้วผู้ที่เข้าสู่วัยผู้เกษียณอายุ มักจะมีความเสื่อมทางด้านอารมณ์และจิตใจควบคู่กับความเสื่อมโทรมในทุกด้านที่มักจะส่งผลให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นบุคคลไร้ค่าต้องพึ่งพาคนอื่น เป็นกลุ่มคนที่ครอบครัวและสังคมให้ความสำคัญน้อยลง ถูกทอดทิ้งให้ตามลำพังมากขึ้น ประสบกับ

ปัญหาค่าครองชีพที่ไม่เพียงพอ ขาดคุณภาพชีวิต สูญเสียบทบาททางสังคม อำนาจในการปกครองมีความกังวลใจและน้อยใจได้ง่าย (Borse, D. D., 2014)

รัฐบาลของนายกรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มีนโยบายจัดตั้งกองทุนการออมแห่งชาติ คือกองทุนบำนาญสำหรับทุกคนที่มีอาชีพอิสระให้ได้มีหลักประกันความมั่นคงให้ชีวิตยามเกษียณ เพื่อให้ประชาชนมีการออมและให้ผลประโยชน์ตอบแทน กระทั่งพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้รายงานว่ามีผู้ที่เข้าสู่วัยเกษียณอายุการทำงานส่วนใหญ่ไม่ได้มีการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยปลดเกษียณ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจซึ่งพบว่าผู้ที่อยู่ในวัยเกษียณอายุการทำงานถึงร้อยละ 88 ไม่เคยมีการวางแผนการเงินเลย และเพียงประมาณ 1 ใน 5 ของกลุ่มบุคคลตัวอย่างเท่านั้นที่มีการเตรียมตัวด้านการเงินที่ก่อให้เกิดผลกระทบในด้านเศรษฐกิจต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2561) ผลกระทบจากการเกษียณอายุที่เกิดขึ้นในช่วงต่างๆ มีผลกระทบหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นความเครียดจากการเป็นหนี้สิน ความเหงาจากการขาดเพื่อน ความหงุดหงิดจากการที่ร่างกายไม่แข็งแรง ต้องประสบกับปัญหาความเสื่อม ความถดถอยของอวัยวะต่าง ๆ เช่น ระบบประสาทเสื่อมลง ตามองไม่ชัด หูตึง ระบบกระดูกเสื่อม ความเปราะบางจากการที่ไม่มีอะไรทำต้องละทิ้งบทบาททางสังคมที่เคยปฏิบัติมาอย่างยาวนาน สูญเสียตำแหน่งหน้าที่ อำนาจและเกียรติยศ เกิดความรู้สึกว่าเป็นคนที่ไม่รู้คุณค่า เป็นการนำไปสู่การมีอารมณ์หงุดหงิด ฉุนเฉียว ซึมเศร้า หวาดระแวง ท้อแท้ ผิดหวัง โดดเดี่ยว ขาดความพึงพอใจต่อสภาพชีวิตจนอาจถึงกับฆ่าตัวตายได้ ผู้เกษียณอายุไม่ได้ทำงาน รายได้ที่เคยได้ตามปกติลดน้อยลงมีค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพเพิ่มมากขึ้นเพราะสุขภาพแยลงและค่าใช้จ่ายในส่วนนี้จะมีปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ไปตามอายุ (กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย, 2562)

จากที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าปัญหาทางการเงินถือเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ สภาวะทางจิตใจ ความเครียดเมื่อประสบปัญหาทางการเงิน การที่ไม่สามารถใช้เวลาว่างได้ เมื่อมีรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายจึงจำเป็นต้องมีการหารายเสริม ซึ่งการออมมีหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น เงินฝาก หุ้น พันธบัตรรัฐบาล การทำประกันชีวิตและประกันอุบัติเหตุแต่เรื่องการวางแผนทางการเงินกลายเป็นเรื่องที่มีความน่าเป็นห่วงสูง เพราะผู้ที่เกษียณอายุจำนวนมากในปัจจุบันกำลังตกอยู่ในสถานะที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุในลักษณะการเสื่อมถอยทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์สังคม มีผลทำให้ผู้สูงอายุทั่วไปเผชิญกับปัญหาหลัก 3 ประการ ได้แก่ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและสุขภาพ นอกจากนั้นจะเป็นภาระต่อระบบการบริการสุขภาพอย่างมากในอนาคตถ้าไม่เริ่มดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทย” และวิเคราะห์สภาพปัญหาในปัจจุบันเพื่อสร้างความรู้ร่วมกันและกำหนดแนวทางการพัฒนา

แผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทย ด้วยการผสมผสานแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาพัฒนาให้ได้องค์ความรู้อย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ผู้เกษียณอายุได้รับประโยชน์ ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัวและชุมชนตลอดจนประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคในการวางแผนการเงินเพื่อวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนการเงินเพื่อวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทย
3. เพื่อพัฒนาแนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทยที่มีประสิทธิภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้ คือ พนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออก 4 จังหวัด ได้แก่ ชลบุรี จันทบุรี ระยอง และตราด เนื่องจากประชากรมีขนาดใหญ่และไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนดังนั้นผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Simple size) ขนาดตัวอย่างสามารถคำนวณได้จากสูตรไม่ทราบขนาดตัวอย่างของ W.G. Cochran โดยกำหนดระดับค่า ความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 (Cochran, W. G., 1953) ได้กลุ่มตัวอย่าง 385 คน ทั้งนี้ผู้วิจัยประมาณการเพื่อแบบสอบถามบางฉบับไม่สมบูรณ์เพิ่มเติมเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน และจะทำการสุ่มตามการแบ่งเขตของ 4 จังหวัด ได้แก่ ชลบุรี จันทบุรี ระยอง และตราด จำนวนจังหวัดละ 100 คน แล้วเลือกแบบบังเอิญ คือเจอใครก็เลือกจนครบตามจำนวนที่ต้องการเพื่อให้ได้ตัวแทนของประชากรที่ดีทั้งหมด 400 คน (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2550)

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) ที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ มีจำนวน 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิในด้านวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณจาก นายกสมาคมหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องโดยตรง จำนวน 5 คน 2) เจ้าหน้าที่ระดับสูงของหน่วยงานภาครัฐ ที่มาจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงมหาดไทย จำนวน 5 คน 3) กลุ่มนักวิชาการหรือจากองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร จำนวน 5 คน และ 4) ตัวแทนผู้เกษียณอายุ จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน มาศึกษาแบบเจาะจง เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกแต่มีรายละเอียดอย่างรอบด้านของประเด็นที่ศึกษาและทำให้มีความน่าเชื่อถือโดยใช้วิธีการวิเคราะห์สาระ (Content Analysis) จากการสัมภาษณ์รายบุคคล โดยจะทำการศึกษาตัวแปรเหตุ ตัวแปรผลที่อยู่ในรอบความคิดทั้งหมดได้ตั้งไว้เป็น

การชั่วคราวมาก่อน เพื่อใช้เป็นแนวทางการทำวิจัยในเบื้องต้นที่พร้อมที่จะเปลี่ยนไปตามความจริงที่ค้นพบในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ทำกรวิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยที่เน้นการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ หรือที่เรียกว่าการวิจัยแบบผสมผสาน ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย

การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม จำนวน 1 ฉบับแบ่งออกเป็น 5 ตอน โดยตอนที่ 1 มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List Form) เพื่อสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนข้อคำถามในตอนที่ 2-4 แบ่งเป็นตัวบ่งชี้ของปัจจัยเกี่ยวกับความรู้ด้านการลงทุนและการออมเงิน การเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุ และการพัฒนาแนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณ ของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทยที่มีประสิทธิภาพ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จัดอันดับ 5 ระดับของลิเคิร์ท (Likert) และตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มีลักษณะที่มีคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questions)

การวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured Interview) เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ทั้ง 4 กลุ่ม โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ และจดบันทึกด้วยตัวเอง

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามโดยศึกษาหลักการ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำผลการศึกษามาสร้างแบบสอบถาม และเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความตรงทางเนื้อหา (Content Validity) หรือความสอดคล้องระหว่างข้อความที่เขียนขึ้นในแบบสอบถามกับนิยามศัพท์ที่กำหนดไว้ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) โดยมีค่า IOC ตั้งแต่ .60 - 1.00 ปรับแก้แบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเสร็จแล้วนำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน แล้วนำผลการทดลองมาใช้คำนวณเพื่อหาค่าความเที่ยง (Reliability) โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ควรมีค่าความเชื่อมั่นอย่างน้อย 0.70 ขึ้นไป (Garrett, H. E., 1965) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .75 ซึ่งเป็นค่าที่ยอมรับได้แสดงถึงว่ามาตรวัดของแบบสอบถามในแต่ละปัจจัยมีความเชื่อถือได้และความสอดคล้องภายในของการวัด (Reliability) สามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างโดยผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณ ข้อมูลจากแบบสอบถามในตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยแจกแจงความถี่ และร้อยละ ส่วนข้อมูลจากแบบสอบถามในตอนที่ 2 - 4 วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติอนุมาน ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการทดสอบอิทธิพลของตัวแปรต้นและ ตัวแปรตามโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Coefficient) โดยหาค่าสหสัมพันธ์พหุคูณ (multiple correlation) เพื่อค้นหาตัวพยากรณ์จากนั้นทดสอบนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ ตรวจสอบข้อสมมติโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวน F - Test หรือ T - Test และสร้างสมการพยากรณ์

การวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) อย่างละเอียด จนกระทั่งข้อมูลครบถ้วน ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบข้อมูลด้วยการใช้คำถามเดียวกันหลาย ๆ คน ทำการเปรียบเทียบคำตอบกับข้อมูลที่ได้จากเอกสาร บทความวิชาการ รายงานการสัมมนาและงานวิจัยต่าง ๆ พร้อมทั้งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของข้อมูล จากนั้นจึงนำประเด็นหลัก (Major themes) มาพิจารณาแบ่ง ออกเป็นประเด็นย่อย (Sub - Themes) และหัวข้อย่อย (Categories) และตรวจสอบความ ถูกต้อง หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการตีความเพื่อสร้างข้อสรุปของข้อมูลประเด็นต่างๆ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยการเขียนแบบพรรณนาระยะเวลาในการเก็บข้อมูลที่ทำการศึกษาระหว่างเดือน ตุลาคม - ธันวาคม พ.ศ. 2561

ตัวแปรต้น (Independent Variables) ซึ่งมี 3 ได้แก่ 1) คุณลักษณะส่วนบุคคล 2) ทักษะและความรู้ 3) การเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุ ส่วนตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือการพัฒนาแนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทยที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยซึ่งมี 2 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการออมเงิน 2) ความรู้ด้านการลงทุน

ผลการวิจัย

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน 237 คน คิดเป็นร้อยละ 59.25 มีอายุ มากกว่า 50 ปี จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 27.75 สถานะสมรส จำนวน 212 คน คิดเป็นร้อยละ 53.0 ระดับการศึกษา ปริญญาตรี จำนวน 258 คน คิดเป็นร้อยละ 64.5 มีรายได้ต่อเดือน 20,001 – 25,000 บาท / เดือน จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 22.5 ประสบการณ์ในการทำงาน ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 30.5 จำนวนสมาชิกในครอบครัว 3 คน จำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 32.75 และภาวะสุขภาพปกติ จำนวน 179 คน คิดเป็นร้อยละ 44.75 ผลการวิจัยนำเสนอตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรคในการวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่งการออมในแต่ละช่วงอายุจะเป็น จำนวนรายได้ส่วนที่เหลือหลังหักค่าใช้จ่าย เงินที่เหลือโดยไม่ได้เอาไปใช้นั้น จะมีปริมาณเงินออมจะมีปริมาณมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน เช่นสามารถนำเงินออมไปลงทุนเพื่อเพิ่มรายได้ไม่ว่าจะเป็นการนำเงินไปฝากสถาบันการเงินหรือธนาคาร การซื้อหุ้น การซื้ออสังหาริมทรัพย์ กองทุนรวมหุ้นระยะยาว ประกันชีวิต กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ ประกันสังคม หรือการนำเงินไปลงทุนนอกจากจะเป็นเพิ่มรายได้ให้กับตนเองแล้ว ลักษณะการออมเงินจะมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามปัจจัยของพนักงานเอกชนหรืออัตราผลตอบแทนรวมทั้งพฤติกรรมการออมซึ่งเป็นการแสดงออกหรือนิสัยของพนักงานเอกชน ในการเก็บสะสมเงินไว้เพื่อวัตถุประสงค์การออมของแต่ละคนที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออมประกอบด้วยผลตอบแทนที่ได้รับจากการออม มูลค่าของอำนาจซื้อของเงินในปัจจุบัน รายได้สุทธิ และ ความแน่นอนของจำนวนรายได้ในอนาคตหลังเกษียณอายุ

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทย พบว่า ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวแปรต่าง ๆ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ 1) ด้านการลงทุน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 อยู่ในระดับมาก 2) ด้านการออมเงิน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 อยู่ในระดับมาก 3) ด้านการพัฒนาแนวทางการวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทยที่มีประสิทธิผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 อยู่ในระดับมาก 4) ด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 อยู่ในระดับมาก รายละเอียดตามตารางดังนี้

ตารางที่ 1 ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของความคิดเห็นของตัวแปรต่าง ๆ

ลำดับ	ตัวแปร	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
1	ด้านการลงทุน	3.90	0.65	มาก
2	ด้านการออมเงิน	3.87	0.73	มาก
3	ด้านแนวทางการวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทยที่มีประสิทธิผล	3.85	0.62	มาก
4	ด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุ	3.79	0.72	มาก

ตารางที่ 2 ค่าสหสัมพันธ์ ถดถอยพหุคูณ ระหว่างตัวแปรตามกับปัจจัยตัวแปรต้นทั้ง 3 ตัว

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	.049	.148			
X1	.231	.029	.235	9.854*	.000
X2	.321	.032	.334	13.329*	.000
X3	.196	.034	.195	7.851*	.000

สำหรับการแปรผลดังกล่าวตามตารางนี้ สามารถเขียนสมการอยู่ในรูปคะแนนมาตรฐาน ได้ดังนี้

$$Z = 0.235 X_1 + 0.334 X_2 + 0.195 X_3$$

และสามารถเขียนในรูปของคะแนนดิบ ได้ดังนี้

$$Y = 0.049 + 0.231 X_1 + 0.321 X_2 + 0.196 X_3$$

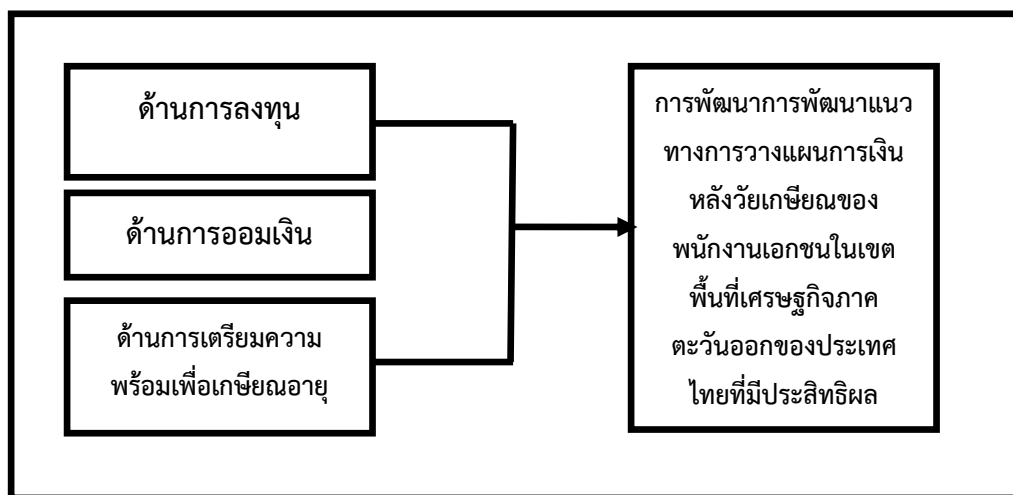
จากผลดังกล่าวปัจจัยด้านการลงทุน ด้านการออมเงิน และด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุ มีผลต่อการพัฒนาแนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชน ในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีค่า R Square ซึ่งแสดงถึง อำนาจในการพยากรณ์ ระหว่าง ตัวแปรตามและ Predictor หรือ ปัจจัยที่ส่งผลทั้ง 3 ตัว สามารถพยากรณ์ได้ประมาณ 77.6% โดยเรียงลำดับค่าอิทธิพลของตัวแปรต้นที่มีต่อตัวแปรตาม ดังต่อไปนี้

ลำดับที่ 1 ด้านการลงทุน มีค่าสัมประสิทธิ์ 0.321

ลำดับที่ 2 ด้านการออมเงิน มีค่าสัมประสิทธิ์ 0.231

ลำดับที่ 3 ด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุ มีค่าสัมประสิทธิ์ 0.196

3. แนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชน ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการลงทุน 2) ด้านการออมเงิน 3) ด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การพัฒนาแนวทางการวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชน
ในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทยที่มีประสิทธิภาพ

อภิปรายผล

ปัญหาและอุปสรรคในการวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทยในปัจจุบัน ซึ่งการออมในแต่ละช่วงอายุจะเป็น จำนวน รายได้ส่วนที่เหลือหลังหักค่าใช้จ่าย เงินที่เหลือโดยไม่ได้เอาไปใช้นั้น จะมีปริมาณเงินออมจะมี ปริมาณมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน เช่นสามารถนำเงินออมไปลงทุน ที่เป็นเช่นนี้อาจ เนื่องมาจากช่วงระยะเวลาหลังการเกษียณอายุการทำงาน ถือว่ามีความสำคัญมากเพราะเป็นช่วง สุดท้ายของชีวิตที่ต้องหยุดพักจากการทำงานแต่ทำให้ประสบปัญหาหลายด้าน ทั้งสุขภาพ เศรษฐกิจ การขาดเพื่อน ที่อยู่อาศัยและการปรับตัว ในลักษณะของการเสื่อมถอยลงมีรายได้ลดลง และยังมีรายจ่ายที่ต้องใช้ในชีวิตประจำวันและในการดูแลสุขภาพ ต้องเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจ มีเวลาว่างมากขึ้น เกิดปัญหาการปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตใหม่รู้สึกตัวเองด้อยคุณค่า ไม่มีความสำคัญ ไม่มีประโยชน์ เกิดความรู้สึกเหงา ว่าเหวและซึมเศร้าทางด้านสังคมจะถูกเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ จากการมีสถานภาพสูง กลายเป็นบุคคลธรรมดาไม่มีอำนาจซึ่งช่วงระยะเวลาหลังการเกษียณอายุ อาจมีเวลา 20 - 30 ปี ซึ่งต้องใช้การเตรียมพร้อมในด้านต่าง ๆ มากมายโดยเฉพาะด้านทรัพย์สิน เงินทอง เพื่อที่จะทำให้ชีวิตที่เหลืออยู่เป็นช่วงชีวิตที่บั้นปลายมีคุณภาพที่ดี การเตรียมความพร้อม เพื่อเกษียณอายุถือเป็นการวางแผนชีวิตสำคัญที่มีเป้าหมายอยู่ที่การประสบความสำเร็จและ ความสุขในชีวิต สอดคล้องกับ Maximiliane E. Szinovacz ที่พบว่าความสุขสมบูรณ์ในวัย เกษียณอายุต้องพิจารณา สุขภาพร่างกาย สุขภาพจิต สัมพันธภาพกับบุคคลอื่น การใช้เวลา

สถานที่อยู่อาศัย วิธีชีวิตใหม่ และฐานะการเงินที่เปลี่ยนไป เพื่อให้กระบวนการนี้ต่อเนื่องเป็นการป้องกันภาวะวิกฤติในช่วงสุดท้ายของชีวิต ระยะเวลาความพร้อมเพื่อเกษียณอายุที่เหมาะสมของแต่ละบุคคลจะมีความแตกต่างกัน และควรเริ่มเตรียมตัว 10-20 ปีก่อนเกษียณอายุให้เตรียมความพร้อมตั้งแต่อายุ 40 ปี (Szinovacz, M. E. , 2003) สอดคล้องกับ Taylor & Doverspike ที่พบว่าบุคคลควรมีการเตรียมความพร้อมให้เร็วที่สุดและการมีพฤติกรรมที่เหมาะสม เพื่อให้ตนเป็นที่พึ่งแก่ตนเองในทุกด้านเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีอิสระและมีศักดิ์ศรี คงสภาพภาพช่วยเหลือตนเอง ครอบครัวและสังคมให้นานที่สุด ก่อนจะเข้าสู่ภาวะพึ่งพาและภาวะทุพพลภาพ (Taylor, M. A., & Doverspike, D., 2003) สอดคล้องกับ Cahill et al. พบว่าการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุต้องมีการเตรียมในระยะยาว เพราะทุกคนต้องการมีชีวิตหลังเกษียณที่สบาย จึงต้องมีการวางแผนด้านการเงินให้มาก และการใช้เวลาว่าง การพัฒนาทักษะการใช้เวลาว่างจะทำได้ง่าย การดูแลสุขภาพสุขภาพ ตั้งแต่วัยหนุ่มสาว ผู้ที่ไม่ดูแลสุขภาพของตนมาแต่ต้น สุขภาพในวัยเกษียณอายุก็จะไม่ติดตามไปด้วย (Cahill K. E. et al., 2017)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทย พบว่าค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวของตัวแปรต่าง ๆ โดยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านการลงทุน ด้านการออมเงินที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการวางแผนการเงินเพื่อวัยเกษียณจะสำเร็จหรือไม่ จะพิจารณาจากหลักทรัพย์ที่มีเช่น หุ่นสามัญหรือพันธบัตร เป็นหลักทรัพย์ที่มีสภาพคล่อง ซึ่งสามารถเปลี่ยนเป็นเงินได้เมื่อยามเกษียณหรืออสังหาริมทรัพย์ เช่นบ้าน ที่ดิน ซึ่งก่อให้เกิดรายได้โดยการให้เช่าหรือขายได้เพื่อเป็นแหล่งเงินยามเกษียณ ธรรมเนียมประกันชีวิต ซึ่งเป็นการออมเงินพร้อมได้รับความคุ้มครองสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต เช่น การสูญเสีย อวัยวะ ทุพพลภาพ หรือสูญเสียรายได้ในยามชร่า จำนวนเงินสดหรือทรัพย์สินที่เหมือนเงินสด เงินจากกองทุนประกันสังคมหรือกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ และเงินสะสมเพื่อเกษียณอายุโดยรวมออมทุกเดือนหรือทุกปีตั้งแต่ปัจจุบันไปจนถึงเกษียณอายุ สอดคล้องกับ เนษพร นาคสีเหลือง ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการออมเพื่อเตรียมความพร้อมการเกษียณอายุของพนักงานธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่ ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการออมมากที่สุด คือ ทักษะการออม รองลงมาคือ อัตราผลตอบแทน การยอมรับความเสี่ยงและปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครอบครัวความถี่ในการออมและระยะเวลาการออม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ทักษะการออมมีผลต่อการออมประเภทเงินฝาก ตราสารทุนและการออมรูปแบบอื่น และการยอมรับความเสี่ยงมีผลต่อรูปแบบการออมประเภทตราสารหนี้ ตราสารทุน และการออมรูปแบบอื่นเพื่อเป็นเงินทุนที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในช่วงหลังเกษียณอายุ การวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นต่อการปรับตัวต่อการเกษียณ โดยมีทั้งที่มีรูปแบบและไม่มีรูปแบบซึ่งจะส่งผลดีในการเงินช่วยให้การบริหารจัดการด้านการเงินดีขึ้นได้อย่างแท้จริง และยังทำนายพฤติกรรมทางการเงินและการออมเงินได้ด้วย

ในการจัดการการเงินของพนักงานเอกชนจะขึ้นอยู่กับอาชีพซึ่งทุกคนจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพื่อเตรียมพร้อมที่จะเผชิญปัญหาทางการเงินหรือทางจิตใจ เมื่อปลดเกษียณ เพราะคนส่วนมากพยายามทำงานหนักมาตลอดชีวิตเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ด้วยการสร้างสมทรัพย์สิน ความมั่งคั่งให้กับตัวเองโดยทรัพย์สินที่มีมูลค่าเพิ่มพูนขึ้นจะเกิดจากการบริหารเงินอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพเท่านั้น (เนษพร นาคสีเหลือง, 2558) สอดคล้องกับ Gregg M. Lunceford ที่พบว่า เป้าหมายทางการเงินที่ดีต้องเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ในการจะบรรลุเป้าหมายหรือให้ได้ในสิ่งที่ต้องการจะต้องมีต้นทุนหรือต้องใช้เงินจำนวนที่ต้องใส่รายละเอียดและองค์ประกอบของเวลามาเป็นตัวกำหนดภายใต้เงื่อนไขหรือสถานะภาพทางการเงินของแต่ละบุคคล (Lunceford G. M., 2017)

แนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทย ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการลงทุน 2) ด้านการออมเงิน 3) ด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุ ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากการวางแผนทางการเงินที่ดีควรมีความเข้าใจด้านเศรษฐกิจ สังคม และการบริหารการเงิน เพื่อความถูกต้อง สมเหตุสมผลและเป็นไปได้การจัดการการเงินที่สำคัญ จะเป็นการสร้างฐานะความมั่นคงทางการเงินมีการลงทุน โดยเลือกหลักทรัพย์ที่จะลงทุนให้เหมาะสม เพื่อความมั่นคงและสุขสบายตลอดชีวิตของผู้เกษียณอายุ สอดคล้องกับ Jariwala Harsha Vijaykumar พบว่า การวางแผนการเงินจะเป็นกระบวนการในการจัดการกับเงินเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเงินที่ต้องการโดยเป้าหมายทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีบ้าน มีทุนการศึกษาบุตรมีเงินเพียงพอในการใช้จ่ายตลอดชีวิต (Jariwala, H. V., 2013) สอดคล้องกับ Rosilyn H. Overton พบว่า การวางแผนทางการเงินมีประโยชน์ ช่วยให้คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ ช่วยให้มีการจัดการกับรายรับ รายจ่าย และเงินออมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ช่วยควบคุมสถานะทางการเงินป้องกันไม่ให้เกิดหนี้สินมากเกินไป ลดความวิตกกังวลทางการเงินในอนาคต ช่วยคาดการณ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคต พร้อมทั้งทำการวางแผนรองรับได้ด้วย (Overton, R. H., 2007) สอดคล้องกับ Anne Annink และคณะ พบว่า กระบวนการในการวางแผนทางการเงินของพนักงานเอกชนจะมีปัจจัยสำคัญจากรายได้ ค่าใช้จ่าย สินทรัพย์และภาระหนี้สิน เงินออมที่มีอยู่การกำหนดเป้าหมายทางการเงินมีความสำคัญ เนื่องจากจะกำหนดแนวทางที่ต้องปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเงินที่ต้องการได้ จึงต้องให้ชัดเจน มีความเป็นไปได้อย่างเหมาะสมกับสถานะทางการเงินของบุคคลด้วยและเลือกที่เหมาะสมมากที่สุด โดยพิจารณาจากภาวะเศรษฐกิจ ความเสี่ยงของทางเลือกเช่น ตัวแทนประกันชีวิตเพื่อซื้อประกันชีวิต หรือใช้บริการจากนายหน้าขายหลักทรัพย์เพื่อซื้อหลักทรัพย์ที่ต้องการลงทุน หรือใช้บริการจากธนาคารในการฝากเงิน หรือการทำธุรกรรมทางการเงินอื่น ๆ (Annink, A. et al., 2016)

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยค้นพบแนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทยที่มีประสิทธิผล พบว่า การพัฒนาแนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทยที่มีประสิทธิผล จะเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจในการวางแผนการเงินเพื่อการเกษียณอายุ รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลให้สอดคล้องกับปัจจัยสำคัญคือด้านคุณลักษณะส่วนบุคคลและรูปแบบการออมที่สำคัญได้แก่ การลงทุนในเงินฝากธนาคาร การลงทุนหุ้นและให้ความสำคัญกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนการเงินเมื่อเกษียณอายุมีการรับรู้ ข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับ การเมืองเศรษฐกิจเป็นประจำการลงทุนกับกองทุนรวม และพันธบัตรรัฐบาล และที่สำคัญที่สุด ปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนการเงินที่สำคัญที่สุดคือการมีรายได้ที่เพียงพอ และ ต้องมีความรู้ด้านการวางแผนการเงินเพื่อการเกษียณเป็นอย่างดี การลงทุนไม่มีความคล่องตัวและเกิดจากเหตุการณ์ที่คาดไม่ถึง สำหรับทางเลือกในการลงทุนได้แก่การลงทุนผ่านสถาบันการเงิน เพื่อจะได้รับผลตอบแทนตามประเภทที่ลงทุน การประกันชีวิต ที่เป็นทั้งการออมและการลงทุนที่ช่วยประกันความมั่นคงทางการเงินในอนาคตซึ่งมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงทุน ได้แก่การยอมรับความเสี่ยงขนาดของจำนวนเงินที่ลงทุน อายุและสุขภาพของผู้ลงทุน ภาวะความรับผิดชอบของนักลงทุน ความรู้เกี่ยวกับการลงทุนและเวลาสำหรับการลงทุน โดยมีเป้าหมายทางการเงินกับทางเลือกการลงทุน คือ ความต้องการให้ได้รับผลตอบแทนที่เชื่อมโยงการลงทุนกับเป้าหมายทางการเงิน เพื่อจะได้บรรลุเป้าหมายทางการเงินได้ การบริหารทรัพย์สินและหนี้สิน ต้องมีการวางแผนและจัดการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ทางการเงินคือ การที่รู้จักวางแผนด้านการเงินทั้งของพนักงานเอกชนและครอบครัวอย่างเหมาะสม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับรายได้ รายจ่าย การออม การลงทุน ภาษี การจัดการหนี้สิน รวมถึงความสามารถในการจัดการความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นได้ มีหลักการลงทุนที่ต้องมีการใช้เงินเพื่อเพิ่มรายได้ เช่น ซื้อหุ้นหรืออสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น การบริหารการเงินเป็นเครื่องมือ เพื่อนำไปประเมินพฤติกรรมของบุคคลว่ามีการบริหารการเงินอย่างไรและการบริหารการเงินหรือปัจจัยใดมีผลต่อพฤติกรรมออมซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านผลตอบแทน 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านการยอมรับความเสี่ยง และ 4) ความรู้เกี่ยวกับการลงทุน ซึ่งข้อมูลที่ได้จะนำไปวิเคราะห์ผลและสรุปผลด้านการบริหารการเงินซึ่งเป็นองค์ประกอบของตัวแบบ หรือ Model แนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทยที่มีประสิทธิผลหากจะนำไปประยุกต์ใช้ต้องมีการพิจารณาให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ตั้งไว้ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์เพื่อให้มีประสิทธิผลมากที่สุดในปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้เกิดขึ้นให้ได้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อประชาชน สังคม ประเทศชาติ ต่อไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปการเตรียมความพร้อมเพื่อเกษียณอายุ มีความสำคัญต่อการวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนในเขตพื้นที่เศรษฐกิจภาคตะวันออกของประเทศไทย จะต้องมีการประเมินสถานการณ์ทางการเงิน จากรายได้ ค่าใช้จ่าย สินทรัพย์ ภาระหนี้สินและเงินออมที่มีอยู่มีการจัดทำบรายได้และค่าใช้จ่ายการกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนว่าต้องการเงินที่เท่าไร ยอดที่ต้องออมประมาณเท่าไร กำหนดทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดและมีความเสี่ยงน้อยที่สุด ปฏิบัติตามแผนการเงินเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการติดตามผลและปรับปรุงแผนการเงินมีความเหมาะสมหรือไม่ แผนการเงินต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เนื่องจากมีปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น เศรษฐกิจ สภาวะทางสังคมและทางการเมืองและควรซื้อประกันชีวิตแบบออมทรัพย์ไว้ด้วย รวมทั้งค้นหาทางเลือกเพื่อสนับสนุนกระบวนการในการตัดสินใจล่วงหน้าเกี่ยวกับปริมาณและเวลาของเงินทุน แหล่งของเงินทุน และการจัดสรรเงินทุน ด้วยการกำหนดกิจกรรม วิธีการและเวลาประกอบกับการจัดการความเสี่ยงต่างๆ ทางการเงินเพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายทางการเงิน โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งนี้ 1) ผู้บริหารควรให้การส่งเสริมในการจัดทำแนวทางวางแผนการเงินหลังวัยเกษียณของพนักงานเอกชนให้มีสอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อความถูกต้องสมเหตุสมผลและเป็นไปได้การจัดการการเงินที่สำคัญ จะเป็นการสร้างฐานะความมั่นคงทางการเงินมีการลงทุน โดยเลือกหลักทรัพย์ที่จะลงทุนให้เหมาะสมเพื่อความมั่นคงและสุขสบายตลอดชั่วชีวิตของผู้เกษียณอายุ 2) ผู้บริหารควรสนับสนุนการวางแผนการเงินเป็นกระบวนการในการจัดการกับเงินเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเงินที่ต้องการโดยเป้าหมายทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีบ้าน มีทุนการศึกษาบุตรมีเงินเพียงพอในการใช้จ่ายตลอดชีวิต การวางแผนทางการเงินมีประโยชน์ ช่วยให้มีความสุขชีวิตที่ดีขึ้นได้ ช่วยให้มีการจัดการกับรายรับ รายจ่าย และเงินออมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 3) ผู้บริหารควรช่วยควบคุมสถานะทางการเงินของพนักงานเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดภาระหนี้สินมากเกินไปลดความวิตกกังวลทางการเงินในอนาคต 4) ผู้บริหารควรสนับสนุนกระบวนการในการวางแผนทางการเงินของพนักงานเอกชนจะมีปัจจัยสำคัญจากรายได้ ค่าใช้จ่าย สินทรัพย์และภาระหนี้สิน เงินออมที่มีอยู่การกำหนดเป้าหมายทางการเงินมีความสำคัญ เนื่องจากจะกำหนดแนวทางที่ต้องปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเงินที่ต้องการได้

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย. (2562). คู่มือแนวปฏิบัติบริการสุขภาพสำหรับศูนย์สุขภาพชุมชน ด้านการรักษาพยาบาล. นนทบุรี: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2561). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2561. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- เนษพร นาคสีเหลือง. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อการออมเพื่อเตรียมความพร้อมการเกษียณอายุของพนักงานธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่. ใน วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2561. เรียกใช้เมื่อ 15 พฤษภาคม 2562 จาก <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/News/2561/N10-07-61.aspx>
- สำนักส่งเสริมสุขภาพ. (2561). รายงานประจำปี 2561. กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมสุขภาพ.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2550). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพมหานคร: สามลดา จำกัด.
- Annink, A. et al. (2016). Financial hardship and well-being: a cross-national comparison among the European self-employed. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 25(5), 645–657.
- Borse, D. D. (2014). Reverse Mortgage as a potential financial planning tool and its inclusion in financial plans of urban population of Maharashtra. Nashik: Sav Savitribai Phule Pune University.
- Cahill K. E. et al. (2017). To what extent is gradual retirement a product of financial necessity? *Work Aging Retirement*, 3(1), 25–54.
- Cochran, W.G. (1953). *Sampling Techniques*. New York: John Wiley & Sons. Inc.
- Garrett, H. E. (1965). *Testing for Teachers*. 2nd edition. New York: American Book Company.
- Jariwala, H. V. (2013). To Study the level of Financial Literacy and its Impact on Investment Decision - An in Depth Analysis of Investors in Gujarat State. In the Degree of Doctor of Philosophy in management. Ganpat University.
- Lunceford G. M. (2017). *What is Retirement in the 21st Century?* Cleveland OH: Case Western Reserve University.
- Overton, R. H. (2007). *An empirical study of financial planning theory and practice*. USA: ProQuest Dissertations and Theses.

- Szinovacz, M. E. . (2003). Contexts and pathways: Retirement as institution, process, and experience. In G. A. Adams & T. A. Beehr (Eds.). New York: Springer.
- Taylor, M. A. & Doverspike, D. (2003). Retirement planning and preparation, Retirement: Reasons, processes, and results. New York: Springer.
- United Nations. (2561). Public Sector Management, Governance and Sustainable Development. New York: United Nations.

**แนวทางการพัฒนาการจัดการขององค์การสิ่งพิมพ์
ในยุคการเปลี่ยนแปลง***
**APPROACHES TO MANAGEMENT OF PRINT MEDIA
ORGANIZATION IN TRANSITION PHASE**

สมเพ็ชร เจียรณิทวีสิน

Sompetch Jiarmanytwesin

จรัสพงศ์ คลังกรณ์

Jaraspong Khlungkorn

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University, Thailand

E-mail: sompetch.ji@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเสนอแนวทาง การพัฒนาการจัดการขององค์การสิ่งพิมพ์ ในยุคการเปลี่ยนแปลง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 22 คน จำแนกเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มบุคลากรจากหน่วยงานราชการ จำนวน 5 ท่าน และหน่วยงานเอกชน จำนวน 8 ท่าน และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มนักวิชาการ จำนวน 9 ท่าน ผลการวิจัย พบว่า กลยุทธ์การดำเนินงานเพื่อการปรับตัว เข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจสิ่งพิมพ์นั้น ต้องมีการดำเนินงาน ดังนี้ 1) ด้านการผลิต ควรมีการพัฒนากระบวนการจัดการสินค้าคงคลัง สิ่งวัตถุดิบเข้าคลังสินค้าตามพฤติกรรมของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงไป มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย 2) ด้านการเงิน ต้องมีการลงทุนโดยพิจารณาการบริหารงบประมาณ เพื่อสร้างคุณภาพการพิมพ์ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด 3) ด้านการตลาด ควรศึกษาความต้องการของลูกค้า และควรมีการตัดสินใจทางการตลาดบนพื้นฐานข้อมูลของลูกค้า 4) ด้านทรัพยากรบุคคล ควรวางแผนการใช้ทรัพยากรบุคคลให้เหมาะสมกับความสามารถ โดยการออกแบบระบบการใช้ทรัพยากรบุคคลที่ให้คำนึงถึงลำดับความสำคัญของงาน อันนำไปสู่แนวทางการพัฒนากลยุทธ์ขององค์การสิ่งพิมพ์ โดยองค์การควรมีการพัฒนาสมรรถนะของผู้ประกอบการ ผู้บริหาร และบุคลากรในองค์การให้เหมาะสมกับเทคโนโลยีที่องค์การมีการเลือกมาใช้ ควรมีการปรับเปลี่ยนระบบความคิด (Mind Set) และตระหนักถึงความสำคัญของการปรับตัวในยุคของการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้มีการดำเนินธุรกิจไปพร้อมกับการใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งควรนำความรู้พื้นฐานที่บุคลากรในองค์การ

* Received 18 April 2020; Revised 17 May 2020; Accepted 19 May 2020

อยู่สามารถเอามาต่อยอดได้ ยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีใหม่ที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นได้

คำสำคัญ: การจัดการขององค์การสิ่งพิมพ์, ธุรกิจสิ่งพิมพ์, ยุคการเปลี่ยนแปลง, องค์การสิ่งพิมพ์

Abstract

The objective of this article were to find out: learn how to improve the strategy management of print media organizations. The researcher had collected data from group discussion and interview of 22 key informants, 5 public officials, 8 private enterprise companies and 9 academies. The strategic management of print media organization in transition period can be subjected to 1) Production aspect in order to control the inventory, raw materials to fit the market demand. 2) Funding aspect in terms of capital investment, budgeting to achieve the good productivity results. 3) Market research on the big data target for getting the right demand and right prospects. 4) Good team work and working experienced, job rotation and staff training as a part of human resources management. The approaches in the development of print media business were an attempt to develop capabilities of entrepreneurs, executive and organizational personnel to be well equipped with appropriate business technology of their enterprises via the change of one's mindset, for self-adjustment of doing business via technology and innovation used. This was so because basic knowledge could be extended to its zenith in order to counter "digital disruption"

Keywords: Print Media Management, Print Media, Transition, Print Media Organization

บทนำ

ปี พ.ศ. 2558 ถือเป็นจุดเริ่มที่อุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์ไทยเข้าสู่วิกฤตอย่างแท้จริง ทั้งจากพฤติกรรมผู้อ่านที่เลิกพลิกอ่านข้อมูลบนหน้ากระดาษหันมาสไลด์จอดูสิ่งที่สนใจผ่านโลกออนไลน์ และจากภาวะเศรษฐกิจโดยรวมที่ทรุดตัวพร้อมกันทั่วโลก ส่งผลกระทบถึงเงินโฆษณา ซึ่งเป็น “ท่อน้ำเลี้ยงหลัก” ของธุรกิจสิ่งพิมพ์หลาย ๆ แขนง ทำให้นิตยสารจำนวนหนึ่งต้องประกาศปิดตัวลง หลังเม็ดเงินโฆษณาในช่วง 10 ปีหลังลดลงถึงกว่า 1 ใน 3 ขณะที่หนังสือพิมพ์ แม้จะยังเปิดดำเนินการได้ แต่ก็มีมาตรการรัดเข็มขัด ด้วยการประกาศไม่รับคนเพิ่ม แน่แน่นอนว่า ผลกระทบนี้เกี่ยวเนื่องกันเป็นลูกโซ่ตั้งแต่สายส่ง ร้านหนังสือ สำนักพิมพ์ ฯลฯ ไปจนถึงตัว

นักเขียนเองด้วยและถ้าเราติดตามข่าวสารกันมาตั้งแต่ต้นปีจะพบว่าในปี พ.ศ. 2559 มีนิตยสารหลายฉบับในเมืองไทยทยอยปิดตัวกันอย่างต่อเนื่องที่ยังพออยู่รอดได้ ก็ต้องมีมาตรการในการรัดเข็มขัด หรือว่าปรับตัวกันขนานใหญ่ทีเดียว รายชื่อสื่อสิ่งพิมพ์ที่ต้องปิดตัวในปี พ.ศ. 2559 เช่น นิตยสารพลอยแถมเพชร ที่วางแผงมานานกว่า 25 ปี โดยฉบับสุดท้ายคือฉบับที่ 598 วางแผง 16 ธันวาคม พ.ศ. 2559 นิตยสารสกุลไทยรายสัปดาห์ ที่อยู่คู่คนไทยมากกว่า 61 ปี วางแผงฉบับสุดท้ายคือวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ. 2559 นิตยสารเปรี้ยว ที่อยู่คู่คนไทยมานานกว่า 35 ปี ตีพิมพ์ฉบับสุดท้ายในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2559 นิตยสารเกม Play ที่ประกาศยุติการพิมพ์มาตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2559 โดยมีเป้าหมายมุ่งหน้าสู่โลกดิจิทัลเต็มตัว การ์ตูนรายสัปดาห์อย่าง Boom และ C-Kid จากสำนักพิมพ์วิบูลย์กิจ ปิดตัวอย่างถาวรเพราะคนหันไปอ่านออนไลน์ นิตยสาร Cosmopolitan Thailand นิตยสารหัวนอกสัญชาติอเมริกันฉบับภาษาไทยที่มีอายุยาวนานเกือบ 20 ปี ปิดตัวลงเมื่อเมษายน พ.ศ. 2559 นิตยสารแนววัยรุ่น Candy ของค่ายโมโน กรุ๊ป ตีพิมพ์ฉบับสุดท้ายเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2559 นิตยสารแพชั่น Volume จากค่ายของโมโน กรุ๊ป เช่นกัน ตีพิมพ์ฉบับสุดท้ายเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์รายใหญ่ระดับประเทศอีกจำนวนหนึ่งก็เชื่อว่าจะไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหาใหญ่ครั้งนี้โดยบริษัทเดอะนิลเส็นคอมปะนี (ประเทศไทย) จำกัด ได้เปิดเผยว่าเม็ดเงินโฆษณาในธุรกิจสิ่งพิมพ์ลดลงอย่างมาก โดยหนังสือพิมพ์ลดลงกว่า 6.45% ส่วนนิตยสารหนักกว่า ลดลงถึง 14.28%แน่นอน บริษัทรายใหญ่ในวงการนี้เช่น บริษัท โฟสต์ พับลิชชิง จำกัด , บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน) , บริษัท สยามสปอร์ต ซินดิเคท จำกัด (มหาชน) ต่างก็เจอผลรวมกันทุกบริษัทที่มีตัวเลขขาดทุนสะสมกันไม่ต่ำกว่า 10 ล้านบาท (รัตนชัย ม่วงงาม, 2562) แม้ผู้ประกอบการได้ปรับตัวสู่รูปแบบอี - แม็กกาซีนเพื่อเพิ่มช่องทางการขายและยอดดาวน์โหลดไปแล้วนั้น ซึ่งทำให้ผลประกอบการมีแนวโน้มเติบโตขึ้น แต่ยังไม่สามารถทดแทนเม็ดเงินโฆษณาที่ลดลงในอัตราสูงจากนิตยสารเล่มได้ และเม็ดเงินโฆษณาที่ลดลงจากรูปเล่มไม่ได้ย้ายไปที่อี - แม็กกาซีน ขณะที่รายได้หลักของนิตยสารมาจากโฆษณากว่า 50% สถานการณ์ดังกล่าวจึงส่งผลให้นิตยสารที่มีต้นทุนสูงกว่ารายได้ต้องทยอยปิดตัวอย่างต่อเนื่อง ในเวลาเดียวกัน สื่อที่อยู่มานานในประเทศไทยอย่างสื่อสิ่งพิมพ์ กลับต้องเผชิญกับความท้าทายในยุค 4.0 เมื่อสื่อออนไลน์กลายมาเป็นภัยคุกคามต่อสื่อกระดาษ ทำให้คนอ่านและยอดเงินโฆษณาลดลง จนหลายบริษัทตัดสินใจปรับโครงสร้างเลิกจ้างพนักงาน (วัชรินานนท์ ทองเทพ, 2562) เพื่อทำให้อะไรก็ตามของตนเองอยู่รอด และสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ภายใต้ยุคการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้

นอกจากนั้นลูกค้าที่ใช้บริการธุรกิจสิ่งพิมพ์ก็ต้องความแตกต่างไปจากเดิม อาทิ ความรวดเร็วในการรับบริการ ความหลากหลายของสินค้า หรือแม้กระทั่งกระแสด้านความนิยมของสื่อออนไลน์ที่เพิ่มบทบาทอย่างรวดเร็ว จนส่งผลให้มีการเพิ่มการโฆษณาผ่านสื่อออนไลน์เข้ามาทดแทนสื่อสิ่งพิมพ์มากขึ้นตามลำดับ ทำให้เห็นว่าในระยะต่อไปผู้ประกอบการในธุรกิจสิ่งพิมพ์

ต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงในตลาด เพื่อสร้างความอยู่รอดในอนาคต (สมาร์ทเอสเอ็มอี, 2562)

จากการศึกษาถึงสภาพปัจจุบันที่เกิดขึ้นในธุรกิจสิ่งพิมพ์ของประเทศ ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีที่ส่งผลให้พฤติกรรมของลูกค้าเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด ธุรกิจสิ่งพิมพ์จึงต้องมีการปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ธุรกิจสามารถดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะศึกษาถึงกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับแนวทางการพัฒนาการดำเนินธุรกิจสิ่งพิมพ์ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยีในการบริหารธุรกิจให้สามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้ภาวะการเปลี่ยนแปลงนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการขององค์กรสิ่งพิมพ์ในยุคการเปลี่ยนแปลง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

1.1.1 การจัดการขององค์กรสิ่งพิมพ์ในยุคการเปลี่ยนแปลง

1.1.2 แนวทางการพัฒนาการจัดการองค์กรสิ่งพิมพ์ในยุคการเปลี่ยนแปลง

1.2 ด้านพื้นที่ ในการทำวิจัยครั้งนี้ได้แก่ กลุ่มองค์กร ที่ดำเนินธุรกิจสิ่งพิมพ์ในประเทศไทย ที่ทำธุรกิจในการรับจ้างพิมพ์ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 2 กลุ่ม และการสนทนากลุ่ม จำนวน 1 กลุ่ม คือ

1.2.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่

1.2.1.1 กลุ่มโรงพิมพ์ในหน่วยงานรัฐบาล จำนวน 5 ท่าน เป็นการเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

- เป็นผู้ประกอบการ หน่วยงานราชการ โรงพิมพ์ ที่มีเครื่องพิมพ์

- เป็นโรงพิมพ์ที่มีการทำธุรกิจในการรับจ้างพิมพ์ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งมีการบริหารจัดการภายใต้การควบคุมของรัฐบาล และมีการรับจ้างพิมพ์งานจากหน่วยงานภายนอก

1.2.1.2 กลุ่มผู้ประกอบการโรงพิมพ์เอกชน จำนวน 8 ท่าน เป็นการเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

- เป็นผู้ประกอบการ เจ้าของกิจการ โรงพิมพ์ ที่มีเครื่องพิมพ์ โดยมีการจดทะเบียนกับกระทรวงพาณิชย์ และมีกระบวนการผลิตครบวงจร

- เป็นโรงพิมพ์ที่มีการทำธุรกิจในการรับจ้างพิมพ์

สื่อให้กับหน่วยงานต่าง ๆ

1.2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการ โดยเป็นอาจารย์ผู้สอนสาขาการพิมพ์และบรรณารักษ์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สาขาวารสารศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ สาขาบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ จำนวน 9 ท่าน เป็นการเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การพิจารณา ดังนี้

- เป็นอาจารย์ผู้สอนสาขาการพิมพ์ และบรรณารักษ์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สาขาวารสารศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ สาขาบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ โดยมีประสบการณ์การสอนอย่างน้อย 5 ปี

- ผู้เชี่ยวชาญด้านกลยุทธ์ โดยเป็นที่ปรึกษาทางธุรกิจ เป็นผู้กำหนดกลยุทธ์ ให้กับบริษัท หรือหน่วยงานต่าง ๆ ภายในองค์กร

1.3 ด้านเวลา ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยที่เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยได้ส่งแนวคำถามทั้งหมดให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบและให้คำแนะนำในการแก้ไข เพื่อให้แนวคำถามที่ใช้ในการวิจัยมีความสมบูรณ์มากที่สุด และสามารถตอบจุดมุ่งหมายของงานวิจัยในครั้งนี้ได้ ซึ่งเมื่อได้ทำการแก้ไขแนวคำถามในประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้แนะนำเรียบร้อยแล้ว จึงนำไปใช้สัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้ประกอบการโรงพิมพ์ของหน่วยงานรัฐบาล และหน่วยงานเอกชน จำนวน 13 ราย และสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นนักวิชาการ จำนวน 9 ราย เพื่อต้องการทราบข้อมูล และความคิดเห็นรวมทั้งกระบวนการ ข้อเสนอแนะ และมุมมองต่าง ๆ ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดการธุรกิจสิ่งพิมพ์ในยุคดิจิทัล โดยแบบสัมภาษณ์มี 3 ชุด แต่ละชุดมีข้อคำถามจำนวน 12 ข้อเท่ากัน โดยถามแต่ละกลุ่มในประเด็นการจัดการขององค์การสิ่งพิมพ์ในยุคการเปลี่ยนแปลง แนวทางการพัฒนาการจัดการองค์การสิ่งพิมพ์ในยุคการเปลี่ยนแปลง ตัวอย่างคำถาม เช่น ท่านคิดว่าธุรกิจสิ่งพิมพ์ควรมีการดำเนินงานอย่างไรบ้างเพื่อการปรับตัวเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลง ท่านคิดว่ากระบวนการบริหารธุรกิจสิ่งพิมพ์ในยุคของการเปลี่ยนแปลงควรอย่างไรบ้าง ท่านคิดว่าแนวทางในการพัฒนาการจัดการธุรกิจสิ่งพิมพ์ควรเป็นอย่างไรบ้าง เป็นต้น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ได้แก่ รวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้ประกอบการโรงพิมพ์ของหน่วยงานรัฐบาล และหน่วยงานเอกชน จำนวน 13 ราย และสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่

เป็นนักวิชาการ จำนวน 9 ราย ลักษณะการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยแนวคำถามเป็นแบบคำถามปลายเปิด ซึ่งก่อนนำแนวคำถามไปสนทนากลุ่มนั้น ผู้วิจัยได้ส่งแนวคำถามทั้งหมดให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและแนะนำในการแก้ไข หลังจากนั้นส่งแนวคำถามให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบและให้คำแนะนำในการแก้ไข เพื่อให้แนวคำถามที่ใช้ในการวิจัยมีความสมบูรณ์มากที่สุด และสามารถตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยในครั้งนี้ได้ ซึ่งเมื่อได้ทำการแก้ไขแนวคำถามในประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้แนะนำเรียบร้อยแล้ว จึงนำไปในการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม กับผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่มได้

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและการอภิปรายผล

ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลกระทำไปพร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา มีขั้นตอนดังนี้

4.1 ถอดเทปการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบคำต่อคำ ทบทวนข้อมูลทั้งหมด บันทึกลงในกระดาษ และทำความเข้าใจในข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

4.2 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จัดกลุ่มความหมายของข้อมูลแยกออกเป็นประเด็น (Content Analysis) โดยจัดกลุ่มข้อมูลที่มีความหมายหรือที่มีลักษณะร่วมกันเหมือนกันเข้าไว้ด้วยกัน จากนั้นให้จำแนกหรือความหมายชื่อแก่กลุ่มข้อมูลการสัมภาษณ์นั้น ๆ (Theme)

4.3 นำกลุ่มคำที่เป็นข้อความหรือเป็นประโยคที่ได้มาให้ความหมายหรือตีความ หากข้อมูลที่ได้ยังไม่มี ความชัดเจน มีการบันทึกแยกข้อมูลนั้นเป็นข้อสังเกตไว้ เพื่อสะสมข้อมูลแล้วนำกลับมาทบทวนวิเคราะห์อีกครั้งเมื่อได้ข้อมูลมากเพียงพอ

4.4 ทำสรุปการวิเคราะห์หาคุณลักษณะของข้อมูลการสัมภาษณ์ที่จำแนกได้เป็นหัวข้อย่อย โดยมีการพิจารณาความสอดคล้องกับคำถามของการวิจัย

4.5 เขียนคำบรรยายความหมายของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามลักษณะข้อความที่ปรากฏขึ้นและนำเสนอพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบการบรรยาย เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงสาระสำคัญของแต่ละกลุ่มข้อมูล

ผลการวิจัย

กลยุทธ์การดำเนินงานเพื่อการปรับตัว เข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจ สิ่งพิมพ์

การจัดการขององค์การสิ่งพิมพ์ในยุคการเปลี่ยนแปลง ทั้ง 4 ด้าน ประกอบไปด้วย

1. ด้านทรัพยากรบุคคล ควรมีการวางแผนการใช้ทรัพยากรบุคคลให้เหมาะสมกับความสามารถ โดยต้องมีการออกแบบระบบการใช้ทรัพยากรบุคคล การพิจารณางานที่สำคัญก่อนและหลัง การเตรียมการเข้าสู่การเปลี่ยนแปลง (Change) เป็นการปรับตัวเองแบบใหม่

หมด (Change Again) ทำธุรกิจโรงพิมพ์ให้มีความคล่องตัวในการดำเนินงาน (Smart Business small Printer) มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการทรัพยากรบุคคล

2. ด้านการผลิต ต้องมีการพัฒนาระบบการจัดการสินค้าคงคลัง ต้องมีการส่งวัตถุดิบเข้าคลังสินค้าตามพฤติกรรมของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงไป ต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดการผลิต อาจจัดพิมพ์โดยมีการสร้างตัวอย่างเนื้อหาที่น่าสนใจ มีความเข้าใจง่ายให้กับลูกค้า หลังจากนั้น ก็ทำการสื่อสารให้กับกลุ่มเป้าหมายได้รับรู้ในสินค้าหรือบริการของธุรกิจสิ่งพิมพ์

3. ด้านการตลาดนั้นต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาความต้องการของลูกค้า อาจทำเป็นการศึกษาข้อมูลที่มาจากงานวิจัย การตัดสินใจทางการตลาดบนพื้นฐานข้อมูลที่ต้องการของลูกค้า ผู้บริหารมีส่วนสำคัญมากต้องตัดสินใจบนข้อมูลว่าควรมีการกำหนดทิศทางของธุรกิจตนเองมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานอย่างไรบ้าง ค้นหาจุดขาย จุดเด่นของตนเอง ให้ความสำคัญกับลูกค้าที่มีความจงรักภักดี เพิ่มการบริการลูกค้าที่ดีโดยเฉพาะลูกค้ากลุ่มเดิมโดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย

4. ด้านการเงินต้องมีการลงทุนในด้านต่าง ๆ มีการบริหารงบประมาณให้ดี เพื่อพัฒนาคุณภาพการพิมพ์ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด อาจมีการทำงานร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีการเปลี่ยนในเรื่องของเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการลงทุน เพื่อให้ผู้ประกอบการเข้าถึงแหล่งเงินทุนมากที่สุด

แนวทางในการพัฒนากลยุทธ์ของการจัดการธุรกิจสิ่งพิมพ์

แนวทางการพัฒนาการจัดการขององค์การสิ่งพิมพ์ในยุคการเปลี่ยนแปลง โดยมีการพัฒนากลยุทธ์ของการจัดการธุรกิจสิ่งพิมพ์ด้านทรัพยากรบุคคลเป็นการพัฒนาสมรรถนะของผู้ประกอบการ ผู้บริหาร และบุคลากรในองค์การให้เหมาะสมกับเทคโนโลยีที่ธุรกิจของตนเองมีการเลือกนำมาใช้ โดยมีการเปลี่ยนระบบความคิด (Mindset) สร้างความตระหนักให้กับบุคลากรว่าจำเป็นต้องเกิดการปรับตัว ต้องดำเนินธุรกิจไปพร้อมกับการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ซึ่งความรู้พื้นฐานที่บุคลากรในองค์การมีอยู่สามารถเอามาต่อยอดได้ ยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีใหม่ที่เกิดขึ้น

อภิปรายผล

การดำเนินงานเพื่อการปรับตัว เข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนผ่านธุรกิจสิ่งพิมพ์ นั้นสามารถปรับตัวให้เกิดขึ้นทั้ง 4 ส่วนของการดำเนินธุรกิจ ได้แก่ 1) ด้านทรัพยากรบุคคล ควรมีการวางแผนการใช้ทรัพยากรบุคคลให้เหมาะสมกับความสามารถ โดยต้องมีการออกแบบระบบการใช้ทรัพยากรบุคคล การพิจารณางานที่สำคัญก่อนและหลัง การเตรียมการเข้าสู่การเปลี่ยนแปลง (Change) โดยผู้บริหารตระหนักดีว่าไม่มีทฤษฎีทางการบริหารใดใช้ได้ดีที่สุดและมีประสิทธิภาพมากที่สุด เป็นการปรับตัวเองแบบใหม่หมด (Change again) ทำธุรกิจโรงพิมพ์ให้มีความคล่องตัวในการดำเนินงาน (Smart Business Small Printer) มีการนำเทคโนโลยีเข้า

มาช่วยในการจัดการทรัพยากรบุคคล ซึ่งการทำงานในองค์กรที่ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพที่ดีขึ้นนั้น บริษัทควรมีการจัดสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีความยืดหยุ่น รวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรด้วยการสนับสนุนให้มีการฝึกอบรมเสริมสร้างความรู้และทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการทำงานตามตำแหน่งและหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติงานของตนและสามารถปฏิบัติงานทดแทนในตำแหน่งอื่น ๆ หากจำเป็นได้ (Putri F., & Aprilia M. P., 2019)

2) ด้านการผลิต ควรมีการพัฒนากระบวนการจัดการสินค้าคงคลัง มีการส่งวัตถุดิบเข้าคลังสินค้าตามพฤติกรรมของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงไป มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดในระบบของการผลิตให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป การจัดการสินค้าคงคลังนั้นต้องให้ความสำคัญในเรื่องของการคำนวณค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่เกี่ยวข้องในระบบห่วงโซ่อุปทานด้วย เพื่อควบคุมค่าใช้จ่ายในกระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการผลิต ด้วยการจัดการระบบการจัดการสินค้าคงคลังให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจมีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการจัดการเพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน (Kiriba T.W & Ishmail N., 2017) นอกจากนี้การผลิตสิ่งพิมพ์นั้นอาจจัดพิมพ์โดยมีการสร้างตัวอย่างเนื้อหาที่น่าสนใจ มีความเข้าใจง่ายให้กับลูกค้า หลังจากนั้นก็ทำการสื่อสารให้กับกลุ่มเป้าหมายได้รับรู้ในสินค้าหรือบริการของธุรกิจสิ่งพิมพ์ กรณีที่ลูกค้าต้องการสั่งพิมพ์ทางองค์กรต้องทำความเข้าใจแนวทางการดำเนินธุรกิจของลูกค้าที่เข้ามาสั่งพิมพ์ โดยทำการวิเคราะห์ในหลายมิติทั้งฤดูกาล เทศกาล หรือแม้กระทั่งทางด้านภูมิศาสตร์ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายตามขนาดของสิ่งพิมพ์ หรืองบประมาณที่กำหนดไว้ใช้สำหรับการโฆษณา เพื่อการผลิตที่ตอบสนองความต้องการของลูกค้ามากที่สุด (Agarwal. T., 2019)

3) ด้านการตลาดนั้นควรให้ความสำคัญกับการศึกษาความต้องการของลูกค้า การตลาดต้องทำการวิเคราะห์ถึงความต้องการของลูกค้าหรือความต้องการตลาดในปัจจุบัน เพื่อช่วยให้มั่นใจได้ว่าความต้องการทางตลาด และแหล่งของตลาดได้ถูกต้อง อาจทำเป็นการศึกษาข้อมูลที่มาจากงานวิจัย การตัดสินใจทางการตลาดบนพื้นฐานข้อมูลที่ต้องการของลูกค้า ผู้บริหารมีส่วนสำคัญมากต้องตัดสินใจบนข้อมูลว่าควรมีการกำหนดทิศทางของธุรกิจตนเองมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานอย่างไรบ้าง ค้นหาจุดขาย จุดเด่นของตนเองให้มีความสำคัญกับลูกค้าที่มีความจงรักภักดี เพิ่มการบริการลูกค้าที่ดีโดยเฉพาะลูกค้ากลุ่มเดิมโดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย (Olson E.M. et.al, 2018) ซึ่งในการแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างลูกค้ากับบริษัทสิ่งพิมพ์ด้วยการตอบสนองความต้องการของลูกค้ามากที่สุด อาจยังให้บริการในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์หรือการโฆษณาทางออนไลน์เพื่อให้เป็นทางเลือกอื่น ๆ ด้วย (Villi M. & Picard R G., 2019) โดยการให้บริการนี้ในปัจจุบันอาจให้ลูกค้ามีส่วนร่วมในการดำเนินชิ้นงานของลูกค้าเอง โดยการมีส่วนร่วมในการสร้างเนื้อหาสิ่งพิมพ์ (Content) ได้ด้วย (Mutiar, F. & Priyonggo, A., 2019)

4) ด้านการเงิน ควรมีการลงทุนในด้านต่าง ๆ มีการบริหารงบประมาณให้ดี เพื่อพัฒนาคุณภาพการพิมพ์ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด อาจมีการทำงานร่วมกับหน่วยงาน

ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน โดยมีการเปลี่ยนในเรื่องของเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการลงทุน เพื่อให้ผู้ประกอบการเข้าถึงแหล่งเงินทุนมากที่สุด ซึ่งบทบาทของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารใหม่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางเนื่องจากการพัฒนาและการแพร่กระจายอย่างรวดเร็วของพวกเขาทำให้เกิดการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางธุรกิจภายในองค์กร รวมถึงการได้รับความสะดวกในการเก็บเงินด้วย (Ismail, M. et.al, 2017) โดยการนำเอาระบบการรับจ่าย ด้วยการโอนเงินทางอิเล็กทรอนิกส์ (E - payment) เข้ามาช่วยให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการภายในห่วงโซ่อุปทานได้ (Dennstedt B., 2016)

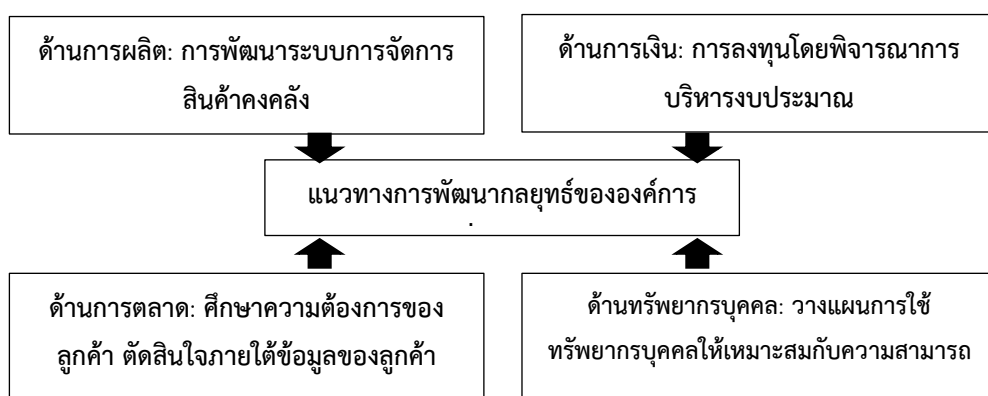
อันนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์ของการจัดการธุรกิจสิ่งพิมพ์ได้โดยด้านทรัพยากรบุคคลเป็นการพัฒนาสมรรถนะของผู้ประกอบการ ผู้บริหาร และบุคลากรในองค์กรให้เหมาะสมกับเทคโนโลยีที่ธุรกิจของตนเองมีการเลือกนำมาใช้ โดยมีการเปลี่ยนระบบความคิด (Mindset) สร้างความตระหนักให้กับบุคลากรว่ามันต้องเกิดการปรับตัว ต้องดำเนินธุรกิจไปพร้อมกับการใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ ซึ่งความรู้พื้นฐานที่บุคลากรในองค์กรมีอยู่สามารถเอามาต่อยอดได้ ยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีใหม่ที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Magadán - Díaz & Rivas - García ที่ระบุว่าในปัจจุบันด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลและการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในการทำการตลาดได้ง่าย การสร้างความสมดุลของอำนาจระหว่างโรงพิมพ์และผู้เขียนก็ยังคงต้องเผชิญหน้ากันอยู่ในสถานการณ์ใหม่ๆ (Magadán - Díaz M., & Rivas - García., 2018) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Küng ที่ระบุว่ายังมีการเน้นเรื่องการพัฒนากลยุทธ์องค์กรด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการบริหารงานด้วยแนวคิดการบริหารเชิงสถานการณ์ร่วมกับนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งแตกต่างออกไปจากการศึกษาอื่น ๆ เพื่อให้ลูกค้าสามารถเข้าถึงบริการได้อย่างรวดเร็วด้วยการให้บริการผ่านหลากหลายช่องทาง เช่น การให้บริการสั่งงานผ่านระบบแพลตฟอร์ม การตรวจสอบสารสนเทศสำหรับการวางแผนต่าง ๆ ผ่านกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับห่วงโซ่อุปทานที่องค์กรสามารถนำมาใช้ในการควบคุมค่าใช้จ่ายและปรับปรุงกระบวนการการดำเนินงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยโรงพิมพ์ภาคเอกชนนั้นมองว่าด้านการทำการตลาดนั้นโรงพิมพ์เริ่มมาจากธุรกิจครอบครัว เพราะฉะนั้นในอดีตเรียกได้ว่าเป็นธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and medium enterprise: SME) ต้องมีการแสวงหาลูกค้า และต้องมีการพัฒนารูปแบบการบริการทางด้านการพิมพ์ให้ตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้าแตกต่างจากลูกค้าของโรงพิมพ์ภาครัฐซึ่งเป็นกลุ่มลูกค้าที่ส่วนใหญ่มาจากหน่วยงานของภาครัฐอยู่แล้ว มีคำสั่งซื้อในการจัดพิมพ์อยู่เป็นประจำทำให้อาจไม่ต้องใช้ความพยายามในการหาลูกค้า และพิจารณาความต้องการเท่ากับโรงพิมพ์ภาคเอกชน ในส่วนประเด็นด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นโรงพิมพ์ภาคเอกชนมีการปรับตัวได้ง่าย การปรับตัวอย่างต่อเนื่องและสามารถปรับตัวได้รวดเร็ว โดยมีการตื่นตัวตลอดเวลาพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง มองว่าหากองค์กรสามารถปรับเปลี่ยนตัวเองได้เร็ว และตลอดเวลา ก็สามารถดำรงอยู่ในวงจรของธุรกิจ

ได้ และมีความคล่องตัวในการทำงาน ลดการสั่งงานลงได้ เนื่องจากมีความชำนาญในการทำงานอยู่แล้ว แต่โรงพิมพ์ของภาครัฐนั้นการปรับตัวเพื่อให้สามารถรองรับคำสั่งซื้อของการพิมพ์นั้นอาจมีการปรับตัวที่ค่อนข้างช้า เนื่องจากโครงสร้างขององค์กรที่มีความสลับซับซ้อนยิ่งกว่าหน่วยงานเอกชน การปรับตัวอาจต้องอาศัยอำนาจการตัดสินใจจากหลายหน่วยงานหรือหลายระดับอำนาจในหน่วยงานของรัฐ (Küng., 2011)

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการพัฒนาการจัดการขององค์กรสิ่งพิมพ์ในยุคการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้นั้น องค์กรต้องมีการพิจารณาในการดำเนินงาน ด้านการผลิตที่ผู้ประกอบการต้องพิจารณาพฤติกรรมการสั่งซื้อสินค้า เพื่อให้ระบบการจัดการสินค้าคงคลังมีการดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการเงินนั้นต้องใช้งบประมาณให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยพิจารณาการบริหารงบประมาณให้สอดคล้องกับความจำเป็นในการดำเนินงานขององค์กร ส่วนด้านการตลาดควรมุ่งเน้นการทำการตลาดโดยใช้ข้อมูลของลูกค้าที่องค์กรมีอยู่ เพื่อนำไปวางแผนทางการพัฒนารูปแบบการทำการตลาดให้สอดคล้องกับความต้องการลูกค้าได้มากที่สุด และส่วนสุดท้ายด้านทรัพยากรบุคคลผู้ประกอบการควรพิจารณาความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน บุคลากรภายในองค์กรต้องทำงานตามความชำนาญของตนเองเป็นหลักก่อน ส่วนงานด้านอื่นนั้นอาจเข้าไปช่วยเหลือหรือ ทำเป็นงานเสริมเพื่อให้การทำงานลุล่วงสำเร็จไปด้วยดี อันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนากลยุทธ์ขององค์กรสิ่งพิมพ์ที่มีการพัฒนาศักยภาพดำเนินธุรกิจไปพร้อมกับการใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ๆ ได้

ภาพที่ 1 องค์ประกอบของแนวทางการพัฒนาการจัดการขององค์กรสิ่งพิมพ์ในยุคการเปลี่ยนแปลง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

กลยุทธ์การดำเนินงานเพื่อการปรับตัว เข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจสิ่งพิมพ์นั้นควรคำนึงถึงส่วนงานด้านการผลิตที่ต้องมีการพัฒนาระบบการจัดการสินค้าคงคลังด้านการเงินนั้นต้องมีการวิเคราะห์งบประมาณเพื่อให้เกิดความคุ้มค่า ด้านการตลาดต้องใช้ข้อมูลพื้นฐานของลูกค้าตัดสินใจทำการตลาด ด้านทรัพยากรบุคคลต้องวางแผนการทรัพยากรบุคคลตามความสามารถ ซึ่งแนวทางการปฏิบัตินี้ส่งผลไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนากลยุทธ์ขององค์กรสิ่งพิมพ์ที่ต้องพัฒนาโดยต้องมีการเปลี่ยนระบบความคิด และตระหนักถึงความสำคัญของการปรับตัวเพื่อให้การดำเนินธุรกิจไปพร้อมกับการใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้ ซึ่งในอนาคตผู้ประกอบการควรศึกษาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการสร้างสรรค์สื่อสิ่งพิมพ์ที่เผยแพร่ไปในยุคของการเปลี่ยนแปลงนี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- รัตนชัย ม่วงงาม. (2562). มาแน่ๆ! 5 วิธีปรับกลยุทธ์ธุรกิจ ต้อนรับสังคมไร้เงินสด. เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2562 จาก <http://www.thaismescenter.com>
- วัชริราพันธ์ ทองเทพ. (2562). สิ่งพิมพ์ไทยยุค 4.0 ยังซบเซา นักข่าวเสี่ยงตกงานเพิ่ม. เรียกใช้เมื่อ 13 มีนาคม 2562 จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-39176803>
- สมาร์ทเอสเอ็มอี. (2562). ปรับตัว “ธุรกิจโรงพิมพ์” ทำอย่างไรถึงจะอยู่รอด. เรียกใช้เมื่อ 19 มีนาคม 2562 จาก <https://www.smartsme.co.th/content/12293>
- Agarwal, T. (2019). Evaluation of Print Media as a Medium of Advertisement with Respect to Consumer & Advertiser. Delhi: Doctoral Dissertation.
- Dennstedt, B. (2016). Business model innovations in the digital publishing industry. *Global Media Journal*, 14(27). 261-280.
- Ismail. M et.al. (2017). Digital Business Transformation and Strategy: What Do We Know So Far. Cambridge : Service Alliance.
- Kiriba, T.W & Ishmail, N. (2017). Influence of Distribution Network Systems on Supply Chain Performance in Print Media Industry in Kenya: A Case of The Nation Media Group. *International Journal of Supply Chain Management*, 2(2), 60-75.
- Küng. (2011). Managing strategy and maximizing innovation in media organizations. *Managing media work*, 3(1), 43-56.
- Magadán M., & Rivas G. (2018). Digitization and business models in the Spanish publishing industry. *Publishing research quarterly*, 34(3), 333-346.

- Mutiara, F. & Priyonggo, A. (2019). Digital disruption in print media: challenges of convergence and business models. Paris: International Symposium on Management.
- Olson E.M et.al. (2018). The application of human resource management policies within the marketing organization: The impact on business and marketing strategy implementation. *Industrial Marketing Management*, 69(2), 62-73.
- Putri F., & Aprilia M. P. (2019). Dynamic capabilities strategy for sustainability development in print media management. Retrieved 19 March 2019 from <https://www.researchgate.net/publication>
- Villi M. & Picard R G. (2019). Transformation and innovation of media business models. *Making Media*.

แนวทางการจัดซื้อจัดจ้างในองค์การรัฐวิสาหกิจด้วยความโปร่งใส*

APPROACH OF PURCHASING IN STATE ENTERPRISE WITH TRANSPARENCY

คมพันธ์ จินดาวัฒน์

Kompunt Jindawat

จรัสพงศ์ คลังกรณ์

Jaraspong Khlungkorn

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University, Thailand

E-mail: kompunt.j@pttplc.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาวิธีการจัดซื้อจัดจ้างที่มีประสิทธิภาพในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ 2) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการองค์การเพื่อความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 คน จำแนกเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกพนักงานจัดหาพัสดุ 6 คน หัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดซื้อจัดจ้าง 6 คน พนักงานดูแลนโยบายจัดซื้อจัดจ้าง 4 คน และพนักงานกรมบัญชีกลาง 2 คน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก การสำรวจเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่าการจัดซื้อจัดจ้างที่มีประสิทธิภาพทำได้โดย 1) มีการจัดการองค์การที่ดีโดยการแบ่งหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานออกจากกัน 2) องค์การต้องมีการกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์ 3) มีการเขียนขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน 4) บุคลากรที่ดำเนินงานต้องมีความรู้ความเข้าใจในงาน 5) รูปแบบการบริหารจัดการของหัวหน้างานมีผลต่องาน 6) ค่านิยมร่วมขององค์การมีผลต่อประสิทธิภาพ และการจัดการองค์การให้เกิดความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้าง คล้ายคลึงกับข้างต้นแต่เพิ่มในเรื่อง 1) มีแผนงานและการประเมินผลงานที่ชัดเจน แสดงเกณฑ์การปรับระดับไว้ 2) มีเงินเดือนที่สูงตามมาตรฐานของสังคม บทลงโทษกำหนดไว้และบังคับใช้จริง มีวิธีจัดการกับผู้ไม่มีผลงาน 3) เผยแพร่ข้อมูลที่สำคัญให้ประชาชนรับรู้ หรือเผยแพร่ตามที่กฎหมายระเบียบต่าง ๆ 4) มีแผนสำรองของหน่วยงาน 5) สร้างความเชื่อมั่นระหว่างพนักงานและหัวหน้างาน 6) สร้างค่านิยมให้เกิดความเชื่อใจกับเพื่อนร่วมงาน หากปฏิบัติได้จะเกิดความโปร่งใสในการทำงานรวมถึงการจัดซื้อจัดจ้าง

คำสำคัญ: แนวทางการจัดการองค์การ, ความโปร่งใส, การจัดซื้อจัดจ้าง

* Received 18 April 2020; Revised 17 May 2020; Accepted 19 May 2020

Abstract

The purpose of this study were to study : (1) To study method for efficiency in procurement of state enterprises; and (2) To offer guidelines Organization management for transparency in procurement of state enterprises. This research is a qualitative research. Data were gathered from in- depth interview of 18 key informants: 6 procurement staff members, 6 heads of department, 4 policy officer and 2 Comptroller General's Department officers. Also gathered were data base on document research and personal participant observation. The result show that, the efficiency of operation by organizing the organization to be a place to work efficiently and with including 1) organizing the organization with appropriate organization structure, authorization and inspection to be independent unit 2) policy formulation by the management executives. 3) Clear procedure. 4) Operator must have knowledge and understanding of the work. 5) Management characteristics affect work efficiency. 6) The core values of the organization affect the efficiency. And the organization management to be transparent in procurement similar to the above, but added in the matter 1) Clear work evaluation. 2) The personnel should have a high salary and punishment should be more served. 3) Public relation on worth opinion had to be made evenly to the people. 4) Business continuity management is conducted to ensure. 5) Building trust between Boss and subordinate. 6) Building core value between Colleagues. If practicable, there will be transparency in work, including procurement.

Keywords: Transparency, Procurement, Organization

บทนำ

หากกล่าวถึงว่าในปัจจุบันนี้งานราชการและรัฐวิสาหกิจ ว่าถูกสังคมภายนอกตั้งคำถามถึงปัญหาในเรื่องใดบ้าง เรื่องที่มักจะถูกพูดถึงอยู่เสมอคือความล่าช้าของการดำเนินการ เนื่องจากเป็นเพราะว่ามีขั้นตอนการดำเนินการยุ่งยากหลายขั้นตอน และจากข่าวที่ออกมาตามสื่อต่าง ๆ พบว่าปัญหาในเรื่องของความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างเป็นปัญหาหลักที่ถูกสังคมภายนอกตั้งข้อสงสัย ซึ่งส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อภาพลักษณ์ขององค์กร และในแง่ของงบประมาณที่มีการใช้จ่ายเกิดจริงแต่สินค้าหรือบริการที่ได้มานั้นกลับไม่สะท้อนออกมาตามราคาที่จ่ายไป และในภาพรวมจะส่งผลต่อการขยายตัวและเจริญเติบโตของเศรษฐกิจในประเทศไทยให้ล่าช้าในระยะยาว ซึ่งเหล่านี้นั้นเป็นพื้นฐานในการพัฒนาของประเทศ

โดยปัญหาหลักๆไม่ใช่แต่เฉพาะความล่าช้าในกระบวนการดำเนินการซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถแข่งขันกับภาคเอกชนได้ แต่รวมไปถึงความไม่โปร่งใสในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภายในองค์กรซึ่งก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายที่มากเกินไป และผลตอบแทนที่ได้ในรูปแบบของสินค้าหรือบริการที่ได้มาก็ไม่คุ้มค่างบราคาที่เสียไป (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2562)

สำหรับภาพลักษณ์ของประเทศไทยนั้น ค่า CPI (Corruption Perceptions Index) ซึ่งหมายถึง ดัชนีชี้วัดความโปร่งใสหรือดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชัน ที่จัดทำโดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International) เป็นดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ในปี 2560 นี้ไทยได้รับคะแนน 37 คะแนนจาก 100 คะแนน ซึ่งถือเป็นลำดับที่ 96 ของโลก มีค่าเพิ่มจากปี 2559 จำนวน 2 คะแนนเท่านั้น แสดงให้เห็นว่าภาพลักษณ์ของประเทศไทยในสายตาชาวโลกในเรื่องของการคอร์รัปชันนั้นถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่แย่ (ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านทุจริต, 2562) และจากรายงานผลการวิเคราะห์ผลการจัดซื้อจัดจ้างประจำปี 2560 หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจมีปริมาณการจัดซื้อจัดจ้างด้วยวิธีการจัดหาพัสดุจำนวนทั้งสิ้น 440 ครั้ง เป็นยอดเงินทั้งสิ้น 302,675,802.33 บาท (กรมพัฒนธุรกิจการค้า, 2560) ซึ่งจากรายงานผลการดำเนินการประจำปีงบประมาณ 2560 ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) พบว่าในปี 2560 มีเรื่องของการดำเนินการในการใช้งบประมาณของหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจที่ถูกกล่าวหาใหม่ในปี 2560 (ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2559 – 30 กันยายน 2560) จำนวน 4,896 เรื่อง และเมื่อรวมกันกับเรื่องคงค้างที่สะสมจากปีก่อน ๆ (ณ วันที่ 30 กันยายน 2559) จะรวมเป็นเรื่องที่ ป.ป.ช. ได้รับแจ้งให้ตรวจสอบผลการดำเนินงานของหน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจจำนวน 18,821 เรื่อง มีผลการพิจารณาแล้วเสร็จ (ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2559 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2560) จำนวน 3,458 เรื่อง (คงค้าง ณ วันที่ 30 กันยายน 2560 จำนวน 15,363 เรื่อง) และจากเรื่องที่พิจารณาแล้วในหมวดของงานจัดซื้อจัดจ้างจำนวน 3,458 เรื่องนั้น มีเรื่องที่ถูกชี้มูลว่าเป็นความผิดของเจ้าหน้าที่รัฐจำนวน 250 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 7.23 จากจำนวนทั้งหมด หรืออาจคิดได้ว่าการจัดซื้อจัดจ้าง มีร้อยละเท่ากับ 1.26 % (44 เรื่องจาก 3,458 เรื่อง) ของเรื่องที่พิจารณาทั้งหมด ซึ่งจะเห็นได้ว่าอาจจะเกิดความเสียหายของประเทศจากงานจัดซื้อจัดจ้างเป็นมูลค่า 3.8 ล้านบาท เฉพาะในปีงบประมาณ 2560 (คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2560)

ซึ่งจากรายงานข้างต้นแสดงให้เห็นถึงปัญหาการทุจริตในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก และความร้ายแรงของปัญหาการทุจริตดังกล่าวมีผลต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของเศรษฐกิจและสังคม คุณค่าทางคุณธรรมจริยธรรมและคุณค่าของระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น การทุจริตถือว่าเป็นต้นทุนอย่างหนึ่งในการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐซึ่งเป็นรายได้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ นอกจากนี้การทุจริตยังถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมอันเป็นปฏิปักษ์ต่อหลักธรรมาภิบาล หลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี หลักนิติรัฐ และหลักธรรม

มาภิบาล (จารุวรรณ สุขุมลพษ์, 2556) อันเป็นหลักการสำคัญของการปกครองระบบประชาธิปไตยด้วย แม้ว่าจะงานจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐจะถูกกำหนดให้มีขั้นตอนการดำเนินการตามพรบ.จัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ ปี 2560 ซึ่งวัตถุประสงค์ของ พรบ.ฉบับนี้นั้นเพื่อป้องกันการทุจริตในงานจัดซื้อจัดจ้าง

แต่ประเด็นเรื่องความโปร่งใส เป็นธรรม และตรวจสอบได้ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของพระราชบัญญัติจัดซื้อจัดจ้างฉบับนี้ พบว่าภายหลังที่กฎหมายกำหนดให้ประกวดราคาด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ ความโปร่งใส เป็นธรรม และตรวจสอบได้มิได้เกิดจากการใช้กระบวนการและขั้นตอนการจัดซื้อจัดจ้างด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์เสียทั้งหมด เพราะในหลายหน่วยงานมีระบบการบริหารจัดการที่มีธรรมาภิบาลอยู่แล้ว จึงทำให้การจัดซื้อจัดจ้างถูกควบคุมกำกับดูแลให้ดำเนินการด้วยความโปร่งใส เป็นธรรม และตรวจสอบได้ (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2562)

จากการศึกษาถึงสภาพปัจจุบันที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงานโดยหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศ และภาพลักษณ์ของหน่วยงาน รวมไปถึงการใช้งบประมาณอย่างไม่คุ้มค่า (จารุวรรณ สุขุมลพษ์, 2556) ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ปัญหาการทุจริต ทำให้การทำงานของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจมีความโปร่งใส และมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงศึกษาถึงแนวทางการจัดการองค์การเพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ เพื่อให้มีระบบควบคุมการทำงานที่นอกเหนือไปจากตัว พรบ.จัดซื้อจัดจ้าง เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพภายในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการจัดซื้อจัดจ้างที่มีประสิทธิภาพในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ
2. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการองค์การเพื่อความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตของการวิจัย

- 1.1 ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาในประเด็นต่อไปนี้
 - 1.1.1 ศึกษาปัญหาและอุปสรรคจากการใช้งานกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ
 - 1.1.2 ศึกษาแนวทางการจัดซื้อจัดจ้างเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในองค์การรัฐวิสาหกิจ
 - 1.1.3 ศึกษาแนวทางการปรับปรุงการจัดการองค์การเพื่อให้เกิดความโปร่งใสในงานจัดซื้อจัดจ้างเหมาะสมที่จะใช้ภายในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

ในงานวิจัยครั้งนี้มีการกำหนดนิยามขอบเขตดังนี้

- ปัญหาและอุปสรรค หมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินการตาม พรบ. จัดซื้อจัดจ้าง พ.ศ. 2560

- การจัดซื้อจัดจ้างที่มีประสิทธิภาพ หมายถึง การดำเนินการหรือหรือกิจกรรมใด ๆ เพื่อให้งานจัดซื้อจัดจ้างเป็นไปตามขั้นตอน และได้รับสินค้าหรือบริการคุ้มค่ากับทรัพยากรที่ลงทุนไป

- การจัดการองค์การ หมายถึง การจัดโครงสร้างองค์การ การกำหนดกฎระเบียบภายใน การตรวจติดตาม ภายในในองค์กรนั้น ๆ

1.2 ด้านพื้นที่ ในการทำวิจัยครั้งนี้ได้แก่ หน่วยงานต่าง ๆ ของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ที่มีการใช้งาน พรบ.จัดซื้อจัดจ้าง และบริษัทในกลุ่ม โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ 1) พนักงานบริหารพัสดุ จำนวน 6 คน คัดเลือกจากผู้มีประสบการณ์การบริหารพัสดุเกินกว่า 2 ปี 2) หัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานจัดซื้อจัดจ้าง จำนวน 6 คน คัดเลือกจากผู้จัดการงาน ที่ต้องเกี่ยวข้องกับการจัดซื้อจัดจ้าง 3) ผู้บริหารระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการจัดซื้อจัดจ้างภายในบริษัท จำนวน 4 คน คัดเลือกจากผู้บริหารซึ่งมีงานจัดซื้อจัดจ้างภายในหน่วยงานมากกว่า 10 งานต่อปี 4) เจ้าหน้าที่หรือผู้บริหารของกรมบัญชีกลางที่เป็นผู้กำหนดนโยบายจัดซื้อจัดจ้าง จำนวน 2 คน คัดเลือกเจ้าหน้าที่ของกรมบัญชีกลางซึ่งดูแลควบคุมการปฏิบัติตามข้อกำหนดงานจัดซื้อจัดจ้าง ทั้งนี้ตัวแทนของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญพิจารณาจากหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องและต้องใช้งาน พระราชบัญญัติจัดซื้อจัดจ้าง พ.ศ. 2560

1.3 ด้านเวลา ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ ที่ใช้งานระเบียบจัดหาพัสดุภาครัฐ ปี 2560 จำนวน 18 ราย เพื่อต้องการทราบข้อมูล และความคิดเห็น รวมทั้งกระบวนการ ข้อเสนอแนะ และมุมมองต่าง ๆ ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างในองค์การ รัฐวิสาหกิจด้วยความโปร่งใส โดยแบบสัมภาษณ์มี 2 ชุด แต่ละชุดมีข้อคำถาม จำนวน 13 ข้อ เท่ากัน โดยถามแต่ละกลุ่มในประเด็นปัญหาและอุปสรรคของงานจัดซื้อจัดจ้าง การจัดซื้อจัดจ้างที่มีประสิทธิภาพควรมีลักษณะเป็นอย่างไร การจัดการองค์การ ทักษะการบริหารของหัวหน้างาน ธรรมาภิบาลในหน่วยงานมีผลกับความโปร่งใสของงานจัดซื้อจัดจ้างอย่างไรบ้าง เป็นต้น โดยผู้วิจัยได้ส่งแนวคำถามทั้งหมดให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและแนะนำในการแก้ไข หลังจากนั้นจึงส่งแนวคำถามให้กับผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ตรวจสอบและให้คำแนะนำในการแก้ไข เพื่อให้แนวคำถามที่ใช้ในการวิจัยมีความสมบูรณ์มากที่สุด และสามารถตอบ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยในครั้งนี้ได้ ซึ่งเมื่อได้ทำการแก้ไขแนวคำถามในประเด็นที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้แนะนำเรียบร้อยแล้ว จึงนำไปทำแบบทดสอบความเข้าใจในคำถาม ถึงนำไปในการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ได้แก่ รวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานจัดซื้อจัดจ้าง จำนวน 18 ราย ลักษณะการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ โดยแนวคำถามเป็นแบบคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยเป็นผู้นัดหมายในการสัมภาษณ์และเดินทางไปพบผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยตนเอง และขณะดำเนินการสัมภาษณ์มีการขอผู้ให้ข้อมูล บันทึกเสียงและดำเนินการจดบันทึก มีการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานจัดซื้อจัดจ้างเพื่อตรวจสอบถึงความถูกต้องของการดำเนินงาน และความถูกต้องของเอกสารต่าง ๆ อีกทั้งผู้วิจัยยังใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อพิจารณาการดำเนินงานของหน่วยงานที่ดำเนินงานจัดซื้อจัดจ้างอีกด้วย ซึ่งในการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมนั้นทำโดยการเข้าไปพิจารณาพฤติกรรมของการประชุมคณะกรรมการจัดซื้อ และคณะกรรมการตรวจรับพัสดุว่ามีการปฏิบัติเป็นไปตามขั้นตอนของระเบียบพัสดุ และมีวิธีการตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างไร

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและการอภิปรายผล

เมื่อผู้วิจัยเสร็จสิ้นในการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้ทำการถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละรายเป็นรายวัน ตรวจสอบข้อมูลที่ไมชัดเจนหรือขาดหาย โดยทำการถอดเทปแบบคำต่อคำประโยคต่อประโยค แล้วตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการฟังซ้ำ และส่งข้อมูลให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตรวจสอบเพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล จากนั้นผู้ทำการวิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยใช้วิธี Content Analysis (Holsti, OR, 1969) เพื่อจับ Content ของประโยคที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญกล่าวเอาไว้ในแต่ละข้อความซึ่งคำถามจะเรียงถูกเรียงมาในเรื่องของ ปัญหา, ประสิทธิภาพ, การจัดองค์การ และความโปร่งใสของการจัดซื้อจัดจ้าง โดยนำคำตอบของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ตอบไปในแนวทางเดียวกันมาสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ของงานวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการจัดการองค์การสำหรับการจัดซื้อจัดจ้างภายใต้ พรบ. จัดซื้อจัดจ้าง พ.ศ. 2560 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการจัดซื้อจัดจ้างของ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นองค์การที่ได้รับรางวัลรัฐวิสาหกิจดีเด่น 4 ปีซ้อน ในสาขารางวัลการเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใสดีเด่น พบว่า ปตท. ยังพบปัญหาที่เกิดจากใช้งาน พรบ. จัดซื้อจัดจ้างอยู่ในบางประเด็น แต่สามารถจัดการองค์การให้สามารถดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความโปร่งใส โดยสามารถสรุปออกมาได้ดังต่อไปนี้

ปัญหาและอุปสรรคจากการใช้งานกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐ

ปัญหาของกระบวนการจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐที่พบจากการศึกษาในปัจจุบันนั้น อาทิ เช่น “การทำราคากลางก็ยาก ผู้รับจ้างส่วนมากพอรู้ว่าขอราคาเพื่อไปทำเป็นราคากลางส่วนใหญ่มักจะไม่ส่งราคาให้” “user บางทีก็เขียนข้อกำหนดมาไม่รัดกุม พวกนี้นั่นส่งผลเพราะเวลาที่คณะกรรมการเปิดซองมาแล้ว เจอข้อกำหนดที่เขียนเอาไว้ไม่คุ้มก็ปวดหัว” “บางที พ.ร.บ. ก็เขียนมากว้างเกินไปครับ” (พนักงานดูแลนโยบายท่านที่ 1), “ปัญหาคือหนึ่ง คือ ณ ตอนนี้ คือ ระบบ e - GP ก็ยังไม่ได้รองรับงานจัดหาทุกวิธี มันกลายเป็นว่าบางที เราต้องทำ manual เอง” เหล่านี้เป็นต้น

ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปประเด็นของปัญหาและอุปสรรคจากการใช้งาน พ.ร.บ. จัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ พศ. 2560 ได้ดังนี้ 1) ปัญหาการกำหนดราคากลางเพื่อใช้ประกาศก่อนการจัดซื้อจัดจ้าง 2) ปัญหาเรื่องการเขียนรายละเอียดข้อกำหนดของเจ้าของงาน 3) ปัญหาเรื่องการสื่อสารและการตีความ พ.ร.บ. เพื่อใช้งาน 4) ปัญหาด้านความเสถียรของระบบต่อผู้ใช้งาน เหล่านี้ส่งผลให้งานเกิดความล่าช้า เป็นการสูญเสียทรัพยากรโดยใช้เหตุ และในกรณีที่หนักที่สุดอาจเป็นช่องทางให้การดำเนินการเกิดความไม่โปร่งใสขึ้นได้

การจัดซื้อจัดจ้างที่มีประสิทธิภาพ

การจัดซื้อจัดจ้างให้มีประสิทธิภาพนั้น สามารถสรุปความหมายได้ตาม พ.ร.บ. จัดซื้อจัดจ้าง กล่าวได้ว่าต้องเป็นงานจัดซื้อที่มีความถูกต้อง ชัดเจน และใช้ทรัพยากรที่มีให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งจากการศึกษานั้นผู้ให้ข้อสำคัญได้ให้นิยามของการจัดซื้อจัดจ้างที่มีประสิทธิภาพดังต่อไปนี้ “การจัดซื้อที่มีประสิทธิภาพควรจะต้องมีแผนจัดซื้อ มีแผนส่งมอบงาน ส่งให้หน่วยงานจัดซื้อจัดจ้างล่วงหน้า ไม่ใช้กระชั้นชิด ข้อกำหนดถูกต้อง งานจัดซื้อจัดจ้างต้องเป็นไปตามกลยุทธ์องค์การ มีการแบ่งหน้าที่เป็นหน่วยงานต่าง ๆ ในการดำเนินการ จำนวนรวมไปถึงความรู้และทักษะของบุคลากรที่ดำเนินการเป็นส่วนที่มีความสำคัญ และรวมถึงค่านิยมที่ปลูกฝังภายในองค์กร” “ต้องถูกต้องตาม พ.ร.บ. จัดซื้อจัดจ้าง ทำให้ถูกต้องตามขั้นตอนเพราะถ้าขาดข้อนี้ไปก็เหมือนไม่ได้มีผลอะไรเลย พ.ร.บ. จัดซื้อจัดจ้างภาครัฐนั้นจะมีการวางแผนจัดซื้อจัดจ้างเอาไว้ก่อน ซึ่งต้องทำให้ได้เป็นไปตามแผน ต้องมีหน่วยงานที่คอยตรวจสอบการทำงานด้วยว่างานเป็นไปตามขั้นตอน” (พนักงานดูแลนโยบายท่านที่ 3) เป็นต้น

ดังนั้นองค์ประกอบของการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างให้มีประสิทธิภาพนั้นเป็นได้แก่

- 1) ต้องมีการจัดการองค์การที่ดี โดยการแบ่งหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานออกจากกันอย่างชัดเจน
- 2) องค์การต้องมีการกำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์เพื่อให้เกิดทิศทางไปในทางเดียวกัน
- 3) ต้องมีการเขียนขั้นตอนการปฏิบัติงานที่ชัดเจนและเข้าใจได้
- 4) บุคลากรที่ดำเนินงานต้องมีความรู้ความเข้าใจในงานที่ดำเนินการอยู่ และต้องมีทักษะที่เหมาะสม
- 5) รูปแบบการบริหารจัดการของหัวหน้างานมีผลต่องานที่ออกมา
- 6) ค่านิยมร่วมขององค์การมีผลต่อประสิทธิภาพของงาน

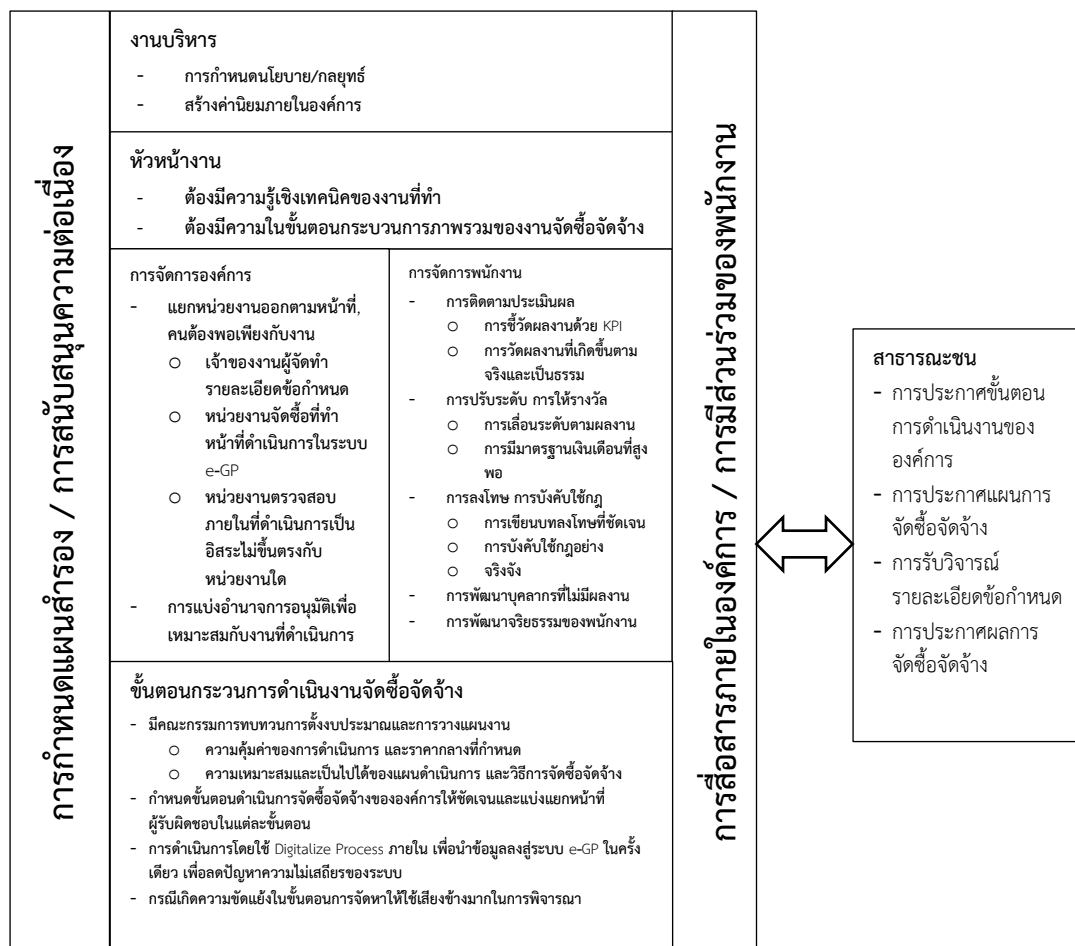
หากทำได้ครบกระบวนการ งานจัดซื้อจัดจ้างที่ออกมานั้นจะถือว่างานที่มีประสิทธิภาพ

แนวทางการจัดการองค์การเพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

องค์ประกอบในการจัดการองค์การเพื่อให้งานจัดซื้อเกิดความโปร่งใส เมื่อจัดการองค์การให้เกิดความโปร่งใสได้การจัดซื้อจัดจ้างก็จะเกิดความโปร่งใสขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้การจัดการองค์การให้เกิดความโปร่งใสนั้นมีองค์ประกอบ คือ 1) นโยบายของฝ่ายบริหารและการจัดโครงสร้างองค์การที่เหมาะสม มีการถ่ายทอดให้พนักงานรับรู้รับทราบ 2) มีการแบ่งแยกหน้าที่อย่างชัดเจน มีการแบ่งอำนาจการอนุมัติเพื่อป้องกันการรวมอำนาจ และแยกหน่วยงานตรวจสอบภายในทำงานเป็นอิสระไม่ขึ้นตรงกันหน่วยงานใด 3) มีแผนงานและการประเมินผลงานที่ชัดเจน รวมถึงแสดงเกณฑ์การปรับระดับชัดเจนและประกาศให้พนักงานทราบโดยทั่วกัน 4) มีเงินเดือนที่สูงพอสำหรับมาตรฐานของสังคม บทลงโทษต้องกำหนดเอาไว้และการบังคับใช้จริงมีวิธีจัดการกับผู้ไม่มีผลงาน 5) ต้องเผยแพร่ข้อมูลการทำงานที่สำคัญให้ประชาชนรับรู้รับทราบเพื่อให้เหมาะสมกับความเป็นองค์การรัฐวิสาหกิจ หรือเผยแพร่ตามที่กฎหมายหรือระเบียบต่าง ๆ โดยเคร่งครัด 6) การมีแผนสำรองของหน่วยงานเพื่อความต่อเนื่อง 7) การสร้างความเชื่อมั่นระหว่างพนักงานและหัวหน้างาน 8) การสร้างค่านิยมให้เกิดความเชื่อใจกับเพื่อนร่วมงาน

ทั้งนี้แนวทางจัดซื้อจัดจ้างในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจสามารถสรุปเป็นแผนภาพที่ 1 ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แนวทางจัดซื้อจัดจ้างในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

อภิปรายผล

การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ

การจัดซื้อจัดจ้างที่มีประสิทธิภาพในองค์การรัฐวิสาหกิจ (ภาครัฐ) นั้นมีพื้นฐานมากจากความถูกต้องในการดำเนินการตามกฎระเบียบข้อบังคับที่ออกมาเพื่อควบคุมดูแลงานจัดซื้อจัดจ้างหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเมื่อมีการใช้งานจริงต้องมีการแก้ไขปรับปรุง และติดตามว่าเหมาะสมกับการทำงานของหน่วยงานรัฐหรือไม่อย่างไร และพัฒนาต่อเพื่อปรับแก้ไขเพื่อให้เกิดความเหมาะสม ซึ่งการดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐให้มีประสิทธิภาพนั้นต้องเริ่มมาจากการกำหนดกลยุทธ์หรือนโยบายด้านการจัดซื้อจากฝ่ายบริหารลงมว่าสำหรับงานจัดซื้อสินค้าหรือ

บริการประเภทต่าง ๆ จะดำเนินการอย่างไร เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการขององค์กร และเป็นการกำหนดเป้าหมายของงานนั้น ๆ มีการเขียนระเบียบขั้นตอนปฏิบัติที่ชัดเจน มีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจนของหน่วยงานต่าง ๆ และต้องจัดคนที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสม และต้องเข้าใจในขั้นตอนกระบวนการดำเนินการ มีการวางแผนดำเนินการและการติดตามการดำเนินการ ประเมินผลลัพธ์โดยหัวหน้างาน ซึ่งในองค์กรนี้ต้องมีการปลูกฝังค่านิยมเพื่อให้เกิดเป็นความเข้าใจร่วมกัน ซึ่งทั้งหมดนี้สอดคล้องกันกับทฤษฎี 7s ของ Tom Peter & et.al. ซึ่งระบุว่าการที่มีประสิทธิภาพจะต้องประกอบจากด้าน กลยุทธ์ โครงสร้าง ระเบียบวิธีการ บุคลากร ทั้งเรื่องของจำนวนความรู้ความสามารถ และจำนวน ภาระการกำกับดูแลของหัวหน้างาน และค่านิยมภายในองค์กรนั้น ๆ (Tom Peter, et.al, 1980)

และยังเป็นไปในทางเดียวกันกับที่ สมใจ ลักษณะ กล่าวเอาไว้ว่าประสิทธิภาพขององค์กร หมายถึงองค์การที่ใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ได้อย่างคุ้มค่า มีลักษณะการดำเนินงานไปสู่วัตถุประสงค์ได้ด้วยดีโดยประหยัดทั้งเวลา ทรัพยากรและบุคลากรขององค์กร ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดในเรื่องของประสิทธิภาพส่วนบุคคลเพราะตามทฤษฎีกล่าวว่า ประสิทธิภาพส่วนบุคคลคือบุคลากรที่ทำให้งานเพิ่มพูน ดัดแปลงวิธีการงานให้ดีขึ้นเสมอ แต่ผลการวิจัยจะกล่าวว่าการทำงานที่มีประสิทธิภาพของบุคคลในงานจัดซื้อจัดจ้างนั้นจะต้องเป็นงานที่ปฏิบัติได้ถูกต้องตามขั้นตอน เป็นไปตามระบบ เพื่อให้สามารถตรวจสอบได้ และเมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีประสิทธิภาพของฮิเมอริสัน (Harrington Emerson, 1913) พบว่าสิ่งที่ไม่เป็นไปตามทฤษฎีนี้ได้แก่ การต้องบำเหน็จบำนาญเพื่อให้เป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน เนื่องจากผลการวิจัยที่ออกมาจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ อยู่ที่การกำกับดูแลให้งานดำเนินไปตามระบบ ไม่จำเป็นต้องปูนบำเหน็จรางวัลให้งานที่ออกมามีประสิทธิภาพ (สมใจ ลักษณะ, 2552)

แนวทางการจัดการองค์การเพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

สำหรับแนวทางการจัดการองค์การให้เกิดความโปร่งใสในการจัดซื้อจัดจ้างในองค์การรัฐวิสาหกิจนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของทั้งองค์การในการพัฒนาขึ้นมา การแบ่งโครงสร้างองค์การให้แบ่งหน้าที่กันโดยเด็ดขาด เพื่อมิให้ก้าวถ่วงกันในการดำเนินการโดยที่นี้แบ่งออกเป็น หน่วยงานเจ้าของงาน หน่วยงานจัดหา และหน่วยงานตรวจสอบผลการดำเนินการ ซึ่งในการวางตัวบุคลากรของแต่ละหน่วยงานนั้นต้องมีความรู้ความสามารถเป็นความรู้ของเทคนิคเฉพาะของงานนั้นๆ โดยทุกหน่วยต้องทำงานประสานงานกัน แบ่งอำนาจการอนุมัติตามระดับชั้น โดยถือว่าทุกคนมีความรับผิดชอบกับงานของตนเอง อีกทั้งจำนวนคนที่ถูกจัดให้ดูแลงานต่าง ๆ ต้องเป็นไปตามงานที่ดูแลเพื่อให้ไม่เกิ่นปัญหางานล้นมือ หรือว่างงานจนเกินไป ซึ่งจะสอดคล้องกันกับทฤษฎีการจัดการองค์การ OSCAR ของ Henri Fayol ที่กล่าวถึงหลักของการจัดการองค์การไว้ 5 ข้อจะประกอบด้วย ว่า Objective, Specialization, Coordination, Authority และ Responsibility รวมถึงการทำให้งานเกิด

ความต่อเนื่อง การจัดทำแผนสำรองของธุรกิจเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นไม่ต้องเจอปัญหากรณีที่ไม่มีการวางแผนไว้และทำให้ต้องดำเนินงานจัดซื้ออย่างเฉียบพลัน (Henri Fayol, 2001)

การทำงานของฝ่ายบริหารสอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องประสิทธิภาพ 7s ของ Tom Peter และ Robert Waterman ซึ่งประกอบด้วย กลยุทธ์องค์กร, โครงสร้างองค์กร, ระบบปฏิบัติงาน, บุคลากร, ทักษะความรู้ความสามารถ, รูปแบบการบริหารจัดการ, ค่านิยมร่วม เนื่องจากฝั่งของการบริหารต้องดำเนินการออกนโยบาย กำหนดเป้าหมายและวางกลยุทธ์ และเพื่อให้งานเป็นด้วยแนวทางเดียวกันทั้งองค์การการสร้างค่านิยมขององค์กรเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหารที่ต้องกำหนดและรณรงค์ให้ชัดเจนเพื่อให้เกิดความเข้าใจและเป้าหมายที่เหมือนกันภายในองค์กร และต้องคอยตรวจสอบว่านโยบายที่ออกไปส่งผลดีหรือผลเสียอย่างไรกับองค์กร เพื่อให้สามารถแก้ไขได้อย่างทันท่วงทีกรณีที่มีปัญหาเกิดขึ้น (Tom Peter, et.al, 1980) และยิ่งเหมือนที่ พงษ์สรรณ์ วรภัทร์ธระกุล กล่าวเอาไว้ว่า การสนับสนุนของฝ่ายบริหารต้องสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงและต้องแสดงพฤติกรรมการสนับสนุนให้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัย ทรัพยากร โดยการเปลี่ยนแปลงตนเองก่อนและเป็นแบบอย่างสม่ำเสมอ (พงษ์สรรณ์ วรภัทร์ธระกุล, 2558)

สิ่งที่หัวหน้างานต้องดำเนินการคือต้องควบคุมตรวจสอบงานติดตามให้งานเป็นไปตามแผน เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย ดูแลให้งานที่ดำเนินการนั้นเป็นไปตามขั้นตอนของการจัดซื้อจัดจ้าง ตรวจสอบรายละเอียดเชิงเทคนิคของรายละเอียดข้อกำหนดเพื่อมิให้เกิดความไม่โปร่งใสในการทำงานซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี Managerial Skill (Robert L. Katz, 1995) กล่าวถึงหน้าที่ของหัวหน้างานเอาไว้ 3 ประการคือ 1) ต้องมีความรู้ในเชิงเทคนิคของงาน 2) ต้องมีความสามารถในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ 3) ต้องมีความสามารถในการมองภาพรวมของงาน จากทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับในงานจัดซื้อจัดจ้างทักษะที่หัวหน้างานจำเป็นต้องใช้สำหรับงานนี้คือ 1) ความรู้ความสามารถเชิงเทคนิค และ 2) ความสามารถในการมองภาพรวมของงาน เพื่อให้งานสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์ สำหรับทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์นั้นยังไม่เกี่ยวข้องเพราะสำหรับงานจัดซื้อจัดจ้างนั้นการดำเนินงานจะต้องทำตามขั้นตอนและเป็นไปตามกระบวนการ หัวหน้างานต้องควบคุมให้งานเป็นไปตามขั้นตอน ซึ่งจะแตกต่างไปกับงานประเภทอื่น ๆ ที่หัวหน้างานต้องมีความสามารถในการดำเนินเพื่อให้หน่วยงานประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

การดูแลพนักงานนั้นองค์กรต้องมีการสื่อความเพื่อให้ได้ข้อมูลทั่วถึง มีการติดตามประเมินผล กำหนดเกณฑ์การให้คะแนน การให้โทษและการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร และต้องมีขั้นตอนจัดการบุคลากรที่ไม่มีผลงานซึ่งจะสอดคล้องกับหลักการบริหารงานบุคคลแบบเน้นความผูกพันสูงของ Jeffrey Pfeffer กล่าวไว้ว่าองค์กรต้องให้บุคลากรได้รับการสื่อความและผู้บริหารต้องรับฟังความคิดเห็นของบุคลากรด้วย อีกทั้งต้องมีการปรับค่าแรงให้ตามผลของการ

ทำงาน การพิจารณาให้มีค่าแรงที่สูงเพียงพอเพื่อไม่เป็นปัจจัยเสี่ยงในหารายได้ในทางที่ไม่ชอบ และปฏิบัติต่อพนักงานอย่างเท่าเทียมเพื่อกันความเหลื่อมล้ำหรือเกิดความไม่พอใจขึ้นในกลุ่มของพนักงาน แต่ทั้งนี้ในส่วนที่อาจไม่จำเป็นต้องเป็นไปทฤษฎีก็คือในเรื่องของการลดความแตกต่างด้านของสถานะของแต่ละบุคคลในองค์กร เพราะการทำงานให้เกิดความโปร่งใสเน้นบุคลากรทำงานเป็นไปตามกฎระเบียบ และต้องตรวจสอบกันได้ เชื่อใจกัน โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีสถานะหรือความเชื่อที่เหมือนกัน (Jeffrey Pfeffer, 1998)

ในส่วนของขั้นตอนการดำเนินงานต้องมีขั้นตอนการเผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณชนระบุเอาไว้อย่างชัดเจน มีคณะกรรมการพิจารณาแผนและความคุ้มค่าของงบประมาณที่จะใช้ในการดำเนินการ มีระบบตรวจสอบและติดตามการดำเนินงาน และต้องทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ โดยการใช้ระบบการจัดซื้อจัดจ้างของหน่วยงานตนเองในการโอนถ่ายข้อมูลไปเชื่อมต่อกับระบบ e - GP เพื่อป้องกันเรื่องระบบขาดเสถียรภาพ ซึ่งการดำเนินการนี้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลที่ใช้อยู่ในองค์การรัฐ พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว ได้กล่าวว่างค์ประกอบของความโปร่งใสในองค์การนั้นประกอบด้วย 1) หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านโครงสร้าง 2) หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการให้คุณ 3) หน่วยงานมีความโปร่งใสด้านการให้โทษ 4) ประชาชนได้รับการรับรู้การทำงานของคณะกรรมการ 5) หน่วยงานมีระบบติดตามประเมินผล 6) หน่วยงานมีการจัดการกับผู้ไม่มีผลงาน 7) หน่วยงานมีแผนสำรอง 8) การสื่อสารภายในองค์การเป็นไปอย่างทั่วถึง 9) ความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าและลูกน้อง 10) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ บุคลากรทุกคนในองค์กรสามารถแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างอิสระ 11) ความไว้วางใจเพื่อนร่วมงาน นั่นเอง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การจัดซื้อจัดจ้างของภาครัฐนั้นถ้าจะดำเนินการให้มีทั้งประสิทธิภาพและความโปร่งใสดังไม่สามารถใช้เพียงแค่สิ่งที่ พรบ. กำหนดมาได้เท่านั้น แต่ละองค์การยังต้องดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างองค์การกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมจากฝ่ายบริหาร มีการปรับปรุงขั้นตอนการดำเนินการ มีการตรวจติดตามวัดผล ต้องมีการสื่อสารภายในองค์การที่ดี มีแผนสำรองในทุก ๆ งานที่ดำเนินการ การให้สาธารณะชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการทำงาน แม้กระทั่งการดูแลพนักงานก็เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะส่งผลให้เกิดความโปร่งใสได้ ซึ่งหลายองค์การภาครัฐมองข้ามองค์ประกอบเหล่านี้ไปส่งผลให้ประสิทธิภาพและความโปร่งใสภายในองค์การไม่เกิดขึ้น ซึ่งในส่วนนี้ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง โดยการปรับแนวความคิดและนำนวัตกรรมมาใช้ในการปรับปรุงต่อไป โดยงานวิจัยครั้งต่อไปสามารถปรับปรุงและพัฒนาได้ดังนี้ รูปแบบการจัดซื้อจัดจ้างที่เหมาะสมในแต่ละประเภทงาน เพื่อลดความขัดแย้งในรูปแบบต่าง ๆ การวิเคราะห์

ความคุ้มค่าของงานกรณีการจัดหาด้วยวิธีพิเศษ การพัฒนาการใช้รูปแบบเทคโนโลยี Digital ที่เหมาะสมกับงานจัดซื้อจัดจ้างตาม พรบ. ภาครัฐ

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนธุรกิจการค้า. (2560). รายงานการจัดซื้อจัดจ้างประจำปีงบประมาณ 2560.

กรุงเทพมหานคร: กรมพัฒนธุรกิจการค้า.

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2560). รายงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน ป.ป.ช.

จารุวรรณ สุขุมลพษ์. (2556). แนวโน้มของคอร์รัปชันในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

พลัสสรณ์ วรภัทร์ธระกุล. (2558). ภาวะผู้นำ และวัฒนธรรมองค์การที่มีต่อผลสำเร็จในการพัฒนาองค์การสมัยใหม่: กรณีศึกษา สายงานปฏิบัติการนครหลวง บริษัทไปรษณีย์ไทย จำกัด. วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม , 2(2), 1-12.

ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านทุจริต. (2562). คะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (CPI : Corruption Perceptions Index). เรียกใช้เมื่อ 26 พฤษภาคม 2562 จาก http://www.industry.go.th/anti_corrupt/index.php/agency/ita/cpi/318-cpi-corruption-perceptions-index-2

สมใจ ลักษณะ. (2552). การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2562). รายงานผลการศึกษาระบบบริหารงานภาครัฐ กรณีการบริการงานพัสดุภาครัฐของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันที่ปรึกษาเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในราชการ (สปร.).

Henri Fayol. (2001). Critical Evaluations in Business and Management. New York: Michael C. Wood.

Holsti, OR. (1969). Content analysis for the social sciences and humanities. Reading, MA : Addison-Wesley Publishing Company.

Jeffrey Pfeffer. (1998). Seven Practices of Successful Organizations. California: Management.

Robert L. Katz. (1995). Skill of an Effective Administrator. Harvard Business Review, 3(2), 33-42.

Tom Peter, et.al. (1980). Structure is not organization. Business horizon.

แนวคิดและบทบาททางเศรษฐกิจของพระธรรมวิสุทธิมงคล
(บัว ญาณสมฺปนฺโน) ในสังคมไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2544*

THE CONCEPT AND THE ECONOMY'S ROLE OF
PHRA DHAMMAVISUDHIMONGKOL (BUA ÑĀṆASAMPANNO)
IN THAI SOCIETY FROM B.E. 2540-2544

วันชาติ ชาญวิชิต

Wanchat Chanwichit

ประยงค์ แสนบูรณ

Prayong Saenpuran

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Khon Kaen University, Thailand

E-mail: wanchatchan@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิดและบทบาททางเศรษฐกิจของพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน) ที่มีต่อเศรษฐกิจไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและบทบาทของหลวงตามหาบัวที่ปฏิบัติจริงในสังคม ทำการศึกษาผ่านเกณฑ์เทศน์ในการอบรมฆราวาสของหลวงตามหาบัว โดยการเลือกเนื้อหาจากเทศน์จากเว็บไซต์ www.luangta.com ระหว่างปี พ.ศ. 2540 - 2544 จำนวน 135 เรื่อง นำมาจัดระเบียบข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ตีความ และสรุปผลการวิจัย ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดและบทบาทของพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมฺปนฺโน) ในสังคมไทยชี้ให้เห็นภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว มีสาเหตุมาจากปัจจัยภายในตัวมนุษย์ คือ ปัญหาขาดธรรมเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติ ส่งผลกระทบต่อการอุปโภคและบริโภคของมนุษย์ในสังคม และนำไปสู่วิกฤตทางเศรษฐกิจ หลวงตามหาบัวจึงมีแนวคิดในการแก้ปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ ทำให้บทบาทของหลวงตาปรับเปลี่ยนไปจากอดีตที่ผ่านมา จึงปรากฏให้เห็นการแสดงบทบาทของหลวงตา คือ บทบาทในฐานะผู้นำแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ บทบาทในการสั่งสอนประชาชนให้รู้จักใช้จ่ายทรัพย์ และบทบาทในการสั่งสอนหลักการบริโภคให้แก่ประชาชนจากบทบาทที่ปฏิบัติจริงสะท้อนให้เห็นการสังเคราะห์โลกทั้งทางวัตถุและทางธรรมเพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูล และแก้ไขวิกฤตทางเศรษฐกิจ การศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริงของหลวงตามหาบัวในสังคมไทย จึงเป็นแนวทางในการกำหนดบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสงฆ์ใน

* Received 11 April 2020; Revised 16 May 2020; Accepted 19 May 2020

สังคมยุคใหม่ พระสงฆ์ต้องมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคม ตลอดจนกำหนดคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของประชาชน ภายใต้วิกฤตทางเศรษฐกิจได้อย่างเหมาะสมต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: บทบาททางเศรษฐกิจ, พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน), สังคมไทย

Abstract

The research has the objective to study the concept and the economy's roles of Phra Dhammavisudhimongkol (Bua Nāṇasampanno) towards the Thai economy. This research is a qualitative research and analyze the concepts and roles of according to Luang Tha Bua which real practice in society and conducting studies through the sermon for teaching secular by selecting the substance from the website. <http://www.luangta.com> during B.E. 2540 - 2544, 135 topics were used to organize the data for Interpret analysis and research summary. The results found that: the concept and roles of Phra Dhammavisudhimongkol (Bua Nāṇasampanno) in Thai society indicates the economic crisis that occurred during that period. Caused by factors within the human body is lack of justice as a tool to control behavior which effecting human consumption in society and leading to the economic crisis. Therefore, Luang Tha Bua had an idea to solve the economic crisis. Causing the role of Luang Tha changed from the past time. So, it appeared that Luang Tha played a role as a leader for solving the economic crisis. The role of teaching people to know how spending property and the teaching role about the principles of consumption to the people. From the practical role that reflected amelioration both of material and moral of the world and helping to support the economic crisis. The study of the practical roles of Luang Tha mha Bua in Thai society which a guideline in determining the desired role of monks in modern society. Monks need to play a role for helping society. Including determining the desired qualifications of the people under the economic crisis appropriately in the future.

Keywords: Economy's Roles, Phra Dhammavisudhimongkol (Bua Nāṇasampanno), Thai Society

บทนำ

การศึกษาลักษณะของมนุษย์และสังคม ภายใต้การตัดสินใจในการเลือกใช้ทรัพยากรที่หาได้ยาก และนำไปใช้ประโยชน์ในมิติต่าง ๆ เพื่อใช้ผลิตสินค้าและบริการที่หลากหลาย ตลอดจนจำแนกสินค้าและบริการเหล่านี้ไปยังสมาชิกในสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

(Samuelson, P. A., 1973) แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ชี้ให้เห็นพฤติกรรมในทางเศรษฐกิจ ในฐานะส่วนหนึ่งของเศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจจึงเกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากร เพื่อตอบสนองความต้องการในระดับต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อพยายามบำบัดความต้องการทางด้านวัตถุที่มีอยู่อย่างจำกัด ตรงข้ามกับความต้องการที่ไร้ขีดจำกัด (Dowling, B. I. & McDregal, T., 1998) จากความต้องการที่สวนทางกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด การตอบสนองความต้องการในทางเศรษฐกิจ จึงถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ การต่อสู้แข่งขัน แย่งชิงทรัพยากร และการเอารัดเอาเปรียบกัน ทำหน้าที่นำไปสู่ภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ

วิกฤตทางเศรษฐกิจของโลกทวีความรุนแรงมากขึ้นจนถึงขีดสุดในปี พ.ศ. 2540 ส่งผลกระทบต่อฐานะทางการเงินการคลังของประเทศ และลุกลามไปถึงประเทศเพื่อนบ้านภูมิภาคเอเชีย และประเทศอื่น ๆ เป็นวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ของโลก เป็นที่รู้จักกันในชื่อของโรคต้มยำกุ้ง (Tom Yam Kung Disease) (สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขึ้นพื้นฐาน, 2546) เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินที่เรียกกันว่า “พองสบู่แตก” รัฐบาลนายชวน หลีกภัย เข้ามาบริหารประเทศในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ค่าของเงินบาทตกต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับเงินดอลลาร์สหรัฐ คนว่างงานเพิ่มมากขึ้น รัฐบาลต้องทำความตกลงและรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ต่อจากรัฐบาลชุดก่อน (นคร พจนรพงษ์ และอุกฤษ พจนรพงษ์, 2542) ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2540 จึงถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของประเทศไทย จากปัญหาภาวะทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ค่าเงินบาทลอยตัว ส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศ ธุรกิจหลายประเภทต้องทยอยปิดกิจการ หรือลดขนาด ตลอดจนเลิกจ้างพนักงาน ลดเงินเดือน และสวัสดิการ (ชูศักดิ์ จรุธสวัสดิ์, 2548) โรงงานต่างปิดตัวลง ผู้คนตกงาน ค่าครองชีพสูงขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม และการฆ่าตัวตายเพื่อหนีปัญหา เมื่อรัฐบาลไม่อาจจะแก้ปัญหาได้ ทุกคนในสังคมไทยย่อมต้องร่วมมือกันในการต่อสู้ แต่จะอย่างไรเมื่อสภาพจิตใจนั้นอ่อนแรง เมื่อต้องเผชิญหน้ากับปัญหาความไร้ที่พึ่งที่ยืดเยื้อจึงเป็นปัญหาสำคัญในช่วงเวลาดังกล่าว

พระพุทธศาสนาในสังคมยุคใหม่จึงเหมาะต่อการสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ที่มีองหาวิธีการแก้ปัญหา โดยใช้พระพุทธศาสนาเพื่อแก้ไขปัญหามานุษยในชีวิตรประจำวัน (Gyatso, G. K., 2013) พระพุทธศาสนาจึงกลายเป็นที่พึ่งของมนุษย์ในยามทุกข์ยาก พระสงฆ์ในฐานะตัวแทนของศาสนาต้องมีความสัมพันธ์กับสังคม พระสงฆ์ต้องนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่หลงผิด เพราะชาวพุทธยังคงเผชิญหน้ากับความทุกข์ทรมานและความรุนแรง (Edelglass, W., 2009) สะท้อนภาพพระสงฆ์ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทในการทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น เมื่อสมาชิกในสังคมต้องเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจ พุทธธรรมจึงเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหามานุษยในชีวิตรประจำวัน พระสงฆ์ในฐานะตัวแทนของศาสนาจึงกลายเป็นทางออกสำคัญในการแก้ปัญหาของชาติ เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน คำสอนหรือแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “พุทธธรรม” มีจำนวนไม่น้อยที่

เกี่ยวข้องหรือสามารถนำมาดัดแปลงประยุกต์ใช้กับระบบเศรษฐกิจ (วัชรระ งามจิตรเจริญ, 2554)

พระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน) หรือที่ประชาชนโดยทั่ว ๆ ไปเรียกว่า “หลวงตามหาบัว” อดีตเจ้าอาวาส วัดป่าบ้านตาด ตำบลบ้านตาด อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี หลวงตาเป็นที่รู้จักกันในนามของพระวิปัสสนาจารย์ ลูกศิษย์ของหลวงปู่มั่น (มั่น ภูริทตฺโต) หลวงปู่มั่นได้รับการยกย่องในฐานะผู้วางรากฐานของการวิปัสสนากรรมฐานของพระป่า ผู้ก่อตั้งธรรมเนียมปฏิบัติของพระป่าที่ทันสมัยสำหรับพระพุทธศาสนาในไทย (Swearer, D. K., 2010) หลวงตามหาบัวถือเป็นผู้นำและต้นแบบของพระป่าในอีสาน พระสายปฏิบัติที่เคร่งครัดและยึดมั่นต่อคำสอนของพระพุทธศาสนา ตลอดจนนำหลักคำสอนมาใช้ปฏิบัติอันเป็นแนวทางในการปลูกฝังหลักธรรมให้แก่ศาสนิกชน หลวงตามหาบัวตระหนักอยู่เสมอว่า พระสงฆ์จำเป็นต้องออกมาสังเคราะห์โลกและช่วยเหลือสังคม เพราะการช่วยชาติช่วยโลกเป็นกิจของสงฆ์ ดังที่หลวงตากล่าวว่า “นี่พระสงฆ์ออกมาช่วยนี้ เรียกว่า ทำกิจสงฆ์โดยสมบูรณ์ นี่ผลงานของสงฆ์เป็นงานอย่างนี้ สงฆ์ต้องช่วยชาติ ช่วยโลกช่วยสงฆ์สัตว์ทั้งหลาย” (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน, 2557)

แนวคิดและบทบาทในการสังเคราะห์โลกของหลวงตามหาบัว ปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้นเมื่อเริ่มก่อตั้งวัดป่าบ้านตาด หลวงตาแสดงบทบาทในการสังเคราะห์ทั้งทางวัตถุและจิตใจ ปฏิบัติอย่างเรียบง่าย โดยไม่เป็นที่เปิดเผยต่อสาธารณชน จนกระทั่งในปลายปี พ.ศ. 2540 เมื่อประเทศไทยเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ รัฐบาลต้องกู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) หลวงตาเล็งเห็นปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในประเทศ จึงพยายามคิดหาทางออกเพื่อแก้ไขปัญหา หลวงตาจึงได้เสียสละออกมาเป็นผู้นำ ด้วยการตั้ง “โครงการช่วยชาติ โดยหลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน” เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำในขณะนั้น โดยขอรับบริจาคทองคำ เงินดอลลาร์ และเงินสกุลต่าง ๆ เพื่อนำเข้าสู่คลังหลวง ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการกำหนดบทบาทของหลวงตาที่มีต่อเศรษฐกิจช่วงเวลาดังกล่าว จึงปรากฏให้เห็นเนื้อหาของกัณฑ์เทศน์ในการอบรมฆราวาสให้ตระหนักถึงวิกฤตทางเศรษฐกิจ และช่วยกันนำพาประเทศให้รอดพ้นจากการตกเป็นหนี้ต่างชาติ การศึกษากัณฑ์เทศน์ของหลวงตา นอกจากจะทำให้เข้าใจคำสอนของพระพุทธศาสนา ยังสะท้อนแนวคิดและบทบาทที่ปฏิบัติจริงของหลวงตามหาบัวที่มีต่อเศรษฐกิจไทย

ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของการศึกษา แนวคิดและบทบาททางเศรษฐกิจของพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนฺโน) ระหว่างปี พ.ศ. 2540 - 2544 ภายใต้บริบททางสังคมที่เกิดขึ้น หลวงตามหาบัวสะท้อนแนวคิดและบทบาทที่มีต่อเศรษฐกิจอย่างไร ดังนั้นการศึกษาบทบาทของหลวงตามหาบัวที่ได้ปฏิบัติจริง จะเป็นแนวทางหนึ่งในการกำหนดบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคมไทย และชี้ให้เห็นคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของประชาชนที่ควรปฏิบัติภายใต้วิกฤตทางเศรษฐกิจต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวคิดและบทบาทของพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนโน) ที่มีต่อเศรษฐกิจไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2540 - 2544

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ทั้งที่เป็นชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก และศึกษากันต์เทศน์ในการอบรมฆราวาสของพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสมปนโน) ระหว่างปี พ.ศ. 2540 - 2544 จำนวน 135 เรื่อง จากเว็บไซต์ www.luangta.com โดยพิจารณาเลือกกลุ่มตัวอย่างที่สัมพันธ์กับแนวคิดและบทบาททางเศรษฐกิจของหลวงตามหาบัวเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ และข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ คัมภีร์ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เอกสารตำรา หนังสืองานวิจัย วิทยานิพนธ์ วารสาร บทความ และงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับหลวงตามหาบัว นอกจากนี้ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับทฤษฎีบทบาท พระพุทธศาสนากับเศรษฐกิจไทย บริบทสังคมไทยในช่วงปี พ.ศ. 2540 - 2544 ในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ตลอดจนบทบาทพระสงฆ์กับเศรษฐกิจในสังคมไทย เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์แนวคิดและบทบาทของหลวงตามหาบัวที่มีต่อเศรษฐกิจไทยในช่วงเวลาดังกล่าว เรียบเรียงข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอภิปรายผลการศึกษา และสรุปผลการศึกษา

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดและบทบาททางเศรษฐกิจของหลวงตามหาบัวที่มีต่อเศรษฐกิจไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2540 - 2544 เริ่มต้นจากนิมิตของหลวงตาในการเทศน์อบรมฆราวาส ณ วัดป่าบ้านตาด เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 หลวงตาได้กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ปรากฏในนิมิต ภายหลังจากการภาวนาที่หลวงตาปฏิบัติอยู่เป็นประจำทุกวัน ในระหว่างแผ่เมตตาจิตเกิดนิมิตเกี่ยวกับหนี้สินของประเทศไทย ประชาชนต้องเผชิญหน้ากับความทุกข์ยากทำให้หลวงตาเกิดความเมตตาและสงสาร นิมิตของหลวงตาสอดคล้องกับบริบททางสังคมไทยที่เกิดขึ้นในช่วงปลายปี พ.ศ. 2540 จึงเป็นจุดเริ่มต้นในการแสดงบทบาทด้านต่าง ๆ นอกจากนี้หลวงตายังชี้ให้เห็น ภาวะของการเป็นหนี้ที่เกิดจากการกู้เงินจาก IMF กระทบต่อศักดิ์ศรีของประเทศไทย และวิถีชีวิตของทุกคนในประเทศต่างตกอยู่ในภาวะของลูกหนี้ การเป็นหนี้ทำให้เกิดความทุกข์แก่ประชาชนทุกคน หนี้สินเป็นเรื่องของส่วนรวมเป็นปัญหาของประเทศไทย ไม่ใช่เรื่องของใครคนใดคนหนึ่ง ในฐานะที่ทุกคนดำรงอยู่ในประเทศไทย ควรจะตระหนักถึงปัญหานี้ トラบใดที่หนี้สินยังคงอยู่ไม่มีทางที่ทุกคนในสังคมจะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมี

ความสุข จากแนวคิดดังกล่าวจึงทำให้หลวงตาตั้งคำถามต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ทำอย่างไรจึงจะช่วยพี่น้องประชาชนให้พ้นจากความทุกข์

ตามแนวคิดของหลวงตาสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ คือ ปัญหาขาดธรรมและสำนึกต่อความดี ธรรมเป็นหลักค้ำจุนชีวิต หากปราศจากธรรมชีวิตย่อมไร้ที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยว ปัญหาเศรษฐกิจต้นเหตุไม่ได้เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอกคือ วัตถุ หากเกิดจากปัญหาภายในคือ จิตของมนุษย์ เนื่องจากขาดธรรมในการควบคุมความประพฤติ การแสดงออกจึงไม่สอดคล้องกับธรรมและความดี เมื่อมนุษย์ไม่สามารถควบคุมกิเลสของตนเองได้ ย่อมนำมาสู่ความตระหนี่ ความโลภ ตัณหา ราคะ ทำยที่สุดก็ขาดสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ดังนั้นปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสังคมไทย จึงมีต้นเหตุมาจากภายใน ส่วนภายนอกหรือวัตถุเป็นเพียงปลายเหตุของปัญหา เมื่อไม่มีธรรมเป็นหลักประจำใจ ย่อมขาดสำนึกที่ดีในการใช้จ่ายใช้ทรัพย์และขาดหลักการบริโภคที่ถูกต้อง ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของทุกคนในสังคม หลวงตาจึงมีดำริในการเข้าไปมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาวิกฤตของชาติ แนวคิดเหล่านี้จึงส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาทของหลวงตามหาบัวที่มีต่อสังคมไทย ในฐานะของผู้นำทางศาสนาและสมาชิกคนหนึ่งในสังคม จึงไม่อาจจะนิ่งเฉยต่อความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์ที่ต่างเผชิญหน้ากับวิกฤตทางเศรษฐกิจ

จากการศึกษาปรากฏให้เห็นบทบาทของหลวงตาที่มีต่อเศรษฐกิจไทย 3 ประการ คือ บทบาทในฐานะผู้นำแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ จากจุดเริ่มต้นดำริการช่วยชาติของหลวงตาในวันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 นิमितเกี่ยวกับประเทศไทย จนกระทั่งวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2541 ถือเป็นครั้งแรกที่หลวงตากล่าวถึงสงครามเศรษฐกิจ เป็นสงครามที่ไม่ได้เกิดจากการรบราฆ่าฟันกัน แต่เป็นสงครามเงียบ สงครามในยุคใหม่ที่ค่อย ๆ กัดกินประเทศต่าง ๆ ในโลก ประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลสำคัญ ทำให้หลวงตาปรับเปลี่ยนบทบาทที่เคยปฏิบัติในอดีต หลวงตาจึงแสดงบทบาทสงเคราะห์โลกอย่างเปิดเผย ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปได้รับรู้ และเกิดสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ถือเป็นจุดเริ่มต้นบทบาทของหลวงตา ด้วยความเมตตาและสงสาร ที่มีต่อคนไทยและประเทศชาติ หลวงตาจึงอาสาเป็นผู้นำในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ วิกฤตครั้งนี้ใหญ่มาเกินกว่าที่รัฐบาลจะสามารถแก้ไขได้ เมื่อประเทศกำลังเดินทางเข้าสู่หายนะทุกคนในฐานะสมาชิกของสังคมต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชาติ หลวงตาจึงออกมาบิณฑบาตเงินจากลูกศิษย์และคนไทยทั่วประเทศ ให้ช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน ถือเป็นจุดเริ่มต้นในการบริจาคเงินช่วยชาติตามดำริของหลวงตา โดยวัดป่าบ้านตาดจะเป็นผู้นำในการบริจาค และเงินที่ลูกศิษย์ผู้หนึ่งถวายเงินดอลลาร์แก่หลวงตาเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการช่วยชาติ

ภายใต้โครงการช่วยชาติของหลวงตามหาบัว เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำในขณะนั้น ช่วงแรกเน้นรับบริจาคเงินดอลลาร์ เมื่อหลวงตาทราบว่า ทองคำที่เก็บรักษาไว้ในธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ใช้เป็นหลักค้ำประกันประเทศเหลือน้อยลง จึงมีดำริรับบริจาคทองคำ เพื่อมอบ

ให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทย ใช้เป็นเงินทุนสำรองของประเทศ หากได้รับเงินในรูปแบบอื่น หลวงตาก็จะนำไปสงเคราะห์ตามจังหวัดต่างๆ ที่เกิดปัญหาขาดแคลน ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาหลวงตาบริจาคเงินดอลลาร์และทองคำรวมทั้งสิ้น 2 ครั้ง โดยมอบให้แก่ธนาคารแห่งประเทศไทยเก็บรักษา เพื่อเป็นเงินทุนสำรองของชาติในยามจำเป็น ชี้ให้เห็นคุณูปการที่หลวงตามีต่อเศรษฐกิจไทย การนำเงินเข้าสู่คลังหลวงของประเทศจำนวนมาก ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของไทย ทำให้เสถียรภาพทางการเงินของประเทศดีขึ้น เพราะมีทองคำเข้าไปเป็นหลักค้ำประกัน กลายเป็นเงินทุนสำรองของประเทศ

บทบาทในการสั่งสอนประชาชนให้รู้จักใช้จ่ายทรัพย์ จากการศึกษาปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นเกิดจากสาเหตุภายในเป็นปัญหาที่เกิดจากจิตใจของมนุษย์ เมื่อมนุษย์ไม่มีธรรมย่อมส่งผลต่อความประพฤติ มนุษย์ต้องทนทุกข์อยู่กับภาวะของหนี้สิน ทำอย่างไรจึงจะอยู่รอดปลอดภัยในสภาวะการณ์เช่นนี้ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทุกคนต้องตระหนักและเรียนรู้ที่จะใช้ทรัพย์สินของตนเองที่มีอย่างมีคุณค่า เมื่อการเงินเป็นปัญหามากในยุคนี้ หลวงตาจึงให้ความสำคัญกับการรู้จักประหยัดเป็นลำดับแรก ไม่ว่าจะซื้อสิ่งใดต้องตระหนัก มีสติและคิดไตร่ตรองอย่างมีเหตุผลอยู่เสมอ หลวงตาจึงให้ความสำคัญต่อการใช้จ่ายใช้สอยของบุคคล เพราะการใช้จ่ายของบุคคล ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนใหญ่ ไม่ซื้อของที่ฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายเท่าที่จำเป็นต่อชีวิต ในขณะเดียวกันก็เก็บเงินส่วนหนึ่งบริจาคช่วยชาติ ช่วยตามความสามารถ ช่วยกันคนละเล็กละน้อย ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ หรือยาจก หากทุกคนร่วมมือและรวมใจกันตระหนักถึงปัญหาวิกฤตของชาติ ย่อมเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัว เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ประเทศชาติย่อมสามารถผ่านพ้นภาวะวิกฤต

บทบาทในการสั่งสอนหลักการบริโภคให้แก่ประชาชน ในช่วงวิกฤตทางเศรษฐกิจหลวงตาสอนให้เห็นหลักจำเป็นของการบริโภค ในยามวิกฤตเช่นนี้ ต้องให้ความสำคัญกับปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ทุกคนต้องรู้จักปรับเปลี่ยนหลักในการบริโภค ให้ความสำคัญกับจิตใจมากกว่าการตอบสนองทางวัตถุ เช่น การกินอาหาร ต้องรู้จักกินให้พอดี อย่ากินจนไม่รู้จักพอ ในการกินต้องรู้จักประมาณ หากกินทั้งกินขว้างในภาวะขาดแคลน ย่อมมีผลกระทบทั้งต่อตัวเองและสังคม ในยุคที่ข้าวยากมากแแพงเช่นนี้ การบริโภคเกินความจำเป็นจึงไม่เหมาะสม ในการจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค ข้าวของเครื่องใช้ก็เช่นเดียวกัน ต้องซื้อหาเท่าที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต ไม่เดินตามกระแสบริโภคนิยม เทียบต่างประเทศ ซื้อของมีเยื่อราคาแพงติดตัวมาด้วย จะทำให้ประเทศชาติต้องขาดดุลทางการค้าให้แก่ต่างชาติ เมื่อภายในประเทศสามารถผลิตของเหล่านี้ได้ หลวงตาจึงสอนให้เที่ยวเมืองไทยและอุดหนุนสินค้าไทย เงินตราก็ไม่รั่วไหลออกนอกประเทศ จึงเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจภายในประเทศอีกทาง นอกจากนี้ต้องปรับเปลี่ยนค่านิยมดั้งเดิมที่ตกเป็นทาสของวัตถุ ไม่ทำตัวหรูหรา สร้างบ้านเรือนใหญ่โต ต้องรู้จักประมาณในการสร้าง อย่าทำตัวเป็นเศรษฐีที่มีแต่กิเลส ข้างในมีแต่หนี้สิน ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ เพราะต้องการอวดความร่ำรวยแก่คนอื่น ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ เพื่อให้ประเทศชาติ

ฟื้นฟู บทบาทของหลวงตามอกจากแก้ไขปัญหามิทางวัตถุด้วยการขอรับบริจาคแล้ว จำเป็นต้องแก้ที่สาเหตุภายในคือ การฟื้นฟูจิตของมนุษย์ เพราะเป็นรากเหง้าของปัญหาที่เกิดขึ้น ทุกคนต้องเรียนรู้ที่จะปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมในการใช้จ่ายและการบริโภค รู้จักประหยัด ไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อโอ้อวดไปตามอำนาจของกิเลส ในการบริโภคอะไรก็ตาม ต้องรู้จักประมาณ การมีสติจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ตระหนักเสมอว่า ควรจะบริโภคอย่างไรถึงจะพอดี และพอประมาณต่อการกิน ดังนั้น เมื่อมีธรรมเป็นหลักยึดเหนี่ยว ใช้ในการควบคุมความประพฤติของตนเอง ทำให้เกิดสติปัญญา สำนึกที่ดีต่อการใช้จ่าย และการบริโภคที่ถูกต้อง ตลอดจนรู้จักเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่า แนวคิดและบทบาททางเศรษฐกิจของหลวงตามหาบัวปรับเปลี่ยนไปจากอดีตที่ผ่านมา เดิมทีหลวงตาสงเคราะห์โลกโดยไม่เปิดเผย แต่เมื่อเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจขึ้นในสังคม หลวงตาได้สงเคราะห์โลกอย่างเป็นทางการและเปิดเผยต่อสาธารณชน ภายใต้วิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นหลวงตามหาบัวเชื่อว่า มีสาเหตุมาจากตัวของมนุษย์ทุกคน สมาชิกในสังคมต่างตอบสนองความสุขทางวัตถุ สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เห็นว่า “ความสุขที่ต้องอาศัยวัตถุหรือสิ่งภายนอกมาสนองกามคุณเป็นสาเหตุของปัญหา ไม่เพียงแต่แก่ผู้อื่น แก่โลก และแก่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน แต่เป็นปัญหาภายในของบุคคลนั้นด้วย” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552) วิกฤตจึงเป็นเพียงแค่ปลายเหตุ แต่ต้นเหตุเกิดจากภายใน นั่นคือ การขาดธรรมเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติของทุกคน จึงนำไปสู่วิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม หลวงตามหาบัวจึงมีดำริในการช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจในช่วงปลายปี พ.ศ. 2540 จากแนวคิดและบทบาทที่เปลี่ยนแปลงของหลวงตามหาบัว ทำให้การแสดงออกของหลวงตาปรากฏต่อสาธารณชน ชี้ให้เห็นบทบาทของพระสงฆ์ยุคปัจจุบัน ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการเผชิญหน้าและแก้ไขปัญหาร่วมกับประชาชน พระสงฆ์จึงถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการชี้แนะและแก้ปัญหาในชีวิตของประชาชน เช่นเดียวกับบทบาทของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สมัยพุทธกาล ดังพระดำรัสของพระพุทธองค์ที่ประทานแก่พระสาวกว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์สัตว์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทพดาและมนุษย์ทั้งหลาย...” (ที.ม. 13/52/52) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากดำริในการช่วยชาติของหลวงตามหาบัวจึงสอดคล้องกับพระโอวาทของพระพุทธเจ้าที่ประทานแก่เหล่าสาวก ในขณะเดียวกัน หลวงตาทระหนักว่า การเข้ามาช่วยเหลือสังคมถือเป็นกิจของสงฆ์ที่พึงปฏิบัติ พระสงฆ์จำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมในมิติต่าง ๆ พระพุทธศาสนาแบบ

นี้ส่งเสริมให้ชาวพุทธเข้ามามีส่วนร่วมในมิติต่าง ๆ ของชีวิตทั้งในสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และการศึกษา (ภัทรพร สิริกาญจน, 2557)

เมื่อพิจารณาบทบาทจริงที่หลวงตามหาบัวปฏิบัติในสังคม หลวงตาปรับเปลี่ยนการ แสดงออกต่อสังคมแตกต่างจากอดีต คือ บทบาทในฐานะผู้นำแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ เป็น ครั้งแรกในประวัติศาสตร์ชาติไทย ที่พระสงฆ์สายวัดป่าออกมาบิณฑบาตเงินจากประชาชน เพื่อ กอบกู้ช่วยเหลือประเทศชาติ หลวงตาได้แสดงพระธรรมเทศนา ถือเป็นการประกาศเจตนารมณ์ แห่งการกู้ชาติเป็นครั้งแรก พร้อมทั้งสร้างความเชื่อมั่นด้วยว่า จะสามารถนำพาชาติให้รอดพ้น ภัยนี้ไปได้ ทำให้หลวงตาแสดงบทบาทต่อสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ โดยจัดทำโครงการผ้าป่า ช่วยชาติ สละเงิน และระดมเงินทุน เพื่อเป็นหลักค้ำประกันประเทศชาติ สะท้อนให้เห็นบทบาท หน้าที่ในฐานะของพลเมือง เพื่อจะปกป้องและคุ้มครองภัยจากต่างชาติ มีหน้าที่ช่วยเหลือ ดูแลประเทศชาติ จึงมีสิทธิและหน้าที่ปกป้องพิทักษ์บ้านเมืองไปในทิศทางที่ควรจะเป็น (เบญจา มังคละพฤษ, 2551) ส่วนบทบาทในการสั่งสอนประชาชนให้รู้จักใช้จ่ายทรัพย์ หลวง ตาสอนให้ประชาชนตระหนักถึงทรัพย์ที่ตนเองมี ในภาวะวิกฤตเช่นนี้ต้องรู้จักเก็บออม ทุกคน ต้องมีสติทุกครั้งที่ใช้จ่ายทรัพย์ ต้องรู้จักใช้จ่ายทรัพย์ อย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย สอดคล้องกับ สมลักษณ์ สันติโรจนกุล เห็นว่า “ผู้บริโภครู้ ต้องวางแผนการใช้จ่าย การออมอย่างไร จึงให้ สมาชิกในครอบครัวอยู่ดีกินดี การเลือกบริโภคสินค้าอย่างไร จึงได้รับประโยชน์คุ้มกับเงินที่จ่าย ไป” (สมลักษณ์ สันติโรจนกุล, 2555)

สำหรับบทบาทในการสั่งสอนหลักการบริโภคให้แก่ประชาชน ในแง่มุมนี้ชี้ให้เห็น แนวคิดของหลวงตาที่มองข้ามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ แต่ให้ความสำคัญกับเศรษฐศาสตร์ในเชิง พุทธ เมื่อทุกคนเรียนรู้ที่จะปรับปรุงตนเอง โดยมีธรรมเป็นหลักประจำใจ ความประพฤติที่ แสดงออกย่อมสอดคล้องกับความดี หลักบริโภคที่ถูกต้อง รู้จักพอ พอประมาณ มีเหตุผลในการ บริโภค ภายใต้การมีสติก่อนจะตัดสินใจทุกครั้ง สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตาม แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในหลวงรัชกาลที่ 9 ประกอบด้วย ความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง มีความรู้ และมีคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เมื่อทุกคนปฏิบัติได้ เช่นนี้ ย่อมเกิดผลดีต่อตนเองและสังคม กิจกรรมหรือพฤติกรรมทางเศรษฐกิจจึงต้องเป็นไป อย่างสอดคล้องเกื้อกูล ไม่ทำร้ายหรือไม่เบียดเบียนตัวมนุษย์เอง รวมทั้งไม่เบียดเบียนหรือ ทำลายธรรมชาติและสังคมหรือผู้อื่น (วัชรระ งามจิตรเจริญ, 2554) หลวงตาจึงเน้นย้ำให้ทุกคน ปรับปรุงตัวเอง พัฒนาจิตใจของทุก ๆ คน เปลี่ยนหลักในการอุปโภคและบริโภคให้ถูกต้อง และเหมาะสม นอกจากนี้หลวงตายังสะท้อนให้เห็นหนี้สินของชาติ ไม่ใช่หนี้ของใครคนใด คนหนึ่ง แต่เป็นหนี้ของคนทั้งประเทศ ทุกคนต้องรู้จักสำนึกรักชาติและเสียสละเพื่อชาติจึงจะ อยู่รอดได้ นำไปสู่แนวคิดของหลวงตาชี้ให้เห็น คุณสมบัติของบุคคลที่พึงประสงค์ในยาม

ประเทศเกิดวิกฤตควรมีลักษณะ คือ 1) ผู้มีธรรมเป็นหลักประจำใจ 2) ประหยัด 3) พอเพียง 4) รู้จักปรับปรุงตัวเอง 5) มีเมตตา 6) เสียสละ

จากการศึกษาบทบาทที่ปฏิบัติจริงของหลวงตามหาบัวที่มีต่อเศรษฐกิจไทย ชี้ให้เห็นแบบอย่างของบทบาทที่พึงประสงค์ของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน ภายใต้บริบททางสังคมที่แปรเปลี่ยนจากอดีต การเข้ามาช่วยเหลือสังคมถือเป็นกิจของพระสงฆ์ ในยามที่สังคมอยู่ในภาวะวิกฤต พระสงฆ์จะต้องแสดงบทบาทในการสงเคราะห์โลกทั้งทางวัตถุและทางธรรม เพื่ออนุเคราะห์ เกื้อกูล ให้ประชาชนพ้นจากความทุกข์ สอดคล้องกับ ส. ศิวรักษ์ เห็นว่า “บทบาทพระที่แท้จริงแล้ว พระจะต้องอยู่กับชาวบ้านเป็นคำตอบให้ชาวบ้าน” (ส. ศิวรักษ์, 2533) การปรับเปลี่ยนบทบาทของพระสงฆ์ภายใต้บริบทสังคมที่แปรเปลี่ยนไปจึงมีความจำเป็นในขณะเดียวกันหลวงตามหาบัวเน้นย้ำ การแสดงออกของพระสงฆ์ต่อสังคมต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัย จึงจะทำให้พระสงฆ์เป็นแบบอย่างที่ถูกต้อง และสามารถดำรงอยู่ในสังคมยุคสมัยใหม่ได้ สอดคล้องกับ พระมหาเจริญ คำราช เห็นว่า “ภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงพระสงฆ์ในฐานะตัวแทนของพระพุทธศาสนา ต้องพยายามปรับตัวอยู่เสมอ การดำเนินบทบาทที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัยและเอื้อประโยชน์แก่สังคม” (พระมหาเจริญ คำราช, 2546) จากบทบาทของหลวงตามหาบัวที่มีต่อเศรษฐกิจไทยจึงชี้ให้เห็น การแสดงออกทั้งในฐานะของผู้นำศาสนาในการอนุเคราะห์ต่อสังคมทั้งทางโลกและทางธรรม ในขณะเดียวกันยังสะท้อนให้เห็นบทบาทในฐานะของสมาชิกในสังคม ที่ห่วงใยต่อเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม ดังนั้นหลวงตามหาบัวจึงแสดงบทบาทในการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา เพื่อให้ประชาชนและประเทศชาติรอดพ้นจากวิกฤตทางเศรษฐกิจในช่วงเวลาดังกล่าว

องค์ความรู้ใหม่

1. บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน ภายใต้บริบททางสังคมที่แปรเปลี่ยนจากอดีต แนวคิดดั้งเดิมของพระสงฆ์สายวัดป่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับสังคมมากนัก แต่พระสงฆ์ในยุคใหม่ต้องช่วยเหลือสังคม ด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมกับวิกฤตการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการสงเคราะห์โลกทั้งทางวัตถุและทางธรรม การปรับเปลี่ยนบทบาทของพระสงฆ์ จำเป็นต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัย จะทำให้พระสงฆ์สามารถดำรงอยู่ในสังคมยุคใหม่ได้

2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของประชาชนในยามประเทศประสบปัญหาวิกฤต จากคำสอนของหลวงตามหาบัวชี้ให้เห็นคุณลักษณะของประชาชนที่พึงประสงค์ควรมีลักษณะ คือ 1) ผู้มีธรรมเป็นหลักประจำใจ 2) รู้จักปรับปรุงตัวเอง 3) ประหยัด 4) รู้จักพอประมาณ 5) มีเมตตา 6) เสียสละ เมื่อบุคคลมีคุณสมบัติทั้ง 6 ประการนี้ สังคมและประเทศชาติ ย่อมก้าวพ้นปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ส่งผลกระทบต่อแนวคิดและบทบาทของหลวงตามหาบัวที่มีต่อเศรษฐกิจไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2540 - 2544 ซึ่งให้เห็นภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจที่ประเทศชาติต้องเป็นหนี้ IMF ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของคนในชาติ โดยมีต้นเหตุมาจากภาวะวิกฤตทางธรรม ประชาชนในประเทศไม่มีธรรมในการควบคุมความประพฤติของตนเอง หลวงตาจึงอาสาเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของชาติ และสั่งสอนให้ประชาชนรู้จักสำนึกรักชาติ เข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหา จากแนวคิดดังกล่าวทำให้การแสดงบทบาทของหลวงตาเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ดังปรากฏให้เห็นการแสดงบทบาทของหลวงตา คือ บทบาทในฐานะผู้นำแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ บทบาทในการสั่งสอนประชาชนให้รู้จักใช้จ่ายทรัพย์สิน และบทบาทในการสั่งสอนหลักการบริโภคให้แก่ประชาชน จากบทบาทที่ปฏิบัติจริงของหลวงตามหาบัว สะท้อนให้เห็นการปรับเปลี่ยนบทบาทของพระสงฆ์ในสังคมยุคปัจจุบัน นอกจากเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่สังคม พระสงฆ์จำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น พระสงฆ์ควรประยุกต์คำสอนของพระพุทธศาสนา แสดงบทบาทในสั่งสอนประชาชน แนะนำหลักการใช้ชีวิตภายใต้ระบบเศรษฐกิจให้แก่สมาชิกในสังคม เข้ามาส่งเสริมและแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจไม่ว่าจะโดยวัตถุหรือโดยธรรม ด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์และไม่ขัดกับพระธรรมวินัย การศึกษาบทบาทของหลวงตามหาบัวจึงเป็นแบบอย่างของพระสงฆ์ที่ทำงานเพื่อสังคม บทบาทที่พึงประสงค์ของพระสงฆ์ตามคำสอนของพระพุทธศาสนา ตลอดจนชี้ให้เห็นคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของประชาชนภายใต้วิกฤตทางเศรษฐกิจ หากทุกคนเรียนรู้ที่จะปรับปรุงตนเอง ย่อมทำให้ก้าวผ่านวิกฤตทางเศรษฐกิจได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 1) งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างเนื้อหาทัศนคติทัศนจำกััดเพียง 135 เรื่อง จึงยังไม่ครอบคลุมบทบาททางเศรษฐกิจของหลวงตามหาบัวทั้งหมด ในอนาคตควรมีการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เพิ่มเติมมากขึ้น เพื่อเป็นการขยายกลุ่มตัวอย่างเนื้อหาการเทศน์ให้ครอบคลุมมากกว่านี้ ทำให้เห็นบทบาททางเศรษฐกิจของหลวงตาครอบคลุมมากยิ่งขึ้น 2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทที่ปฏิบัติจริงของหลวงตามหาบัวกับบทบาทในอุดมคติ เพื่อวิเคราะห์บทบาททางเศรษฐกิจของหลวงตามหาบัวมีความสอดคล้องและแตกต่างจากบทบาทของพระพุทธเจ้า หรือพระสงฆ์สมัยพุทธกาลอย่างไร 3) ควรมีการศึกษารูปแบบของหลวงตามหาบัวที่สัมพันธ์กับมิติอื่น ๆ ในสังคม เพื่อจะทำให้เกิดความเข้าใจการแสดงบทบาทที่หลวงตามหาบัวมีต่อสังคมไทยมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ชูศักดิ์ จรุธสวีสดี. (2548). ระบบเศรษฐกิจและพัฒนาระบบเศรษฐกิจไทย. กรุงเทพมหานคร: ส. เสริมมิตรการพิมพ์.

- นคร พจนนรพงษ์ และอุกฤษ พจนนรพงษ์. (2542). ข้อมูลประวัติศาสตร์การเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- เบญจา มังคละพุกษ์. (2551). การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย: กรณีศึกษาพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) พ.ศ. 2544 - 2548. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). พระพุทธศาสนากับโลกธุรกิจ: บทสนทนาระหว่างพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กับนายลอเรนส์ แวน เดน มิวเซนเบิร์ก (พินิตา อังจันทร์เพ็ญ, ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ธรรมะ.
- พระมหาเจริญ คำราช. (2546). บทบาทพระสงฆ์ในการในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒน. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ภัทรพร สิริกาญจน. (2557). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย: เอกภาพในความหลากหลาย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัชร งามจิตรเจริญ. (2554). แนวคิดในการนำเศรษฐกิจเชิงพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ส. ศิวรักษ์. (2533). อิทธิพลพุทธศาสนต่อสังคม. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการศาสนาเพื่อพัฒนา.
- สมลักษณ์ สันติโรจนกุล. (2555). หลักเศรษฐศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2546). วิชาเศรษฐกิจ 2540: บทเรียนจาก สปร. 1. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน. (2557). ประวัติหลวงตา. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: ศิลปสยามบรรจภัณฑ์และการพิมพ์.
- Dowling, B. I. & Mcdregal, T. (1998). Business Concepts. New York: Oregon State University.
- Edelglass, W. (2009). Thich Nhat Hanh's Interbeing: Fourteen Guidelines for Engaged Buddhism. New York: Oxford University.
- Gyatso, G. K. (2013). Modern Buddhism: The Path of Compassion and Wisdom. Wiltshire: Munken Pure by CPI Antony Rowe.
- Samuelson, P. A. (1973). Economics. (9th ed.). New York: McGraw Hill books.

Swearer, D. K. (2010). *The Buddhist World of Southeast Asia*. (2nd ed.). New York: University of New York.

คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ*

CHARACTERISTICS OF ADMINISTRATOR FOR VOCATIONAL COLLEGE TOWARD THE EXCELLENCE

วันทิตา โพธิสาร

Wanthita Potisarn

สมคิด สร้อยน้ำ

Somkid Sroinam

เรวณี ชัยเชาวรัตน์

Rewanee Chaichaowarat

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Udon Thani Rajabhat University, Thailand

E-mail: wanthita.ying59@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ เงื่อนไขกระบวนการเกิด การดำรงอยู่ และผลที่ตามมา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสร้างทฤษฎีฐานราก พื้นที่ในการศึกษาเป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่ผู้บริหารได้รับการยอมรับว่า มีผลสัมฤทธิ์การบริหารสถานศึกษาที่โดดเด่นและประสบผลสำเร็จ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์เอกสาร การสังเกต รวมทั้งตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักใช้วิธีเลือกแบบเจาะจงและแบบลูกโซ่ ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้อง จำนวน 30 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การแปลความ ตีความหมาย และสร้างมโนทัศน์ โดยใช้โปรแกรมประยุกต์ ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ประกอบด้วยคุณลักษณะ 2 ประการ คือ 1) ภาวะผู้นำทางบุคลิกภาพ ได้แก่ 1.1) หุ่่มเทและมุ่งมั่น 1.2) การเอาใจใส่ 1.3) คุณธรรมจริยธรรม 1.4) ซื่อสัตย์ยุติธรรม 1.5) ระเบียบวินัย 1.6) ทักษะการสื่อสาร 1.7) ความคิดสร้างสรรค์ 1.8) บุคลิกภาพที่ดี 1.9) ความคิดบวก และ 2) ภาวะผู้นำทางการบริหาร ได้แก่ 2.1) ความรู้ ความสามารถทางวิชาชีพ 2.2) พัฒนตนเอง 2.3) รอบรู้ทันสมัย 2.4) วิสัยทัศน์ 2.5) มาตรฐานการบริหารงานสูง 2.6) ทำงานเป็นระบบ 2.7) บริหารจัดการเวลา 2.8) ประสานความร่วมมือ 2.9) การสอนงาน 2.10) การคิดเชิงกลยุทธ์ 2.11) การตัดสินใจ 2.12) สร้างแรงบันดาลใจ สำหรับเงื่อนไขกระบวนการเกิดคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ได้แก่ ภูมิหลังทางสังคม ประสบการณ์ และคุณวุฒิการศึกษาทางวิชาชีพ การดำรงอยู่ ได้แก่ นโยบายสถานศึกษา

* Received 23 April 2020; Revised 12 May 2020; Accepted 12 May 2020

ความมั่นคง และความรักองค์กร และผลที่ตามมา ได้แก่ คุณภาพของสถานศึกษา และคุณภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษามีความเป็นเลิศ

คำสำคัญ: คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา, สถานศึกษาอาชีวศึกษา, ความเป็นเลิศ

Abstract

The purposes of this research were to study, they were: characteristics of administrator for vocational college toward the excellence, occurring conditions, existence and consequences. The study was qualitative research designed grounded theory. The area of study is an educational institution under the Office of the Vocational Education Commission which the administrator be accepted administration achievement excellence and achieved great success. Data collection methods by using in-depth interview, documentary analysis, observation and including checking the quality of the data. The key informants were selected by purposive sampling and snowball sampling which were administrators, teachers and college staff students, parent's students, companies and college's partnership organizations, total 30 persons. Data analysis was translation, interpretation and conceptualization used ATLAS.ti program. The results were as follows that the characteristics of administrator for vocational college toward the excellence consists of 2 characteristics which are 1) personality leadership which were 1.1) dedication and commitment 1.2) attention 1.3) morality, ethics 1.4) honesty, justice 1.5) discipline 1.6) communication skills 1.7) creativity 1.8) good personality 1.9) positive thinking and 2) administrative leadership which were 2.1) professional knowledge 2.2) self-development 2.3) modern knowledge 2.4) vision 2.5) high management standards 2.6) systematic work 2.7) time management 2.8) coordination 2.9) coaching 2.10) strategic thinking 2.11) decision 2.12) inspire. For the occurring conditions for the characteristics of administrator for vocational college toward the excellence which were social background, management experience and the academic qualifications. The existence which were vocational colleges policy, stability and patriotism and the results which were quality of vocational colleges and quality of teachers and educational personnel are excellent.

Keywords: Characteristics of Administrator, Vocational College, Excellence

บทนำ

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้เปลี่ยนวิธีการทำงานของคนในองค์กร การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้องค์กรต้องปรับโครงสร้างใหม่ในระบบการผลิตและบริการ (Waddell, D. M., et al., 2011) ภาคการศึกษาซึ่งเป็นรากฐานของการผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ จึงต้องหาทางตอบสนองความต้องการ เพื่อการเปลี่ยนแปลงขององค์กร (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) จากเหตุดังกล่าว สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาความต้องการกำลังคนเพื่อวางแผนการผลิตและพัฒนาากำลังคนของประเทศ ผลการศึกษาพบประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสภาพการจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษา พบว่า สถานศึกษามีการผลิตกำลังคนในสาขาวิชาชีพที่ไม่ตรงกับความต้องการของตลาด คุณภาพผู้เรียนไม่เป็นที่ยอมรับ เนื่องจากขาดสมรรถนะที่ผู้ประกอบการต้องการ จึงทำให้เกิดสภาพความขาดแคลนแรงงานระดับกลางรุนแรง ผู้เรียนไม่นิยมเรียนสายอาชีวศึกษารวมไปถึงผู้ที่ศึกษาในระดับอาชีวศึกษาออกกลางคันจำนวนมาก และนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) มีแนวโน้มลดลง เนื่องจากผู้เรียนส่วนใหญ่มุ่งเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัย รวมไปถึงภาพลักษณ์ด้านพฤติกรรมของผู้เรียนอาชีวศึกษา ทำให้ผู้ประกอบการและผู้เรียนขาดความมั่นใจว่าผู้เรียนจะมีความปลอดภัยและได้รับความรู้และทักษะจากการเรียนอย่างแท้จริง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2559) ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการอาชีวศึกษา จึงจัดทำแผนพัฒนาและขับเคลื่อนการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาของประเทศ โดยกำหนดนโยบายในการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการผลิตและพัฒนาากำลังคนด้านวิชาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนา และเสริมสร้างศักยภาพคนให้มีคุณภาพได้มาตรฐานในระดับสากล ตลอดจนกระตุ้นให้สถานศึกษาอาชีวศึกษาปรับภาพลักษณ์อย่างต่อเนื่อง โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกและตัวแปรที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีความเป็นเลิศเฉพาะทาง (สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ, 2559)

พื้นฐานสำคัญในการสร้างองค์กรสู่ความเป็นเลิศ คือ ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคลากรหลักในการพัฒนาศักยภาพขององค์กรให้มีความสามารถในการแข่งขันและเป็นผู้นำวิชาชีพที่มีสมรรถนะ ความรู้ความสามารถ คุณธรรมจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ และบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Edward, H., 1988) การเป็นองค์กรแห่งความเป็นเลิศ จึงต้องให้ความสำคัญกับคุณลักษณะผู้บริหารซึ่งเป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษาไปสู่เป้าหมายในทิศทางที่ต้องการ (Samson, D., & Challis, D., 2002) ซึ่งมีคุณลักษณะเต็มไปด้วยพลังอำนาจภายในตนเอง มีแรงจูงใจ พลังความมุ่งมั่นขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จ (Yukl, G.A., 2001) มีกระบวนการบริหารที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ผ่านบุคลากรและทรัพยากรอื่น ๆ (Bartol, K.M. & Martin, D.C., 1998) ด้วยการกำหนดเป้าหมาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ นโยบาย

กลยุทธ์ในการบริหาร มุ่งมั่นในพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทุกระดับให้เกิดความตระหนัก พร้อมที่จะมีส่วนร่วมพัฒนาคุณภาพการศึกษา และหาวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศของสถานศึกษา อย่างยั่งยืน (จอมพงศ์ มงคลวนิช, 2554) ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้บริหารเกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ ความสำเร็จ ประกอบด้วยคุณลักษณะความเป็นผู้นำ มีทักษะในการบริหารจัดการ ผ่าน ประสบการณ์ที่หลากหลาย และพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง (Miles, M., 1987) ผู้บริหาร สถานศึกษาจึงต้องมีคุณลักษณะภาวะผู้นำ (Leadership) (AHSC, 1985) โดยเฉพาะในองค์กร ยุคใหม่ต้องการผู้นำที่โดดเด่น มีคุณลักษณะที่ดีในการกำกับและชี้นำความสำเร็จขององค์กร ในอนาคต (Northouse, P. G., 2012)

จากสภาพและความสำคัญดังกล่าว การยกระดับคุณภาพสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจึงเป็นงานที่ท้าทายความสามารถของผู้บริหาร สถานศึกษาซึ่งเป็นบุคคลหลักในการนำองค์กรไปสู่ความเป็นเลิศตามเป้าหมายที่วางไว้และ ยืนหยัดท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงได้อย่างสง่างาม คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา นับเป็นฟันเฟืองสำคัญที่จะผลักดันการบริหารองค์กรให้ประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิผล จึงเกิดคำถามคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ จากมุมมองของผู้ที่ อยู่ในปรากฏการณ์มีลักษณะอย่างไร ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาคุณลักษณะผู้บริหาร สถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการวิจัยทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory Study) เพื่อเสนอข้อสรุปในเชิงทฤษฎีจากการศึกษาปรากฏการณ์ทาง สังคม ซึ่งผลการวิจัยนี้เชื่อมโยงไปสู่การคลี่คลายคำตอบคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา อาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศที่ชัดเจนยิ่งขึ้น และสอดคล้องตามยุทธศาสตร์การปฏิรูปอาชีวศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในการยกระดับความเป็นเลิศทางวิชาชีพ อันจะ เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติสูงสุดสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะ ผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ เงื่อนไขกระบวนการเกิด การดำรงอยู่ และผลที่ ตามมา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตการวิจัย เป็นการหาข้อสรุปเชิงทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับ คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การอาชีวศึกษา ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) ซึ่ง นำไปสู่การสร้างทฤษฎีฐานราก (Strauss, A. L. & Corbin, J. M., 1998) โดยศึกษาจากมุมมอง ของผู้ที่อยู่ในปรากฏการณ์นั้น มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา

1.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ การเลือกพื้นที่ในการศึกษา (Field for Study) ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ให้ข้อมูลโดยเฉพาะการศึกษาเชิงลึก ด้วยข้อจำกัดของการเข้าถึงข้อมูลทำให้ผู้วิจัยเลือกศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาเพียงองค์กรเดียว (Stake, R. E., 1995) จากการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 9 แห่ง มีผู้บริหารสถานศึกษาแห่งหนึ่งมีผลสัมฤทธิ์การบริหารสถานศึกษาที่โดดเด่นและประสบความสำเร็จเป็นที่ประจักษ์ และมีลักษณะเฉพาะตามแนวคิดการวิจัยทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory)

1.3 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ร่วมกับการเลือกตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) เป็นผู้ที่อยู่ในพื้นที่ศึกษา มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันหรือมีบทบาทเกี่ยวข้องในการสนับสนุนการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจและให้ข้อมูลเชิงลึกคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา จำนวน 30 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน ครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 15 คน นักเรียนนักศึกษา จำนวน 5 คน ผู้ปกครองสถานประกอบการ และหน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา จำนวน 5 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ตัวผู้วิจัย ต้องมีความไวเชิงทฤษฎี (Theoretical Sensitivity) ด้วยการศึกษาระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory Study) เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา เข้ารับการอบรมการวิจัยทฤษฎีฐานราก และฝึกอบรมการใช้โปรแกรม ATLAS.ti เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างใช้เป็นแนวคำถาม (Guideline) เป็นประเด็นเกี่ยวกับคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ โดยผ่านการตรวจสอบเครื่องมือในด้านเนื้อหา มีความถูกต้องและใช้ภาษาที่เหมาะสมจากผู้เชี่ยวชาญทำการทดลองเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ศึกษาก่อนนำไปใช้จริง เพื่อตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลแบบสามเส้าด้านบุคคลจำนวน 3 ราย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และนักเรียนนักศึกษา ซึ่งได้รับข้อมูลตรงกันจึงนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการในลักษณะเชิงบูรณาการโดยผสมผสานและยืดหยุ่นวิธีการ ใช้การตรวจสอบแบบสามเส้าในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เก็บข้อมูลจากหลายคนหลายสถานะในเรื่องเดียวกัน เชื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิดทฤษฎีเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง ผู้วิจัยได้เตรียมเครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพ สมุดจด และปากกา ในการศึกษาภาคสนามมีการเก็บข้อมูล 3 วิธีการ ดังนี้

3.1 การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ข้อมูลจากเอกสารจะให้ภาพที่เป็นปรากฏการณ์ของสิ่งที่กำลังศึกษา รวมทั้งหลักฐานต่าง ๆ ที่เป็นข้อมูลทั้งปฐมภูมิ (Primary Data) และทุติยภูมิ (Secondary Data) การวิเคราะห์แผนปฏิบัติการ คู่มือ

การปฏิบัติงาน เอกสารรายงาน ข้อมูลสารสนเทศ และบันทึกการปฏิบัติหน้าที่การบริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา เป็นต้น

3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) เป็นวิธีการซักถามแบบตัวต่อตัวระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัย (Face to face interview) ใช้แนวคำถามที่มีประเด็นหลัก (Themes) หาคำตอบจากปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้น โดยใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที โดยเริ่มต้นจากการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการสถานศึกษา และเป็นผู้พิจารณาเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) ดำเนินการสัมภาษณ์ รองผู้อำนวยการ ครูและบุคลากรทางการศึกษา นักเรียนนักศึกษา ผู้ปกครอง สถานประกอบการ และหน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักรายต่อไปเรื่อย ๆ ให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งจนได้ข้อมูลที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กัน สามารถตรวจสอบความเข้าใจให้ตรงกันและไม่พบข้อมูลใหม่เพิ่มขึ้น จึงถือว่าข้อมูลอิ่มตัว (Saturation Data) ได้ข้อมูลพื้นฐานคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา จึงหยุดทำการสัมภาษณ์

3.3 การสังเกตและจดบันทึก (Observation and Field Note) ผู้วิจัยใช้ทั้งแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม โดยวางตนเป็นกลางและไม่มีอคติ สังเกตและรวบรวมข้อมูลด้วยการเอาใจใส่ ระมัดระวัง ข้อมูลจากการสังเกต ประกอบด้วย คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา กระบวนการบริหารสถานศึกษา และความสัมพันธ์กับชุมชน

4. วิเคราะห์ข้อมูล หลังจากทำการเก็บข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยจัดกระทำข้อมูล ถอดเทปบันทึกเสียง พิมพ์ข้อมูลแบบคำต่อคำ (Verbatim) อ่านและศึกษาข้อมูลทำความเข้าใจเพื่อให้เห็นภาพ ด้วยกระบวนการกำหนดมโนทัศน์ (Coding Process) นำเข้าโปรแกรม ATLAS.ti ช่วยในการประมวลผล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้รูปแบบเชิงระบบของ สเตรทท์ และ คอร์บิน (Strauss, A. L. & Corbin, J. M., 1998) เป็นพื้นฐาน แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ 1) การเปิดรหัส (Open Coding) 2) การหาแก่นของรหัส (Axial Coding) 3) การเลือกรหัส (Selective Coding) และ 4) การสร้างทฤษฎี (Theory Generation) เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลกับแนวคิดทฤษฎี โดยการตีความ (Interpretation) สร้างทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา

ผลการวิจัย

การศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า

1. คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ (Characteristics of Administrator for Vocational College Toward the Excellence) หมายถึง ลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้บริหารที่สามารถขับเคลื่อนสถานศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพ

ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ก็คือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา ประกอบด้วยคุณลักษณะดังนี้

1.1 ภาวะผู้นำทางบุคลิกภาพ (Personality Leadership) เป็นคุณลักษณะที่ติดตัวมาแต่กำเนิดหรืออาจพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภายหลังได้ ซึ่งจะช่วยให้เกิดประสิทธิผลในการบริหารงาน ประกอบด้วย

1.1.1 ทุ่มเทและมุ่งมั่น (Work Passion) มีความรับผิดชอบต่องานสูง อุทิศตนให้กับการทำงานอย่างเต็มที่ พัฒนาสถานศึกษาสอดคล้องกับปรัชญาของสถานศึกษาสามารถทำงานภายใต้งบประมาณที่จำกัด ไม่ย่อท้อ มองความเสียเปรียบเป็นความเสียสละ

1.1.2 การเอาใจใส่ (Take Care) ให้ความสำคัญกับงานทุกส่วนในสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้ความเอาใจใส่ผู้ร่วมงานทุกคนเท่าเทียมกัน สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน มอบหมายหน้าที่ให้เหมาะสมถูกต้อง มีการเชื่อมโยงงานให้คนทำหน้าที่ของตนเอง สนับสนุนส่งเสริมและเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกคนพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพมาตรฐานตามศักยภาพ มีความก้าวหน้าในสายอาชีพ ด้วยการอบรมหรือศึกษาต่อ ศึกษาและเข้าใจความแตกต่างในพฤติกรรมของผู้ร่วมงาน มีความเห็นอกเห็นใจ ดูแลให้ความเอาใจใส่ถึงแม้จะเป็นเพียงเรื่องเล็ก ๆ รับฟังความคิดเห็น วิเคราะห์จุดอ่อนอย่างตรงไปตรงมาและให้ยอมรับสภาพ ใช้หลักการ ไม่เปลี่ยนคน ไม่ปลดคน ไม่ให้คนลาออกจากงาน จะไม่ทอดทิ้งหรือคัดใครออกจากการทำงาน ให้มีความรู้สึกมั่นคงยั่งยืนของอาชีพในอนาคต ใช้วิธีเดิมเดิมช่วยเหลือแก้ไขจุดอ่อนให้ปรับปรุงพัฒนาตนเองและเริ่มต้นใหม่ นำคนที่ไม่เก่งมาเรียนรู้งานกับคนเก่ง หาผู้ที่มีความสามารถและมีศักยภาพไปช่วยทำงาน ให้ความสำคัญกับการยกย่องชมเชยเมื่อบุคลากรทำความดี โดยใช้หลายรูปแบบซึ่งต้องมิเหตุผล มีผลงานเชิงประจักษ์ รวมทั้งการให้รางวัล การปรับตำแหน่งและค่าตอบแทนด้วยความยุติธรรม เป็นการสร้างกำลังใจ ความทรงจำที่ดี บุคลากรเกิดความภาคภูมิใจ และมีแรงบันดาลใจในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

1.1.3 คุณธรรมจริยธรรมในการครองตน (Morals and Ethics in their Occupation) มีความเชื่อและยึดมั่นในศาสนา มีความเมตตา นำหลักธรรมเป็นพื้นฐานในการบริหารและแก้ไขปัญหาโดยใช้สติ มีความอดทนและอดกลั้น

1.1.4 การประพฤติปฏิบัติตนด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรม (Honesty, Fairness) นำหลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์การ บริหารบุคลากร และบริหารงบประมาณ ด้วยความโปร่งใส ซื่อสัตย์ ยุติธรรม รอบคอบ ไม่ผิดพลาด และตรวจสอบได้

1.1.5 การรักษาระเบียบวินัยของราชการและสถานศึกษา (Maintain Discipline) มีจิตสำนึกในการเป็นข้าราชการที่ดี สร้างศรัทธาในเกียรติของข้าราชการ ให้ความน่าเชื่อถือ ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รวมทั้งผลักดันให้บุคลากรทุกคนทำงานภายใต้ระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่ รับผิดชอบ และตรงต่อเวลา

1.1.6 ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) มีทักษะการพูดที่ดี มีความสามารถในการพูดการโต้ตอบที่ดี มีความฉลาดแหลมคมในการสนทนา มีการสื่อสารติดตามงานทุกเรื่องกับทีมงาน สามารถใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการโน้มน้าวจิตใจบุคลากรทุกระดับ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือร่วมใจ ขจัดความขัดแย้ง จนสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติผู้ร่วมงานในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

1.1.7 ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) มีจินตนาการพัฒนารูปแบบและปรับเปลี่ยนภาพลักษณ์การทำงานเพื่อให้ทันสมัยตลอดเวลา มีการเพิ่มมูลค่าของงานด้วยการรีไซเคิล (Recycle) ภายใต้การบริหารงานแบบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.8 บุคลิกภาพที่ดี (Good Personality) ลักษณะทางกายภาพดี สง่างาม สุขภาพร่างกายแข็งแรง กระฉับกระเฉงคล่องแคล่ว การแต่งกายสะอาดเรียบร้อยเหมาะสมกับตำแหน่ง วัย และสถานการณ์ สุขภาพจิตดียิ้มแย้มแจ่มใส มีวุฒิภาวะ มีความมั่นคงทางอารมณ์ น่าเชื่อถือ บริหารงานเอาจริงเอาจัง แสดงจุดยืนชัดเจน ใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ รักอาชีพ รักคน และรักองค์กร มีทักษะทางสังคมดี มีกิริยามารยาท วางตนเหมาะสมกับกาลเทศะ ศึกษาหาความรู้ในพิธีการต่าง ๆ ตามบรรทัดฐาน (Norms) ของสังคม เพื่อจะได้ปฏิบัติตามมารยาทสากลสามารถเป็นตัวอย่างได้อย่างถูกต้อง

1.1.9 พลังความคิดบวกในการบริหารจัดการวิธีคิดตนเอง (Growth Mindset) วางแผนจัดการกับความคิดแบบกรอบความคิดเติบโต (Growth Mindset) มีความสุขและสนุกกับการทำงาน ชอบทำงานที่ท้าทาย เพราะปัญหาและอุปสรรคเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถ ต้องใช้ความฉลาดในการวางแผนเอาชนะ เพื่อให้มองเห็นโอกาสความสำเร็จตามเป้าหมายในอนาคต มีความตั้งใจมุ่งสู่ความสำเร็จ การสะสมความสำเร็จทีละน้อยทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

1.2 คุณลักษณะภาวะผู้นำทางการบริหาร (Administrative Leadership Characteristics) จะนำสถานศึกษาก้าวไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญ 12 ประการ คือ

1.2.1 ความรู้ความสามารถและคุณวุฒิทางด้านการศึกษารวมตามคุณสมบัติที่กำหนดในกฎหมายทางวิชาชีพ (Knowledge, Competence and Educational Qualifications) เข้าใจบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ สามารถนำองค์ความรู้หลักทฤษฎีของนักวิชาการจากการศึกษาไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดแนวทางการบริหารสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2.2 การพัฒนาตนเองด้านวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง (Continuous Self - Development) มีความพร้อมและรักการแสวงหาความรู้ รักความก้าวหน้าเพื่อพัฒนาตนเอง ทุกวันเป็นวันแห่งการเรียนรู้ กระตือรือร้นที่จะค้นคว้า ใฝ่รู้ ผู้บริหารต้องเรียนรู้ประสบการณ์ โดยการศึกษาด้วยตนเอง การฝึกอบรม การประชุมวิชาการ และการศึกษาดูงาน

อย่างต่อเนื่องให้เป็นผู้นำที่ดี มีความคิดริเริ่มใหม่ ๆ เป็นการสะสมความรู้ทีละน้อย และนำความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพเหนือมาตรฐาน

1.2.3 ความรอบรู้ทันสมัยในงานวิชาการและการบริหารจัดการสถานศึกษา (Seek Knowledge for Self - Improvement) เป็นคนทันสมัยหรือคนไม่ตกุ่น (Information Man) เปิดใจรับรู้ และติดตามข่าวสารความก้าวหน้าในวิทยาการใหม่ ๆ เพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง มีความรอบรู้ในงานอาชีพ ด้วยการแสวงหาองค์ความรู้ รักการอ่าน การสังเกต การสังเคราะห์ การวิเคราะห์ และศึกษาแนวทางการทำงานของผู้ที่ประสบความสำเร็จนำมาเป็นข้อคิด หรือนำวิธีการมาทดลองประยุกต์ใช้ในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

1.2.4 วิสัยทัศน์ในการบริหาร (Vision) มีความคิดก้าวไกล ฉลาดคิด (Creative) มีทิศทางเป้าหมายในการบริหารที่มั่นคงชัดเจน มองภาพความสำเร็จของสถานศึกษา ให้ความสำคัญการทำงานเป็นทีม ปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) หรือสังคมไร้พรมแดน โดยนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในการเก็บรวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล แผลผลในการบริหารสถานศึกษา

1.2.5 มาตรฐานการบริหารงานสูง (High Management Standards) มีความรับผิดชอบ โดยเน้นคุณภาพของงานครบถ้วน ประณีต ถูกต้องเชื่อถือได้ ตามรูปแบบของแต่ละงาน มีการกำกับตรวจสอบงานให้ถูกต้องในด้านปริมาณงาน ระยะเวลา วิธีการปฏิบัติงาน และมีคุณภาพมาตรฐาน โดยนำดัชนีชี้วัดประสิทธิภาพการทำงาน (Key Performance Indicator: KPI) เป็นเครื่องมือในการควบคุมมาตรฐานการปฏิบัติงาน สอดคล้องและครอบคลุมวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายของสถานศึกษา ส่งผลให้คนในองค์กรมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันและยึดถือเป็นแนวปฏิบัติต่อเนื่องเกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กร

1.2.6 การวางแผนการทำงานเป็นระบบ (Systematic Planning) ใช้กระบวนการของวงจรการควบคุมคุณภาพ (PDCA) วางแผนการทำงาน กำหนดขั้นตอนชัดเจน มอบหมายงานตามลำดับโครงสร้างการบริหารสถานศึกษา ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนด มีการประสานงาน ทบทวนการมอบหมายงานและการปฏิบัติหน้าที่อย่างละเอียด เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น รับฟังและเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง เป็นการลดความขัดแย้งในการทำงาน ควบคุมไปกับการกำกับตรวจสอบการปฏิบัติตามแผน (Check) การประเมินผลการดำเนินงาน เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไข (Act) สรุปรายงานผลการทำงาน การแก้ไขปัญหาเพื่อกำหนดเป็นมาตรฐานในการทำงานครั้งต่อไป

1.2.7 การบริหารจัดการเวลา (Time Management) ในการทำงานอย่างเหมาะสม โดยพิจารณาจัดลำดับความสำคัญและมีความยืดหยุ่น วางแผนจัดระบบการบริหารจัดการตนเองในเรื่องเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ เวลาส่วนตัว และการบริหารเวลาในการดูแลครอบครัวให้มีความอบอุ่นอยู่บนความพอดี

1.2.8 การประสานความร่วมมือ (Collaboration) มีการสื่อสารที่หลากหลายเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ ให้ทุกคนเข้าใจบทบาทและกรอบหน้าที่ของตนเองอย่างชัดเจน ร่วมมือในการทำงาน ตลอดจนมีการประสานความร่วมมือกับสถานประกอบให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา การจัดการศึกษาให้ทันสมัยได้มาตรฐานสากลสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน เป็นแหล่งเรียนรู้ สถานที่ฝึกงาน ฝึกประสบการณ์ทักษะวิชาชีพ รวมถึงการเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางประจำสาขาวิชาเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียน

1.2.9 เทคนิคการสอนงาน (Teaching Techniques) การบริหารสถานศึกษาที่ทีมงานฝ่ายผู้บริหารต้องรู้ทุกเรื่องของสถานศึกษา มีความเข้าใจตรงกันในการช่วยกำกับดูแลให้คำปรึกษา ส่งเสริมทีมงานให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยการสอนงานที่หลากหลาย สอนงานกลุ่มผู้ที่มีความต้องการเปลี่ยนตำแหน่งเป็นสายผู้บริหาร ด้วยการตั้งประเด็นในการสนทนาเพื่อฝึกกระบวนการคิดและการตัดสินใจ และการสอนงานกลุ่มผู้ที่ต้องการเลื่อนตำแหน่งสายวิชาการ ส่งเสริมให้เป็นครูที่ดี ด้วยการส่งข้อคิดในการทำงานหรือการดำรงชีวิตผ่านทางระบบสารสนเทศ

1.2.10 การคิดเชิงกลยุทธ์ สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ (Analyze Situation) จุดอ่อนจุดแข็งในการบริหารงานของตนเอง กำหนดทิศทางด้วยการมองอนาคต คาดการณ์อนาคต พร้อมกับสร้างกลยุทธ์ที่นำไปสู่การปฏิบัติได้ เพื่อให้องค์กรเกิดการเปลี่ยนแปลงและเป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่กำหนด

1.2.11 การตัดสินใจ (Decision) การตัดสินใจของผู้บริหารเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่ทำให้องค์กรก้าวสู่ความเป็นเลิศและสามารถแข่งขันได้ในปัจจุบัน เมื่อเกิดปัญหาต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจรวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริง และวิเคราะห์ประเมินสถานการณ์ทั้งที่เป็นปัญหาด้านนโยบายและปัญหาด้านปฏิบัติ กำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน เพื่อประกอบในการตัดสินใจ ด้วยความเฉลียวฉลาด เชื่อมั่น มีเหตุผล ซึ่งประสบการณ์ในบริหารก็เป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจเลือกทางออกที่ดีที่สุด ในการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาต่าง ๆ ต้องทำด้วยความรอบคอบ ก่อนตัดสินใจให้เด็ดขาดในสิ่งที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า บางกรณีอาจมีการยืดหยุ่นบ้างเล็กน้อย บางครั้งเมื่อตัดสินใจผิดพลาดจะต้องหาวิธีการแก้ปัญหา เพื่อให้ผู้ร่วมงานเกิดความเชื่อถือและศรัทธาในการพร้อมที่จะทำงานไปกับสถานศึกษา

1.2.12 สร้างแรงบันดาลใจในการทำงานร่วมกัน (Inspire Work) การเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน การสร้างทัศนคติที่ดี การให้ข้อคิดในการทำงาน การให้คำปรึกษาในการพัฒนาการทำงาน หรือการยกย่องชมเชย ทำให้เกิดบรรยากาศที่ดี มีความรักในองค์กร มีความสุขในการทำงาน เป็นแรงบันดาลใจผลักดันให้บุคลากรกระตือรือร้นที่จะเพิ่มศักยภาพของตนเองให้มากขึ้น

2. เงื่อนไขการเกิดคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ผู้วิจัยได้ค้นหามุ่งประเด็นไปตั้งแต่ภูมิหลัง เส้นทางการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้บริหาร รวมทั้งกระบวนการบริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา อันเกิดจากประสบการณ์และการศึกษาเรียนรู้ ประกอบด้วย

2.1 ภูมิหลังส่วนบุคคล (Social Background) มีประวัติการอบรมเลี้ยงดูที่ดีจากครอบครัวที่เต็มไปด้วยความรัก ความอบอุ่น เป็นต้นแบบการบริหารจัดการ บ่มเพาะคุณลักษณะการเป็นผู้นำ เรียนรู้หลักธรรมาภิบาล มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจดี นอกจากนี้ได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละสร้างกระบวนการทางความคิดที่ดี สามารถเรียนรู้ปัญหาและแก้ไขได้อย่างรวดเร็ว ตลอดจนสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ทุกระดับ

2.2 ประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา (Experience in Administration of Colleges) ผู้บริหารผ่านการทำงานตามลำดับสายงาน เริ่มทีละขั้นและก้าวหน้าขึ้นตามลำดับสายงาน มองประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ทำให้เข้าใจคน เข้าใจงานทั้งระบบ บริหารสถานศึกษาที่มีขนาดแตกต่างกันส่งผลให้ได้เรียนรู้การแก้ปัญหา ตลอดจนช่วงระยะเวลาในการบริหารสถานศึกษาเป็นการซึมซับประสบการณ์เพิ่มขึ้น ทำให้มองเห็นภาพการบริหารงานชัดเจนและนำประสบการณ์ความสำเร็จมาช่วยในการตัดสินใจ

2.3 คุณวุฒิทางการศึกษาตรงตามคุณสมบัติที่กำหนดในกฎหมายทางวิชาชีพ เป็นผู้มีการศึกษาดี มีความพร้อมด้านมาตรฐานความรู้การบริหาร และสามารถนำองค์ความรู้หลักทฤษฎีของนักวิชาการจากการศึกษาไปประยุกต์ใช้ได้

3. การดำรงอยู่ของคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ผลการวิจัยพบว่า

3.1 การกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ กลยุทธ์ในการบริหารสถานศึกษา เป็นกรอบหรือแนวทางในการควบคุมคุณภาพการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารได้แสดงบทบาทหน้าที่ขับเคลื่อนพัฒนาสถานศึกษาอย่างเป็นระบบบรรลุเป้าหมายตามกำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.2 ความมั่นคงในการบริหารสถานศึกษา โดยมีเป้าหมายชัดเจน มีความมุ่งมั่นให้ประสบความสำเร็จ มีแนวคิดจะไม่ยอมให้การทำงานล้มเหลว ทำให้การทำงานใหญ่เป็นเรื่องง่าย และพร้อมที่จะพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศตามเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง

3.3 ความรักองค์กร เกิดจากการศึกษาความเป็นมาและความสำเร็จขององค์กร ตระหนักในหน้าที่รับผิดชอบและภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งที่ผลักดันให้สถานศึกษาประสบความสำเร็จ มีใจรักการทำงาน เกิดอุดมการณ์ มีความสุขและสนุกกับงานที่ทำท่ายเพราะเชื่อว่าจะต้องหาวิธีการผ่านอุปสรรคไปได้ เป็นการสะสมความสำเร็จทีละน้อย เพื่อรักษาภาพลักษณ์ความเป็นเลิศให้ดำรงความยั่งยืน

4. ผลที่ตามมาจากการคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

4.1 คุณภาพของสถานศึกษา ผู้บริหารพัฒนาสถานศึกษาไปพร้อมกันทุกด้าน ด้วยความมุ่งมั่นภายใต้กระบวนการควบคุมคุณภาพ ทำให้สถานศึกษามีชื่อเสียง สังคมมีความเชื่อมั่นในคุณภาพการบริหารจัดการสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน ผู้เรียน และผู้สอน ส่งผลให้สถานศึกษามีคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาระดับนานาชาติ ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภายนอก ก้าวสู่สถานศึกษาอาชีวศึกษาที่มีความเป็นเลิศ

4.2 คุณภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารมีการบริหารงานเชิงรุก พัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษาด้วยกระบวนการเสริมแรงที่หลากหลาย เพื่อให้มีความเป็นเลิศในวิชาชีพ ได้รับการยอมรับเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม มีความก้าวหน้าในวิชาชีพ สร้างความภาคภูมิใจ มีความสุขในการดำเนินชีวิตและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ มีข้อค้นพบที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลได้ว่า

1. คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการนำพาองค์กรไปสู่ความเป็นเลิศ ประกอบด้วย คุณลักษณะภาวะผู้นำทางบุคลิกภาพ และคุณลักษณะภาวะผู้นำทางการบริหาร ทั้งนี้เนื่องจาก กระบวนการศึกษาการให้ความสำคัญกับการศึกษาอาชีวศึกษา โดยมีระเบียบว่าด้วยการบริหารสถานศึกษา พ.ศ. 2552 แต่งตั้งให้ผู้อำนวยการวิทยาลัยเป็นผู้บริหารสูงสุดของสถานศึกษา มีหน้าที่และความรับผิดชอบจัดการศึกษา ฝึกอบรม และส่งเสริมการประกอบอาชีพ ตลอดจนบังคับบัญชาบุคลากรในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารสถานศึกษาให้มีคุณภาพและความเป็นเลิศ บรรลุตามนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของ แมกนุสัน (Magnuson, W. G., 1971) ศึกษาคุณลักษณะเฉพาะของผู้บริหารที่ประสบผลสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา พบว่าประกอบด้วย 1) คุณลักษณะด้านวิชาชีพ ได้แก่ มีความรู้ในสาขาวิชาชีพเป็นอย่างดี วางแผนและจัดระเบียบงาน ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี มีความสามารถในการสื่อสาร รับฟังความคิดเห็นและใช้อำนาจหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม มอบหมายงานให้ผู้ร่วมงาน ความคิดสร้างสรรค์ และมีความสามารถในการตัดสินใจ 2) คุณลักษณะส่วนตัว ได้แก่ มีความรอบรู้ ยุติธรรม ซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี สามารถควบคุมอารมณ์ มีความเป็นกันเอง จริงใจ มีความเสมอต้นเสมอปลาย เอาใจใส่ มีความเมตตาและเอื้ออาทร แต่งกายดี มั่นใจในตัวเอง คล่องแคล่ว และอ่อนน้อมถ่อมตน ทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของ นานัส (Nanus, B, 1996) ได้กล่าวว่า ผู้นำที่ประสบผลสำเร็จ การสอนงาน (Coaching) เป็นบทบาทหนึ่งของผู้นำที่จะช่วยผู้ปฏิบัติงานให้เข้าใจสามารถปฏิบัติได้อย่าง

ถูกต้องและเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน นอกจากนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ฮิกส์ (Hicks, Herbert G., 1975) กล่าวว่า การทำงานสมาชิกในกลุ่มมักจะมีชีวิตที่ขัดแย้งกันอยู่เสมอในเรื่องต่าง ๆ ผู้นำจึงมีหน้าที่ในการชี้ขาดการทำงานเพื่อแก้ไขความขัดแย้งและยุติปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมถวิล ชูทรัพย์ ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาเครื่องมือและตัวชี้วัดคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ (สมถวิล ชูทรัพย์, 2550) ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยคุณลักษณะดังนี้ 1) มีคุณลักษณะผู้นำทางบุคลิกภาพ ได้แก่ มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ มีความเสียสละ อุทิศตนและเวลาให้กับการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีบุคลิกลักษณะดี แต่งกายสุภาพเรียบร้อย มีการวางตนเหมาะสมกับกาลเทศะ น่าเคารพ เชื่อถือศรัทธา สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ควบคุมอารมณ์ตนเอง มีความอดทนอดกลั้นต่อภาวะกดดัน 2) คุณลักษณะด้านภาวะผู้นำด้านวิชาชีพ ได้แก่ แสวงหาความรู้และพัฒนาความรู้อยู่เสมอ การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีมาตรฐานสูงและปฏิบัติได้จริง มีการวางแผน การทำงาน มีแรงบันดาลใจ มีความสามารถในการทำงานประสานงานร่วมกับผู้อื่นและชุมชน เป็นผู้นำด้านศาสนา วัฒนธรรม และจริยธรรม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรวดี ไชยเสนา สรุปคุณลักษณะผู้บริหาร พบว่า เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์สามารถมองเห็นภาพในอนาคต แก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี สามารถกำหนดกลยุทธ์การบริหารได้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงได้ (อรวดี ไชยเสนา, 2557) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนวัฒน์ สายนภา ได้กล่าวถึง คุณลักษณะที่จำเป็นของผู้บริหารมืออาชีพจะต้องมีจรรยาบรรณ จริยธรรม (Ethics) และคุณธรรม สำหรับเป็นกรอบแนวคิดในทางปฏิบัติให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมเพื่อสร้างความศรัทธาให้กับสังคม (ธนวัฒน์ สายนภา, 2559)

2. เงื่อนไขการเกิดคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ เกิดจากภูมิหลังส่วนบุคคล ประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา และการมีวุฒิการศึกษาทางการบริหาร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ความสำเร็จในการบริหารสถานศึกษาขึ้นอยู่กับคุณลักษณะผู้บริหารทั้งที่มีมาแต่กำเนิด ครอบครัวยุค ประสิทธิภาพ รวมถึงการศึกษาหล่อหลอมและเสริมสร้างคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความโดดเด่น ทำให้เข้าใจงานทั้งระบบ สามารถวางแผนและตัดสินใจให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี สอดคล้องกับแนวคิดของ แบส (Bass, B.M., 1990) กล่าวถึง คุณลักษณะของผู้นำที่ดี จะมีคุณลักษณะด้านภูมิหลังทางสังคมที่ดีประกอบด้วย การศึกษา สถานภาพทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมที่สูง จะไปสู่ตำแหน่งผู้นำระดับสูงได้มากกว่า รวมทั้งผู้มีการศึกษาดีจะมีโอกาสเข้าสู่ตำแหน่งผู้นำที่ดีกว่า นอกจากนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ ฮัทชินส์ (Hutchins, R., 1998) ได้ทำการศึกษาคุณลักษณะของผู้นำ พบว่า พฤติกรรมการเป็นผู้นำของผู้บริหารที่อาวุโสมีประสบการณ์การทำงานมาก จะมีความเป็นผู้นำและตัดสินใจได้ดี

3. การดำรงอยู่ของคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศสืบเนื่องจากผู้บริหารมีนโยบายการบริหารชัดเจน มีความมั่นคงในการบริหารสถานศึกษา และความรักองค์กร ทั้งนี้เนื่องจากคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษามีความเป็นเอกลักษณ์ และสังคมมีความคาดหวังในผลสัมฤทธิ์ การบริหารสถานศึกษา ผู้บริหารจึงมีความมุ่งมั่นพัฒนาสถานศึกษาตามนโยบาย ภายใต้กรอบการควบคุมคุณภาพการบริหาร โดยนำความรักความศรัทธาในองค์กรเป็นพลังผลักดันคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาให้ดำรงความเป็นเลิศอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิวิธต์ ศรีดำรงค์ ที่ได้ศึกษาการบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นโรงเรียนคุณภาพ การศึกษาทฤษฎีฐานราก พบว่า ผู้บริหารทุ่มเทพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด และสามารถดำรงคุณภาพของโรงเรียน ประกอบด้วย ความชัดเจนในการปฏิบัติงานตามนโยบาย เข้าใจเป้าหมายของหน่วยงาน และความผูกพันกับโรงเรียน (ทิวิธต์ ศรีดำรงค์, 2556)

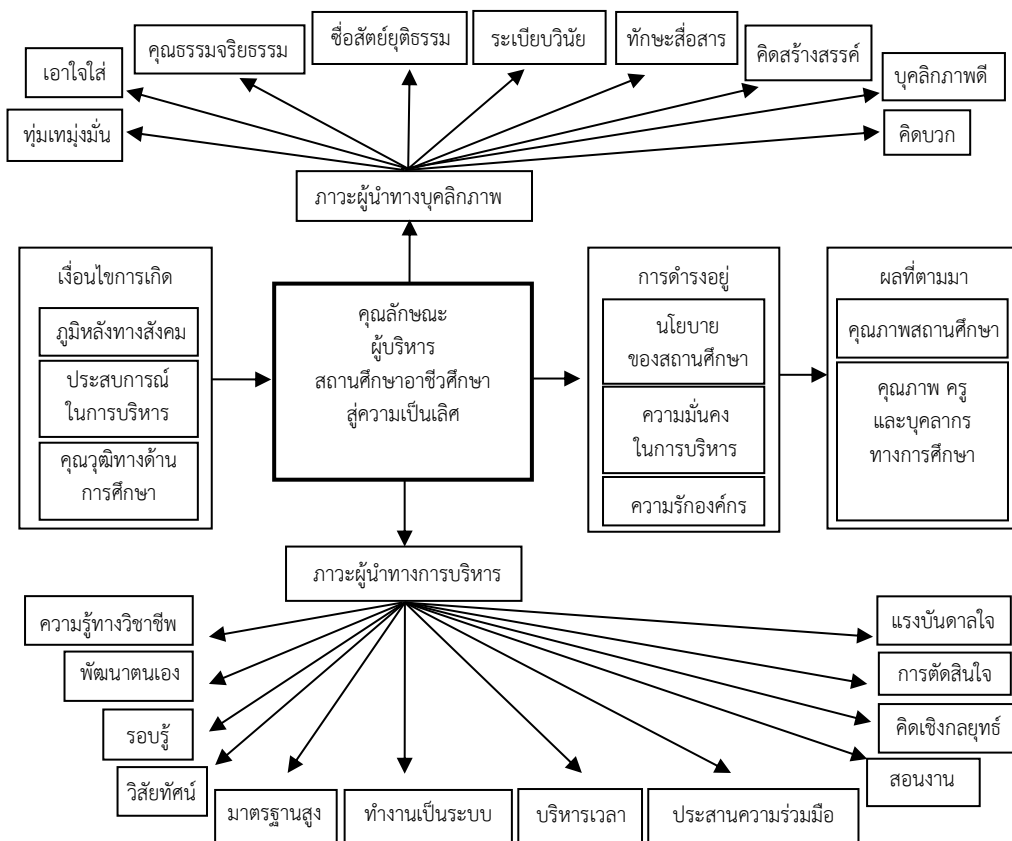
4. ผลที่ตามมาจากการคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ด้วยความมุ่งมั่นจึงส่งผลในด้านคุณภาพของสถานศึกษา และคุณภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษามีความเป็นเลิศ ผลการบริหารจัดการสถานศึกษาด้วยหัวใจที่มุ่งมั่น ทำให้สังคมเกิดความเชื่อมั่น ไว้วางใจและได้รับการยอมรับในการก้าวสู่ความเป็นเลิศในการบริหารสถานศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนิสา วิทยานุกรณ์ พบว่า ผลที่ตามมาจากการคุณลักษณะของภาวะผู้นำองค์กร ในการจัดการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในโรงเรียนเอกชน ได้แก่ โรงเรียนมีชื่อเสียง มีผลงานเป็นที่ยอมรับของชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้เรียนมีความเป็นเลิศด้านวิชาการ ครูและบุคลากรมีความก้าวหน้าทางด้านวิชาชีพ มีผลงานเป็นที่ยอมรับทั้งจากภายในและภายนอก ผู้ปกครองและชุมชนมีความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของสถานศึกษา (สุนิสา วิทยานุกรณ์, 2552)

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานรากคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาซึ่งประกอบด้วยภาวะผู้นำทางบุคลิกภาพและภาวะผู้นำทางการบริหาร การค้นหาเพื่อรู้จักตนเองทำให้ปรับปรุงจุดอ่อนและนำจุดเด่นมาพัฒนาให้โดดเด่น วางแผนในการดำเนินงานเพื่อขึ้นองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ตลอดจนภูมิหลังทางสังคม ประสบการณ์ในการบริหาร และความรู้ทางวิชาชีพ จะเป็นพลังขับเคลื่อนในการผลักดันคุณลักษณะผู้บริหารให้มีความพร้อมส่งผลสัมฤทธิ์ในการบริหารสถานศึกษา ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ดำรงอยู่ได้เพราะ ผู้บริหารดำเนินงานตามนโยบายของสถานศึกษา มีความแน่วแน่มั่นคงไม่ย่อท้อ ด้วยหัวใจที่มีความรักในองค์กร ส่งผลต่อคุณภาพของสถานศึกษา คุณภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษามีความเป็นเลิศ ข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานรากจึงเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการและวิชาชีพ ถึงแม้จะไม่ได้เป็นตัว

ทฤษฎีที่ยิ่งใหญ่ แต่ก็ป็นองค์ความรู้ที่แสดงถึงศาสตร์และศิลป์ ซึ่งคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาอาจเพิ่มหรือลดได้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความเหมาะสม อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ที่ได้รับนับว่าเป็นประโยชน์และมีคุณค่าต่อการบริหารสถานศึกษา ข้อสรุปเชิงทฤษฎีฐานรากคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ จึงมีความเหมาะสมโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงทางวัฒนธรรมสอดคล้องกับบริบทและสังคมไทย ดังนี้

ภาพที่ 1 คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลในการสะท้อนกลับ (Reflection) ของผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา ได้ทบทวนบทบาทคุณลักษณะของตนเอง เพื่อเสริมสร้างจุดเด่นขจัดจุดด้อย และพัฒนาเป็นไปอย่างถูกทิศทาง แสดงให้เห็นความสำคัญคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา ซึ่งผู้ที่มีความมุ่งมั่นก้าวเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาในอนาคต สามารถนำ

ผลการวิจัยนี้ไปศึกษา วางแผนพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำให้มีความพร้อมในการบริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาและยกระดับสถานศึกษาอาชีวศึกษาสู่ความเป็นเลิศ ผู้ที่เกี่ยวข้องและรับผิดชอบในการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหาร ควรนำผลการวิจัยเป็นแนวทางศึกษาสำหรับจัดทำหลักสูตรพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา เป็นการเพิ่มศักยภาพและความพร้อมในการยกระดับคุณภาพผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา ซึ่งหลักสูตรนี้เป็นการดำเนินการเพื่อตอบสนองภารกิจและนโยบายการขับเคลื่อนการผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวศึกษาสู่สากลของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านการเพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการ

ข้อเสนอแนะ การศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาดังกล่าว ยังขาดวิธีการประเมินผลและวิเคราะห์ผลอย่างชัดเจน ทำให้ยังไม่ทราบผลลัพธ์ว่าคุณลักษณะผู้นำมีผลต่อการสร้างประสิทธิผล (Productivity) และเพิ่มศักยภาพ (Competency) อย่างไร รวมถึงผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษามีความตระหนักต่อคุณลักษณะภาวะผู้นำในการปฏิบัติหน้าที่มากน้อยเพียงใด จึงควรมีการศึกษาเพื่อสร้างเครื่องมือในการวัดและประเมินผลให้ชัดเจนและต่อเนื่อง ผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาควรมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสังคมคาดหวังผลสำเร็จในการบริหารสถานศึกษา จากเหตุผลดังกล่าวนี้ จึงควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษาแต่ละด้าน เพื่อผู้บริหารได้พัฒนาคุณลักษณะตนเองในการบริหารสถานศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีความเป็นเลิศ นักเรียนนักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตลอดจนสถานศึกษามีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับเป็นสถานศึกษาที่มีการจัดการศึกษามีคุณภาพเป็นเลิศสอดคล้องกับการประกันคุณภาพสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- จอมพงศ์ มงคลวนิช. (2554). การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีสยาม.
- ทิวัตต์ ศรีดำรง. (2556). การบริหารสถานศึกษาสู่การเป็นโรงเรียนคุณภาพ : การศึกษาทฤษฎีฐานราก. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ธนวัฒน์ สายนภา. (2559). การศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารมืออาชีพของโรงเรียนในอำเภอบ่อไร่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สมถวิล ชูทรัพย์. (2550). การพัฒนาเครื่องมือและตัวบ่งชี้คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). การศึกษาความต้องการกำลังคนเพื่อวางแผนการผลิตและพัฒนาากำลังคนของประเทศ. กรุงเทพมหานคร: สกศ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2561. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ. (2559). มาตรฐานการประเมินและรับรองคุณภาพสถานศึกษาด้านการอาชีวศึกษาระดับภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก. กรุงเทพมหานคร: สำนักมาตรฐานการอาชีวศึกษาและวิชาชีพ.
- สุนิสา วิทยานุกรณ์. (2552). การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในโรงเรียนเอกชน. ใน ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อรวิทย์ ไชยเสนา. (2557). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพกับคุณภาพงานวิชาการ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- AHSC. (1985). The American Heritage Dictionary (2nd ed.). Boston: Houghton Mifflin.
- Bartol, K.M. & Martin, D.C. (1998). Management (3rd ed.). New York: McGraw Hill.
- Bass, B.M. (1990). Bass & Stogdill's handbook of leadership: Theory, research, and managerial applications (3rd ed.). New York: Simon and Schuster.
- Edward, H. (1988). The right to be human : A biography of Abraham Maslow. New York: St. Martin's Press.
- Hicks, Herbert G. (1975). Organizations: theory and behavior. New York: McGraw-Hill.
- Hutchins, R. (1998). Leadership Trains As Revealed By Leadership Valuer. Illinois: Northern Illinois University.
- Magnuson, W. G. (1971). The Characteristics of Successful School Business Managers Doctoral Dissertation. California: Los Angeles.
- Miles, M. (1987). Lasting School Improvement: Exploring the Process of Institutionalization. Paris: Organization for Economic Co-Operation and Development.
- Nanus, B. (1996). Visionary Leadership. San Francisco: Jossey-Bass.

- Northouse, P. G. (2012). *Leadership: Theory and practice* (6th ed.). Los Angeles: SAGE Publications, Inc.
- Samson, D. , & Challis, D. (2002). Patterns of business excellence. *Measuring Business Excellence*, 6(2), 15-21.
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Strauss, A. L. & Corbin, J. M. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for develop–ing grounded theory* (2nd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Waddell, D. M. , et al. (2011). *Organisational Change: Development & Transformation* (4th ed.). South Melbourne Victoria Australia: Cengage Learning.
- Yukl, G.A. (2001). *Leadership in Organization* (5th ed.). Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่องพิธีกรรมและบททำขวัญข้าว
ในจังหวัดนครปฐม*

CULTURAL HERITAGE REGARDING THE RITE AND
THAM KHWAN KHAO RITUAL TEXT IN
NAKHON PATHOM PROVINCE

พีรพัฒน์ พันศิริ

Phiraphat Phansiri

เกศินี ประทุมสุวรรณ

Kesinee Pratumswan

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Nakhon Pathom Rajabhat University, Thailand

E-mail: kkesinee@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) รวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับพิธีกรรมการทำขวัญข้าวในจังหวัดนครปฐม 2) สืบค้นและวิเคราะห์ภูมิปัญญาปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับพิธีกรรมการทำขวัญข้าว และ 3) วิเคราะห์และตีความเนื้อหาบททำขวัญข้าวในจังหวัดนครปฐม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ปราชญ์ชาวบ้าน 56 คน ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจงและแบบลูกโซ่ จากจำนวนประชากรทั้งหมด 206 คน เกณฑ์การคัดเลือกที่สำคัญ คือ เป็นชาวนา เป็นปราชญ์ชาวบ้าน และอาศัยอยู่ในจังหวัดนครปฐม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ฐานข้อมูลปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมการทำขวัญข้าวในจังหวัดนครปฐมมีจำนวน 56 คน ในจำนวนนี้มี 19 คน ที่เป็นทั้ง “หมอขวัญ” และ “ผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีกรรม” ส่วนที่เหลือ เป็นเพียง “ผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีกรรม” 2) การสืบค้นและวิเคราะห์ภูมิปัญญาเกี่ยวกับพิธีกรรมการทำขวัญข้าว พบว่า มีองค์ความรู้ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา 3 ด้าน คือ ด้านฤดูกาล ด้านการจัดการสถานที่ และด้านฤกษ์ยามในการประกอบพิธี 3) การวิเคราะห์เนื้อหาและตีความบททำขวัญข้าว พบว่า บททำขวัญข้าวได้สะท้อนภาพดังนี้ 1) ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ 2) ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ 3) ความเชื่อแบบ “พุทธศาสนาชาวบ้าน” ที่แสดงความสัมพันธ์แน่นแฟ้นระหว่าง “พุทธ” “ผี” และ “พราหมณ์” และ 4) วิถีคิดแบบ “องค์รวม” ที่เชื่อว่าการดำรงอยู่

* Received 17 April 2020; Revised 17 May 2020; Accepted 19 May 2020

ของสรรพสิ่งนั้น แต่แต่ละส่วนมีความสัมพันธ์และมีผลกระทบต่อกันและกัน ในลักษณะเดียวกับ “ปฏิจจนุปบาท”

คำสำคัญ: ปราชญ์ชาวบ้าน, บททำขวัญข้าว, พิธีกรรม, มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

Abstract

This research article aimed to 1) compile and create a database of local philosophers that have local wisdom relating to “Tham Khwan Khao” rite, 2) study the local wisdom from the Rite, and 3) analyze and interpret the content of “Tham Khwan Khao” ritual text in Nakhon Pathom Province. Data was collected by using qualitative research methodology through in - depth interviews and focus group discussions. Key informants were 56 local philosophers selected by purposive sampling and snowball sampling from 206 population. The inclusion criteria were as follows: the farmers, having local wisdom, and living in Nakhon Pathom. Frequency and content analysis were used in data analysis. The results reveal that: 1) From the cultural heritage database, there are 56 local philosophers. 19 of 56 people are accepted as the ritual experts and also guaranteed for “Mor Khwan,” while others are only the ritual experts. 2) Regarding the cultural heritage study concerning the rite, it is found that the knowledge has been divided into 3 aspects; season, place, and auspicious occasion. 3) Based on “Tham Khwan Khao” ritual text analysis, it reflects 1) the human - supernatural relationship 2) the human - nature relationship, 3) "Popular Buddhism" that shows the close relationship among "Buddhism", "Animism" and "Brahmanism" and 4) "holistic" way of thinking which believes that the existence of each part has relation and affects with each other in the same way of “Conditionality.”

Keywords: Local Philosopher, Tham Khwan Khao Ritual Text, Rite, Cultural Heritage

บทนำ

คนไทยรู้จักข้าวและมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับ “ข้าว” มาไม่ต่ำกว่า 6,000 ปี โดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือ แกลบข้าวที่เป็นส่วนผสมของดินที่ใช้ทำเครื่องปั้นดินเผาซึ่งพบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4 แห่ง คือ แหล่งโนนนกทา อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น, แหล่งบ้านกอก อำเภอมะเมือง จังหวัดขอนแก่น, แหล่งบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัด

อุดรธานี และแหล่งบ้านนาดี อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี (ทองแถม นาถจำนง, 2559) วัฒนธรรมข้าวกับวัฒนธรรมไทยจึงมีความใกล้ชิดและเป็นหนึ่งเดียวกันมาโดยตลอด ดังเห็นได้จากสำนวนไทยในชีวิตประจำวัน อาทิ การแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ ได้แก่ “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” “ข้าวเหลือ เกลืออ้อม” “ข้าวใหม่ ปลามัน” การแสดงถึงความขัดสนยากแค้น ได้แก่ “ข้าวยาก หมาแพง” “กรอบเป็นข้าวเกรียบ” และคำพังเพยหรือสุภาษิตสอนใจต่าง ๆ เช่น “ทำนาอ่อมกล้า ทำปลาอ่อมเกลือ” หรือ “ขายข้าวเปลือก หญิงข้าวสาร” เป็นต้น (งามพิศ สัตย์สงวน, 2554)

ในอดีต วิถีชีวิตและวิถีการผลิตของสังคมไทยยุคเกษตรกรรม ชาวนาต้องพึ่งพาดินฟ้าอากาศ มีแรงงานคนและควายเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ “ข้าว” ในยุ้งฉาง จึงไม่ใช่แค่หนึ่งในปัจจัยสี่ แต่เป็นความมั่นคงของชีวิต (ศยามล เจริญรัตน์, 2557) “ความหมายของข้าว” ในทางวัฒนธรรม จึงหมายถึง “อาหาร” ที่ทุกคน “สำนึกไว้ในบุญคุณ” ของธรรมชาติ ผืนดิน แหล่งน้ำ แรงงานคนและสัตว์ อันนำมาซึ่งการสร้างสรรค์แบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ ที่กลายเป็นพิธีกรรมและขนบธรรมเนียม นับตั้งแต่การเพาะหว่านจากผืนนาจนกระทั่งเป็นเมล็ดข้าวบนโต๊ะอาหาร เช่น การทำพิธีแรกหว่าน การทำขวัญข้าว การพนมมือไหว้ก่อนและหลังรับประทานอาหาร การไม่เดินข้ามหรือเหยียบข้าวสุก เป็นต้น (ศิริพรรณ สุทธิพันธ์, 2561)

ในทางเศรษฐกิจ ข้าวเป็น “พืชเศรษฐกิจ” เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และยังคงเป็นสินค้าการเกษตรที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศชาติจนถึงปัจจุบัน ชาวนาส่วนใหญ่จึงได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากการทำนาแบบ “เพื่อหาอยู่หากิน” เป็นแบบ “เพื่อขายและส่งออก” (ประกายดาว แบ่งสันเทียะ, 2561) โดยใช้แบบแผนการผลิตและเทคโนโลยีการผลิตสมัยใหม่ที่มีพัฒนาการเป็นลำดับ เช่น แบบแผนในการทำนาที่แต่เดิมทำเพียงข้าว “นาปี” เป็นหลัก ขยายไปสู่การทำข้าว “นาปรัง” จากการไถคราดด้วยแรงงานคนและสัตว์ เป็นการไถคราดแทรกเตอร์ จากการกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติด้วยหว่านไล่อาหารเป็น การใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง จากการเก็บเกี่ยวด้วยแรงงานคนและการลงแขกตามวิถีชุมชนเป็นการเก็บเกี่ยวด้วยเครื่องจักร เป็นต้น (ชาย โพธิ์สีดา, 2555) การเน้นการเพิ่มผลผลิตเชิง “ปริมาณ” เพื่อการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยาวนานต่อเนื่องหลายทศวรรษ ได้ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศอย่างกว้างขวางและรุนแรง อันพิสูจน์แล้วว่าเป็น “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (พระมหาสุพร รกขิตธมโม, 2561)

ในขณะเดียวกัน การศึกษาในระบบโรงเรียนก็สอนให้คนห่างไกลจากท้องถิ่น งานในเรือกสวนไร่นาถูกมองว่าเป็นงานสำหรับผู้ไม่มีการศึกษา เป็นงานหนักที่ต้องใช้ความอดทน กรำแดดกรำฝน ไม่สะดวกสบายเหมือนงานที่มีค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน หรือเป็น “เจ้าคนนายคน” แม้แต่ตัวชาวนาเองส่วนหนึ่งก็ต้องการให้ลูกหลานประกอบอาชีพที่สืบต่อจากตน ผืนนาได้ถูกเปลี่ยนมือจาก “ชาวนา” ไปสู่ “นายทุน กลายเป็นบ้านจัดสรร สนามกอล์ฟ และถนนหนทางในนามของ “ความเจริญ” (ธารรัตน์ บำรุงศรี, 2553)

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้เอง “ความหมายของข้าว” ก็เปลี่ยนไป ข้าวได้ถูกลดทอนมาเป็นเพียงแค่ “อาหารที่ซื้อได้ด้วยเงินตรา” เพราะวิถีชีวิตและวิถีการผลิตที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรม เป็นสังคมอุตสาหกรรม ทำให้คนส่วนใหญ่ห่างไกลจากวิถีดั้งเดิม (ชาย โพธิ์สิตา, 2555) นอกจากนี้การก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล 4.0 รัฐก็ได้ผลักดันให้ชาวนาไทย เป็น “ผู้ประกอบการเกษตรยุคใหม่” (Smart Farmer) (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560) ที่มีทั้งความสามารถในการผลิตและการจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเทคโนโลยีมาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างแม่นยำที่สุด และควบคุมคุณภาพผลผลิตให้ได้ดีที่สุด ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ เพื่อลดต้นทุนในกระบวนการผลิต เพิ่มคุณภาพมาตรฐานการผลิต ลดความเสี่ยงจากการระบาดของศัตรูพืชและภัยธรรมชาติ รวมทั้งการจัดการและส่งผ่านความรู้ (ฤทัยชนก จรรย์จิตร, 2561) แต่สิ่งที่ขาดหายไปจากจิตวิญญาณของผู้คน คือ ความรู้สึกสำนึกในบุญคุณของข้าวและธรรมชาติที่เกื้อกูลชีวิตคนเราให้อยู่รอด จึงไม่น่าแปลกใจที่พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว เช่น การลงแขกดำนาหรือที่เกี่ยวข้องกับการทำขวัญข้าวตามวิถีของชุมชนดั้งเดิมสูญหายไปหลายพื้นที่และหายไปจากความทรงจำของคนร่วมสมัย แม้ในบางพื้นที่จะมีความพยายามรื้อฟื้นขึ้นใหม่เพื่อการอนุรักษ์ แต่ก็ดูจะกลายเป็นเพียง “สิ่งประดิษฐ์” ที่ไม่ได้ดำรงอยู่ในวิถีชีวิตปกติ

จังหวัดนครปฐมซึ่งเป็นหนึ่งในจังหวัดภาคกลางที่มีวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมมาตั้งแต่บรรพบุรุษก็ไม่ได้อยู่ในข้อยกเว้น ผืนนาขนาดใหญ่ สวน ไร่ คลอง ได้กลายเป็นหมู่บ้านจัดสรร โรงงานอุตสาหกรรม ห้างสรรพสินค้า ตลาด และถนนเพื่อรองรับความเจริญที่ไหลล้นมาจากเมืองหลวง แม้ปัจจุบันคนจำนวนหนึ่งยังคงสืบสานยึดการทำนาเป็นอาชีพ แต่พิธีกรรมและวัฒนธรรมที่เคยสืบทอดเป็นมรดกมาตั้งแต่คนรุ่นก่อนก็เริ่มสั่นคลอนและเสื่อมคลายลง (ผาด พูลทองคำ, 2561)

ด้วยสถานการณ์เช่นนี้ จึงนับว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งศึกษารวบรวมข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้อง นับตั้งแต่ปราชญ์ชาวบ้านที่ยังมีชีวิตอยู่ องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการทำขวัญข้าว รวมทั้งบททำขวัญข้าวที่มีการใช้กันอยู่ในจังหวัดนครปฐมเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาวิจัยต่อไปและในอีกด้านหนึ่งเมื่อมีการคืนข้อมูลดังกล่าวนี้ให้กับชุมชนก็จะเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนหันมาตระหนักและเห็นความสำคัญของการรื้อฟื้นและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม และยังสามารถนำไปใช้เป็น “สื่อ” เพื่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคนและชุมชนในด้านอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับพิธีกรรมการทำขวัญข้าวในจังหวัดนครปฐม
2. เพื่อสืบค้นและวิเคราะห์ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับพิธีกรรมการทำขวัญข้าวในจังหวัดนครปฐม
3. เพื่อวิเคราะห์และตีความเนื้อหาบททำขวัญข้าวที่ใช้ในจังหวัดนครปฐม

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เกณฑ์คุณสมบัติกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย 1) ประกอบอาชีพทำนา 2) เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้านและมีองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา และ 3) มีภูมิลำเนาในจังหวัดนครปฐม พบประชากรที่มีเกณฑ์คุณสมบัติดังกล่าว จำนวน 206 คน (สำนักงานจังหวัดนครปฐม, 2560) จากจำนวนกลุ่มประชากรดังกล่าวคณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ภายใต้เกณฑ์ดังกล่าวด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการเลือกแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) (วิรัตน์ คำศรีจันทร์, 2556) พบว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านการทำขวัญข้าว จำนวน 56 คน และเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มกับปราชญ์ชาวบ้านที่เป็น “หมอขวัญ” จำนวน 2 ครั้ง ประกอบด้วย ครั้งที่ 1 จำนวน 8 คน ครั้งที่ 2 จำนวน 11 คน รวมเป็น 19 คน

1. ขั้นตอนการวิจัย

1.1 ประชุมคณะวิจัยเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการ แนวทางการทำวิจัยร่วมกันระหว่างคณะนักวิจัยและชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลตามประเด็นการวิจัย

1.2 ศึกษาทบทวนงานวิจัย ตำราและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการทำขวัญข้าว และสืบค้น ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้เรื่องพิธีกรรมดังกล่าว

1.3 พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมการทำขวัญข้าว องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการทำขวัญข้าว บททำขวัญข้าว และพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

1.4 ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสืบค้นและรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกปราชญ์ชาวบ้านทั้ง 7 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอกำแพงแสน อำเภอบางเลน อำเภอดอนตูม อำเภอนครชัยศรี อำเภอพุทธมณฑล และอำเภอสสามพราน

1.5 จัดเวทีสนทนากลุ่มกับปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นหมอขวัญเพื่อเติมเต็มความสมบูรณ์ของข้อมูล

1.6 วิเคราะห์และตีความ “ตัวบททำขวัญข้าว” ที่รวบรวมจากปราชญ์ชาวบ้าน

1.7 วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมจากภาคสนามและจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1.8 จัดเวทีคืนข้อมูลเพื่อยืนยันและตรวจสอบความถูกต้อง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบเก็บรวบรวมข้อมูลทางภูมิศาสตร์มนุษย์ (Human Geography) มีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายเปิด และมีการเก็บข้อมูลระบบพิกัด GPS (มาตริณี รักษัตานนท์ ชัย และคณะ, 2560) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ที่อยู่อาศัยของประชาชนชาวบ้าน

2.2 แบบสัมภาษณ์พิธีกรรมการทำขวัญข้าว ประกอบด้วยข้อคำถามทั้งที่มีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง ลักษณะเป็นข้อคำถามปลายเปิด ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 บริบทชุมชนและการประกอบพิธีกรรมการทำขวัญข้าว ประกอบด้วย 1) บริบทชุมชน 2) ความเป็นมาของพิธีกรรมการทำขวัญข้าว 3) คุณค่าและความสำคัญของพิธีกรรมการทำขวัญข้าว 4) รูปแบบและขั้นตอนของพิธีกรรมการทำขวัญข้าว 5) แนวทางการสืบทอดพิธีกรรมการทำขวัญข้าว

ตอนที่ 3 บททำขวัญข้าว ซึ่งเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทำขวัญข้าว

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ โดยใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เป็นการวิเคราะห์การกระจายตัวของประชาชนชาวบ้าน จำแนกตามอำเภอ

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม โดยการประมวล จัดหมวดหมู่ จำแนกประเภทข้อมูล ตรวจนับความถี่ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลการศึกษา และนำเสนอเชิงพรรณนา

3.3 การวิเคราะห์ตัวบททำขวัญข้าว ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาและตีความ โดย การอ่านแบบตีความทำความเข้าใจจาก “ส่วนย่อย” ไปหา “ส่วนใหญ่” และอ่านแบบตีความ เป็นองค์รวมทั้งฉบับ จากนั้นจึงวิเคราะห์และสรุป

ผลการวิจัย

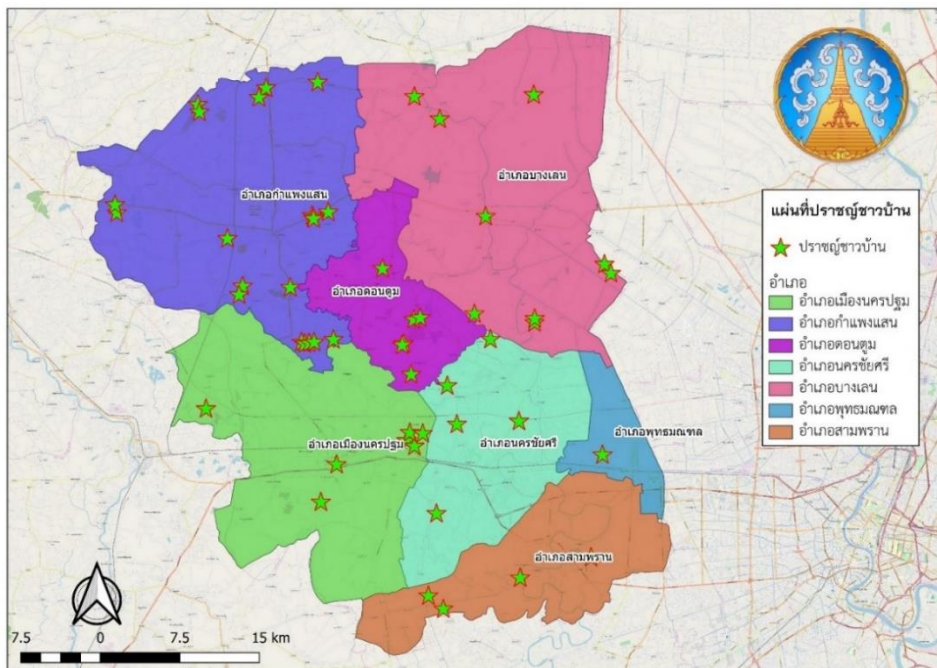
การรวบรวมและจัดทำฐานข้อมูลประชาชนชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาเกี่ยวกับพิธีกรรมการทำขวัญข้าวในจังหวัดนครปฐม พบว่า มีประชาชนชาวบ้านรวม 56 คน เป็นเพศหญิง 32 คน เพศชาย 24 คน อายุเฉลี่ย 69 ปี ประชาชนชาวบ้านที่อายุมากที่สุด คือ นายพงษ์ บัวศรีทอง 93 ปี จากตำบลห้วยด้วน อำเภอดอนตูม อายุน้อยที่สุด คือ นายโกมล อ่อนสด 41 ปี จากตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน

จากจำนวนประชาชนชาวบ้านทั้งหมด มีเพียง 19 คน ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นทั้ง “หมอขวัญ” และ “ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับพิธีกรรม” สามารถบอกเล่า ถ่ายทอดวิธีการหรือ จัดเตรียมพิธีการได้ ในขณะที่อีก 37 คนเป็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับพิธีกรรม แต่ไม่ได้ถูกรับเชิญ

หรือมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในฐานะ “หมอขวัญ” จึงไม่ได้ทำหน้าที่เป็นหมอขวัญให้กับคนอื่น ๆ ในชุมชน ยกเว้นในถิ่นของตนเอง

สำหรับการกระจายตัว พบว่า อำเภอที่มีประชาชนชาวบ้านมากที่สุด ได้แก่ อำเภอกำแพงแสน จำนวน 23 คน รองลงมาคือ อำเภอบางเลน และอำเภอเมืองนครปฐม มีจำนวนเท่ากัน คือ 9 คน อำเภอนครชัยศรี และอำเภอดอนตูม มีจำนวนเท่ากัน คือ 6 คน อำเภอสามพราน 2 คน และอำเภอพุทธมณฑล 1 คน ตามลำดับ ดัง แผนที่การกระจายตัว ในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนที่การกระจายตัวของประชาชนชาวบ้าน จังหวัดนครปฐม

จากการศึกษา พบว่า ประชาชนชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาการทำขวัญข้าว ในจังหวัดนครปฐม โดยส่วนใหญ่มีจุดเริ่มต้นมาจากการประกอบอาชีพทำนา ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการทำขวัญข้าวจากบรรพบุรุษ ผสมผสานกับการศึกษาเรียนรู้จากเอกสารหรือตำราด้วยตนเอง และการเรียนรู้แบบ “ครูพักลักจำ” เหตุผลสำคัญที่ต้องมีองค์ความรู้ด้านการทำขวัญข้าวติดตัว ก็เพื่อนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปใช้ในการประกอบพิธีกรรมการทำขวัญข้าวกับนาของตนเอง ซึ่งในอดีตถือว่าเป็น “ขนบ” ที่ทำกันอย่างแพร่หลาย “บ้านไหนทำนา บ้านนั้นก็จะมีการทำขวัญข้าว เนื่องจากเป็นของคู่กัน” และบางคนก็สามารถพัฒนาตนเองเป็น “หมอขวัญ” สร้างเสริมอาชีพและรายได้ให้กับครอบครัวได้เป็นอย่างดี แต่ปัจจุบันการประกอบพิธีกรรมการทำขวัญข้าวใกล้จะสูญหายไปจากจังหวัดนครปฐมแล้ว อาชีพ “หมอขวัญ” หรือ “หมอทำขวัญ

ข้าว” ก็หายไปด้วยเพราะไม่มีผู้ว่าจ้าง บางคนจึงเปลี่ยนอาชีพเป็นหมอรับทำขวัญนาและรับตั้งศาลพระภูมิแทน

การสืบค้นและวิเคราะห์ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับพิธีกรรมการทำขวัญข้าวในจังหวัดนครปฐม พบว่า มีองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมการทำขวัญข้าว จำแนกได้ 3 ด้าน ประกอบด้วย ด้านฤดูกาล ด้านการจัดการสถานที่ และด้านฤกษ์ยามในการประกอบพิธี

1. ด้านฤดูกาล พบว่า ช่วงแรก เป็นช่วงก่อนการปลูกข้าว ประมาณ 3 - 4 เดือน ชาวนาจะทำ“พิธีแรกหว่าน” หรือ “พิธีขอพื้นที่ทำนา” เพื่อความเป็นสิริมงคลโดยมักจะเลือกวันธงชัย หรือวันอธิปัตย์ ซึ่งในจังหวัดนครปฐมไม่ค่อยมีการประกอบพิธีในช่วงฤดูกาลนี้ สาเหตุส่วนหนึ่งน่าจะเนื่องมาจากสภาพภูมิสังคมที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชลประทาน ชาวนาจึงไม่จำเป็นต้องรอน้ำฝน เพราะไม่ว่าจะมีฝนตกหรือไม่ หากถึงช่วงเวลา ก็สามารถทำนาได้ตามปกติ ช่วงที่สองเป็นช่วงรับขวัญข้าวตั้งท้อง คือเมื่อปลูกข้าวแล้วเสร็จประมาณ 3 เดือน ส่วนช่วงสุดท้าย ช่วงการเก็บเกี่ยวผลผลิตหรือฉลองผลผลิตนำข้าวขึ้นยุ้งฉาง เป็นการรับขวัญข้าวหรือรับแม่โพสพให้กลับเข้ามาอยู่ในบ้าน

ส่วนเครื่องเซ่นไหว้ในการประกอบพิธี โดยทั่วไปก็จะมีทั้งอาหารคาว อาหารหวาน ขนม ผลไม้ เช่น กล้วย อ้อย มะพร้าวอ่อน เผือกต้ม มันต้ม ขนมต้มแดง ต้มขาว ฟักทอง แกงบวด ขนมจันอับ ขนมเปียะ ฯลฯ รวมทั้ง บุหรี่ หมาก พลุ และเครื่องแต่งตัว ของสวยของงาม เช่น ผ้าถุง ผ้าถุง สไบ สร้อยคอ เข็มขัด น้ำมัน น้ำหอม หวี กระຈก แป้ง ฯลฯ

“หมากพลุกก็ต้องเตรียม เพราะว่าคนโบราณนี้ ผู้หญิงต้องกินหมากกินพลู ลักษณะของผลไม้ที่เป็นพวกอ้อย เพราะอยากให้ข้าวออกกอแข็งแรงเหมือนต้นอ้อย ให้มีความหวาน แล้วก็กล้วย สังเกตเวลากล้วยออกหน่อ มันเป็นกำเป็นกอ แล้วคำว่า กล้วย มันเป็นชื่อมงคลที่ทำอะไรมันก็จะเป็นของกล้วยๆ ก็คือง่าย”

(สำอาง สนประเสริฐ, 2561)

ถ้าเป็นเครื่องเซ่นไหว้ในช่วงรับขวัญข้าวตั้งท้องก็จะเพิ่มของเปรี้ยว ของหวาน เพราะเชื่อว่าแม่โพสพในช่วงตั้งท้องจะ “อยากเปรี้ยว อยากหวาน” แบบผู้หญิงแพ้ท้องทั่วไป ส่วนหมอขวัญสำหรับช่วงนี้ก็ต้องเป็นหมอขวัญเพศหญิง

“คนทำพิธีนี้ก็ต้องเป็นผู้หญิงทำนะ ผู้ชายทำไม่ได้ โบราณเขาว่าผู้ชายเห็นแม่โพสพสวยมากเลยคิดจะปลูกปล้ำ มันเป็นตำนานเป็นความเชื่อ เลยให้เฉพาะผู้หญิงไปทำ”

(ผาด พูลทองคำ และส้มผิว พูลทองคำ, 2561)

ส่วนในช่วงเก็บเกี่ยวและเก็บข้าวขึ้นยุ้งนั้น ก่อนออกจากบ้านก็ต้องเตรียมกระบุง ตะกร้ารองด้วยใบตอง แล้วยำอาหารเครื่องเซ่นไหว้ ไปเรียกขวัญข้าว เมื่อถึงที่นาาก็ทำที่เป็นเก็บข้าวใส่ตะกร้า พร้อมกับเรียกขวัญข้าว เสร็จพิธีแล้วจึงนำข้าวขึ้นยุ้ง โดยทุกขั้นตอนจะแสดงออกด้วยความเคารพ ยกย่อง ให้เกียรติ

“เวลาเอาข้าวไปตากบนลาน เขาห้ามใส่รองเท้าเข้าไปเหยียบข้าวเพราะว่าพระแม่โพสพเป็นเทพ ต้องถอดรองเท้าก่อน และเข้าไปเหยียบได้ในตอนเวลาตากข้าวเท่านั้น เพราะถือว่าเป็นการให้เกียรติ”

(อุไร ทองโชติ, 2561)

2. ด้านการจัดการสถานที่ พบว่า มี 2 ลักษณะ คือ การประกอบพิธีกรรมในพื้นที่นาของตนเอง โดยจัดเป็นเพียงพิธีเล็ก ๆ เรียบง่าย ไม่เป็นทางการ เครื่องเซ่นไหว้ก็ได้ยึดหลักความครบถ้วนตามตำราแต่จัดหาตามความสะดวก ส่วนใหญ่หัวหน้าครอบครัวเป็นคนดำเนินการ โดยให้แม่บ้านหรือผู้หญิงในบ้านทำหน้าที่เป็น “หมอขวัญ” โดยมากมักจะไม่มีบุตรหลานเข้าร่วม ปราศัญชาชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่กล่าวว่า เหตุที่ตนยังคงทำอยู่ ก็เพื่อให้เกิดความสบายใจ

ส่วนอีกลักษณะหนึ่ง เป็นการประกอบพิธีกรรมในพื้นที่กลางหรือพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน เช่น ลานวัด หอประชุม ศาลาประชาคม ฯลฯ โดยคนในชุมชนทำร่วมกันทำภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานราชการ หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งหรือหลายหน่วยงานที่เห็นความสำคัญ เช่น สำนักงานวัฒนธรรม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น โดยส่วนใหญ่มักทำในลักษณะที่เป็นทางการ มี “หมอขวัญ” ที่มีความเชี่ยวชาญมาเป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธี มีการเตรียมสถานที่และเครื่องเซ่นไหว้ที่ถูกต้องตามประเพณี และอาจมีกิจกรรมอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น การเสวนาโดยผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิ การแสดงของกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ โดยจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ เพื่อเป็นการสาธิต อนุรักษ์และสืบทอดให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และถือเป็นโอกาสการเชื่อมร้อยความรู้ ความสัมพันธ์ ความรักความสามัคคีระหว่างคนหลากหลายวัยในชุมชน

3. ด้านฤกษ์ยามในการประกอบพิธี พบว่า การทำขวัญข้าวโดยปกติมักจะเลือกวันศุกร์ โดยถ้าเป็นข้างขึ้นจะเลือกวันคี่ เช่น 13 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ แต่ถ้าเป็นข้างแรมจะใช้วันคู่ เช่น 8 ค่ำ หรือ 14 ค่ำ อย่างไรก็ตามส่วนมากจะเลือกเป็นวันธรรมสวนะหรือวันพระ โดยใช้เวลาช่วงเช้าก่อนเที่ยง นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่า การเลือกฤกษ์ยามนี้ มักเกี่ยวพันกับกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการทำนาของชาวนาในอดีตอีกด้วย เช่น

การหว่านข้าว	วันดีเป็นมงคล ที่จะทำให้ทำมาหากินขึ้น
การขอขมาวักควาย	เป็นวันที่ไม่ตรงกับวันพระหรือวันโกน
การแรกนาขวัญ	เป็นวันที่ทำมาหากินขึ้น เช่น วันพืชมงคล
การรับท้องข้าว	เป็นวันที่ข้าวเริ่มตั้งท้อง และไม่เกินวันที่ข้าวออกรวง

จากข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคุณสมบัติพื้นฐานของปราชญ์ชาวบ้านที่สามารถเรียกหรือยกย่องได้ได้ว่าเป็นผู้มีภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมการทำขวัญข้าวนั้นต้องประกอบด้วย ความรู้ทั้ง 3 ประการดังกล่าวข้างต้น

การวิเคราะห์และตีความเนื้อหาบททำขวัญข้าว พบว่า จากการรวบรวมบททำขวัญข้าว อันเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่ใช้ในจังหวัดนครปฐม มีทั้งสิ้น 26 สำนวนที่แตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่ คือ 16 บท เป็นบทรับขวัญข้าวตั้งท้อง 7 บท เป็นบทรับขวัญข้าวขึ้นย้ง และอีก 3 บท เป็นบททำขวัญช่วงแรกหว่าน ภาพสะท้อนที่ได้จากการวิเคราะห์และตีความตัวบท มี 4 ประการ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความสัมพันธ์แบบอ่อนน้อม ยกย่อง เชิดชู โดยฝ่ายหนึ่งสูงกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง อันพิจารณาได้จากสรรพนามที่ใช้เรียกขานฝ่ายหนึ่งว่า “แม่” และเรียกตนเองว่า “ลูก” หรือ “ลูกหลาน” โดยคำที่ใช้เรียกแม่โพสพ ได้แก่ แม่โพศรี แม่โพสพ แม่่นพดารา แม่จันทร์เทวี แม่ศรีโสภา แม่ข้าว แม่ดอกข้าวเจ้า แม่ดอกข้าวเหนียว แม่สร้อยมลิวัลย์ แม่จันทรมลิลดา และมักจะเรียกควบคู่กัน เช่น “แม่โพศรี แม่โพสพ” “แม่ดอกข้าวเจ้า แม่ดอกข้าวเหนียว” “แม่สร้อยมลิวัลย์ แม่จันทรมลิลดา” บางคนก็เรียกครบตามชื่อของดวงแก้ว 5 พระองค์ ที่ฤษีตั้งให้กับเทพธิดา คือ แม่โพศรี แม่โพสพ แม่่นพดารา แม่จันทร์เทวี และแม่ศรีโสภา

ทั้งการเรียกขวัญ ก็เป็นการ “เชื้อเชิญ” ด้วยถ้อยคำอันไพเราะ ในขณะที่การบรรยายรูปลักษณะของแม่โพสพ แสดงถึงการยกย่องสรรเสริญว่าเป็น “เทพธิดาผู้โลโฉม” อันเป็นความงามตามจารีตในอดีตดุจดั่งกับนางในวรรณคดี เช่น “เวยลลมา ส่องอ้นแอ้น” เปรียบบบาง “ใบคือแขน ค่อยโบกค่อยไหว” ผิวพรรณขาวผุดผาด “สะอิดสะอ้ง สะอากแม่ขาว” เป็นต้น และเป็น “เทพธิดาที่มีอิทธิฤทธิ์” โดยเชื่อว่าแม่โพสพสามารถดลบันดาลปกป้องคุ้มครองคุ้มภัยให้แก่ผลผลิตได้หรือดลบันดาลให้ข้าวในนา “แตกกาบแตกกอ แตกหน่อแตกผล” และ “ออกรวงชูช่อไสว ได้รวงละหม้อ ได้กอละมัด ได้มัดละเกวียน” เป็นต้น

บททำขวัญ จึงสะท้อนภาพความคาดหวังว่า เมื่อแม่โพสพได้รับความพึงพอใจได้พักผ่อน แต่งองค์ทรงเครื่องอย่างสวยงาม กินอาหาร ขนม ผลไม้ตามอัธยาศัยซึ่งมีให้เลือกมากมาย จะดลบันดาลให้ข้าวมีผลผลิตที่ดี ปราศจากภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะมารายกกล้า ไม่ว่า จะเป็น นก หนู โรคภัยไข้เจ็บและพิบัติภัยทางธรรมชาติ ดังนั้นการแสดงความรัก อ่อนน้อม เอาอกเอาใจปรนเปรอด้วยเครื่องเซ่นไหว้ บวงสรวงด้วยของหวาน ของเปรี้ยว ผลหมากรากไม้

ข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ นานาที่คาดว่าจะอีกฝ่ายหนึ่งจะ “ถูกอกถูกใจ” ก็จะมีผลทำให้สิ่งที่ร้องขอประสบผลสำเร็จ

ส่วนสำคัญน่าจะเป็นเพราะว่าการทำเกษตรกรรมจำเป็นต้องพึ่งพาสภาพดินฟ้าอากาศเป็นอย่างมากทั้งต้องเผชิญกับพื้ภัย น้ำท่วม น้ำแล้ง และศัตรูพืชที่จะทำให้ผลผลิตตกต่ำ แม้โพสพจึงเป็น “ที่พึ่งทางใจ” สร้างความอบอุ่นและให้ความมั่นคงทางจิตใจ ยิ่งเมื่อกล่าวนำด้วยบทนมัสการนอบน้อมพระพุทธรูป บูชาพระรัตนตรัย หรือขุมนมเทวดาก็ยังสร้างความเชื่อมั่น ทำให้จิตใจมีสมาธิ มีความหวังที่จะได้ผลผลิตที่ดี

2. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ พบว่าเป็นความสัมพันธ์ที่อ่อนนุ่มเกื้อกูลกันและกัน ด้วยความสำนึกว่าการที่คนเราเติบโตขึ้นมาได้เช่นนี้เป็นเพราะข้าว “แม่เกิดทั้งไทรภพเลี้ยงมนุษย์และสัตว์ไปทั้งโลกโลกา ลูกขอกุณา กตัญญูแทนพระคุณ” จึงแสดง “กตเวที” ด้วยการเชิญขวัญ เรียกขวัญและทำขวัญ ไม่ให้ขวัญต้องระหกระเหิน เพราะการเตลิดของขวัญทำให้ขวัญต้องตกกระกำลำบาก อยู่อย่างยากแค้น ทั้งต้องเผชิญกับสัตว์ร้ายนานา ดังตำนานที่เล่าว่า

“...นางดำเนินเดินเข้าป่าช้า เจอแต่ฝูงสิงห์สัตว์ เทพีเอ๋ยแสนกันดารบ้านเมืองไม่มีเลย อดเสวยอาหารและน้ำ ระกำใจ นางดำเนินเดินไป เข้าป่าช้า เจอแต่ฝูงสิงห์สัตว์ โคกระทิง วิ่งกระโดดโลดเถลิง บันเทิงลอง คะนองไพร ก็เล่นไล่นางกินเล่น ตะลุมบอน หมาจิ้งจอกออกจากชะวากเขา บังเห่าเห่า หะเหะ ก็มีหอน ฝูงกิ้งก่าวิ่งไล่นางกินนร บนชะง่อนเชิงผาคล้าย นกเขาจับกิ่งไม้เคียงคู่ ประคองพรอด เหมือนแม่กอดลูกกรัก จักสงวนเวลา จวนใกล้ค่ำสนธยา นางเดินไป ร้องให้ไป ใครจะช่วยเราได้บ้างเล่านี้เขาผีเอ๋ย ใครจะช่วยเราได้บ้างเล่าหรือเปล่าเอ๋ย...”

(ผาด พูลทองคำ และสัมผิวด พูลทองคำ, 2561)

หรือแม้แต่จะร้อนเร่ไปก็ไม่ควร ไม่ว่าจะเป็น “...บนต้นไม้สูง ไม่ใหญ่ ไปอยู่ในน้ำเป็นเพื่อนปลา ไปอยู่ในนาเป็นเพื่อนข้าว ไปอยู่ตามรอบบวรรอบควาย แม่จะไปนอนคว่ำกินน้ำลายนอนหงายกินน้ำค้าง...” เพราะสถานที่เหล่านั้นไม่ใช่บ้าน ไม่มีความอบอุ่น การทำพิธีทำขวัญข้าว จึงเป็นการแสดงความกตัญญูต่อกตเวทิต่อเมล็ดข้าวที่หล่อเลี้ยงมนุษยชาติให้เติบโต

นอกจากนี้ ยังพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นไปด้วยความเคารพ โอนอ่อนผ่อนตาม ไม่มุ่งมาดปรารถนา คิดร้ายทำลายธรรมชาติ ดังบททำขวัญข้าวข้างต้นที่แสดงให้เห็นว่า ถึงจะเดินอยู่ในป่าลึกและต้องพบกับสัตว์ร้ายนานาชนิดนั้นนางก็ไม่ได้มีความคิดแต่อย่างใดที่จะเอาชนะ แม้จะต้อง “อดเสวยอาหารและน้ำ ระกำใจ” จึงได้แต่ “เดินไป ร้องให้ไป” ซึ่งด้านหนึ่งแสดงให้เห็นว่า มนุษย์ มีความ “อ่อนแอ” ไม่ได้ยิ่งใหญ่กว่าธรรมชาติ การเดินไป ร้องให้ไป แสดงถึงการ “ยอมจำนน” หรือแม้แต่การคร่ำ

ควรยวว่า “ใครจะช่วยเราได้บ้างเล่านี้เขาผีเอ๋ย ใครจะช่วยเราได้บ้างเล่าหรือเปล่าเอ๋ย” ก็มีนัยสำคัญเพียงว่าต้องการใครสักคนที่จะช่วยให้นางพ้นทุกข์ พ้นจากสถานการณ์ปัจจุบันที่พลัดเข้ามาอยู่ในป่าเขาลำเนาไพร โดยไม่ได้มีเจตนาที่จะ “เอาชนะ” ธรรมชาติ

3. ความสัมพันธ์ระหว่าง “พุทธ” “ผี” และ “พราหมณ์” พบว่า พุทธศาสนาที่คนส่วนใหญ่ นับถือ เป็น “พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน” (Popular Buddhism) ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างพุทธ ผี และพราหมณ์ อันประกอบด้วยความเชื่อเรื่องขวัญประจำตัว ข้าว การประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญ ทำขวัญ และในส่วนของพระพุทธรูปศาสนา ได้แก่ เรื่องการบำเพ็ญทานบารมี การปฏิบัติบูชา โดยเล่าผ่านเรื่องราวตำนานของแม่โพสพที่มาสร้างบุญบารมีในเมืองมนุษย์ การอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ผู้มีพระคุณ จนถึงการหวนนิพพานเป็นที่ตั้ง

สำหรับการสร้าง “ทานบารมี” ตามคติทางพุทธศาสนานั้น ภาพสะท้อนจากบททำขวัญข้าว แสดงให้เห็นว่า การสร้างทานบารมีอันยิ่งใหญ่ ไม่ได้อยู่ที่ปัจจัยภายนอก เช่น วัตถุสิ่งของหรือเงินตรา แต่อยู่ที่ “จิตใจและความมุ่งมั่น” ดังที่ฤๅษีตั้งคำถามกับเทพธิดาประจำตัวข้าวว่า “จะมาสสร้างบารมี ไม่เห็นมีอะไรมา นางมาแต่ตัว แล้วจักเอาอะไรมาสสร้าง” แต่นางกลับตอบว่า “จักมอบร่างกายกายาให้เป็นทาน” ฤๅษีจึงได้ “รวบรวมร่างกายกายาของนาง เนื้อหนังมังสาமாகองไว้ที่ด้านหน้า แล้วเสกมนต์คาถาให้กลายเป็นเมล็ดข้าว เรือเรืออร่าม เหลืองอย่างทองคำระยิบระยับจับตา” อันแสดงให้เห็นวิธีคิดของคนในอดีตว่า การทำบุญนั้นเริ่มได้ตั้งแต่การอุทิศ “ร่างกาย” “กำลังกาย” และ “การปฏิบัติบูชา”

นอกจากนี้ยังได้ชี้ว่า ในการบำเพ็ญบุญ หรือการสร้างบารมีใด ๆ ล้วนมีอุปสรรคทั้งสิ้น ถึงขั้นเอาชีวิตเป็นเดิมพัน อันเห็นได้ชัดจากการบอกเล่าประวัติศาสตร์และความเป็นมาของเทพธิดาประจำตัวข้าว ซึ่งเมื่อหมดบุญบารมีบนสวรรค์ นางก็ต้องกลับไปสร้างบารมีใหม่ จุตกลงในปากกว้าง ต้องอยู่อย่างยากแค้น “อดเสวยอาหารและน้ำ ระกำใจ” เผชิญกับสัตว์ร้ายนานา โดนไฟไหม้ตาย กระทั่งฤๅษีได้ชุบชีวิตขึ้นใหม่ จึงทำให้ความมุ่งหวังในการสร้างบุญบารมีสำเร็จลงได้

4. วิธีคิดแบบ “องค์รวม” ภาพสะท้อนนี้พิจารณาได้จากสิ่งที่อ่อนวอนร้องขอ ซึ่งแน่นอนว่าในการทำขวัญข้าว ย่อมต้องการให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ได้จำนวนที่เต็มเม็ดเต็มหน่วย เพียงพอแก่การบริโภคอย่าง “ตลอดรอดฝั่ง” หรือถ้าจะให้ดียิ่งขึ้นก็ต้อง “เหลือกินเหลือใช้” เพื่อจะได้มี “ถุงเงินแค่ถุงแขน ถุงหวานแค่คอก มีวัวควายเต็มคอก... มีบ่าวไพร่มากมายไว้ใช้สอย ...” แต่สิ่งที่ขอมากไปกว่านั้น คือ ขอให้ “อยู่เย็นเป็นสุข” อันบ่งชี้ว่า “ความสุข” เป็นสิ่งสำคัญในชีวิต ถึงแม้ว่าจะมีอาหารที่เพียงพอแล้ว หรือมีมากมายจนเหลือกินเหลือใช้แล้ว ก็ขอให้มีความสุขด้วย

ความสุขแบบ “อยู่เย็นเป็นสุข” หรือ “ร่มเย็นเป็นสุข” ในที่นี้ สะท้อนภาพวิธีคิดแบบ “องค์รวม” กล่าวคือ ไม่ได้ร้องขอให้รวย ให้หมดหนี้สิน หรือให้มีสุขภาพดีอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่ขอให้อยู่อย่างมีความสุข อันมีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง นับตั้งแต่การถึงพร้อมซึ่งปัจจัย

คือการมีสุขภาวะและคุณภาพชีวิตที่ดี กินอิ่ม นอนอุ่น ไม่มีภาระหนี้สิน เพราะแต่ละส่วนย่อย ๆ เหล่านี้เป็นสรรพสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกัน เชื่อมโยงกันและส่งผลกระทบถึงกันและกันในลักษณะเดียวกับ “ปฏิจจสมุปบาท”

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่พบสามารถอภิปรายได้ว่า ประชาชนชาวบ้านทั้ง 56 คนนี้ แม้ว่าบางคนอาจจะไม่ใช่ “หมอขวัญ” ที่ได้รับเชิญจากหน่วยงาน องค์กรหรือบุคคลอื่น ๆ ให้ไปทำหน้าที่ทำขวัญข้าว แต่ทุกคนสามารถประกอบพิธีทำขวัญและเป็นหมอขวัญในผืนนาของตนเองได้โดยอาศัยความรู้ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ แสดงว่า วิถีชีวิตชาวนาในอดีตของนครปฐมมีความใกล้ชิดกับพิธีกรรมดังกล่าวอย่างแน่นแฟ้น สำหรับผู้ที่ยังคงยึดถือประเพณีนี้ ส่วนใหญ่ประกอบพิธีในที่นาของตนเอง และมีบ้างที่ใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชนโดยการสนับสนุนขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมจิต มงคล และคณะ ที่ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม: กรณีศึกษาประเพณีสู่ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตุม อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดนครราชสีมา” ที่พบว่าในปัจจุบันการทำขวัญข้าวเริ่มเคลื่อนย้ายจากการทำแบบส่วนบุคคล เฉพาะครอบครัว มาเป็นพิธีกรรมของชุมชน นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่าประชาชนชาวบ้านมีการกระจายตัวอยู่ในทุกอำเภอ แสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมดังกล่าวมี “บทบาทตอบสนองทางด้านจิตใจ” (สมจิต มงคล และคณะ, 2551) สอดคล้องกับการศึกษาของ ทิพย์สุดา นัยทรัพย์ ที่ได้ศึกษา เรื่อง “ประเพณีทำขวัญของจังหวัดพิษณุโลก” พบว่า การบูชาผีและพระแม่โพสพเป็นการแสวงหาที่พึ่งทางใจและเป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณ ซึ่งจะทำให้ผีทั้งหลายและแม่โพสพช่วยดลบันดาลคุ้มครอง ปกป้องรักษาพืชพรรณธัญญาหาร และดูแลลูกหลานให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข (ทิพย์สุดา นัยทรัพย์, 2542)

สำหรับการวิเคราะห์ภูมิปัญญาของประชาชนชาวบ้าน อภิปรายได้ว่า องค์ความรู้ด้านฤดูกาลและด้านฤกษ์ยามในการประกอบพิธี เป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมและถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัญญา สุริยะแสง และคณะ ที่ศึกษาเรื่อง “ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับข้าว: เน้นการศึกษาประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มระดับชุมชนในพื้นที่ตำบลโคกตะเคียน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ระยะที่ 1” พบว่า วัฒนธรรมชาวนาให้ความสำคัญกับฤกษ์ยามตามฤดูกาลในการทำนา เช่น ฤกษ์หว่านข้าว ฤกษ์เกี่ยวข้าว ฤกษ์เอาข้าวขึ้นยุ้ง ฯลฯ ชาวนาส่วนใหญ่จึงมีความรู้เหล่านี้เป็นพื้นฐาน แต่สำหรับผู้ที่เป็นประชาชนชาวบ้านจะมีความสามารถในการจัดการด้านสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องเซ่นไหว้ ฯลฯ ที่ต้องใช้ในพิธีการ (ปัญญา สุริยะแสง และคณะ, 2548) และสอดคล้องกับการศึกษาของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี เรื่อง “ประเพณีการทำขวัญข้าว บ้านทุ่งก้านเหลียง ตำบลป่าสะแก อำเภอดำเนินนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี” ที่พบว่า ชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับการทำขวัญข้าวอยู่ใน

ระดับมาก สามารถจัดการตนเองได้ตามประเพณีตลอดฤดูกาลด้วยฤกษ์ยามอันเหมาะสม (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี, 2551)

ส่วนการวิเคราะห์และตีความเนื้อหาบททำขวัญข้าว ซึ่งพบว่าบททำขวัญข้าวสะท้อนภาพความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาตินั้น สอดคล้องกับงานของน้ำมนต์ อยู่อินทร์ เรื่อง “การดำรงอยู่ของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวในสังคมไทยปัจจุบัน: กรณีศึกษาหมู่บ้านดอนโพธิ์ ตำบลชานนา อำเภอสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ที่พบว่า วิถีชีวิตและวิถีการผลิตข้าวของคนไทยต้องขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ มีความเสี่ยงจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ศัตรูข้าวและโรคข้าว ชาวนาเป็นเพียงคนตัวเล็ก ๆ จึงต้องอยู่อย่างพึ่งพิง เคารพ เอื้อเฟื้อและเกื้อกูลธรรมชาติ ทั้งยังมีความเชื่อเรื่อง “อำนาจเหนือธรรมชาติ” อีก การประกอบพิธีกรรมการทำขวัญข้าวจึงเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวนา ซึ่งเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาตินี้เป็นความเชื่อที่ฝังแน่นมาช้านาน (น้ำมนต์ อยู่อินทร์, 2553) สอดคล้องกับงานของ พระอาทิตย์ อินททติโก และคณะ ที่ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลหนองแห อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา” พบว่า ในยามที่มนุษย์ต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงทางจิตใจ เกิดความหวุ่นเกรงต่อสถานการณ์ หรือความเสี่ยงที่อาจนำมาซึ่งความสูญเสีย ย่อมต้องการที่พึ่งทางใจ การประกอบพิธีกรรมรวมทั้งการบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จะช่วยทำให้เกิดความสบายใจและสร้างขวัญและกำลังใจในการรับมือเพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะควบคุมสถานการณ์อันน่าหวาดหวั่นเหล่านั้น (พระอาทิตย์ อินททติโก และคณะ, 2562)

ส่วนภาพสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างพุทธ ผี และพราหมณ์ นี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ อภิลักษณ์ เกษมผลกุล ที่สรุปว่า พิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าวของคนไทยส่วนใหญ่ เป็นพิธีกรรมที่สืบเนื่องมาจากระบบความเชื่อที่สืบทอดมาแต่โบราณ ทั้งความเชื่อเรื่องผีและการอ้อนวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเมื่อคนไทยนับถือพุทธศาสนาและได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ จึงเกิดการผสมผสานพิธีสงฆ์และพิธีพราหมณ์เข้าไปในพิธีกรรมที่สืบเนื่องมาจากการเชื่อแบบดั้งเดิมได้อย่างกลมกลืนเหมาะสม อันทำให้พิธีกรรมมีความขลังและความศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น (อภิลักษณ์ เกษมผลกุล, 2561)

โดยสรุปพิธีกรรมการทำขวัญข้าวรวมทั้งบททำขวัญข้าว ก็คือ “ทุนทางสังคม” อันเป็น “ชุมชนทรัพยากร” ของชุมชนท้องถิ่นที่จะช่วยให้มนุษย์ดำรงอยู่อย่างเกื้อกูลธรรมชาติ ใช้ประโยชน์เท่าที่จำเป็นเพื่อที่จะดำรงรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้คงอยู่อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พญอม จันนิม ที่ได้ศึกษาเรื่อง “แม่โพสพ: ทุนทางสังคมกับความหมายที่เปลี่ยนไป” โดยชี้ว่า ถ้าชุมชนท้องถิ่นหรือสังคมไทยไม่มีกระบวนการจัดการที่ดีในการเพิ่มทุนก็จะนำไปสู่วิกฤติทางธรรมชาติ วิกฤติทางวัฒนธรรม และการเสื่อมสลายของ “ความมั่นคงทางอาหาร” (พญอม จันนิม, 2555)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาทำให้ได้ฐานข้อมูลปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมการทำขวัญข้าว องค์ความรู้การทำขวัญข้าวที่เรียบเรียงอย่างเป็นระบบ และการรวบรวมบททำขวัญข้าว ซึ่งเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่ปราชญ์ชาวบ้านในจังหวัดนครปฐมใช้ในพิธีกรรม ซึ่งที่ผ่านมาองค์ความรู้เหล่านี้ยังไม่ได้มีการจัดการอย่างจริงจังเพื่อถ่ายทอดและส่งต่อให้คนรุ่นใหม่ สิ่งที่น่าสนใจ ก็คือ ชุมชนท้องถิ่นจะเลือกใช้ภูมิปัญญา อันเป็น “ทุนทางสังคม” นี้ ให้เป็น “เครื่องมือ” ของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนได้อย่างไร และจะ “เพิ่มทุน” ได้ด้วยวิธีใดบ้าง ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนและผู้นำชุมชนควรนำภูมิปัญญานี้ไปขยายผลเป็นหลักสูตรท้องถิ่นและสร้างพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ สืบสาน และต่อยอดภูมิปัญญา สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบและกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการสืบสาน อนุรักษ์ และรื้อฟื้นพิธีกรรมการทำขวัญข้าว

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้มาจากโครงการวิจัยเรื่อง “การรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่องพิธีกรรมและบททำขวัญข้าว ในจังหวัดนครปฐม” ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

เอกสารอ้างอิง

- งามพิศ สัตย์สงวน. (2554). วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น.
- ชาย โพธิ์สิตา. (2555). ชนบทไทยในวิถีทุนนิยม. วารสารราชบัณฑิตยสถาน, 37(4), 163-185.
- ทองแถม นาถจำนง. (2559). วัฒนธรรมข้าวไทย. นนทบุรี: ภาพพิมพ์.
- ทิพย์สุตา นัยทรัพย์. (2542). การศึกษาประเพณีทำขวัญของจังหวัดพิษณุโลก. ใน รายงานการวิจัยสถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม.
- ธารรัตน์ บำรุงศรี. (2553). การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหลังการขายที่ดินของชาวนาดำบลธนู อำเภอดุสิต จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นัมนต์ อยู่อินทร์. (2553). การดำรงอยู่ของความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวในสังคมไทยปัจจุบัน: กรณีศึกษาหมู่บ้านดอนโพธิ์ ตำบลชานนา อำเภอสอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ใน ดุษฎีนิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาไทย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ประกายดาว แบ่งสันเทียะ. (2561). ถอดบทเรียนร้อยปี ต้นข้าวไทย "โตแกร่ง". เรียกใช้เมื่อ 10 มกราคม 2563 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/new/detail/804347>
- ปัญญา สุริยะแสง และคณะ. (2548). ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าว: เน้นการศึกษาประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มระดับชุมชนในพื้นที่ตำบลโคกตะเคียน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ระยะที่ 1. ใน รายงานการวิจัย.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ผาด พูลทองคำ และสัมพันธ์ พูลทองคำ. (20 กุมภาพันธ์ 2561). การรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่องพิธีกรรมและบททำขวัญข้าวในจังหวัดนครปฐม. (พีรพัฒน์ พันศิริ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผาด พูลทองคำ. (16 มีนาคม 2561). การรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเรื่องพิธีกรรมและบททำขวัญข้าวในจังหวัดนครปฐม. (พีรพัฒน์ พันศิริ, ผู้สัมภาษณ์)
- พยอม จันนิม. (2555). แม่โพสพ: ทูตทางสังคมกับความหมายที่เปลี่ยนไป. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 4(2), 49-76.
- พระมหาสุพร รุกขิตธมโม. (2561). พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน. นครราชสีมา: มิตรภาพการพิมพ์.
- พระอาทิตย์ อินททตติโก และคณะ. (2562). การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ของชาวไทยพุทธในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 4(1), 44-56.
- มาตริณี รักษานนท์ชัย และคณะ. (2560). ภูมิศาสตร์มนุษย์. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ สอวน.
- ฤทัยชนก จริงจิตร. (2561). เจาะลึก “Smart Farmer” แค่แนวคิดใหม่ หรือจะพลิกโฉมการเกษตรไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า.
- วิรัตน์ คำศรีจันทร์. (2556). Snowball Sampling Technique: การเรียนรู้และเข้าถึงชุมชนด้วยการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปากในวิจัยแบบ PAR. เรียกใช้เมื่อ 10 มกราคม 2563 จาก <https://www.gotoknow.org/posts/428764>
- ศยามล เจริญรัตน์. (2557). ความมั่นคงทางอาหาร ป่าชุมชนกับการผลักดันเรื่องความเป็นธรรมเพื่อชุมชนท้องถิ่น. ใน รายงานการประชุมวิชาการประจำปี 2557. สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพรรณ สุทธินนท์. (2561). วัฒนธรรมข้าว: กระบวนการผลิตและการบริโภคตามวิถีพุทธ. วารสารมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 5(2), 116-124.
- สมจิต มงคล และคณะ. (2551). การมีส่วนร่วมของเครือข่ายวัฒนธรรมและชุมชนในการบริหารจัดการวัฒนธรรม: กรณีศึกษาประเพณีสู่ขวัญข้าว บ้านพรหมราช ตำบลตูม

- อำเภอปงชัย จังหวัดนครราชสีมา. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- สำนักงานจังหวัดนครปฐม. (2560). รายงานสรุปจังหวัดนครปฐม ปี 2560. ใน รายงาน
แผนพัฒนาและยุทธศาสตร์ จังหวัดนครปฐม ประจำปี 2560. จังหวัดนครปฐม.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). แผนปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ. เรียกใช้เมื่อ 10
มกราคม 2563 จาก [https://www.senate.go.th/assets/portals/18/fileups/328/files/05เศรษฐกิจ\(1\).pdf](https://www.senate.go.th/assets/portals/18/fileups/328/files/05เศรษฐกิจ(1).pdf)
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี. (2551). การศึกษาประเพณีการทำขวัญข้าว บ้านทุ่ง
ก้านเหลือง ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี. ใน รายงานการ
วิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- สำออง สนประเสริฐ. (28 มกราคม 2561). การรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทาง
วัฒนธรรมเรื่องพิธีกรรมและบททำขวัญข้าว ในจังหวัดนครปฐม. (พีรพัฒน์ พันศิริ,
ผู้สัมภาษณ์)
- อภิลักษณ์ เกษมผลกุล. (2561). คำเรียกขวัญข้าว ฉบับตำบลอ่างศิรี อำเภอมะขาม
จังหวัดจันทบุรี พระอานิสงสนางโสพ ฉบับวัดตะเคียนทอง จังหวัดจันทบุรี และคำ
เรียกขวัญข้าวและขวัญเสา ฉบับตำบลหนองขี้ม อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี ใน
นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว และอภิลักษณ์ เกษมผลกุล. แม่โพสพสาส์ เทวนารี. นครปฐม:
สไมล์ พรินตติ้ง แอนด์ กราฟิคดีไซน์.
- อุไร ทองโชติ. (20 กุมภาพันธ์ 2561). การรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทาง
วัฒนธรรมเรื่องพิธีกรรมและบททำขวัญข้าว ในจังหวัดนครปฐม. (พีรพัฒน์ พันศิริ,
ผู้สัมภาษณ์)

การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงาน
ของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้*
DEVELOPMENT OF PROGRAM TO ENHANCE TEAM BUILDING
LEADERSHIP SKILLS OF DIVISION HEADS OF THE INSTITUTIONS
UNDER REGIONAL SOUTHERN INSTITUTE OF VOCATIONAL
EDUCATION IN AGRICULTURE

จิรทีปต์ ณ ลำปาง

Jeeratip Na Lampang

ชัยยุทธ ศิริสุทธิ

Chaiyuth Sirisuthi

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

North Eastern University, Thailand

E-mail: jeeratipnalamrang@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงวิจัยและพัฒนา โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน และได้ดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำมาสรุปเป็นองค์ประกอบหลัก พร้อมทั้งตรวจสอบยืนยันองค์ประกอบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน 2) พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 2.1) วิเคราะห์ความต้องการจำเป็น 2.2) ยกร่างโปรแกรม 2.3) ยกร่างคู่มือการใช้โปรแกรม 2.4) ประเมินผลโปรแกรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 9 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.1) ด้านการก่อตั้งทีม 1.2) ด้านการรวมทีม 1.3) ด้านทักษะในการทำงานเป็นทีม 1.4) ด้านการปฏิบัติงานของทีม และ 1.5) ด้านการประเมินผลลัพธ์ 2) โปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน มี 6 องค์ประกอบ คือ 2.1) หลักการของโปรแกรม 2.2) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 2.3) เป้าหมายของ โปรแกรม 2.4) เนื้อหากิจกรรมพัฒนาของโปรแกรม มีจำนวน 5 ชุด กิจกรรม ได้แก่ ชุดกิจกรรมพัฒนาด้านการก่อตั้งทีม ด้านการรวมทีม ด้านทักษะในการทำงาน

* Received 17 April 2020; Revised 16 May 2020; Accepted 19 May 2020

เป็นทีม ด้านการปฏิบัติงานของทีม และด้านการประเมินผลลัพธ์ 2.5) กระบวนการพัฒนาและวิธีการเสริมสร้าง มี 3 ขั้นตอน คือ 2.5.1) การใช้ชุดกิจกรรมสร้างทีมงาน 2.5.2) เทคนิคการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำ 70:20:10 2.5.3) การศึกษาดูงาน 2.6) การประเมินผล โดยใช้เวลาพัฒนา จำนวน 200 ชั่วโมง และผลการประเมินโปรแกรม พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.42)

คำสำคัญ: การพัฒนาโปรแกรม, ทักษะภาวะผู้นำ, การสร้างทีมงาน, หัวหน้างาน

Abstract

This article has a purpose. To develop a program to enhance leadership skills The team building aspect of the supervisor Under the Agricultural Vocational Institute of Southern Region Use research and development research methods The methods of research are as follows: 1) Study concepts, theories and research related to components, leadership skills in team building of supervisors. And have synthesized the data from the content analysis (Content Analysis) and then summarized it as the main component Along with confirming the composition By 9 experts Program results The 9 experts were found. 1) The composition and indicators of leadership skills in creating team of supervisors are 5 components, namely 1.1) Forming 1.2) Team integration 1.3) Teamwork skills 1.4) Team operations and 1.5) Assessment results 2) Leadership skills development program for supervisors consists of 6 components which are 2.1) Principles These programs 2.2) The objective of the program 2.3) target of the program 2.4) content development activities of the program with 5 sets of activities, including the activities of the founding team. Team integration In skills in working as a team Team operations And the evaluation of results. 2.5) There are 3 steps in the development process and methods of development: 2.5.1) Using a team building activity package 2.5.2) Leadership skill development techniques 70:20:10 2.5.3), 2.6) Evaluation by using the development time of 200 hours and the evaluation of the program found that the overall picture is at a high level ($\bar{X} = 4.44$, SD = 0.42)

Keywords: Development of Program, Leadership Skills, Team Building, Division Heads

บทนำ

ทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานเป็นทักษะที่ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่จำเป็นต้องมีเพราะในโลกของการทำงานในปัจจุบันการทำงานในปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร เช่น การแข่งขัน การติดต่อสื่อสารออนไลน์ ฯลฯ ที่ต้องอาศัยบุคคลากรที่มีความสามารถที่หลากหลายมาทำงานร่วมกัน เพื่อการก้าวไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ทำให้องค์กรสามารถขับเคลื่อนทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งองค์การภาครัฐและภาคเอกชนคงไม่มีหน่วยงานใดปฏิเสธการทำงานเป็นทีมได้ (ทองทิพภา วิริยะพันธุ์, 2553) การทำงานเป็นทีมเป็นการนำเอาทักษะการทำงานของแต่ละคนมาส่งเสริมร่วมมือกันในการทำงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้ดีขึ้น โดยมุ่งถึงการร่วมมือกันทำงานระหว่างบุคคล การกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกัน การวิเคราะห์ปัญหาและหาทางออกร่วมกัน การมีส่วนร่วมการตัดสินใจ การสื่อสารและแลกเปลี่ยนข่าวสารกัน การยอมรับการเปลี่ยนแปลง การสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน การพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม การขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ การมีภาวะผู้นำร่วม การมีความเหนียวแน่นและไว้วางใจกัน (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, 2556) ซึ่งทีมงานจะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับทักษะการสร้างทีมงานของผู้บริหารบวกกับการใช้เทคนิคบางอย่างโดยอาศัยความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกทุกคนในทีมงาน

การพัฒนาทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้างานในสถานศึกษา จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคของการปฏิรูปการศึกษา ทั้งนี้เพื่อพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้างาน ให้มีความพร้อมในด้านทักษะ (Skill) ความรู้ (Knowledge) คุณลักษณะ (Trait) นิสัย (Habit) และทัศนคติ (Attitude) (บุญช่วย สายราม, 2559) ที่สำคัญซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการปฏิบัติงานในสถานศึกษายุคใหม่และเพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าในการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำในองค์การสถานศึกษา เพราะการปฏิบัติงานของสถานศึกษาได้แบ่งงานของแต่ละกลุ่มงานหลักออกเป็นงานย่อย ๆ อีกหลายงาน การทำงานเป็นทีมจึงเป็นหัวใจสำคัญและจำเป็นมากที่สุดสำหรับสถานศึกษายุคใหม่ เพราะหากบุคลากรแบ่งแยกการทำงานโดยอิสระไม่มีการประสานสัมพันธ์กัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันจะส่งผลให้การดำเนินงานของสถานศึกษาไม่เป็นระบบและล่าช้า ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายการปฏิบัติงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลได้สูงสุด ผู้บริหารโรงเรียนจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการสร้างทีมงานและพัฒนาทีมงานเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของการปฏิบัติงานที่ดีร่วมกัน เกิดพลังและคุณภาพด้านความร่วมมือของบุคลากรทุกระดับในการปฏิบัติงานร่วมกันให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ส่งผลดีโดยตรงต่อการยกระดับผลการปฏิบัติงานเพิ่มการตอบสนองต่อผู้เรียนและชุมชน เพิ่มนวัตกรรม เพิ่มแรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงานร่วมกันของบุคลากรในสถานศึกษา

Bernick และ Fisher กล่าวว่า การใช้โปรแกรมฝึกอบรมพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานจะต้องจัดโปรแกรมพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ

อย่างต่อเนื่อง และจะต้องมีความสัมพันธ์กับระดับและความมุ่งหมายของการพัฒนาให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาอย่างครบถ้วนและสมบูรณ์ตามลักษณะและประเภทของโปรแกรมพัฒนาบุคลากร (Bernick, M., 2005); (Fisher, J. G., 2005) สอดคล้องกับ DuBrin กล่าวว่า โปรแกรมการพัฒนาภาวะผู้นำ (Leadership Development Programs) ว่าเป็นโปรแกรมที่มุ่งพัฒนาผู้นำใหม่และการฝึกหัดผู้นำ โดยการเข้าร่วมในโปรแกรมการพัฒนาภาวะผู้นำในด้านต่าง ๆ เช่น ความก้าวหน้าส่วนตัว รูปแบบภาวะผู้นำ กลยุทธ์อิทธิพล การจูงใจและการสื่อสารแบบชักจูงโน้มน้าวใจ (Persuasive Communication) (DuBrin, 2012) นอกจากนี้การฝึกอบรมจากภายนอกก็เป็นการฝึกอบรมภาวะผู้นำที่สำคัญอีกประเภทหนึ่งและโปรแกรมการพัฒนาฝ่ายบริหารมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำด้วยแต่จะมีความแตกต่างก็คือ โปรแกรมพัฒนาการบริหารจะมีการจัดการอบรมในหัวข้อต่าง ๆ เช่น การวางแผน การจัดองค์กร การควบคุม และการชักนำ ลักษณะสำคัญของโปรแกรมการพัฒนาภาวะผู้นำ (Characteristics of a Leadership Development Program) เป็นสิ่งที่ความซับซ้อนการที่จะส่งผู้นำไปสัมมนาแค่เพียง 1 สัปดาห์ โปรแกรมการพัฒนาภาวะผู้นำจะต้องออกแบบอย่างรอบคอบและได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหารและทำแบบมีอาชีพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญช่วย สายราม ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำ ด้านการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียน องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของผู้บริหาร โรงเรียน ได้แก่ 1) ด้านการก่อตั้งทีม 2) ด้านการรวม 3) ด้านการสร้างบรรทัดฐานของทีม 4) ด้านการปฏิบัติงานของทีม และ 5) ด้านการสะท้อนผลงานและการขับเคลื่อนทีม (บุญช่วย สายราม, 2559)

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างานในสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ โดยผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนและหัวหน้างาน ให้มีทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานสูงเพิ่มขึ้น ส่งผลต่อความสามารถในการบริหารงานในหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล สามารถเป็นผู้นำบุคลากร ผู้นำสถานศึกษาและชุมชน มีความเหมาะสมและสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาและหัวหน้างานในสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ ทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้
2. เพื่อพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ ครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยดำเนินการวิจัยเป็น 4 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ ทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน โดยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงาน และได้ดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำมาสรุปเป็นองค์ประกอบหลักของทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานได้องค์ประกอบหลัก จำนวน 5 ด้าน และจำนวน 21 ตัวบ่งชี้

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ทั้งหมดได้มาจากการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากหลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบจำนวน 9 คน ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการวิทยาลัยการอาชีพบ้านไผ่ รองผู้อำนวยการวิทยาลัยอาชีวมหาสารคาม ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม และอาจารย์มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยืนยันความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำด้านการเสริมสร้างทีมงานของหัวหน้างาน

ขั้นตอนที่ 3 ตรวจสอบและยืนยันองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำด้านการเสริมสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

นำผลการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 และขั้นตอนที่ 2 มาสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำด้านการเสริมสร้างทีมของหัวหน้างาน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) แล้วนำไปสอบถามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการวิทยาลัยการอาชีพบ้านไผ่ รองผู้อำนวยการวิทยาลัยอาชีวมหาสารคาม ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม และอาจารย์มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อตรวจสอบยืนยันองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน

ระยะที่ 2 พัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index = PNImodified) การเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ ได้จากการคำนวณดัชนีความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index = PNI) (สุวิมล ร่องวานิช, 2558) ดังนี้

สูตรคำนวณ PNImodified (Priority Needs Index = PNI)

$$\text{PNImodified} = (I-D) / D$$

PNImodified แทน วิธีเรียงลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

(Priority Needs Index) I แทน ค่าเฉลี่ยของสภาพที่ควรจะเป็นหรือความคาดหวัง

(Importance) D แทน ค่าเฉลี่ยของสภาพที่เป็นจริง (Degree of Success)

ขั้นตอนที่ 2 ยกร่างโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ ตรวจสอบและยืนยันโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 3 ยกร่างคู่มือการใช้โปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ ตรวจสอบและยืนยันโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้

ผู้วิจัยนำโปรแกรมการเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ ที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ตรวจสอบ ยืนยันความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความถูกต้องและควมมีประโยชน์ โดยใช้รูปแบบการจัดกลุ่ม (Focus group) พร้อมทั้งให้ข้อคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไข แล้วปรับปรุงแก้ไขตามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ จนได้โปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ ที่สมบูรณ์เพื่อนำไปใช้ในการเสริมสร้างและพัฒนาหัวหน้างาน ต่อไป

ผลการวิจัย

1. การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำ ด้านการเสริมสร้างทีมงานของหัวหน้างาน ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index = PNI_{modified}) มาเป็นข้อมูลในการยกย่องโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน ผลการวิเคราะห์การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index = PNI_{modified}) พบว่า ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างานในสถานศึกษา เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้

ลำดับที่ 1 คือ องค์ประกอบหลักด้านการปฏิบัติงานของทีม โดยรวม พบว่าค่า PNI = 0.27 ประกอบด้วย 7 ตัวบ่งชี้ คือ การกำหนดแผนปฏิบัติงานของทีม การมีแรงจูงใจมุ่งผลสัมฤทธิ์ การคิดสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วม การสร้างบรรยากาศที่ดี การตัดสินใจของทีมน และการแก้ปัญหาของทีมน

ลำดับที่ 2 คือ องค์ประกอบหลักด้านการรวมทีมน โดยรวม พบว่าค่า PNI = 0.24 ประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้ คือ การพัฒนาทีมน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และการขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์

ลำดับที่ 3 คือ องค์ประกอบหลักด้านทักษะในการทำงานเป็นทีมน โดยรวม พบว่าค่า PNI = 0.21 ประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้ คือ การเป็นผู้นำทีมน การเป็นสมาชิกทีมน การเป็นผู้ประสานระหว่างทีมน และการสื่อสารของทีมน

ลำดับที่ 4 คือ องค์ประกอบหลักด้านการประเมินผลลัพธ์ โดยรวม พบว่าค่า PNI = 0.18 ประกอบด้วย 2 ตัวบ่งชี้ คือ การติดตาม ตรวจสอบ ประเมินและเสนอแนะแนวทางแก้ไข และพัฒนา ดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย

ลำดับที่ 5 คือ องค์ประกอบหลักด้านการก่อตั้งทีมน โดยรวม พบว่าค่า PNI = 0.17 ประกอบด้วย 4 ตัวบ่งชี้ คือ การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดวัตถุประสงค์ การคัดเลือกสมาชิก และการกำหนดบทบาทหน้าที่

2. โปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานหัวหน้างาน โดยผู้วิจัยได้ยึดหลักการจากการวิเคราะห์ PNI มาประกอบการพิจารณากำหนดจำนวนชั่วโมงที่เหมาะสม ถ้า PNI สูงจะเพิ่มชั่วโมงในการส่งเสริมทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานหัวหน้างานในองค์ประกอบหลัก และตัวบ่งชี้ตามสัดส่วนให้เหมาะสม องค์ประกอบของโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำ ด้านการเสริมสร้างทีมงานของหัวหน้างาน มี ทั้งหมด 6 องค์ประกอบ ดังนี้

2.1 หลักการของโปรแกรม โปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน เป็นโปรแกรมเฉพาะที่พัฒนาขึ้นเพื่อพัฒนาหัวหน้างานในสถานศึกษาให้มีทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมน โดยอาศัยแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ

ทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานและการเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงาน ซึ่งมีหลักการสำคัญ ดังนี้

2.1.1 เป็นโปรแกรมที่ใช้พัฒนาหัวหน้างานในสถานศึกษา สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

2.1.2 เป็นโปรแกรมที่ช่วยเสริมสร้างให้หัวหน้างานในสถานศึกษาได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน เพื่อพัฒนาทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงาน โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย

2.1.3 เป็นโปรแกรมที่มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง มีกระบวนการจัดกิจกรรมพัฒนาเพื่อเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานโดยกำหนดระยะเวลาในการพัฒนาตามโปรแกรมไว้ชัดเจนและไม่ยาวนานเกินไป

2.1.4 เป็นโปรแกรมที่มีความยืดหยุ่น สามารถประยุกต์ใช้วิธีการพัฒนาหัวหน้างาน ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

2.1.5 เป็นโปรแกรมที่สามารถติดต่อและประเมินผลการพัฒนาเป็นรายบุคคลตามสภาพจริงเพื่อติดตามผลเกี่ยวกับทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานที่เกิดขึ้นหลังจากการพัฒนา

2.1.6 ผู้บริหารโรงเรียนที่ได้รับการเสริมทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานตามโปรแกรมมีทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงาน โดยสังเกตได้จากการบริหารงานในหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล บุคลากรในวิทยาลัย มีความพึงพอใจในผลการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ร่วมกัน และส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนมีความพึงพอใจต่อการให้บริการทางการศึกษา

2.2 วัตถุประสงค์ของโปรแกรม โปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน พัฒนาขึ้นเพื่อเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน

2.3 เป้าหมายของโปรแกรม คือ ใช้พัฒนากลุ่มเป้าหมายที่เป็นหัวหน้างานให้มีทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานและหลังจากเข้ารับการเสริมสร้างและพัฒนาตามโปรแกรมที่กำหนดหัวหน้างาน ต้องมีทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานเพิ่มสูงขึ้น

2.4 เนื้อหา กิจกรรมการพัฒนาของโปรแกรม ประกอบด้วย 5 ชุดกิจกรรมพัฒนา คือ

ชุดกิจกรรมพัฒนาที่ 1 การก่อตั้งทีม ประกอบด้วย 1) การกำหนดเป้าหมาย 2) การกำหนดวัตถุประสงค์ 3) การคัดเลือกสมาชิก 4) การกำหนดบทบาทหน้าที่

ชุดกิจกรรมพัฒนาที่ 2 การรวมทีม ประกอบด้วย 1) การพัฒนาทีม 2) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 3) การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี 4) การขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์

ชุดกิจกรรมพัฒนาที่ 3 ทักษะในการทำงานเป็นทีม ประกอบด้วย

- 1) การเป็นผู้นำทีม
- 2) การเป็นสมาชิกทีมงาน
- 3) การเป็นผู้ประสานระหว่างทีมงาน
- 4) การสื่อสารของทีม

ชุดกิจกรรมพัฒนาที่ 4 การปฏิบัติงานของทีม ประกอบด้วย

- 1) การกำหนดแผนปฏิบัติงานของทีม
- 2) การมีแรงจูงใจมุ่งผลสัมฤทธิ์
- 3) การคิดสร้างสรรค์
- 4) การมีส่วนร่วม
- 5) การสร้างบรรยากาศที่ดี
- 6) การตัดสินใจของทีม
- 7) การแก้ปัญหาของทีม

ชุดกิจกรรมพัฒนาที่ 5 การประเมินผลลัพธ์ ประกอบด้วย

- 1) การติดตาม ตรวจสอบ ประเมินและเสนอแนะแนวทางแก้ไข
- 2) การพัฒนาดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย ใช้ระยะเวลาการพัฒนา 200 ชั่วโมง หรือ 33 วัน

2.5 กระบวนการพัฒนาและวิธีการเสริมสร้าง กำหนดเป็น 3 ขั้นตอน คือ

2.5.1. การใช้ชุดกิจกรรมสร้างทีมงาน ชุดกิจกรรมสร้างทีมงาน (Team Building Toolkits) จำนวน 5 ชุดกิจกรรม (Toolkit Activities) ประกอบด้วยชุดกิจกรรมดังต่อไปนี้

ชุดกิจกรรมที่ 1 ด้านการก่อตั้งทีม ประกอบด้วย 1) การกำหนดเป้าหมาย 2) การกำหนดวัตถุประสงค์ 3) การคัดเลือกสมาชิก และ 4) การกำหนดบทบาทหน้าที่ ใช้ระยะเวลา 3 ชั่วโมง

ชุดกิจกรรมที่ 2 ด้านการรวมทีม ประกอบด้วย 1) การพัฒนาทีม 2) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 3) การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และ 4) การขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ ใช้ระยะเวลา 9 ชั่วโมง

ชุดกิจกรรมที่ 3 ด้านทักษะในการทำงานเป็นทีม ประกอบด้วย 1) การเป็นผู้นำทีม 2) การเป็นสมาชิกทีมงาน 3) การเป็นผู้ประสานระหว่างทีมงาน และ 4) การสื่อสารของทีม ใช้ระยะเวลา 6 ชั่วโมง

ชุดกิจกรรมที่ 4 ด้านการปฏิบัติงานของทีม ประกอบด้วย 1) การกำหนดแผนปฏิบัติงานของทีม 2) การมีแรงจูงใจมุ่งผลสัมฤทธิ์ 3) การคิดสร้างสรรค์ 4) การมีส่วนร่วม 5) การสร้างบรรยากาศที่ดี 6) การตัดสินใจของทีมและ 7) การแก้ปัญหาของทีม ใช้ระยะเวลา 12 ชั่วโมง

ชุดกิจกรรมที่ 5 ด้านการประเมินผลลัพธ์ ประกอบด้วย 1) การติดตาม ตรวจสอบ ประเมินและเสนอแนะแนวทางแก้ไข และ 2) พัฒนาดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย ใช้ระยะเวลา 4 ชั่วโมง

2.5.2 เทคนิคการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำ 70:20:10 ประกอบด้วย การเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การใช้ชุดกิจกรรมสร้างทีมงาน การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การใช้เทคนิคการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแบบ 70:20:10 หมายถึง สัดส่วนในการจัดกิจกรรม

2.5.3 การศึกษาดูงาน เป็นการเรียนรู้จากปฏิบัติงานจริง (On the Job Training)

2.6 การประเมินผลเกี่ยวกับการนำโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน ไปใช้ เป็นการประเมินผลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของระดับทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน ที่เข้ารับการเสริมสร้างตามโปรแกรมโดยทำการประเมิน 4 ระดับ คือ

2.6.1 การประเมินผลระดับปฏิกิริยา

2.6.2 การประเมินผลระดับการเรียนรู้

2.6.3 การประเมินผลระดับพฤติกรรม

2.6.4 การประเมินผลระดับผลลัพธ์

เป็นการประเมินตนเองก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการ การสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม และการประเมินผลงานการปฏิบัติกิจกรรม

3. ผลการประเมินโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้

การตรวจสอบและยืนยันโปรแกรมและคู่มือการใช้โปรแกรม ผู้วิจัยนำโปรแกรมและคู่มือการใช้โปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน ที่ได้จากขั้นตอนที่ 2 ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและยืนยันความเหมาะสม จำนวน 9 คน ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการวิทยาลัยการอาชีพบ้านไผ่ รองผู้อำนวยการวิทยาลัยอาชีวมหาสารคาม ผู้อำนวยการวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีมหาสารคาม และอาจารย์มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 6 ท่าน ซึ่งผลการตรวจสอบและยืนยันโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ แสดงดังตารางที่ 1

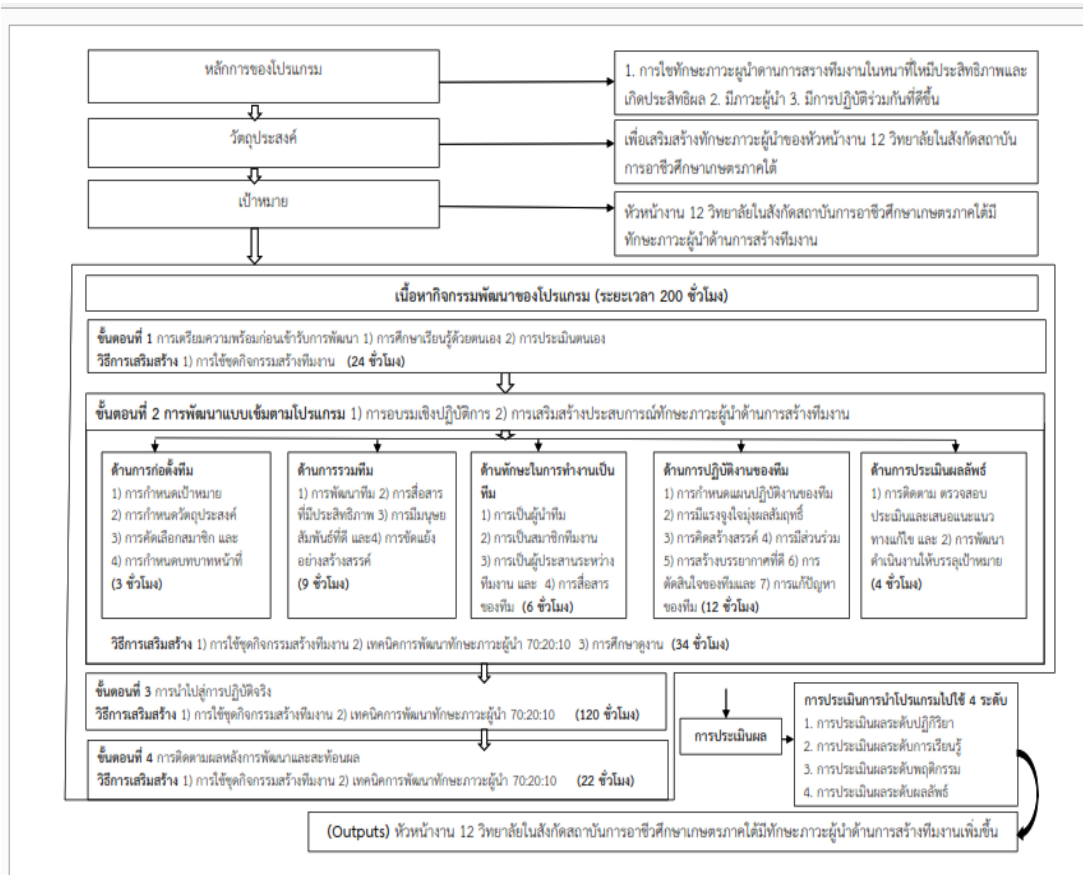
ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การตรวจสอบและยืนยัน ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง และความเป็นประโยชน์ของโปรแกรมเสริมสร้างทักษะ ภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน จำแนกตามรายด้านตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

โปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงาน ของหัวหน้างาน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
ด้านความเป็นไปได้ (Feasibility)	4.33	0.54	มาก
1. หลักการของโปรแกรม			
ด้านความเหมาะสม (Propriety)			
2. วัตถุประสงค์ของโปรแกรม	4.28	0.44	มาก
3. เป้าหมายของโปรแกรม	4.53	0.40	มากที่สุด
4. เนื้อหากิจกรรมพัฒนาของโปรแกรม	4.38	0.38	มาก
5. กระบวนการพัฒนาและวิธีการพัฒนา	4.64	0.44	มากที่สุด
ด้านความถูกต้อง (Accuracy)			
6. การประเมินผล	4.43	0.37	มาก
ด้านความเป็นประโยชน์ (Utility)			
7. ผลของการนำโปรแกรมไปใช้	4.50	0.38	มาก
โดยรวม	4.44	0.42	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการตรวจสอบและยืนยันความเหมาะสมของโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านความเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสม ด้านความถูกต้อง และด้านความเป็นประโยชน์ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก

โปรแกรมการเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ สามารถสรุปเป็นโมเดลรูปภาพได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 โปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นสำคัญจากข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัย ที่ควรนำมาอภิปรายผล การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน ดังนี้

1. ผลการศึกษาค้นคว้าประกอบและตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน มีองค์ประกอบหลักของทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน มีจำนวน 5 ด้าน คือ การก่อตั้งทีม การรวมทีม ทักษะในการทำงานเป็นทีม การปฏิบัติงานของทีม และการประเมินผลลัพธ์สอดคล้องกับงานวิจัยของ ระพงค์ ธนเจริญรัตน์ ได้ศึกษาเรื่อง

หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารอุทลางประกันภัย พบว่า ผู้บริหารอุทลางประกันภัย มีภาวะผู้นำตามแนวภาวะผู้นำ Full Range อยู่ในระดับต่ำ ถึงปานกลาง ควรมีการพัฒนา พฤติกรรมอันเป็นองค์ประกอบของภาวะผู้นำตามแนวภาวะผู้นำ Full Range 12 องค์ประกอบ คือ 1) ภาวะผู้นำแบบตามสบาย 2) การให้รางวัลตามสถานการณ์ 3) การ บริหารงานแบบวางเฉยเชิงรุก 4) การบริหารงานแบบวางเฉยเชิงรับ 5) คุณลักษณะที่ สร้างศรัทธาบาร์มี 6) พฤติกรรมที่สร้างศรัทธาบาร์มี 7) การดลบันดาลใจ 8) การกระตุ้นให้ใช้ ปัญญา 9) การให้ความสำคัญเป็นรายบุคคล 10) ผลลัพธ์ของภาวะผู้นำด้านพึงพอใจ 11) ผลลัพธ์ของภาวะผู้นำด้านความพยายามเป็นพิเศษ 12) ผลลัพธ์ของภาวะผู้นำด้านความมี ประสิทธิภาพ (ระพงค์ ธนเจริญรัตน์, 2552) สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิมาน วรรณคำ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพของผู้บริหาร สถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า 1) สมรรถนะ วิชาชีพที่จำเป็นสำหรับผู้ บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก มี 25 สมรรถนะ 2) สมรรถนะวิชาชีพที่ต้องการพัฒนาสำหรับ ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก มี 11 สมรรถนะ (วิมาน วรรณคำ, 2553) สอดคล้องกับ งานวิจัยของ ศุภกานต์ ประเสริฐรัตน์ ได้วิจัยเรื่อง โมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำแบบ กระจายอำนาจ ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานมีระดับการแสดงออกภาวะผู้นำแบบกระจายอำนาจอยู่ในระดับมากโดยผู้บริหารที่มี เพศ อายุต่างกันมีระดับ ภาวะผู้นำแบบกระจายอำนาจแตกต่างกันไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และผู้บริหารที่ปฏิบัติราชการใน ขนาดสถานศึกษาที่ต่างกัน มีประสบการณ์การเป็นผู้บริหาร สถานศึกษาต่างกัน และปฏิบัติราชการใน ระดับสถานศึกษาที่ต่างกันมีระดับภาวะผู้นำแบบ กระจายอำนาจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ.05 (ศุภกานต์ ประเสริฐรัตน์, 2555) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Carman ได้ทำการศึกษาเรื่อง คุณลักษณะภาวะผู้นำ การ บริหารงานตามรูปแบบการสร้างทีมงานของผู้บริหารในโรงเรียนคริสเตียน พบว่า ทักษะคติ เกี่ยวกับ สภาพแวดล้อมการทำงานและสภาวะผู้นำแบบมีส่วนร่วมมีความแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ โดยกลุ่มตัวอย่างจากเขตตะวันออกมีทักษะคติในทางบวกใน 2 ปัจจัย คือ ตัวแปรสภาพแวดล้อมการทำงานและตัวแปรสภาวะผู้นำการมีส่วนร่วมกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความ เห็นเกี่ยวกับการสื่อสารไปทางลดลง (Carman, R. Randall, 2010)

2. ผลการศึกษาการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงาน ของหัวหน้างานระยะที่ 3 การนำไปสู่การปฏิบัติจริงในงาน และ ระยะที่ 4 การติดตามผลหลัง การพัฒนาและสะท้อนผล และมีวิธีการเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของ หัวหน้างาน โดยใช้วิธีการบูรณาการที่หลากหลายทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมพัฒนาและสถานการณ์ ที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การใช้ชุดกิจกรรมสร้างทีมงาน การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การใช้เทคนิคการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำแบบ 70:20:10 และการ เรียนรู้จากปฏิบัติงานจริง (On the Job Training) ระยะเวลาการพัฒนา จำนวน 200 ชั่วโมง

ซึ่งผู้วิจัยมีการแบ่งเวลาเพื่อให้ผู้เข้ารับการพัฒนาดำเนินการเรียนรู้และทำกิจกรรม เวลาบรรยายสรุปของวิทยากรให้มีความเหมาะสม โดยที่วิทยากรควรนำเสนอแนวคิดที่สำคัญในแต่ละชุดกิจกรรมพัฒนาหลังจากนั้นให้ผู้เข้ารับการพัฒนาดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำกิจกรรมตามใบงาน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และออกมานำเสนอผลงานของตนเองหรือของกลุ่มร่วมกันอภิปรายและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างความคุ้นเคยของผู้เข้ารับการพัฒนา ระหว่างการพัฒนาในแต่ละชุดกิจกรรมพัฒนา หรือในแต่ละชุดวิทยากรไม่ควรใช้เวลาในการบรรยายมากเกินไปเพราะจะทำให้ผู้เข้ารับการพัฒนาก่อเกิดความเบื่อหน่าย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ DuBrin (2012) เกี่ยวกับการทำหน้าที่ของวิทยากรควรกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง โดยการสร้างความตระหนักด้วยตนเอง โดยการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้โดยประสบการณ์และการเรียนรู้ร่วมกันให้มากที่สุด กลุ่มผู้เข้ารับการพัฒนาซึ่งเป็นหัวหน้างานมีความเหมาะสมอย่างมาก เนื่องจากเป็นหัวหน้างานที่มีประสบการณ์ด้านการบริหาร และมีประสบการณ์ในการทำงานเป็นระยะเวลานานซึ่งประสบการณ์ในการทำงานที่ผ่านมาในอดีตจะมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ ประสบการณ์ในงานซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถ ช่วยให้เกิดประสิทธิผลต่อภาวะผู้นำถ้าปราศจากประสบการณ์ ความรู้ก็จะไม่สามารถเปลี่ยนเป็นทักษะได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของฤทัย ทรัพย์ดอกคำ เกี่ยวกับการวัดผลและการประเมินผล ควรมีการประเมินที่หลากหลาย ทั้งผู้เข้ารับการพัฒนาประเมินตนเองและประเมินโดยบุคคลอื่น ๆ มีการเปรียบเทียบโดยการประเมินทั้งก่อนและหลังการพัฒนาและมีเกณฑ์สำหรับการประเมินที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถตรวจสอบความรู้ ทักษะหรือทัศนคติ ของผู้เข้ารับการพัฒนาตามที่ระบุเป้าหมายไว้ โดยใช้ข้อมูลที่ได้รับในระหว่างขั้นตอนการประเมินผล (ฤทัย ทรัพย์ดอกคำ, 2553)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน สังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตรภาคใต้ ผลการศึกษา พบว่า ทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) องค์ประกอบหลักด้านการก่อตั้งทีม (Forming) 2) องค์ประกอบหลักด้านการรวมทีม 3) องค์ประกอบหลักด้านทักษะในการทำงานเป็นทีม 4) องค์ประกอบหลักด้านการปฏิบัติงานของทีมงาน และ 5) องค์ประกอบหลักด้านการประเมินผลลัพท์ และได้โปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำการสร้างทีมงานของหัวหน้างาน มี 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของโปรแกรม 2) วัตถุประสงค์ของโปรแกรม 3) เป้าหมายของโปรแกรม 4) เนื้อหา กิจกรรมพัฒนาของโปรแกรม มีจำนวน 5 ชุดกิจกรรม ได้แก่ ชุดกิจกรรมพัฒนาการก่อตั้งทีม ด้านการรวมทีม ด้านทักษะในการทำงานเป็นทีม ด้านการปฏิบัติงานของทีมงาน และด้านการประเมินผลลัพท์ 5) กระบวนการพัฒนาและวิธีการเสริมสร้าง มี 3 ขั้นตอน คือ 5.1) การใช้ชุดกิจกรรมสร้างทีมงาน 5.2) เทคนิคการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำ 70:20:10 5.3) การศึกษาดูงาน 6) การประเมินผล โดยใช้เวลาพัฒนา

จำนวน 200 ชั่วโมง จากการศึกษาเอกสาร การสอบถามทำให้ได้โปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงาน เพื่อเป็นโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำสำหรับหัวหน้างาน และหน่วยงานที่สนใจในการพัฒนาบุคลากรในการสร้างทีมให้มีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- บุญช่วย สายราม. (2559). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างทักษะภาวะผู้นำด้านการสร้างทีมงานของผู้บริหารโรงเรียน. ใน *ดุขฎฐินิพนธ์การศึกษาดุขฎฐิบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ระพงค์ ธนเจริญรัตน์. (2552). หลักสูตรการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารบริษัทอยู่กลางการประกันภัย. ใน *ดุขฎฐินิพนธ์ปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิต สาขาการบริหารธุรกิจ*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2556). การสร้างทีมงาน. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- ฤทัย ทรัพย์ดอกคำ. (2553). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียน. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- วิมาน วรรณคำ. (2553). การพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน *ดุขฎฐินิพนธ์ปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ศุภกานต์ ประเสริฐรัตน์. (2555). โมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำแบบกระจายอำนาจของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. ใน *ดุขฎฐินิพนธ์ปรัชญาดุขฎฐิบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Bernick, M. (2005). Job Training That Gets Results Ten Principles of Effective Employment Programs. Michigan: Pfeiffer.
- Carman, R. Randall. (2010). Preferred Characteristics and Diversity of Top Leadership in Christian School. Indiana: Indiana Wesleyan University.
- DuBrin. (2012). Principles of leadership (7th ed.). Australia: South-Western, Cengage Learning.
- Fisher, J. G. (2005). How to Run Successful Employee Incentive Schemes. United Kingdom: Kogan Page Limited.

ผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชน
กรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ*
THE EFFECT OF IMPLEMENTING THE BANGKOK MASS TRANSIT
SYSTEM SERVICE DELIVERY POLICY

สุภารัตน์ มหาเทียน

Supharat Mahathein

สืบพงศ์ สุขสม

Suebpong Suksom

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University, Thailand

E-mail: supameaw@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ ด้านการกำหนดเส้นทาง ด้านการพัฒนาบริการ และด้านการเชื่อมต่อส่วนขยาย เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณคือผู้ใช้บริการรถไฟฟ้า BTS จำนวน 400 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารกรุงเทพมหานคร ผู้บริหารบริษัทระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) (BTS) นักการเมืองท้องถิ่น นักวิชาการ และผู้ใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอส รวม 50 คน ใช้สถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เปรียบเทียบความแตกต่างด้วยค่า t - test และ F - test และการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ โดยกำหนด ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .05 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้าข้อมูล ด้านเอกสาร ด้านบุคคลและด้านทฤษฎี ผลการศึกษาพบว่า รถไฟฟ้า เป็นแนวคิดของรัฐบาลในการพัฒนาระบบการขนส่งมวลชนระบบรางมาช่วยแก้ไขการจราจรติดขัด โดยสร้างโครงการรถไฟฟ้าจำนวน 10 สาย ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล กำหนดเส้นทางและสถานีรถไฟฟ้าจากพฤติกรรมความต้องการเดินทางของประชาชน ปัญหาที่พบคือ อัตราค่าโดยสารไม่สอดคล้องกับรายได้ของประชาชน ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการเชื่อมต่อการเดินทาง รองลงมาคือ ด้านการกำหนดเส้นทาง และด้านการบริการ ผลการเปรียบเทียบข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอส พบว่า ผู้ใช้บริการที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน มีระดับความพึงพอใจต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติต่างกัน ส่วนผู้มีอาชีพต่างกันมีระดับความพึงพอใจต่อการนำนโยบาย

* Received 10 May 2020; Revised 19 May 2020; Accepted 19 May 2020

ไปปฏิบัติไม่แตกต่างกัน ผลการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ พบว่า เพศและอายุส่งผลเชิงบวก กับ ความพึงพอใจต่อการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ

คำสำคัญ: นโยบาย, การส่งมอบบริการ, รถไฟฟ้าบีทีเอส

Abstract

The purpose of this research was to study the effect of the implementation of policy on service delivery of Bangkok Mass Transit System by measuring the satisfaction of service recipients in terms of routing, service development and the connection side of the extension. This study was conducted through mix methods. The samples of 400 BTS customers. Descriptive statistics were applied and compared the differences by t-test and One - Way ANOVA test and multiple regression analysis was also administered. Statistical significance level was set at .05. Analyzed qualitative research by data Triangulation; documents, personal and theoretical data. There are 50 key informants of the qualitative study including Bangkok administrators, BTS administrators, local politicians, academics and BTS customers. It was found from the study that electric train was the concept of the government to reduce traffic jam. The project of 10 rail lines was planned in Bangkok and its vicinity. Master Plan routes and train stations were considered from the demand of the customers. The problem found was that the fare was not consistent with the income of the customers. Overall, customers have high level of satisfaction. According to level of satisfaction from high to low the customers opinion can be tiered as follows: connection of the routes, routing and service. From the findings, customers with different gender, income, age, or status have different level of satisfaction. Customers with different occupations have the same level of satisfaction. The result of multiple regression analysis found that gender and age affect the positive opinion towards the satisfaction of implementing the Bangkok Mass Transit System service delivery policy

Keywords: Policy, Service Delivery, Bangkok Mass Transit System

บทนำ

เป้าหมายของการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของรัฐบาลปัจจุบัน (พ.ศ.2561 – 2580) คือการทำให้ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เศรษฐกิจพัฒนาอย่างต่อเนื่องสังคมเป็นธรรมมีฐานทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืน ระบบการขนส่งมวลชนเป็นส่วนหนึ่งที่รัฐบาลจะต้องพัฒนา โดยพิจารณาได้ในยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการเข้าถึงการให้บริการของภาครัฐ จากปัญหาการจราจรในกรุงเทพมหานครที่เริ่มทวีความรุนแรงมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2537 สมัยพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ได้มีการอนุมัติโครงการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานครให้แก่ บริษัท นานง จำกัด (บริษัท บีทีเอส กรุ๊ป โฮลดิ้งส์ จำกัด (มหาชน) ในปัจจุบัน) ให้ดำเนินการระบบขนส่งมวลชนทางรางในพื้นที่กรุงเทพมหานคร การพัฒนาโครงการสำเร็จเป็นโครงการรถไฟฟ้าบีทีเอส เมื่อ พ.ศ. 2542 ถือเป็นระบบขนส่งมวลชนสายแรกในประเทศไทย และได้รับชื่อพระราชทานโครงการว่า "รถไฟฟ้าเฉลิมพระเกียรติ 6 รอบพระชนมพรรษา" (สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร, 2553) ซึ่งบริษัทได้ขยายเส้นทางเดินรถไฟฟ้าบีทีเอสออกไปให้ครอบคลุมพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้า ย่านที่พักอาศัย ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดในเขตปริมณฑล สามารถให้บริการแก่ผู้โดยสารได้มากกว่า 1,000 คนต่อชบวน เป็นการประหยัดระยะเวลาในการเดินทางเมื่อเทียบกับการเดินทางด้วยระบบสาธารณะอื่น ๆ และช่วยแก้ปัญหาการจราจรติดขัด เนื่องจากผู้ใช้บริการได้รับความสะดวกทำให้เกิดความคาดหวังต่อการให้บริการและการดูแลระบบของรถไฟฟ้าบีทีเอส แต่กลับเกิดเหตุการณ์ที่สร้างความไม่พอใจ เช่น ปัญหาความล่าช้าของเที่ยวรถ ระบบการซื้อตั๋วรถไฟฟ้าบีทีเอส ยังมีความยุ่งยากเพราะผู้ใช้บริการต้องต่อแถวเพื่อแลกเงินที่ตู้หยอดเหรียญ และซื้อตั๋วรถไฟฟ้า รวมทั้งปัญหาเรื่องราคาค่าโดยสารที่ยังคงมีราคาสูง

ซึ่งผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึง ผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ ในเรื่องความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ด้านการกำหนดเส้นทาง ด้านการพัฒนา ด้านการบริการ และด้านการเชื่อมต่อส่วนขยายไปปฏิบัติ เนื่องจากรถไฟฟ้าบีทีเอสเป็นระบบขนส่งสาธารณะที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการเดินทางของประชาชนในกรุงเทพมหานครและจังหวัดในเขตปริมณฑลใกล้เคียง กรุงเทพมหานคร สามารถช่วยลดปัญหาการจราจรที่แออัด ประหยัดเวลาในการเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่ง ทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น ไม่ต้องทนต่อสภาพการจราจรที่ติดขัดในแต่ละวัน ซึ่งหากรถไฟฟ้าบีทีเอส สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ รถไฟฟ้าบีทีเอสจะเป็นระบบขนส่งสาธารณะที่สำคัญอย่างยิ่งของประเทศไทย และสามารถกลายเป็นต้นแบบระบบขนส่งสาธารณะและขยายรูปแบบระบบขนส่งสาธารณะดังกล่าวออกไปยังจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา ระดับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ด้านการกำหนดเส้นทาง ด้านการพัฒนา ด้านการบริการ และด้านการเชื่อมต่อส่วนขยายไปปฏิบัติ
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจต่อการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ด้านการกำหนดเส้นทาง ด้านการพัฒนา ด้านการบริการ และด้านการเชื่อมต่อส่วนขยายไปปฏิบัติ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลด้านใดที่แตกต่างกัน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อระดับความพึงพอใจต่อการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) แบบสำรวจความคิดเห็น (Survey Research) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ผู้ใช้บริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ข้อมูลจากบริษัท บีทีเอส กรุ๊ป โฮลดิ้งส์ จำกัด (มหาชน) พบว่าจำนวนยอดผู้โดยสารรวม ในปี 2561 เฉลี่ย 20 ล้านเที่ยวคนต่อเดือน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จากสูตร Taro Yamane (Taro Yamane, 1973) ได้จำนวน 400 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธี Stratified Random Sampling ตามสัดส่วนสถานีรถไฟฟ้า BTS ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างสายสุขุมวิท 280 คน และสายสีลม จำนวน 120 คน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการพิจารณาคุณสมบัติ 1) ความรู้และประสบการณ์ส่วนบุคคล 2) วิชาชีพที่ต้องกับเรื่องที่จะศึกษาเป็นสำคัญ เพื่อให้ได้เฉพาะผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกและตรงประเด็นตามจุดประสงค์ของการวิจัย ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีหลักเกณฑ์คัดเลือกบุคคลเพื่อทำการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In - Depth Interview) กลุ่มที่ 1 คือ 1) ผู้บริหารกรุงเทพมหานคร 6 คน 2) ผู้บริหารบริษัทระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) 6 คน 3) นักการเมืองท้องถิ่น ประกอบด้วย 3.1) จังหวัดปทุมธานี 6 คน 3.2) จังหวัดสมุทรปราการ 6 คน 4) นักวิชาการ จำนวน 6 คน รวม 30 คน กลุ่มที่ 2 คือ ผู้ใช้บริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) สายละ 10 คน รวม 20 คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 50 คน

การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In - Depth Interview) ซึ่งใช้สัมภาษณ์รายบุคคล (Focus Individual Interview) ตามแนวทางสัมภาษณ์ (Interview Guide Line) โดยรอบการสัมภาษณ์เป็นแนวคำถามแบบปลายปิด (Close Question) ซึ่งกำหนดแนวคำถามแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อระบุถึงประเด็น

เฉพาะ และแบบปลายเปิด (Open Question) ได้กำหนดแนวคำถามแบบกว้าง ๆ เพื่อเป็นประเด็นในการสนทนา สามารถที่จะแตกประเด็นย่อยระหว่างที่มีการสัมภาษณ์ตามความเหมาะสมได้ สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย แบ่งแบบสัมภาษณ์ เป็น 2 ชุดตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 สำหรับ กลุ่มผู้บริหารกรุงเทพมหานคร นักการเมืองท้องถิ่น ผู้บริหารบริษัทระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) และนักวิชาการ มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) และ ประเด็นคำถามเกี่ยวกับผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 สำหรับ กลุ่มผู้ใช้บริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) มีประเด็นคำถามให้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส)

การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามแบบที่มีคำตอบให้เลือกตอบ (Multiple choices) โดยส่วนแรกเป็นข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามที่เกี่ยวกับ เพศ อายุ สถานภาพ อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ส่วนที่สอง เป็นปัจจัยการเลือกใช้บริการ ที่เกี่ยวกับสายรถไฟฟ้า BTS ที่ขึ้นต้นทาง เหตุผลสำคัญที่ทำให้เลือกใช้บริการ ค่าใช้จ่ายที่ใช้บริการต่อ 1 วัน จำนวนครั้งที่ใช้บริการโดยเฉลี่ยต่อวันในช่วงวันทำงาน ในช่วงวันหยุด ประเภทบัตรโดยสารที่ใช้ในการเดินทาง และช่วงเวลาที่ใช้บริการเป็นประจำ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อสรุปข้อมูลที่ได้จากการศึกษานำมาใช้ในการบรรยายลักษณะของข้อมูลโดยใช้ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) สำหรับในส่วนที่สามเป็นข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจของผู้ใช้บริการต่อการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ บรรยายลักษณะของข้อมูลโดยใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) กำหนดหลักเกณฑ์การแปลความหมายในระดับความสำคัญ ภาพรวมของปัจจัยแต่ละด้านเป็น 5 ระดับ โดยนำค่าเฉลี่ยมาจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยต่าง ๆ เป็นไปตามความกว้างของอันตรภาค 5 ระดับตามแนวคิดของเบสท์ (Best, J. W., 1977) ทำการทดสอบสมมติฐาน โดยเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจต่อนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ตามคุณลักษณะข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคลวิเคราะห์โดยใช้สถิติค่า T - Test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One - Way ANOVA) ด้วยค่า F - Test หากพบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยรายคู่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะใช้การเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี LSD Post Hoc Tests และการพยากรณ์หรือการทำนายตัวแปรตาม ใช้สถิติ Regression Analysis โดยวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยกำหนดค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.05 และในส่วนที่สี่เป็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาปลายเปิด (Open Ended) จะวิเคราะห์เนื้อหา (Content

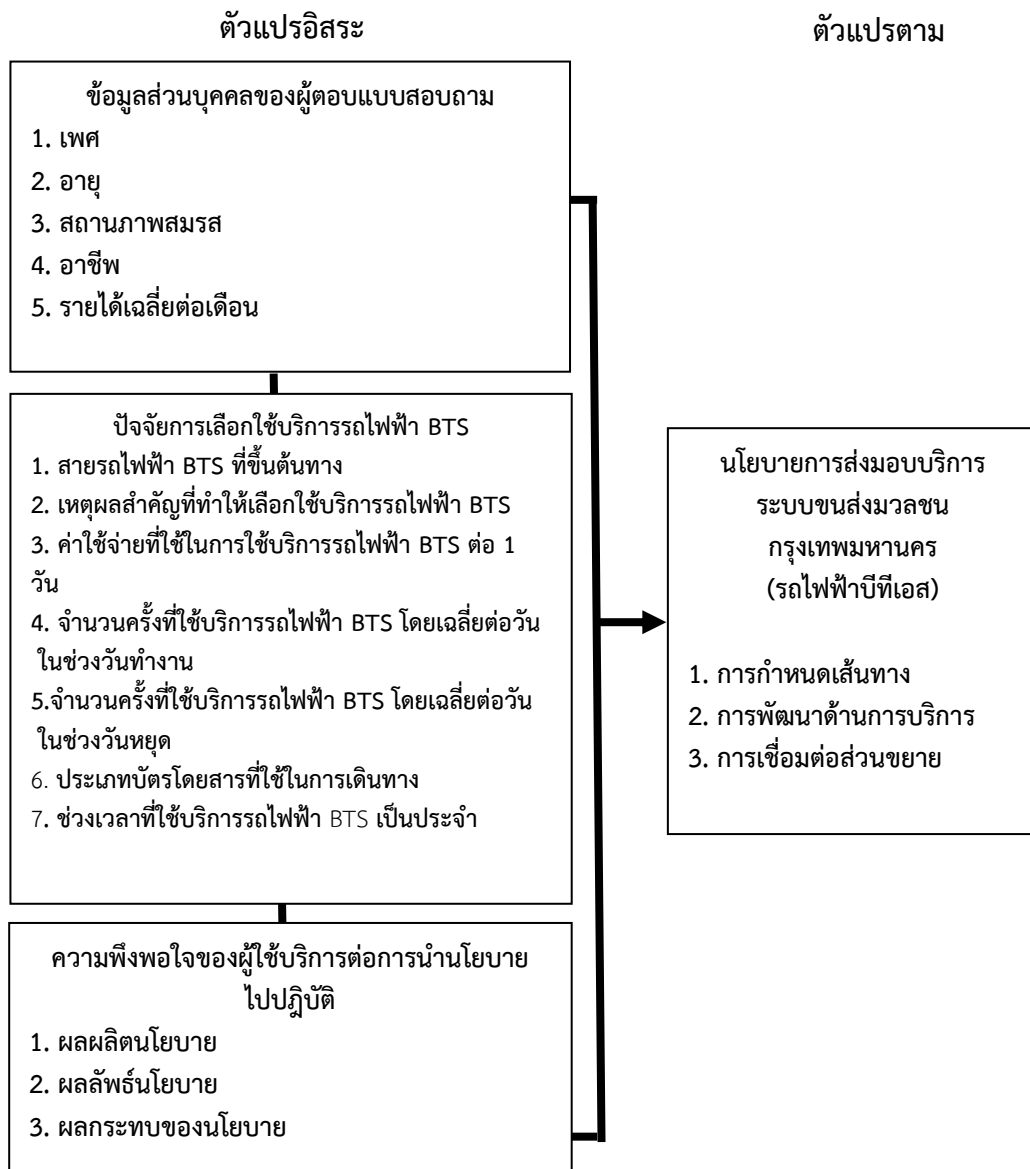
Analysis) เชิงพรรณนาเพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาต่าง ๆ การหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระพีพรรณ ศรีจำปา รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิต อุ๋อั่น และรองศาสตราจารย์ ดร.เสาวณีย์ สิกขาบัณฑิต ตรวจสอบความตรงทางเนื้อหา (Content Validity) หรือความสอดคล้องระหว่างข้อความที่เขียนขึ้นในแบบสอบถามกับนิยามศัพท์ที่กำหนดไว้ โดยแบบสอบถามของการศึกษานี้ มีค่า IOC เท่ากับ .97 และนำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ใช้บริการรถไฟฟ้า BTS ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเที่ยง (Reliability) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แอลฟา ตามวิธีของครอน บราก (Cronbach's Coefficient Alpha Method) ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ มีค่าเท่ากับ .815 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ช่วงเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน 2562

สมมติฐานการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคลและปัจจัยการเลือกใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสของผู้ใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสที่ต่างกันมีผลให้ระดับความพึงพอใจต่อผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร(รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติแตกต่างกัน
2. ข้อมูลส่วนบุคคลและปัจจัยการเลือกใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสของผู้ใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสมีผลต่อความพึงพอใจต่อผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส)ไปปฏิบัติ

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยใช้แนวคิด การประเมินผลนโยบายของ John M. O. (John, M. O., 1993) ที่มีการประเมินผลกระทบ การประเมินการบริหารโครงการ การประเมินผลกระบวนการ การประเมินผลการออกแบบ การประเมินผลเพื่อการพัฒนา มาประยุกต์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยการศึกษานโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) โดยบทความนี้จะมุ่งเน้นด้านการกำหนดเส้นทาง ด้านการพัฒนาบริการ และด้านการเชื่อมต่อส่วนขยายสามารถสรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพ

1. การกำหนดเส้นทาง

1.1 ด้านผลผลิตนโยบาย พบว่า รถไฟฟ้าเป็นแนวคิดของรัฐบาลที่จะใช้การพัฒนากระบวนกรขนส่งมวลชนระบบรางมาช่วยแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาการจราจรติดขัด โดย

ทำโครงการก่อสร้างรถไฟฟ้าจำนวน 10 สาย ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยมีความคาดหวังว่าจะส่งผลให้ประชาชนสามารถเดินทางได้สะดวก ลดเวลาการเดินทาง ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม การก่อสร้างยึดหลักตามแนวคิดของแผนแม่บทการขนส่งมวลชนระบบรางที่เป็นแบบรัศมีและวงแหวน (Radial and Circumferential Pattern) ด้วยการขนส่งผู้โดยสารจากพื้นที่ชานเมืองเข้าสู่เขตเมือง เชื่อมต่อระหว่างสถานีรถไฟฟ้าตามแนวเส้นทางต่าง ๆ สะดวกต่อการเดินทางภายในพื้นที่เขตเมืองชั้นใน การวางแผนแม่บทเส้นทางรถไฟฟ้าและสถานีพิจารณาตามพฤติกรรมและความต้องการเดินทางรวมถึงการเชื่อมต่อการเดินทางให้เข้าถึงพื้นที่ที่สำคัญอย่างรอบคอบ รวมทั้งทำการทบทวนปรับปรุงและศึกษาความเหมาะสมก่อนขึ้นตอนการก่อสร้างจริงเพื่อให้ตอบโจทย์การเดินทางของประชาชน

1.2 ด้านผลลัพธ์นโยบาย จากการศึกษาเส้นทางสายสีลมที่ให้บริการจากบางหว้าถึงสนามกีฬาแห่งชาติ ระยะทางรวมทั้งสิ้นประมาณ 14.2 กิโลเมตร มี 13 สถานี รวมสถานีสยาม และเส้นทางสายสุขุมวิท ให้บริการจากเคหะสมุทรปราการ ถึงมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีระยะทางรวมทั้งสิ้นประมาณ 39.92 กิโลเมตร มี 36 สถานี รวมสถานีสยาม ผู้ใช้บริการมีความเห็นว่ามีเหมาะสม ผ่านแหล่งธุรกิจการค้า ครอบคลุมสถานที่สำคัญ จุดเชื่อมต่อดี ช่วงห่างของสถานีไม่ไกลเกินไป ประหยัดเวลาในการเดินทาง ตามข้อมูลของการศึกษาด้วยแบบจำลองของโครงการรถไฟฟ้าพบว่าระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางโดยเฉลี่ยต่อวันของผู้ใช้บริการโครงการรถไฟฟ้าหรือโครงข่ายการขนส่งมวลชนระบบรางจะลดลงประมาณ 40 นาที ส่วนนักวิชาการมีความเห็นว่ารถไฟฟ้า BTS สามารถลดปัญหาการจราจรได้จริง

1.3 ด้านผลกระทบของนโยบาย จะกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนที่ถูกเวนคืน ต้องย้ายที่ ไปอยู่ในสถานที่แห่งใหม่ ส่งผลต่อการดำเนินชีวิต ผลกระทบทางกายภาพที่มีต่อศาสนสถานตามแนวรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร รวมถึงปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในช่วงดำเนินการก่อสร้าง เช่น ปัญหาฝุ่น PM 2.5 และการรบกวนพื้นที่ผิวจราจรระหว่างการก่อสร้าง อย่างไรก็ตามรถไฟฟ้าก็ยังคงเป็นการขนส่งที่มีการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่ำ ลดปัญหามลพิษที่เกิดจากการคมนาคมขนส่งรูปแบบเดิม และยังช่วยตอบสนองความเร่งรีบของสังคมปัจจุบัน ผลประโยชน์ที่ได้จากนโยบายในระยะยาวคือสามารถกำหนดผังเมืองโดยรวมของกรุงเทพมหานคร ช่วยบรรเทาปัญหาการขยายตัวของเมืองอย่างไร้ทิศทาง หรือ Urban Sprawl รวมทั้งยังเกิดประโยชน์ด้านสุขภาพที่ดีของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จากการลดลงของมลภาวะในอากาศอันจะส่งผลต่อการลดลงของงบประมาณรายจ่ายด้านสาธารณสุขของประเทศ

2. การพัฒนาบริการ

2.1 ด้านผลผลิตนโยบาย การกำหนดนโยบายเรื่องความเสมอภาคในการให้บริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร ตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคมมี

นโยบายปรับลดค่าโดยสารรถสาธารณะทั้งระบบ โดยเฉพาะรถไฟฟ้าที่มีแนวโน้มให้ปรับลดราคาให้ใกล้เคียง 15 บาทตลอดสาย โดยทางด้าน BTS เห็นด้วยกับนโยบายนี้และพร้อมที่จะดำเนินการตามนโยบายรัฐ เพื่อให้ประชาชนได้มีระบบขนส่งมวลชนที่ดี นอกจากนี้ยังมีการกำหนดนโยบายสำหรับคนพิการให้สามารถเข้าถึงบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) โดยมีการติดตั้งอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น ลิฟต์เพิ่มเติมในสถานีส่วนต่อขยายตั้งแต่สถานีสำโรงถึงสถานีเคหะ เพื่อสนับสนุนให้คนพิการเข้าใช้บริการได้เหมือนผู้ใช้บริการปกติ และได้รับการยกเว้นค่าโดยสารสำหรับคนพิการทุกประเภท ปัจจุบันระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ยังอนุญาตให้ผู้พิการทางสายตาที่มีสุนัขนำทาง ขึ้นใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสได้ นอกจากนี้ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐสามารถนำบัตรมาใช้บริการได้โดยแสดงบัตรที่ห้องจำหน่ายบัตรโดยสารเพื่อแลกรับบัตรโดยสารบีทีเอส แบบเที่ยวเดียว

2.2 ด้านผลลัพธ์นโยบายที่พบจากการวิจัย เป็นเรื่องค่าโดยสารที่ไม่สอดคล้องกับค่าครองชีพของประชาชนและประชาชนอาจไม่สามารถเข้าถึงบริการ การบริการที่ล่าช้าในเที่ยวการเดินรถทำให้ไม่ได้รับความสะดวก รวมถึงจำนวนลิฟต์ที่ต้องใช้ในการอำนวยความสะดวกสำหรับผู้โดยสารหรือคนพิการยังมีไม่ครบทุกสถานี

2.3 ด้านผลกระทบของนโยบายพบว่า บัตรโดยสารยังไม่สามารถใช้ร่วมกับรถสาธารณะประเภทอื่น

3. การเชื่อมต่อส่วนขยาย

3.1 ด้านผลผลิตนโยบาย มีการเปิดให้บริการส่วนต่อขยายสายสีลมได้แก่ สถานีตากสินสถานีวงเวียนใหญ่ สถานีโพธิ์นิมิตร สถานีตลาดพลู สถานีวุฒากาศ และสถานีบางหว้า ส่วนต่อขยายสายสีเขียว ช่วงแบริ่งถึงสมุทรปราการ ได้แก่ สถานีสำโรง สถานีปู่เจ้า สถานีช้างเอราวัณ สถานีโรงเรียนนายเรือ สถานีปากน้ำ สถานีศรีนครินทร์ สถานีแพรงษา สถานีสายลวด และสถานีเคหะ ยังมีการเปิดให้บริการในส่วนเหนือของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ สถานีพหลโยธิน 24 สถานีรัชโยธิน สถานีเสนานิคม สถานีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

3.2 ด้านผลลัพธ์นโยบาย พบว่าระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ยังไม่สามารถให้บริการได้ครอบคลุมทุกพื้นที่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เช่น ยังไม่เปิดบริการให้ครอบคลุมถึง ตำบลคูคต จังหวัดปทุมธานี

3.3 ด้านผลกระทบของนโยบายที่เกิดขึ้นในขณะที่รัฐบาลอยู่ระหว่างการนำเส้นทางรถโดยสารสาธารณะในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑลมาปฏิรูปใหม่ให้สอดคล้องกับการพัฒนาเมืองในปัจจุบันซึ่งแน่นอนว่าต้องใช้เส้นทางรถไฟฟ้าเป็นหลักเนื่องจากรถประเภทนี้สามารถขนส่งบุคคลได้จำนวนมากกว่า ให้บริการที่รวดเร็วกว่ารถสาธารณะประเภทอื่น แต่ก็พบว่าต้องใช้เวลาในการก่อสร้างเป็นเวลานานกว่าจะเปิดให้บริการ

ผลการศึกษาเชิงปริมาณ จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม 400 คน ปรากฏผล ดังนี้
ตารางที่ 1 สรุปผลข้อมูลส่วนบุคคลและการใช้บริการที่ได้จากแบบสำรวจ

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม 400 ชุด	ร้อยละ
เพศหญิง	51.50
สถานภาพโสด	73.00
อาชีพ พนักงานบริษัทเอกชน	34.75
รายได้ 10,000 – 20,000 บาท ต่อเดือน	32.25
ใช้บริการจากต้นทางสายสุขุมวิท	70.00
เลือกใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสเนื่องจากความสะดวกสบาย	26.75
ใช้บริการโดยเฉลี่ยต่อวันช่วงวันทำงาน 2 – 4 ครั้ง	51.50
ใช้บริการโดยเฉลี่ยต่อวันช่วงวันหยุดน้อยกว่า 2 ครั้ง	48.00
ช่วงเวลาที่ใช้เป็นประจำ 06.00 – 09.00 น.	41.00
ใช้บัตรโดยสารแบบเที่ยวเดียว	44.25

ระดับความพึงพอใจต่อการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชน กรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ ด้านการกำหนดเส้นทางอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90 โดยการให้บริการรถไฟฟ้า BTS ช่วยทำให้สามารถกำหนดระยะเวลาเดินทางที่แน่นอนมีระดับค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.01 ส่วนการกำหนดเวลาเปิด-ปิดสถานี มีความเหมาะสมมีระดับค่าเฉลี่ยน้อยสุดเท่ากับ 3.75 ส่วนด้านการบริการมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 โดยความปลอดภัยในสถานีรถไฟฟ้า BTS มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 ซึ่งเป็นระดับค่าเฉลี่ยสูงสุด และข้อที่มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ การให้บริการรถรับส่ง (Shuttle Bus) ด้านการเชื่อมต่อส่วนขยายมีค่าเฉลี่ย 4.02 โดยนโยบายการเชื่อมต่อส่วนขยาย พหลโยธิน 24 – มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีระดับค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.40 และข้อที่มีระดับค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ นโยบายการเชื่อมต่อส่วนขยาย เคหะฯ – บางปู มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.48 จาก การทดสอบสมมติฐานด้านข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสที่แตกต่างกันมีผลให้ ระดับความพึงพอใจต่อผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชน กรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติแตกต่างกัน พบว่า ผู้ใช้บริการที่มี เพศ อายุ สถานภาพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน มีระดับความพึงพอใจต่อผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติแตกต่างกัน ส่วน ผู้ใช้บริการที่มีอาชีพต่างกันมีระดับความพึงพอใจต่อผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติไม่แตกต่างกัน สำหรับการ ทดสอบสมมติฐานด้านข้อมูลส่วนบุคคลและปัจจัยการเลือกใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสของ ผู้ใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสมีผลต่อความพึงพอใจต่อผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ จากการวิเคราะห์ถดถอยเชิง

พหุคูณ (Multiple Regression Analysis) แบบ Enter พบว่า ปัจจัยข้อมูลส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับต่ำ ($R = .286$) กับความพึงพอใจต่อการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ สามารถอธิบายความผันแปรของความพึงพอใจต่อผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติที่ร้อยละ 8.2 ($\text{Sig.} = .001$) ด้วยค่าความคาดเคลื่อนของการประมาณ .33618 ด้านเพศสามารถอธิบายความผันแปรของความพึงพอใจสูงสุดที่ 12.6 % ($\text{Sig.} = .000$) รองลงมาคือ ด้านอายุ 7.4 % ($\text{Sig.} = .019$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ภายใต้สมการพยากรณ์ $Y = a + bx$ แทนค่าความพึงพอใจต่อผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ $= 3.534 + .126 (\text{เพศ}) + .074 (\text{อายุ})$ ซึ่งอธิบายเป็นรายด้านตามค่า b ของปัจจัยข้อมูลส่วนบุคคลด้านเพศ ($b = .126$) หมายความว่าเมื่อมีการใช้นโยบายที่เกี่ยวข้องกับความแตกต่างด้านเพศ ทำให้ผู้ใช้บริการพึงพอใจเพิ่มขึ้น 1 หน่วย ความพึงพอใจต่อผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้า บีทีเอส) ไปปฏิบัติจะเพิ่มขึ้น .126 หน่วย กรณีค่า b ของปัจจัยข้อมูลส่วนบุคคลด้านอายุ ($b = .074$) หมายความว่า เมื่อมีการใช้นโยบายที่เกี่ยวข้องกับความแตกต่างด้านอายุทำให้ผู้ใช้บริการพึงพอใจเพิ่มขึ้น 1 หน่วย ความพึงพอใจต่อผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติจะเพิ่มขึ้น .074 หน่วย

ตารางที่ 2 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานการวิจัย	ผลการศึกษา (Sig.)	
	ยอมรับสมมติฐาน	ปฏิเสธสมมติฐาน
1. ข้อมูลส่วนบุคคลและปัจจัยการเลือกใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสของผู้ใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสที่ต่างกันมีผลให้ระดับความพึงพอใจต่อผลของการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติแตกต่างกัน		
เพศ	✓(.001)	
อายุ	✓(.002)	
สถานภาพ	✓(.020)	
อาชีพ		✓(.292)
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	✓(.007)	
สายรถไฟฟ้า BTS ที่ขึ้นต้นทาง		✓(.341)
เหตุผลสำคัญที่ทำให้เลือกใช้บริการรถไฟฟ้า BTS		✓(.372)
ค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการใช้บริการรถไฟฟ้า BTS ต่อ 1 วัน	✓(.018)	
จำนวนครั้งที่ใช้บริการรถไฟฟ้า BTS โดยเฉลี่ยต่อวัน ในช่วงวันทำงาน		✓(.268)
จำนวนครั้งที่ใช้บริการรถไฟฟ้า BTS โดยเฉลี่ยต่อวัน ในช่วงวันหยุด	✓(.006)	

ประเภทบัตรโดยสารที่ใช้ในการเดินทาง	✓(.015)	
ช่วงเวลาที่ใช้บริการรถไฟฟ้า BTS เป็นประจำ		✓(.811)
2. ข้อมูลส่วนบุคคลและปัจจัยการเลือกใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสของ ผู้ใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอสมีผลต่อความพึงพอใจต่อผลของการนำนโยบายการ ส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไป ปฏิบัติ		
เพศ	✓(.000)	
อายุ	✓(.019)	
สถานภาพ		✓(.453)
อาชีพ		✓(.381)
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		✓(.180)
สายรถไฟฟ้า BTS ที่ขึ้นต้นทาง		✓(.333)
เหตุผลสำคัญที่ทำให้เลือกใช้บริการรถไฟฟ้า BTS		✓(.779)
ค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการใช้บริการรถไฟฟ้า BTS ต่อ 1 วัน		✓(.406)
จำนวนครั้งที่ใช้บริการรถไฟฟ้า BTS โดยเฉลี่ยต่อวัน ในช่วงวันทำงาน		✓(.829)
จำนวนครั้งที่ใช้บริการรถไฟฟ้า BTS โดยเฉลี่ยต่อวัน ในช่วงวันหยุด		✓(.927)
ประเภทบัตรโดยสารที่ใช้ในการเดินทาง		✓(.948)
ช่วงเวลาที่ใช้บริการรถไฟฟ้า BTS เป็นประจำ		✓(.246)

อภิปรายผล

ด้านการกำหนดเส้นทาง จุดที่ตั้งสถานีรถไฟฟ้า BTS และการเชื่อมต่อกับส่วนขยาย พบว่า การวางแผนแม่บทเส้นทางรถไฟฟ้าและสถานี มีการพิจารณาพฤติกรรมและความต้องการเดินทาง และพิจารณากิจกรรมในการเชื่อมต่อการเดินทางรวมถึง การเข้าถึงพื้นที่ที่สำคัญอย่างรอบคอบ มีการทบทวนปรับปรุงขั้นตอนการศึกษาความเหมาะสมก่อนขั้นตอนการสร้างจริงซึ่งจะตอบโจทย์การเดินทางของประชาชน สอดคล้องกับการศึกษาของ สืบพงศ์ สุขสม ได้ชี้ให้เห็นถึงทางเลือกของประชาชนในการเดินทางกับระบบขนส่งมวลชนในเมืองใหญ่ของกรุงเทพมหานครที่มีความหนาแน่นของยานพาหนะ ซึ่งรัฐจะต้องพัฒนาระบบการขนส่งให้มีความทันสมัยและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีทางเลือกมากขึ้น เช่น การใช้ระบบตัวร่วมระหว่างรถไฟฟ้า BTS และรถโดยสารด่วนพิเศษ BRT เพื่ออำนวยความสะดวกในการซื้อตั๋วโดยสารประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ซึ่งในอนาคตจะมีการพิจารณาการใช้ตัวร่วม ระบบขนส่งมวลชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทั้งรถไฟฟ้า รถโดยสารด่วนพิเศษ BRT และเรือโดยสาร (สืบพงศ์ สุขสม, 2561)

ด้านการพัฒนาการบริการรถไฟฟ้าบีทีเอส เป็นการบริการระบบขนส่งมวลชนขั้นพื้นฐานที่ให้บริการผู้ใช้บริการเป็นจำนวนมาก ถ้าผู้ประกอบการสามารถตอบสนองความคาดหวังและความต้องการด้านการเดินทางไปยังจุดหมายก็สามารถทำให้เกิดความพึงพอใจได้

แต่หากผู้ประกอบการต้องการสร้างความพึงพอใจในการใช้บริการรถไฟฟ้าให้เพิ่มมากขึ้น ต้องเน้นการสร้างคุณภาพและคุณค่าของการบริการที่ผู้ใช้บริการจะได้รับให้ดียิ่งขึ้น ส่วนเรื่องความเสมอภาคนอกจากกลุ่มผู้พิการแล้ว ยังได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ และเด็ก ให้สามารถเข้าถึงการใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอส ด้วยความสะดวกและปลอดภัย สอดคล้องกับงานวิจัยของ วศพร เตชะพรพานิชและคณะ ที่ศึกษาโครงการการวิจัยและพัฒนาระบบรถไฟฟ้าโครงการย่อยที่ 1 การพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานเพื่อประเมินคุณภาพการให้บริการเดินรถไฟฟ้าที่เหมาะสมกับบริษัทผู้รับสัมปทาน โครงการระบบรถไฟฟ้าของการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย สรุปว่าการวัดระดับคุณภาพการให้บริการเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ทราบถึงจุดแข็งและจุดอ่อนที่อาจเกิดขึ้น ในการบริหารจัดการของระบบขนส่งสาธารณะ โดยทำการปรับปรุงคุณภาพ การให้บริการเพื่อเพิ่มความพึงพอใจของผู้ใช้บริการและมีผลต่อการเพิ่มจำนวนผู้ใช้บริการ อย่างไรก็ตามการพัฒนาคุณภาพการบริการที่ถูกต้องเป็นงานที่ซับซ้อนเนื่องจากเกี่ยวข้องกับความเข้าใจและทัศนคติของผู้ใช้บริการอีกด้วย การวัดระดับคุณภาพ การให้บริการของระบบขนส่งสาธารณะใช้ 8 เกณฑ์หลัก คือ 1) ความพร้อม 2) การเข้าถึง 3) ข้อมูลข่าวสาร 4) เวลา 5) การให้บริการ 6) ความสะดวกสบาย 7) ความปลอดภัย และ 8) ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (วศพร เตชะพรพานิชและคณะ, 2560)

เพศ มีผลต่อความพึงพอใจต่อการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ สอดคล้องกับการศึกษาของ วลัยพร รัตนเศรษฐ์ ที่ศึกษาเรื่องการประเมินนโยบายสาธารณะด้วยความสุข ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 56.5 ค่าเฉลี่ยความรู้สึกที่มีต่อนโยบายประชานิยม แบ่งตามเพศของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเพศชายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความรู้สึกมีความสุขต่อนโยบายประชานิยม นโยบายโครงสร้างพื้นฐาน และนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่าเพศหญิง (วลัยพร รัตนเศรษฐ์, 2553)

อายุ มีผลต่อความพึงพอใจต่อการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ สอดคล้องกับแนวคิดของ Belch, G. E., & Michael, B. A. ที่ศึกษาตัวแปรด้านประชากรศาสตร์ ได้แก่ อายุ อาชีพ และรายได้ โดยนำมาเชื่อมโยงกับความต้องการ พฤติกรรมการตัดสินใจ และอัตราการใช้จ่ายของผู้บริโภค ซึ่งสามารถเข้าถึงและมีประสิทธิภาพต่อการกำหนดตลาดเป้าหมาย ส่งผลต่อพฤติกรรมการตัดสินใจซื้อที่มีแนวโน้มสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ในความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล ซึ่งอายุของบุคคลที่มีอายุแตกต่างกันจะมีความต้องการในสินค้าและบริการที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มวัยรุ่นจะชอบทดลองสิ่งแปลกใหม่และชอบสินค้าประเภทแฟชั่น ส่วนกลุ่มผู้สูงอายุจะสนใจสินค้าที่เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ สถานภาพสมรส มีผลต่อความพึงพอใจต่อการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ (Belch, G. E., & Michael, B. A., 2005) สอดคล้องกับการศึกษาของ วิมลภ ฐัญฉัตรานนท์ และนพพล อัครชาติ ที่ศึกษา

เรื่องสถานภาพทางสังคมกับพฤติกรรมการเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2554 กรณีศึกษาจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อาศัยอยู่ในเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ที่ผลการศึกษาพบว่าสถานภาพสมรสของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมในการเลือกพรรคการเมืองที่แตกต่างกัน เนื่องจากการที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งพิจารณาถึงความมั่นคงในชีวิตครอบครัวระหว่างคนโสดกับคนที่มีความพร้อมแล้ว ก็อาจทำให้เลือกพรรคการเมืองที่แตกต่างกัน โดยคนมีครอบครัวก็จะนึกถึงนโยบายเรียนฟรี มีงานทำ มีเงินออม มีสวัสดิการ จากรัฐดูแล ส่วนคนโสดจะนึกถึงนโยบายทางด้านสังคม การสร้างสังคมสมัยใหม่ที่ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นต้น (วัลลภ รัฐฉัตรานนท์ และนพพล อัครชาติ, 2555)

รายได้เฉลี่ยต่อเดือน มีผลต่อความพึงพอใจต่อการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ สอดคล้องกับแนวคิดของ Belch, G. E., & Michael, B. A. ที่ศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรด้านประชากรศาสตร์ที่นำมาเชื่อมโยงกับความต้องการพฤติกรรมการตัดสินใจและอัตราการใช้จ่ายสินค้าและบริการที่พบว่า รายได้ (Income) หรือสถานภาพทางเศรษฐกิจ (Economic Circumstances) ของบุคคลจะกระทบต่อตราสินค้าและบริการที่เค้านัดสินใจ สถานภาพเหล่านี้ประกอบด้วย รายได้ การออมทรัพย์ อำนาจการซื้อ และทัศนคติเกี่ยวกับการจ่ายเงิน นักการตลาดต้องสนใจแนวโน้มของรายได้ส่วนบุคคล เนื่องจากรายได้จะมีผลต่ออำนาจของการซื้อ คนที่มีรายได้ต่ำจะมุ่งซื้อสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพ และมีความไวต่อราคามาก คนที่มีรายได้สูงจะมุ่งซื้อสินค้าที่มีคุณภาพดีและราคาสูงโดยเน้นที่ภาพพจน์ของราคาสินค้าเป็นหลัก (Belch, G. E., & Michael, B. A., 2005)

ค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการใช้บริการรถไฟฟ้า BTS ต่อ 1 วัน มีผลต่อความพึงพอใจต่อการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ สอดคล้องกับแนวคิดของ Aday, L.A., & Andersen, R. ที่ว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกหรือความคิดที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติของคนที่เกิดจากประสบการณ์ที่ผู้ใช้บริการเข้าไปในสถานที่ให้บริการนั้น ๆ และประสบการณ์นั้นเป็นไปตามความคาดหวังของผู้ใช้บริการ ซึ่งความพึงพอใจ มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ต่างกัน ซึ่งความพึงพอใจของผู้ใช้บริการแบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ 1) ความพึงพอใจต่อ ความสะดวกที่ได้รับการบริการ 2) ความพึงพอใจต่อการประสานงานของการบริการ 3) ความพึงพอใจต่ออรรถาธิบายความสนใจของผู้ใช้บริการ 4) ความสนใจต่อข้อมูลที่ได้รับจากการบริการ 5) ความพึงพอใจต่อคุณภาพการบริการ และ 6) ความพึงพอใจต่อค่าใช้จ่ายเมื่อใช้บริการ (Aday, L.A., & Andersen, R., 1975)

จำนวนครั้งที่ใช้บริการรถไฟฟ้า BTS โดยเฉลี่ยต่อวัน ในช่วงวันหยุด มีผลต่อความพึงพอใจต่อการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ สอดคล้องกับการศึกษาของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่ทำวิจัยเรื่องโครงการสำรวจภาพลักษณ์องค์กรของ รฟม. และความพึงพอใจในการให้บริการรถไฟฟ้ามหานคร ปีงบประมาณ 2561 ให้แก่ การรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย

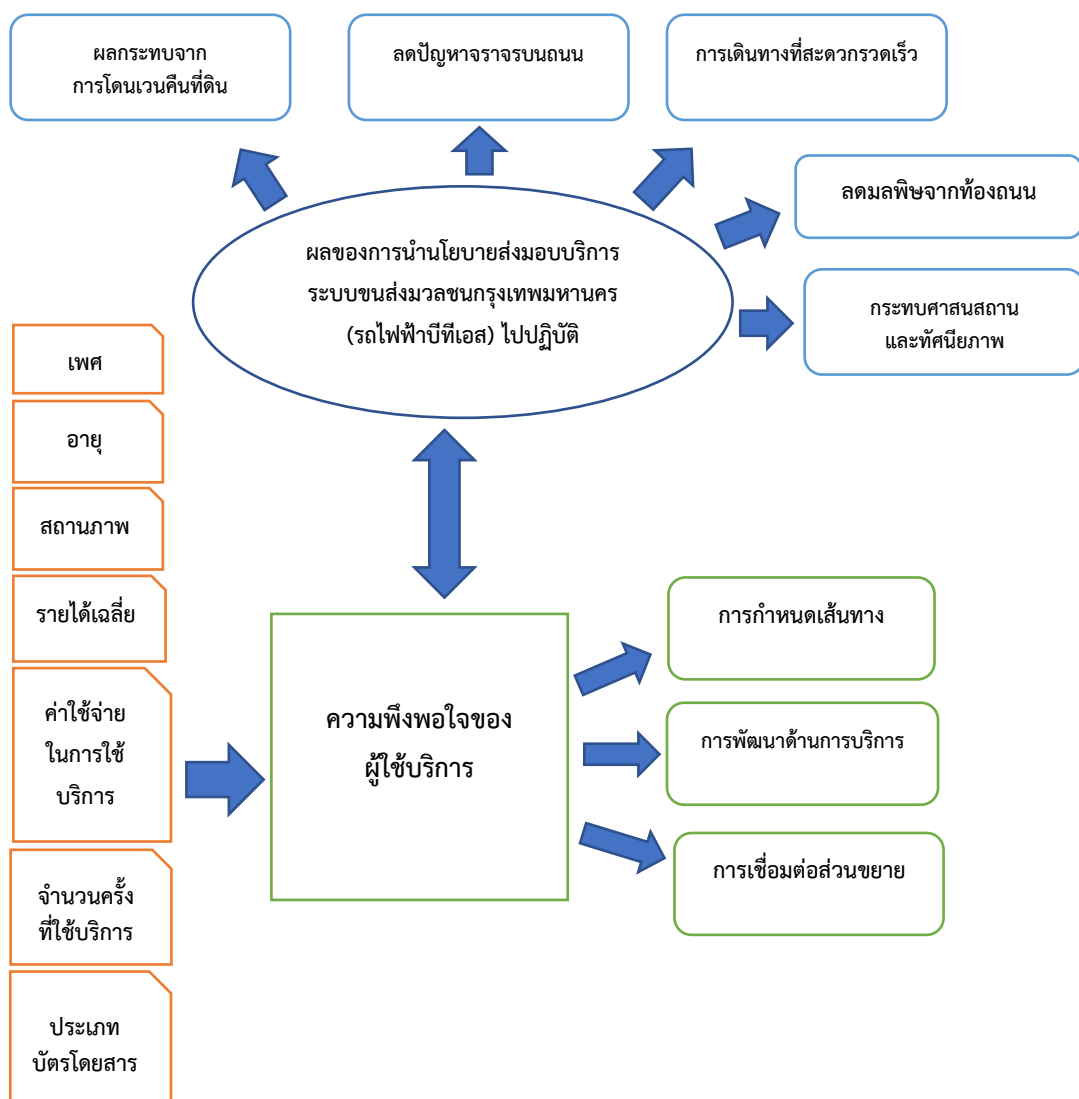

ไทย ซึ่งผลการศึกษาพบว่าผู้ที่ใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล มีช่วงวันที่ใช้บริการต่างกัน มีระดับความพึงพอใจในบริการ ทั้งโดยภาพรวมและ รายด้านแตกต่างกัน ยกเว้นด้านความปลอดภัยภายในรถไฟฟ้า อีกทั้งมีความเชื่อถือและความผูกพันต่อการให้บริการแตกต่างกัน โดยกลุ่มผู้ที่ใช้บริการเป็นประจำทั้งช่วงวันทำงานมีดัชนีความพึงพอใจ ความเชื่อถือและความผูกพันต่อการให้บริการในระดับต่ำกว่ากลุ่มที่ใช้บริการในช่วงวันอื่น ๆ (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2561)

ประเภทบัตรโดยสารที่ใช้ในการเดินทาง มีผลต่อความพึงพอใจต่อการนำนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติ สอดคล้องกับแนวคิดของ Philip Kotler เกี่ยวกับสิ่งกระตุ้นทางการตลาดที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ผลิตภัณฑ์หรือบริการที่มี ความแตกต่างกัน เช่น คุณสมบัติ ประเภทสินค้าหรือบริการ ขนาดบรรจุ บรรจุภัณฑ์ ตราสินค้า 2) ราคา ซึ่งแตกต่างกันไป ตามประเภทของสินค้าหรือบริการ 3) ช่องทางการจัดจำหน่ายที่ครอบคลุมและเอื้ออำนวยให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงและเลือกซื้อหรือเลือกใช้บริการได้สะดวก และ 4) การส่งเสริมการจำหน่าย ซึ่งเป็นการส่งเสริมการขาย เป็นตัวกระตุ้น ให้เกิดการตัดสินใจซื้อหรือใช้บริการ ซึ่งแต่ละคนก็จะมีผลต่อการตัดสินใจที่แตกต่างกัน (Phillip Kotler, 1997)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

จากองค์ความรู้สรุปได้ว่า ผลของการนำนโยบายส่งเสริมบริการระบบขนส่งมวลชนกรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ไปปฏิบัติจะมีผลกระทบทางบวกคือ ลดปัญหาจราจรบนท้องถนน ลดมลพิษ ทำให้การเดินทางสะดวกและรวดเร็วขึ้น ส่วนผลกระทบทางลบคือ ส่งผลกระทบต่อประชาชนและศาสนสถานที่ถูกเวนคืนที่ดิน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการด้านการกำหนดเส้นทาง การพัฒนาด้านการบริการ และด้านการเชื่อมต่อส่วนขยาย คือ เพศ

อายุ สถานภาพ รายได้เฉลี่ย ค่าใช้จ่ายและจำนวนครั้งในการใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอส และประเภทบัตรโดยสาร

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การกำหนดเส้นทางและจุดที่ตั้งสถานีรถไฟฟ้า BTS พบปัญหาในเรื่องที่ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เนื่องจากโครงการเชื่อมต่อส่วนขยายยังคงอยู่ในช่วงดำเนินงาน ซึ่งคาดการณ์ว่าจะเปิดให้บริการครอบคลุมในปี 2566 ดังนั้นผู้บริหารที่เกี่ยวข้องควรกำกับดูแล และเร่งดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ รวมถึงการพบปัญหาอัตราค่าโดยสารไม่สอดคล้องกับค่าครองชีพของประชาชน อาจทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึง ผู้บริหารประเทศ ผู้บริหารกรุงเทพมหานคร ผู้บริหาร BTS และกระทรวงคมนาคม ควรพิจารณา การบรรเทาภาระค่าใช้จ่ายของประชาชนและให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงบริการได้ เช่น ให้การอุดหนุนค่าใช้จ่ายการเดินทางด้วยรถไฟฟ้า โดยจะมีการพิจารณาแหล่งเงินหรือกองทุนที่เกี่ยวข้อง โดยปริมาณการอุดหนุนค่าใช้จ่ายการเดินทางด้วยรถไฟฟ้าอาจทำในรูปการจัดตั้งกองทุน หรือคนที่ใช้รถไฟฟ้าสามารถนำค่าโดยสารมาลดหย่อนภาษี หรือช่วยเหลือโดยการจัดหางบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ถ้าเป็นผู้สูงอายุ ใช้บริการ ก็ควรจะให้หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ของงบประมาณมาสนับสนุนให้การช่วยเหลือ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติควรเร่งแก้ไขปัญหาการจราจรตามแนวก่อสร้างรถไฟฟ้า เพื่อเป็นการคืนพื้นที่ผิวจราจร เช่น ควรจัดวางแนว Barrier ให้ตรงตามแนวเส้นทางจราจร ไม่ให้คดเคี้ยว บิดเอียง เพื่อที่รถจะได้ทำความเร็วเพิ่มขึ้น ปัญหาองวัสดุตั้งวางเต็มพื้นที่ ทางเท้า ควรขยับออกจากพื้นที่ก่อสร้างในทันที ควรเร่งดำเนินการจัดการระบบตัวร่วม หรือเร่งพัฒนาระบบบัตรโดยสาร ที่มีอยู่ในขณะนี้ ซึ่งประกอบด้วย Rabbit Card ของ BTS บัตร MRT Plus ของ รฟม. บัตรแมงมุมที่ออกโดย รฟม. และ ARL Card ให้สามารถใช้ในรูปแบบระบบเปิดคือสามารถใช้เดินทางข้ามระบบได้ ควรริบประชาสัมพันธ์ให้ผู้ใช้บริการทราบ พร้อมกับแจ้งแนวทางแก้ไขเหตุการณ์ ระยะเวลารอคอยในการดำเนินการแก้ไข หรือให้ทางเลือกสำหรับการใช้บริการอื่น ๆ ทุกครั้งเมื่อเกิดเหตุการณ์ผิดปกติที่ก่อให้เกิดความล่าช้าในเที่ยวเดินรถ BTS ควรเร่งดำเนินการปรับพื้นที่เพื่อจัดทำห้องน้ำให้ครบทุกสถานีตามความเหมาะสม มีป้ายแจ้งให้ผู้ใช้บริการทราบ หรือหากไม่สามารถดำเนินการได้ ผู้โดยสารสามารถแจ้งต่อเจ้าหน้าที่เพื่อขอใช้ห้องน้ำ อย่างไรก็ตามผู้บริหารหรือผู้เกี่ยวข้องควรมีการทบทวนเรื่องการอบรม และให้ความรู้ด้านการให้บริการแบบมีอาชีพให้กับพนักงาน และจัดอัตราค่าจ้างให้เพียงพอเหมาะสม ควรมีการทบทวนส่วนปฐมพยาบาลที่ต้องจัดหาผู้ให้บริการที่เป็นผู้ประกอบการวิชาชีพทางการแพทย์ โดยเฉพาะบางสถานีที่มีเครื่องกระตุกหัวใจ (AED) เจ้าหน้าที่ต้องมีความรู้ในการใช้เครื่องมือ มีป้ายบอกทางไปห้องปฐมพยาบาลที่ชัดเจนมองเห็นได้ง่าย ผลจากการวิจัยที่พบว่า

ผู้ให้บริการมีความพึงพอใจน้อยสุดต่อนโยบายการส่งมอบบริการระบบขนส่งมวลชน กรุงเทพมหานคร (รถไฟฟ้าบีทีเอส) ด้านการบริการ โดยเฉพาะเรื่องการให้บริการรถรับ - ส่ง (Shuttle Bus) ยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้บริการของผู้โดยสาร ทำให้ผู้ใช้บริการต้องรอเป็นเวลานานและไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ เนื่องจากเป็นบริการที่ใช้ต้นทุนในการดำเนินการ ซึ่งผู้บริหารควรทบทวนและชี้แจงข้อมูลตามความเหมาะสม สำหรับด้านการกำหนดเส้นทาง ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจน้อยสุดเรื่องความเหมาะสมของการกำหนดเวลาเปิด - ปิดสถานี ซึ่งไม่ครอบคลุมตลอด 24 ชั่วโมง ผู้บริหารควรมีการทบทวนเรื่องเวลาการให้บริการเพื่อให้ครอบคลุมตลอด 24 ชั่วโมง หรือปรับระยะเวลาการเดินทาง หรือปรับลด ผู้โดยสารในช่วงหลังเที่ยงคืน เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับการเดินทางของประชาชนที่มีเวลาการทำงานที่แตกต่างกัน มีไลฟ์สไตล์ที่หลากหลายให้สามารถเข้าถึงบริการรถไฟฟ้าได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และปลอดภัย ในส่วนด้านการเชื่อมต่อส่วนขยาย ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจน้อยสุดต่อนโยบายการเชื่อมต่อส่วนขยาย เคหะ - บางปู ซึ่งอาจเกิดจากอยู่ระหว่างดำเนินการก่อสร้าง ซึ่งผู้บริหารที่เกี่ยวข้องควรทำการศึกษาเหตุผลเชิงลึกเพิ่มเติมเพื่อทราบสาเหตุ และหาแนวทางการดำเนินการแก้ไขปรับปรุง

เอกสารอ้างอิง

- วลัยพร รัตนเศรษฐ. (2553). การประเมินนโยบายสาธารณะด้วยความสุข. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วศพร เตชะพรพานิชและคณะ. (2560). โครงการการวิจัยและพัฒนาระบบรถไฟฟ้าโครงการย่อยที่ 1 การพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานเพื่อประเมินคุณภาพการให้บริการเดินรถไฟฟ้าที่เหมาะสมกับบริษัทผู้รับสัมปทานโครงการระบบรถไฟฟ้าของการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพมหานคร: การรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย.
- วัลลภ รัฐฉัตรานนท์ และนพพล อัครชาติ. (2555). สถานภาพทางสังคมกับพฤติกรรมการเลือกตั้งในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ.2554: กรณีศึกษาจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อาศัยอยู่ในเขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร. วารสารสหวิทยาการวิจัย ฉบับบัณฑิตศึกษา, 1(1), 33-40.
- สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2561). โครงการสำรวจภาพลักษณ์องค์กรของ รฟม.และความพึงพอใจในการบริการรถไฟฟ้ามหานคร ปีงบประมาณ 2561. กรุงเทพมหานคร: การรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร. (2553). โครงการศึกษาปรับแผนแม่บทระบบขนส่งมวลชนทางรางในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร.

- สืบพงศ์ สุขสม. (2561). การจราจรทางน้ำของกรุงเทพมหานคร. วารสารวิชาการสถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, 4(1), 88-99.
- Aday, L.A., & Andersen, R. (1975). Development of Induce of Michigan Access to medical Care. Michigan Ann Arbor: Health Administration Prees.
- Belch, G. E., & Michael, B. A. (2005). Advertising and promotion : an integrated marketing communications Perspective (6 ed.). Boston: McGraw-Hill.
- Best, J. W. (1977). Research in Education. (3 Ed.). New Jersey: Prentice hall Inc.
- John, M. O. (1993). Program Evaluation: Forms and Approaches. Australia: Allen & Unwin Pty Ltd.
- Phillip Kotler. (1997). Marketing Management. New Jersey: Prentice Hall International, Inc.
- Taro Yamane. (1973). Statistics: An Introductory Analysis (3 ed.). Newyork: Harper and row publication.

บุพปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดี
ขององค์กรและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน
ในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์*

ANTECEDENTS AFFECTING GOOD ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP
BEHAVIOR AND EMPLOYEE PERFORMANCE EFFICIENCY
IN AUTOMOTIVEPARTS INDUSTRIES

เสาวนีย์ สมันต์ตรีพร

Saowanee Samantreeporn

มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Bangkokthonburi University, Thailand

E-mail: film.phd5@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบุพปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ และเพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรคั่นกลางโดยพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร ประชากร คือ พนักงานระดับปฏิบัติการภาคอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ขนาดใหญ่ในจังหวัดชลบุรีและระยอง จำนวน 11,035 คน กลุ่มตัวอย่าง คำนวณจากสูตรที่ทราบขนาดประชากรของ ทาโร ยามาเนะรวมจำนวนทั้งสิ้น 314 ตัวอย่าง โดยทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากวิธีการอาศัยหลักความน่าจะเป็นด้วยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิและใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็นด้วยวิธีสุ่มแบบเจาะจงสำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม และทำการวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน โดยใช้การวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า แบบจำลองสมการโครงสร้างมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่า ไคสแควร์เท่ากับ 222.698 P - Value เท่ากับ 0.000 Chi - Square/df เท่ากับ 1.754 GFI เท่ากับ 0.934 AGFI เท่ากับ 0.902 NFI เท่ากับ 0.906 CFI เท่ากับ 0.956 และ RMSEA เท่ากับ 0.049 ซึ่งผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ภาวะผู้นำแน่วแน่ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน บรรยากาศองค์กร และการรับรู้การสนับสนุนขององค์กร มีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยมีอำนาจในการพยากรณ์อยู่ที่ร้อยละ 97 และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อ

* Received 28 April 2020; Revised 19 May 2020; Accepted 19 May 2020

ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานผ่านพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีอำนาจในการพยากรณ์อยู่ที่ร้อยละ 52

คำสำคัญ: ปัจจัยเชิงสาเหตุ, พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร, ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน, อุตสาหกรรมยานยนต์

Abstract

The main objective of this study was to antecedents affecting good organizational citizenship behavior and employee performance efficiency in automotive parts industries. And to study the indirect effect of the mediating variable by good organizational citizenship behavior. The population of the study was operational staff in various automotive parts industries in Rayong and Chonburi provinces amount 11,035. The sample size was determined by the known formula of the population size of Taro Yamane, there are a total of 314 samples. This study used probability sampling with stratified sampling and nonprobability sampling with purposive sampling. The study instrument was a set of questionnaires and analyzed data using descriptive statistics including frequency, percentage, mean and standard deviation and inferential statistics by structural equation modeling. An a result of the data analysis, it was found that there was consistency between the structural equation model and the empirical data; the derived values were; Chi-square = 222.698, p-value = 0.000, Chi-square/df = 1.754, GFI = 0.934, AGFI = 0.902, NFI = 0.906, CFI = 0.956 and RMSEA= 0.049. The hypothesis testing confirmed the fact that vertical leadership, interpersonal relationship, organizational climate and perceived organizational support had direct effect on employee performance efficiency in automotive parts industries. The relationship had a statistical significance of 0.05, and the prediction power was found to be 97 percent, whereas the indirect effect on the employee performance efficiency of the organizational citizenship behavior was found to have statistical significance at the .05 level and the predictive power was 52 percent.

Keywords: Antecedents Affecting, Good Organizational Citizenship Behavior, Employee Performance Efficiency, Automotive Parts Industries

บทนำ

อุตสาหกรรมยานยนต์เป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งในเชิงเศรษฐกิจ การจ้างงาน การสร้างมูลค่าเพิ่มและการพัฒนาด้านเทคโนโลยีด้านยานยนต์ ซึ่งประเทศไทยมีนโยบายในการส่งเสริมการผลิตและใช้ชิ้นส่วนที่ผลิตภายในประเทศเพื่อต้องการทดแทนการนำเข้า ทำให้มีการเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีความสามารถในการแข่งขันมากยิ่งขึ้น (อุตสาหกรรมยานยนต์ไทย, 2555) นอกจากนี้โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจภาคตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) เพื่อการลงทุนใน 3 จังหวัด ได้แก่ ชลบุรี ระยอง ฉะเชิงเทรา ซึ่งเป็นพื้นที่การลงทุนของอุตสาหกรรมรถยนต์และชิ้นส่วนยานยนต์ ทำให้เสริมความแข็งแกร่งให้กับอุตสาหกรรมนี้อย่างมากสอดคล้องกับทิศทางการเติบโตของรถยนต์ในโลกอนาคตที่ต้องการยานยนต์ที่มีเทคโนโลยีสูงและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2560) ซึ่งอุตสาหกรรมยานยนต์ของประเทศไทยมีผู้ประกอบการในห่วงโซ่อุปทานการผลิต (Supply Chain) กว่า 2,435 ราย และมีจำนวนแรงงานในอุตสาหกรรมสูงถึง 5.5 แสนคน โดยแบ่งออกเป็นผู้ผลิตหรือผู้ประกอบรถยนต์ (Assembler) จำนวน 26 ราย มีแรงงานกว่า 100,000 คน และผู้ผลิตชิ้นส่วนและส่วนประกอบรถยนต์ (Parts Maker) จำนวน 2,409 ราย มีแรงงานกว่า 450,000 คน (ธนาคารออมสิน, 2562) อีกทั้งอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ในประเทศมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 65 - 70 ของรายรับรวมในอุตสาหกรรมการผลิตชิ้นส่วนจากความสามารถในการตอบสนองความต้องการได้อย่างสมบูรณ์ทั้งในตลาดเพื่อการประกอบยานยนต์ (Original Equipment Manufacturer: OME) และตลาดชิ้นส่วนทดแทนหรืออะไหล่ยานยนต์ (Replacement Equipment Manufacturer: REM) ทำให้ประเทศไทยเป็นประเทศศูนย์กลางการผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ของภูมิภาคอาเซียน (วรรณฯ ยงพิศาลภพ, 2561)

การแข่งขันที่รุนแรงอันสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมทำให้ ธุรกิจทุกประเภทเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างความอยู่รอดการมีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพจะส่งผลให้ธุรกิจเกิดการพัฒนาในภาพรวมได้ การผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ที่จำเป็นต้องอาศัยการปฏิบัติงานของพนักงานเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินธุรกิจ ผู้บังคับบัญชาซึ่งมีอิทธิพลต่อผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชา จึงจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ และภาวะผู้นำในการบริหารจัดการงานที่มีประสิทธิภาพมีความเป็นธรรมและเสมอภาคกับสมาชิกทุกคนในองค์การตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งที่ควรได้รับการพิจารณาให้มีการสร้างแรงบันดาลใจเป็นแรงขับเคลื่อนในการดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จการติดต่อประสานงานและความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานเป็นกันเอง มีความอบอุ่น เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน รวมไปถึงการสร้างบรรยากาศองค์การที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของพนักงานที่มีประสิทธิภาพทั้งในแง่ของคุณภาพของงาน ปริมาณงาน และเวลางาน (ชาติชาย คงเพ็ชรดิษฐ์ และธีระวัฒน์ จันทิก, 2559); (เบญจวรรณ ศฤงคาร และคณะ, 2561) ซึ่งจะเห็นจากงานวิจัยของ อิติ อิติเสรี ที่ศึกษาอิทธิพลความกล้าหาญของพนักงานและบรรยากาศองค์การที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของ

พนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค พบว่า บรรยากาศองค์การมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในภาพรวมอยู่ในระดับสูง (ธิตี ธิตีเสรี, 2557)

นอกจากนี้การสนับสนุนขององค์การยังเป็นปัจจัยที่องค์การควรดำเนินการหรือจัดสรรให้กับพนักงานเมื่อพนักงานเหล่านั้นได้รับการตอบแทนที่เป็นประโยชน์ มักจะแสดงความพึงพอใจ ยอมรับองค์การ และยังเป็นการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของพนักงานให้เต็มใจในการปฏิบัติงาน และปฏิบัติงานนอกเหนือหน้าที่ (Extra Role) ที่ไม่ได้เกิดจากการให้รางวัลอย่างเป็นทางการจากองค์การเช่น การปฏิบัติงานล่วงเวลาโดยไม่เรียกร้องค่าตอบแทนเพิ่มเติม การร่วมกิจกรรมขององค์การ การรักษาสภาพประโยชน์และทรัพยากรขององค์การด้วยความเต็มใจ เป็นต้น (ฐิติวัจน์ ทองแก้ว และวิโรจน์ เจษฎาลักษณ์, 2560) หรือกล่าวคือ เป็นการสร้างพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ (Organ, D. W., 1987) ซึ่งมีความสำคัญเพราะเป็นตัวแปรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน (Hom, P. & Griffeth, R., 1995) และส่งผลโดยรวมต่อการส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงานขององค์การ (Organ, D. W., 1997); (Muchinsky, P. M., 2006) เถกเช่นงานวิจัยของอรุณี ธิตีเสรี ได้ศึกษาอิทธิพลของพฤติกรรมที่ดีของสมาชิกในองค์กรและความผูกพันต่อองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค สำนักงานใหญ่ พบว่า พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในภาพรวมอยู่ในระดับสูง (อรุณี ธิตีเสรี, 2559)

จากสถานการณ์ข้างต้นเป็นเหตุให้ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องศึกษาผลกระทบเชิงสาเหตุของภาวะผู้นำแนวตั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน บรรยากาศองค์การ และการรับรู้การสนับสนุนขององค์การที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ เพื่อมุ่งเน้นให้บริษัทผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในแง่ของคุณภาพของงาน ปริมาณงาน และเวลา จะทำให้มีศักยภาพในการแข่งขันและมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบุพปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรคั่นกลางโดยพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและขนาดตัวอย่าง คือ พนักงานระดับปฏิบัติการภาคอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ขนาดใหญ่ ในจังหวัดชลบุรีและระยอง จำนวน 6 บริษัท โดยมีจำนวนทั้งหมด 11,035 คน ซึ่งทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ดังนั้นจึงกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane (Yamane, 1973) ได้จำนวนตัวอย่างทั้งหมด 386 คน และพิจารณาจากขนาด

ตัวอย่าง 5-20 เท่าต่อตัวแปรสังเกต ทั้งหมด 19 ตัวแปรในแบบจำลองสมการโครงสร้าง จึงได้ขนาดตัวอย่างอยู่ระหว่าง 95 - 380 ตัวอย่าง จึงจะเพียงพอต่อการวิเคราะห์และการประมาณค่าทางสถิติ (Hair et al., 2010) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบอาศัยความน่าจะเป็นแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) จากจังหวัดชลบุรีจำนวน 3 บริษัทและจังหวัดระยอง จำนวน 3 บริษัท และทำการคำนวณตามสัดส่วนของประชากร ในแต่ละบริษัทด้วยการเทียบบัญญัติไตรยางศ์ หลังจากนั้นใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Nonprobability Sampling) ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยจัดส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ให้หัวหน้างานทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่สามารถให้การเก็บข้อมูลตรงกับกลุ่มตัวอย่างในการทำวิจัย ซึ่งได้แบบสอบถามตอบกลับมาจำนวน 314 ชุด หรือร้อยละ 81.35 ซึ่งตอบกลับมา มากกว่าร้อยละ 50 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ดี (นิศาชล รัตนมณี และประสพชัย พสุนนท์, 2562)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ประกอบไปด้วย 7 ส่วน ได้แก่ 1) แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้นำแนวตั้ง (Vertical Leadership) 3) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน (Interpersonal Relationship) 4) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศองค์การ (Organizational Climate) 5) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้การสนับสนุนขององค์การ (Perceived Organizational Support) 6) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ (Organizational Citizenship Behavior) และ 7) ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน (Employees Performance) โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนแบบ Rating Scale 5 ระดับ ดังนี้ มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด คือ 5 มีความคิดเห็นในระดับมาก คือ 4 มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง คือ 3 มีความคิดเห็นในระดับน้อย คือ 2 มีความคิดเห็นในระดับน้อยที่สุด คือ 1

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากการนำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน โดยใช้ดัชนีชี้วัดความสอดคล้อง (IOC) ซึ่งผลที่ได้คือมีค่า IOC มากกว่า 0.5 ขึ้นไป และการทดสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้ ค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0.735 ถึง 0.845 ซึ่งมากกว่า 0.7 ถือว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือ (กัลยา วานิชย์บัญชา และฐิตา วานิชย์บัญชา, 2558)

4. การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบไปด้วย ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistic) โดยใช้การวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ประกอบไปด้วย แบบจำลองการวัด (Measurement Model) และแบบจำลองโครงสร้าง

(Structural Model) เพื่อทดสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้โดยใช้เกณฑ์การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของแบบจำลองสมการโครงสร้างดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงเกณฑ์การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของแบบจำลองสมการโครงสร้าง

ดัชนีตรวจสอบ	ความหมาย	เกณฑ์การตรวจสอบ
Chi-square	ค่าสถิติไคสแควร์	ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ
Chi-square/df	ค่าสถิติไคสแควร์ต่อองศาอิสระ	< 2
GFI	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืน	> 0.90
AGFI	ดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับปรุงแล้ว	> 0.90
NFI	ดัชนีวัดระดับความเหมาะสมพอดีของเกณฑ์	> 0.90
CFI	ค่าวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ	> 0.90
RMSEA	ค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์	< 0.05

ที่มา: (Hair et al., 2010)

ตารางที่ 2 แสดงการทดสอบแบบจำลองการวัด (Measurement Model)

ตัวแปร/องค์ประกอบ	Factor Loading	R ²	CR	AVE
ภาวะผู้นำแนวดิ่ง			0.859	0.672
- ภาวะผู้นำแนวดิ่ง1 (VL1)	0.870	0.757		
- ภาวะผู้นำแนวดิ่ง2 (VL2)	0.888	0.789		
- ภาวะผู้นำแนวดิ่ง3 (VL3)	0.686	0.471		
ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน			0.640	0.376
- ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน1 (IR1)	0.574	0.329		
- ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน2 (IR2)	0.719	0.517		
- ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน3 (IR3)	0.532	0.283		
บรรยากาศองค์การ			0.748	0.600
- บรรยากาศองค์การ1 (OC1)	0.697	0.486		
- บรรยากาศองค์การ2 (OC2)	0.845	0.714		
การรับรู้การสนับสนุนขององค์การ			0.777	0.543
- การรับรู้การสนับสนุนขององค์การ1 (POS1)	0.776	0.602		
- การรับรู้การสนับสนุนขององค์การ2 (POS2)	0.579	0.335		
- การรับรู้การสนับสนุนขององค์การ3 (POS3)	0.832	0.692		

พฤติกรรมที่เป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร			0.818	0.474
ตัวแปร/องค์ประกอบ	Factor Loading	R2	CR	AVE
- พฤติกรรมการให้ความช่วยเหลือ (OCB1)	0.617	0.381		
- พฤติกรรมความสำนึกในหน้าที่ (OCB2)	0.753	0.567		
- พฤติกรรมการมีน้ำใจเป็นนักกีฬา (OCB3)	0.701	0.491		
- พฤติกรรมการเอื้อเฟื้อผู้อื่น (OCB4)	0.648	0.420		
- พฤติกรรมการให้ความร่วมมือ (OCB5)	0.715	0.511		
ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน			0.713	0.454
- ด้านคุณภาพ (Y1)	0.625	0.391		
- ด้านปริมาณ (Y2)	0.731	0.534		
- ด้านเวลา (Y3)	0.660	0.436		

จากตารางที่ 2 พบว่า ตัวแปรสังเกตที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.532 ถึง 0.888 และมีค่าความเชื่อมั่นรวมของตัวแปรแฝง (Composite Reliability: CR) อยู่ระหว่าง 0.640 ถึง 0.859 และมีค่าเฉลี่ยความแปรปรวนที่สกัดได้ (Average Variance Extracted: AVE) อยู่ระหว่าง 0.376 ถึง 0.672 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ในการทดสอบแบบจำลองสมการโครงสร้างได้ (Zikmund, W. G. et al., 2010)

ผลการวิจัย

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 160 คน (ร้อยละ 51.00) มีอายุ 36-40 ปี จำนวน 110 คน (ร้อยละ 35.00) มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 255 คน (ร้อยละ 71.70) มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 15,001 – 20,000 บาท จำนวน 88 คน (ร้อยละ 28.00) และมีระยะเวลาในการทำงาน 3 – 5 ปี จำนวน 126 คน (ร้อยละ 40.10) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตัวแปรพบว่า

ตารางที่ 3 แสดงระดับความคิดเห็นของตัวแปร

ตัวแปรอิสระ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
ภาวะผู้นำแนวตั้ง	3.98	.670	มาก
ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน	3.57	.630	มาก
บรรยากาศองค์การ	3.85	.560	มาก
การรับรู้การสนับสนุนขององค์กร	3.63	.570	มาก
พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร	3.63	.420	มาก

ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน 3.71 .410 มาก

จากตารางที่ 3 ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำแนวดิ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน บรรยากาศองค์การ การรับรู้การสนับสนุนขององค์การ พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การ และประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 4 แสดงค่าดัชนีชี้วัดความสอดคล้องของแบบจำลองก่อนปรับ-หลังปรับ

ดัชนีการตรวจสอบ	ก่อนปรับ	หลังปรับ
Chi-square	326.415	222.698
Chi-square/df	2.365	1.754
p-value	0.000	0.000
GFI	0.910	0.934
AGFI	0.876	0.902
NFI	0.862	0.906
CFI	0.914	0.956
RMSEA	0.066	0.049

จากตารางที่ 4 ผลการทดสอบความสอดคล้องกลมกลืนของแบบจำลองสมการ โครงสร้างพบว่าหลังจากปรับปรุงตามดัชนีชี้วัดการปรับโมเดลแล้วมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่า Chi-square เท่ากับ 222.698 ค่า p-value เท่ากับ 0.000 ค่า Chi-square/df เท่ากับ 1.754 ค่า GFI เท่ากับ 0.934 ค่า AGFI เท่ากับ 0.902 ค่า NFI เท่ากับ 0.906 ค่า CFI เท่ากับ 0.956 และค่า RMSEA เท่ากับ 0.049 ซึ่งถือว่าดัชนีการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนผ่านเกณฑ์ที่กำหนด

ตารางที่ 5 แสดงค่าสัมประสิทธิ์ในการทดสอบสมมติฐาน

ตัวแปรสาเหตุ	ตัวแปรตาม	b	S.E.	<i>β</i>	C.R.	p-value
- ภาวะผู้นำแนวตั้ง	พฤติกรรมการ เป็นสมาชิกที่ดี ขององค์กร	-0.062	0.038	-0.110	-1.623	0.105
- ความสัมพันธ์ ระหว่างเพื่อน ร่วมงาน		0.302	0.091	0.417	3.301	0.000*
- บรรยากาศองค์การ		0.096	0.054	0.154	1.759	0.079
- การรับรู้การ สนับสนุนของ องค์กร		0.177	0.044	0.367	4.028	0.000*
- ภาวะผู้นำแนวตั้ง	ประสิทธิภาพการ ปฏิบัติงานของ พนักงาน	-0.078	0.033	-0.137	-2.360	0.018*
- ความสัมพันธ์ ระหว่างเพื่อน ร่วมงาน		0.204	0.082	0.278	2.485	0.013*
- บรรยากาศองค์การ		0.088	0.043	0.139	2.035	0.042*
- การรับรู้การ สนับสนุนของ องค์กร		-0.020	0.029	-0.041	-0.687	0.492
- พฤติกรรมการเป็น สมาชิกที่ดีของ องค์กร		0.0773	0.116	0.761	6.673	0.000*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 5 พบว่า ภาวะผู้นำแนวตั้ง ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน บรรยากาศองค์การและการรับรู้การสนับสนุนขององค์กรส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรของพนักงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยมีอำนาจในการพยากรณ์อยู่ที่ร้อยละ 52 แต่ภาวะผู้นำแนวตั้งส่งผลทางลบต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน และความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงานบรรยากาศองค์การ และพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร ส่งผลทางบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยมีอำนาจในการพยากรณ์อยู่ที่ร้อยละ 97

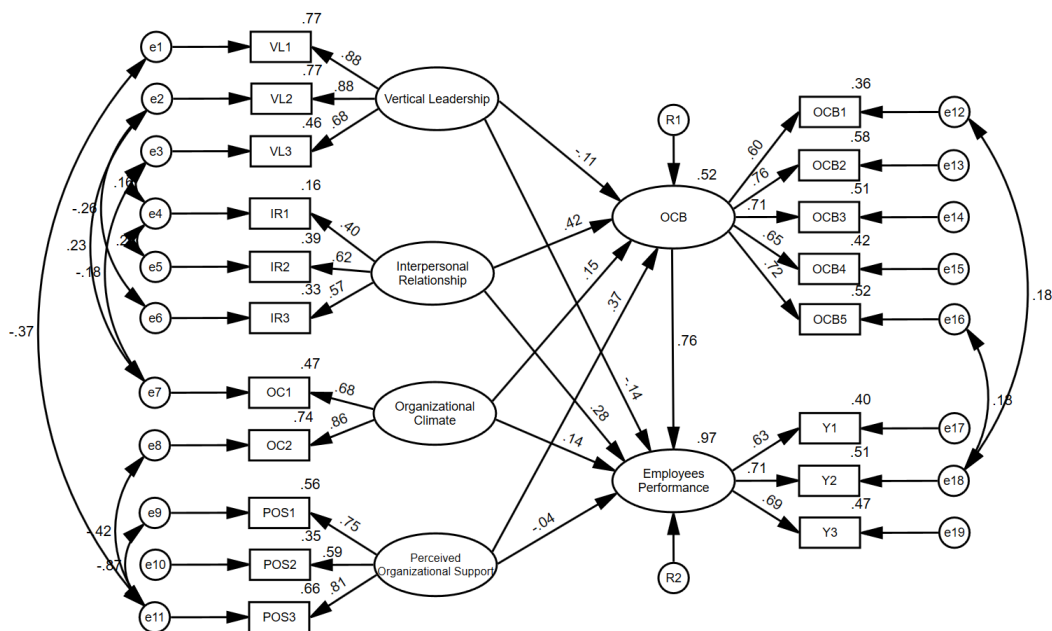

ตารางที่ 6 แสดงอิทธิพลทางตรง ทางอ้อม และอิทธิพลโดยรวม

ตัวแปรสาเหตุ	อิทธิพล	พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร	ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน
- ภาวะผู้นำแนวตั้ง	DE	-0.110	-0.137
	IE	-	-0.084
	TE	-0.110	-0.221
- ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน	DE	0.417	0.278
	IE	-	0.318
	TE	0.417	0.596
- บรรยากาศองค์การ	DE	0.154	0.139
	IE	-	0.117
	TE	0.154	0.256
- การรับรู้การสนับสนุนขององค์กร	DE	0.367	-0.041
	IE	-	0.279
	TE	0.367	0.238
- พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร	DE	-	0.761
	IE	-	-
	TE	-	0.761

DE = อิทธิพลทางตรง, IE = อิทธิพลทางอ้อม, TE = อิทธิพลโดยรวม

จากตารางที่ 6 พบว่า ภาวะผู้นำแนวตั้ง ($\beta = -0.137$) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ($\beta = 0.278$) บรรยากาศองค์การ ($\beta = 0.139$) การรับรู้การสนับสนุนขององค์กร ($\beta = -0.041$) และพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร ($\beta = 0.761$) มีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ และภาวะผู้นำแนวตั้ง ($\beta = -0.084$) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน ($\beta = 0.318$) บรรยากาศองค์การ ($\beta = 0.117$) และการรับรู้การสนับสนุนขององค์กร ($\beta = 0.279$) มีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ ผ่านพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร

ภาพที่ 1 แสดงผลการทดสอบสมมติฐานด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้าง

อภิปรายผล

อุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์เป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญในประเทศไทย โดยการดำเนินธุรกิจที่ต้องเผชิญการแข่งขันในระดับประเทศและต่างประเทศมีความสำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะในเรื่องของมาตรฐานคุณภาพของผลิตภัณฑ์ การผลิตและจัดส่งได้ตามปริมาณและเวลาของคำสั่งซื้อ ซึ่งองค์กรจำเป็นต้องมีพนักงานที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน และบรรยากาศองค์กร เป็นตัวแปรที่สำคัญในการทำนายประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ เนื่องจาก การทำงานที่มีการประสานงาน ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันจากการมีความสัมพันธ์อันดีทำให้สามารถทำงานได้อย่างเข้าขาและมีประสิทธิภาพ (สุชน ทิพย์ทิพากร และประสพชัย พสุนนท์, 2560) นอกจากนี้บรรยากาศองค์กรยังต้องเอื้อต่อการทำงาน โดยเฉพาะด้านโครงสร้างที่ทำให้พนักงานเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ขององค์กร และสามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ได้อย่างราบรื่น (เบญจวรรณ ศฤงคาร และคณะ, 2561) และด้านลักษณะทางกายภาพขององค์กรที่ใช้ในการปฏิบัติงานให้มีอุณหภูมิถ่ายเท และการจัดเตรียมเครื่องมือเครื่องมื่อให้พร้อมปฏิบัติงานได้อย่างสะดวกและปลอดภัย (มะลิวรรณ อรรคเศรฐ์ และสายตา บุญโถม, 2559)

ยิ่งไปกว่านั้นหากองค์กรสามารถสร้างพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กรได้จะยิ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ เนื่องจาก

พฤติกรรมกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การจะเป็นส่วนสนับสนุนให้การดำเนินงานขององค์การประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย (กมล อนานนท์ และคณะ, 2562) หากจะสร้างพฤติกรรมกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การจะต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน และการรับรู้การสนับสนุนขององค์การ เพื่อให้พนักงานมีความเต็มใจในการปฏิบัติงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพและแสดงพฤติกรรมที่นอกเหนือจากหน้าที่ซึ่งเป็นผลประโยชน์แก่องค์การให้สามารถดำเนินได้อย่างราบรื่นจากการได้รับความร่วมมือจากพนักงาน อีกทั้งยังทำให้พนักงานมีความรับผิดชอบในการรักษาผลประโยชน์ต่อองค์การ (Danish et al., 2015) แต่อย่างไรก็ตาม “ภาวะผู้นำแนวดิ่งจะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและพฤติกรรมกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์การ” สืบเนื่องมาจากการรับรู้ถึงภาวะผู้นำแนวดิ่งทำให้พนักงานเกิดความกดดันในการปฏิบัติงานในแง่ของการใช้อำนาจในการสั่งการซึ่งสามารถใช้ได้ดีในช่วงก่อตั้งองค์การ วิทยาการวิจัยทางด้านผู้นำจึงได้เสนอแนะว่าในการสร้างโอกาสทางธุรกิจและนวัตกรรมควรจัดกระทำผ่านการใช้ภาวะผู้นำแบบแบ่งปัน (Shared Leadership) องค์การจะได้รับความรู้ของกลุ่มมากกว่าภูมิปัญญาของผู้นำอย่างเดียว (Ensley et al., 2006); (Burke et al., 2003) นอกจากนี้สภาวะแรงกดดันทางเศรษฐกิจในปัจจุบันที่มีความหวุ่นไหวสูงจากการติดตามข้อมูลข่าวสารทั้งในด้านมาตรการการลดจำนวนพนักงาน การปิดตัวของธุรกิจในอุตสาหกรรมอย่างรุนแรงทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจในผู้บริหารจึงเกิดผลกระทบทางลบดังผลงานวิจัยที่พบในครั้งนี้

บริบทการทำงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ที่เป็นอุตสาหกรรมการผลิตที่มีมาตรฐานและแบบแผนที่แน่นอน โดยมักจะพบว่า ผู้บริหารที่มีสมรรถนะสูงมักจะมีการพัฒนาตนเองตลอดเวลาเพื่อให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินกิจการจะช่วยส่งเสริมให้ผู้ได้บังคับบัญชาสามารถคิดได้อย่างมีวิจารณญาณและกระตือรือร้นที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ (มณฑิรา อินจ่าย และเฉลิมชัย ปัญญาดี, 2556)

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่องบุพปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่คือการผลิตชิ้นส่วนยานยนต์จำเป็นต้องมีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพซึ่งจะส่งผลให้ธุรกิจเกิดการพัฒนาในภาพรวม ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพพิจารณาได้จากประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน การสร้างบรรยากาศองค์การ และการสนับสนุนขององค์การนั้น สามารถสร้างพฤติกรรมกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์การที่มีผลทางบวกต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานได้เป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามเมื่อผู้ประกอบการตระหนักและเข้าใจถึงปัจจัยเชิงสาเหตุและคุณประโยชน์ของพฤติกรรมกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีของ

องค์การทำให้สามารถกำหนดกลยุทธ์หรือแบบแผนในการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับองค์การตนเอง ผู้ประกอบการยังต้องคำนึงถึงภาวะผู้นำที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการให้เหมาะสมด้วย

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลบวกต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน บรรยากาศขององค์การ และการรับรู้การสนับสนุนขององค์การ ส่วนภาวะผู้นำแนวตั้งส่งผลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานในทิศทางตรงกันข้าม

ข้อเสนอแนะ 1) ควรสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนร่วมงาน โดยเฉพาะการสนับสนุนให้เกิดการทำงานแบบเป็นหมู่คณะหรือแบบเป็นทีมเพื่อทำให้เกิดความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจในการทำงาน เช่น การจัดระบบการสอนงานโดยพี่เลี้ยงให้แก่พนักงานใหม่ เพื่อทำให้เกิดการแนะนำและสามารถปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนร่วมงานได้อย่างรวดเร็วและ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การในการให้ความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้ออย่างมีน้ำใจซึ่งกันและกัน 2) ควรมุ่งเน้นบริหารบรรยากาศภายในองค์การโดยเฉพาะในด้านโครงสร้างที่สามารถปลูกฝังค่านิยม วัตถุประสงค์ เป้าหมายขององค์การ รวมไปถึงเคารพในกฎระเบียบต่าง ๆ ได้อย่างเคร่งครัด อีกทั้งควรใส่ใจในอุณหภูมิในการทำงาน และอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องมื่อที่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ 3) ควรคำนึงความต้องการและคุณภาพชีวิตของพนักงานในองค์การเพื่อมีมาตรการรองรับและพร้อมให้ความช่วยเหลือพนักงานที่ประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น สุขภาพ อุบัติเหตุ การสูญเสียสมาชิกในครอบครัว รวมไปถึงยินดีในความสำเร็จในชีวิตของพนักงาน เพื่อแสดงให้เห็นความเอาใจใส่และสนับสนุนเกื้อกูลกันด้วยวัฒนธรรมอันดี ซึ่งจะส่งผลให้พนักงานเหล่านั้นมีความภาคภูมิใจอันนำไปสู่พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีต่อองค์การและเกิดความผูกพันกับองค์การ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปควรต่อยอดการวิจัยนี้ด้วยการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ผู้จัดการและพนักงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและครอบคลุมบริบทปัจจุบันที่องค์การเผชิญอยู่และควรศึกษาเจาะลึกในรูปแบบของภาวะผู้นำที่สามารถยกระดับพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานได้มากยิ่งขึ้นนอกจากนี้ควรนำแบบจำลองนี้ไปศึกษากับประชากรในอุตสาหกรรมอื่นเพื่อขยายองค์ความรู้และนำมาเปรียบเทียบผลการทดสอบกับแบบจำลองในงานวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

- กมล อนานนท์ และคณะ. (2562). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรไฟฟ้าส่วนภูมิภาคในพื้นที่ 5 จังหวัด ภาคตะวันออกของประเทศไทย. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, 8(2), 157-168.
- กัลยา วานิชย์บัญชา และจิตา วานิชย์บัญชา. (2558). การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล. (พิมพ์ครั้งที่ 27), กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สามลดา.
- ชาติชาย คงเพชรดิษฐ์ และธีระวัฒน์ จันทิก. (2559). การบริหารการเปลี่ยนแปลง: บทบาทของภาวะผู้นำและการสื่อสารในองค์กร. Veridian E-Journal, 9(1), 895-919.
- จิตติวัฒน์ ทองแก้ว และวิโรจน์ เกษภูาลักษณ์. (2560). การรับรู้ถึงการได้รับการสนับสนุนจากองค์กร พฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร และผลการปฏิบัติงานด้านวิชาการของบุคลากรสายวิชาการในสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏ กลุ่มรัตนโกสินทร์. วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 7(1), 68-81.
- ธนาคารออมสิน. (2562). อุตสาหกรรมยานยนต์. เรียกใช้เมื่อ 11 ธันวาคม 2562 จาก https://www.gsb.or.th/getattachment07c2aa6e-9bc2-4682-8a9e-90b057178223/motor_61_62.aspx
- จิตติ ธิติเสรี. (2557). อิทธิพลความกล้าหาญของพนักงานและบรรยากาศองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค. ใน สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- นิศาชล รัตนมณี และประสพชัย พสุนนท์. (2562). อัตราการตอบกลับของแบบสอบถามในงานวิจัยเชิงปริมาณ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี, 13(3), 181-188.
- เบญจวรรณ ศฤงคาร และคณะ. (2561). บรรยากาศองค์กรและคุณภาพชีวิตการทำงานที่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงาน. วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา, 7(1), 35-44.
- มณฑิรา อินจ่าย และเฉลิมชัย ปัญญาดี. (2556). ภาวะผู้ตามในผู้นำ: พหุกรณีศึกษาจากผู้บริหารสมรรถนะสูงขององค์กรธุรกิจไทย. วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร, 2013(Special Issue), 47-58.
- มะลิวรรณ อรรคเศรษฐัง และสายตา บุญโถม. (2559). บรรยากาศองค์กรที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร สำนักงานสรรพากรพื้นที่กาฬสินธุ์. ใน เอกสารการประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 3 (น.531-537) นครราชสีมา. วิทยาลัยนครราชสีมา.

- วรรณ ยงพิศาลภพ. (2561). แนวโน้มธุรกิจ/อุตสาหกรรม ปี 2561-63 อุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์. กรุงเทพมหานคร: ธนาการگری.
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2560). SME ไทยก้าวทันกระแสยานยนต์ยุค 4.0 แล้วหรือยัง. เรียกใช้เมื่อ 11 ธันวาคม 2562 จาก https://kasikornbank.com/th/business/sme/KSMEKnowledge/article/KSMEAnalysis/Pages/Thai-Automotive_4-0.aspx
- สุขน ทิพย์ทิพากร และประสพชัย พสุนนท์. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตในการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงาน กรณีศึกษา: สถานประกอบการในจังหวัดนครปฐม. วารสารธุรกิจปริทัศน์, 9(1), 143-158.
- อรฤดี ธิติเสรี. (2559). อิทธิพลของพฤติกรรมที่ดีของสมาชิกในองค์กรและความผูกพันต่อองค์กรที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคสำนักงานใหญ่. ใน สารนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทั่วไป. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- อุตสาหกรรมยานยนต์ไทย. (2555). สามะโนธุรกิจอุตสาหกรรม พ.ศ.2555. กรุงเทพมหานคร: อุตสาหกรรมการผลิต ท้าวราชอาณาจักร.
- Burke, C.S. et al. (2003). The role of shared cognition in enabling shared leadership and team adaptability; in: C. L. Pearce & J. A. Conger, editors, Shared Leadership: Reframing the Hows and Whys of Leadership. (p 103). CA: Sage: Thousand Oaks.
- Danish, R.Q. et al. (2015). Relationship between perceived organizational support and organizational citizenship behavior; a study of employees in National Highway Authority of Pakistan. American Journal of Economics Finance and Management, 1(3), 195-199.
- Ensley, M.D. et al. (2006). The importance of vertical and shared leadership within new venture top management teams: Implications for the performance of startups. The Leadership Quarterly, 17(3), 217-231.
- Hair, J.F. et al. (2010). Multivariate data analysis (7th ed.). NJ: Prentice Hall.
- Hom, P. & Griffeth, R. (1995). Employee turnover. Cincinnati. OH: South-Western.
- Muchinsky, P. M. (2006). Psychology applied to work: An introduction to industrial and organizational psychology (8 th ed.). Belmont CA: Thomson/Wadsworth.
- Organ, D. W. (1987). The Applied Psychology of Work Behavior: The Good Soldier Syndrome. Massachusetts: Lexington.

- Organ, D. W. (1997). Organizational citizenship behavior: It's construct clean-up time. *Human performance*, 10(2): 85-97.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introduction analysis* (3rd ed.). New York: Harper and Row Publication.
- Zikmund, W. G. et al. (2010). *Business research methods* (8th ed.). Australia: South Western Cengage Learning.

สภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริม
ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนปกากะญอ
โรงเรียนบ้านหนองบัว จังหวัดตาก*

STATE OF PROBLEM-BASED LEARNING MANAGEMENT IN SOCIAL
STUDIES TO PROMOTE CREATIVE THINKING SKILLS OF PGA K'NYAU
STUDENTS BAN NONGBUA SCHOOL TAK PROVINCE

สุติมากุล อุ่นใจ

Sutimakun Unjai

จารุณี ทิพยมณฑล

Jarunee Dibyamadala

ชรินทร์ มั่งคั่ง

Charin Mangkhang

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University, Thailand

E-mail: sutimakun.4928@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบใช้ปัญหาเป็นฐานในโรงเรียนบ้านหนองบัว จังหวัดตาก 2) เพื่อศึกษาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน ปกากะญอ โรงเรียนบ้านหนองบัว จังหวัดตาก กลุ่มตัวอย่างการวิจัยคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ห้อง 1/2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 โรงเรียนบ้านหนองบัว อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก จำนวน 29 คน การวิจัยเชิงพรรณนา เก็บรวบรวมข้อมูลและใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถามและแบบประเมิน สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เพื่อตรวจสอบหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนปกากะญอ พิจารณาเป็นรายด้าน เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านผู้สอน ($\bar{X} = 4.34$) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.21$) ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ($\bar{X} = 4.03$) ด้านบรรยากาศ ($\bar{X} = 3.72$) ด้านการวัดผลและประเมินผล ($\bar{X} = 3.24$) ด้านสื่อการเรียนรู้อยู่ ($\bar{X} = 3.07$) ด้านระยะเวลา ($\bar{X} = 2.72$) ตามลำดับและแนวทางการจัดสภาพการเรียนรู้สังคมศึกษา ปัจจัยสำคัญที่มี ผลต่อทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน จะต้องเอื้อ

* Received 7 May 2020; Revised 16 May 2020; Accepted 19 May 2020

ต่อการแสดงออกทางความคิด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ บูรณาการแหล่งเรียนรู้ในห้องเรียน มีความยืดหยุ่นในด้านระยะเวลา 2) ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนปกากะญอ ในภาพรวม อยู่ในระดับดีมาก องค์ประกอบของทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ การคิดริเริ่ม การคิดคล่องแคล่ว การคิดยืดหยุ่น การคิดละเอียดลออ ซึ่งเป็นข้อมูลสะท้อนกลับที่ครูต้องสนับสนุนและใช้คำถามเป็นตัวกระตุ้นความคิดของนักเรียน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน, ทักษะ, การคิดเชิงสร้างสรรค์, นักเรียนปกากะญอ

Abstract

The objectives of this article were: 1) to study the conditions of social learning management. The problem is a base in Ban Nong Bua School, Tak 2) to study the creative thinking skills of the Pga K'nyau Students. Ban Nong Bua School, Tak Province, a research sample, is a 1st grade student, room 1/2 semester, 2nd semester, 2019, Ban Nong Bua School, Tha Song Yang District, Tak Province, 29. The research tools include questionnaires and estimates, statistics used: average, standard deviation, and consistency index (IOC) to determine content accuracy. The findings showed that 1. The conditions of social learning management, problem studies as a base to promote the creative thinking skills of Pga K'nyau students. consider on the side, descending, namely, the instructor side. ($\bar{X} = 4.34$). learning activities ($\bar{X} = 4.21$), courses & contents ($\bar{X} = 4.03$), atmosphere ($\bar{X} = 3.72$), measurement and evaluation ($\bar{X} = 3.24$), study facilities ($\bar{X} = 3.07$) and class timing ($\bar{X} = 2.72$) in order and guidelines for social learning education. Important factors affecting students' creative thinking skills It must be conducive to thought expression. experience exchange, integrating local learning resources flexible in terms of duration 2) The creative thinking skills of the Pga K'nyau students are very good. elements of creative thinking skills include initiatives, profiwork, flexible thinking, subtle thinking, which is a reflection that teachers need to support and use questions as a trigger for students' ideas.

Keywords: Learning Factors Problem-Based, Skills, Creative Thinking, Karen Students

บทนำ

ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงของโลกด้านเศรษฐกิจ สังคม และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี จุดเริ่มต้นของกระบวนการที่ทำให้ทรัพยากรมนุษย์ เกิดการเผชิญสถานการณ์และการปรับตัว เพื่อนำไปสู่ความพร้อมในการเรียนรู้ ซึ่งทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 คือ ทักษะของการเรียนรู้ (Learning Skills) โดยที่คนยุคใหม่จึงจำเป็นต้องมีทักษะที่สูงขึ้นในการเรียนรู้และการปรับตัว (วิจารณ์ พานิช, 2555) การพัฒนาการศึกษาภายใต้กรอบประเทศไทย 4.0 เริ่มต้นด้วยการฝึกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูเปลี่ยนจากผู้สอนเป็นพี่เลี้ยง ผู้ฝึก (Coach) การเรียนแบบบูรณาการสหวิชาการ เชื่อมโยงความรู้กับจินตนาการ เปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบให้ผู้เรียนมีทักษะที่ต้องการ เช่น การทำงานร่วมกัน ความคิดสร้างสรรค์ และการสื่อสารที่ดี (ขวลิต โพธิ์นคร, 2560) ระบบการศึกษาจึงเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เพราะก่อให้เกิดการคิดและเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนให้สมบูรณ์พร้อม ซึ่งหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาที่ใช้ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม แบ่งการศึกษาไว้ 5 สาระ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) มีความหลากหลายตามความเหมาะสมของสภาพภูมิสังคม ท้องถิ่นและความเป็นสากล มีความมุ่งหมายเพื่อการศึกษาแก่บุคคลในแต่ละกลุ่ม แต่ละช่วงวัย มีความรู้ ความคิด คุณธรรม ทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ผู้เรียนมีมาตรฐานการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนด (ชรินทร์ มั่งคั่ง, 2561)

การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning หรือ pbl) ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนได้สร้างความรู้ใหม่ ซึ่งเป็นบริบทของการเรียนรู้ สนับสนุนให้ผู้เรียนมองเห็นปัญหาและแก้ปัญหาด้วยตนเอง เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงกับผู้เรียน สร้างศักยภาพให้แก่ผู้เรียนที่สนใจใฝ่รู้อย่างดี ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องที่ตนเองศึกษาอย่างถ่องแท้ลึกซึ้งและจดจำได้นานกว่าการบอกความรู้ของครูผู้สอน ในการเรียนรู้ตามรูปแบบของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น กระบวนการคิด การสืบค้นข้อมูล การทำงานกลุ่ม การอภิปราย การสรุป การนำเสนอผลงานและการประเมินผลงาน สำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับการนำรูปแบบการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐานไปใช้ คือ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เนื่องจากมีความเป็นธรรมชาติของวิชาที่ต้องการฝึกให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง สามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและสามารถคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) สอดคล้องกับ ชัยวัฒน์ สุธิธรรัตน์ กล่าวถึงการนำทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาเพียเจต์ประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก และจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับพัฒนาการ แต่ละคนมีพัฒนาการแตกต่างกัน ถึงแม้อายุจะเท่ากัน แต่ระดับพัฒนาการอาจไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงไม่ควรเปรียบเทียบเด็ก ควรให้เด็กมีอิสระที่จะเรียนรู้ และพัฒนาความสามารถ ตลอดจนการเปิดโอกาสให้เด็กได้รับประสบการณ์แล้วมี

ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม จะช่วยให้เด็กซึมซับข้อมูลเข้าสู่โครงสร้างทางสติปัญญาและพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กได้ดี กระบวนการ Problem based learning ถูกนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่นเดียวกับโรงเรียนลำปลายมาพัฒนา ซึ่งได้จัดการเรียนการสอนโดยใช้ Problem Based Learning กระบวนการที่让孩子คิดหาปัญหรอบตัว ตั้งคำถามจากปัญหานั้น และลงมือหาวิธีแก้ปัญหา โดยเด็กสามารถเพิ่มทักษะกระบวนการคิด การแก้ไขปัญหาย่างเป็นระบบ ผูกการแลกเปลี่ยนความคิดกับเพื่อนร่วมเรียน เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ ทำให้เด็กเข้าใจขั้นตอนการหาผลลัพธ์ รู้กระบวนการคิด การตั้งคำถาม และการแก้ไขปัญหามากกว่าเด็กนักเรียนทั่วไป (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552) สอดคล้องกับ ดรณี จำปาทอง ครูสามารถออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนรู้และปฏิบัติได้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนด ไม่ใช้การสอนอะไรก็ได้ที่มีอยู่ในหนังสือเรียน หรือในเอกสารของสำนักพิมพ์ (ดรณี จำปาทอง, 2560) และสอดคล้องกับทฤษฎี ขัมมณี การเรียนรู้โดยเน้นกระบวนการคิดเป็นกระบวนการทางปัญญา อาศัยสิ่งเร้าและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การฝึกทักษะการคิด การใช้ลักษณะการคิดแบบต่าง ๆ รวมทั้งกระบวนการคิดที่หลากหลาย จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดอย่างมีเป้าหมายและเป็นไปอย่างมีคุณภาพ (ทฤษฎี ขัมมณี, 2552)

จากรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ สามารถสร้างองค์ความรู้ มีทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นกระบวนการ มีขั้นตอนและเหตุผลของตนเอง โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดปัญหาและให้ความสำคัญกับปัญหาเป็นฐาน มีการวางแผนในการแก้ปัญหา มีการตั้งสมมติฐาน การเก็บรวบรวมข้อมูล การพิสูจน์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปผล กระบวนการทางการคิดที่แปลกใหม่ไปจากความคิดเดิมอย่างสร้างสรรค์ (Guiford, J. P., 1980) ความสามารถทางสมองที่คิดได้กว้างไกลหรือหลายทิศทาง ซึ่งประกอบด้วยความคล่องในการคิด (Fluency) ความยืดหยุ่นในการคิด (Flexibility) ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) ความคิดริเริ่ม (Originality) ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนปกากะญอ โรงเรียนบ้านหนองบัว จังหวัดตาก เพื่อนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานส่งเสริมทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ในสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบใช้ปัญหาเป็นฐานในโรงเรียนบ้านหนองบัว จังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนปกากะญอ โรงเรียนบ้านหนองบัว จังหวัดตาก

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านหนองบัว อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 60 คน โดยแบ่งเป็น 2 ห้องเรียน คือ ห้อง 1/1 และห้อง 1/2

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 ห้อง 1/2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2562 โรงเรียนบ้านหนองบัว อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก จำนวน 29 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามสภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์
2. แบบประเมินทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ต่อการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานนักเรียน ปกาะะญอ โรงเรียนบ้านหนองบัว

การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. การสร้างแบบสอบถามสภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถาม ดังนี้
 - 1.1 ศึกษาเอกสารหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนและออกแบบแบบสอบถาม

- 1.2 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแบบสอบถาม สภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา

- 1.3 สร้างแบบสอบถาม ตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสม ทั้งทางทฤษฎี ภาษา เนื้อหา

- 1.4 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน โดยผู้วิจัยกำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญ คือ มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโท ที่เกี่ยวข้องกับสาขาการศึกษา มีประสบการณ์ในการสอนเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งประกอบด้วย อาจารย์มหาวิทยาลัย 1 ท่าน ผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 ท่าน ครูผู้สอน สังคมศึกษา จำนวน 2 ท่านศึกษานิเทศก์ 1 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมทั้งทางทฤษฎี ภาษา เนื้อหา เพื่อนำมาหาค่า IOC โดยมีค่าอยู่ระหว่าง 0.85 – 0.88 ค่าความสอดคล้องของเนื้อหา มีความเหมาะสม ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อไปสู่กระบวนการเก็บข้อมูลและหาค่าทางสถิติ

2. แบบประเมินทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ต่อการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน
นักเรียนปกาเกอญอ โรงเรียนบ้านหนองบัว ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างแบบประเมิน ดังนี้

2.1 ศึกษาเอกสารหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนและ
ออกแบบแบบประเมินทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์

2.2 ศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะการคิด
เชิงสร้างสรรค์ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดลักษณะการคิดสร้างสรรค์ของกิลฟอร์ด (Guilford) มาเป็น
แนวทางในการศึกษา และศึกษาวิธีการออกแบบสร้างแบบประเมินทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์

2.3 สร้างแบบประเมินทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วยรายการ
ประเมินทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ (การคิดคล่องแคล่ว การคิดริเริ่ม การคิดยืดหยุ่น และ
การคิดละเอียดลออ) มีระดับการปฏิบัติ ตั้งแต่ ระดับ 1 - ระดับ 5 ตรวจสอบความถูกต้องและ
ความเหมาะสม ทั้งทางทฤษฎี ภาษา เนื้อหา

2.4 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน โดยผู้วิจัย
กำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญ คือ มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาโท ที่เกี่ยวข้องกับสาขา
การศึกษา มีประสบการณ์ในการสอนเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 15 ปี ซึ่งประกอบด้วย อาจารย์
มหาวิทยาลัย 1 ท่าน ผู้อำนวยการสถานศึกษา 1 ท่าน ครูผู้สอน สังคมศึกษา จำนวน 2 ท่าน
ศึกษานิเทศก์ 1 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมทั้งทางทฤษฎี ภาษา
เนื้อหา เพื่อนำมาหาค่า IOC โดยมีค่าอยู่ระหว่าง 0.81 – 1.00 ค่าความสอดคล้องของเนื้อหา
มีความเหมาะสม ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2.5 นำแบบประเมินทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ไปใช้เก็บข้อมูลกับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านหนองบัว อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง
จำนวน 25 คน นำผลที่ได้มาหาค่าสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. การศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบใช้ปัญหาเป็นฐานในโรงเรียน
บ้านหนองบัว จังหวัดตาก สภาพการจัดการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านผู้สอน
2) ด้านหลักสูตรและเนื้อหา 3) ด้านบรรยากาศ 4) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) ด้านการ
วัดผลและประเมินผล 6) ด้านสื่อการเรียนรู้ 7) ด้านระยะเวลา เป็นต้น พบว่า สภาพการเรียนรู้
จะเป็นกลไกขับเคลื่อนกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบปัญหาเป็นฐานให้มี
ประสิทธิภาพ ซึ่งสภาพการจัดการเรียนรู้ที่ดี จะต้องเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ส่งผลให้นักเรียน
กล้าแสดงออกทางความคิด แลกเปลี่ยนประสบการณ์ บูรณาการแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น

และมีความยืดหยุ่นในด้านระยะเวลา ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ที่นักเรียนพึงประสงค์ของโรงเรียนบ้านหนองบัว ในภาพรวมและรายด้าน

สภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ในโรงเรียนบ้านหนองบัว เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิง สร้างสรรค์				
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ด้านผู้สอน	4.34	0.76	มาก	1
2. ด้านหลักสูตรและเนื้อหา	4.03	0.85	มาก	3
3. ด้านบรรยากาศ	3.72	1.11	มาก	4
4. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.21	0.80	มาก	2
5. ด้านการวัดผลและประเมินผล	3.24	0.90	ปานกลาง	5
6. ด้านสื่อการเรียนรู้	3.07	1.05	ปานกลาง	6
7. ด้านระยะเวลา	2.72	1.46	น้อย	7
รวม	3.62	0.99	ดีมาก	

จากตารางที่ 1 สภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ที่นักเรียนพึงประสงค์ของโรงเรียนบ้านหนองบัว อยู่ในระดับ ดีมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านผู้สอน ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 0.76) รองลงมา คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.80) ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 0.85) ด้านบรรยากาศ ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 1.11) ด้านการวัดผลและประเมินผล ($\bar{X} = 3.24$, S.D. = 0.90) ตามลำดับ และที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านสื่อการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.07$, S.D. = 1.05) และด้านระยะเวลา ($\bar{X} = 2.72$, S.D. = 1.46)

2. การศึกษาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนปกาเกอะญอ โรงเรียนบ้านหนองบัว จังหวัดตาก พบว่าพบว่ามีทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) คิดคล่องแคล่ว 2) คิดยืดหยุ่น 3) คิดริเริ่ม 4) คิดละเอียดลออ นักเรียนมีค่าเฉลี่ยทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ ในระดับมาก เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ต่อการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานนักเรียนปกาเกอะญอ โรงเรียนบ้านหนองบัวในภาพรวมและรายด้าน

การคิดคล่องแคล่ว	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. นักเรียนตอบคำถามได้ตรงประเด็น	4.55	0.72	มากที่สุด	1
2. นักเรียนสามารถคิดหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว	3.69	1.12	มาก	5
3. นักเรียนสามารถคิดหาสิ่งที่ต้องการได้ในเวลาที่กำหนด	3.72	1.11	มาก	4
4. นักเรียนมีวิธีการแก้ปัญหาได้มากกว่า 2 วิธีในเวลาที่กำหนด	4.07	0.83	มาก	2
5. นักเรียนสามารถใช้ถ้อยคำได้อย่างคล่องแคล่ว	3.93	0.83	มาก	3
การคิดยืดหยุ่น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. นักเรียนสามารถคิดหาคำตอบได้หลายทางอย่างอิสระ	4.69	0.65	มากที่สุด	1
2. นักเรียนสามารถคิดจำแนก จัดหมวดหมู่ข้อมูลได้	3.52	1.25	มาก	5
3. นักเรียนสามารถปรับเปลี่ยนความคิดให้เข้ากับสถานการณ์ได้	4.17	0.91	มาก	2
4. นักเรียนมีวิธีคิดหาวิธีการแก้ปัญหาโดยการดัดแปลงสิ่งที่มีอยู่	4.03	0.96	มาก	4
5. นักเรียนสามารถนำสิ่งที่อื่นมาทดแทนสิ่งที่ขาดได้อย่างหลากหลาย	4.14	0.90	มาก	3
การคิดริเริ่ม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. นักเรียนสามารถพัฒนาชิ้นงาน ผลงาน เหมาะสมต่อการใช้งานจริง	4.00	0.89	มาก	3
2. นักเรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ องค์ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.03	1.10	มาก	2
3. นักเรียนมีความมุ่งมั่น ชอบปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงสร้างสรรค์ชิ้นงาน ผลงาน ที่แปลกใหม่	3.97	1.25	มาก	4
4. นักเรียนกล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าทดลอง	4.28	0.91	มาก	1
5. นักเรียนมีความคิดที่แปลกใหม่ต่างจากเดิม	3.55	1.25	มาก	5
การคิดละเอียดลออ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. นักเรียนบอกรายละเอียดเกี่ยวกับคำตอบได้	4.10	0.84	มาก	2
2. นักเรียนสามารถเชื่อมโยง ผสมผสานบูรณาการกับสิ่งต่าง ๆ ได้	4.03	1.10	มาก	4
3. นักเรียนสามารถอธิบายขั้นตอน องค์ความรู้ได้อย่างชัดเจน	4.07	1.11	มาก	3
4. นักเรียนสามารถแจกแจงรายละเอียดของวิธีการแก้ปัญหาได้	3.93	1.11	มาก	5
5. นักเรียนสามารถอธิบายรายละเอียดผลงาน ชิ้นงานที่สร้างสรรค์ ตกแต่ง เป็นภาพที่ชัดเจนทำให้ผลงานชิ้นงานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น	4.52	0.77	มากที่สุด	1

จากตารางที่ 2 ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ต่อการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานนักเรียนปกาเกอะญอ โรงเรียนบ้านหนองบัว อยู่ในระดับ มาก สามารถสรุปผลจากตาราง ดังนี้

1. การคิดคล่องแคล่ว พบว่า ระดับมากที่สุด คือ นักเรียนตอบคำถามได้ตรงประเด็น ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = 0.72) รองลงมา ได้แก่ นักเรียนมีวิธีการแก้ปัญหาได้มากกว่า 2 วิธีในเวลาที่กำหนด ($\bar{X}$ = 4.07, S.D. = 0.83) นักเรียนสามารถใช้ถ้อยคำได้อย่างคล่องแคล่ว

($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 0.83) นักเรียนสามารถคิดหาสิ่งที่ต้องการได้ในเวลาที่กำหนด ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 1.11) นักเรียนสามารถคิดหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่วรวดเร็ว ($\bar{X} = 3.69$, S.D. = 1.12)

2. การคิดยืดหยุ่น พบว่า ระดับมากที่สุด คือ นักเรียนสามารถคิดหาคำตอบได้หลายทางอย่างอิสระ ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.72) รองลงมา ได้แก่ นักเรียนสามารถปรับเปลี่ยนความคิดให้เข้ากับสถานการณ์ได้ ($\bar{X} = 4.17$, S.D. = 0.91) นักเรียนสามารถนำสิ่งที่อื่นมาทดแทนสิ่งที่ขาดได้อย่างหลากหลาย ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.90) นักเรียนมีวิธีคิดหาวิธีการแก้ปัญหาโดยการดัดแปลงสิ่งที่มีอยู่ ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 0.96) นักเรียนสามารถคิดจำแนก จัดหมวดหมู่ข้อมูลได้ ($\bar{X} = 3.52$, S.D. = 1.25)

3. การคิดริเริ่ม พบว่า ระดับมากที่สุด คือ นักเรียนกล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าทดลอง ($\bar{X} = 4.28$, S.D. = 0.91) รองลงมา ได้แก่ นักเรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ องค์ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 1.10) นักเรียนสามารถพัฒนาชิ้นงานผลงานเหมาะสมต่อการใช้งานจริง ($\bar{X} = 4.00$, S.D. = 0.89) นักเรียนมีความมุ่งมั่นชอบปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง สร้างสรรค์ชิ้นงาน ผลงาน ที่แปลกใหม่ ($\bar{X} = 3.97$, S.D. = 1.25) นักเรียนมีความคิดที่แปลกใหม่ต่างจากเดิม ($\bar{X} = 3.55$, S.D. = 1.25)

4. การคิดละเอียดลออพบว่า ระดับมากที่สุด คือ นักเรียนสามารถอธิบายรายละเอียดผลงาน ชิ้นงานที่สร้างสรรค์ ตกแต่ง เป็นภาพที่ชัดเจน ทำให้ผลงานชิ้นงานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.77) นักเรียนบอกรายละเอียดเกี่ยวกับคำตอบได้ ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = 0.84) นักเรียนสามารถอธิบายขั้นตอนองค์ความรู้ได้อย่างชัดเจน ($\bar{X} = 4.07$, S.D. = 1.11) นักเรียนสามารถเชื่อมโยงผสมผสานบูรณาการกับสิ่งต่าง ๆ ได้ ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 1.10) นักเรียนสามารถแจกแจงรายละเอียดของวิธีการแก้ปัญหาได้ ($\bar{X} = 3.93$, S.D. = 1.11)

อภิปรายผล

จากการวิจัยสภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนปกากะญอ โรงเรียนบ้านหนองบัว จังหวัดตาก สามารถอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบแก้ปัญหาเป็นฐานในโรงเรียนบ้านหนองบัว จังหวัดตาก พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอนที่นักเรียนพึงประสงค์จากมากไปหาน้อย ได้แก่ 1) ด้านผู้สอน 2) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) ด้านหลักสูตรและเนื้อหา 4) ด้านบรรยากาศ 5) ด้านการวัดผลและประเมินผล 6) ด้านสื่อการเรียนรู้ และ 7) ด้านระยะเวลา ที่ผลการศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนที่นักเรียนพึงประสงค์

เป็นเช่นนี้ เพราะว่าสภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน ผู้สอน จะมีบทบาทที่แตกต่างไปจากการจัดการเรียนรู้แบบเดิม คือ ผู้สอนไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ให้ความรู้ ถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนเพียงอย่างเดียว แต่ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ โดยที่ผู้สอนศึกษาหลักสูตร เพื่อให้เกิดความเข้าใจจุดประสงค์ของหลักสูตร ตลอดจนตัวชี้วัด และมาตรฐานการเรียนรู้อย่างละเอียด และนำความรู้ดังกล่าวไปจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางตามเป้าหมายการเรียนรู้ วางแผนผังการจัดการเรียนรู้ เกี่ยวกับเนื้อเรื่องที่สอน ในรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน โดยครูต้องหาความรู้ที่เชื่อมโยงกับ เนื้อเรื่องในการกำหนดหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรม ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อเป็นการสร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ ให้กับนักเรียน ออกแบบกิจกรรมใช้สื่อให้ทันกับเหตุการณ์ปัจจุบัน และเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียนรู้ การกระตุ้นให้นักเรียนเรียนรู้กิจกรรมการเรียนรู้ เกิดองค์ความรู้ แนวคิด กระบวนการ ตลอดจนทักษะการคิด สอดคล้องกับแนวความคิดของ Tisana Khemmani ที่กล่าวว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักการจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอนที่ใช้ปัญหาเป็นเครื่องมือในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย (Khammani, T., 2018)

2. ผลศึกษาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนปกากะญอ โรงเรียนบ้านหนองบัว จังหวัดตาก พบว่า ค่าทางสถิติ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ลำดับมากที่สุด 1) การคิดริเริ่ม 2) การคิดคล่องแคล่ว 3) การคิดยืดหยุ่น และ 4) การคิดละเอียดลออ ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนปกากะญอ โรงเรียนบ้านหนองบัว จังหวัดตาก นำไปสู่กระบวนการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับ ทิตติยา มั่นดี ซึ่งได้วิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานวิชาสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานสามารถพัฒนาผลการเรียนของนักเรียนให้สูงขึ้น เพราะการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นพบปัญหาด้วยตนเอง ประเมินปัญหาเพื่อเลือกแนวทางเป็นวิธีแก้ปัญหาที่ดีที่สุด ส่งเสริมให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ทำให้ได้รับการพัฒนาทักษะในการคิด (ทิตติยา มั่นดี, 2562) ส่วนขวัญตา บัวแดง กล่าวว่า นักเรียนทุกคนมีการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันภายในกลุ่ม มีการอธิบายคำตอบให้กับเพื่อนในกลุ่มได้รับฟังอย่างชัดเจนตามความคิดเห็นที่ตนเองเสนอไว้ทำให้เกิดการสื่อสารเกี่ยวกับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น รู้จักทำงานกันเป็นทีม มีความรับผิดชอบในการเรียนรู้และแก้ปัญหาาร่วมกัน สามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายได้สำเร็จ รู้จักคิดวิเคราะห์ วินิจฉัย ตัดสินใจ และมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย ได้เรียนรู้วิธีการทำงานเป็นกลุ่ม ช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

(ขวัญตา บัวแดง, 2557) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการใช้ปัญหาเป็นฐาน จึงเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยยึดตามความสนใจ ความสามารถ และความ ต้องการ มีการเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดการปรับปรุงพฤติกรรมของผู้เรียน ในด้านสติปัญญา (Cognitive) ทักษะ (Skill) และจิตใจ (Affective) ตลอดจนการนำความรู้และทักษะที่ได้ไปสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง และประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริงในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับ กมลฉัตร กล่อมอ้อม การจัดการเรียนรู้แบบการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning): รายวิชาการออกแบบและพัฒนาหลักสูตร สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบการใช้ปัญหาเป็นฐาน มีลักษณะสำคัญโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้อย่างแท้จริง แล้วจัดผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อย ให้มีจำนวนกลุ่มละประมาณ 5 – 6 คน ผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือผู้ให้คำแนะนำ ซึ่งครูจะใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ลักษณะของปัญหาที่นำมาใช้นั้นต้องมีลักษณะคลุมเครือ ไม่ชัดเจน มีวิธีแก้ไข ปัญหาได้อย่าง หลากหลาย อาจมีคำตอบได้หลายคำตอบได้แก่ 1) กำหนดปัญหา 2) ทำความเข้าใจปัญหา 3) ดำเนินการศึกษาค้นคว้า 4) สังเคราะห์ความรู้ 5) สรุปและประเมินค่าของคำตอบ 6) นำเสนอและประเมินผลงาน โดยผู้เรียนเป็นผู้แก้ปัญหาโดยการแสวงหาข้อมูลใหม่ๆ ด้วยตนเอง การวัดและประเมินผล ใช้การประเมินผลจากสถานการณ์จริง ดูจากความสามารถในการปฏิบัติของผู้เรียนในขณะที่ทำกิจกรรมการเรียนรู้และพิจารณาจากผลงานที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ (กมลฉัตร กล่อมอ้อม, 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) สามารถพัฒนาให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งประกอบด้วย การคิดคล่องแคล่ว การคิดยืดหยุ่น การคิดริเริ่ม และการคิดละเอียดลออ นอกจากนี้ยังช่วยให้นักเรียนเกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ค้นพบตนเอง กล้าแสดงออกทางความคิด สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ประจำวันได้จริง โดยที่ครูมีหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้หรือสถานการณ์ปัญหา ตลอดจนโจทย์ทางความคิด เพื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากกว่าการรับฟังเนื้อหาจากครูผู้สอนเพียงฝ่ายเดียว

ข้อเสนอแนะ 1) สภาพการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาแบบแก้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนปกาสัยเกอญอ ครูต้องศึกษาบริบทเชิงพื้นที่ ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อนำข้อมูลไปประยุกต์บูรณาการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการเสริมสร้างพัฒนาทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด 2) ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนปกาสัยเกอญอ คือ ข้อมูลสะท้อนกลับทางความคิด

ซึ่งครูควรจะต้องสนับสนุนการใช้คำถามเป็นตัวกระตุ้นความคิดของนักเรียน ประกอบกับการใช้หลักจิตวิทยาเชิงบวก เพื่อไม่ให้เกิดกระบวนการทำลายความคิดของนักเรียน ซึ่งควรเคารพในความคิด 3) สภาพการจัดการเรียนรู้ ครูควรส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ บรรยากาศแห่งการเตรียมความพร้อมนักเรียนในการเรียนรู้ กระตุ้นทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้สภาพการเรียนรู้อาจขึ้นได้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ตลอดจนการบูรณาการพื้นที่ในท้องถิ่น ชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาเป็นฐานวิชาสังคมศึกษา เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนปกาเกอญอ โรงเรียนบ้านหนองบัว จังหวัดตาก ทั้งนี้ผู้เขียนบทความต้องขอขอบพระคุณผู้บริหาร ครู นักเรียน โรงเรียนบ้านหนองบัว ที่อำนวยความสะดวกและให้ข้อมูล เพื่อใช้ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ รวมทั้งขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.จารุณี ทิพยมณฑล และ รองศาสตราจารย์ ดร. ชรินทร์ มั่งคั่ง อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ให้คำแนะนำ ทำให้บทความดังกล่าวสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กมลฉัตร กล่อมอิม. (2560). การจัดการเรียนรู้แบบการใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning): รายวิชาการออกแบบและพัฒนาหลักสูตร สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 11(2), 73-86.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ขวัญตา บัวแดง. (2557). การศึกษาผลการเรียนรู้เรื่องวิถีการดำรงชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชรินทร์ มั่งคั่ง. (2561). องค์ความรู้หลักสูตรและการสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ขวลิศ โพธิ์นคร. (2560). ห้องสมุดดิจิทัลกับการก้าวสู่ยุค Thailand 4.0. การประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2559 และประชุมวิชาการวันที่ 23 มีนาคม 2560. กรุงเทพมหานคร:

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). 80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.

กรุงเทพมหานคร: แดเน็กซ์ อินเทอร์เน็ตคอร์ปอเรชั่น.

ดรุณี จำปาทอง. (2560). สภาพการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ในระดับการศึกษาภาคบังคับ. วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ, 10(2), 121-135.

ทิตติยา มั่นดี. (2562). การจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน วิชาสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, 13(1), 102-120.

ทศนา แหมมณี. (2552). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิจารณ์ พานิช. (2555). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี สฤษดิ์วงศ์.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

Guiford, J. P. (1980). Traits of creativity. Harmondsworth Middiesx: Penguin Book.

Khammani, T. (2018). The science of teaching knowledge for organizing effective learning processes. (22th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University.

กลยุทธ์การจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรม
ซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะในประเทศไทย*

THE STRATEGIES FOR ESTABLISHING A TERTIARY INSTITUTION
FOR SOFTWARE INDUSTRY AND SMART ENGINEERING SYSTEM
IN THAILAND

วุฒิภูมิ จูฬางกูร
Wutthiphum Jurangkool
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
Western University, Thailand
E-mail: wutthiphum@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะที่เหมาะสมกับประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาความคาดหวังในการเข้าศึกษาสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ 3) เพื่อศึกษาความคาดหวังของตลาดแรงงานที่เป็นผลกระทบจากการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ 4) เพื่อนำเสนอหลักการทั่วไปในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะที่เหมาะสมกับประเทศไทย ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณคือ ครู 156 คน และนักเรียน 244 คน รวมจำนวน 400 คน และนักธุรกิจจำนวน 100 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษารวม 19 คน วิธีการดำเนินการวิจัย เป็นแบบผสมวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เทคนิคเดลฟาย จากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 19 คน ผู้เชี่ยวชาญสนทนากลุ่ม 7 คน จากโรงงานอุตสาหกรรม ผลการศึกษา 1) รูปแบบการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะที่เหมาะสมกับประเทศไทย ประกอบด้วย ด้านการตั้งเป้าหมาย ด้านการเตรียมสถานที่ ด้านการเตรียมหลักสูตร ด้านการเตรียมบุคลากร ด้านการศึกษากฎระเบียบของรัฐ ด้านการศึกษาแนวโน้มความต้องการของตลาด พบว่า อยู่ในระดับมาก 2) การศึกษาความคาดหวังในการเข้าศึกษาสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติ

* Received 1 March 2020; Revised 19 May 2020; Accepted 19 May 2020

อัจฉริยะ พบว่า มีความต้องการอยู่ในระดับสูง 3) แนวโน้มของตลาดแรงงานในอนาคต พบว่ามีความต้องการมาก 4) นำเสนอการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะในประเทศไทย

คำสำคัญ: กลยุทธ์การบริหารจัดการ, อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์, วิศวกรรมอัตโนมัติ, อัจฉริยะ

Abstract

The purposes of the study were 1) to determine the strategies for establishing a tertiary institution for software industry and smart engineering system in Thailand 2) to determine the expectation of student enrollment; 3) to determine the labor market and 4) to present the strategies for establishing a tertiary institution for software industry and smart engineering system in Thailand. The study population of the quantity research was 400 person divided teacher 156 and students 244 person and the business of 12 provinces in Thailand. The research 100 persons, the quality research were the educational education 19 persons experts. The method to the research were mixing the quantity research statistics use to analyze the data were percentage, frequency, standard deviation, median, and inter quartile range. The quality research use to the Delphi Technique from the 19 person experts, and Focus group use to 7 Person experts from the factory. Based upon the findings of the study, it was concluded that. 1) The determine the strategies for establishing a tertiary institution for software industry and smart engineering system in Thailand with six factors on Strategies for Establishing a Tertiary Institution for Software Industry and Smart Engineering System in Thailand. Setting up the goals, campus arrangement, curriculum arrangement, personnel staff, rules and regulation study, and marketing tendency study. 2) The expectation of students enrollment to study in establishing a tertiary institution for software industry and smart engineering system found at high level. 3) The future labor market trends was also at high level. 4) To present the principle establishing a Tertiary Institution for Software Industry and Smart Engineering System in Thailand.

Keywords: Strategic Management, Industrial Software, Automation Engineering, Smart

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีการพัฒนาที่สมดุล ทั้งสติปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม เพื่อเสริมสร้างการพัฒนาและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อตอบทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศชาติ ซึ่งประเทศที่ต้องการความก้าวหน้า ต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน โดยอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือประเทศไทยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา ซึ่งถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ส่งผลให้การศึกษามีการปรับเปลี่ยนทั้งระบบ ตั้งแต่จุดมุ่งหมาย หลักการ และแนวทางการจัดการศึกษา จนกระทั่งการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545, 2545) การศึกษาในทุกระดับ ทั้งการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาระดับอุดมศึกษา จะต้องมีการปรับเปลี่ยนหรือปฏิรูปแนวทางการดำเนินงานใหม่ให้ตอบสนองต่อพระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับอุดมศึกษา การเปลี่ยนแปลงทั่วโลกทั้งทางด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรม การปฏิรูปการอุดมศึกษานี้มิได้เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศไทย กระแสโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยีสารสนเทศ (ผดุงชาติ สุวรรณวงศ์ และไพฑูรย์ สีนลรัตน์, 2542) สำหรับประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา และมีปัญหาเกี่ยวกับกำลังคนที่จะตอบสนองนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างมาก อันสืบเนื่องจากระบบและวิธีการจัดการศึกษาที่ไม่สามารถสร้างและกระจายโอกาส โดยเฉพาะอย่างยิ่งทิศทางการเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคอุตสาหกรรมที่ผ่านมา (อนุศักดิ์ คงทน, 2556) โดยเฉพาะเทคโนโลยีและการสื่อสารในปัจจุบันได้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้การดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ต้องใช้อุปกรณ์สื่อสารและคอมพิวเตอร์ เพื่อศึกษาค้นคว้า การทำธุรกิจ และออกแบบด้านอุตสาหกรรมอื่น ๆ โดยจัดหาอุปกรณ์สื่อสารหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ด้านอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาใช้กันมากขึ้น (ลดาวัลย์ ทองดี, 2556)

ดังนั้น ยุทธศาสตร์สำคัญภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา จึงต้องการนำพาประเทศก้าวสู่โมเดล “ประเทศไทย 4.0” หรือ “ไทยแลนด์ 4.0” โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เพื่อก้าวข้ามประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ในครั้งนี้เพื่อให้เกิดผลจริงต้องมีการพัฒนาวิทยาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการวิจัย และพัฒนาโดยผลักดันการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (S - Curve) โดยอุตสาหกรรมใหม่หรืออุตสาหกรรมอนาคตเหล่านี้จะเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ (New Growth Engines) ของประเทศซึ่งการต่อยอดอุตสาหกรรมเดิมจะสามารถเพิ่มรายได้ของประชากรจากอุตสาหกรรมใหม่นี้ (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559) 1) อุตสาหกรรมเป้าหมายเดิมที่มีศักยภาพ (First S - Curve) ประกอบด้วย อุตสาหกรรมยานยนต์สมัยใหม่ อิเล็กทรอนิกส์อัจฉริยะ การท่องเที่ยวกลุ่มรายได้ดีและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพการเกษตรและ

เทคโนโลยีชีวภาพ การแปรรูปอาหาร 2) อุตสาหกรรมอนาคตประกอบด้วย หุ่นยนต์การบิน และโลจิสติกส์เชื้อเพลิงชีวภาพและเคมีชีวภาพดิจิทัลและการแพทย์ครบวงจรตามนโยบายดังกล่าวจึงจำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัลและอินเทอร์เน็ต ที่มีจุดเด่นคือ สามารถเชื่อมความต้องการของผู้บริโภคเข้ากับขบวนการการผลิตสินค้าได้โดยตรง ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลครบวงจรแบบโรงงานอัจฉริยะ (Smart Factory) รวมทั้งยังสามารถแบ่งปันข้อมูลข่าวสารและใช้ทรัพยากรบางส่วนร่วมกันได้ เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการของตลาด จึงจำเป็นต้องผสมผสานเทคโนโลยีที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพ ด้วยองค์ประกอบคือ หุ่นยนต์อัตโนมัติ (Autonomous Robots) การรักษาความปลอดภัยของข้อมูล (Cyber Security) ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เทคโนโลยีAugmented Reality (AR) การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตของสิ่งของ (Internet of Things: IoT) การขึ้นรูปชิ้นงานด้วยเนื้อวัสดุ (Additive Manufacturing) การประมวลและเก็บข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ (Cloud Computing) การบูรณาการระบบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (System Integration) การสร้างแบบจำลอง (Simulation)

จากเหตุผลดังกล่าว เพื่อรองรับการเติบโตทางด้านเทคโนโลยีระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ กล่าวคือ ประเทศไทยต้องการผู้ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะทางที่เกี่ยวกับวิทยาการคอมพิวเตอร์และระบบอัจฉริยะเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งในประเทศไทย ทั้งสถาบันอุดมศึกษาของรัฐบาล หรือสถาบันอุดมศึกษาเอกชน หรือสถาบันอุดมศึกษาด้านอาชีวศึกษาเฉพาะทาง ควรให้มีการจัดการเรียนการสอนบางสาขาวิชาหรือบางหลักสูตรที่ต้องการความเชี่ยวชาญและสามารถตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานได้อย่างเพียงพอสถาบันอุดมศึกษาควรจัดผลิตหลักสูตรวิศวกรรมด้านโปรแกรมเมอร์หรือวิศวกรด้านระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ (Smart Automation System) ขึ้นในประเทศไทยในอนาคต ทั้งนี้ สถานศึกษาโดยทั่วไปที่เน้นหลักสูตรทั่วไปที่สามารถประกอบอาชีพได้ แต่ไม่สามารถรู้เฉพาะในบางสาขาวิชาที่จำเป็น จึงมีรัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนหันมาจัดตั้งสถานศึกษาเฉพาะทางขึ้นเอง เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบการ เช่น วิทยาลัยเทคโนโลยีปัญญาภิวัฒน์ โดยบริษัท ซีพีออลล์ จำกัด (มหาชน) มุ่งเน้นผลิตบุคลากรตอบสนองผู้ประกอบการเซเว่นอีเลฟเว่น หรือสถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระยอง (RAIST) ที่มุ่งเน้นผลิตบัณฑิตด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อทำการวิจัยและสร้างนวัตกรรมใหม่เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความจำเป็นและความสำคัญในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางที่มุ่งเน้นด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และด้านระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ ที่สามารถปฏิบัติงานได้จริง ที่ตรงกับความต้องการของภาคธุรกิจตามนโยบายของภาครัฐ ในการนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลประกอบการพิจารณาในการจัดตั้งสถาบันเฉพาะทางดังกล่าว ผู้วิจัยจำเป็นต้องศึกษาและวิเคราะห์การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางสำหรับผลิตวิศวกรด้านระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ (Smart Automation System) ขึ้นในประเทศไทยในอนาคต เพื่อรองรับ

การทำงานกลุ่มอุตสาหกรรมด้านต่าง ๆ และตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน โดยจะจัดเป็นรูปแบบโครงสร้างหลักสูตร หลักสูตรที่เปิดสอนการบริหาร สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยการเตรียมผู้สอน วิธีการสอน ผู้เรียน และวิศวกรด้านระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ (Smart Automation System) ขึ้นในประเทศไทยในอนาคต เพื่อรองรับบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญด้านวิศวกรรมศาสตร์และในด้านระบบซอฟต์แวร์โปรแกรมต่าง ๆ และรองรับโรงงานอุตสาหกรรมในยุคประเทศไทย 4.0 อย่างเต็มรูปแบบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะที่เหมาะสมกับประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาความคาดหวังในการเข้าศึกษาสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ
3. เพื่อศึกษาความคาดหวังของตลาดแรงงานที่เป็นผลกระทบจากการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ
4. เพื่อนำเสนอหลักการทั่วไปในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะของประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะในประเทศไทยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบสำรวจความคิดเห็น (Survey Research) มีการกำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1. ด้านขอบเขต

1.1 ขอบเขตด้านประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้คือ ครู จำนวน 156 คน และนักเรียน จำนวน 244 รวมทั้งสิ้นจำนวน 400 คน และนักธุรกิจจำนวน 100 คน และประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานับจำนวน 19 คน

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเชิงปริมาณ ครูและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโดยเรียนในเขตจังหวัดที่ตั้งอยู่บริเวณแหล่งอุตสาหกรรมของประเทศไทยทั้งหมด 12 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดลำพูน จังหวัดพิจิตร จังหวัดสระบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดชลบุรี จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดอุดรธานี การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) สุ่มมา 400 คน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 กลุ่มตัวอย่างครูและนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

จังหวัด	ครู	นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย	รวม
1. ลำพูน	13	20	33
2. พิจิตร	13	20	33
3. สระบุรี	13	20	33
4. พระนครศรีอยุธยา	13	21	34
5. ราชบุรี	13	20	33
6. สมุทรสาคร	13	20	33
7. ฉะเชิงเทรา	13	20	33
8. สมุทรปราการ	13	20	33
9. ชลบุรี	13	21	34
10. ปราจีนบุรี	13	21	34
11. ระยอง	13	21	34
12. อุดรธานี	13	20	33
	156	244	400

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยเชิงคุณภาพให้ข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดตั้ง รูปแบบหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร และการบริหารหลักสูตร สาขาวิชาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะจำนวน 19 คน โดยจำแนกตามความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ คือ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางจำนวน 6 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารหลักสูตรจำนวน 8 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการบริหารงานบริษัทที่เกี่ยวข้องกับซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะหรือบริษัทที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 ท่านโดยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวยังรวมไปถึงผู้บริหารสถานศึกษาของรัฐและเอกชน ผู้บริหารภาคอุตสาหกรรม คณาจารย์สถานศึกษาของรัฐและเอกชน หัวหน้าแผนกของภาคอุตสาหกรรมด้วย

1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหาของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ รูปแบบองค์ประกอบการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะที่เหมาะสมกับประเทศไทย โครงสร้างของหลักสูตรที่เหมาะสม ความคิดเห็นในการประเมินความเหมาะสม รูปแบบและกลยุทธ์ในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะของประเทศไทย

1.3 ด้านสถานที่ คือ ภาคอุตสาหกรรม และโรงเรียนในเขตจังหวัดอุตสาหกรรมของประเทศไทยที่กระจายอยู่ทั่วภูมิภาคต่าง ๆ ได้แก่ จังหวัดลำพูน จังหวัดพิจิตร จังหวัดสระบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดชลบุรี จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดอุดรธานี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสนทนากลุ่ม กระบวนการเดลฟาย และแบบสอบถามในการวิจัย

3. การเก็บรวบรวม ปริมาณโดยจัดทำแบบสอบถาม และนำไปแจกให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิตอบให้ครบถ้วน โดยบางส่วน ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามเอง บางส่วน ผู้วิจัยดำเนินการจัดส่งทางไปรษณีย์ พร้อมนัดหมายวันเวลาในการส่งกลับคืนแบบสอบถาม และการเก็บรวบรวมคุณภาพโดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการส่งแบบสอบถามทางอีเมล และให้ผู้เชี่ยวชาญส่งไฟล์เอกสารผลการตอบกลับคืนมาทางอีเมลหรือทางไปรษณีย์ก็ได้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยเชิงปริมาณวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะนำแบบสอบถามฉบับที่ 1 ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างผู้เชี่ยวชาญจำนวน 19 คนนำความคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ มาสร้างเป็นคำถามปลายปิดแบบประมาณค่า (Rating Scale Questionnaire) แล้วส่งให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมเป็นผู้ตอบ นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากรอบที่ 2 มาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ของแต่ละข้อคำถามที่ได้จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญครั้งนี้ มีการแสดงค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของกลุ่ม พร้อมทั้งคำตอบเดิมของผู้เชี่ยวชาญในระบบที่ผ่านมา แล้วส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตัดสินใจอีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งสุดท้าย โดยพิจารณาความเหมือนและความแตกต่างระหว่างคำตอบของตนเองและของกลุ่ม แล้วยืนยันว่าจะเอาคำตอบเดิมหรือเปลี่ยนแปลง หากผู้เชี่ยวชาญยืนยันคำตอบเดิมที่มีค่าอยู่นอกพิสัยระหว่างควอไทล์ ผู้เชี่ยวชาญคนนั้นต้องให้เหตุผลประกอบด้วย จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อีกมาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน เป็นการนำแบบสอบถามไปสำรวจครูและนักเรียน และผู้ให้ข้อมูลในภาคตลาดแรงงานอุตสาหกรรม พบว่า ข้อมูลนักเรียนเป็นการนำแบบสอบถามไปสำรวจครูและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปลาย โดยเรียนในเขตจังหวัดที่ตั้งอยู่บริเวณแหล่งอุตสาหกรรมของประเทศไทยทั้งหมด 12 จังหวัดได้แก่ จังหวัดลำพูน จังหวัดพิจิตร จังหวัดสระบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดราชบุรี จังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดชลบุรี จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดอุดรธานีจำนวน 400 คน มีผลการวิเคราะห์ดังนี้ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 238 คน คิดเป็นร้อยละ 59.50 ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/สอนอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวนมากที่สุดร้อยละ 42.00 และนักเรียน/สอนแผนการเรียนวิทยาศาสตร์ – คณิตศาสตร์จำนวนมากที่สุด ส่วนข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลในภาคตลาดแรงงานอุตสาหกรรม พบว่า กลุ่มตัวอย่างบุคลากรในบริษัทที่เป็นผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย เพศชายตามอายุส่วนใหญ่มีอายุ 31 - 40 ปี มีระดับการศึกษาสูงสุดคือปริญญา

ตรีหรือเทียบเท่า อายุการทำงานกับบริษัทตั้งแต่ 3 - 6 ปี ส่วนใหญ่มีตำแหน่งงาน ผู้จัดการแผนก/ฝ่าย และตำแหน่งงานที่เก็บรวบรวมได้น้อยที่สุดคือ กรรมการผู้จัดการ / กรรมการบริหาร

2. ระดับความคิดเห็นความคาดหวังในการเข้าศึกษาสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะในประเทศไทย พบว่า ลำดับสูงที่สุดคือความคาดหวังด้านสถานที่ รองลงมาคือ ความหวังด้านผลลัพธ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ อันดับที่สามคือ ความคาดหวังด้านหลักสูตร อันดับที่สี่คือ ความคาดหวังด้านการตั้งเป้าหมาย ส่วนความคาดหวังที่มีระดับน้อยที่สุดคือ ความคาดหวังด้านบุคลากร

3. ระดับความต้องการแนวโน้มของตลาดแรงงานในอนาคต พบว่า มีระดับสูงสุดคือความต้องการด้านการตั้งเป้าหมาย รองลงมาคือความต้องการด้านผลผลิตของสถาบัน ความต้องการด้านหลักสูตร และความต้องการที่มีระดับน้อยที่สุดคือความต้องการด้านสถานที่

4. การนำเสนอหลักการทั่วไปในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะในประเทศไทย หลักการและเหตุผล อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์จัดให้เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมยุทธศาสตร์ของประเทศ การสร้างหรือผลิตซอฟต์แวร์อาศัยวัตถุดิบด้านความรู้ ความสามารถบุคลากร และเครื่องมือต่าง ๆ สถาบันหรือหลักสูตรที่มีการผลิตกำลังคนในด้านนี้จึงมีอยู่น้อยมาก ควรมีทิศทางของการจัดตั้งสถาบันเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะในประเทศไทยประเภทของสถาบันเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง มุ่งเน้นผลิตบัณฑิตและบุคลากรที่มีลักษณะเฉพาะตอบสนองอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ โครงสร้างการบริหารสถาบัน นายกสภาสถาบัน มีหน้าที่กำกับการบริหารงานระดับนโยบายของสถาบัน ผู้อำนวยการสถาบัน ผู้บริหารของสถาบัน ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ลักษณะของหลักสูตร มุ่งเน้นการเรียนการสอนแบบกลุ่ม เช่น Team - Based, Cooperative Education, Work Integrated, Learning (WIL) มีการสำรวจหลักสูตร ควรจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ 1) หลักสูตรทางวิชาการ 2) หลักสูตรทางวิชาชีพ ด้านบุคลากร ลักษณะบุคลากรควรมีดังนี้ 1) ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ 2) บุคลากรสายวิชาการ ด้านสถานที่ สถาบันควรตั้งอยู่ใกล้เขตอุตสาหกรรม มีทำเลที่ตั้งสะดวกสบายเป็นไปตามข้อกำหนดของสกอ. ใกล้ทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้ การคัดเลือกผู้เข้าเรียนทั้งระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา ทั้ง 3 กลุ่มได้แก่ 1) สายสามัญ 2) อาชีวศึกษาและ 3) ความสามารถพิเศษด้านความต้องการของตลาดแรงงานสำรวจความต้องการของตลาดในและนอกประเทศ และพัฒนาผู้เรียนให้ตรงตามความคาดหวังของผู้เรียน สถาบันควรตั้งอยู่ใกล้เขตอุตสาหกรรม ใกล้แหล่งการเรียนรู้ที่มีอุปกรณ์วัสดุที่ทันสมัย ความต้องการของตลาดแรงงาน พบว่า มุ่งผลิตบัณฑิตให้ตรงกับความต้องการในภาค

ตลาดแรงงาน มีคุณสมบัติเพียงพอตอบสนองภาคแรงงานที่พร้อมจะขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่ ยุคอุตสาหกรรม 4.0 และเป็นสถาบันที่มีลักษณะหรือประเภทเฉพาะของสถาบัน

อภิปรายผล

ในการอภิปรายผล มีประเด็นสำคัญที่น่าจะเอามาอภิปรายจากผลการวิจัยได้ทั้งหมด 4 ประเด็น

1. การวิเคราะห์ความคาดหวังในการเข้าศึกษาที่เป็นผลกระทบจากการจัดตั้ง สถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ การวิเคราะห์ความคาดหวังและความต้องการนำมาใช้ในการศึกษารั้งนี้เพื่อตรวจสอบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อการจัดตั้งสถาบันมีความคิดเห็นด้านความคาดหวังและความต้องการ เกี่ยวกับสถาบันในองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างไร เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบในการร่างหลักการ ทัวไปของการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติ อัจฉริยะต่อไป การศึกษาความคาดหวังและความต้องการจำเป็นอย่างมากในการตัดสินใจสร้าง หรือพัฒนาสิ่งใหม่ เนื่องจากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังและความต้องการ สามารถ นำมาใช้เป็นข้อมูลหนึ่งเพื่อประกอบการดำเนินการเชิงปฏิบัติให้สอดคล้องกับความต้องการและ ความคาดหวังของผู้เกี่ยวข้องได้ (ฉัตรชัย เหล่าเขตการณ์, 2559) นอกจากนี้ ประเด็นที่ครูและ นักเรียนคาดหวังน้อยที่สุด คือ ความคาดหวังด้านบุคลากร นั่นคือ การมีคณาจารย์และบุคลากร เฉพาะทางที่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารของสถาบันมี วิสัยทัศน์ มีความเป็นผู้หน้าที่ดีในการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ผู้บริหาร มีศักยภาพในการสร้างเครือข่ายร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม เพื่อสนับสนุนผู้เรียนอย่างเต็มที่ บุคลากรในสถาบันควรมีความรู้และประสบการณ์ที่จำเป็นและเพียงพอตามมาตรฐาน บุคลากร ควรมีความรู้ภาษาอังกฤษและเอื้อให้นักศึกษามีการพัฒนาความรู้ภาษาอังกฤษด้วย (Etzkowitz, H. et al., 2000)

2. การวิเคราะห์ของตลาดแรงงานที่เป็นผลกระทบจากการจัดตั้งสถาบันการศึกษา เฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะในประเทศไทย ผลการ สสำรวจมุมมองของตลาดแรงงานในฐานะที่เป็นผู้ใช้บัณฑิต สาเหตุอาจอธิบายได้ว่า เนื่องจากใน อดีตการพัฒนากำลังคนจะจัดสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมไว้ในคณะหลัก เช่น วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น แต่ความคาดหวังของตลาดแรงงานต้องการได้บุคคล ที่มาจากสถาบันเฉพาะทางที่แท้จริง เพราะการบริหารจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาที่เน้น การผลิตบัณฑิตเฉพาะทางหรือเฉพาะกลุ่มสาขาวิชา ทั้งสาขาวิชาทางวิทยาศาสตร์กายภาพ วิทยาศาสตร์ชีวภาพ รวมทั้งสาขาวิชาชีพเฉพาะทาง ที่อาจเน้นการทำวิทยานิพนธ์หรือการ ทวิจัย หรือเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ ทักษะและสมรรถนะในการประกอบ อาชีพในระดับสูง หรือเน้นทั้ง 2 ด้านเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและประเทศชาติ

รวมทั้งการมีบทบาทในการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและบริการของประเทศในทุกด้านให้มีความเจริญก้าวหน้าและทัดเทียมกับนานาชาติอื่น ๆ ที่จัดการศึกษาเฉพาะทาง การที่มหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาเฉพาะทางจะสามารถดำเนินการตามภารกิจหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีรูปแบบการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยที่ดี มีประสิทธิภาพและสามารถสร้างความเป็นเลิศแก่องค์กรได้ (สุรรัตน์ ดวงสุวรรณ, 2558)

3. การศึกษาแนวโน้มของตลาดแรงงานในอนาคตการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ มีเป้าหมายเพื่อให้ความสำคัญกับการผลิตกำลังคน เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานด้านดังกล่าว ดังนั้น การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาหนึ่ง ๆ จำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ โดยร่างรูปแบบการจัดตั้ง เพื่อให้ออกมาตอบสนองความต้องการข้างต้นอย่างเต็มที่ สถาบันที่จัดตั้งขึ้นจะต้องมีลักษณะเฉพาะ ดังพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 21 ที่ระบุว่า “กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ อาจจัดการศึกษาเฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญของหน่วยงานนั้นได้ โดยคำนึงถึงนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545, 2545) รูปแบบการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะในครั้งนี้ ใช้แนวคิดของการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเอกชนตามคู่มือการขอรับใบอนุญาตจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2558 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2558) ในความเป็นจริงแล้วมีรายละเอียดที่ต้องพิจารณาและมีประเด็นจำนวนมาก แต่การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สรุปข้อองค์ประกอบของการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาที่สำคัญเพียง 6 ประเด็น และเป็นสิ่งที่ทุกสถาบันอุดมศึกษาที่จัดตั้งต้องให้ความสำคัญ ได้แก่ การตั้งเป้าหมาย การเตรียมสถานที่ การเตรียมหลักสูตร การศึกษาแนวโน้มของตลาด การศึกษาระเบียบของรัฐ และการเตรียมบุคลากร โดยทั้ง 6 หัวข้อ มีความสอดคล้องกับการศึกษาเพื่อร่างต้นแบบมหาวิทยาลัยกีฬาในประเทศไทยของ รัฐพันธ์ กาญจนรังสรรค์ และคณะ (รัฐพันธ์ กาญจนรังสรรค์ และคณะ, 2558) ที่มีลักษณะเป็นสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางเช่นเดียวกัน โดยองค์ประกอบดังกล่าวได้มีการนำแนวคิดรูปแบบการจัดตั้งมาใช้ทั้งสิ้น ได้แก่ หลักการและเหตุผล ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย โครงสร้างการบริหารมหาวิทยาลัย หลักสูตรและการสอน การวิจัยและการบริการวิชาการ ด้านนักศึกษาและบัณฑิต ด้านทรัพยากรบุคคล เมื่อเปรียบเทียบกับการบริหารสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งจากการศึกษาขององค์ประกอบการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยเอกชนระดับบัณฑิตศึกษา ประกอบด้วย ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ 1) อาจารย์ 2) นิสิตนักศึกษา 3) ผู้บริหาร 4) ทรัพยากรสนับสนุนการเรียนรู้ และมีปัจจัยด้านกระบวนการผลิต อีกทั้งยังมีปัจจัยของบริบทของหลักสูตรที่จะเปิดด้วย (ทนากกร ศรีก๊อ และคณะ, 2561)

4. การนำเสนอหลักการทั่วไปในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะในประเทศไทยจากผลการศึกษา พบว่าการเปลี่ยนแปลงของโลกในด้านการผลิตสินค้าที่มีรูปแบบที่หลากหลายในอนาคต ต้องมีความรวดเร็ว การนำเทคโนโลยีมาใช้จะทำให้การผลิตมีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้ที่มีความรู้และความสามารถในการจัดการระบบซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญมากขึ้น วงการศึกษาจึงต้องมีการปรับตัวเพื่อสร้างบุคลากรป้อนอุตสาหกรรมการผลิตในประเทศ ดังนั้น หากสถาบันที่จะจัดตั้งที่จัดทำขึ้นควรมีการนำเสนอหลักการทั่วไปในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะในประเทศไทยที่สอดคล้องเหมาะสมกับยุคดิจิทัล จึงจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาบุคลากรด้านระบบซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะในประเทศไทย ซึ่งจะส่งผลในการสร้างบุคลากรในการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศในอนาคตสอดคล้องกับ ัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์ พบว่าการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ของโลก และกำลังจะเกิดขึ้นในอีกไม่เกิน 20 ปีข้างหน้า โลกของการผลิตสินค้าที่มีรูปแบบที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามความต้องการของผู้บริโภคแต่ละราย โดยใช้เวลาที่รวดเร็ว ประหยัด และมีประสิทธิภาพ ด้วยการเชื่อมต่อทางเครือข่ายในรูปแบบ “Internet of Things (IoT)” ดังนั้น แรงงานจึงต้องตื่นตัวและเตรียมความพร้อมทั้งด้านความรู้ ความคิดเชิงวิเคราะห์ ทักษะการแก้ไขปัญหา และทักษะด้านภาษา เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าและพัฒนาความรู้ทางด้านเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต ซึ่งทำให้ประเทศเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ในที่สุด วิธีการดังกล่าวเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่จะทำให้แรงงานไทยมีความพร้อมและสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดในยุค 4.0 ที่กำลังจะมาถึงในอนาคตอันใกล้นี้ได้ (ัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์, 2561) ส่วนทรรศวรรณ ปรีดาวิภาต และฐะณพงศ์ ศรีกาฬสินธุ์ พบว่า เพื่อตอบโจทย์กลุ่มผู้เรียน โดยมหาวิทยาลัยในอนาคตยังคงเป็นกำลังสำคัญในการวางรากฐานคุณภาพบุคลากรในทุกมิติ ด้านองค์ความรู้ สังคม วัฒนธรรม อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับยุคดิจิทัล เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต (ทรรศวรรณ ปรีดาวิภาต และฐะณพงศ์ ศรีกาฬสินธุ์, 2561) ส่วน Stensaker Bjorn & Noragrd Jorunn Dahl พบว่า การจัดตั้งมหาวิทยาลัยใหม่ขึ้น ในชื่อมหาวิทยาลัยทอมโซ (University of Tromso) สามารถสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและพัฒนาในระดับนานาชาติได้ ซึ่งนวัตกรรมของมหาวิทยาลัยใหม่แห่งนี้จะดำเนินไปได้อย่างช้าแต่มั่นคง ตามระบบการบริหารจัดการ และกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ รวมทั้ง มีวินัยขององค์กร ต้องมีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง (Stensaker, B. & Noragrd, J. D., 2001)

องค์ความรู้ใหม่

ผลการศึกษาเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้รูปแบบการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะที่เหมาะสมกับประเทศไทย

ด้วยกระบวนการเคลฟายโดยผู้เชี่ยวชาญ 19 คน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดตั้งอุดมศึกษา เฉพาะทางจำนวน 6 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารหลักสูตรจำนวน 8 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญ ทางด้านการบริหารงาน บริษัทที่เกี่ยวข้องกับซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ หรือบริษัท ที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 ท่าน เมืองค์ประกอบทั้งสิ้น 6 องค์ประกอบดังนี้

1. การตั้งเป้าหมายปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง เป็น สถาบันเพื่อมุ่งเน้นผลิตบัณฑิตและบุคลากรที่มีลักษณะเฉพาะตามความต้องการของหน่วยงาน ในสาขาเฉพาะทาง ตอบสนองอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ และนโยบาย ของรัฐในการขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0 ประเภทของสถาบัน เป็นสถาบันเฉพาะทางด้าน อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ

2. การเตรียมสถานที่ ทำเลที่ตั้งและบริเวณใกล้เคียง ควรอยู่ใกล้เขตอุตสาหกรรมเพื่อ ประโยชน์ในการฝึกปฏิบัติงานของนิสิตนักศึกษา มีทำเลที่ตั้งสะดวกเพื่อดึงดูดบุคลากรที่มี ความสามารถ และมีที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับนิสิตนักศึกษาการวางแผนและบริเวณพื้นที่ เป็นไปตามข้อกำหนดของการวางแผนและบริเวณพื้นที่ของสกอ. มีทำเลใกล้กับแหล่งทรัพยากร และแหล่งเรียนรู้ เช่น นิคมอุตสาหกรรม มีห้องเรียนที่ยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนได้ การออกแบบผัง แม่บท มีพื้นที่ของสถาบันเป็นไปตามข้อกำหนดและมีการบริหารจัดการด้านการเงิน การก่อสร้างอาคาร แผนการรับนักศึกษา แผนบุคลากร อาคาร ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวก ครบครัน มีอุปกรณ์ที่ทันสมัย และบรรยากาศดี

3. การศึกษาระเบียบของรัฐ ดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติกฎกระทรวง กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการศึกษากฎเกณฑ์ ข้อบังคับการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษา ศึกษา กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสรรหาบุคลากร การเปิดหลักสูตร และการจัดการเรียน การสอน

4. การเตรียมบุคลากรการบริหารงานหลัก จำแนกบุคลากรออกเป็นระดับนโยบาย ระดับบริหาร และระดับปฏิบัติการ และจำแนกการบริหารงานออกเป็นคณะย่อย ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับสาขาวิชาชีพที่มีลักษณะเฉพาะการบริหารงานส่วนกลาง มีการบริหารงานออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ 1) ด้านบริหารดูแลงานบริหารทั่วไป กายภาพบุคคล 2) ด้านการวางแผนงบประมาณและ ประกันคุณภาพ 3) ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน 4) ด้านวิจัยและบริการวิชาการ วิจัยกิจและนวัตกรรม และ 5) ด้านกิจการนิสิตนักศึกษาคุณลักษณะของบุคลากร ผู้บริหารที่มี ภาวะผู้นำ มีวิสัยทัศน์ที่ก้าวไกลในการพัฒนา สนับสนุน สร้างเครือข่ายร่วมมือกับ ภาคอุตสาหกรรม บุคลากรสายวิชาการควรมีประสบการณ์ความเชี่ยวชาญทั้ง 2 ด้าน ได้แก่ การจัดการและวิชาการ ตลอดจนความเชี่ยวชาญเฉพาะสาขาด้านอุตสาหกรรม บุคลากรสาย วิชาการมีคะแนนภาษาอังกฤษในระดับที่ดีมาก บุคลากรสายสนับสนุนวิชาการสามารถดูแลการ ใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ห้องปฏิบัติการ โดยสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษ มีความรู้และทักษะ คอมพิวเตอร์ และมีความรู้พื้นฐานที่สามารถในคำแนะนำทั่วไปได้

5. การเตรียมหลักสูตร ลักษณะของหลักสูตรควรมีการออกแบบหมวดวิชาเฉพาะและวิชาเลือกเสรีเน้นการเรียนการสอนแบบแบบกลุ่ม เช่น Team - Based, Cooperative Education, Work Integrated Learning (WIL) มีการสำรวจ ทบทวนเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร และรูปแบบหลักสูตรที่เหมาะสมและเป็นไปได้ การจัดการเรียนการสอนควรมีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เชิญผู้เชี่ยวชาญผู้ใช้บัณฑิตมาประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดแนวทางของหลักสูตรว่าจะเป็นไปในรูปแบบใด หลักสูตรควรจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ 1) หลักสูตรทางวิชาการ 2) หลักสูตรทางวิชาชีพ การประกันคุณภาพของหลักสูตร การประกันคุณภาพตามเกณฑ์สกอ. หรือวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง และต้องประกันคุณภาพในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่จัดทำหลักสูตร อาจารย์ประจำหลักสูตร สนับสนุนการเรียนรู้ ภาวะการมีงานทำ คุณภาพบัณฑิต เป็นต้น

6. การศึกษาแนวโน้มของตลาด ลักษณะของผู้เข้าเรียน มีการคัดเลือกผู้เข้าเรียน ทั้งระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา กลุ่มเป้าหมาย ควรรับผู้เรียนและคัดเลือกให้ครอบคลุมทั้ง 3 กลุ่ม 1) กลุ่มสายสามัญ 2) กลุ่มอาชีวศึกษา 3) กลุ่มที่มีความสามารถพิเศษทั้งในและนอกประเทศ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากวัตถุประสงค์ข้อ 1 สรุปได้ว่าการศึกษารูปแบบการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะที่เหมาะสมกับประเทศไทยพบว่า องค์ประกอบมี 6 ประเด็น ได้แก่ การตั้งเป้าหมาย การเตรียมสถานที่ การเตรียมหลักสูตร การศึกษาแนวโน้มของตลาด การศึกษาระเบียบของรัฐ และการเตรียมบุคลากร รวบรวมเป็นเพียงแค่อะไรสักอย่าง ๆ ศึกษาแบบควรมีลักษณะอย่างไร โดยใช้ในการพิจารณาถึงรายละเอียดเชิงลึก ข้อ 2 สรุปได้ว่าการศึกษาความคาดหวังในการเข้าศึกษา สถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ พบว่าความคาดหวังด้านสถานที่ควรตั้งอยู่ใกล้เขตอุตสาหกรรมและสะดวกสบาย มีที่พักผ่อนหย่อนใจ ห้องเรียนควรมีความเพียงพอ มีแหล่งในการสืบค้นข้อมูล มีการเรียนรู้นอกสถานที่ มีบรรยากาศที่ดี อุปกรณ์วัสดุทันสมัย ข้อ 3 สรุปได้ว่าการศึกษานโยบายของตลาดแรงงานในอนาคตพบว่า ด้านการตั้งเป้าหมายมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตให้สอดคล้องกับความต้องการในภาคตลาดแรงงาน นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษา ควรมีคุณสมบัติเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน สถาบันมุ่งเน้นทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะโดยตรง ข้อ 4 สรุปได้ว่าการนำเสนอหลักการทั่วไปในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะของประเทศไทย องค์ประกอบการจัดตั้ง ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล ประเภทของสถาบันอุดมศึกษา ปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง มุ่งเน้นผลิตบัณฑิตและบุคลากรที่มีลักษณะเฉพาะ

ตอบสนองอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ โครงสร้าง ประกอบด้วย นายกสภาสถาบัน ผู้บริหารของสถาบัน ส่วนงาน/ฝ่ายงานกลางในการบริหาร คณะ/หน่วยงาน ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ลักษณะของหลักสูตรหมวดวิชาเฉพาะและวิชาเลือกเสรี ร่วมกับภาคอุตสาหกรรมหลักสูตร เนื้อหาและกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) หลักสูตรทางวิชาการ 2) หลักสูตรทางวิชาชีพ การประกันคุณภาพของหลักสูตรตามเกณฑ์ สกอ. ด้านบุคลากรที่ภาวะผู้นำ และเป็นบุคลากรสายวิชาการ จากการสำรวจความต้องการของตลาดในและนอกประเทศ สถาบันควรตั้งอยู่ใกล้เขตอุตสาหกรรม ใกล้แหล่งการเรียนรู้ที่มีอุปกรณ์วัสดุที่ทันสมัย ด้านนักศึกษาและบัณฑิต ทั้ง 3 กลุ่มได้แก่ 1) กลุ่มสายสามัญ 2) กลุ่มอาชีวศึกษาและ 3) กลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ ด้านความต้องการของตลาดแรงงาน และผลการศึกษาความคาดหวัง พบว่า สถาบันควรตั้งอยู่ใกล้เขตอุตสาหกรรม ที่ตั้งสะดวกสบาย มีอุปกรณ์วัสดุที่ทันสมัย ความต้องการของตลาดแรงงาน พบว่า สถาบันมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตให้สอดคล้องกับความต้องการในภาคตลาดแรงงานที่มุ่งเน้นทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะโดยตรงและเป็นสถาบันที่มีลักษณะหรือประเภทเฉพาะของสถาบัน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเฉพาะทางด้านอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์และระบบอัตโนมัติอัจฉริยะ ควรนำรูปแบบการจัดตั้งที่ผู้วิจัยเสนอขึ้นไปใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการช่วยตัดสินใจ รวมถึงเป็นสาระแม่บทในการจัดตั้งจริงในอนาคตควรมีการศึกษาเพื่อให้ได้รูปแบบการจัดตั้งที่มีสาระครอบคลุมมากยิ่งขึ้น และศึกษาต่อเพื่อให้ได้กลยุทธ์ของการบริหารจัดการการจัดตั้งต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ฉัตรชัย เหล่าเขตการณ์. (2559). การเปรียบเทียบความพึงพอใจในการใช้บัณฑิตกับคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์มหาวิทยาลัยธนบุรี. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยธนบุรี, 10(22), 9-20.
- ทนากกร ศรีก๊อ และคณะ. (2561). รูปแบบการจัดการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาการบริหารการศึกษา ของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, 5(1), 26-46.
- ทรรศวรณ ปรีดาวิภาต และธัญญพงศ์ ศรีภาพสินธุ์. (2561). เทคโนโลยีสารสนเทศกับการเปลี่ยนแปลง ของมหาวิทยาลัยในอนาคต. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม วิทยาลัยนวัตกรรมสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 6(2), 51-59.
- ธัญญลักษณ์ รุ่งแสงจันทร์. (2561). การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุค 4.0. Journal of Social Work, 26(2), 173.

- ผดุงชาติ สุวรรณวงศ์ และไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2542). ทิศทางการปฏิรูปอุดมศึกษาของโลกในทศวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: ที.พี.พรินท์.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. (2545). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 119 ตอนที่ 123 ก (19 ธันวาคม 2545).
- รัฐพันธุ์ กาญจนรังสรรค์ และคณะ. (2558). การพัฒนาต้นแบบและกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยกีฬาในประเทศไทย. วารสารครุศาสตร์, 43(4), 79-93.
- ลดาวัลย์ ทองดี. (2556). เทคโนโลยีกับการพัฒนาในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2558). ประกาศคณะกรรมการการอุดมศึกษาเรื่อง คู่มือการขอรับใบอนุญาตจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2558. เรียกใช้เมื่อ 25 สิงหาคม 2562 จาก [http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/law/oheclaw/2558-w-b new u.pdf](http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/law/oheclaw/2558-w-b%20new%20u.pdf)
- สุริรัตน์ ดวงสุวรรณ. (2558). รูปแบบการบริหารจัดการมหาวิทยาลัยเฉพาะทาง. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา, 10(2), 3-19.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2559). ประเทศไทย 4.0. เรียกใช้เมื่อ 25 สิงหาคม 2562 จาก http://planning2.mju.ac.th/goverment/20111119104835_planning/Doc_25590823143652_358135.pdf
- อนุศักดิ์ คงทน. (2556). การพัฒนาระบบบริหารการศึกษาของโรงเรียนทหารปืนใหญ่ ศูนย์การทหารปืนใหญ่ภายใต้กรอบการประกันคุณภาพการศึกษาของกองทัพบก. ในรายงานการวิจัย. วิทยาลัยเสนาธิการทหาร.
- Etzkowitz, H. et al. (2000). The future of the university and the university of the future evolution of ivory tower to entrepreneurial paradigm. Research Policy, 29(2), 313-330.
- Stensaker, B. & Noragrd, J. D. (2001). Innovation and Isomorphism: A Case-Study of University Identity Struggle 1969-1999 Higher Education 42: 473-492. Retrieved December 3, 2007, from <http://vnweb.hwwilsonweb.com>

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ

วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ เป็นวารสารวิชาการของวัดวังตะวันตก อำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนักศึกษา ในมิติเพื่อสนับสนุนการศึกษา การสอน การวิจัยในมหาวิทยาลัยสงฆ์รวมถึงคณะสงฆ์ไทย โดยเน้นสาขาวิชาพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความเฉพาะภาษาไทย โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกวัด ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 12 ฉบับ (รายเดือน) ดังต่อไปนี้

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม	ฉบับที่ 2 เดือนกุมภาพันธ์	ฉบับที่ 3 เดือนมีนาคม
ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน	ฉบับที่ 5 เดือนพฤษภาคม	ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน
ฉบับที่ 7 เดือนกรกฎาคม	ฉบับที่ 8 เดือนสิงหาคม	ฉบับที่ 9 เดือนกันยายน
ฉบับที่ 10 เดือนตุลาคม	ฉบับที่ 11 เดือนพฤศจิกายน	ฉบับที่ 12 เดือนธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพุทธศาสนา บริหารการศึกษา การพัฒนาชุมชน การพัฒนาสังคม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ ภาษาศาสตร์ การศึกษาเชิงประยุกต์ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 หรือ B5 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตารางต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่างพิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

- 2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก
- 3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน
- 4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำไม่เกิน 300 คำต่อบทคัดย่อ
- 5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด
- 7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) **บทคัดย่อ (Abstract)** เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ
- 2) **บทนำ (Introduction)** ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3) **วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)** ระบุแบบแผนการวิจัย การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) **ผลการวิจัย (Results)** เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ
- 5) **อภิปรายผล (Discussion)** เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุป (Conclusion) / ข้อเสนอแนะ (Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง โดยการกรอกข้อมูลอ้างอิงในฟังก์ชันการอ้างอิง ของโปรแกรม Microsoft Word 2010 เป็นต้นไป เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ / เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่างเช่น “ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบ

เป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพศาลในโกศทั้งหลาย ต่อกาลไม่นานนัก” (อง.จตุกก. 21/31/37) เป็นต้น

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภาโร, 2560)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภาโร และเชมนัญญ์ อินทรสุวรรณ, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ศุศราภรณ์ แต่งตั้งลำและคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Kiarash Abbaszadeh, 2007), (Kiarash, A., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอมป์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Paul Hersey & Ken Blanchard, 2010), (Hersey, P. & Blanchard, K. 2010)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kiarash Abbaszadeh et al., 2007), (Kiarash, A. et al., 2007)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา.// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาสุทิตย์ อาภากร. (2548). เครือข่าย : ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง/ (เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระสุกิจ จุจฺฉิโน. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย ใน ปวีตร ว่องวีระ. ทฤษฎี และวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (หน้า 112). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่/ (ฉบับที่), / เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

จิตติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม, / (เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).
สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนิทา จันทน์. (2537). หม้อคอกควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขต หัวเมือง ฝายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์, / เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

สมบุรณ์ ตาสนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุนิยาสัจ 4 ของพระอริยบุคคล. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นายมนัส ภาคภูมิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

วรพล ไม้สน (พลังวัชร). (5 พ.ย. 2559). หลักการ วิธีการ เป้าหมาย ในการปรึกษาทางโหราศาสตร์. (นางณฐณัฐ แก้วผลึก, ผู้สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ทวีศักดิ์ อุ่นจิตติกุล. (2561). พระพุทธศาสนาเถรวาท จะสืบทอดดำรงอยู่อย่างไร? เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <https://www.dailynews.co.th/article/666936>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562 . เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/>

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง (ถ้ามี).// ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 3(1), 25-31.

สมบุญ ตาสนธิ. (2560). กระบวนการและขั้นตอนบรรลุนิสัง 4 ของพระอริยบุคคล. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ). (2555). การจัดการศาสนาและ วัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2556 จาก http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=1304&articlegroup_id=274

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

Boo Elizabeth. (1990). Ecotourism: The Potentials and Pitfalls. Vol. 1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.

Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. The Iranian Journal of Allergy, 6 (5), 25-28.

Kiarash Abbaszadeh. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. The Iranian Journal of Allergy, 6 (5), 25-28.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JSBA> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : suriya.sur@mcu.ac.th

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธหรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสาร ลิงค์ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt).....วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....
.....ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่ มีความน่าสนใจมากที่สุด)
.....
.....
.....
.....
.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt) (300 คำ)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....
.....
.....
.....
.....
.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

...(16.pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ).....

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ).....

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา.....

4.สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1..... (16.pt)

2..... (16.pt)

3..... (16.pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16.pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล.....

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (ถ้ามี)

[illegible]

ตารางที่ 1 (ชื่อตาราง) (ถ้ามี)

อภิปรายผล (18 pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่
สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

...(16.pt).....ระบอบองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์
ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจ
ง่าย

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18 pt)

...(16.pt)สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับรัดได้ใจความ... พร้อมข้อเสนอแนะที่
ได้จากการวิจัย... และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ กรณีที่ขอความช่วยเหลือเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

(16 pt) ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt) (300 คำ)

.....(16 pt)

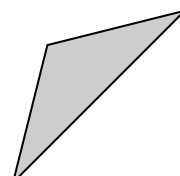
.....

.....

.....

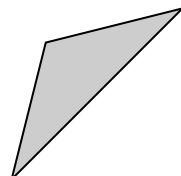
.....

Keywords: 3-5 words

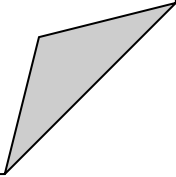
(16 pt).

118 p17

_____(16 pt)

สรุป (18 pt)

(16.pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16.pt)

.....

.....

.....

.....

.....